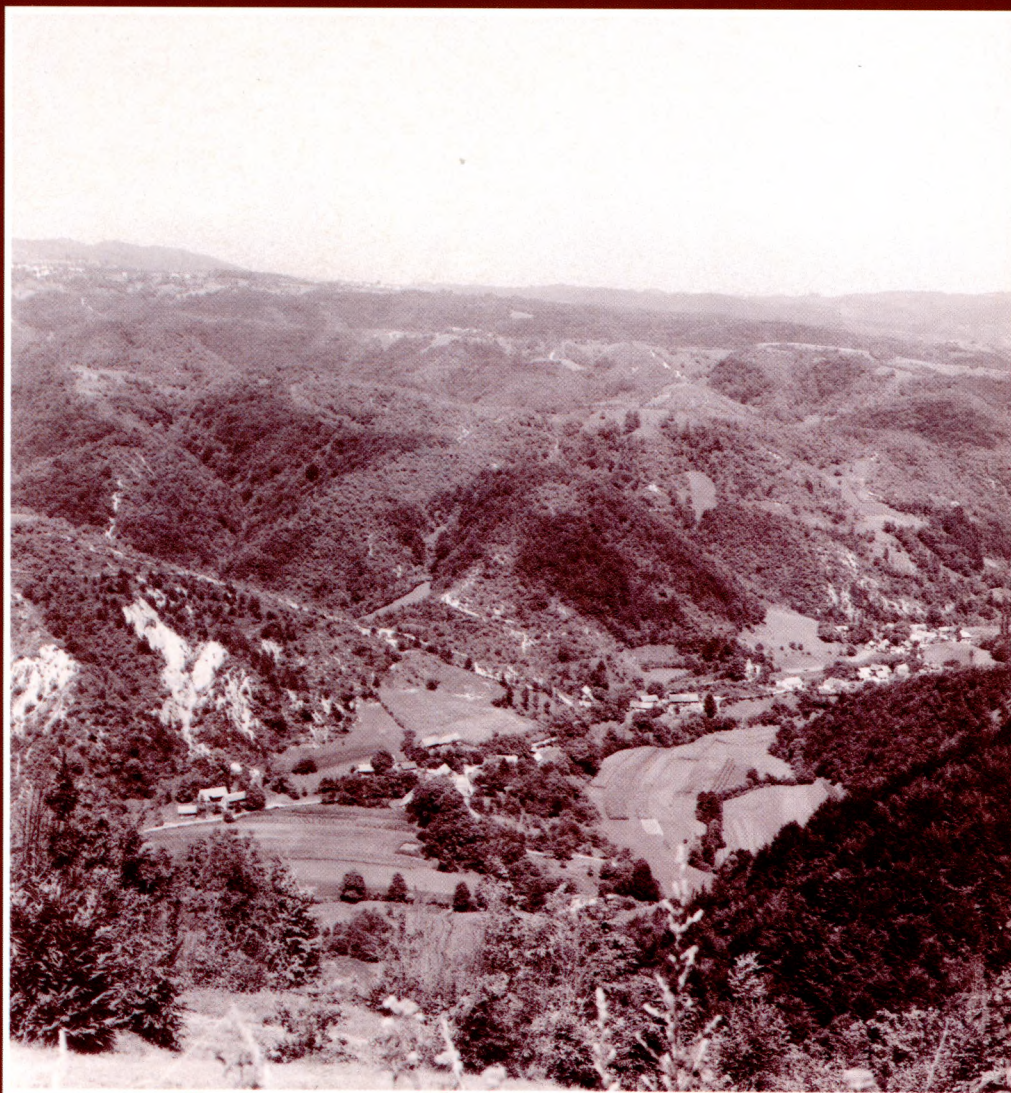
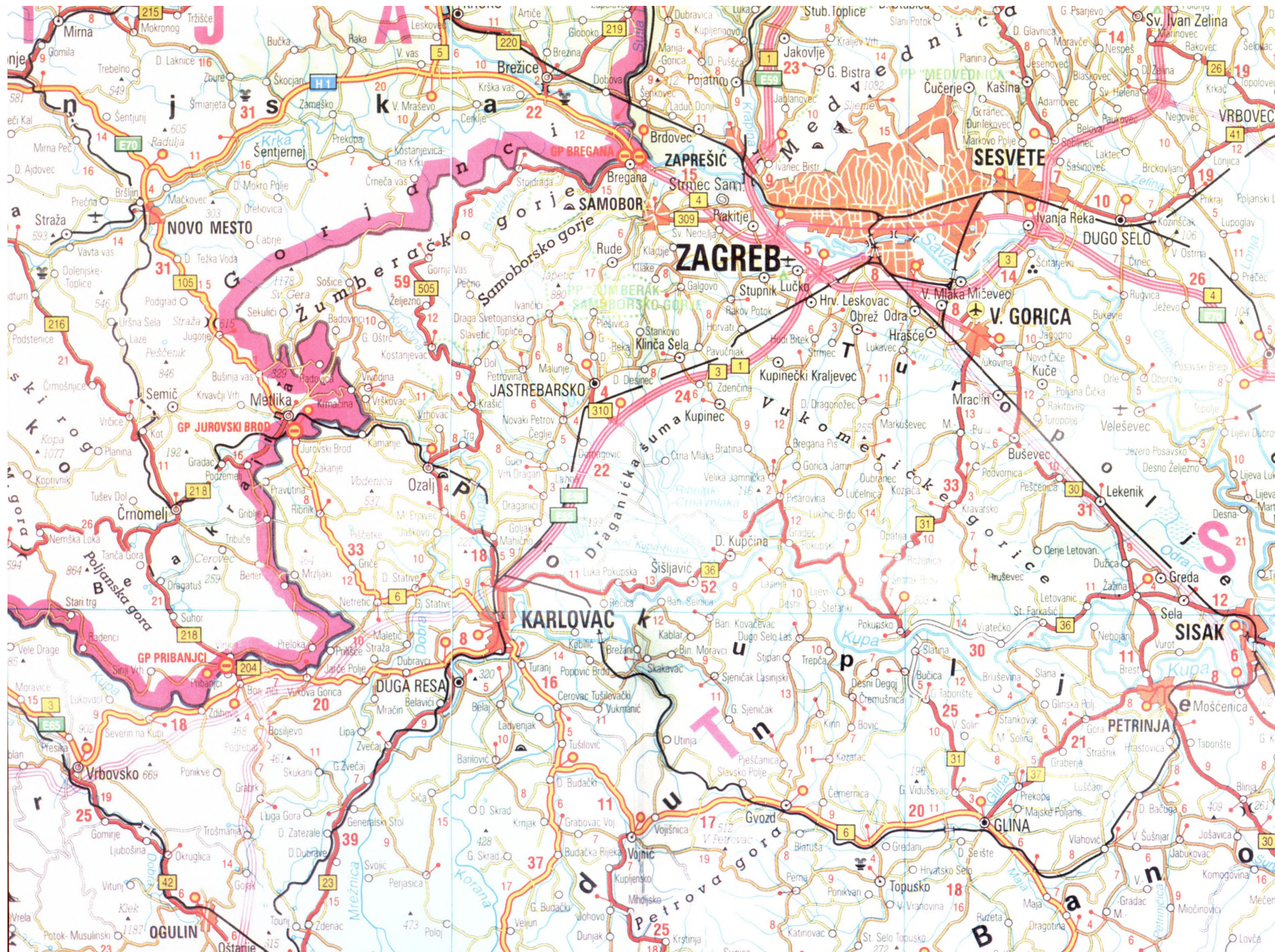

Vladimir HLAČ

34.

udarna divizija NOV i PO Hrvatske

Monografija 34. udarne divizije NOV i PO Hrvatske” posvećena je izginuloj mladosti i svim pripadnicima odreda, brigada, bataljona i četa 34. udarne divizije kao i narodu Žumberka, karlovačkog kraja, Pokuplja, Turopolja i Posavine koji su u borbama protiv fašista dali svoje živote za slobodu svoje Hrvatske domovine.

Park prirode Žumberak

ODBOR
ZA IZDAVANJE MONOGRAFIJE O 34. DIVIZIJI
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH
ODREDA HRVATSKE

HRŽENJAK Juraj, predsjednik, PEĆNIK Oto, tajnik, ANTOLČIĆ Ivan,
BASTAŠIĆ Janko, BERŠINIĆ Nikola, BLAŽEVIĆ Marko,
BOLJKOVAC Dragutin, BOLJKOVAC Josip, BULAT Rade,
DEVERIĆ Mišo, EDER Stanko, GAJSKI Milan, GOLDSTEIN Slavko,
GRGIĆ Ivan, JENDRAŠIĆ Martin, JURAK Vlado,
KANIĆ-DETELIĆ Slavica, KNEBL Franjo, KONOSIĆ Drago,
KOŽUL Nikola, LAMZA Petar, MASLAK Ivan,
PAVLAČIĆ Nikola-Mika, PENIĆ Stjepan, PLEPELIĆ Kazimir,
RAIĆ Petar, SKUPNJAK Josip, TUSIĆ Ivan

Vladimir HLAIĆ

**34. udarna divizija
NOV i PO Hrvatske**

multigraf. Zagreb,
2002. godine

Nakladnik:
Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske

Za nakladnika:
Mr.sc. Ivan FUMIĆ

Knjigu pripremili za tisak:
Juraj HRŽENJAK, Nikola - Mika PAVLAČIĆ, Oto PEČNIK

Glavni i odgovorni urednik:
Juraj HRŽENJAK

Recezent:
Dragutin BOLJKOVAC, Zdravko DIZDAR, Franjo KNEBL,
Dušan PEKIĆ

Lektorica:
prof. Ljubica BLAŽEVIĆ

Tehnički urednik i korektor:
Stanislav-Staško ŠOLC

Grafička priprema i tisak:
Multigraf, Zagreb

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 355.314 (497.5-16) "1941/1945"
94 (497.5) "1941/1945" (093)

HLAIĆ, Vladimir
34. udarna divizija NOV i PO Hrvatske /
Vladimir Hlaić. - Zagreb : Savez
antifašističkih boraca i antifašista
Hrvatske, 2002.

Bibliografija.

ISBN 953-98594-2-5

I. NOB — Hrvatska — Povijesni izvori
421031037

Martin Dasović
komandant 34. divizije

Franjo Knebl
komesar 34. divizije

*Komesar 4. korpusa u posjeti Štabu 34. udarne divizije.
Na fotografiji - stoje - Franjo Knebl, Veco Holjevac i Martin Dasović,
komandant divizije*

Jutarnji vidik s vrha Plešivice

SADRŽAJ

1. Predgovor.....XIII

I dio

2. Gestrateške karakteristike borbenog prostora na kojem je djelovala 34. udarna divizija NOV i PO Hrvatske 1

• Tri mikrocjeline operativnog prostora.....1

II dio

3. Razvoj NOB-e na području Žumberka, Pokuplja i karlovačkog kotara od 1941. do formiranja 34. udarne divizije..... 7

• Organizacijsko-političke smjernice.....7

• Uvjeti razvoja NOP na Žumberku i Pokuplju..... 10

• Prve oružane grupe. Prvi partizanski žumberački odred “Matija Gubec”.....13

• Prva žumberačka partizanska četa.....15

• Žumberačko-pokupski NOP odred.....16

• Trinaesta proleterska brigada je rođena! 19

• Novi Žumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski partizanski odred.....23

• Karlovački narodno-oslobodilački partizanskiodred i brigada.....24

• Štab Žumberačko-posavskog sektora.....28

III dio

4. 34. udarna divizija NOV i PO Hrvatske.....29

• Formiranje 34. hrvatske NO divizije.....29

• 34. hrvatska NO divizija 4. korpusa NOVJ..... 29

• Borbeni raspored jedinica 34. divizije..... 30

• Juriš na neprijateljevo uporište Odra.....33

• Pogibija Ivana Mladena, komandanta brigade “FOS”.....35

• Obrambena borba Omladinske brigade “J.V.”kod Krašića.....40

• Upad u neprijateljevo uporište u selu Lomnici 43

• Na redu je opet željeznička stanica Horvati.....46

• Drugi okršaj u veljači u širem rajonu Krašića 49

• Rastu nove snage NOV i PO Hrvatske 52

• Stalna aktivnost diverzanata.....53

• Briga za vojno-stručno i političko obrazovanje.....54

• Startna organizacijska struktura 34. divizije.....56

• 34. divizija prvi put na okupu. Napad na posadu u željezničkoj stanici Horvati.....57

• Dramatična borba brigade “FOS” u rajonu kraljevačkih sela..... 61

• Glavnina 34. divizije napada Draganiće. Pokret brigade “Franjo Ogulinac Seljo” na Žumberak.....67

• Borbe se nastavljaju..... 69

• Malo bolje, ali slabosti još ima.....	72
• Izviđačka aktivnost.....	74
• Pokreti i borbe Ž-P odreda i 2. diverzantskog bataljona.....	77
• Primarna potreba - jačanje partijsko-političkog rada	78
• Briga o stručnoj obuci i školovanju kadrova.....	81
• Brigada “Franjo Ogulinac Seljo” opet u Pokuplju.....	83
• Druga travanjska borba u okružju Kravarsko.....	86
• Okršaji Turopoljsko-posavskog odreda kod Hasan-Brega	88
• Borba u okružju sela Betera, Plešivice i Prilipja.....	89
• Teški travanjski okršaji Omladinske brigade “Joža Vlahović”	90
• Novi napadi na položaje Omladinske brigade “Joža Vlahović”	93
• Povratak Omladinske brigade “J. Vlahović” u Slavoniju.....	96
• Sistematsko razaranje neprijateljevih prometnica.....	97
• Kultumo-prosvjetna aktivnost i obilježavanje 1. Maja.....	98
• Smjena brigada na Žumberačkim bregovima. Novi sastav divizije.....	100
• Neprijateljeva “blic” operacija na Pokuplje 7. svibnja 1944.....	104
• Napadi na uporišta Izimje i Stančaki.....	107
• Opsežna kontrola Žumberačkog i Pokupskog sektora.....	110
• Napad na posadu u Ponikvama.....	111
• Formiranje Divizijski komitet KP 34. divizije.....	114
• Dobro došli naša braćo Istrani !.....	116
• Operacije 4. korpusa u Pokuplju i na Žumberku.....	118
• Lažni napad na Draganiće i Ilovac.....	119
• Teške borbe brigade “FOS” u okružju s.Plešivica.....	122
• Okršaji Karlovačke brigade kod Sv. Jane.....	125
• Susreti 34. i 8. divizije u Pokuplju.....	128
• Napadi na uporišta u Batinici i Rečici.....	130
• Poziv Štaba 4. korpusa na takmičenje u borbi.....	134
• Pokret 4. korpusa na Žumberak. Sudar sa neprijateljevom lipanj; ko-srpanjskom ofenzivom	137
• Herojska pogibija Mar jana Badela, komesara brigade “FOS”.....	138
• Brigada “FOS” proglašena udarnom!	142
• Lipanjska se ofenziva nastavlja.....	144
• Treća etapa ofenzive na Žumberak.....	149
• Manifestacija hrvatskih i slovenskih brigada u Metliki	151
• Odlazak Karlovačke brigade sa Žumberka.....	153
• Teški i iscrpljujući okršaji se nastavljaju.....	154
• Odjeci diverzantskih akcija.....	162
• Ranjeničke su kolone krenule sa Žumberka na Kordun	163
• Bratimljenje na Kordunu	167
• Karlovačka brigada na karlovačkom sektoru	171
• Napad brigade “FOS” na posadu u Martinskoj Vesi	177

• Još jedno razaranje ozaljskog dalekovoda. Akcija 2. diverzantskog bataljona i Karlovačke brigade.....	182
• Rastanak Karlovačke brigade s karlovačkim krajem.....	183
• Na Žumberku izrasla nova - Žumberačka brigada.....	187
• Veza i informativna služba - značajne poluge u zapovijedanju.....	189
• Stalna mobilnost vojne pozadine	191
• Neprijateljeve kompozicije morale su stati.....	195
• Okršaj Karlovačke brigade na rijeci Kupčina.....	200
• Udarci po neprijatelju u Zdenčini i Klinča Selu	202
• Likvidiranje uporišta Dvorac Brezovica i Remetinec.....	204
• Napad na uporište Žažina.....	207
• I borba i partijsko-političko obrazovanje.....	209
• Partisko savjetovanje na Cerovskom Vrh.....	212
• Beograd je oslobođen.....	214
• Pripreme za ulazak u oslobođene gradove.....	214
• Teška borba brigade “FOS” kod G. Hrastovca	216
• Napadi na posade u Sv. Klari i Maloj Mlaci	223
• Drugi napad na uporište Žažina.....	229
• Udarnička borba Karlovačke brigade u Mavračićima	231
• Novi pohodi na željezničke pruge.....	238
• Smjele akcije Žumberačke brigade.....	241
• Udar po posadi u selu Zorkovac.....	242
• Stalna borbena aktivnost Karlovačkog odreda.....	245
• Prodori u uporišta Peščenica i Lekenik.....	247
• Akcije Samoborsko-jaskanskog NOP odreda.....	251
• Borci Žumberačke brigade u tv. “Titanik” kod Karlovca.....	251
• Nastavlja se rad na strukturnom jačanju divizije.....	253
• Akcije 34. divizije pod kraj 1944. godine	257
• Oslobođenje Dalmacije i otoka.....	257
• Partijska konferencija 34. divizije.....	259
• Razaranje uporišta u selima: Luka Pokupska, Zamršje i Babici.....	262
• Uspješan napad na Stupnik.....	267
• Napad na posade u Draganiću, Domagoviću i Lazini.....	271
• Teški okršaji kod Hasan-Brega.....	278
• Novogodišnji rafali Žumberačke brigade po Nijemcima u Bregani	283
• Bilanca rasta i razvoja Divizije.....	284
• Novogodišnja čestitka 34. diviziji i Žumberačkoj brigadi	286
• Novi udarci po bunkerima Lazine i uporištima Rečica i Luka Pokupska.....	287
• Kanonada oko uporišta Žažina.....	293
• Drama u napadu na Žažinu se nastavlja.....	297
• Drama bataljona Žumberačke brigade u D. Kupčini	304

• Garnizoni Sisak i Petrinja između divizija NOV	309
• Okršaji s borbenom skupinom “Šlaher”	313
• Ponovno na južnim prilazima Zagreba	
- napad na uporište Odra.....	315
• Mjere za organizacijski napredak.....	319
• Aktivnost Vojnog suda 4. korpusa NOVJ i Vijeća kod 34. divizije	322
• Živa borbeno i politička aktivnost uoči završnih operacija.....	326
• Odštro protiv samovolje i neljudskih postupaka.....	329
• Novi napadi na posadu u selu Rečica.....	330
• Pogibija Milutina Karasa, načelnika Štaba 34. divizije	336
• Novi okršaji kod Hasan-Brega.....	344
• Pokret Žumberačke brigade - preko Kupe na Banovinu	346
• Novi udarci po uporištima na pruži Zagreb-Karlovac	348
• Teški obračuni na glinskim padinama.....	351
• Pravac na Kordun - u završne borbe.....	356
• Kurjevac - tvrd orah.....	359
• Aktivnost brigade “FOS” na sektoru Tounj-Zdenac.....	365
• Za slobodu Karlovca.....	367
• Pregrupiranje snaga 34. divizije za posljednji udar.....	368
• Neprekidna aktivnost odreda.....	374
• Stalna briga o borbenom duhu i moralno-političkom liku	376
• Posljednji prvomajski juriš.....	378
• Oslobođenje drevnog grada Ozlja i s. Zorkovca.....	382
• Junačka smrt komandanta ŽB, Ljubana Ajdinovića.....	387
• Zagreb je oslobođen!	388
• Vojno i političko-partijsko rukovodstvo 34. udarne divizije 4. korpusa NOVJ.....	389
IVdio	
5. Pregled poginulih boraca i rukovodilaca 34. divizije.....	401
6. Prilog - Začeci i razvoj partizanskih odreda i Omladinske brigade “J. Vlahović”.....	433
• Sisački narodnooslobodilački partizanski odred	433
• Žumberačko-pokupski NOP odred.....	434
• Karlovački NOP odred.....	435
• Turopoljsko-posavski NOP odred.....	437
• Samoborsko-jaskanski NOP odred.....	438
• Posavski NOP odred.....	439
• Šesnaesta Omladinska brigada “Joža Vlahović”.....	440
7. Literatura.....	441
8. Kratice.....	445
9. Bilješke o piscu Monografije	447

PREDGOVOR

Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske u 2002. godini izdavač je tri značajne knjige iz povijesti NOB-a na prostoru Republike Hrvatske. Objavljeno je II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, “Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990 - 2000. godine”, drugo je djelo “Kalnički partizanski odred” autora Žarka Miličevića i ovo, treće djelo, je monografija **“34. udarne divizije NOV i PO Hrvatske”** autora Vladimira Hlaića

Monografijom “34. udarna divizija NOV i PO Hrvatske”, uz već objavljena slična djela:

- “Brigada Franjo Ogulinac Seljo” Vladimira Valjana;
- “Karlovačka udarna brigada” iz pera Josipa Lulika i dr. Đure Zatezala;
- “Žumberačka NOU brigada” Zdravka Dizdara i Mane Borčića;
- “Putovima hrabrosti” Milana Kavgića;
- “Duga Resa, radovi iz dalje prošlosti, NOB i socijalističke izgradnje”;
- “Ozalj - revolucija i razvoj” i “Općina Novi Zagreb u NOB i socijalističkoj izgradnji” koje su pripremile grupa autora; *
- “Končarevi proleter” Vladimira Hlaića;
- “Prvi korpus NOV Hrvatske”, zbornik radova i druga izdanja Historijskog arhiva u Karlovcu,² itd.,

obogaćena je ratna kronika događanja od 1941. do 1945. godine na operativnom području Žumberka, Pokuplja, Turopolja, Posavine i karlovačkog kraja, tj. na prostoru međuriječja Kupa - Dobra - Mrežnica - Sava, odnosno u trokutu Zagreb - Karlovac - Sisak.

Koristeći *“obimnu dokumentaciju, autor nam je prikazao stvaranje i razvoj jedinica NOB-e na području Žumberka i Pokuplja, uključujući i formiranje 34. udarne divizije, koja je ratovala u teškim okolnostima s obzirom na blizinu Zagreba i nekoliko aerodroma,, ispresijecanost teritorija komunikacijama, velik broj neprijateljskih garnizona, pa i Mačekovo sjedište u Kupincu”*, kaže Franjo Knebl, prvi komesar ove divizije u svojoj recenziji.

Monografija predstavlja autentičan zapis o vojnim i političkim događajima koji su se odigrali na ratnim stazama 34. udarne divizije. Najvažnije borbe ove divizije vodile su se u Zumberku i Pokuplju, na južnim prilazima Zagrebu, u okruženju saobraćajnica Zagreb - Karlovca i Zagreb - Sisak, na Baniji i Kordunu. U monografiji su prikazani njezini uspjesi i stradanja, njezin rast i uspon do pobjede. Divizija je djelovala u izvanredno teškim operativno-taktičkim uvjetima koji su tada vladali na prostoru Zagreb - Sisak - Karlovac - Metlika - Bregana. Taj prostor ispresijecan je željezničkim i cestovnim magistralama strategijskog i operativnog znače-

¹ “Velika Gorica u NOB”, rad Mije Kosa Zorka i “Samobor 1941 - 1945” Zdravka Dizdara

² “Pred Zagrebom” autora Miška Mikulića, “Sjećanja i zapisi iz NOB” autora Tome Mikulića Gajdaša, “Žumberak i Pokuplje u NOB” autora Rade Bulata, “Trinaesta proleterska brigada” prof. Todora Radoševića

nja, koje su bile prijeko potrebne fašističkoj vojnoj sili i marionetskoj ustaškoj državi "NDH". Da bi se to osiguralo, okupacijske snage i ustaški režim postavili su na tom nevelikom prostoru više od 30 stalnih posada i uz njih pokretne snage u jačini do dvije divizije, s kojima su surađivale jake garniture obavještajne i agenturne službe (Gestapo, Abver, Ovla, UNS), uz angažiranje moćnog propagandnog aparata radi širenja frankovačko-ustaškog duha, kleronacionalizma, ideologije desnog krila Hrvatske seljačke stranke, a napose nacionalsocijalizma iz Gebelsove propagandne kuhinje.

Narod je svojim očima, svakodnevno gledao da ustaška vojska i vlast ne štite narod, nego okupatora. Da oni zajedno s njemačkim vojnicima napadaju hrvatska sela, pljačkaju gospodarstva i odvođe mladiće na istočni i druge frontove, da ginu za okupatora, da zajedno sa Nijemcima i Kozacima ubijaju hrvatske rodoljube, muče i siluju žene i djevojke po selima Pokuplja, Turopolja, karlovačkog kraja i Posavine. Narod se uvjerio da mu njemački fašisti i njihovi suradnici - ustaše nanose samo patnje i nevolje i zato je stao uz svoje antifašističke borce u borbi za oslobođenje od okupacije i fašizma, u borbi za ljudska prava i slobode, u borbi za socijalno pravednije i demokratsko društvo.

Takvoj svijesti naroda mnogo su pridonijeli političkim radom u narodu članovi Komunističke partije, partizanski borci od prvih jedinica do uključujući cijelu 34. udarnu diviziju, ali i demokratski orijentirani intelektualci, uključujući i nekoliko katoličkih i grkokatoličkih svećenika, a posebno brojni napredni antifašistički orijentirani seljaci i radnici. Upravo to zajedništvo interesa i ciljeva naroda i boraca omogućilo je boriti se, održati se i savladati i ono što se objektivno činilo nemogućim.

U ovoj knjizi autor opisuje brojne detalje koji zorno pokazuju kako su na tom prostoru, zasićenom neprijateljskim snagama, nastajali i razvijali se politička i vojna komponenta Narodno-oslobodilačkog pokreta. Od prve do posljednje ratne godine usporedo su organizirane prve antifašističke društvene i političke organizacije, udružujući se u Narodno-oslobodilačku frontu i organizacije narodne vlasti, nasuprot fašističke vlasti okupatora i njegovih slugu - ustaša. To svjedoče i činjenice daje već potkraj 1942. godine na operativnom području 34. divizije, uz čete, bataljone i odrede, bilo organizirano 65 Narodno-oslobodilačkih odbora sa 230 odbornika, da bi početkom 1944. godine na tom prostoru bile organizirane brigade i divizija boraca s puškom u ruci, a na terenu su djelovali 1 okružni, 5 kotarskih, 23 općinska i 247 seoskih Narodno-oslobodilačkih odbora. U političkim i društvenim organizacijama, te Narodno-oslobodilačkim odborima bilo je 1994. godine angažirano preko 4.000 stanovnika (muškaraca i žena, svih uzrasta). Kad se tome doda daje oko 5.000 boraca bilo u odredima i brigadama 34. udarne divizije, vidi se da su deseci tisuća obitelji Žumberka, Pokuplja, karlovačkog kraja i Turopolja bile aktivne u antifašističkoj borbi.

U monografiji je opisan slijed borbi i pokreta u kojima se prikazuje sva maštovitost komandanata, komandira, komesara štabova i boraca pri iznalaženju najrealnijih i najracionalnijih oblika taktike i operativne vještine, kojima se uz izvanrednu hrabrost i masovno boračko pregalaštvo (borbe na Pleševici, Sv. Jani, napad na neprijateljske posade u Mavračićima, Zdenčini, Babićima, Odri kod Zagreba i Siska, Rečici, Donjoj Kupčini, Žažini, Zorkovcu, Bregani, u obrani Gline itd.) uspijevali nadomjestiti nedovoljnu tehničku opremljenost i nadvisiti neprijatelja u svim elementima borbe.

Jasno je da se 34. divizija ne bi mogla uspješno boriti i opstati na tako osjetljivom terenu, da nije izrasla baš na tom prostoru i bila čedo naroda, koji ju je putem svojih organizacija NOF, AFŽ, USAOH i NOO-a svestrano pomagao, u svim njezinim aktivnostima. Upravo te organizacije obavljale su niz funkcija za potrebe bataljona, brigada, odreda i divizije od prehrane, smještaja ranjenika, mobilizacije novih boraca, itd.

Pisac monografije je nastojao što plastičnije prikazati i dočarati opće uvjete u kojima su se danonočno nalazili borci brigada i odreda 34. udarne divizije. Da bi se održao i da bi zadržao, za njega životno važne komunikacije, neprijatelj je na tom operativnom prostoru morao upotrijebiti snažnu silu da bi osigurao vojnu i političku kontrolu komunikacija. S druge su strane, partizanske jedinice, uključujući i Diviziju, na praktičnim primjerima pokazale da se i u najtežim uvjetima može tući neprijatelj ako se protiv njega bori naoružani narod. To saznanje, krvlju stečeno i na primjerima borbi u Žumberku, Pokuplju, karlovačkom kraju i Turopolju, potvrdilo je pravila partizanske doktrine o općenarodnom obrambenom ratu.

Na stranicama ove knjige, autor nas upoznaje sa činjenicama da 34. divizija NOV nije bila samo jedna od jedinica NOV. Ona je, uz to što je na ovom značajnom prostoru oružjem uspješno tukla neprijateljeve jedinice, istovremeno i političkim radom i utjecajem po selima širom Pokuplja, Žumberačke gore i karlovačkog kraja, objašnjavala ciljeve NOB-e.

Kroz cijelo vrijeme NOR-a čete, bataljoni, brigade i odredi 34. udarne divizije bili su i hrabri borci, ali i svojim čvrstim osloncem na narod bili su politički i kulturno-prosvjetni informatori naroda.

Zajedničkim borbama s ostalim divizijama 4. Korpusa: 7. Banijskom, 8. Kordunaškom i muslimanskim brigadama iz Unske operativne grupe, te brigadama 15. divizije, VII. Slovenskog korpusa i 13. Primorsko-goranske divizije, 34. udarna divizija ugradila je krv i znoj svojih boraca u najveću tekovinu NOB-a i revolucije - bratstvo i jedinstvo. Djelujući na svom operativnom prostoru, utrla je, popularno nazvane: "Staze bratstva i jedinstva", kojima su se danonočno kretali partizanski odredi, brigade, partijsko-politički terenski aktivisti, vijećnici ZAVNOH-a i AVNOJ-a, partizanski kuriri, transportirali ranjenici iz partizanskih bolnica u Žumberku i Gorjancima na Kordun ili na teritorij Bele krajine, transportirala hrana za vojsku i narod na Kordunu, Baniji, Gorskom Kotaru i Lici.

Te staze vodile su iz središta oslobođenog teritorija u Žumberku (Sošice) na jug preko Pokuplja poznatim pravcima:

- Kostanjevac - Slavetić - Sv. Jana - Sv. Marija - Galgovo - Horvati i dalje duž Vukomeričkih Gorica prema Kupi - Lošnji, na Kordun;
- Turopolje i Vukomeričke Gorice (koji je presijecao Posavinu);
- Veleševac (veza s jedinicama X. korpusa “Zagrebačkog” NOV-a, Vukojevac - G. Hruševac - Pokupsko i dalje preko Kupe na Kordun ili Baniju.

I obrnuto, partizanske staze koje su vodile na sjeverozapad prema Sloveniji ili na zapad u međuriječje Kupa - Dobra - Mrežnica.

Stazama “Bratstva i jedinstva”, operativni prostor 34. udarne divizije pretvoren je u svojevrsan partizanski most preko kojeg su bila povezan ustanička središta u Žumberku, Pokuplju i Karlovačkom kraju s onima u Sloveniji, Prigorju i Moslavini, Baniji, Kordunu i Gorskom Kotaru.

Preko tog divovskog mosta ostvarivana je prisna suradnja i uzajamna pomoć u borbi, u zbrinjavanju ranjenika i u širenju ciljeva narodnooslobodilačke borbe u svim pravcima.

Sa staza “Bratstva i jedinstva” crpili su se motivi i sadržaj samoodgoja i općeg obrazovanja u diviziji čiji su štabovi, partijsko-politički kadar, partijska i skojevska organizacija nastojali i u najtežim uvjetima provesti određeni program vojnog, političkog i kulturno-prosvjetnog obrazovanja boraca i naroda.

Sve ono što se na tim stazama događalo bila je također inspiracija za razvijanje stvaralačkih mogućnosti što ih je divizija mogla iscrpiti iz same sebe. Zbog toga monografija 34. udarne divizije može biti zanimljivo štivo za patriotski odgoj mladih, dobrodošla svim čitateljima koji se zanimaju za našu noviju povijest i stoljetne slobodarske tradicije stvorene na području Žumberka, Pokuplja, Turopolja, Posavine i karlovačkog kraja, čiji je narod uzeo masovno učešće u NOB-u.

Autor je pripremio i pregled rukovodećih kadrova od Štaba divizije, brigada, odreda, bataljona do samostalnih četa, te prikupio oko 60 fotografija i oko 42 skice najznačajnijih borbi.

Posebnu vrijednost monografije čini spisak poginulih i od ranjavanja umrlih boraca jedinica u sastavu 34. udarne divizije. Time je osigurano trajno sjećanje i odana vječna zahvalnost naroda na darovanim životima slobodi svih građana Hrvatske.

Povjesničar prof. Zdravko Dizdar, u recenziji djela Vladimira Hlaića, pored ostalog je napisao: *“Smatram da je autor kroz svoj pristup kao i sadržaj uspio nam dati višestruko vrijedan i koristan rad, zasnovan gotovo u cjelini na izvornim dokumentima, za što je uložio maksimum truda. On ga je napisao veoma odgovorno, savjesno, objektivno i dokumentirano.”*

**Odbor za izdavanje monografije:
34. udarna divizija NOV i PO Hrvatske**

I. GEOSTRATEŠKE KARAKTERISTIKE BORBENOG PROSTORA NA KOJEM JE DJELOVALA 34. UDARNA DIVIZIJA NOV I PO HRVATSKE

Tri mikrocjeline operativnog prostora

Operativni prostor na kome je 34.divizija 4. korpusa izvršavala svoje ratne zadatke, od osnivanja 30. siječnja 1944. do oslobođenja, svibnja 1945., bio je omeđen sa sjeveroistočne strane rijekom Savom: Bregana-Zagreb-Sisak, a s južne i jugozapadne strane rijekom Kupom: Sisak-Karlovac-Ozalj-Metlika, i sa sjeverozapadne strane graničnom linijom prema Sloveniji, grebenom žumberačkih planina i Gorjanaca s produžetkom prema Bregani.³

Početkom svibnja 1944., kada u sastav 34. divizije ulazi Karlovačka brigada i Karlovački NOP odred, koji su se do tada borili u sastavu 8. kordunaške divizije, njen operativni prostor se proširio i na karlovački kotar, odnosno na međurječje Kupa-Dobra-Mrežnica, do linije Bosanci-Bosiljevo-Lešće-Generalski Stol.

Veličina ukupnog borbenog prostora iznosila je oko 4.151 km.

Računajući gradove Karlovac i Sisak tu je živjelo blizu 300.000 stanovnika, pretežno hrvatske narodnosti. Na tom prostoru jasno se izdvaja nekoliko geografskih mikrocjelina.

Prva mikrocjelina, topografski najizrazitija je Žumberak: brdsko-planinsko zemljište, pretežno pošumljeno, ispresijecano dubokim brazdama planinskih rječica i potoka: Kupčina, Drenovac, Radilovac, Drage, Bregana, Velika Razgovica, Rakovac, Jarak, Breganica, Klokočevica, Gradina, Stošinec i drugih. Neke dubodoline su iskorištene za prolaz puteva i cesta.

Najistaknutije cjeline u kompleksu Žumberačke gore, imenujući ih od jugo-ist. prema sjev.-zap. su: Plešivica sa vrhom, trig.779, Lipovec (813), Preseka Stražnik, (trig.708), Japetić (879), Samoborska gora (Višoševići, trig.795, Osredak, 634), pa dalje prema sjev.-zap.- Planinska gora (trig.844), Opatova gora (trig.826). Na kompleksu žumberačkih planina

³ Tokom NOR-a, od druge polovice 1942.cijeli prostor lijeve obale Kupe i desne obale Save, te greben planinskog masiva Gorjanci prema Sloveniji organiziran je kao jedinstvena vojno-politička cjelina pod nazivom: Okrug Pokuplje, na kome su pod rukovodstvom Okružnog komiteta KPH Pokuplje organizirane i djelovale brojne partijske, skojevske i antifašističke organizacije i široka mreža organa nove narodne vlasti - NOO-i.

uzdiže se najviša topografska greda - Gorjanci, sa vrhom Sv. Gera (1181).

Takav sklop pretežno pošumljenog i izbrazdanog zemljišta ograničavao je neprijatelju upotrebu oklopnih i motomehaniziranih snaga i bio pogodno uporište partizanskim jedinicama za djelovanje na zatvaranju planinskih cesta i puteva i za iznenadne udare po neprijateljevim snagama na prometnicama Zagreb-Samobor-Bregana, dolinom rijeke Krke, te Zagreb-Karlovac i Karlovac-Ozalj-Metlika-Novo Mesto. Žumberački prostor mogao je primiti dvije do tri taktičke jedinice ojačanog puka, partizanske brigade, odnosno jedne partizanske divizije.

Glavne privredne grane na tom prostoru su: šumarstvo, stočarstvo, a na južnim i jugo-zapadnim padinama: voćarstvo i vinogradarstvo.

Drugu mikrocjelinu čini zemljište južno od Žumberka, što se nastavlja s njegovih južnih padina, kojima gravitiraju željezničke i prometnice Zagreb- Karlovac, i prelazi u ravnicu koja se širi na jug i jugo-istok prema donjem toku rijeke Kupe i Odre. To je Pokuplje, koje na svom ist. dijelu, preko pojasa niskog brdovitog zemljišta Vukomeričkih gorica, prelazi u turopoljsku ravnicu, a zatim, preko rijeke Odre, u ravnu Posavinu. Na zap. dijelu, prelazi u prostrani, većim dijelom pošumljeni i močvarni pojas, nazvan Draganički Lug, koji se pruža sve do Karlovca, Mahićna, Zorkovca i Ozlja.

Ist. dio tog borbenog prostora je pretežno ravan i u svom ist. dijelu, Turopolje i Posavina - prohodan u svim pravcima s mogućnošću da djeluju i oklopne i motomehanizirane snage, kao i za prizemljenje desanata od operativnog značaja. Jedino ograničenje može pričinuti kišovito vrijeme s poplavama u okruženju rijeke Odre.

Kraj je umjereno naseljen, sa srednje razvijenom poljoprivredom koja može dati i značajne viškove hrane: pšenice, kukuruza, krumpira, raznog povrća, mesa i mliječnih proizvoda, a naročito stočne hrane, sijena i drugih potreba.

Na središnjem dijelu te mikrocjeline ističe se brdovita greda, Vukomeričke gorice, što se spušta s jugo-ist obronaka Žumberka prema Kupi s prosječnom nadmorskom visinom od 200-220 metara. Vukomeričko gorje odvaja zapadni dio Pokuplja od turopoljske i posavske ravnice i pogodno je kao uporište za obranu i operativnu kontrolu ravnice prema Savi i Zagrebu, i za presijecanje i obranu operativnog pravca što iz šire zagrebačke zone vodi prema Karlovcu. Nasuprot Vukomeričkih gorica prema karlovačkom industrijskom bazenu, širi se pojas, južno od Jastrebarskog i Draganića, pretežno pošumljenog zemljišta s mnogim rječicama i kanalima: Brebemica, Lukavac, Gonjevski potok, Suha Struga, Volavje, Kupčina, Blatnica, kao i s ribnjacima Crna Mlaka i drugim, koji ograničavaju pokrete i prohodnost oklopnih i motomehaniziranih jedinica, svodeći ih na uži prometni koridor: Zdenčina-Jastrebarsko-Draganići-Karlovac. Mogućnost kretanja tim područjem naročito je ograničena za

vrijeme velikih kiša i poplava kada se Domagovička šuma, Okički i Draganički Lug, Prekblatnička i Jelas šuma pretvaraju u prave močvare koje otežavaju boravak i kretanje čak i lakih partizanskih jedinica.

Treću mikrocjelinu čini sklop brdskog zemljišta u unutrašnjosti velikog luka rijeke Kupe: Karlovac-Ozalj-Metlika-Prilišće i u produžetku na zapad u međurječju Kupa-Dobra-Mrežnica. Na tom području nalazi se nekoliko dosta jakih topografskih objekata, što se povezuje smjerom sjever-jug, koji pružaju mogućnost organiziranja obrane iz pravca Zagreba prema Karlovcu i dalje prema Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju.

Prva topografska linija može se osloniti na taktički povezane objekte: Vodenice trig. 538, Zadobarje 234, Vučjak 238; druga, zapadno od nje, Lipnik 411, Rosopajnik, trig.482, Tončić 241, a treću liniju čine objekti Veliki Družac, trig.469, Podvis 461, i Generalski Stol.

To područje prošarano je šumama, šikarama, steljnicima i dijelom pretvoreno u livade, oranice, voćnjake i vinograde što okružuju omanja sela na kosama i brdima Vodenica, Martinskog Vrh, Sv. Križa (318) i Lipničke topografske grede.

Obradivost zemljišta na cijelom operativnom prostoru kreće se od 25% (dijelovi Žumberka i neki kompleksi međurječja Kupa-Dobra) do 50% (Posavina, Turopolje, dio Pokuplja, ribnička dolina...).

Glavne ratarske kulture su: kukuruz, pšenica, ječam, raž, zob, krumpir a gaji se i raznovrsno povrće, voće i vinogradi.

Šumama i pašnjacima zahvaćeno je, u zavisnosti pojedinih mikrocjelin, od 25% do 50% površina, a voćnjacima i vinogradima od 10% do 15%. U šumama žumberačkog i plešivičkog gorja, Vukomeričkih gorica, Draganičkog Luga, Kupčinske šume, Vodenice i Lipnika, prevladuje grab, a ima dosta i hrasta, osobito na dijelu južno od Jastrebarskog i Draganića prema Kupi. Ima i bukove šume, breze, a uz riječne tokove javlja se i jalša, topola i vrba. Na izrazitim visinama rastu i cmogorična stabla: jela i bor. Količina drvene mase daje dovoljne količine za ogrijev i građevinske potrebe mjesnog stanovništva i vojnih jedinica raspoređenih na tom prostoru. Pošumljenost zemljišta omogućava maskiranje boravka i kretanje lakih pješadijskih jedinica i njihove iznenadne pojave kod objekata duž glavnih prometnica.

Prometna mreža na tom prostoru veoma je razvijena. Glavni željeznički i cestovni pravci povezuju velika raskršća: Zagreb-Samobor-Bregana i dalje prema Zidanom Mostu i Ljubljani.

Glavne prometnice od operativnog značaja međusobno su povezane brojnim cestama i putevima manjeg kapaciteta za sve tri mikrocjeline.

Žumberačka regija povezana je s glavnim prometnim cestama:

- Draganić-Krašić-Vivodina-Metlika;
- Draganić-Krašić-Željezno-Novoselo-Stojdraga-Bregana i
- Kostanjevac-Kupčina-Sošice.

Ti putni pravci omogućavaju unutrašnji promet na brdsko - planinskom prostranstvu Žumberka. Saobraćajnice: Klinča Selo-Galgovo-Samobor; Jastrebarsko-Plešivica-Samobor i Novaki-Sveta Jana, povezuju s juga glavni prometni koridor: Zagreb-Karlovac s kompleksom plešivičkog i žumberačkog gorja. U čvrstoj povezanosti s glavnim prometnicama što se račvaju iz zagrebačke raskrsnice prema Karlovcu i Sisku i od Siska prema Karlovcu je i cestovna mreža na teritoriju Pokuplja, Turopolja i Posavine: cesta Klinča Selo-Zdenčina-Bratina-Pisarovina-Kupa, gdje se spaja s cestom Sisak-Karlovac i produžava za Baniju i Kordun. Značajna je i cesta što vodi desnom obalom Save prema Sisku: Zagreb-Velika Grica-Lekenik i dalje prema Sisku te cesta Velika Gorica-Kravarsko-Pokupsko i Remetinec-Starjak-Pisarovina koje povezuju Posavinu, Turopolje, preko Vukomeričkih gorica, sa zapadnim dijelom Pokuplja.

Pored već spomenutih putnih pravaca, velik taktički značaj ima i cesta što iz karlovačkog raskršća vodi lijevom obalom rijeke Kupe prema Sisku: Karlovac-Rečica-D. Kupčina-Pokupsko (spoj sa cestom za Zdenčinu)-Letovanić-Sisak, zatim, ceste: Karlovac-Duga Resa -Vukova Gorica-Bosanci i dalje prema Gorskom kotaru i sjevernom Jadranu i Karlovac-Netretić-Metlika-Novo Mesto i dalje na sjever u Sloveniju.

Određen taktički značaj imaju i lokalne ceste na teritoriju karlovačkog kotara (treća mikrocjelina). Jedna od njih odvaja se iz raskrsnice u Stativama i vodi za Jarče Polje i dalje prema Vodenoj Dragi s izbijanjem na lokalnu prometnicu: Bosanci-Bosiljevo-Lešće-Generalski Stol, koja povezuje cestu Lujzijanu s autocestom Karlovac-Ogulin, ili Josipdol-Senj. Za pokret jedinicama na prostoru velikog luka rijeke Kupe korisni su i putevi lokalnog značaja kao što su: Vučjak-Novigrad, Novigrad-Netretić-Kolenovac-Pišćetke-Grdun-Matakovići, zatim Stative-Mali Erjavec-Ozalj, Mali Erjavec-Svetice-Veliki Erjavec-Kamanje, Tomašnica-Završje-Kolenovac-Pišćetke, Lipnik-Sračak-Griblje (Slovenija), te Ladešić Draga-Kunići-Mržljaki.

Ovako razgranata prometna mreža na operativnom prostoru 34. divizije omogućila je neprijateljevima stacioniranim u Zagrebu, Sisku, Karlovcu, Jastrebarskom, Ozlju, Metliki, Dugoj Resi i drugim uporištima brza borbena djelovanja i duboke koncentrične prodore radi dijeljenja i razbijanja oslobođenih teritorija, a time i razdvajanje snaga divizije. Prometni pravci, naročito oni od strateškog značaja, bili su od posebnog interesa neprijatelju za pokrete njegovih snaga što je pricinjavalo 34. diviziji izuzetne teškoće naročito prilikom premještanja težišta borbenih djelovanja iz Pokuplja na Žumberak, ili, obratno, sa Žumberka u Pokuplje i međurječje Kupa-Dobra, ili iz Pokuplja u Posavinu. Prijelaz tih dobro branjenih željezničkih i cestovnih prometnica predstavljalo je uvijek složene akcije skopčane s mnogo napora, neizvjesnosti i rizika. Obzirom na to da je cijeli borbeni prostor omeđen rijekama Savom, Kupom i Dobrom, to je planiranje boravka jedinica, kretanja, osiguranja, iz-

bora načina borbenog djelovanja imalo prvorazredan značaj, što je dodatno opterećivalo štabove i jedinice 34. divizije. Iz svega toga izlazi da je borbeni prostor na kome je djelovala divizija zahvaćao u strateškom pogledu najvažniji i najkomunikativniji dio na prostoru u Hrvatskoj, pogodan za ukupna djelovanja neprijateljevih snaga, naročito za pokrete i prevoženje krupnijih jedinica s Jugoslavenskog ratišta na frontove u Italiji ili Madjarskoj. I obrnuto, za dovođenje svježih snaga i transportiranje ratnog materijala s teritorije Trećeg Rajha na jugoslavensko ratište i dalje na jug Balkana, te izvlačenje jedinica i ratnog materijala s ovog i ratišta u Hrvatskoj na s-z, što je naročito došlo do izražaja u završnim operacijama u prvoj polovini 1945. godine. Tih dana je divizijska operaciona zona bila zahvaćena krupnim neprijateljevim zaštitničkim snagama radi osiguranja izvlačenja glavnine Njemačke armijske grupe "E" i poraženih njemačkih, kozačkih, četničkih i ustaško-domobranskih snaga.

Tako je bilo i od prvog dana rata. Prometnice što presijecaju divizijski borbeni prostor bile su stalno krcate neprijateljevim kolonama, bilo da su prodirale iz zapadnog dijela Panonske nizije s pravca Kapošvara (Madžarska) prema Koprivnici, Zagrebu i Karlovcu i dalje prema Rijeci, bilo da su nadirale s prostora sjevero-talijanske nizije: Istra-Rijeka-Gorski kotar-Karlovac, čime je bila obilježena najezda udruženih fašističkih snaga travnja 1941.

Već iz takvog sagledavanja ovog prostora, valja ocijeniti i sav značaj postojanja i djelovanja 34. divizije i svu složenost uvjeta u kojima je izvršavala svoje ratne zadatke. Ujedno, bila je od pomoći razvoju i djelovanju antifašističkih organizacija i organa narodne vlasti, a u neposrednoj blizini središta ustaške marionetske države "NDH" i okupacijskog sistema smještenog u Zagrebu, Karlovcu i Sisku u kojima je takođe pulsirao ilegalni NOP.

Osim toga, taj prostor se tokom NOR-a pretvorio u specifičan most, odnosno koridor preko kojeg su povezivani važni dijelovi jugoslavenskog ratišta na teritoriju Slovenije (Bela krajina, Dolenjska) i Hrvatske (Gorski kotar s Hrvatskim primorjem i Istrom, Lika, Kordun, Banija, i zagrebački sektor ...). Preko njega su komunicirale jedinice iz Slovenije na jug (veliki obilazni pokret 14. slov. divizije na dio vojišta u Koruškoj), te jedinice 13. primorsko-goranske divizije, 7. i 8. divizije, Unske operativne grupe, kao i grupe divizija 2. armije za vrijeme karlovačke operacije, oslobođenja Karlovca, svibnja 1945.

Sve to dokazuje da su se i u zoni djelovanja 34. divizije vodile povijesne bitke za pobjedu NOB i revolucije, za pobjedu najvažnije političke i vojne linije antifašizma, potpuno oslobođenje zemlje, slobodu, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo svih naših naroda i narodnosti, čemu su 34. divizija i narod Pokuplja, Turopolja, Posavine, Žumberka i karlovačkog kotara, dali svoj dostojan prilog.

Dragonoš zimi

II.

RAZVOJ NOB-E NA PODRUČJU ŽUMBERKA, POKUPLJA I KARLOVAČKOG KOTARA DO FORMIRANJA 34. UDARNE DIVIZIJE

Organizacijsko-političke smjernice

Cjelokupni proces vojnog i političkog organiziranja na prostoru Žumberka, Pokuplja i karlovačkog kotara bio je od samog početka 1941. inspiriran i podstican od CK KPJ koji je na svojim poznatim sjednicama, od 10. travnja 1941. i Majskom savjetovanju održanim u Zagrebu, te na sjednicama Politbiroa CK KPJ, od 22. lipnja i 4. srpnja 1941. u Beogradu, oblikovao i razradio vojnu i političku strategiju podizanja ustanka i NOB svih naroda Jugoslavije.

Mjere za svestrani razvoj ustanka i NOB u Hrvatskoj donijete su i na sjednici CK KPH, održanoj 13. lipnja 1941. u Zagrebu, na kojoj su, u duhu odluka Politbiroa CK KPJ, razrađeni zadaci partijskih organizacija u Hrvatskoj za pokretanje oružane borbe. *U skladu s tom Odlukom u Hrvatskoj već 22. lipnja, kod Siska organizirana je prva partizanska grupa od 76 boraca u šumi Brezovica. To je bio prvi organizirani anti-fašistički odred u porobljenoj Europi.*

Impuls svemu tome dalo je i savjetovanje Glavnog štaba NOP pod rukovodstvom generalnog sekretara KPJ Josipa Broza Tita, u zapadnoj Srbiji. Na tom je skupu učestvovao i sekretar CK KPH Rade Končar. Tada su donijeti konkretni stavovi o organiziranju radničko-seljačkih oružanih snaga u vidu narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda i dat smjer razvoja općenarodnog ustanka u svim krajevima Jugoslavije u skladu s osnovnom političkom linijom: “Narodno-oslobodilačka antifašistička fronta svih naroda Jugoslavije, bez razlike na politička i vjerska opredjeljenja”. Tom prilikom razrađena je jedinstvena strategija kojom će se:

- sačuvati jedinstvo Jugoslavije izraženo u zajedničkoj političkoj platformi narodno-oslobodilačke borbe;
- jedinstvo vojne strategije i taktike;
- osigurati jedinstvo sistema rukovođenja i komandiranja utvrđenog u rukovodećoj vertikali: Vrhovni štab NOV i POJ, glavni štabovi NOV i PO naroda (republika), štabovi partizanskih narodno-oslobodilačkih odreda;
- učvrstiti jedinstvene oblike političkog organiziranja svih revolucionarnih patriotskih i antifašističkih snaga na jugoslavenskom teritoriju na platformi jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte i jedinstvenih

oblika organiziranja narodne vlasti u liku narodno-oslobodilačkih odbora.

Razradu te jedinstvene Jugoslavenske vojno-političke strategije na teritoriju Hrvatske utvrdio je i CK KPH. u Zagrebu, kada je, u duhu odluka Politbiroa CK KPJ, osnovano operativno partijsko rukovodstvo za rukovođenje oružanom borbom i razrađeni zadaci partijskih organizacija u pokretanju oružane borbe u raznim krajevima Hrvatske. Nakon te sjednice, delegati CK KPH krenuli su na teren, u narod, s kojim će se te odluke provesti u život.⁴

Svojim okružnicama, broj 3, objavljenom 30. rujna, i broj 4, objavljenom 6. prosinca 1941. koje su poslane svim partijskim organima i organizacijama, naloženo je, “šire uvlačenje hrvatskih masa u oružanu borbu, razvijanje i učvršćenje bratstva i jedinstva između Hrvata i Srba, kao osnovnog preduvjeta za uspješnu borbu protiv okupatora, razvijanje i učvršćenje partizanskih jedinica, jačanje organizacijske i akcijske sposobnosti organizacija i okupljanje i političko organiziranje naroda u okviru Jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte...”

Osobit poticaj razvoju NOP u Hrvatskoj dao je vrhovni komandant Josip Broz Tito svojom direktivom GŠ NOPOH, od 26. prosinca 1941. kojom su postavljeni konkretni zadaci i koji se neodložno moraju provoditi u život. Među njima bili su i ovi:

1. Proširiti narodno-oslobodilačku borbu na teritoriju Hrvatske;
2. Ratište u Hrvatskoj podijeliti na operativne zone, i to : **Prva** zona-Kordun, Banija, Lika, na kojoj trebaju u početku djelovati tri narodno-oslobodilačka odreda; **Druga** zona-Varaždin, Brežice, Karlovac, Sisak, Bjelovar, na kojem formirati četiri NOP odreda; **Treća** zona-na prostoru Slavonije i Srijema s uporištem na Moslavačku goru, istočne granke Bilogore, Požešku planinu i Frušku goru sa četiri NOP odreda, i **Četvrta** zona-Dalmacija sve do rijeke Neretve, na kojoj trebaju djelovati tri NOP odreda... S tim u vezi Tito je dodao ovu napomenu: “Treba imati na umu to daje čvor situacije na dijelu Hrvatske sjeverno od Save” pa, stoga, “sa uspješnim razvojem situacije treba da se pređe na zagrebačku operativnu zonu”.⁵

U duhu tako postavljenih općih zadataka protekla je i Druga konferencija Okružnog komiteta KPH Karlovac, održana u oslobođenoj Velikoj Kladuši od 12. do 14. ožujka 1942., na kojoj je analiziran razvoj NOB sjev. od Kupe u Pokuplju, na Žumberku i karlovačkom kotaru. Na tom skupu su usvojene smjernice za dalji razvoj NOB u karlovačkom okrugu,

⁴ Na određena područja Hrvatske odmah su krenuli poznati revolucionari: Pavle Gregorić u Moslavinu, na Bilogoru i Slavoniju, Josip Kraš na Baniju, Kordun, Pokuplje i Gorski kotar; Marko Orešković na područje Like i Hrvatskog primorja, Rade Končar i Pavle Pap Šilja u Dalmaciju, Karlo Mrazović na teren Hrvatskog zagorja i Međimurja...

⁵ Josip Broz Tito: ” Stvaranje i razvoj Jugoslavenske armije”, izdanje Glavne političke uprave JA, Beograd, 1949.

naročito u međurječju Dobra-Kupa, te na teritoriju Žumberka i Pokuplja, radi uključivanja cjelokupnog stanovništva: Hrvata, Srba i Muslimana u redove partizana, za što su već bili stvoreni povoljni politički uvjeti. Na konferenciji su usvojene organizacijske i političke mjere za još brži razvoj partizanskih jedinica.⁶

Sve to poslužilo je, tada još malobrojnim komunistima, organizatorima ustanka i NOB. malobrojnim partijskim ćelijama i skojevskim aktivima, kao uputstvo za okupljanje naroda i omladine u borbu protiv okupatora i njegovih domaćih pomagača, Pavelićevih ustaša, klerofašista i frankovaca, koji su povelili krvavi pir protiv srpskog, židovskog i romskog naroda, kao i protiv svih rodoljubivih i progresivnih Hrvata što su podupirali ili su se svrstali u napredni pokret i partizanske oružane formacije. Događaji što su nakon toga uslijedili potvrdili su da su i komunisti i skojevci, predvođeni narod i omladinu, provodili svoje povijesne zadatke, i unatoč izvanredno teškim prilikama, u cijelosti ih izvršili.

Na intenzitet i širinu razvoja NOB na borbenom području Žumberka, Pokuplja, te međurječja Kupa-Dobra utjecalo je više značajnih momenata. U prvoj ratnoj godini političke i vojne pripreme za borbu inicirane su, i neposredno usmjeravane iz dva partijska centra: Okružnog komiteta KPH Zagreb i Okružnog komiteta KPH Karlovac. Prvi je djelovao pretežno u Zagrebu i širio svoj utjecaj prema Samoboru, Žumberku, Posavini i Turopolju, s istočne strane žumberačkog masiva, a drugi na teritoriju okruga Karlovca s ulaganjem posebnih napora na razvoj NOB sjeverno od Karlovca, u okruženju velikog luka rijeke Kupe, Ozlja i njegove okoline, zapadne strane žumberačkih planina, prema Jastrebarskom i širom Pokuplja. U drugoj ratnoj godini dolazi do preraspodjele utjecaja. Okružni komitet KPH Zagreb usmjerava djelatnost na druga područja, a za područja Pokuplja, Turopolja, Posavine i Žumberka formira se, 15. listopada 1942. novi okružni komitet KPH za Pokuplje. Okružni komitet KPH Karlovac zadržao je i dalje rukovodeću ulogu, osim na Kordunu i sjeverno od Karlovca, na teritoriju karlovačkog kotara.

Takva podjela političkog rada, između tri okružna partijska rukovodstva, ostala su tokom cijelog rata, što je imalo, mada se provodila vojna i politička strategija KPJ i KPH, izvjesnog utjecaja na dinamiku planiranja i ostvarivanja konkretnih zadataka u pogledu priprema naroda za NOB.

⁶ U to vrijeme pod rukovodstvom Okružnog komiteta KPH Karlovac djelovalo je 8 kotarskih komiteta, po jedan mjesni i rajonski komitet sa 136 partijskih ćelija sa 864 člana KPJ. Dr. Đuro Zatezalo: "Treća konferencija KPH za Okrug Karlovac, 1943.", strana 19. Historijski arhiv u Karlovcu 1979.

Uvjeti razvoja NOP na Žumberku i Pokuplju

Značajni, a negativni prirodni faktor, koji je utjecao na dinamiku razvoja NOB bio je i u tome što teritorij omeđen i presječen rijekama: Savom, Kupom, Dobrom, Mrežnicom, i drugim, te je bio stiješnjen između političkih i ekonomskih središta s jakom koncentracijom okupacijskih i kvinslinških ustaško-domobranskih snaga u Zagrebu, Karlovcu, Sisku i Metliki, s nizom oružanih uporišta što su bila u Jastrebarskom, Bregani, Ozlju, Netretiću, Stativama, Dugoj Resi i drugim mjestima od kuda su bile moguće neprijateljeve kontrole i intervencije u svim pravcima, i u najkraćem mogućem vremenu. Osim toga, to područje je nastanjeno pretežnim dijelom hrvatskim stanovništvom koje je godinama živjelo pod utjecajem katoličke crkve, a njena je politička aktivnost i prije, a naročito tih ratnih dana, bila prožeta antikomunizmom, odnosno oštrom propagandom protiv NOP. Dodajmo tome da je narod u tim krajevima živio i pod dugim političkim utjecajem HSS sa dr. Vlatkom Mačekom na čelu, čije se imanje, a i politički štab, nalazio u selu Kupinec, u Pokuplju. Vođa HSS je u sudbonosnim danima fašističke okupacije pozvao svoje pristalice i hrvatski narod u cjelini, da prihvati okupatorsku silu i bude lojalan ustaškoj tzv. državi “NDH”. Na prijedlog CK KPH o mogućoj suradnji u organiziranju NOP, izbacio je krilaticu: “Ništa s komunistima!”⁷ Trebalo je proći izvjesno vrijeme da se narod snađe u općoj političkoj konfuziji s kojom je popraćeno rasulo Kraljevine Jugoslavije i njene vojske, kao i u propagandnoj presiji i zastrašivanju koji su pratili dolazak fašističke okupacijske sile i formiranja nove nazovi hrvatske države “NDH” i tako upozna suštinu i organizaciju fašističke države koja nije bila ni hrvatska ni narodna.

U to će se uskoro uvjerili čuvši za mnogobrojne zločine što ih ustaše, pod okriljem fašističkih okupatora, počinije nad srpskim stanovništvom u Gudovcu kod Bjelovara i u njihovom neposrednom susjedstvu južno od Kupe, širom Banije, Korduna, Like, a te zločine čine i Hrvatima: patriotima, antifašistima, sindikalnim prvacima, komunistima i svim neistomišljenicima u Zagrebu, Karlovcu, Sisku, Ozlju i drugim mjestima, zlostavljajući ih u zatvorima i logorima, osuđujući na smrt presudama pokretnih Prijekih sudova, kao što su to učinili s komunistima ozaljske partijske čelije (Kamenolom) i s uhapšenim komunistima iz mjesnog komiteta KPH u Karlovcu, s komunistima intelektualcima zatočenim u logoru u Kerestinec, među kojima su stradali i partijski intelektualci: August Cesaree, Ognjen Priča, Otokar Keršovani i drugi.⁸

⁷ Fikreta Jelić-Butić: “HSS”- Hrvatska seljačka stranka, strana 43. izdanje “Globus”, Zagreb, 1983.

⁸ Ustaška vlast organizirala je već u svibnju 1941. konc. logor u Kerestincu, j/z od Zagreba. U njemu je bilo zatočeno više od stotinu antifašista, sindikalnih aktivista i članova KPJ. Među njima bili su zatočeni i poznati intelektualci i književnici: Božidar Adžija, Otokar Keršovani, August Cesaree i drugi, koji su, sa još sedmoricom komunista, odvedeni 9. srpnja 1941. i streljani. Grupa od 111 zatvorenika komunista, organizirala je noću, 13/14.srpnja

Sve te utjecajne barijere morale su se postepeno i uporno političkim radom slomiti da bi se postigli uvjeti za okupljanje naroda i omladine na programu za NOP. Pionirski rad u svemu tome učinili su komunisti koji su na teren stizali iz Zagreba, Karlovca i Siska. Značajni politički i organizacijski posao obavile su i postojeće, makar i rijetke, partijske ćelije, u Kamenolomu kod Ozlja koju je predvodio Stjepan Novosel, partijske ćelije u Karlovcu pod rukovodstvom Mjesnog komiteta, u Dugoj Resi, Lipniku i Ribniku, u žumberačkom selu Pećnu, te partijske grupe i ćelije u Samoboru, Horvatima, Stupniku, Savskom Gaju i Kajzerici, Odri i Klari, Hrvatskom Leskovcu, Demeterju, Lučkom, Velikoj Gorici i Kupinskom Kraljevcu. Širenju borbenog raspoloženja doprinjele su i grupe simpatizera KP, šireći klasnu svijest među narodom u selima Radatovići, Pećna, Kalja (Žumberak), u kotarevima Velika Gorica, Jastrebarsko, na teritoriju općine Ozalj, u selima Hrašće, Slapno općine Jaškovo, Duga Resa, općine Netretić, u Bosiljevu, Vukovoj Gorici, Prilišću, Ladešić Dragi, Kolenovcu, Zaborskom Selu, Završju, Golom Vrh, Gričima, Lipniku, Ribniku i drugim selima uz koje su se okupljali i mnogi radnici, povratnici iz SAD, Kanade, Francuske, Njemačke i drugih europskih zemalja, a tamo su osjetili sve čudi i narav kapitalističkog poretka.

Hrabrim i upornim zalaganjem tih prvih političkih pionira, stvorene su borbene oaze za razvoj partizanskih oružanih grupa i sastava kao zametka iz kojih će, logikom razvoja NOB, izrasti udarne grupe u Zagrebu, a njihovim primjerom i u Samoboru, Horvatima, Odri, Klari, Stupniku, Hrašću, Karlovcu, a zatim i partizanske čete, bataljoni, odredi, brigade i, najzad, 34. divizija.

Pregaoca iz te tzv. prve linije, što su širili općenarodnu frontu prvih ratnih godina, bilo je mnogo. Međutim, ovdje ćemo spomenuti barem one što se najčešće spominju u brojnim zapisima o događajima i borbama na području Pokuplja, Žumberka i karlovačkog kotara, objavljenim u Zborniku br. 6. izdanje Historijski arhiv Karlovac, “Općina Novi Zagreb u NOB i soc. izgradnji”, Z. Dizdar i M. Borčić: “Žumberačka NOU briga-

1941. proboj iz logora, razoružavši stražu, a potom, podijelivši se po grupama, krenula s namjerom da nastave borbu protiv fašizma. Ubrzo nakon proboja, grupe komunista sudaraju se sa potjemim snagama ustaške policije i vojske. Nakon junačkog otpora u šumi Dubrava, najbrojnija grupa je svladana. Epilog je bio stravičan. Najveći broj komunista poginuo je, ili uhvaćen živ, a potom po brzom postupku strijeljan. Samo 13-torici je uspjelo umaknuti potjerama. Svi preživjeli otišli su u partizane, gdje su devetorica, tokom NOR-a, poginula. Komunistička partija Hrvatske je u Kerestinečkoj drami izgubila najsposobnije kadrove.

Do ovako tragičnog ishoda proboja komunista iz logora, došlo je zbog krupnih slabosti u organizaciji te akcije, za što snosi odgovornost prije svega Mjesni komitet KPH Zagreb i predstavnici Kominteme u Zagrebu koji su se prihvatili tog složenog posla. Za neuspjeh su, naravno, odgovorni i drugovi iz tadašnjeg CK KPH koji nisu koordinirali izvođenje proboja i nisu na tome zadatku, radi prihvata, angažirali obližnje partijske organizacije u Horvatima, u selima Novaki, Donja Kupčina i drugim, pa i organizacije KPH na Kordunu.

“Općina Novi Zagreb u NOB i socijalističkoj izgradnji”, str. 61 i Vojna enciklopedija, II izdanje, odrednica “Kerestinec”.

da”, J. Luik Pepo i Dr. Đ. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, V. Valjan: “Brigada Franjo Ogulinac Seljo”, “Duga Resa, radovi iz dalje prošlosti, NOB i soc. izgradnje”, “Općina Ozalj, revolucija i razvoj”. Spominjemo ih da bi njihova imena i likovi ostali u trajnom sjećanju pokoljenjima, to su:

Ahmetović Lutvo, Anić Marko, Ajduković Ljuban, Bakarić Marija Šoljan, Badel Marjan, Barković Stjepan, Badek Mirko i Lovro, Brezović Nikola Prebeg, Banić Josip, Beniće Mijo, Balaš Boris, Boljkovac Drago, Boljkovac Josip, Boljkovac Line, Badovinec Nikola, Badovinec Ilija, Biondić Petar, Bosiljevac Mića, Belinić Marko, Belavić Drago, Bančeković Andrija, Alojz, Vera i Ivan, Babić Zlata i Zorica, Baltić Milutin, Brodarić Marko, Belavić Drago, Brodarić Jože, Bahorić Ivan, Barundić Josip, Brodarić Katarina, Babić Karlo, Lovro, Alojz i Ljubica, Bošnjak Josip, Bulat Rade, Bulat Teša, Bedeković Josip, Breberina Miško, Cvetko Vječeslav Flores, Cvetković Antun, Čokora Milan, Damjanović Pero, Jure i Nikola, Dijanović Tomo, Dimić Nada, Draganjec Franja, Draušnik Jurica, Dančulović Janko, Dukovčić Josip, Drvodelić Jura, Dropulić Ćiro, Erdeljac Petar, Furlan Herman, braća Fiolić Mijo, Anton i Pavao, Fudurić Jura, Fabac Petar, Furdek Janko, Furjanić Ivan, Gajski Mirko, Goleš Janko, Govorušić Drago, Grdašić Tomo, Holjevac Vječeslav, Hariš Ivan Gromovnik, Hlaić Franjo, Hlaić Dragutin, Hlaić Stjepan, Hrelić Mikica, Herceg Ivan Veseli, Horvat Klaudije, Horvatinec Josip, Horvatić Mato, Haviđić Juraj Ivanov i Josip, Hošteter Vojko, Hudek Šime, Jamević Josip Krajač, Jagaš Stjepan, Dr. Jirku Bernard, Janjić Vlado Capo, Jurić Milka, Karaš Milutin, Katušin Nikica, Katušin Josip, Kranjec Nikola, Krajić Janko, Kuftinec Ivan, Kos Stjepan Šimun, Koričan Viktor, Komar Slavko, Križanić Juraj, Klobučar Slavko Čort, Kasunić Josip, Knebl Franjo, Kraš Josip, Konjušić Ivan i Marijan, Kufrin Milka, Koren Stjepan Bendža, Ladišić Nikola, Luke Tomo, Luke Mata, Lovrić Vinko, Lončarić Juraj, Marković Ankica, Maješić Mato, Milašinčić Grga, Milašinčić Stjepan, Magovac Nikola, Marinković Ivo, Molek Franjo, Modrčin Ivan, Mladen Ivan, Markičin Tinček, Mikan Lovro, Maglaj Stjepan, Mikulić Tomo - Gajdaš, Mikulić Franjo - Kopač, Mihelić Mijo, Mihulja Pavao, Mraoić Milan Simić, Matičić Petar, Novosel Stjepan, Novaković Vlado, Nojhajter Josip, Ogulinec Franjo Seljo, Obradović Janko Jankotaš, Pavlačić Mika, Predović Jela, Pečarić Ivan i Josip, Polović Marko, Peretić Ankica, Perković Mika, Pandak Andrija, Poklar Stjepan Istranin, Pavić Janko, Polak Anđelka, Putak Drago, Pipić Franjo Luka, Pipić Franjo Grga, Pipić Franjo Laci, Pipić Tomo Grivonja, Pipić Ignac Samoborac, Pipić Ivan, Vinko, Danica i Ljubica, Prevendar Alojz, Dana i Josip, Pučko Branko, Rešetić Marica, Ratković Janko, Radović Milan Čokara, Rajković Mara, Ribar Ivo Lola, Rendulić Julka, Savić Ljubo, Spaček Božo, Sokolčić Ivan Fabijan, Škrinjar Fedor Fedo, Špiljak Mika, Šavor Ivan i Petar, Šajatović Janko Šajak, Štengl Fanika, Snobl Franjo Milan, Tabor Rafko, Turković Ćiro, Tomac Josip, Tomšić Ivica,

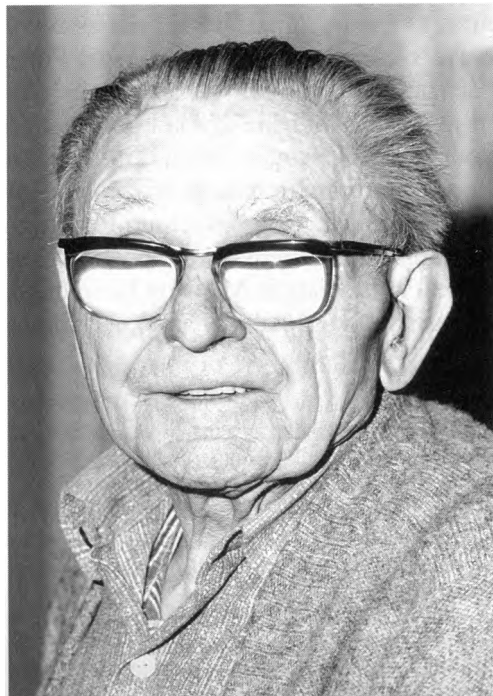
Tomašković Josip, Tomećak Franjo, Vasić Duka, Valjan Vladimir, Vinski Perica, Videković Ivan Pavel, Vidović Miloš, Vidović Nikola, Vodir Stjepan, Vukin Ivan, Žapčić Bara, Žeželj Milan, Živković Mile, Žokalj Andela, Žunić Marija, Župčić Jure...

Prve oružane grupe.

Prvi partizanski žumberački odred “Matija Gubec”

Odlukom CK KPH na Žumberak iz Zagreba upućivani su komunisti, naročito oni koji su bili u opasnosti. Okupivši se kolovoza 1941. u žumberačkom selu Đurići, osnovali su Prvi žumberački partizanski odred “Matija Gubec”, ili, kako su ga popularno zvali - Odred proletera. Nešto ranije, u srpnju, okupila se i prva grupa slovenskih partizana na Javorovici. U okolici Karlovca, u šumi kod Zadobarja (Sv. Margareta), karlovački radnik, sindikalni borac i revolucionar Mato Maješić, organizirao je partizansku bazu u kojoj su se okupljali radnici - komunisti i skojevci, sindikalni prvaci, kojima je prijetila opasnost od hapšenja ustaških vlasti. U toj Mejašićevoj partizanskoj bazi, našli su privremeno utočište i poznati revolucionari, španski borci: Ivan Hariš, kasnije organizator diverzantskih akcija, popularni Ilija Gromovnik, zatim, Košta Nad i drugi. U toj su bazi bili smješteni prilikom odlaska na određena mjesta kamo ih je slao CK KPH.

U žumberačkom partizanskom odred “Matija Gubec” okupilo se u kolovoza 1941. oko 50 boraca, komunisti koji su uglavnom stigli iz Zagreba. Njima se pridružuje i grupa žumberčana. Komandant odreda bio je Cvetko Vječeslav Florens, španski borac i komesar Jan-ko Krajić. O postojanju Odreda brzo se pročulo diljem Žumberka i šire, naročito nakon napada na žandare između sela Ruda i Gračaca. Ustaše su podigli uzbunu i dali se u potjeru. Do ozbiljnije borbe došlo je 7. rujna 1941. kod sela Griča. Neiskustvo u rukovođenju borbom i slaba naoružanost, doveli su do toga da je odred

Ivan Hariš - Gromovnik, narodni heroj

pretrpio neuspjeh, a komandant Flores zarobljen. U potjerama koje su kasnije uslijedile Žumberački odred je potpuno razbijen. Većina boraca je zarobljena. Od 50 boraca tri su poginula, a 36 ih je uhapšeno od kojih su četmaestoricu ustaše osudile na smrt i odmah strijeljale, deseticu su odveli u logor, gdje je jedan naknadno ubijen, a dvanaestorica su nakon provedene istrage, puštena. Samo jedanaestorica su izbjegla zarobljavanje.⁹

Premda je Odred proletera prebrzo sišao sa revolucionarne scene, on je ipak i na tom kratkom borbenom putu zaorao duboku brazdu NOB na Žumberku. Jedna borba je izgubljena, ali ne i rat...

Sličnu sudbinu doživjela je i Prva belokranjska četa, formirana na slovenskom dijelu Gorjanaca, potkraj listopada 1941.

U neravnopravnoj borbi protiv talijanskih fašista u G. Lazama, noću, 3. studenog, ona je poražena i borci su izginuli.

Mejašićeva partizanska grupa s bazom u šumi kod sela Zadobarja, nedaleko Karlovca, nije imala mogućnosti da se jače uključi u borbene akcije. Bila je brojčano slaba, a i preblizu karlovačkog garnizona s velikom koncentracijom talijanskih i ustaških snaga. Osim toga, bila je i stiješnjena na prostoru gdje ima dosta cesta i rijeka: Dobra, Kupa, Korana i Mrežnica. Međutim, odigrala je veliku ulogu kao tajno mjesto za prikupljanje novih boraca što su se izvlačili ispod ustaškog terora u Karlovcu. Učinila je pionirski posao na širenju linije NOB u okolnim selima: Vučjaku, Jaškovu, Malom Erjavcu, Slapnu, Brezniku, Hrašću, Netretiću i drugim. U rano proljeće 1942. Mejašićeva grupa napustila je bazu u Zadobarju i krenula prema Bosiljevu i Ponikvama, gdje se pridružuje prvim partizanima iz tog kraja. Partijska ćelija u Kamenolomu kod Ozlja, u cjelini je postala borbena grupa i počela s pripremama za diverzije na dalekovodu Ozalj-Karlovac. Međutim, izdajstvom jednog člana, pala je zajedno sa sekretarom Stjepanom Novoselom u ruke neprijatelju. Sedmorica su osuđeni od ustaškog pokretnog Prijekog suda u Karlovcu i strijeljani u kolovozu 1941.¹⁰ Prema istom postupku, osuđena je i strijeljana grupa karlovačkih komunista iz Mjesnog komiteta KPH, organizatora udarnih grupa u tom gradu, koji je tih dana bio pretvoren u veliki fašistički vojni logor.

⁹ Zanimljiv je sastav Odreda proletera. Od 50 boraca iz Zagreba je bilo 39, Samobora 1. iz Zumberka 10. Radnika 30, znanstvena radnika 2, studenata 4, đaka 4, seljaka 6 i po jedan tehničar, namještenik, profesor i učiteljica. Hrvata je bilo 42, Jevreja 4, Srba 2, Crnogoraca 1,

Slovenaca 1. Svi su bili članovi KP ili SKOJ-a.

Z. Dizdar i M. Borčić: "Žumberačka NOU brigada", str. 33. VINC, Beograd.

¹⁰ Dvadesetčetvrtog srpnja 1941. osvanuo je na Karlovačkim oglasnim tablama oglas o presudama pokretnog Prijekog suda kojom su osuđeni na kaznu smrti strijeljanjem komunisti Ozaljske partijske ćelije: Janko Culina, Petar Jaković, Zlatko Brajković, Pavao Pavlić, Franjo Blažina, Stjepan Novosel i Simo Jaković. Samo desetak dana kasnije, Karlovčani su pročitali novi oglas tog suda o osudama na kaznu smrti strijeljanjem grupe karlovačkih komunista. Na spisku su bili: Milan Vidović, Herta Turza, Božidar Piškurić, Josip Milašinčić, Josip Bukvić, Risto Konstantinović i Mato Jakšić. Vladimir Hlaić: "Bratstvo i ravnopravnost". NIU "Narodna Armija". Beograd. 1978.

Prvi neuspjesi u stvaranju partizanskih jedinica nisu obeshrabrili komuniste, organizatore NOB: antifašiste i rodoljube, ali sljedeće poteze na daljem razvoju partizanske jedinice trebalo je dobro pripremiti. Akcije su provedene planski i sistematski. Radilo se u skladu sa zadacima Druge okružne konferencije KPH Karlovac, održane u ožujku 1942. u Velikoj Kladuši. Ohrabrenje za to bili su i značajni uspjesi što su već ostvareni u pogledu vojnog organiziranja na Kordunu, Baniji, Lici, Dalmaciji, Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju (ustanak u Bribiru, partizanski logor na Viševici), a isto tako i u neposrednom susjedstvu u Sloveniji.

U ožujku 1942. u Sloveniji je formiran Dolenjski partizanski bataljon. Narednog mjeseca stasala je na Mašinom brdu, Općina Radatovići, nova Belokranjska četa. Na njeno čelo stali su komandir, žumberčanin, Janko Šajatović Miki i komesar Janez Radeš. U toj četi, uz slovenske partizane, bili su i borci žumberčani s područja općine Radatovići i Sošice. Svibnja 1942. na slovenskoj strani Gorjanaca, formiran je Gorjanski partizanski bataljon s tri čete: kostanjevačkom, šentjernejskom i brusničkom, a u lipnju formiran je i treći, Belokranjski bataljon.

Takav razvoj slovenskih jedinica, koje su imale uporište na Gorjance uvjetovao je suradnju s organizatorima ustanka na Žumberku.

Prva žumberačka partizanska četa

Noću 20. travnja 1942. na Žumberak stiže desetina prekaljenih partizana iz 4. bataljona Prvog kordunaškog NOP odreda, s Tešom Bulatom na čelu. To je učinjeno po odluci CK KPH i Glavnog štaba NOPOH prema kojoj je taj Odred trebao usmjeravati svoju borbenu i političku aktivnost i preko Kupe na sjever, na teritorij Pokuplja i Žumberka.

Desetinu Teše Bulata prihvatili su komunisti iz žumberačkih sela Pećna i Kalja. Odmah je uspostavljena veza sa slovenskim partizanima, s kostanjevačkom četom Gorjanskog partizanskog bataljona na logorovanju između Poganske Jame i Poloma.¹¹

U isto vrijeme, u međurječje Kupa-Dobra, stigao je s Korduna i partizanski vod predvođen Grgom Milašinčićem koji se odmah povezuje s tamošnjim partizanskim grupama, grupom Mate Mejašića i Dubravskom četom, 1. bataljona Drugog kordunaškog NOP odreda, koja je nešto ranije stigla na taj teren.

Početkom svibnja na Žumberak je stigla i grupa od četrnaest partizana iz Hrvatskog zagorja, pripadnika Prvog zagorskog partizanskog odreda, razbijenog tokom ofenzive na tom području. Grupu su predvodili Pavao Videković i Ivan Sokolčić Fabijan. Na području sela Horvata i

¹¹ Z. Dizdar i Z. Picelj: “Narodnooslobodilačka borba na Žumberku i Gorjancima”, Izdanje Zajednice spomen - područja Žumberak - Gorjanci, Novo Mesto, 1986.

Okića pojavila se tih dana i žumberačka partizanka Milka Kufrin, dovodeći novu grupu od 18 mladih partizana.

Svi ti borci skupili su se na Žumberku 26. svibnja 1942. i formirali Prvu žumberačku partizansku čet. Za komandira je postavljen Tešo Bulat, za zamjenika komandira Pavao Videković, za komesara Ivan Sokolčić Fabijan, a za operativnog oficira Jurica Draušnik. Toga dana u stroju je bilo pedeset boraca, među kojima 13 članova partije. Zato je u čet. formirana i partijska ćelija, sa sekretarom Milkom Kufrin na ćelu. To je već bila snaga s kojom se moglo ići ozbiljnije borbene akcije. Oklijevanja nije bilo. Prva akcija izvedena je zajedno s Kostanjevaćkom ćetom iz Gorjanskog bataljona, na talijansku posadu kod Oštrca, 28. svibnja 1942., talijani su u panici pobjegli. Nakon ove akcije, zaredale su se i druge ne samo na Žumberku, već i u okolini Samobora i Jastrebarskog. U više sela održani su mitinzi. Tako su žumberački partizani stigli, 21. lipnja 1942. i do planinarskog doma na Lipovcu na Plešivici i tom su prilikom s izletnicima iz Zagreba, održali miting na kojem su objašnjeni ciljevi NOB i pozvali ih da im se pridruže. Bio je to veoma lijep i efektan susret žumberačkih prvoboraca s građanima Zagreba, koji se proćuo daleko.

^v**Žumberaćko-pokupski NOP odred**

U mećuvremenu, došlo je do osjetnog rasta NOP-a i na teritoriju Pokuplja. Poćetkom lipnja 1942. formirana je partizanska ćeta “Kljuka”, u kojoj se okupilo oko 60 boraca iz Pokuplja i Korduna u ćemu je 4. bataljon Prvog kordunaškog odreda dao praktićnu pomoć. Ćeta se ubrzo proćula po smjelim i rizićnim akcijama. Nenadano se pojavljivala ispred neprijateljevih uporišta, napadala ih i isto tako brzo išćezavala.

Svakodnevrim izvoćenjem smjelih akcija, obje ćete, i Prva žumberaćka i ćeta “Kljuka”, popunjavale su svoje borbene redove novim borcima iz Žumberka, Pokuplja, Zagreba i Karlovca. Time su stvarali uvjete za formiranje krupnije partizanske jedinice. U ustanićkom selu Gornji Sjenićak na Kordunu, 2. srpnja 1942, osnovan je Žumberaćko-pokupski NOP odred (Z-PO), koji je u prvom stroju imao 450 boraca. U sastav odreda ušle su: Prva žumberaćka i ćeta “Kljuka” kao i osnovani proleterski bataljon Prvog kordunaškog NOP odreda. Komandant odreda je je Slavko Klobučar Ćort, a komesar Boris Balaš.

Nekoliko dana nakon formiranja, Ž-PO krenuo je iz Korduna na Žumberak. Kod s. Petrovina, 19. srpnja došlo je do ošćrog sukoba s neprijateljem, kojom prilikom gine komandant odreda Slavko Klobučar Ćort. Odred se uprkos tome gubitku probija na Žumberak, gdje je ubrzo reorganiziran. Od partizanskih jedinica na Žumberku formiran je, 24. srpnja, u rajonu Žićara 1. bataljon Žumberaćkog NOP odreda “Josip Kraš”, koji je imao tri ćete. Za komandanta bataljona postavljen je Miško Breberina, a za komesara Milan Fošt.

Tih dana žumberačkim borcima pridružio se i partizanski vod kojeg je s Korduna, preko Bosiljeva i Kamanja, nakon dužeg boravka u međurječju Kupa-Dobra, doveo žumberčanin i član karlovačkih udarnih grupa, Grga Milašinčić. Time je Ž-PO još više ojačao pa je mogao ići u ozbiljnije napadačke akcije. Početkom kolovoza 1942. napada neprijateljevo uporište Kalje i oslobađa ga. Rezultat toga je dolazak 25 mladih u odred i formiranje omladinskog voda. Ne dočekavši nove napade, neprijateljeve posade napuštaju žumberačka sela Sošice i Oštre, a time se dobiva prvi slobodni teritorij na Žumberku između sela Sv. Jana, Kostanjevac, Stojdraga, Kalja i Sošica.

Tih dana u selu Pećnu, formira se još jedna partizanska jedinica, Žumberačka omladinska četa s 80 boraca. Odmah zatim, formirana je i Žumberačka pionirska četa, a njen je osnovni zadatak bio, rušenje prometnica na Žumberku i oko njega.

U Pokuplju je u međuvremenu četa "Kljuka" znatno pojačana novim ljudstvom te su nastali uvjeti za formiranje, drugog bataljona Žumberačkog NOP odreda, koji je dobio ime po nedavno poginulom komandantu Slavku Klobučar Čortu. Sve to omogućilo je drugom polovicom kolovoza 1942. poduzeti još jedan značajan korak koji će pomoći da se u Pokuplju i na Žumberku oslobodilački pokret još više razvije. Tek formirana 4. kordunaška brigada krenula je iz Korduna preko Kupe na sjever. Njen prvi cilj bio je uporište Jastrebarsko. Napad je izveden 26. kolovoza

1942., i Jastrebarsko je privremeno zauzeto, onesposobljena je stanica, a iz dječjeg logora oslobođeno je 727-ero srpske djece koja su tu bila zatočena, a dovedena iz razorenih i popaljenih sela tokom ofenziva na Kordunu, Baniji, Kozari i Potkozarju. Poslije liječničkog pregleda, 587 sposobnih malšana krenulo je sa Četvrtom brigadom na daleki put preko žumberačkih planina, Bele krajine i međurječja Kupa-Dobra-Mrežnica na Kordun, a iznemogla i nesposobna djeca, raspoređena su na oporavak kod obitelji u žumberačkim selima Budinjak, Cerovica i Osunja.¹²

Na tako smjeli pothvat, što je izveden između Zagreba i Karlovca, moglo se ići, jer se na Žumberku i Pokuplju NOP već dosta raširio, stvarajući bazu za prihvrat jedinica u takvoj operaciji. Ovaj podvig kordunaških partizana, kao i druge akcije što ih je izvela 4. kordunaška brigada u uskoj suradnji sa žumberačkim partizanima (rušenje pruge između stanica Draganić i Domagovići, napadi na ta mjesta, uništenje dviju stražarnica i željeznog mosta dužine 18 metara, paljenje stanice Lazina, sječa 204 TT stuba, uništenje pilane u Novakima, pokušaj napada na utvrđeni ustaški garnizon u Ozlju, s namjerom da se razori i tamošnja hidroelektrana, razaranje pruge i stanica Kamanje i Zaluka...), daleko se čuo i ostavio snažan utjecaj na narod tog kraja. Zbog toga je neprijatelj reagirao veoma oštro.

¹² Detaljniji opis u knjizi Z. Dizdara i M. Borčića: "Žumberačka NOU brigada", strana 80 - 85. VINC, Bgd. 1989.

Trinaestog rujna počinje ofenziva šireg obima protiv 4. kordunaške brigade i žumberačkih partizana u koju su uključeni dijelovi Poglavnikovog tjelesnog zdruga, 13. ustaška bojna iz Samobora, dijelovi 1. gorskog zdruga i druge jedinice. Pred njihovim naletom partizanske snage su se morale povući sa Žumberka na teritorij Slovenije, u Belu krajinu. Tokom vojnog pohoda na Žumberak, ustaške snage počinile su mnoštvo teških zločina nad narodom: među ostalim, pobili su ranjenike, liječnike i sanitetsko osoblje slovenske partizanske bolnice smještene u selu Prisjeka, ukupno 37 muškaraca i žena, pohvatali i odveli iz sela Pečno i Cerovice oko 180 muškaraca, žena i djece, strijeljali oko 40 seljaka, potpuno razorili žumberačka sela Prisjeku, Cerovicu, Osunju i Đuriće. Najteža tragedija zadesila je u toj ofenzivi 312 djece što su ih partizani oslobodili iz dječjeg logora, koja su bila razmještena na oporavak kod žumberačkih obitelji, jer nisu bila sposobni za duži pokret prema Kordunu. Ustaše su evakuirale djecu - sužnje i predali ih na milost i nemilost i daljnji postupak ustaškom Ministarstvu.

Nakon tih teških dana 4. kordunaška brigada vratila se, zajedno s dijelom spašene djece, na Kordun, a Ž-PO, s bataljonom "Josip Kraš", prebacio se na Gorjance u rajon Dolž. Tu je 20. rujna formiran zajednički Operativni štab Z-PO i Slovensko-krškog odreda, radi rukovođenja zajedničkim akcijama na Gorjancima i na Žumberku, gdje su uskoro opet oživjele partizanske akcije. S Korduna je stigao tih dana, svladavši prethodno neprijateljeve posade u Bosiljevu i Netretiću (međurječje Kupa-Dobra), Prvi proleterski bataljon Hrvatske, a s njime i štab Druge operativne zone s komandantom Franjom Ogulincem Seljom na čelu. U isto vrijeme na Žumberak se vraća Z-PO, s bataljonom "Josip Kraš" i prvi bataljon Krškog NOP odreda koji su ponovo oslobodili Sošice i tom prilikom zarobili 40 Pavelićevih žandara.

Ujedinjavanjem svih tih partizanskih snaga na Žumberku, postala je realna mogućnost da se operativna zamisao partizanskih štabova o uništavanju neprijateljevih uporišta i prometa provede u život.

U borbama vođenim od 7.-10. listopada 1942. bataljoni: Prvi proleterski "Josip Kraš" i prvi Krškog odreda, udruženim snagama razbili su ustaške posade na žumberačkim pošumljenim visovima kod sela Sošice, Plavaca, Kordića, Magovca, Oštrca i drugih i nanijeli neprijatelju teške gubitke. U borbama

*Španski borac i narodni heroj
Franjo Ogulinac Seljo, komandant
Druge operativne zone*

vođenim 9. listopada, junački je poginuo komandant Druge operative zone NOP odreda Hrvatske, španski borac Franjo Ogulinac Seljo.¹³ Bio je to težak gubitak u času kada su sazrijevali uvjeti za polet NOB-a na Žumberku i Pokuplju, kao i u međurječju Kupa-Dobra.

Na udar partizana, neprijatelj je ubrzo odgovorio žestokim protuudarom. Talijanske okupacijske trupe počele su 28. listopada, zajedno s njemačkim, ustaškim i belogardejskim snagama novu ofenzivu na slobodni teritorij Gorjanci, obuhvaćajući i žumberačke planine, s operativnim ciljem uništenja partizanskih snaga na tom području. Glavni udar talijanskih i belogardejskih snaga uslijedio je sa slovenske strane. Njima u susret, duž Žumberka, prodirale su ustaške jedinice. U vrlo teškoj situaciji stvorenoj koncentriranim udarima, partizanske jedinice učinile su nešto što je u tim kritičnim trenucima bilo vrlo smjelo i rizično. Noću, 30. listopada, Prvi proleterski bataljon i Ž-PO, probijaju se kroz slobodne prostore između neprijateljevih jedinica i kreću, za neprijatelja neočekivano, na jug preko ceste i pruge Zagreb-Karlovac u Pokuplje i dalje preko Kupe na Kordun, u ustaničko selo Gornji Sjeničak. Preostali partizani i aktivisti NOP-a koji su ostali na Žumberku, okupili su se nakon okončanja neprijateljeve ofenzive, 4. studenog, na Gorjancima i nakon potrebne reorganizacije nastavili s daljim borbenim djelovanjem

Trinaesta proleterska brigada je rođena!

U Gornjem Sjeničaku učinjen je nov kvalitetan korak u razvoju NOB-e. Sedmog studenog 1942. formirana je 13. NOU brigada “Josip Kraš”. U njen sastav ušli su: Prvi proleterski bataljon Hrvatske, Ž-P odred i Žumberačka omladinska četa. Imala je tri bataljona s oko 600 boraca. Na dužnost komandanta postavljen je Ante Banina. Međutim, zbog ranjavanja, brigadu je na njen ratni put poveo Rade Bulat. Dužnost komesara primio je Božo Spaček, a pomoćnika komesara, odnosno partijskog sekretara, Mato Horvatić.¹⁴

¹³ FRANJO OGULINAC SELJO, rođenje 1904. u Žabnu kod Siska. Stolar, istaknuti borac za radnička prava. Član KPH od 1931. godine. Zbog revolucionarne djelatnosti surovo proganjan od režima Kraljevine Jugoslavije, zbog čega je emigrirao u SSSR. Potom odlazi u antifašistički rat u Španjolsku gdje se priključuje internacionalnim brigadama, tu se istakao osvješćenom hrabrošću. Nakon poraza antifašista, zajedno s drugovima interbrigadistima, interniran je u Francusku. Uskoro napušta logor u Francuskoj i prebacuje se preko Njemačke u Jugoslaviju s namjerom da nastavi borbu protiv fašističke sile i njihovih domaćih pomagača. Organizator je partizanskih akcija u okolini Siska nakon čega odlazi u Glavni štab Hrvatske gdje se bavi organiziranjem političkog rada. U rujnu 1942. postavljen je za komandanta II operative zone na Žumberku. Osmog listopada, za vrijeme razbijanja neprijateljeve ofenzive na Žumberku, jurišajući na čelu Prvog proleterskog bataljona Hrvatske, i tu pogiba. Nosilac je Ordena narodnog heroja.

¹⁴ U travnju 1943. za komandanta brigade postavljen je Milan Žeželj koji vodi brigadu sve do oslobođenja Beograda i Zemuna, listopada 1944. Na čelu brigade do Srijemske fronte bio je Marko Rapo, a potom u završnim operacijama za oslobođenje zemlje i Zagreba u svibnju 1945. brigadu je vodio stari prokušani partizan Stjepan Mikšić.

Nekoliko dana kasnije brigada "Josip Kraš" krenula je iz Gornjeg Sjeničaka preko Kupe na teritorij Pokuplja i dalje na sjever, na Žumberak. S brigadom je išao i Štab druge operativne zone NOV i PO Hrvatske.

Pojavom 13. brigade "Josip Kraš" u Pokuplju i Žumberku oslobodilačka borba se još više rasplamsala. Slijede napadi na posade u Sv. Jani, Novom Selu i Stojdragi, 19. i 20. studenog 1942. god. Veliki uspjeh postignut je likvidiranjem belogardejske posade u Suhoru u Sloveniji, 26. i 27. studenog, što je postignuto zajedno sa Cankarjevom brigadom. Tom borbom rukovodio je zajednički operativni štab.

Nakon jednomjesečnih žestokih borbi širom Žumberka, talijanske trupe napuštaju općine Radatovići i dio općine Vivodina. Tako se slobodni teritorij Žumberka protekao na njegov središnji dominirajući dio. Time su stvoreni uvjeti za dalji razmah NOP-a, za organiziranje novih partijskih i skojevskih organizacija, kao i široke mreže Jedinostvene narodne fronte i organa vlasti. To je omogućilo da se 2. prosinca 1942. formira i Komanda žumberačkog vojnog područja sa sjedištem u Sošicama. U sastavu Komande područja bile su i čete. 28. prosinca formirana je i glavna partizanska bolnica na Žumberku.

Za postignute uspjehe, na prijedlog CK KPH, a po odobrenju CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ, 13. NOU brigada "Josip Kraš" proglašena je 11. prosinca 1942. - "Proleterskom", pod imenom "Rade Končar".

Samo četiri dana kasnije, 15. prosinca, u suradnji sa brigadom "Ivan Cankar" napada posadu u Krašiću i likvidiraju istu. Međutim, zbog intervencije jakih snaga, brigade se nisu u tom mjestu duže zadržale. Petnaest dana kasnije uslijedio je nov napad na Krašić. Dogodilo se to na samu staru godinu, 31. prosinca 1942. Ovaj put, napad na Krašić izvele su 13. proletrska i 4. kordunaška brigada, koja je opet stigla s Korduna u pomoć borcima na Žumberku. Jako uporište u Krašiću ponovo je likvidirano. Ovog puta daleko težim porazom po neprijatelja. Ubijeno je, ranjeno ili zarobljeno oko 700 ustaša i manji broj domobrana i žandara.

Ta pobjeda snažno je uzdrmala ustaški režim u Zagrebu i njegovu oružanu silu. Bila je to najveća pobjeda partizana tokom NOR-a na Žumberku.

Zauzećem Krašića, partizanske snage stigle su u blizinu važnih prometnica Karlovac-Zagreb i Karlovac-Ozalj-Metlika, koja će u nastavku rata biti pod stalnim udarcima partizanskih snaga. To je bilo, osim ostalog, od posebnog značaja, zato što su, baš u to vrijeme, počeli su veliki pokreti njemačkih snaga za pripremu operacija u okviru četvrte neprijateljeve ofenzive: "Weiss I. i II."

Nakon uspjeha u Krašiću, 13. proletrska i 4. kordunaška brigada proširile su akcije prema Samoboru, a na Vukšin Šipak, Guče, D. Kupčinu i Draganiće...

Sve veći uspjesi što su ih postizale udruženim snagama 13. proleterska, 4. kordunaška, zajedno sa slovenskim brigadama "Ivan Cankar", "Matija Gubec" i "Tone Tomšič", razvili su ujedno i osnovnu nit NOB-a - bratstvo i jedinstvo naših naroda, naročito omladine. Ona je bila osnovna ideja vodilja svih aktivnosti u političkom organiziranju naroda. Vojni uspjesi utrli su put organiziranju naroda za NOB i razvijanje organa narodne vlasti, a političko organiziranje naroda u okviru jedinstvene općenarodne fronte, povoljno je utjecalo na mobiliziranje mladih u partizanske jedinice.

Rezultati su bili svakodnevno sve vidljiviji, na svim poljima aktivnosti. U žumberačkom selu Jezemice osnovan je 15. listopada 1942. novi Okružni komitet KPH za Pokuplje, u čiju nadležnost ulazi i Žumberak. Na sjednici OK KPH za Pokuplje, održanoj 1. studenog 1942. formiran je i Kotarski komitet KPH-a Žumberak, koji je obuhvatio brdski dio Žumberka. Iz čisto praktičkih razloga to područje bilo je izdvojeno iz kotara Jastrebarsko. U prosincu iste godine osnovan je i Okružni komitet SKOJ-a za Pokuplje, a početkom siječnja i Kotarski komitet SKOJ-a za Žumberak.

Još ranije, s proljećem 1942., počeo je proces razvijanja narodne vlasti: seoskih, općinskih i kotarskih NOO. Tim procesom su bili zahvaćeni, brže ili sporije, svi kotarevi na području Posavine, Turopolja, Pokuplja, Žumberka i karlovačkog kraja: Samobor, Velika Gorica, Pisarovina, Jastrebarsko i karlovački kotar. Početkom 1942. Odbor Narodne fronte u D. Kupčini, postaje privremeni organ narodne vlasti - NOO. Slični odbori pojavili su se i u drugim selima, u Tisovcu na Žumberku, potom i u Vukovoj gorici na terenu karlovačkog kotara, a onda redom u selima G. i D. Trpuci, G. i D. Stupnik, Horvati, Blato, Demerje, Čehi, Lipnica, Dragožac i u više desetina sela širom samoborskog, velikogoričkog i jastrebarskog kotara, kao i kotara Pisarovina. Nakon osnivanja prvog NOO u žumberačkom selu Tisovcu i općinskih NOO u Radatovićima, Kalju, Sošicama, potom i u Vivodini, Krašiću, Draganiću, na terenu Žumberka, računajući i Draganički kraj, aktiviralo se 134 seoskih NOO. Poslije pojave prvog NOO-a u Vukovoj gorici, na teritoriju općina Duga Resa, Netretić, Ribnik, Jaškovo i Ozalj (međurječje Kupa-Dobra) oglasilo se 135 seoskih i općinskih NOO-a u tim općinama. Uporedo s njima osnivani su i kotarski NOO-i.

O ubrzanom razvoju nove narodne vlasti ilustriraju i ovi podaci zabilježeni na teritoriju Pokuplja. Potkraj 1942. Aktivirano je 65 NOO-a: 1 kotarski, 6 općinskih i 58 mjesnih u kojima je radilo 230 narodnih odbornika. Krajem 1943. na tom prostoru djelovao je jedan okružni NOO, u Pokuplju, pod čijim je rukovodstvom radilo 208 NOO-a: 5 kotarskih, 23 općinskih i 180 mjesnih. Do svibnja 1944. broj NOO-a u Pokuplju proširio se na 247.

Krajem 1942. započeo je i proces organiziranja vojno-pozadinskih organa, k-di mjesta i k-de žumberačkog područja. Uporedo je tekao i pro-

ces formiranja obavještajne službe NOV. Osnovan je Pomoćni obavještajni centar (POC) za Karlovac sa sjedištem u Maćešić potoku kod Vojnića u čijem sastavu djeluju rajonski obavještajni centri u kotarevima: ROC Karlovac, sa sjedištem u Bosiljevu, ROC za Pokuplje i Žumberak sa sjedištem u Pisarovini i isto takve organizacije za kotareve Vojnić, Vrginmost, Slunj, Plaški i Veljun.

U 1943. godini organizirane su i specijalne jedinice za borbu protiv pete kolone, PPK bataljoni, preteče jedinica narodne obrane, odnosno, KNOJ-a. Na području Pokuplja, Žumberka i karlovačkog kotara, djelovao je jedan takav bataljon. On se, surađujući s antifašističkim organizacijama i narodom, oštro hvatao u koštac s neprijateljevim obavještajcima, špijunima i doušnicima koje su Ustaška nadzorna služba (UNS), Gestapo i druge tajne službe ubacivale na slobodni teritorij ili neposredno u partizanske jedinice i štabove radi otkrivanja planova i podrivanja NOP-a.

Takav razvoj NOP-a uspješno je nadživio i veliku ofenzivu udruženih talijanskih, ustaških i belogardejskih snaga u veljači 1943.god. Jedinice 13. proleterske, 4. kordunaške, te slovenskih brigada: "Gupčeve", "Cankareve" i "Tomšičeve", odbile su neprijateljeve operativno-taktičke akcije, sve do njihovog protjerivanja sa žumberačkih visova. Borbe i nakon kršenja neprijateljeve ofenzive nisu utihnule. Partizanske brigade preuzele su borbenu inicijativu u svoje ruke. 13. proleterska brigada pomagala je slovenskim brigadama u razbijanju belogardejskih uporišta u Beloj krajini. Cankarjeva brigada razbila je uporište Bele garde u Pletterju, a 13. proleterska, belogardejsko uporište u Brezovici. Razbijena je i jaka posada u Suhoru. Time su propali svi planovi izdajnika slovenskog naroda, belogardejaca, da osvoje pozicije na Gorjancima. Uspješna djelovanja omogućuju povezivanje i spajanje oslobođenih teritorija u karlovačkom kotaru, na Žumberku i Beloj krajini i slobodno komuniciranje hrvatskih i slovenskih brigada i partizanskih odreda na tom brdsko-planinskom borbenom prostoru, kao i komuniciranje preko Pokuplja ili preko Bele krajine i međurječja Kupa-Dobra-Mrežnica s NOP na Kordunu, Baniji i Gorskom kotaru.

Takav razvoj NOB-e na Žumberku omogućio je slobodan i relativno siguran prostor pa se 20. veljače 1943., formira partizanska bolnica Druge operativne zone Hrvatske i Prve operativne zone Bele krajine i Dolenjske u Sloveniji. Za upravitelja bolnice postavljen je dr. Franc Novak, za zamjenika dr. Josip Milunić, za komesara Ante Novak i za njegovog zamjenika Viktor Koričan.

U zajedničkoj bolnici, smještenoj na Čememiku kod sela Cvjetiša, smješteno je oko 200 ranjenika. Bolnicu su osiguravale stražarske čete Komande žumberačkog područja i čete Zapadnodolenjskog NOP odreda.

Novi Žumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski partizanski odred

Talijanske okupacijske snage i njihovi pomagači: ustaše i belogardejci, nisu mogli mimo promatrati borbenu aktivnost brigada NOV na prostoru Žumberka, Gorjanaca i Bele krajine. U novoj ofenzivi od 22. ožujka 1943. neprijatelj je angažirao oko 5.000 vojnika, talijana, ustaša i domobrana. Sve te snage sručile su se na 13. proletersku brigadu. Odnos snaga bio je nepovoljan za brigadu, što se uskoro i pokazalo točnim, jer se borba pretvorila u borbu za spas ranjenika. Da bi se izbjegao svaki rizik, jedinice 13. proleterske, s ranjenicima i velikom kolonom naroda, povlače se u Sloveniju. Prilikom prebacivanja preko teškog planinskog terena, pomažu im slovenski partizani i narod. Ranjenici su prebačeni preko Suhora na Rog, gdje su smješteni u bolnice, dok je 13. proleterska produžila marš u predio Kupa-Dobra, u rajon Vukove gorice i Prilišća. S njom se povukao i Stab Druge operativne zone. Žumberak ipak nije ostao dugo prazan. Samo četiri dana kasnije tamo se vraća Žumberački bataljon, a za njim i narod. Vratila se i Komanda Žumberačkog vojnog područja, a 8. travnja na Žumberku je opet osvanula i 13. proleterska sa štabom Druge operativne zone.

Tih dana učinjeni su potezi za dalje širenje partizanskih odreda. Štab Druge operativne zone donosi odluku o formiranju novog Žumberačkog NOP odreda. Odluka je 2. travnja izvršena, a u njegov sastav ušao je Žumberački terenski bataljon i čete pri Komandi žumberačkog područja. Za komandanta imenovan je Boris Balaš, a komesar je Jurica Draušnik. Mjesec dana kasnije, 7. svibnja, kada je u Ž-PO ušao bataljon “Kljuka”, formiran u Pokuplju, on dobiva svoje staro ime: Žumberačko - pokupski NOP odred. Dužnost komandanta preuzima Stjepan Hinić, komesara Tomo Dejanović i zamjenika Stjepan Božić.

Ubrzano se širio NOP na području Pokuplja, Turopolja i Posavine, a time su nastajali realni uvjeti za nove partizanske formacije pa je štab Druge operativne zone bio u mogućnosti izdati naredbu 21. kolovoza 1943. da se formira Turopoljsko - posavski NOP odred, čiji će zadatak biti: kontrola prometnica Zagreb-Sisak, promatranje i kontinuirano razaranje i napadi na posade širom Turopolja, Posavine, Vukomeričkih gorica, likvidiranje agenata i špijuna, osiguravanje aktivnosti antifašističkih organizacija i organa narodne vlasti. Za komandanta postavljen je Ivan Mladen, a za komesara Marijan Badel. Nakon formiranja Brigade “Franjo Ogulinac Seljo”, komandu nad Odredom preuzima poznati partizan Milan Radović Cokara, a dužnost komesara preuzeo je Franjo Snobl, dok je njegov zamjenik Milan Vukotić.

Sličan proces vojnog organiziranja tekao je i u okruženju velikog luka rijeke Kupe. Taj proces izdašno je pomagao 2. kordunaški odred. U sastavu njegovog 1. bataljona formirana je svibnja 1942. u Močilama “Hrvatski vod”, koji zatim prerasta u četu, sastavljenu većinom od boraca s

područja Karlovca, Duge Rese i šire. Narod je tu četetu nazivao popularno “Leteća četa”, jer je svoje političke i borbene zadatke, rješavala brzo i uspješno, pojavljujući se u raznim selima općina: Barilović, Netretić, Ribnik, Jaškovo i Ozalj, stižući i do samih karlovačkih predgrađa, a onda, isto tako brzo, nestajala u nepoznatom pravcu. Četom su komandirali: Petar Brujić, Drago Satler, Nikola Seketa i Josip Sablić, a komesari su bili: Milan Vladetić, Marko Belavić i Anton Grdešić.¹⁵ Od svibnja do sredine listopada 1942., “Hrvatska četa” svladala je ratni put od dvije tisuće i više kilometara, danonoćno u pokretu, od Perjasice preko rijeka Mrežnice i Dobre, Bosiljeva, Ribnika, čak do Sošica na Žumberku, obilazeći i tumačeći liniju i ciljeve NOB u desetinama sela u predjelu Mrežnica-Dobra-Kupa. Od listopada četa je u sastavu 15. slovenske brigade.

U sastavu 2. bataljona 2. kordunaškog odreda formirana je 3. četa u koju ulazi poveći broj boraca iz bivše “Hrvatske čete” i pridošlih boraca iz Karlovca, Duge Rese i okoline. Tom četom je komandirao Miloš Duduković Gugo, pa je četa, popularno nazivana “Gugina četa”. Ona je često dolazila na teren Bosiljeva, Vukove gorice, Prilišća, Netretića, Ribnika...

Početkom 1943. na prostoru općine Ribnik formirana je samostalna Ribnička terenska četa, neposredno vezana uz štab Druge operativne zone.

Jezgro te čete činilo je 35 boraca iz karlovačkog kraja, a bili su sastav 4. kordunaške brigade.

Ribničku četetu povelili su komandir Bruno Belavić i komesar Mladen Nukić.

Karlovački narodno-oslobodilački partizanski odred i brigada

Borbenom i političkom aktivnošću u rajonu Kupa-Dobra, “Gugina i Ribnička” četa, a prije njih i “Dubravski vod i Hrvatska četa”, zajedno s partijskim, skojevskim i antifašističkim organizacijama, pripremili su sve potrebno za formiranje krupnije formacije koja će operirati u tom kraju. Prvi korak učinjen je krajem veljače 1943, kada je od “Gugine i Ribničke čete” u okviru 2. kordunaškog odreda, formiran 5. bataljon jačine 120 boraca. Taj bataljon predstavljao je prijelaznu etapu do formiranja nove jedinice, Karlovačkog NOP odreda 15. travnja 1943. u okolini Bosiljeva. Dužnost komandanta odreda primio je Milan Rustanbeg, komesara Herman Furlan, a zamjenika Rafko Tabor.

Do jeseni 1943. Karlovački odred narastao je na četiri bataljona. To je

¹⁵ Petar Vinski: “Hrvatska ili Leteća četa 2. kordunaškog NOP odreda”, Prilog u knjizi “Duga Resa, radovi iz dalje prošlosti, NOB i socijalističke izgradnje”, HAK, Karlovac, 1986. strana 702.

objektivno značilo da na prostoru velikog kupskog luka i rajona Kupa-Dobra, postoje snage za formiranje partizanske brigade. To se moglo provesti odmah, ali je, zbog opsežne njemačke ofanzive tokom listopada 1943. odgođeno. Tom ofenzivom zahvaćeni su i karlovački kotar i područje Žumberka zbog čega je Karlovačka brigada formirana tek 5. ožujka 1944. u selu Hrašće. Sastav novoformirane Karlovačke brigade činili su borci i rukovodioci Prvog karlovačkog odreda. Od preostalih i pridošlih boraca iz karlovačkog kotara, odmah je formiran i Drugi karlovački odred. Za komandanta Karlovačke brigade imenovan je Franjo Molek, a za komesara Petar Erdeljac.

*Svečanost u selu
Hrašću, karlovački
kotar, u povodu
formiranja
Karlovačke
brigade, 5. ožujka
1944.*

*Franjo Molek, prvi komandant
Karlovačke brigade*

*Petar Erdeljac,
komesar Karlovačke brigade*

Boris Balaš u dva je navrata stao na čelo Karlovačke brigade

toriju općine Radatovići. Uslijed nadmoćnosti protivničkih snaga, razvoj operacije je poprimio skoro istovjetan tok kao i u prethodnoj ofenzivi. Opet je 13. proleterska preuzela zaštitu ranjenika u bolnici na Žumberku i povukla se u Sloveniju, ovaj put preko rijeke Krke, prema Škocjanu. Ranjenici su opet smješteni u bolnice u Beloj krajini, a 13. proleterska krenula je u pomoć slovenskim partizanima u razbijanju uporišta na teritoriju Skocjana. Napala je posade u Bučki, Mokronogu i drugim mjestima.

Po povratku iz Slovenije na Žumberak, 12. svibnja, 13. proleterska se pripremila za jednu od svojih najsmjelijih akcija. Noću 28. na 29. svibnja, proleteru su upali u ustašku jedričarsku školu u Sv. Nedelji blizu Samobora. Akciju su izveli uz suradnju antifašista s tog terena i u školi (major Lipovšak), bez ispaljenog metka. Zarobljeno je 120 pitomaca, vojnih mehaničara i stražara i zaplijenjene velike količine ratnog materijala, a ono što se nije moglo izvući iz skladišta, avione i jedrilice, zapalili su ili na drugi način uništili.

Akcija je, kao grom, snažno odjeknula u obližnjem Zagrebu i diljem Žumberka, Pokuplja i karlovačkog kraja. Ustašama nije preostalo drugo već umanjiti njen značaj, izvođenjem nove napadne operacije, 18. lipnja 1943., u kojoj je imalo učešće pet pojačanih talijanskih i ustaških bataljona. Jedinice 13. proleterske i Ž-PO, dočekale su ih na jugo-zap. dijelu Žumberka, na položajima Krašić-Vivodina-Sošice. Nakon 10-dnevnih okršaja, neprijatelj se morao povući, pretrpjevši osjetne gubitke: oko 150

Bio je to značajan uspjeh u razvoju partizanske vojske na Žumberku, Pokuplju i karlovačkom kotaru. Formiranjem tri nova partizanska odreda: Ž-PO, K-PO i T-PO, institucije NOP-a dobile su pouzdan oslonac i zaštitu, a ostvarena je i solidna veza između slobodnih teritorija u Sloveniji, u rajonu Kupa-Dobra, na Žumberku, Pokuplju i Kordunu.

Još se Žumberak i Gorjanci nisu oporavili od neprijateljeve ofenzive izvedene u ožujku 1943., a već je uslijedio novi napad većih razmjera. U drugoj polovini travnja, talijani su opet krenuli u kazneni pohod na Žumberak i Gorjance. Dočekali su ih 13. proleterska, slovenska brigada "Matija Gubec" i postojeći partizanski odredi. Žestoke borbe vodile su se na teri-

poginulih, ranjenih i nestalih vojnika i oficira. I jedinice 13. proletherske i Ž-PO imale su znatne gubitke: 22 poginula i 53 ranjena borca i rukovodioca.

Još se nije ni stišao eho lipanjske ofenzive a već je uslijedila nova, srpanjska ofenziva. Jake snage talijanske divizije “Lombardija”, u suradnji s nekoliko ustaško-domobranskih bojni, napale su Žumberak, 24. srpnja, nastupajući iz više pravaca: od Jastrebarskog, Draganića i Ozlja prema sektoru Vivodine i, sa suprotne strane, od Metlike prema Radatovićima i Vivodini. Namjera im je bila da naše snage opkole, a zatim, razbiju i unište. Osim vojnog cilja, namjera je bila i da onemoguće izbore za NO odbore koji su upravo bili u toku.

Odnos snaga u ofenzivi bio je na strani neprijatelja. Stoga, uprkos žestokog otpora, 13. proletherska i Ž-PO, morali su se opet, zajedno s ranjenicima i narodom Žumberka, povući na teritorij Slovenije prema Semiču.

Sve aktivnosti snaga NOP-a i u toj ofenzivi, bile su sračunate na zaštitu ranjenika. Tome su bili podređeni i svi taktički postupci. U suštini, bila je to treća bitka za ranjenike na Žumberku s istom humanom i moralnom notom koju je imala, samo u većem obimu, i bitka za ranjenika na Neretvi, a njen eho tih dana čuo se i na Žumberku.

Izbori za NOO, zbog neprijateljeve ofenzive, morali su biti nakratko odloženi, ali su nastavljeni nakon povlačenja neprijateljevih snaga sa Žumberka. To je ujedno bio i kraj talijanskih ofenziva na Žumberak i uopće na ratištu u Hrvatskoj, jer je 8. rujna 1943. Musolinijeva fašistička Italija kapitulirala. Italija je ispala iz moćne fašističke osovine Rim-Berlin-Tokio. Sve talijanske garnizone hitno su zauzele njemačke okupacijske snage.

Kapitulacija Italije dala je veliki motiv novom razmahu oslobodilačke borbe na svim dijelovima Žumberka, Pokuplja i karlovačkog kotara. Na teritoriju Vivodine formirana je Vivodinska partizanska četa, a potom i bataljon. Stvoreni su uvjeti za formiranje i krupnijih jedinica. Rađeni su planovi za osvajanje garnizona, ali se ostvarivanje tih planova moralo odložiti zbog njemačke ofenzive u listopadu 1943. kojom su zahvaćeni sjev.-zap. krajevi jugoslavenskog bojišta: Istra, Slovensko i Hrvatsko primorje, Gorski kotar, Notranjska, Dolenjska i Bela krajina u Sloveniji, kao i karlovački kotar i Žumberak. Cilj ofenzive bio je uništavanje partizanskih snaga i NOP-a na cijelom prostoru sjev.-zap. Hrvatske i Slovenije i potpuno deblokiranje prometnica: Rijeka-Ogulin-Karlovac-Zagreb i Ljubljana-Karlovac.

Opet je na teritoriju Žumberka i u međurječju Kupa-Dobra nastala veoma teška situacija. Taj teritorij napadnut je sa svih strana. Iz Slovenije i Gorskog kotara na teritorij karlovačkog kotara i Žumberka, krenule su dvije divizije: “Adolf Hitler” i “Viking”. Nakon tri dana ogorčenih borbi, 13. proletherska, karlovački i Ž-PO, kao i slovenske brigade, morale su se povući s teritorija Žumberka. Samo ovaj put ne u Sloveniju, kao što je to

bilo u ranijim ofenzivama, već u sasvim suprotnom smjeru, na jug, preko Kupe na Kordun. Sa 13. proleterskom povukla su se i rukovodstva antifašističkih organizacija: Okružni komitet KPH za Pokuplje, Okružni komitet SKOJ-a, Okružni NOO i druga rukovodstva koji su sa tog teritorija nastavili rukovoditi s NOP-om na ovom području.

Za 13. proletersku bio je to, ujedno, i rastanak sa Žumberkom i žumberčanima, koji su je zvali: naša brigada. Ona je nastavila put u zapadnu Bosnu, gdje je ušla u sastav Prve proleterske divizije NOVJ. U njenom sastavu učestvovat će u brojnim borbama u Bosni, zapadnoj Srbiji, Šumadiji, i za oslobođenje Zagreba.

Za vrijeme ofenzive na područje Žumberka, listopada 1943. stradalo je više od 100 žumberčana, žena i djece. Opljačkano je i zapaljeno više sela. Međutim, glavni cilj, uništenje NOP-a, nije ostvaren. Borbeni redovi NOV širili su se i dalje uprkos svim neprijateljevim ofenzivama i represalijama nad narodom.

Štab Žumberačko-posavskog sektora

Odlaskom 13. proleterske brigade sa Žumberka, partizanski bastion ostaje bez jače obrambene jedinice. Zato GŠ NOV i POH odlučuje tu prazninu popuniti. Drugog studenog 1943. izdao je naređenje o formiranju Štaba Ž-P sektora, koji će objединiti zapovijedanje partizanskim snagama na području Žumberka, Pokuplja, Turopolja i Posavine. Za komandanta je postavljen Vojko Hošteter, a za komesara Franjo Knebl.

Štab Ž-P sektora je u stvari bio zametak 34. Hrvatske NO divizije. Samo, trebalo je prije njenog formiranja, na tom osjetljivom i važnom borbenom prostoru, učiniti još nekoliko organizacijskih poteza. Jedan od njih bilo je dovođenje iz Slavonije na Žumberak 16. omladinske brigade “Joža Vlahović”, što je učinjeno u studenom 1943., a drugi korak, je formiranje nove brigade u Pokuplju, gdje se NOP povoljno razvijao, pod imenom “Franjo Ogulinac Seljo” (u daljnjem tekstu “FOS”).

III.

34. UDARNA DIVIZIJA NOV I PO HRVATSKE

Formiranje 34. hrvatske NO divizije

Vrijeme do formiranja 34. divizije bilo je, također ispunjeno žestokim borbama. Omladinska brigada “Joža Vlahović” i oba odreda: Ž-P i T-P, krajem su 1943. i u siječnju 1944., raširili akcije protiv neprijateljevih snaga prema Samoboru, Jastrebarskom, Draganiću i duž prometnice Zagreb-Karlovac. To je opet uznemirilo neprijateljeve komande u tim garnizonima, pa je sredinom siječnja 1944. izveden novi ofenzivni pohod protiv partizanskih snaga na Žumberku. Udarnu snagu činili su dijelovi 392. njemačke legionarske divizije s kojom su surađivale dvije ustaško-domobranske bojne. Te udružene snage krenule su od Draganića i Jastrebarskog prema selima Krašić, Hrženik i dalje. Dočekali su ih omladinci brigade “Joža Vlahović” i borci Ž-P odreda. Razvila se žestoka borba. Partizani su se držali hlabro. Njemački legionari, ustaše i domobrani morali su se, nakon niza okršaja, povući u svoje baze. Isto tako prošle su i domobranske jedinice koje su nastupale od Jastrebarskog prema Sv. Jani.

U takvim uvjetima stigla je 30. siječnja 1944. naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ, u prilogu sa naredbama GS NOV i POH, da se na području Druge operativne zone Žumberak, Pokuplje, Turopolje i Posavina, formira

34. hrvatska NO divizija 4. korpusa NOVJ

Naredba je odmah provedena u život. U sastav divizije ušle su: 16. omi. brigada “Joža Vlahović”, brigada “FOS”, Ž-P i T-P odredi. Ukupno brojno stanje divizije na dan formiranja, iznosilo je 2.600 boraca i rukovodilaca. Za komandanta divizije postavljen je major Martin Dasović, a za komesara Franjo Knebl.

Po formiranju, divizija je nastavila borbenim akcijama na svim sektorima: Žumberak, Pokuplje, Turopolje i Posavina i time uništavala ili sijekla prometnice izuzetno važne za transport i razne pokrete okupacijske vojne sile. To je bio veliki uspjeh NOB-e u tom kraju i veliki politički i organizacijski potez u razvoju NOVJ, tim prije što su naredbom VS NOV i POJ na sjevernom i sjv-zap. dijelu ratišta u Hrvatskoj, formirane još tri divizije: 32. i 33. divizija, koje će vršiti borbena djelovanja u Hrvatskom zagorju, na Kalniku, Prigorju, Moslavini, Bilogori i Podravini i 35. divizija za djelovanje na području Like. Istom naredbom formirana su i dva korpusa: “10. Zagrebački”, pod čiju komandu su ušle 32. i 33. divizija, a uz njih i dvije grupe: Istočna i Zapadna grupa partizanskih odreda

Hrvatske, ill. korpus u čiji su sastav ušle 13. primorsko-goranska i nova 35. divizija. Time su zadaci, što su ih postavili Tito i VŠ o razvoju NOB-e na cijelom teritoriju Hrvatske, u cijelosti ispunjeni.

S prvim sastavom, 34. divizija je izvodila akcije do početka svibnja 1944., kada je iz sastava izašla 16. omladinska brigada, jer se nakon boravka na Žumberku i Baniji vratila na svoj matični prostor, u Slavoniju. Umjesto nje, u sastav divizije ulazi Karlovačka brigada, formirana 5. ožujka 1944. u Hrašću u karlovačkom kotaru, do tada je djelovala u sastavu 8. kordunaške divizije, i Karlovački NOP odred.

Ulaskom Karlovačke brigade i Odreda u sastav 34. divizije, proširio se i njen borbeni prostor, dobivši teritorij Karlovačke brigade u velikom luku rijeke Kupe i međurječja Kupa-Dobra-Mrežnica do linije Bosanci-Bosiljevo-Generalski Stol.

Tom promjenom, 34. divizija je u sastavu imala: Brigadu “FOS”, Karlovačku brigadu i tri partizanska odreda: Ž-P, T-P i Karlovački, sa 3.360 boraca i rukovodilaca.

Isto tako, 27. kolovoza 1944., na Žumberku se formira još jedna, Žumberačka brigada, kao 3. brigada 34. divizije. Njeno je jezgro činio Žumberački NOP odred, koji je tako prestao postojati. Ali samo mjesec dana, jer je od njegovog ostatka i pridošlih boraca, 29. rujna formiran novi, Samoborsko-jaskanski NOP odred, koji je također ušao u sastav 34. divizije.

U studenom 1944., pri štabu divizije, formiranje i Artiljerijski divizion, a u veljači 1945. i Inženjerijski bataljon. U sastavu divizije borio se od veljače 1945. do oslobođenja, i Posavski NOP odred 10. korpusa “Zagrebačkog”, koji je među prvim jedinicama sudjelovao u borbama za oslobođenje Zagreba.

Time je 34. divizija u cijelosti izgradila svoju formacijsku fizionomiju, pa je na Dan pobjede 15. svibnja 1945., dosegla svoje optimalno brojno stanje od 6.544 borca i rukovodioca.

Borbeni raspored jedinica 34. divizije

Vijest o Naredbi VŠ NOV i POJ, da se formira 34. divizija 4. korpusa NOVH,¹⁶ zatekla je jedinice što su djelovale pod komandom štaba tog sektora smještene na dvije lokacije: Žumberak i Pokuplje. Šesnaesta

¹⁶ NAREDBA broj 2. Štaba 4. korpusa NOVJ, od 2. II 1944: NAREDBA broj 3. Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o formiranju novih jedinica: “Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ formira se 32. i 33. divizija NOVJ na operativnom području II operativne zone NOV i POH, 34. divizija NOVJ, na operativnom području Žumberačko - pokupskog sektora i 35. divizija NOVJ na operativnom području Like.

“...Za komadanta 34. divizije 4. korpusa NOVJ postavlja se major Martin Dasović, do sada komandant 1. brigade Operativnog štaba za Liku. Za komesara 34. divizije 4. korpusa NOVJ - Knebl Franjo, sada komesar Žumberačko - posavskog sektora, a za načelnika štaba

omladinska brigada i Ž-P odred, nalazili su se u svojim bazama na Žumberku, a djelovali su na željezničku i cestovnu prometnu arteriju Zagreb-Karlovac i Karlovac-Metlika, a brigada "FOS" i T-P odred smjestili su se na položajima u Pokuplju, Turopolju i Posavini, s zadatkom ometanja neprijateljevog prometa na željezničkoj i cestovnim prometnicama Zagreb-Sisak; Sisak-Karlovac; Karlovac-Rečica-D. Kupčina-Pokupsko i Zdenčina-Pisarovina.

I veljača 1944. proteći će u tom borbenom rasporedu divizije i odvojenih djelova njenih brigada i odreda. Jedinice su nastojale održati se na tom strateški izuzetno važnom prostoru, uprkos čestim i žestokim napadima neprijateljevih snaga, kao što je to bilo desetak dana prije formiranja divizije (od 15 do 18 siječnja). Tih dana su jedinice 392. legionarske divizije, zajedno s tri satnije 2. pješadijske pukovnije i satnije 10. ustaške bojne iz Karlovca, udarile na 16. Omladinsku brigadu i Ž-P odred na položajima Okić-Plešivica i Vrhovac- Hrženik. Jedinice brigade i odreda, izdržale su pritisak i onemogućile nadmoćne legionarske i ustaško-domobranske snage da postignu svoj cilj.

A onda se 34. divizija sukobila s neprijateljevim svježim snagama. Ovaj put s jedinicama 1. kozačke divizije, koje su smijenile 392. legionarsku diviziju rasporedivši svoje posade u mjestima duž ceste Zagreb-Karlovac: Stupnik, Klinča Selo, Zdenčina, Desinec, Jastrebarsko, Volavje, Novaki, Cvetković, Lazina, Draganić i na cesti Zagreb-Sisak: Brezovica, Lomnica, Mraclin, Lekenik, Dužica...Te snage, uz učešće posadnih ustaško-domobranskih jedinica, izlaze u česte ispade na slobodni teritorij Žumberka i Pokuplja, nastupajući iz pravca Samobora, Stupnika i Zdenčine prema Okiću i Plešivici; iz Jastrebarskog i Draganića prema Krašiću i Pribiću i iz Ozlja prema Vrhovcu i Hrženiku.

Osim stalnog uključenja u borbama, jedna od preokupacije divizije, a naročito Ž-P i Turopoljskog odreda, bila je briga za popunu kroz mobilizaciju novih boraca i borba protiv dezerterstva.¹⁷

Kod jednog dijela 16. omladinske brigade, javila se čežnja za rodnom Slavonijom i Srijemom, kamo su se želili vratiti i tamo se boriti, što je bio specifičan politički problem s kojim su se morali zabaviti ne samo kome-sari, već svi komunisti i skojevci. O tome je sekretar partijske organizacije brigade poslao i izvještaj CK KPH, 4. siječnja 1944.

Očito, takve pojave bile su i posljedica velikog zamora boraca od

34. divizije 4. korpusa NOVJ- Dušan Pekić, do sada načelnik Štaba Žumberačko - posavskog sektora".

Arhiv vojnoistorijskog instituta, fond NOB-a, reg. br 13-1/1, kutija 113A (U nastavku: A VII, fond NOB-a, reg. br...K...)

Novoformirana divizija dobila je, uz redni broj, i pridjev- "hrvatska" pa je imenovana kao: 34. Hrvatska divizija NOV. Odrednica: "Divizija u NOR- u", Vojna enciklopedija, str. 545. izdanje redakcije VE, Beograd, 1959.

17Arhiva CK SKH - NOB, film br. 37/ 644 - 647.

Smotra "Seljine brigade" na godišnjicu formiranja, 8. siječnja 1945.

čestih marševa, borbi i neprospavanih noći. U takvoj situaciji je potrebna jedna uspješna borba i pobjeda koja će osokoliti borce i pojačati vjeru u skoriju pobjedu i oslobođenje domovine. To se nije dugo čekalo. Prvi podvig u novoformiranoj 34. diviziji ostvarila je brigada "FOS",¹⁸ iznenadnim i odlučnim napadom na posadu u mjestu Odra, 20-tak km južno od Zagreba, koji je izveden 3. veljače 1944. u 23,30 sati. Nakon samo sat borbe uporište je likvidirano.

¹⁸ Brigada "Franjo Ogulinac Seljo" formirana je naredbom Glavnog štaba NOV i POH 8. siječnja 1944. u šumi kod sela Cerja, nedaleko mjesta Pokupsko. U njen sastav ušli su 2. bataljon Ž-P odreda zvani Kljuka i 2. i 3. bataljon T-P odreda. Za formiranje prateće čete poslužila je četa iz 3. bataljona T-PO. Brigada je brojala 829 boraca i rukovodilaca, među kojima je bilo 56 boraca - žena. Brigada je imala tri bataljona: prva dva imala su po četiri čete, a 3. bataljon, tri čete. U sastavu brigade bila je prateća četa, za vezu i bolnički vod. Za komandanta brigade imenovan je Ivan Mladen, dotadašnji komandant T-P odreda, za komesara Marijan Badel. Za zamjenika komandanta postavljen je Milan Tojagić, za načelnika štaba Feodor Skrinjar Feda, za informativnog oficira Vladimir Valjan, za intendanta Vlado Kraljević, za referenta saniteta Stjepan Stefči. Sekretar organizacije SKOJ-a bio je Petar Lamza, referent agitpropa Krešo Car. Komandant 1. bataljona bio je Pavao Radović Savro, komesar Dušan Krist; komandant 2. bataljona - Julije Veseljko, komesar Josip Crnić, komandant 3. bataljona bio je Ljuban Ajdinović, a komesar Ivan Srebrić. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 23, str. 119.

Juriš na neprijateljevo uporište Odra

Akcija na uporište u selu Odra izvedena je promišljeno, planski iznenađujuće i odlučno. U uporištu se nalazilo intendantsko skladište 1. kozačke konjičke divizije, koje su prema prikupljenim obavještenjima osiguravale slabe snage, vjerojatno zbog toga što se ono nalazilo okruženo drugim posadama u obližnjim mjestima: V. Mlaka, Lomnica, Sv. Klara, Buzin i drugim. Štab brigade "FOS" odlučio je da tu okolnost iskoristi. Razrađen je plan koji se zasnivao na iznenađenju, brzini i energičnosti u napadu.

Glavni zadatak, likvidiranje posade u uporištu Odra, povjeren je 2. bataljonu. Prvi bataljon treba osiguravati napad od intervencije iz pravca uporišta Lomnice, Velike Gorice, Velike Mlake. Treći bataljon ostavljen je u rezervi time da 1. četa bude spremna, prema potrebi, priskočiti u napadu. U rezervi se nalazila i prateća četa.

Prema planu, brigada je neopaženo stigla u Odransku šumu, blizu uporištu. Tu su dati precizni zadaci, nakon čega su bataljoni, pod zaštitom mraka, krenuli na svoja odredišta.

U 23,30 sati, 3. veljače 1944. izveden je napad. Postignuto je puno iznenađenje. Očekivalo se da dalji tok borbe proteče kako je i planirano. Međutim, 2. bataljonu ponestalo je daha pa je izostala i energičnost i brzina prodora u uporište. Štab brigade reagirao je brzo i u borbu je uključena

1. četa 3. bataljona iz rezerve. Ona je pojačala tok napada i znatno ubrzala kršenje pojedinih točaka neprijateljevog otpora, on se pokolebao i počeo je bježati na sve strane.

Ipak je u uporištu Odra zarobljeno deset njemačkih vojnika i oficira.

Po skršenom otporu, u Odru je pristigla kolona od pedesetak seljačkih kola radi evakuacije plijena iz skladišta. Jedan broj kola pripremili su seljaci iz Odre i Male Mlake, što je na svoj način govorilo o raspoloženju i opredjeljenju tamošnjeg stanovništva za NOB. Međutim, broj kola nije bio dovoljan za utovar ratnog plijena. Dio utovarivanja morao se provesti pod pritiskom neprijatelja koji se kretao prema Odri.

Neprijateljeva kolona nadirala je od Lomnice uz prugu, prema s. Hrašće, naletjela je na čvrst otpor glavnine 1. bataljona, kojim je komandirao Pavle Radović Savre. Borba je trajala oko jedan sat. Za to vrijeme izvučeno je iz skladišta u Vatrogasnom domu i utovareno: 1.250 pari cipela, oko 1.000 komada uniformi, 30.000 komada razne municije, 3 miliona kuna i druge vojne opreme. Uz to zaplijenjeni su i dokumenti: sheme o borbenom rasporedu 1. kozačke divizije. Sve se nije moglo izvući ni uz najveće napore. Ostatak materijala je poliven benzinom i zapaljen.

Situacija u Odri, te noći, nije omogućavala da se pouzdano utvrde gubici neprijatelja u živoj sili. Prema svemu što se dogodilo, pretpostavlja se da je neprijatelj imao možda i pedesetak izbačenih iz stroja. U redovima brigade "FOS" poginuo je samo jedan borac a 8 ih je ranjeno.¹⁹

¹⁹ Vladimir Valjan: "Brigada Franjo Ogulinac Seljo", VIZ, Beograd, 1968. str. 39-41.

Sa zarobljenicima i ratnim plijenom brigada "FOS" povukla se na masiv Vukomeričkih gorica u rajon sela Dragonožec, Markuševac i Šiljakovina.

Obzirom na očekivanje opsežnijih vojnih intervencija, kao odmazdi za poraz u Odri, Štab brigade, sa komandantom Ivanom Mladenom i komesarom Marjanom Badelom na čelu, naredio je jedinicama zauzmu položaje iznad spomenutih sela i pripreme se za otpor.

Kako se očekivalo, intervencija je uslijedila već drugi dan, 4. veljače ujutro. Neprijateljeve kolone pošle su u potjeru za brigadom iz uporišta Lomnica, Velika Gorica i Mraclin, usmjeravajući udar prema selima Markuševac-Dragonožec i Šiljakovina. Drugi bataljon je u prvom momentu ustuknuo pred pritiskom, no, Štab brigade je, cijeneći snagu i način djelovanja neprijatelja, uvidio da se ne mora suviše respektirati njegov ispad, pa je odlučio situaciju riješiti odlučnim protunapadom. Odredio je da 1. i 3. bataljon, odmah realiziraju odluku štaba.

Oko 10 sati, ti su bataljoni napali neprijatelja. Nakon kraće, ali oštre borbe, protivnik se uskomešao i zatim, napustio svoje položaje povukavši se u uporišta neobavljena posla. Uspjelo mu je spaliti nekoliko kuća u Markuševcu i Dragonožcu do kojih je bio stigao borbenim rasporedom.

Uspjesi koje je postigla brigada "FOS" u zadnjih desetak dana, od 25. siječnja i napada na posadu na stanici u Horvatima pa do likvidiranja uporišta u Odri te protjerivanja napadačevih kolona s položaja u selima Markuševcu, Dragonošcu i Šiljakovini prema uporištima Lomnici, Velikoj Gorici i Mraclinu (4. veljače 1944.) imali su veliki vojni i politički odjek na cijelom prostoru Turopolja i Posavine i šire okolice Zagreba. Te pobjede bile su veliko ohrabrenje i podsticaj za dalju aktivnost brigade "FOS", a i ostalih jedinica u 34. divizije, koja je smjelim udarom po uporištu Odra postigla, na prostoru Posavine, Turopolja, Pokuplja i Žumberka, organizacijsku i političku zrelost i da je kao partizanska snaga sposobna da održi kontrolu na tom strateški važnom prostoru, ma kakve i koliko velike bile jedinice neprijatelja tu smještene.²⁰

Nakon pobjede u Odri i na kosama Vukomeričkih gorica, 3. i 4. veljače, redaju se nove i sve teže borbe: Kod Veleševca u Posavini, 10. veljače (brigada "FOS"), obrambena borba 16. Omladinske brigade u rajonu Pribića, Krašića i Hrženika 17. veljače, napad brigade "FOS" na uporište u s. Lomnica 21 / 22. veljače, zatim obrambena borba 16. Omladinske brigade i Ž-P odreda 29. veljače 1944. u rajonima sela Podbrežja, Brlenića, Krašića i Pribića.

²⁰ Izvođenje ove borbene akcije 34. divizije, neposredno su pratili i članovi Vojne misije SAD, smješteni pri štabu 4. korpusa NOV, koji su bili oduševljeni uspjehom postignutim u neposrednoj blizini Zagreba.

Pogibija Ivana Mladena, komandanta brigade “FOS”

U skladu s naređenjem GŠ NOV i POH od 6. veljače, kojim se tražilo osiguranje transporta hrane iz Moslavine preko Save u Pokuplje, Štab 34.divizije je uključio brigadu “FOS” i 2. bataljon T-P odreda. Jedinice su krenule noću, 7/8. veljače u Posavinu, pravcem Kravarsko-Čička Poljana-Veleševac na desnoj obali rijeke Save. Dolaskom na cilj u s. Veleševac, brigada je zauzela širi borbeni poredak.

Prvi bataljon smjestio se u sela Veleševac i Stružec, s izdvojenom četom na borbenom osiguranju kod mosta na Odri u s. Selec, drugi bataljon, smjestio se u s. Vrbovo, s borbenim osiguranjem prema Čičkoj Poljani i s. Drnek, treći bataljon, zauzeo je položaje u selima Ruča i Suša s borbenim osiguranjem jačine jednog voda u s. Jezero. Drugi bataljon T-P odreda, smjestio se u selo Oborovo na lijevoj obali Save.

Kao što se vidi, brigada se smjestila na uskom i ravničarskom prostoru okruženom na sjev.-ist. Savom, na jugo-zap. Odrom, iza koje se protezao pojas šume, a iza njega pruga i cesta Zagreb-Sisak s nizom neprijateljevih uporišta: Sisak, Greda, Lekenik, Turopolje, Mraclin, Velika Gorica, Velika Mlaka, Pleso...

Narod u Posavini primio je borce kao svoje rođene, jer je u redovima brigade bilo i dosta boraca iz Posavine kojima je to bio prvi susret s rodnim krajem. Oduševljenje u Posavskim selima prešlo je u jedinice brigade. Možda je i to bio jedan od razloga koji je donekle umanjio potreban oprez, što će se uskoro i neugodno osvetiti.

To se i dogodilo 10. veljače 1944. u širem rajonu posavskog sela Veleševca. Brigadu je iznenada napao 3. kubanski puk 1. kozačke konjičke divizije, kojim je komandirao barun Šulce (Schulze). U napadu su mu podršku dali dijelovi nijemaca i ustaša iz tzv. “Štajcerove” jurišne bojne. Ukupno na strani neprijatelja učestvovalo je, po procjeni, oko 3.500 vojnika. Njihov cilj je bio napasti brigadu razmještenu na položajima Veleševac, Ruča, Suša, odbaciti je u rijeku Savu, i tako je uništiti.

Obzirom na jačinu snaga, namjera neprijatelja bila je realna, ali i zbog odgovora štaba brigade koji bio, zbog slabe procjene protivničkih snaga i njegovih namjera, nerealan, neodlučan i spor.

To je pokazao i tok borbe. Prve čarke počele su rano ujutro 10. veljače 1944. Izviđački dijelovi neprijatelja, njih oko 80 do 100, prišli su neopaženo, kroz pojas šume na desnoj obali rijeke Odre. Tu ih je primjetila patrola 2. čete 3. bataljona i odmah uzbunila svoju četu u s. Suša. Četa, predvođena komandiranjem Stjepanom Matkovićem, odmah je otvorila vatru na izvidnicu koja je jumula na selo, pa se četa nije uspjela zadržati pred naletom neprijateljeve konjice. Povukla se na savski nasip i otuda nastavila otpor, povezavši se pri tome s ostalim dijelovima 3. bataljona u s. Ruča.

U nastaloj situaciji, štab 3. bataljona donosi odluku da cijelim bataljonom krene u protunapad i odbaci neprijatelja preko rijeke Odre. Odluka je u 9 sati provedena u djelo. Cerkeska konjička izvidnica izbačena je iz s. Suša i protjerana preko rijeke Odre. Neprijatelj se međutim, zadržao na rubu šume, na desnoj obali Odre izviđajući i dalje. Treći bataljon nije nastavio s gonjenjem. Time je završena prva etapa borbe. Nastalo je zatišje koje će potrajati sve do podne. U tom vremenu štab brigade ne poduzima sve potrebne mjere kako bi zaštitio brigadu od novih iznenađenja. Jedini ozbiljniji potez bilo je naređenje 2. bataljonu T-PO koji se za vrijeme prvog sukoba s neprijateljem nalazio na lijevoj obali Save, da zauzme savski nasip kod Trokuta, sjeverno od Veleševca gdje je bio i Štab brigade. To naređenje je nešto kasnije povučeno.

Osmotrivši poziciju brigade i dovukavši jače snage, neprijatelj je počeo s novim napadom na 3. bataljon u rajonu sela Suša i Ruča u kojem je učestvovalo oko 600 vojnika. Time je otpočela druga etapa borbe. Štab brigade je odmah uputio jednu četu 1. bataljona iz Veleševca u pomoć napadnutom bataljonu. Razvila se žestoka borba. Nakon dvosatnog okršaja neprijatelju je uspjelo, uprkos teških gubitaka, probiti položaje i izbaciti 3. bataljon i 1. četu 1. bataljona iz sela Suša i Ruča i nabaciti ih na nasip po desnoj obali Save i prema Veleševcu.

U tom času, u 13,30 sati pojavile su se nove neprijateljeve snage, opet oko 600 vojnika, koje su došle lijevom obalom rijeke Odre. Na mostu kod Selca sukobile su se s 2. četom 1. bataljona koja je tu bila na borbenom osiguranju. Nakon kratkog ali oštrog okršaja neprijatelj je odbacio 2. četu s položaja i krenuo prema Veleševcu kamo se pod borbom povukla i četa s borbenog osiguranja.

Štab brigade je, izgleda, tek tada došao do zaključka da je riječ o organiziranom napadu na brigadu s ciljem da je uništi. Zbog toga je i reagirao dosta nervozno i žustro. Uputio je kurira u štab 2. bataljona u s. Vrbovo s naređenjem da odmah krene s nasipa prema Veleševcu. Kurir je krenuo i u štab 2. bataljona T-P odreda s naređenjem da se odmah prebaci preko Save i zauzme položaj između 1. i 3. bataljona. Nažalost, ta naređenja nisu stigla u štabove spomenutih bataljona. Neprijatelj je svojim brzim djelovanjem spriječio provođenje tih zapovijedi.

Nakon toga, štab brigade upućuje novo naređenje štabu 2. bataljona da krene u pomoć 3. bataljonu koji se grčevito borio u rajonu Suša i Ruča. Međutim, ni to nije stiglo, a štab brigade nije imao rezervi za protuakcije. Sve jedinice su bile vezane neprijateljevim djelovanjem. Preostalo mu je samo da nešto poduzme glavninom 1. bataljona u Veleševcu koja je i sama bila izložena žestokim udarcima.

Tako se brigada našla pod udarom, razvučena na uskom pojasu, uz desnu obalu rijeke Save. Naprijed neprijatelj, koji uporno juriša, a iza leđa Sava, s nekoliko čamaca kapaciteta prijevoza od 40 boraca u jednoj turi.

Uvodeći u borbu nove snage, neprijatelj je u 14 sati, svom žestinom udario na Veleševac i uspio se probiti blizu štabu brigade. U takvim uvjetima, komandant brigade Ivan Mladen i komesar Marjan Badel, odlučili su se na vrlo smion i rizičan potez, iznuden, naravno neprijateljevim pritiskom, na izvlačenje jedinica na nasip po desnoj obali Save, imajući na umu i pripreme za prelazak preko nje. Počelo je povlačenje uz Savišće na nasip. Posljednji se povlačio komandant brigade Ivan Mladen. Tom prilikom, boreći se hrabro, do posljednjeg daha, časno je položio svoj život. Dogodilo se to nešto poslije 14 sati 10. veljače 1944. Brigada je nastavila borbu bez svog omiljenog komandanta.

Prodorom neprijatelja u Veleševac, snage brigade bile su razdvojene na dva dijela.

Do 15 sati sve jedinice brigade zauzele su položaje na nasipu Save. Ne dobivši nikakvo naređenje, jer kuriri štaba brigade nisu ni stigli u štab 2. bataljona T-P odreda koji je oko 15 sati samoinicijativno krenuo pomoći braniteljima na nasipu Save. Prebacio se preko rijeke kod Veleševca i Stružeca, povezao s 2. četom 2. bataljona, i nakon toga udruženim snagama napadaju neprijatelja u Veleševcu. Zametnuo se žestok okršaj u kome se nisu štedjeli životi. Jer, bila je to borba za izlaz iz bezizlaza!..

Upornost je urodila plodom. Nakon tih okršaja, neprijatelj je počeo napuštati Veleševac, zadržavši se samo u školi i crkvi. Time je bar za izvjesno vrijeme smanjen pritisak na 1. bataljon, stabiliziran položaj brigade, još uvijek razdvojene na dva dijela i stvoreni minimalni uvjeti za organizirano povlačenje preko Save. Prvi bataljon je to iskoristio, prebacivši se preko Save kod sela Prečno, odakle je poduzeo mjere za zaštitu prebacivanja i ostalih snaga.

U 17 sati borba se ponovo razbuktala. Počela je treća i posljednja etapa borbe s ciljem uništenja brigade.

Neprijatelj je izveo novi žestok napad na 3. bataljon i 1. četu 1. bataljona koji su se satima održavali na svojim položajima na nasipu Save, odolijevajući hrabro svim napadima. U tom žestokom okršaju, nad položajima 3. bataljona pojavilo se šest aviona tipa "Junkers-87". Neprijatelj se naglo povlači da bi omogućio bombardiranje. Dosjetivši se o čemu se radi, komandant Ljuban Ajdinović smjelo je poveo bataljon u protujuriš, nedajući neprijatelju da se "odlijepi". I, zahvaljujući tome, bombarderi nisu mogli baciti svoj smrtonosni tovar bombi.

Tada je uslijedio novi napad na 3. bataljon iz pravca Veleševca, ali tome se smjelo suprotstavlja 1. četa 1. bataljona, natjeravši neprijatelja na povlačenje.

Treći bataljon i 1. četa 1. bataljona dali su lijep primjer upornosti u borbi koja je omogućila da se teška i rizična situacija svlada i na kraju preokrene u vlastitu korist.

Ali, veleševska drama nije bila završena. Oko 17,30 sati neprijatelj prelazi u nove i još žešće juriše na brigadne položaje, naročito na položa-

je 3. bataljona, s ciljem - uništenja brigade, koja im je prije tjedan dana u uporištu Odra nanijela teške gubitke. U tom času, na lijevoj obali Save kod sela Dubravčaka, pojavila se nova neprijateljeva kolona, s prijetnjom da dođe brigadi iza leđa i spriječi je u povlačenju preko Save. Nad brigadom je nova opasnost. Štab brigade odmah naređuje štabovima: 2. bataljona, koji se dosta pasivno držao za vrijeme borbi u rajonu Veleševca, i štabu 2. bataljona T-PO, da odmah dio snaga prebace preko Save, a štabu 1. bataljona da uputi svoju 3. četu u susret neprijateljevoj koloni koja se pojavila kod Dubravčaka.

U međuvremenu, neprijatelj je novim prodorom do nasipa na Savi ozbiljno ugrozio 3. bataljon, koji ga krajnjim naporom, u oštrom protunapadu odbija. U tome presudno je pomogla koncentracija vatre grupe p-mitraljeza u pravcu protujuriša. Neprijatelj je vraćen na polazne položaje. Bataljon se konačno oslobodio pritiska i počeo organizirano prebacivanje preko Save.

Pred sumrak, neprijatelj je obustavio napad i povukao se u svoja uporišta. Nije se htio padom mraka izložiti riziku daljeg zadržavanja u rajonu sela Veleševca, Ruča i Suša. Tako su osigurani uvjeti brigadi "FOS" za izvlačenje iz situacije u kojoj se našla na vrlo nepovoljnom terenu. Presudan činitelj bila je hrabrost i izuzetna upornost u neravnopravnoj borbi. Neprijatelj nije ostvario svoj cilj da uništi brigadu, a pretrpio je osjetne gubitke. Prema procjeni Štaba brigade svoj je neuspjeh platio s oko 80 poginulih i približno toliko ranjenih. Međutim, i brigada "FOS" znatno je prorijedila svoje redove: 22 borca, među kojima i komandant Ivan Mladen,²¹ zauvijek su napustili stroj, 17 boraca je zadobilo teške rane. Uz mladog i perspektivnog komandanta Mladena, život su položili i četni zapovjednici: Stanko Bešvir, Stanko Svibenj, Drago Tališman i Ivan Kokot. Stanko Svibenj i Stanko Bešvir su poginuli prilikom izvlačenja ranjenih drugova.²²

Prema ocjeni Štaba 34. divizije u posebno teškoj borbi odlično su se držali i pojedinci i cijela brigada "FOS" i 2. bataljon T-P odreda.²³

Ali i grešaka u odlučivanju, uoči i u toku borbe, bilo je podosta. Najveći promašaj bila je loša procjena snage i namjere neprijatelja. Iz

²¹ MLADEN Mirka Ivan, prvi komandant brigade "Franjo Ogulinac Seljo", rođen je 1916. godine u selu Jezero u općini Sisak. U NOV je stupio 1942. godine. U vrsnog vojnog organizatora rastao je postepeno, stalno se potvrđujući hrabrošću, odvažnošću i smislom za obavljanje komandirskih dužnosti. Te odlike bile su osnovom za postavljanje na dužnost komandanta T-P odreda, a nešto kasnije i novoformirane brigade "Franjo Ogulinac Seljo". Tu dužnost obavljao je tek mjesec dana kada je boreći se na čelu brigade poginuo 10. veljače 1944. u Veleševcu.

²² Operativni izvještaj Štaba brigade "FOS", op. br. 27/44, od 15. II 1944. Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 1/4 k 1230.

²³ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOV, br. 44/44, od 18. II 1944. o borbama u Veleševcu, Ruči i Suši. Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 40, k 426.

Ivan Mladen, prvi komandant Udarne brigade "Franjo Ogulinac Seljo"

toga proistekle su i ostale slabosti: sporo reagiranje na neprijateljeve pokrete, preslabo borbeno osiguranje, naročito kod mosta na Odri u Selcu, nedovoljno rezervi, slaba veza unutar borbenog poretka brigade i posebno slaba veza s Štabom 2. bataljona T-PO koji se u obje etape borbi nalazio iza leđa brigade, na lijevoj obali rijeke Save. No taj se bataljon, u kritičnom trenutku po brigadu, samoinicijativno uključio u borbu odigrajući značajnu ulogu u odbijanju neprijatelja u rajonu Veleševca.

Sve su to bile i značajne pouke za buduće ponašanje brigade u novim borbama. Međutim, najveće iskustvo koje se pokazalo djelotvornim bila je ustrajnost u borbi i osobna hrabrost boraca i zapovjednika, što znači jedinica u cjelini.

Tim svojim odlikama, brigada se zapravo mogla i održati u neravnoj borbi, nametnutoj na nepovoljnom zemljištu i na kraju nadvisiti premoćnog neprijatelja u svim elementima borbeno taktike, sačuvati svoju organiziranost i sposobnost da se i bez čelnog čovjeka - komandanta koji je hrabro poginuo u borbi, u vrlo kritičnom momentu po brigadu, izvuče iz posebno nepovoljnih taktičkih i borbenih uvjeta.

Sljedeća dva dana, 11. i 12. veljače, brigada "FOS" zadržala se u selima Prevlaka i Oborovo na lijevoj obali Save, gdje se sređivala od proteklih borbi, a zatim je noću, 12/13. veljače, osiguravala prebacivanje ranjenika preko pruge Zagreb-Ivanić grad, na liječenje u Moslavinu. Nakon toga zadatka brigada se prebacila preko Save radi vraćanja u svoje baze u Pokuplje. Pokret je imala pravcem: sela Orle, Poljana s prelaskom pruge Zagreb-Sisak kod s. Lazine, i dalje pravcem Velika Buna, Dubranec, Bukovščak i Lipnica na Vukomeričkim goricama. U tim rajonima zadržala se do 21. veljače 1944. godine, pripremajući se nove napade na uporišta. Prvo na redu bilo je uporište u s. Lomnica.

U tom vremenu, ispunjenom vojnim i političkim radom, provedene su i značajne kadrovske promjene. Za novog komandanta brigade postavljen je Milan Tojagić, do tada zamjenik komandanta. Dotadašnji komandant 2. bataljona Julije Veseljko smijenjen je i privremeno postavljen na dužnost operativnog oficira brigade. Razlog smjenjivanja, neumjesnost u komandiranju. Takvoj ocjeni dodano je i nedovoljna borbeno upornost 2.

bataljona u borbi kod Veleševca, pa i neuspjeh prilikom prvog pokušaja prebacivanja ranjenika preko pruge Zagreb-Ivanić grad.

Za novog komandanta 2. bataljona postavljen je Mile Bućan Ćirko.

Obrambena borba Omladinske brigade “J.V.” kod Krašića

Dok su u štabovima 34. divizije i brigade “FOS” analizirali elemente borbe u rajonu Veleševca, Ruče i Suše i sumirali negativna i pozitivna iskustva te sastavljali operativni izvještaj štabu 4. korpusa, 16. omladinska brigada “Joža Vlahović”, vodila je borbe na položajima Pribića, Krašića i Hrženika.

Dijelovi 1. kozačke divizije, sa snagama Prvog karlovačkog sektora (stožerna satnija 10. ustaške bojne iz Jastrebarskog i dijelovi 30. ustaške bojne) u jačini od oko 2.000 vojnika napali su 16. omladinsku brigadu, 17. veljače rano ujutro. Neprijateljeva namjera, prema procjeni štaba brigade, bila je prodor u širi rajon s. Krašić i okoline radi odbacivanja naših snaga što dalje od premetnica i radi pljačke i uništenja materijalnih dobara.

Prije napada, brigada je imala borbeni raspored: 1. bataljon s. Pribić, 2. bataljon s. Hrženik, 3. bataljon s. Drašići i 4. bataljon u s. Slavetić, Štab brigade sa svojim, dijelovima smjestio se u s. Strmec.

Neprijateljeve snage nastupale su u nekoliko kolona. **Prva** - od Jastrebarskog prema s. Petrovina i dalje prema Pribiću, **druga** - od Novaka prema Petrovini, a zatim uporedo s prvom prema s. Pribić, **treća** - pravcem Draganići - Bresarić-Krašić i **četvrta** - od Ozlja preko Vrhovca prema s. Hrženik.

Brigadne patrole, dosta kasno su primjetile dolazak kolona, te je do prvog okršaja došlo je u 6 sati 17. veljače. Neprijateljeve kolone nastupajuće preko sela Petrovina i Kupčina napale su 1. bataljon u rajonu s. Pribić. Bataljon se nije pokolebao. Odmah je krenuo u protunapad i odbacio neprijateljeve prednje dijelove prema s. D. Pribić, a zatim prema G. Kupčini, čvrsto zadržavši svoje položaje.

*Milan Tojagić, komandant Udarne
brigade “Franjo Ogulinac Selje”*

Štab XVI omladinske brigade: komesar Dragutin Bobetko Maga, načelnik štaba brigade Lazo Volaš, zamjenik komesara Todor Milojević, komandant brigade Nikola Sužnjević i Veljko Sabljak

Uporedo s napadom na 1. bataljon, izveden je i napad na 2. bataljon na položajima kod sela Bresarića i Hrženika, zametnula se oštra borba. Ni nakon sat borbe, neprijatelj, iako vidno nadmoćan, nije se uspio probiti u položaje 2. bataljona i tada neprijatelj dobiva vatrenu podršku iz zraka. Najprije su položaje 2. bataljona nadletjela dva aviona tipa “Roda” otvarajući mitraljesku vatru, a zatim su jurnule i četiri “Štuke”. Nastupila je faza serijskog bombardiranja i mitraljiranja. Za 2. bataljon nastupili su kritični sati, iz časa u čas povećavao se broj mrtvih i ranjenih. U jednoj takvoj fazi, komandant 2. bataljona donosi odluku o izvlačenju bataljona s položaja kako bi ga spasio od ubilačke vatre iz zraka. Bila je to fatalna odluka. Tek je tada bataljon bio izložen takvoj vatri. Nastali su neuobičajeno veliki gubici. Uzdrmao se cijeli obrambeni sistem 2. bataljona, a samim time i Omladinske brigade. Neprijatelj je uspio probiti se u sela Bresarić, Krašić i Hrženik. Tu se i zaustavio.

Za sve to vrijeme 1. bataljon čvrsto je držao svoje položaje i nanio napadačkim kolonama u rajonu Pribića dosta velike gubitke.

Zadržavši se u zauzetim selima do 15 sati, neprijatelj je upadao u štale i obore pljačkajući stoku i velike količine namirnica. Uz opljačkanu robu uhvatio je i oko stotinu ljudi i povukao se u svoje baze. Omladinska brigada nije krenula u gonjenje jer su cijelo vrijeme nadlijetali borbeni avioni.

Gubici brigade, posebice 2. bataljona, bili su veliki. Borbeni stroj brigade zauvijek je napustilo 15 boraca, a 26 ih je zadobilo od avio-bombi teške rane.

Štabovi bataljona 16. omladinske brigade u Pokuplju u proljeće 1944.

Ali, ni neprijatelj, ma koliko bio uporan i nadmoćan, pogotovo u vatri iz zraka, nije jeftino prošao. Prema procjeni Štaba brigade ubijeno je oko 19 vojnika, među kojima su bila i tri kozačka oficira, a oko 30 ih je ranjeno.

Borba je završena. Omladinska brigada ostala je na svojim položajima.

Traženo je da Štab brigade, ali i Štab divizije, izvrše detaljnu analizu i utvrde činjenice od presudnog utjecaja na tok i ishod borbe. To je i učinjeno:

Prvo, uočena je određena statičnost u vođenju obrambene borbe, osim taktičkih postupaka 1. bataljona koji je ispoljio veću aktivnost i dinamičnost;

Drugo, za sve vrijeme borbe, pola brigade: 3. i 4. bataljon, nisu uopće bili uključeni u borbama, bili su promatrači;

Treće, Štab brigade nije pokazao potrebnu dosjetljivost za pokrete slobodnim snagama radi udara u bokove neprijateljevih kolona, koje nisu pokazivale namjeru da idu dalje od Hrženika, jer se zadovoljio samo pljačkom seljačke imovine;

Četvrto, u ocjeni Štaba 34. divizije²⁴, istaknuto je sporo i kruto zapovijedanje jedinicama u borbi, neodlučnost i statičnost Štaba i brigade i

²⁴ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije štabu 4. korpusa NOV, br. 44/44 od 17. II 1944. o borbi kod Krašića, Pribića i Hrženika. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 24, dok.66, str.306.

bataljona da u pogodnom trenutku izvrše pokret svoje jedinice i krenu u protunapad i

Peto, Posebno teškim propustom smatra se postupak Štaba 2. bataljona, jer je digao cijelu jedinicu s položaja u jeku najžešćih napada i tako izložio borce još ubitačnijoj vatri iz zraka. Ali, pohvale vrijednim je držanje 1. bataljona u borbi. On je pokazao primjernu izdržljivost i poduzetnost. Zaustavio je prodor neprijateljevih kolona i nanio im osjetne gubitke.

Upad u neprijateljevo uporište u selu Lomnici

Primami je borbeni zadatak jedinica 34. divizije na području Pokuplja i Žumberka, Turopolja i Posavine bio: sprečavanje neprijateljevog prometa cestama i prugama Zagreb-Jastrebarsko-Karlovac i Zagreb-Velika Gorica-Sisak. Neprijatelj je davao veliku pažnju njihovom osiguranju. U tu svrhu, postavio je čitav niz uporišta na stanicama i okolnim selima. Na prometnici Zagreb-Sisak, postavio je uporišta u mjestima: Remetinec, Sv. Klara, Buzin, V. Mlaka, M. Mlaka, Odra, Lomnica, Pleso, Velika Gorica, Kurilovec, Mraclin, Buševac, Turopolje, Peščenica, Lekenik, Dužica, Greda, Žažina, Odra kod Siska, Martinska Ves. A na kraku prema Karlovcu: Goli Breg, Brezovica, Stupnik, Horvati, Zdenčina, Klinča Selo i dalje sve stanice s obližnjim selima: Desinec, Jastrebarsko, Cvetković, Novaki, Domagović, Lazina, Draganići s kompleksom sela, Jazavci, Budrovci i druga.

U svim tim mjestima locirane su njemačke i ustaško-domobranske snage u jačini od oko 19.000 vojnika. Glavna pokretna i udarna snaga na tim prometnicama u veljači 1944. bile su 1. kozačka konjička divizija²⁵ pojačana 1. donska brigada uključena na osiguranju na željeznici i cestama Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak. S njima usko surađuju njemački 925. straž. bataljon sa središtem u Turopolju i ustaško-domobranske snage div. područja Zagreb, div. komande I sektora Karlovac i div. područja Sisak, 1. jurišnim domobranskim bataljonom u Turopolju i drugim snagama raspoređenih u Sisku i Petrinji. (Vidi kartu br. 2, str. 459)

²⁵ 1. Njemačka kozačka divizija formirana je 1943. u Mlawi u Poljskoj. U njenim redovima bili su ruski dobrovoljci za borbu protiv ruskih partizana 1942.godine, prisilno odvedeni ili zavrbovani stanovnici Ukrajine, sa Dona, Kubana i Tereka, zarobljeni crvenoarmejci i ruski belogardejci rasuti širom porobljene Evrope. Komandni kadar - oficiri i podoficiri - bili su Nijemci, a bilo je i oficira iz redova zarobljenih crvenoarmejaca. Divizija je došla u Jugoslaviju listopada 1943. godine. Borila se u Srijemu, a zatim u Bosni, Kordunu i Baniji. U svom sastavu imala je dvije brigade: 1. donsku i 2. kubansku sa po tri puka, 7. artiljerijski puk sa dva divizona, 8. samostalni pješadijski puk, dopunski puk, bataljon za vezu, pionirski bataljon, izviđački bataljon, radni bataljon, četiri samostalna kozačka bataljona. Divizija je brojila oko 20.000 vojnika. Arhiv VII, Arhiva njemačka k 78, reg. br. 35/6 i k 1224, reg. br. 11/3.

U gustom rasporedu uporišta, nije bilo lako pronaći pogodne objekte za napad s maksimalno mogućim vojnim učinkom, a uz najmanju cijenu u krvi. U procjeni svih utjecajnih činitelja Štab 34. divizije odlučio je napasti uporište u Lomnici, 15 km južno od Zagreba, na cesti M. Mlaka-Velika Gorica. U Lomnici su bili dijelovi 1. donske brigade²⁶ i dva eskadrona 1. diviziona 4. kubanskog puka. Komandant je bio barun von Volf. Jedinica je bila naoružana sa 7 teških mitraljeza, 6 p-mitraljeza i dva poljska topa 75 mm. Podatke o jačini, rasporedu i naoružanju u uporištu, dao je kozački poručnik Valerij Asjuk, koji je prebjegao k nama, riješen da se bori protiv udruženih fašista.²⁷

Štab 34. divizije je riješio da napad na uporište u Lomnici izvedu brigada “FOS” i T-P odred²⁸ i u tom pogledu izdao usmenu borbenu zapovijed. Plan napada pripremljen je u štabovima tih jedindica. Prema tom planu zadaci jedinica su bili:

- Brigada “FOS” napada sa 1. bataljonom na sjev. dio uporišta, gdje je smješten Štab divizion, 4. eskadron i topovi. Osiguranje pravca iz s. Kurilovec i Velika Gorica dati će 3. bataljon. Drugi bataljon i ostali dijelovi brigade, nalazit će se u rezervi u rajonu s. Gradići;
- T-P odred napada Lomnicu s juga. Napad izvodi 1. bataljon T-PO. Na mostu preko potoka Lomnica spaja se sa 1. bataljonom brigade “FOS”. Drugi bataljon odreda, osiguravati će napad na pruži kod s. Hrašće. Sve ostale snage idu u rezervu u selu Gornja Lomnica i
- Vrijeme početka napada je 23,00 sati, dana 21. veljače 1944.

Tijek napada: bataljon T-P odreda privukao se objektu napada na južnom dijelu s. Lomnice i napao točno u 23.00 sata. Brzo je likvidirao neprijateljeve straže, energično jurnuo u selo, čisteći pred sobom sve koji su pružali otpor. Energično se probio do mosta na Lomnici, gdje se prema planu napada trebao sastati s 1. bataljonom brigade “FOS”. Međutim, susreta nema jer je brigada zakasnila. Duboki snijeg je usporio bataljon u kretanju, a on (snijeg) nije uzet u obzir prilikom proračuna vremena za pokret.

Ta greška je okrenula cijeli nastavak borbe. Neprijatelj, jer nije napadnut sa suprotne, sjeverne strane, brzo se sredio i udario po bataljonu T-P odreda u središtu Lomnice. Zbog toga se bataljon morao povući iz akcije.

²⁶ prva domska brigada Njemačke 1. kozačke divizije imala je u svom sastavu tri puka: 1. donski, 2. sibirski i 4. kubanski puk, izviđačku čet, pionirsku čet, čet biciklista, čet za vezu, sanitetsku čet i vod žandarmerije.

²⁷ Poručnik Asjuk je, ustvari, ubačen kao agent njemačke obavještajne službe u 34. diviziju. Uspio je učiniti utisak izvanredno hrabrog komandira, pa je postao i komandant Ruskog bataljona u T-PO, a zatim i komandir izviđačke čete 34. divizije. U martu 1944. on je doveo izviđačku čet pod ubitačni udar jedne njemačke jedinice kojom prilikom je pretrpjela velike gubitke. Po “Valerijana Asjuka” došao je iz uporišta Zdenčina putnički automobil s njemačkim oficirima. Vladimir Valjan: “Brigada FOS”, str 54

²⁸ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOV o akciji na D. Lomnicu Zbornik NOR-a, knj.4, dok. 89.

Udarna brigada "FOS" u pokretu

I kad je bataljon napuštao Lomnicu, uslijedilo je napad 1. bataljona "FOS" sa sjeverne strane. Iznenadenje je izostalo. Neprijatelj je već bio na nogama i organizirano udario iz svih oružja. Tu se više ništa nije moglo postići. Nakon trosatne borbe, u 3.00 sata 22. veljače, Štab brigade je naređuje prestanak napada, i povlačenje iz borbe u Lomnici. Zadatak postavljen od Štaba 34. divizije nije izvršen. Prema ocjeni Štaba²⁹, napad nije uspio, jer nije bilo zajedničkog udara.

Brigada "FOS" - je zakasnila, pa je izostalo iznenadenje. Bataljon T-PO, odlično je obavio svoj ratni zadatak. Nije ostvarena sigurna veza između brigade "FOS" i T-PO. Osim toga, neprijatelj je u uporištu imao dva eskadrona više, od snaga za koje se znalo prije početka napada...

Ovo je siže onoga što se događalo i dogodilo u uporištu u s. Lomnica. Sve to nametnulo je Štabu brigade i ne samo njemu, brojna pitanja: Zbog čega kašnjenje s napadom po planu kojeg je pripremio taj štab? Zbog čega je zanemaren faktor - snijeg, u proračunu kretanja prema objektu napada? Do kakvih posljedica može dovesti nedolazak jedinica osiguranja na predviđene pravce osiguranja? Jer bataljon T-P odreda, koji je hrabro upao u osinjak Lomnice, mogao je biti desetkovan. I na kraju, pouzdanost podataka o neprijateljevim snagama. U tom pogledu, provjere moraju biti mnogo ozbiljnije nego što je bilo uobičajeno.

²⁹ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOV o akciji na Lomnicu 21/22. veljače 1944. godine. Zbornik, Tom V, knjiga 24, dok 89.

Ipak, uz ratničku nesreću, i ovog puta su jedinice brigade “FOS”, grške svojeg komandnog sastava, platile minimalnom cijenom u žrtvama. Iz borbe za Lomnicu nisu se vratila dva druga, a deset je ranjeno.

Prema ocjeni Štabova neprijatelj je imao 25 poginulih i oko 30 ranjenih. Zarobljena su dva kozaka i 6 konja.

Bilo je razloga da se ovim neuspjehom pozabave i organizacije KP.

Na redu je opet željeznička stanica Horvati

Za održanje i jačanje borbenog morala, nakon jednog neuspjeha, potreban je prije svega, kao zrak i voda - uspjeh!

Uspjeh koji će ponijeti sve, i borce i rukovodstvo. Uspjeh koji će ojačati samopouzdanje. Uspjeh na koji se ne smije dugo čekati...

To je bio jedan od motiva, prisutan u Štabu 34. divizije kada se odlučivalo za novi napad na posadu na stanici Horvati, 20-tak km jugozapadno od Zagreba, 26. veljače 1944. godine. Ostvarenje tog zadatka Štab 34. divizije i opet je povjerio brigadi “FOS” i T-P odredu.

Prema obavještajnim podacima, posadu na stanici Horvati činilo je 120 domobrana i 2. satnija 20. željezničke straž. bojne. U stanici je bio i oklopni vlak br. 2 iz 5. čete oklopnih vlakova s posadom od oko 50 vojnika sa 3 do 4 teška mitraljeza i 2 minobacača. O smještaju tog vlaka uoči napada nije se znalo. Željeznička stanica je bila utvrđena sa 4 drvenozemljana bunkera i jednim betonskim bunkerom. Svi su bili međusobno povezani rovovima. U okolnim mjestima: Hrvatski Leskovec, Zdenčina, Stupnik, Goli Breg, Brezovica (2. divizion 4. kubanskog puka), Samobor (13. ustaška bojna) i drugim, nalazila su se uporišta s dosta jakim snagama koje su bile u mogućnosti intervenirati u vremenu od 30-ak minuta do najduže jedan sat od početka našeg napada. Sve se to moralo uzeti u obzir prilikom pripremanja napada: vrijeme za dolazak do objekta, brojnost potrebnih snaga, oprema i naoružanje, količina streljiva i eksploziva, način izvođenja napada, a posebno osiguranja napada od intervencije iz okolnih uporišta, povlačenje od objekta napada, što je također, u tadašnjim prilikama bila taktička radnja koja se morala izvesti promišljeno i organizirano, pridržavajući se načela tajnosti i pripremljenosti za razna neprijateljeva iznenađenja.

Na osnovu naređenja Štaba 34. divizije, Štab brigade “FOS” i u skladu s njim daje naređenje za napad i za krilna osiguranja napada.

Prema naređenju, napad se izvodi 26. veljače u 23,00 sati, s time da napad na uporište izvede 2. bataljon (bez 4. čete) sa istočne strane.

Za osiguranje napada s pravca Brezovica-Goli Breg i Hrvatski Leskovac određen je 3. bataljon brigade “FOS”, a osiguranje s pravca od Stupnika, Klinča Sela i Zdenčine, povjereno je T-P odredu.

Prvi bataljon (bez dvije čete) imao je ulogu rezerve. Na taj način

uključene su sve raspoložive snage, tako da Štab 34. divizije nije imao svojih rezervi.

Neposredno uoči napada, brigada "FOS", nastupajući iz smjera s. G. Trpuci-s. Starjak, približila se uporištu. U s. Starjak svim su jedinicama izdani konkretni zadaci. Čim se smračilo, jedinice su krenule prema objektima za napad i neprimijećeno stigle na polazne položaje. Neprijatelj nije primijetio ni kad je dovučen top na samo dvadesetak koraka od bunkera.

U napad se krenulo točno u 23,00 sati, 26. veljače, kako je to u zapovijedi za napad bilo i određeno.

Prvom granatom, direktno je pogođen betonski bunker koji je branio prilaze stanici. Druga četa 1. bataljona iskoristila je učinak, krenuvši složno i odlučno najuriš. Za vrlo kratko vrijeme zauzeti su bunker i rovovi na istočnoj strani stanice Horvati i time olakšan napad 2. bataljonu koji se također, neprimjetno privukao stanici s jugo-ist. strane i otvorio snažnu vatru. Međutim, tog trenutka oglasila se svojom automatskom vatrom i posada oklopnog vlaka, za čije se postojanje nije znalo, pa je to iznenadilo i pokolebalo borce i rukovodioce 2. bataljona. I umjesto da krene na juriš, bataljon je u najkritičnijem trenutku zastao. Što više, povukao se prema s. Babići.

2. četa 1. bataljona, koristeći se vatrom svojeg PT topa, nastavila je jurišati na stanicu i oklopni vlak, koji je iz blizine pogođen s nekoliko granata. Zbog toga se oklopni vlak morao povući iz stanice u obližnji usjek. Ali, hrabri mineri, djelujući s obje strane usjeka, razorili su tračnice prema kolodvoru, pa je oklopni vlak ostao "zarobljen" u usjeku, nemoćan da iskoristi svoju pokretnu i vatrenu udarnu snagu. Stoga je posada morala nastaviti žestok otpor iz svojih oklopnih vatrenih gnijezda "iz mjesta" ...

Sve to omogućuje pokolebanom 2. bataljonu da se pribere, sredi i ponovno krene u napad i da "na juriš" zauzme bunkere i ostale objekte na svom pravcu napada.

Napuštajući svoje vatrene busije, bunkere i zgrade, neprijateljevi vojnici sklanjali su se u oklopni vlak i nastavili otporom. Ali i partizani su se snašli, PT top je dovučen na vrh usjeka i gađao je oklopni vlak sve dok mu nije pukla cijev. A borci su za to vrijeme vlak nabacivali ručnim bombama. Direktno su pogađale i nišandžije PT pušaka.

Vrijeme je odmicalo, a da nije slomljen otpor iz oklopnog vlaka. Bez topa tu se više nije moglo postići mnogo. A onda je iz pravca Zdenčine, duž pruge uslijedila intervencija stožerne satnije (štapska četa) 30. ustaške bojne. Drugi bataljon T-P odreda, spremno je dočekao ustaše i zaustavio sve njihove pokušaje da se probiju prema napadnutoj stanici u Horvatima.

Procjenjujući da nije moguće, u dogledno vrijeme, slomiti otpor posa-

de iz oklopnog vlaka u usjeku, Štab 34. divizije je u 3,00 sati, 27. veljače naredio prekid borbe i povlačenje.

Tokom napada zarobljena su 23 vojnika, dva su poginula, a trojica ranjena. Zaplijenjeno je 30 pušaka, 60 ručnih bombi i 2.000 metaka.

U borbi je poginuo Drago Zusak, zamjenik komesara 2. čete 2. bataljona.

Bio je to uspjeh, premda otpor neprijatelja nije do kraja slomljen. Prema ocjeni Štaba 34. divizije³⁰, napad je solidno pripremljen i izveden. Koordinacija pješadijskog oružja i posluge PT topa bila je odlična. Veza je funkcionirala dobro. Tajnost i iznenađenje izvedeni su kako se to od partizana traži i očekuje. Druga četa 1. bataljona, sa komandantom Zdravkom Buzačićem na čelu, uzorno je pokazala kako se valja boriti pri napadu na uporišta, i kako treba biti brz, odlučan, neustrašiv i dovitljiv u borbi. Za istrajnost i upornost dato je i priznanje 2. bataljonu T-P odreda koji je zaustavio ustaške pokušaje i odbio dolazak pomoći posadi u Horvatima.

Ali bilo je i slabosti. Štab 2. bataljona snosi odgovornost što je dopustio da se jedinica već u prvom naletu, zbog nailaska na vatru oklopnog vlaka, pokoleba, zastane, a potom i ustukne prema s. Babić. Da toga nije bilo, a pogotovu slabog rada njegove 2. čete, uspjeh bi bio potpun. Pogriješio je Štab brigade "FOS" što nije, kad se suočio s takvim okolnostima, uveo u borbu rezervu u momentu kada je 2. bataljon počeo napuštati svoj jurišni položaj. To su glavne pouke.

Nakon obavljenog zadatka, brigada "FOS" vratila se u svoje baze u rajonu sela: Dubranec, Vukomerić, Bukovčak, Havidić, Lipnica i G-Trpuci. Istog dana, 27. veljače, napadnuti su iz zraka dijelovi brigade smješteni u s. Dubranec. Dva borca su poginula, a dva su ranjena. Od avio-bombi porušeno je nekoliko kuća u selu.

Sa svojih sigurnosnih položaja povukli su se i bataljoni T-P odreda, obavivši svoj zadatak do kraja korektno.

U bazama su nastavljene pripreme za nove borbene zadatke. Prvi po redu biti će opet napad na uporište Horvati, noću 3/4. ožujka 1944. oko čega će se okupiti skoro sve snage 34., i glavnina 8. divizije. Ustvari, to je bila šira vojna akcija koja je planirana u Štabu 4. korpusa NOVH.

Do tada će 16. omladinska brigada "Joža Vlahović" imati i nov težak okršaj sa znatno jačim snagama u širem rajonu Krašića, koji će se odigrati posljednjeg dana veljače, 29. II. 1944. godine.

³⁰ "Operativni izvještaj" Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOV. op. br. 80 od 8. III 1944. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 25, dok. 20.

Drugi okršaj u veljači u širem rajonu Krašića

Neprijateljske snage jačine oko 1.200 vojnika napale su 16. omladinsku brigadu na položajima u širem rajonu Krašića.³¹ U momentu napada borbeni poredak brigade po bataljonima bio je ovaj:

- Prvi je imao vatrene položaje u rajonu sela Podbrežje i Vrhovec;
- Drugi je imao svoje položaje u rajonu sela D. Pribić-Krupače, trig 235;
- Treći je organizirao svoju obranu u rajonu s. G. Pribić, a
- Četvrti je držao istaknutu liniju u visini sela Brlenić i Brezari, u okruženju glavnog puta prema s. Krašić.

Napadačke kolone pojavile su se pred položajima Omladinske brigade iz tri pravca: prva se pojavila od Ozlja prema Vrhovcu, druga je nastupala od Draganića prema Brleniću, Brezariću i Krašiću, a treća je nadirala od Jastrebarskog prema G. Kupčini i dalje prema G. i D. Pribiću.

Napad tih kolona započeo je u 8,00 sati, 29. veljače, uz podršku artiljerijske vatre i jednog borbenog aviona.

Zametnula se oštra borba i napadač primijenjuje iste taktičke postupke poput onih u napadu izvedenom 17. veljače. I sama Omladinska brigada djeluje na svoj dosta statični način suprotstavljanja u kome nije bilo dovoljno dinamike, inicijative i poduzetnosti, što znači više protunapada i aktivnosti.

Bio je to surovi okršaj, a trajao sve do 15,00 sati 29. veljače 1944. Za to vrijeme dinamika borbe imala je obilježja primjerne čvrstine i istrajnosti, a i bezrazložne taktičke slabosti. Više se kretalo unazad nego unaprijed.

Neprijateljevu kolonu, što je naišla iz rajona G. Kupčina prema G. Pribiću, spremno je dočekao 3. bataljon i zaustavio je nanijevši joj ozbiljne gubitke. Druga kolona što je nadirala prema Silovini i D. Pribiću, napala je četu 2. bataljona koja se odmah podigla s vatrenih položaja i povukla. To je neprijatelju, čije je pokrete pratila i podrška artiljerije, omogućilo, da se brzo probije prema trig. 235. Zbog povlačenja čete 2. bataljona, morao se povući i 3. bataljon, jer je neprijatelj ugrozio njegov bok. Obrambeni položaj brigade uzdrmao se na lijevom krilu.

Prvi bataljon, oslanjajući se na topografske objekte u rajonu s. Podbrežja, kote 200 i s. Vrhovec, zaustavio je neprijateljevu kolonu koja je pokušala proboj iz pravca Ozlja prema Podbrežju i Vrhovcu. Neprijatelj je na tom pravcu u kraćem oštrom okršaju razbijen. Ali, nakon dvosatnog zatišja, on obnavlja napad i vrši snažniji pritisak prema koti 200. I, pošto

³¹ Operativni izvještaj Štaba 16. omladinske brigade "Joža Vlahović", oper. br. 13 od 27. III 1944. Štabu 34. divizije NOVJ. Zbornik NOR VII, TOM V, knjiga 25, dok. 112, str. 518; Izvještaj Štaba 4. korpusa NOV, GŠ NOV i POH od 28. III 1944, oper. br. 95 / 44. Zbornik NOR-a VII, Tom V, knj. 25, dok 114, str. 526.

su se već povukli 2. i 3. bataljon, to je učinio i 1. bataljon da ne izloži udarima svoje nezaštićene bokove.

Četvrti bataljon, koji je držao položaje u okružju ceste prema Krašiću i na istaknutim položajima kod Brlenića i Bresarića, došao je u opasnost da bude odsječen napadima s bokova. Zbog toga se i on morao povući. Tokom niza napada koji su potrajali sve do 15 sati, 29. veljače, neprijatelj je uspio ukliniti se u borbeni poredak Omladinske brigade, zauzevši sela: Brlenić, Brezarić, Krašić i D. Pribić, ali nije uspio odbaciti brigadu iz njenog osnovnog rajona koji se naslanjao na jake topografske objekte u okolini s. Hrženik, Lović, trig. 476, Prekrižje, trig. 323, Oštre, trig. 569 i druge. Stoga se zadovoljava, kao što je to bilo prilikom napada 17. veljače, pljačkom hrane, stoke, zastrašivanjem i hapšenjem seljaka, mobiliziranjem mlađih ljudi koji se nisu uspjeli na vrijeme skloniti u dubinu žumberačkog teritorija.

U ovoj borbi neprijatelj se koristio najrazličnijim sredstvima i raznovrsnim varkama. Neprijateljevi vojnici nosili su povremeno partizanske kape i činove da bi zbunili seljake, pa i borce brigade. Bilo je primjera da su se oblačili i u ženske oprave... Takvim svojim varkama uspjevali su izazvati zabunu u pojedinim naseljima, a u nekoliko slučajeva i među borcima 4. bataljona.

U svom najnovijem vojnom pohodu neprijatelj je, prema procjeni Štaba Omladinske brigade, pretrpio i ozbiljne gubitke. Računa se da je imao oko 60 mrtvih i veći broj ranjenih.

Iz redova Omladinske brigade, život je izgubilo 15 drugova, a 30 ih je zadobilo teže ili lakše rane. Tokom borbe izgubljeno je 20 pušaka i jedan p-mitraljez.

U borbi je bilo vrlo hrabrih i poduzetnih pojedinaca i jedinica. To se posebno odnosi na rad i taktičke poteze komandira 1. čete 3. bataljona Ivice Pešuna i njegove čete, komandira 2. čete istog bataljona Nikole Vračarevića, komesara te čete, drugaricu Slavicu Sever, sekretara partijske ćelije 2. čete 3. bataljona Branka Radojka. Među primjerenim borcima našao se i p-mitraljezac 2. čete Drago Opačić, koji je ranjen u borbi.

Najslabija karika u obrambenom sistemu Omladinske brigade toga dana bio je svakako 2. bataljon, naročito njegova 3. četa, koja je prebrzo popustila, pokolebala se i u neredu povukla, što je oslabilo i uzdrmalo položaj cijele brigade.

Prema procjeni Štabova divizije i korpusa, osnovni uzroci neuspjeha Omladinske brigade bili su u tome što pojedine jedinice nisu bile dovoljno budne i neprijatelj je iznenadio. A to je mogao jer nisu postavljena, prema pravcima mogućeg nailaska neprijateljevih snaga, borbena osiguranja, a nije ni organizirano sistematsko izviđanje položaja, kretanja i namjera neprijatelja. Obrambeni položaji su držani kruto. Borba je protekla bez ikakvih pokreta snagama, bez izvođenja protunapada, iznenadnih udaraca s bokova i iz pozadine, što je bilo moguće jer je neprijatelj, nas-

tupajući u napadačkim kolonama, stvarao šire međuprostore, otkrivao bokove i ostavljao slobodne i slabo branjene prostore u pozadini svojih kolona. Uz sve to i veza između jedinica nije bila dobro organizirana, pa je i to bio jedan od razloga što nije bilo koordiniranja akcija između jedinica.

Ovakve ocjene date su u analizama pojedinih borbi vođenih u veljači u Veleševcu i u dva navrata u širem rajonu Krašića i okoline, 17. i 29. II 1944. godine, i bile su potpuno u skladu sa sadržajem Naređenja GŠ NOV i POH od 14. veljače 1944. godine Štabovima korpusa za sljedeća djelovanja.³² U analizi Glavnog štaba se ukazuje na glavne karakteristike neprijateljevih djelovanja protiv jedinica NOVJ, na oblike taktike i manevra koje obilježavaju: iznenadni i duboki prodori s više pravaca na slobodni teritorij, izvođenje prodora lakim jedinicama uz primjenu obilazaka preko teškog terena radi opkoljavanja, široki obilasci i okruženja uz demonstrativne napade s fronta. Svim pokretima jedinica treba predhoditi jaka izviđačka i obavještajna aktivnost, uz ubacivanje obavještajaca i korištenje agenata.

Neprijatelj uspješno provodi svoje zamisli, ukazuje se u spomenutom naređenju Glavnog štaba, zbog:

- Neopreznosti i nebudnosti štabova i jedinica, što je posljedica odsutnosti dobre informativne i izviđačke službe i nepostojanja najnužnijih sigurnosnih organa, čak ni dodira sa neprijateljem;
- Nepotpune, krive i slabe procjene situacije na svom sektoru što se izražava u nepravilnim zaključcima “što će i što može” neprijatelj poduzeti;
- Povezanost jedinica za izvjesne položaje, postavljajući se frontalno prema neprijatelju, nastojeći da se brani sve. To je pasivna obrana.
- Neaktivnost, pasivnost i nesnalaženje.

Ovakvo upozorenje i pouka dobro su došli baš u to vrijeme, jer su jedinice po nekakvoj inerciji, prihvaćale statičke i pasivne oblike borbe, bez dovoljno poduzimljivosti i aktivnosti uz svijesno i proračunato prihvaćanje rizika.

Bilo je, razumije se, i objektivnih razloga što se išlo tom linijom:

Prvi je, svakako, neprijatelj gust raspored, tako da su snage iz jednog uporišta mogle brzo intervenirati k susjednom, napadnutom uporištu. Pri takvom rasporedu neprijateljevih jedinica bilo je teško pronaći objekt za napad koji će se moći razoriti tokom jednog napada, u jednoj noći, a da to ne bude upad u osinjak iz kojeg se ne izlazi bez većih gubitaka;

Drugi razlog su i nepovoljni meterološki uvjeti: hladnoća, dubok snijeg, močvarni teren, teško svlađivanje nabujalih potoka i riječica, slaba odjeća i obuća, veći broj bosih i bez kaputa i toplog rublja, što je bila kronična bolest jedinica 34. divizije;

³² Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 24, dok. 52, str. 259.

Treći razlog, stalne poteškoće u grupiranju jedinica 34. divizije za sigurnije djelovanje i izvođenje opsežnijih operacija. Jer, borbeni prostor 34. divizije bio je podijeljen dobro čuvanim prometnim koridorima Zagreb-Karlovac, Zagreb-Sisak, zbog čega su bile i razdvojene njene snage na dvije grupacije: prostor Žumberka i prostor Pokuplje, Turopolje i Posavina (u svakoj po jedna brigada i partizanski odred).

Prelaženje tih prometnih koridora radi grupiranja snaga na Žumberku, ili, obrnuto, u Pokuplju, bili su također podvizi svoje vrste, koji su sami po sebi otkrivali, ili bar najavljivali neprijatelju, namjere Štaba divizije u pogledu borbenih aktivnosti u dogledno vrijeme.

I uključivanje više od dvije trećine snaga, na osiguranje prilikom izvođenja bilo kojeg napada, unosio je duh statičnosti, obranu koja nije smjela popustiti sve dok osnovni zadatak nije izvršen, uporište neprijatelja nije bilo razoreno i uništeno.

Sve su to bili objektivni razlozi koji su djelovali na svijest boraca i komandnog osoblja. Zato je borba za promjenu tog specifičnog oportunizma bio primami zadatak organizacija KP i SKOJ-a, komandi i štabova, osnovni motiv i sadržaj vojnog i političkog obrazovanja i općeg odgoja.

Rastu nove snage NOV i PO Hrvatske

U jeku žestokih borbi sredinom veljače 1944. Godine, napad na uporište Lomnica, na stanicu Horvati, teške obrambene borbe na Žumberku, u jedinice 34. divizije stigla je vijest, koja je ohrabrila i razveselila sve borce i rukovodstvo. Naredbom Štaba 4. korpusa od 27. veljače, pristupilo se formiranju Prve muslimanske brigade i Unske operativne grupe, koje će djelovati na prostoru priobalja rijeke Une: Cazin-Velika Kladuša-Cetin grad, prostoru nastanjenim muslimanskim, srpskim i hrvatskim narodom, čime je strateška politička orijentacija NOB-e: bratstvo i jedinstvo, dobila još jednu opipljivu potvrdu. Istom naredbom formirana je i Karlovačka brigada.³³ Od 1. svibnja 1944. brigada ulazi u sastav 34. divizije.

³³ Udarne karlovačka brigada formirana je 5. ožujka 1944. godine u partizanskom selu Hrašće, 15. kilometara sjevero - zapadno od Karlovca. Formirana je od boraca i rukovodilaca Karlovačkog NOP odreda. Imala je 640 boraca svrstanih u četiri bataljona sa po dvije čete i mitraljeski vod. Pored bataljona, brigada je imala i nekoliko samostalnih jedinica: četu za vezu, prateću čet, minerski vod, štabski vod, sanitetski vod i intendanturu. Brigada je bila naoružana sa 365 pušaka, 8 šmajsera, 24 p-mitraljeza, 8 mitraljeza, a imala je i po jedan PT top i minobacač. Za komandanta brigade postavljen je Franjo Molek, za komesara Petar Erdeljac, za pomoćnika komesara Rafael Tabor, za obavještajnog oficira Mato Polović, a operativnog - Nikola Oreščanin. Dužnost informativnog oficira preuzeo je Slavko Latković, referenta saniteta Gustav Steinfl, intendanta Antun Ružić i sekretara SKOJ-a Josip Gojak. Na dužnost komandanta 1. bataljona postavljen je Josip Bestić, a komesara Dane Gašparović; komandanta 2. bataljona Bruno Belavić a komesara Josip Kasunić; komandanta 3. bataljona Ivica Graho, a komesara Stanko Rudman; komandanta 4. bataljona Sulejman Vascarac - Suljo a komesara Ivan Zunac. Prva dva mjeseca brigada se borila u sastavu 8. udarne kordunaške divizije. / Zbornik NOR-a, Tom V knj. 24, dok. 100, str. 466.

Od ostataka Karlovačkog NOP odreda, formiran je novi drugi po redu, Karlovački NOP odred, sa 4 čete koje će postepeno prerasti u bataljone. Za komandanta Karlovačkog NOP odreda postavljen je Zdenko Saršon, dužnost komesara preuzeo je Viktor Koričan, a zamjenika komesara, ujedno i partijskog rukovodioca Rudolf Pruner.

Osnovno područje na kome su Karlovačka brigada i Odred djelovali bilo je okružje rijeka: Mrežnica, Dobra i Kupa, uključujući u to i veliki kupski luk: Prilišće, Metlika, Ozalj, Karlovac.

Stalna aktivnost diverzanata

Uporedo ili između borbene aktivnosti brigada i odreda 34. divizije, odvijale su se akcije 2. diverzantskog bataljona Inženjerskog odsjeka GS NOV i POH.³⁴

Diverzanti spomenutog bataljona, predvođeni komandantom Mićom Bulatom i komesarom Bogomilon Jakovićem, samostalno, ili u suradnji s jedinicama 34. divizije, kontinuirano i neumorno razarali su neprijateljev saobraćaj. Noću, 2. veljače 1944. digli su vlak natovaren ratnim materijalom na dionici između Velike Gorice i Mraclina, sljedeću noć, 3. II, na dionici između Horvata i Zdenčine presjekli su tračnice i digli vagon u zrak, noću, 4. II, digli su u zrak ustaški oklopni vlak na dionici između Turopolja i Mraclina. Iste noći, u suradnji s jedinicama T-P odreda, razorili su dva mosta na cesti V. Gorica-Posavina. Mostovi su poletjeli u zrak baš u momentu prolaza jedne čerkeske jedinice. Razoren je 6. II i vojni vlak između Mraclina i Turopolja. Od tempirane mine postavljene na pruzi između Horvata i Zdenčine, 8. II, poginulo je 10 a ranjeno 15 Čerkeza. Dva dana kasnije, na toj istoj dionici pruge, 10. II dignut je u zrak transportni vlak. Sutradan, 11. II, teško je oštećen ustaški oklopni vlak na dionici pruge između Horvata i Hrvatskog Leskovca. Dan kasnije, 12. II, presječene su tračnice na dionici pruge Horvati-Zdenčina, na šest mjesta, da bi odmah zatim na stanici Horvati bio razoren betonski bunker.

Borci mineri 2. diverzantskog bataljona su neumorni. Čas su na pruzi Zagreb- Karlovac, čas su na pruzi Zagreb-Sisak ili Karlovac-Ozalj-Metlika. 13. veljače, napali su teretni vlak između Velike Gorice i Mraclina, 17. veljače razorili su prugu između Odre i Sv. Klare na 8 mjesta, a između Mraclina i Turopolja na dva mjesta. Odmah potom, 19. II, dignut je u zrak vojni teretni vlak između Zagreba i Sv. Klare. Na pruzi Karlovac-Ozalj, u stanici Mahično, presječene su tračnice na 4. mjesta i između Mahična i Orlovca opet na 4 mjesta. Na toj dionici (Karlovac-Ozalj) dignut je 21. II teretni vlak...

U svim diverzantskim akcijama promet na tim prugama stajao je u

³⁴ Izvještaj Štaba 2. diverzantskog bataljona od 23. II 1944. Štabu 4. korpusa NOV o diverzijama od 1. do 22. II 1944. god. Zbornik VII; Tom, V, knjiga 24, dok. 88, strana 415.

veljači 234 sata. Za kretanje ratnog ustrojstva, kakvog su imale na tom dijelu samo njemačke snage, to je bio više nego težak udarac.

Takve aktivnosti hrabrih diverzanata nastavljene su sve do dana oslobođenja.

Briga za vojno-stručno i političko obrazovanje

Borbene aktivnosti što su izvedene u prvom mjesecu postojanja 34. Divizije, u veljači 1944. godine: napadi na uporišta, obrambene borbe u Posavini i na Žumberku, učešće u razaranju neprijateljevih prometnica, postavljanje zasjeda, osiguranje i pomoć NOO-a općenito i posebno prilikom prikupljanja hrane, ispunili su skoro sve raspoloživo vrijeme jedinica divizije. Pa i u takvim vrlo ograničenim vremenskim uvjetima, velike hladnoće, umora i neispavanosti od čestih pokreta, morala se dati potrebna pažnja vojno-stručnom obrazovanju, idejno-političkom odgoju i kultumo-zabavnom radu. Dvadesetog veljače počeo je pri Štabu 34. divizije tečaj za niže vojne rukovodioce u trajanju od 20 dana. Tečaj je počeo za 40 slušaoca. Za tih dvadesetak dana moralo se proći i ovladati vrlo opsežan program.³⁵

Iz predmeta “Ratna služba” proučavane su opće osobine rodova i službi i taktičko-tehničke osobine suvremenog oružja, bornih kola i tenkova. Zatim, taktičke radnje: kretanje, smještaj, osiguranje, obavještavanje, borbeno izviđanje, izviđanje zemljišta i puteva, nastupni i odstupni marševi, osiguranje na mjestu, stalne predstraže, borbe u naročitim prilikama, borbe protiv tenkova, borac u napadu i obrani, organizacija i izvođenje zasjeda, borba pješadije s avijacijom, orijentacija noću, napad na stražu noću, napad i obrana noću. Sve ovo gradivo trebalo je svladati za 117 sati učenja. Tome treba dodati i 15 sati proučavanja iz “Topografije”, 9 sati iz predmeta “Nastava gađanja”, 8 sati iz “Fortifikacije”, 6 sati iz “Službe veze” i 15 sati iz “Strojevog vježbanja”.

Na satovima “Političke nastave”, 12 sati, slušaoci su se upoznali s osam u to vrijeme najaktuelnijih tema: 1) KPJ kao rukovodilac NOB, 2) Jedinstvo Srba i Hrvata u NOB, 3) Narodni izdajnici (ustaše, četnici, reakcionarno vodstvo HSS), 4) Stvaranje NOVJ (brigade, divizije, korpusi), 5) Drugo zasjedanje AVNOJ-a, govori Tita i odluke, 6) O disciplini, drugarstvu, čuvanju vojne tajne i čast rukodilaca NOVJ, 7) Naši saveznici: SSSR kao predvodnik u borbi protiv fašizma, Engleska i Amerika, Moskovska i Teheranska konferencija, 8) Borba protiv neprijateljeve propagande, sabotaze i špijunaže...

Ovi podaci pokazuju da je program bio dosta bogat, a vremena, obzirom na predznanje slušaoca, premalo. Ali više se nije moglo dati. Jer, jedinice su čekale što brži povratak njihovih drugova, da prenesu u kole-

³⁵ Plan i program za izvođenje nastave pri vojnoj školi 34. divizije 4. korpusa NOV u vremenu od 21. II do 12. III 1944. AVII, Fond NOB, reg. Br. 14, k. 426 C.

Čas vojno-stručne nastave

Motiv sa časa političkog obrazovanja u "Seljinoj" brigadi

ktive ono što su naučili i potaknu učenje u desetinama, vodovima i četama, a na kurseve da dođu drugi.

Ipak, neke teme iz "Političke nastave" bile su i za tadašnje prilike dosta sužene.

Primjerice, druga udarna tema: "Jedinstvo Srba i Hrvata u NOB"

mogla je, sadržajno biti znatno šira i shvaćena kao “Bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije”. Dakle, bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata, ali i Muslimana i Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca i svih drugih što žive na ovom jugoslavenskom prostoru. U tom pogledu politička strategija KPJ bila je u to vrijeme sasvim jasna, kroz zajedničku NOB, već je do tada dala rezultate.

Na ovome zadržavamo pažnju zbog toga što je svođenje bitne strateške orijentacije KPJ samo na “jedinstvo Srba i Hrvata” bio izraz određenog skretanja sa široko usvojene političke platforme i linije KPJ.

Ista takva primjedba mogla bi se dati i za uskoću treće teme “Narodni izdajnici”. Uz ustaše, četnike, reakcionarno vodstvo HSS, valjalo je dodati i ulogu legionarstva, pripadnika gestapovskih formacija pretežno regrutiranih iz redova hrvatskog naroda, a školovanog na tuđoj, fašističkoj ideologiji, za borbu protiv vlastitog naroda. Zatim, ulogu izdajnika slovenskog naroda, belogardejaca, pa ulogu antikomunističkih milicija na teritoriji Bosne i Hercegovine, čiji je izdanak bila i 13. SS “Handžar” divizija, te ulogu balista na teritoriji Kosovsko-metohijske oblasti, oštro suprotstavljene politici bratstva i jedinstva, a za stvaranje tzv. “Velike Albanije” čiji je opet, izraz i udarna snaga bila SS “Skenderbeg” divizija.

Davanje veće političke širine i bogatije sadržine ovim važnim temama bio je, posao partijsko-političkih organa: komesara, partijskih sekretara brigada, bataljona i ćelija. Rasprava i teoretskih postavki o svemu tome, bilo je dosta u tada, ratnim izdanjima “Borbe”, “Naprijeda”, “Vjesnika” i drugih listova koji su dolazili u jedinice.

Uporedo s početkom tečaja, kasnije nazvanog “vojna škola za niže vojne rukovodioce” pri Štabu 34. divizije, počeli su rad i kursevi za vezu u trajanju od 15 dana za 20 slušaoca, zatim minerski i protutenkovski kurs...

Startna organizacijska struktura 34. divizije

Divizija je završila prvi mjesec svog postojanja, i pokraj mnogih teškoća, s impresivnim rezultatima. Vodila je šest većih borbi i održala se na svom ratničkom prostoru uprkos tome što su joj nasusuprot bile peterostruko veće i bolje naoružane njemačke i ustaško-domobranske snage. Boreći se, divizija je u svom prvom mjesecu i brojno i organizacijski i idejno-politički ojačala, premda u početku nije mogla djelovati kao cjelina.

Prvog dana ustroja na Žumberačko-posavskom sektoru, 34. divizija je preuzela 3.074 borca i rukovodioca (215 žena),³⁶ a na dan 28. veljače 1944. imala je 3.315 boraca i rukovodilaca (203 žene),³⁷ ili 241 borca više.

³⁶ Izvještaj Štaba Žumberačko - posavskog sektora br. 70 o brojnom stanju Sektora na dan 21.11.1944. godine.

³⁷ Vidi Pregled socijalnog i nacionalnog sastava 34. divizije NOV na dan 28. II 1944. A br. 271 / 44. A VII, Fond NOB, reg. br. 6 / 20, k 426 B

Omladinska brigada “Joža Vlahović” imala je u svom sastavu: četiri bataljona sa po 3 čete, po jednu prateću četvu naoružanu s teškim bacačem, tri teška mitraljeza, četvu za vezu, inženjerijsku četvu i topovski vod. Brojno stanje: 987. U sastavu brigade formirana je i ruska četa od zarobljenih Rusa, kojom je komandirao ruski poručnik, bivši tenkist, oslobođen iz zarobljeničkog logora.

Brigada “FOS” imala je tri bataljona (1. i 2. bataljon imali su po 4 čete, a 3. bataljon 3. čete), prateću četvu s PT topom, četvu za vezu, bolničku četvu i minerski vod. Brojno stanje 763 boraca.

Ž-P odred imao je u svom sastavu četiri bataljona sa po tri čete, prateći vod, vod za vezu, bolnički vod i minerski vod. Brojno stanje 760 boraca.

T-P odred imao je tri bataljona sa po tri čete, omladinsku četvu, vod za vezu, bolnički vod, i minerski vod. Odred je formirao i prateću četvu naoružanu s jednim teškim bacačem. Brojno stanje: 745 boraca.

Štab divizije: 69 rukovodioca i boraca. Autovod sa 3 kamiona, 2 putnička automobila, 4 motocikla i mehaničkom radionicom s garažom.

Divizija je bila naoružana s 2.317 pušaka, 77 šmajsera, 112 p-mitraljeza raznih vrsta, 41 mitraljeza, 12 lakih i 10 teških minobacača.

34. divizija prvi put na okupu

Napad na posadu u željezničkoj stanici Horvati

Tokom veljače jedinice divizije bile su, kako je to naprijed rečeno, razdvojene i djelovale odvojeno. Omladinska brigada “J. Vlahović” u širem rajonu s. Krašić, a Ž-P odred najčešće u rajonu Sv. Jana-Plešivica.

Brigada “FOS” i T-P odred, djelovali su na teritoriji Pokuplja, Turopolja i Posavine.

Ukazala se potreba da divizija prikupi svoje snage, da se jače oglasi i udari složno po izabranim uporištima gdje bi se mogao postići vojni i politički uspjeh, koji bi se pozitivno odrazio na borbeni moral pripadnika divizije, što bi ujedno imalo i jak politički odjek u narodu na cijelom području Žumberka i Pokuplja. To je bila neophodna potreba, jer su na moral naroda negativno djelovali vrlo česti ispadi neprijatelja na slobodni teritorij, praćeni hapšenjima, zbog suradnje sa partizanima i NOP-om, maltretiranja, ubijanja, odvođenja u logore i pljačke mještana. Nije se naravno bilo lako nositi i parirati brojnim neprijateljevim snagama raspoređenim u 32 uporišta, koliko ih je u ožujku bilo na prostoru Žumberka, Pokuplja, Turopolja i Posavine, koji je kontrolirala i branila 34. divizija. Samo u okviru prometnog koridora Zagreb-Karlovac, nanizana su ova uporišta:³⁸

³⁸ Izvještaj Štaba 34. divizije inf. br. 56 / 44, od 9. III 1944. godine Štabu 8. divizije 4. korpusa NOV o rasporedu neprijateljevih jedinica početkom ožujka 1944. godine. A VII, Fond NOB, br. reg. 1 - 113, k. 1224.

Remetinec: 25 ustaša i 60 Nijemaca, **Leskovec:** 50 ustaša i 30 domobrana, **Brezovica:** oko 600 kozaka, **Zdenčina:** satnija ustaša, tri konjička eskadrona kozaka (a u prolazu još oko 1.000 iz 1. kozačke divizije), u **Klinča Selu:** satnija ustaša iz 13. ustaške bojne, **Desinec:** 25 domobrana i 10 ustaša, **Jastrebarsko:** tri satnije ustaša, 60 žandara, 60 ustaša

Željezničke ustaške bojne, **Domagović:** 80 domobrana, **Draganići** oko 1.000 kozaka raspoređenih po obližnjim selima: Lazina, Jazavci, Petaki, Vrbnici, Budrovci, u **Mahićnu:** tvor. “Titanit” 100 ustaša iz 10. ustaške bojne, **Zorkovac:** most na Kupi 35 domobrana i 35 ustaša, **Ozalj:** oko 400 domobrana, i 260 ustaša. Na cesti Zagreb-Sisak: **Kajzerica:** 100 Nijemaca, **Sv. Klara:** oko 100 kozaka, **Buzin:** 200 Kozaka, **Velika Mla-ka:** 200 Kozaka, **Velika Gorica:** 150 domobrana i 20 Nijemaca, Mraclin: 750 Kozaka, **Rakitovec:** 30 vojnika iz jurišne bojne, **Turopolje:** 1. 4. i 5. satnija 1. jurišne bojne, **Peščenica:** 400 Kozaka, **Lekenik:** oko 600 Kozaka, **Dužice:** oko 800 Kozaka, **Zažina:** 150 ustaša i nešto bijele garde i četnika, **Brest:** 250 Kozaka. Osim ovih, u **Samoboru** je smješteno, početkom ožujka, oko 2.000 vojnika, među kojima i oko 350 ustaša, u **Lugu:** 120 gestapovaca... Sve u svemu bilo je negdje oko 14.000 vojnika čiju je glavnu snagu činila 1. kozačka divizija.

Sve to je zahtijevalo akcije udruženim snagama i ostvarivanje pobjeda o kojoj će se daleko čuti i prepričavati.

Tako je ocjenjivao situaciju u 34. diviziji i na njenom borbenom prostoru, Štab 4. korpusa i, riješio da se treba pomoći.

Štabovi 4. korpusa i 34. divizije riješili su da se ponovno napadne i likvidira uporište na stanici Horvati, a uporedo napadne i uporište u Zdenčini.³⁹

U vezi s tom odlukom, Štab 4. korpusa naređuje 8. diviziji da sa dvije brigade pređe Kupu i ode na sjever u Pokuplje, radi zajedničkog djelovanja na prostoru Pokuplja, udarima po uporištima na koridoru Zagreb-Karlovac, time da 34. divizija napadne i likvidira uporište Horvati, a 8. divizija (bez jedne brigade) uporište u Zdenčini.

U vezi s tom zamisli, i tab 34. divizije donio je i konkretnu odluku, izdao zapovijed i precizirao zadatke svojim jedinicama:

- Omladinska brigada ”Joža Vlahović” likvidira uporište na stanici Horvati i osigurava od intervencija sa pravaca: sela Stupnik i Kerestinec, te izvodi lažni napad na uporište u Klinča Selu, pomažići tako 8. diviziji prilikom njenog napada na uporište u obližnjoj Zdenčini;
- Brigada “FOS” će spriječiti intervenciju iz pravaca Brezovica-Pisarovina, Zdenčina i Horvati i, ujedno izvesti lažni napad na uporište Brezovica-Goli Breg;

³⁹ Neprijateljstvo uporište u Horvatima napala je i razorila brigada “FOS”, 25. siječnja i 25 / 26. veljače 1944. godine.

- Ž-P odred treba osigurati, napad na Horvate i Zdenčinu od mogućih intervencija iz pravaca: Jastrebarsko, Samobor i Ozalj;
- T-P odred će blokirati pravce: Karlovac-Rečica-D. Kupčina-Pisarovina i Sisak-Pokupsko-Pisarovina i
- Napad na uporište Horvati izvesti noću, 4. na 5. ožujka 1944. godine.

Iste noći, u isto vrijeme, 8. divizija će napasti uporište Zdenčina.

Na stanici Horvati nalazi se satnija domobrana iz 20. željezničke stražarske bojne, smještene po bunkerima.⁴⁰ U Zdenčini se nalaze tri eskadrona konjice iz sastava 1. kozačke konjičke divizije, jačine oko 800 vojnika s jednom baterijom topova. U tom selu bila je i jedna satnija ustaša. U obližnjem Klinča Selu smjestila se kozačka četa. U Golom Bregu i Brezovici bio je kozački divizion 4. kubanskog puka 1. kozačke konjičke divizije, s baterijom topova od 75 mm, u Stupniku drugi, a u Samoboru, prema obavještajnim podacima, bilo je oko 2.000 Nijemaca i ustaša. Jačina snaga u Jastrebarskom cijenila se na oko 1.000 Kozaka, Nijemaca i ustaša.

Tako obimne snage, raspoređene u uporištima iz kojih je bilo moguće intervenirati prema napadnutim objektima u najkraće mogućem vremenu, zahtijevalo je raspoređivanje većeg dijela snaga na položajima osiguranja.

Prema zapovijedi Štaba 34. divizije, Omladinska brigada “Joža Vlahović” trebala je izvršiti napad na uporište Horvati s jednim bataljonom i udarom sa sjev.-ist. strane, i da prvo likvidira bunker, koji kod s. Babići štiti prilaz stanici Horvati. (Vidi kartu br. 4, str. 449.)

Ostale jedinice Omladinske brigade, u skladu sa zapovjedi Štaba 34. divizije, trebalo je uključiti ovako:

S jednim bataljonom ići u lažni (fingirani) napad na uporište Klinča Selo, jedan bataljon postaviti za osiguranje prema selima Stupnik i Kerestinec, s položajima u

selu Rakov Potok, a ispred njega, minirati cestu, jedan bataljon zadržati u brigadnoj rezervi istočno od s. Gorjanci, tim da jedna četa izvrši pritisak na stanicu Horvati iz pravca s. Paladinići. Štab brigade smjestiti u selu Gorjanci.

Strogo su određeni i zadaci svim jedinicama na položajima osiguranja:

- Brigada “FOS” sa snagama dva bataljona treba izvesti lažni napad na uporište Goli Breg (1. bataljon) i Brezovicu (2. bataljon) i ostvariti kontrolu nad prugom Hrvatski Leskovac-Horvati. Bataljone će podržavati 1 top i 1 teški minobacač. Treći bataljon je rezerva i mora biti spreman za ubacivanje u borbu, prema potrebi. Ujedno imao je zadatak da, kod mosta na riječici Lomnici, postavi manju ekipu za prihvat

⁴⁰ Zapovijed Štaba 34. divizije od 4. III 1944. godine za napad na željezničku stanicu u Horvatyna.

Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 25, dok. 10, str. 56.

- 1. i 2. bataljona u povlačenju, a zatim da poruši mostove na Lomnici;
- Žumberačkom NOP odreda naređeno je da dva bataljona postavi kao osiguranje prema uporištu Jastrebarsko, s položajima kod potoka Bukovica, pruge i ceste Zagreb-Karlovac, te da poruši cestu i most kod bukovičkog potoka. S jednom četom treba zatvoriti cestu Jastrebarsko-Plešivica i ostvariti vezu s bataljonom Omladinske brigade, koji je u suradnji s 8. divizijom izvodio lažni napad na Klinča Selo. S jednim bataljonom treba zatvoriti pravac Samobor-Plešivica. Štab odreda nalazi se u s. Plešivica;
- T-P odred s dva bataljona treba zatvoriti pravac Petrinja-Cerje;
- Komandno mjesto Štaba 34. divizije nalazi se u selu Ašpergi.⁴¹

Sve jedinice su uprkos teškom terenu, (dubok snijeg, nabujali potoci, hladnoća), na vrijeme stigle do objekata napada - Horvati, Klinča Selo (Omladinska brigada), Goli Breg, Brezovica (brigada "FOS") i Zdenčina (8. divizija). Točno u 22 sata, 4. ožujka, Omladinska brigada napada posadu na stanici Horvati i u odlučnom jurišu krši otpor u bunkerima i na samoj stanici.

Zadatak je u cijelosti izvršen. Posada je opet zarobljena, a uređaji razoreni. Zadatak je uspješno izvršila i brigada "FOS", 1. i 2. bataljon, imajući po jednu čet u rezervi, svladali su izuzetno težak teren, pokriven dubokim snijegom i probili se do uporišta. Prvi bataljon stigao je u blizinu Golog Brega, a 2. bataljon do Brezovice, iako su se tokom pokreta kod sela Demeterje i Drežnik sukobili s patrolama, koje su bile primorane povući se u svoja uporišta.⁴²

Neprijatelj je iz rovova i bunkera otvorio snažnu vatru i bataljoni su se zaustavili. Međutim, 3. četa 2. bataljona produžila je prema pruzi kod stanice Hrvatski Leskovac. Tamo je, zajedno s minerima, porušila prugu. Drugi pokušaji 1. i 2. bataljona da prodru u branjena uporišta, uslijed jake vatre, nisu uspjeli. Ali to nije bilo potrebno, jer su oni dobili zadatak da izvedu samo lažni napad, što su uspješno i učinili. Na taj su način vezali neprijateljeve snage, jer nisu mogle pomoći napadnutoj stanici Horvati. To je olakšalo posao Omladinskoj brigadi. Neprijatelj je uporno pokušavao s protunapadima na 1. i 2. bataljon brigade "FOS", ali su mu oni onemogućavali da izađe iz svojih uporišta.

Petog ožujka u 4,00 sati izdano je naređenje za izvlačenje iz napada. U napadu na Zdenčinu 8. divizija nije uspjela.⁴³

Napadi na uporišta u selima Horvati i Zdenčina, te lažni napadi na posade u Golom Bregu, Brezovici i Klinča Selu, bili su glavni borbeni

⁴¹ Izvještaj Štaba 34. divizije Štabu IV korpusa NOV od 8. III 1944. o napadu na željezničku stanicu Horvati. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 25, Dok. 20, str. 102.

⁴² Vladimir Valjan: "Brigada Franjo Ogulinac Seljo", VIZ, Beograd, 1968., str. 67.

⁴³ Izvještaj Štaba 8. divizije IV korpusa NOV o napadu na neprijateljsku posadu u Zdenčini. Zbornik NOR-a, Tom V, knj., 25., dok. 20, str. 102

dogadaji na početku ožujka 1944. godine, u kojima su bile uključene snage 4. korpusa, 34. i 8. divizije, odnosno, u kojima se prvi put okupila cijela 34. divizija. Bez obzira na djelomični uspjeh (neprijatelj nije potučen u Zdenčini), ova operacija imala je veliki vojno-politički značaj, jer je to bila demonstracija krupnih snaga NOV na prometnom koridoru Zagreb-Karlovac, samo 15-20 km udaljenosti od Zagreba. Tu operaciju nisu mogle spriječiti ni znatno jače neprijateljeve snage, uposlone da tu prometnu žilu kucavicu, pošto-poto, sačuvaju za svoje potrebe, u što treba uključiti i znatne vojne snage smještene na zaštiti aerodroma Pleso i drugih na prilazima Zagrebu.

Uspjeh Omladinske brigade “Joža Vlahović” u razbijanju posade u s. Horvati dobro je došao, osim ostalog i njoj samoj, za jačanje samopouzdanja i borbenog morala obzirom na ostavljene tragove iz teških obrambenih borbi i pretrpljene gubitke tokom akcija neprijatelja na slobodni teritorij Žumberka, 17. i 29. veljače, koji je štitila Omladinska brigada.⁴⁴

Dramatična borba brigade “FOS” u rajonu kraljevačkih sela

Nakon operacije što su ih izvele 8. i 34. divizija na području Horvati-Zdenčina i Goli Breg-Brezovica, 4. III 1944. Omladinska brigada “Joža Vlahović” prebacila se na područje Žumberka, a 8. divizija se povukla iz Pokuplja na Kordun. Brigada “FOS” zadržala se u rajonu kraljevačkih sela radi nastavka kontrole pokreta neprijatelja na glavnim prometnicama s ovim borbenim rasporedom:

- bataljon u s. Mraki treba postaviti osiguranje prema uporištima Goli Breg i Brezovica;
- bataljon u Tumbri Selu postaviti će osiguranje prema uporištima Horvati i Zdenčina;
- bataljon u selima: Starjak 2. četa i Štab bataljona, Brebemica 3. četa, Hobolići 1. četa. Bataljon je trebao osiguravati borbeni raspored brigade iz pravca: šuma Obreški Lug, s. D. Trpuci i šuma Veliki Znos i
- Štab brigade s pratećom četom smjestiti u s. Lojeni.

Neprijatelj je preko svoje obavještajne službe doznao da su se snage 8. i 34. divizije povukle s linije Horvati-Zdenčina i da je brigada “FOS” ostala sama, pa je odlučio napasti je i po mogućnosti uništiti. U tu svrhu brzo je okupio sve snage iz Zdenčine, Brezovice i Stupnika, jačine dva kozačka divizion a 4. kubanskog puka, a uz njih i ustaše, ukupno oko 1.400 vojnika - pretežno konjanika. S tim snagama je 6. ožujka u 7,00 sati, krenuo u energični napad. (Vidi kartu br. 5, str. 450.)

⁴⁴ Izvještaj Štaba 16. omladinske brigade “Joža Vlahović” Štabu 34! divizije NOV o borba-ma vođenim od 29. II do 25. III 1944. Zbornik NOR-a, Tom V, knj., 25, dok., 112, str. 521

Napadačeve kolone pojavile su se iz pravaca: Brezovica-Goli Breg, od Zdenčine i od s. Bratine. Cijelim tokom napada, kolone su podržavane vatrom iz aviona.

Prva na udaru bila je 1.četa 3. bataljona na položajima u s. Hobolu. Tada je uslijedio i prvi nalet aviona. U tom trenutku borci su doručkovali po kućama. Nastalo je totalno iznenađenje, a time i prvi znaci nesigurnosti i straha.

Premda nije imao podataka o snazi i namjerama neprijatelja, Štab brigade, ocjenjujući razvoj situacije, izdao je naređenja, koja su u tim uvjetima bila logična i realna:

- Štabu 3. bataljona da odmah organizira i pojača obranu u rajonu s. Hobolići, uključujući četu iz Starjaka. Tim potezom Štab brigade htio je osigurati odstupnicu duž Vukomeričkih gorica na jug;
- Komandi prateće čete, koja je do tada bila uz Štab brigade u s. Lojeni, nalog da odmah, vatrom podrži obranu 3. bataljona kod s. Hobolići;
- Štabu 2. bataljona, da odmah krene na jug prema s. Strpet i izvrši napad u bok neprijatelju kod s. Hobolići;
- Prvi bataljon ima zadatak brigadne rezerve i kontrolu pravaca prema Brezovici i Golom Bregu, ostaje i dalje u rajonu s. Mraki.

Međutim, naređenje nije stiglo do Štaba 3. bataljona, jer je neprijatelj, djelujući brzo i odlučno, brže od nas, zauzeo dominantne točke, a teren, pokriven debelim slojem snijega, onemogućio pokrete i sigurne veze između jedinica u borbenom rasporedu brigade. Tri aviona što su stalno nadlijetala poprište borbe otkrivale su, na sniježnoj bjelini, položaj i namjere svake jedinice.

Drugi bataljon je, uprkos svemu, krenuo na izvršenje postavljenog zadatka. Pri tome je često napadan od aviona. Ipak, stigao je do kapelice Sv. Ivan, no tu se morao zaustaviti pred jakom neprijateljevom vatrom. Svi pokušaji proboja prema s. Strpet i dalje prema s. Hobolići, radi udara u bok kolona koje su napadale iz tog pravca, nisu uspjeli. Prateća četa koja je trebala vatrom podržati obranu 1. čete 3. bataljona, nije izvršila zadatak. Druga četa 3. bataljona napadnuta je od aviona prilikom pokušaja da se iz s. Starjaka probije prema s. Hoboliću, radi pojačanja obrane 3. bataljona na tom dijelu. Ona se počela izvlačiti prema s. Lojeni. Pod udar neprijatelja dospjela je i 3. četa 3. bataljona kod s. Brebemica.

Nakon sata borbe brigada "FOS" napadnuta je s južne, istočne i zapadne strane. Situacija je bila više nego teška. U tim kritičnim trenucima, Štab brigade nosio se mišlju da sve jedinice prikupi u rajonu s. Mraki, gdje je bio 1. bataljon (rezerva brigade), i da s njima krene prema 2. bataljonu koji se borio kod kapelice Sv. Ivan. Tim u vezi, komandir prateće čete dobio je novo naređenje, da se odmah povuče iz s. Lojeni u s. Mraki, kod 1. bataljona. Ali baš kad je prateća četa krenula izvršiti naređenje, napadnuta je iz zraka i iz pravca Hobolića. Nastala je panika, a potom i

povlačenje u neredu prema selu Mraki. U tom kaosu napuštena su i oruđa: PT top, dva teška minobacača i dva mitraljeza s municijom.

Prva četa 3. bataljona bori se kod s. Hobolići, i ne dobivši nikakvu pomoć, a ni zapovijedi, samoinicijativno napušta položaje, probija se kroz neprijateljev raspored u pravcu Rešpektira, k. 222, i tako omogućava neprijatelju da neposredno ugrozi snage brigade okupljene oko Štaba u s. Lojeni i s. Mraki. Situacija se svakim časom pogoršavala. Stanje - gotovo bez izlaza! ...

Nastojeći promijeniti situaciju, Štab brigade kreće u s. Mraki prvom bataljonu, riješen da sve snage pokrene prema 2. bataljonu kod kapelice Sv. Ivan, gdje je taj bataljon vodio tešku i neravnomjernu borbu. Trećem bataljonu je naređeno da prikupi jedinice i bude zaštitnica dok se glavna brigade probija prema 2. bataljonu i dalje u proboj iz obruča. Ali, kurir ni ovaj put nije stigao do 3. bataljona čiji se komandant s 3. četom u s. Brebernica, izvukao preko s. Trpući, a da o tome nije izvijestio Štab brigade. Dezorganizirana 2. četa 3. bataljona, s kojom su bili komesar bataljona i njegov zamjenik, povukla se prema s. Lojeni, gdje se priključuju jedinicama okupljenim oko Štaba brigade.

Kako je vrijeme odmicalo, tako je i stanje bilo sve teže i teže s bitno smanjenim izgledima za opstanak brigade. Treći bataljon, potpuno sam, bez organizacije i razdvojen, zahvaćen je demoralizacijom i panikom. Drugi bataljon prikovan teškom i neravnomjernom borbom kod kapelice Sv. Ivan. Prateća četa više nije postojala. Bila je razbijena i zahvaćena panikom, ostala bez svog naoružanja. Broj poginulih i teško ranjenih rastao je iz časa u čas. Jedino je 1. bataljon predstavljao organiziranu snagu s kojom se moglo nešto poduzeti.

U tom času Štab brigade, procjenjujući situaciju, dolazi do zaključka da vrijeme radi protiv brigade i ostajanje na tim pozicijama doista znači njeno uništenje. A to se nije smjelo, ni pod koju cijenu, dopustiti! ...

Zaključak: svim raspoloživim snagama ići u proboj obruča u prostoru između sela Hobolić i Strpet.

Odluka se odmah počela provoditi u djelo, uprkos krajnje teškim prilikama. Kretanje cijele grupe sa Štabom brigade na čelu, od sela Mraki i Starjaka dalje na jug, sve do mjesta proboja, u stopu je pratila avijacija, bombardirajući i mitraljirajući u stalnim naletima. Mnogi borci su, od vatre iz zraka, izbačeni iz stroja, pa se i time umanjivala pokretljivost jedinica, koje su nastojale izvući sebe i svoje ranjene i poginule borce. Naravno, velike gubitke pretrpjela je 1. četa 1. bataljona u kojoj je preostalo svega desetak drugova. Velike gubitke pretrpjela je i 4. četa 2. bataljona u zaštitnici bataljona. U kaosu koji je nastao izdvajale su se i izostajale manje jedinice, grupe i pojedinci u panici. Tako je grupa za proboj bila sve slabija i sve ranjivija. Oslabljene jedinice sa Štabom brigade na čelu, stigle su napokon pred položaje neprijatelja u šumi iznad sela Hobolići i Strpet, gdje je trebalo snažno udariti i učiniti prolaz za proboj. Došlo je do kratke i

vrlo oštre borbe u kojoj su 1. bataljon i 2. četa 3. bataljona, pod komandom načelnika Štaba brigade Fede Škrinjara, razbile neprijateljeve jedinice i otvorile prolaz kroz koji su se potom izvukle sve jedinice brigade.

Ali, u trenutku sreće, kad se mislilo da je sve već riješeno, uslijedili su novi snažni naleti avijacije. I, tada, kao da se sve poremetilo i disciplina, i red odstupanja i izvršavanje naređenja. Jedinice je zahvatila panika. Komandanti i komandiri izgubili su kontrolu nad svojim jedinicama.⁴⁵ Premda je brigada, žurno se povlačeći, prekinula neposredni dodir s neprijateljem, njene pokrete je i dalje pratila avijacija, koja je uočavala, po danu i snijegu, svaku jedinicu i njen pokušaj da se udalji s poprišta borbe, što je nosilo nove gubitke. U dramatičnoj borbi za spas brigade bilo je i onih koji su uspjeli zadržati visoki moral i vjeru u uspjeh. Komandiri su od poginulih ili ranjenih mitraljezaca uzimali njihovo oružje i nastavljali borbu. Jedinice i grupe, koje su zaostale, nisu se raspršile. Držale su se na okupu i postepeno stizale u sastav brigade. Treća četa 2. bataljona koja je ostala, odsječena na položaju između neprijatelja, pritala se, organizirala za kružnu obranu i tako čekala smirenje situacije. U momentu nastupa povoljne situacije, krenuli su za brigadom, skupljajući usput ranjene borce i na taj način spasili su i doveli u previjalište više desetina drugova. Nije na odmet i podatak da su pokupili i oružje što su pojedinci odbacili u nastupu panike i bijega ispred avionskih napada.

Na kraju je brigada "FOS" svladala i nemoguće. Okupila se oko svog Štaba u rajonu Hasan Brega, razmišljajući o svemu što se 6. ožujka događalo i dogodilo. Zbog čega je taj dan, za brigadu, bio toliko dramatičan i poguban? Brigada je tog dana izgubila 122 borca i rukovodioca, 43 je poginulo ili umrlo od teških rana, 45 je ranjeno, a 34 su borca zarobljena ili nestala. Posebno težak gubitak za brigadu bila je pogibija načelnika Štaba brigade, organizatora i najhrabrijeg borca u proboju, druga Fede Škrinjara. Od zadobivenih rana drug Feda umire 7. ožujka u bolnici u Lasinju.

Tokom borbe izgubljen je top, dva teška minobacača, dva mitraljeza, 6 p-mitraljeza, telefonska centrala, jedan dio arhive brigade i veća količina drugog naoružanja.⁴⁶ U noći 6. na 7. ožujka, brigada kreće u rajon novog razmještaja: Gornje, Srednje i Donje Lučelnice, gdje će se odmoriti, srediti i organizacijski i vojno-politički. U tom kratkom predahu trebalo je kritički proanalizirati sve uzroke koji su brigadu doveli u tadašnju situaciju iz koje se morala izvlačiti uz mnogo napora i previše žrtava.

Kao prvi razlog spominjan je podatak o iznenađenju Štaba brigade s povlačenjem 8. divizije sa ovog teritorija, konkretno Zdenčine. Danas treba potvrditi da to nikad nije pouzdano utvrđeno. Ali, nedopustivo je

⁴⁵ Prema opisu Valjana u knjizi "Brigada Franjo Ogulinac Seljo", str. 69-75.

⁴⁶ Oper. Izvj. Štaba brigade Štabu 34. divizije, op.br. 50 od 11.ožujka 1944, A-VII, Fond NOB, reg br. 6-14, k. 1230.

Feodor Škrinjar Feda, načelnik štaba, poginuo predvodeći Brigadu "FOS" u proboj neprijateljskog obruča između sela Strpet i Hobolići

bilo da se naše jedinice međusobno ne izvještavaju o promjeni svojih pozicija, jer, logično je i normalno da jedna drugu, svojim položajem i manevrom - osiguravaju. To je veliko iskustvo i poučak za sve ratne prilike i neprilike.

Drugo otvoreno pitanje: Kako je bilo moguće odvojiti se od neprijatelja poslije izvedenih napada na Horvate, Brezovicu, Goli Breg i Zdenčinu, a zatim se rasporediti u rajonu samo 10-tak km udaljenom od napadnutih uporišta, a da Stab brigade nema uvid u to što radi neprijatelj i kakve su njegove namjere. Moralo se sa sigurnošću očekivati da će neprijatelj, poslije svega što se 4. ožujka dogodilo na cesti Hrvatski Leskovac-Zdenčina, krenuti u protuakciju. Kada, gdje, iz kojih pravaca, kakvim snagama i ciljem, pitanja su o kojima Štab brigade nije imao nikakva saznanja ili podatke kako bi mogao pravovremeno reagirati. A morao je takve podatke imati!

Treće pitanje: Kako su bile razmještene snage 34. divizije da nijedna nije mogla priskočiti u pomoć kad je brigadi "FOS" bio ugrožen opstanak? I četvrto pitanje odnosi se na pripremu jedinica i štabova za vođenje borbe u uvjetima dubokog snijega i to danju, kada su vrlo mogući napadi ne samo iz zasjeda već i zraka. Očito, brigada nije bila pripremljena za djelovanje u zimskim uvjetima, a nije se znala ni obraniti u zračnim napadajima koji su izvođeni u naletima i niskom preletu, a tada je bilo moguće postojećim naoružanjem uspješno se obraniti. Ni tehničke mjere zaštite od zračnih napada nisu bile provedene, a to su: razni zakloni, maskiranje i odgovarajući raspored jedinica u okolišu.

Teška drama što ju je brigada "FOS" proživjela 6. ožujka u rajonu kraljevečkih sela, ukazala je i na neke praznine i nespretnosti rukovodnog kadra koji je, istina, u većini slučajeva izražavao primjerenu hladnokrvnost i osobnu hrabrost. Međutim, nedostajala je rukovodna sposobnost i umijeće da održe zapovjednički utjecaj nad jedinicama i u najtežim borbenim uvjetima. Nisu mogli ni osobnim autoritetom ni zapovjednim umijećem održati samopouzdanje i moral u okolnostima koje su imali: panika u redovima boraca, pad morala i osjećaja discipline potrebne u izvođenju borbenih zadataka: napad, obrana, pokret, proboj i povlačenje.

Održavanje veza između jedinica i štabova i štabova međusobno, stalno i na više načina, presudan je činilac za uspješno rukovođenje jedinicama u borbi. U ovom slučaju, kurirska veza, bez obzira na hrabrost i povjerenost pojedinih kurira, bili su, a to se i pokazalo, vrlo slabom vezom. Vidljivost kurira na snijegu u ravnici bili su uzrokom gubitaka istih i prekidi veza, bili su normalna posljedica, što je, vjerojatno i neprijatelj očekivao. Veze između jedinica u borbenoj akciji, moraju se osigurati, moraju biti kontinuirane, čvrste, i da teku kroz više kanala: radio, telefon, kuriri i ugovorenim signalima.

Ova teška borba otkrila je brojne slabosti i u stručnoj obuci boraca, jedinica i štabova. Zorno je ukazala i na to da komandant i komandir mora imati odgovornost i za moralno-političko stanje, a ne samo za borbenu spremnost svojih jedinica, što znači: kako tko prima samoinicijativu u borbi, osobni primjer, brigu za ljude, za ranjene i poginule drugove. Primjer za ugled po ovom pitanju dala je 3. četa 2. bataljona, sa svojim komandirima i komesarom na čelu, što je naprijed opisano. Suprotno od ovog primjera postupili su komandir i komesar Prateće čete, koju nakon zračnog napada hvata opća panika i u neredu bježi sa položaja u s. Lojeni, ostavši za sobom kompletno naoružanje. To je bio drastičan primjer neodgovornosti i drugog, kao i nespremnosti vođenja borbi i u najtežim okolnostima. Obilje lijepih primjera hrabrog držanja i zrelog ponašanja u borbi, ali i onih koji to nisu, nalagali su partijskim i skojevskim organizacijama (u tim borbama poginulo je 18 članova KPJ i više članova SKOJ-a) da se poseno pozabave moralno-političkim likom svojih članova i svojih jedinica.

Registrirajući sve komponente ove posebno karakteristične i dramatične borbe, Štab brigade proveo je i određene organizacijske promjene koje su trebale pomoći brigadi "FOS" za brži oporavak. Na mjestu poginulih ili smijenjenih rukovodilaca, Štab brigade 14. ožujka postavlja 4 nova komandira, 8 komesara četa i 4 njihova zamjenika, a zbog velikih ljudskih gubitaka, rasformirane su sve četvrte čete u bataljonima i s njihovim članovima popunjene ostale čete.

Provedene su i druge vojne i partijske mjere a sve u cilju jačanja političkog rada, informiranosti jedinica, pa i naroda u selima u kojima se jedinice smještaju i kreću, a čije je stanovništvo za vrijeme svih napada bilo izloženo teroru, raznim vrstama pritiska i masovnoj propagandi. Sve je to bila bitna pretpostavka za izlazak iz krize u kojoj se brigada našla i njenu pripremu za nove borbene akcije.

Glavnina 34. divizije napada Draganiće Pokret brigade “Franjo Ogulinac Seljo” na Žumberak

Rukovodeći se idejom grupiranja glavnih snaga divizije radi napada na važna uporišta na prometnicama Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak, Štab 34. divizije odlučio je započeti praksu, vođenu tokom koordiniranog napada na uporište u s. Horvati, 4. ožujka, ponoviti u predstojećoj akciji na uporište u s. Draganići i drugim, u okružju tih prometnica, nastupajući sa žumberačke strane. Tim u vezi, naređen je brigadi “FOS” pokret na Žumberak. Uz brigadu, krenuo je i Štab 34. divizije. To je ujedno bio prvi dolazak brigade “FOS” na Žumberak.

Pokret brigade “FOS” i Štaba 34. divizije od 15. ožujka iz Pokuplja u Žumberak imao je smjer: s. Hobolić (k. 216) Kapela-s. Lojeni-Franje-Lovre-Ašpergeri-Vidalin-Sluki-Pavučnjak-Galgovo-Sv. Marija-Orešje-Vlaškovac-Plešivica-Sv. Jana.

Poredak u pokretu: 1. bataljon, 2. bataljon, prateća četa, Štab brigade, Štab 34. divizije, četa za vezu, bolnički vod, 3. bataljon.⁴⁷

Ova kolona je pod zaštitom mraka i svoga osiguranja uspješno svladala dva prijelaza: prugu zapadno od Horvata, a potom i cestu Zagreb-Karlovac i pojavila se na Žumberku 16. ožujka 1944. godine.

Najnovijim borbenim razmještajem, glavnina 34. divizije: Omladinska brigada “Joža Vlahović”, brigada “FOS” i Ž-P odred sa Štabom divizije na čelu, okupili su se na j-z dijelu žumberačkog gorja, na prostoru sela: Vrhovac, Hrženik, Dol, Okrug i Slavetić, spremni za borbene akcije po prometu na dionici ceste i pruge Jastrebarsko-Karlovac. U Štabu 34. divizije obavljene su pripreme za prvi udar. Ocijenjeno je da se najpovoljniji rezultati mogu postići napadom na snage smještene u zaseocima s. Draganići. Tu je smješten jedan divizion iz prve kozačke divizije. Prema podacima, taj divizion ovako je raspoređen: konjički eskadron u s. Jazvaci, drugi u s. Barkovići i treći u s. Vrbanci. Štab divizionu smjestio se u pošti pored puta : Jazvaci-Barkovići. (Vidi kartu br. 6, str. 451.)

U bližoj i široj okolini bile su razmještene prilično jake snage koje su mogle brzo intervenirati i pomoći napadnutim u Draganiću. U Lazini je oko 150 Kozaka s 4 poljska topa, utvrđenih u dva bunkera. U zidanoj zgradi kod kapelice na cesti u s. Budrovci nalazilo se, prema dobivenim podacima, 45 žandara naoružanih sa teškim minobacačem. U Ozlju je oko 400 domobrana, 200 ustaša, a na mostu u Zorkovcu oko 50 ustaša i domobrana, u Mahićnu i Domagoviću isto toliko, u Cvetkoviću oko 200 Kozaka, u Jastrebarskom divizion Kozaka i dvije satnije ustaša, u Karlovcu su jake ustaško-domobranske i njemačke snage. Pravi osinjak!

Štab 34. divizije se odlučuje za udar po snagama u Draganiću, i svo-

⁴⁷ Zapovijed za pokret na Žumberak Štaba NO brigade “Franjo Ogulinac Seljo”, op.br. 53/44 od 15.III 1944.godine. A VII, Fond NOB, reg. br. 6/1, k. 1230.

jim jedinicama, 18. ožujka daje nalog za napad.⁴⁸ U tom su nalogu precizirani i zadaci svakoj jedinici ponaosob:

- Omladinska brigada “Joža Vlahović” s dva bataljona (1. i 3. bataljon) napada na kozački eskadron u s. Jazvaci, udarom sa zapadne strane, težeći da se neprijatelj u Jazvacima likvidira što prije. Odmah zatim, treba produžiti napad preko ceste na kozački eskadron u s. Barkovići. Za to vrijeme sa jednom desetinom mora lažirati napad na žandarsku posadu. Nakon likvidacije eskadrona u s. Barkovići, treba produžiti akciju prema s. Vrbanci, a jednim bataljonom pročistiti selo duž glavne ceste do s. Draganići. Zatim napada i jkosadu u Lazini. Glavnu cestu treba minirati između sela Izimje i Ceglje. Vatrom rezervnog bataljona vezivati neprijateljeve snage u s. Vrbanci i spriječiti ga da pomogne napadnutoj posadi u s. Barkovići.
- Brigada “FOS” treba osiguravati napad Omladinske brigade. S jednim bataljonom postaviti osiguranje prema Oslju na liniji Pobrežje-k. 186 i ostvariti kontrolu pravca prema Sv. Roku. Jednim bataljonom će spriječiti moguću intervenciju iz Karlovca obranom na liniji s. Bencetić. Snagama će jedne čete zatvoriti pravac Zorkovac-Draganići. Cestu Karlovac-Jastrebarsko kod s. Bencetići - minirati, a prugu presjeći kod s. Selce, dok će jedan bataljon staviti na raspolaganje Štabu 34. divizije za rezervu.
- Ž-P odred treba jednim bataljonom blokirati cestu na liniji Prekrižje-Bukovje i treba zatvoriti cestu Samobor-Plešivica i voditi kontrolu nad pravcem Bukovje-Klaka. Sa dva bataljona osigurati napad na Draganiće iz pravca Jastrebarsko^ zauzimanjem položaja na liniji kote 127 i 151., i cestu Jastrebarsko-Ceglje prekopati i minirati. Neprijatelj ne smije, ni pod koju cijenu, proći prema s. Draganići!

U zapovijedi Štaba 34. divizije, određeno je da se neprijateljeva posada u rajonu Draganići napadne 19. ožujka, u 22 sata. Za vrijeme napada Štab 34. divizije bit će smješten na Carskom Bregu.

Tok operacije: Napad na s. Draganići počeo je sa 25 minuta kašnjenja, 19. ožujka 1944. godine u 22, 25 sati. Prvi i 3. bataljon Omladinske brigade izvršili su juriše na kozački eskadron u s. Jazvaci. Treći bataljon je s puno odlučnosti, ne prezajući pred vatrom neprijatelja koji je spremno čekao, prodro u s. Jazvaci s južne strane. Pri tome je uspio razoriti 6 bunkera. No, 1. bataljon, koji je napadao s j-z strane, čim je naišao na tvrdi otpor, pokolebao se, zastao, a zatim i odstupio. Nije pomogao 3. bataljonu koji je upao u pravi osinjak. Uvidjevši nejedinstven nastup naših snaga u napadu, neprijatelj se sredio i krenuo u protunapad. Usmjerio je svu, automatsku, minobacačku i artiljerijsku vatru na 3. bataljon i ubrzo ga izbacuje iz sela. Drugi bataljon napadao je duž ceste

⁴⁸ Zapovijed Štaba 34. divizije od 18. III 1944. podređenim jedinicama za napad na neprijateljevo uporište u Draganiću. Arhiv VII, br. reg. 20 F4, k. 426, Zbornik NOB, Tom V, knjiga 25, dok. 58. i 117.

Pataki-Draganići, pri tom je naišao na jak otpor pa je i on morao stati. Uspio je samo blokirati neprijateljeve snage na tom pravcu tako da nisu mogle pomoći kozačkom eskadronu koji se branio u s. Jazvaci.

Bataljoni su zatim, na inzistiranje štabova brigade i divizije, još nekoliko puta pokušavali ostvariti postavljeni zadatak kojeg nisu uspjeli postići u prvom naletu. Međutim, neprijatelj je uspješno parirao svakom novom pokušaju. Uspjeha nije bilo, a ni izgleda da bi se nešto više moglo postići u noćnom nastavku.

U 02,30 sati, 20. ožujka, Štab 34. divizije naređuje štabu Omladinske brigade prekid napada i izvlačenje jedinica iz borbe. Isto naređenje dato je i svim drugim jedinicama na položajima.

U napadu na kozački divizion u rajonu s. Draganići, postavljeni zadaci nisu izvršeni iako su borci Omladinske brigade imali sedam poginulih i 28 ranjenih. Prema ocjeni Štaba 34. divizije,⁴⁹ akcija je dobro pripremljena i osigurana, ali nije provedena. Rukovođenje borbom od strane štaba Omladinske brigade, bilo je slabo.

U nastavku kritičkog osvrta Štaba 34. divizije stoji i sljedeće: ”Štab Brigade nije energično držao u svojim rukama bataljone i njima rukovodio, te nije mogao pravovremeno utjecati na događaje. Štabovi bataljona nisu imali, posebno štab 1. bataljona, ni malo odlučnosti...”

Ovakva ocjena, razumije se, ne stoji i za rad štaba 3. bataljona koji je u cijelosti postupio odlučno. U prvom naletu prodro je u središte uporišta u s. Jazvaci, ali je izostala podrška 1. bataljona, pa se i on morao povući da ne bi bio tučen u naseljenom, i od neprijatelja zaposjednutom mjestu.

Operacija je, bez obzira na neuspješan završetak, dala vojno-političke učinke u cijelom karlovačkom kraju, kako u neprijateljevim jedinicama, tako i u narodu. Prema procjeni štaba Omladinske brigade, ubijeno je 18 vojnika, a oko 45 ih je ranjeno. Osim toga, ubijeno je oko 60 konja, a jedinice osiguranja razorile su oko 1.500 metara pruge. To je, ipak sasvim dobar rezultat, postignut na udaljenosti od samo 10-tak kilometara od jakih garnizona u Karlovcu, Jastrebarskom, Ozlju i njihovih bližih uporišta u kojima je tih dana bilo stacionirano više od 8.000 do zuba naoružanih vojnika.

Borbe se nastavljaju...

Operacijom u rajonu Draganići, noću 19/20. ožujka 1944. godine, borbe nisu okončane u okružju trokuta: Jastrebarsko-Karlovac-Ozalj. Glavne snage 34. divizije nastavile su akcijama, istina, manjeg obima, ali trendom tempa “paljenje i gašenje”.

⁴⁹ Izvještaj Štaba 34. divizije; op., br. 102/44, od 28. III 1944. Štabu IV korpusa o napadu na Draganiće i borbama kod Izimja i G. Kupčine. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 25, dok. 117.

Ručak "Seljinih" udarnika na Žumberku, lipnja 1944.

Informativna služba Štaba 34. divizije dobila je 20. ožujka podatke da se 1. divizion II sibirskog puka, i 1. brigada kozačke divizije, spremaju za pokret iz rajona Draganići u pravcu Jastrebarskog, koji će uslijediti sljedećeg dana - 21. ožujka ujutro.

Na osnovu tog podatka, Štab 34. divizije donosi odluku o napadu na divizion u pokretu i zato naređuje štabu brigade "FOS" da rano ujutro, 21. ožujka, postavi zasjedu na cesti Zagreb-Karlovac sjev.-zap. od sela Čeglje i Izimje. Štabu Z-P odreda naređuje da osigura lijevi bok brigadi "FOS", zauzimanjem položaja zasjede sjev.-zap. od Jastrebarskog u rajonu k. 188, južno od s. Malunje. Jedinice su krenule na zadatak 01,00 sati 21. ožujka, i na vrijeme zauzele određene položaje.

Neprijateljeva konjička kolona, 1. divizion, je doista krenula iz Draganića glavnom cestom prema Jastrebarskom. Kolona je primijećena u 9, 30 sati 21. ožujka.

Ali, ubrzo se vidjelo da je neprijatelj veoma oprezan, odnosno da očekuje napad iz zasjede. Dokaz tome bila je pojava njegove krilne patrola u G. Kupčini. A iz pravca Jastrebarskog, u susret koloni 1. divizona, pojavila se kolona jačine oko 100 ustaša i 200 Čerkeza na konjima, valjda radi prihvata...

Takav razvoj situacije, iznenađujući za štab brigade, dovodi ga u nedoumicu. Postavilo se pitanje: što zapravo neprijatelj smjerava? I umjesto da čeka glavninu neprijateljeve kolone i odlučno udari po njoj, štab brigade donosi odluku da u kritičnom času premjesti bataljone iz zasjede prema neprijateljevoj krilnoj patroli kod s. G. Kupčina s namjerom da je tuče. To je upravo neprijatelj i htio. Uloga krilne kolone i bila

je da privuče snage brigade na sebe, i stupi u “oštar okršaj” s njima, ali s ograničenim ciljem, dok glavnina kolone prođe...To joj je i uspjelo.

Nakon napada sa dva bataljona brigade (1. i 3. bataljon), neprijateljeva krilna patrola se povlači prema zaseoku Sv. Margareta, otkuda još kratko vrijeme nastavlja otpor i nestaje. Tada je postalo jasno štabovima i brigade i 34. divizije, da su nasjeli na neprijateljevu varku. Štab brigade je brzo preusmjerio bataljone prema neprijateljevoj koloni na cesti. Međutim, bilo je prekasno. Glavnina te kolone već je prošla, njegova se krilna patrola stavila u zaštitnicu i krenula za glavninom kolone prema s. Čeglje.

Istovremeno, pred položajima zasjede 3. bataljona Ž-P odreda, pojavljuju se dvije satnije ustaša. Iznenadili su bataljon koji ih je čekao u zasjedi !? Kako je to bilo moguće! Iznenadeni borci nisu prihvatili borbu, već se dadoše u paničan bijeg prema Sv. Jani. Samo se 2. četa tog bataljona nije htjela povući. Prihvatila je oštru borbu. Bio je to posebno surov okršaj čete sa ustašama u kojem je prvo poginuo komandir Mato Bmić, a onda su ranjeni i komesar čete Branko Simešak i njegov zamjenik i sekretar partijske ćelije August Keber, pa čak i zamjenik komandanta 3. bataljona Ž-P odreda - Ivan Težak, koji se u tom momentu nalazio u četi. Ostavši bez rukovodstva (teško ranjeni zamjenik komandanta bataljona pao je ustašama u ruke), četa se raspala. Borci potražiše izlaz iz kaosa skrivajući se po gospodarskim zgradama, štalama i drugim objektima u s. Donje Malunje i okolnim šikarama. Mnogi od njih bi i uspjeli izvući se da nije bilo nekolicine domaćih ustaških potkazivača, koji su ih otkrivali.

U međuvremenu nailazi još jedna kolona čerkeza iz Jastrebarskog, njih oko 200 i kreće u pravcu s. Volavje s namjerom da udare brigadu “FOS” s leđa. Taj njihov nije uspio. Spriječio ih je 2. bataljon Ž-P odreda.

Cijeneći u cjelini da borbe što su vođene 21. ožujka na položajima zasjeda između s. Čeglja i Volavje, nisu bile uspješne, jer je tokom borbe došlo do izražaja mnoštvo slabosti, posebno kod štaba Ž-P odreda čija su dva bataljona, 2. i 3., bili u zasjedi na lijevom boku brigade “FOS”. Štab Odreda se, u tim zbivanjima, ponašao potpuno birokratski i skroz neodgovorno. Jednostavno, on je “proslijedio” naređenje Štaba 34. divizije tim, svojim, bataljonima i uputio ih na zadatak, a da ni jedan član štaba Odreda nije pošao s njima na zasjedni položaj radi koordiniranja borbe oba bataljona i utjecanja na njihove eventualne taktičke postupke neophodnim u iznenadnim obratima situacije, na poprištu borbe. Nedopustivo birokratski se ponio i sam komandant nastradalog 3. bataljona, jer je pratio borbu svog bataljona sa udaljenosti od četiri kilometara, promatrajući kako mu čete pred naletom neprijatelja panično bježe, a da nije ništa učinio da se čete, zahvaćene panikom smire, prihvate, srede i organiziraju za otpor. Štab 2. bataljona dobro se postavio i još bolje pokazao u borbi. Čak je pohitao 3. bataljonu u pomoć, ali stigao je prekasno.

Štab 34. divizije je u ovim događajima, jasno uvidio osnovne slabosti u ponašanju jedinica u borbi. Prvo pitanje koje je trebalo riješiti je odgovornost komandanata i komesara, odnosno odgovornost štabova jedinica u provođenju dobivenih naređenja. To je pitanje prvog reda. Ali, bilo je i drugih problema koje je trebalo vojno-stručnom izobrazbom štabova, nižih komandi ali i jedinica u širem smislu, usavršiti. Među njima bila su kapitalna pitanja: pronalaženje najbolje taktike za izvlačenje iz borbe, uzmak od nadmoćnog neprijatelja, međusobna suradnja jedinica u borbi i pravovremeno uskakanje jedne drugoj u pomoć... Bez čvrstog i jasnog odgovora na te otvorene dileme, svako buduće povlačenje pretvara se u panično bježanje koje u pravilu donosi teške gubitke.

O svemu tome bilo je riječi na Savjetovanju svih rukovodilaca brigade “FOS”, 22. ožujka. Tom prilikom posebno je ukazano da zasjede ne smiju propuštati seljake na njihove posjede prema uporištima, sve dok ne izvrše svoje borbene zadatke, jer se na taj način otkrivaju namjere i položaji jedinica. Ukazano je i na primjere nediscipline na borbenim položajima: otvoreno i nepotrebno kretanje, glasni razgovori i drugo. Komandnom osoblju skrenuta je pažnja na čvršće organiziranje vatrenog djelovanja na zasjednim položajima, na čvrsto držanje jedinica za vrijeme borbe u zasjedi i na organiziranost i disciplinu prilikom izvlačenja iz borbe t.j. povlačenja.

Malo bolje, ali slabosti još ima...

Sljedeća borba odigrat će se već sutradan, 23. ožujka na položajima zasjede brigade “FOS”. Štab 34. divizije dobio je informaciju da se neprijatelj priprema za pokret iz s. Draganići u pravcu Jastrebarskog. Na osnovu toga, Štab 34. divizije donosi odluku o postavljanju zasjede na liniji: G. Kupčina-s. Hudovci Breg-šuma Mokrice, i povjerava izvršenje brigade. Ona treba dočekati i uništiti kolonu (krilno osiguranje) koja će se, kako se očekivalo, opet pojaviti kod G. Kupčine.

U tu svrhu brigada “FOS”, 23. ožujka u 05,00 sati, zauzima položaje zasjede u G. Kupčini ovim borbenim rasporedom:

- 1. bataljon, pojačan teškim mitraljezom, na položaju u G. Kupčini, zaselak crkve Sv. Margarete;
- 2. bataljon ima zadatak da osigura glavninu brigade od eventualnih napada iz pravaca s. Novaki-G. Kupčina i s. Volavje-G. Kupčina i da održava vezu s bataljonom Ž-P odreda na položajima kod s. Petrovina-s. Dobrilović, i
- 3. bataljon, pojačan teškim mitraljezom, treba zauzeti položaje lijevo od 1. bataljona do k. 148, sa četom na položaju uz rub šume juž.-zap od s. Izimje.

Karakteristično, je brigada i ovaj put prilikom zauzimanja borbenih položaja, činila iste propuste koje su uočene i 21. ožujka, a koje su potom

kritički analizirane na Savjetovanju 22. ožujka. Nije spriječen bijeg neprijateljski raspoloženih seljaka, koji su odnijeli neprijatelju svježe obavijesti o položajima brigade. A ponovili su se i primjeri otvorenog kretanja na položajima, time i demaskiranja cijelog borbenog rasporeda.

Propusti, ponovno učinjeni, omogućili su neprijatelju da poduzme protumjere, t.j. da organizirano udari po položajima brigade u zasjedi čije je pozicije i u detaljima poznao. I neprijateljeve kolone su krenule.

Kolona jačine oko stotinu konjanika što je krenula iz s. Draganići prema s. Ceglje i dalje, imala je zadatak napasti na snage brigade "FOS" na položajima Hudovci Breg. Ta kolona dolazi pred položaje u 11,45 sati, 23. ožujka i odmah otvara jaku vatru, ubrzo zatim, kreće u juriš. Međutim, 1. i 3. bataljon su je spremno dočekali i gustom automatskom vatrom prisilili da pognu na čistini. Zastoj na brisanom prostoru! Neprijatelj pokušava riješiti taj problem pomoću artiljerijske vatre iz pravca Draganića i minobacačkom vatrom s položaja kod s. Ceglje.

U isto vrijeme, izviđački dijelovi 2. bataljona izvijestili su o koloni što je dolazila iz Jastrebarskog, od oko 300-400 vojnika. Ove snage su se oko 12,00 sati razdvojile od kojih je prva krenula od s. Volavje preko k. 146 i prema G. Kupčini, a druga iz s. Novaki, preko s.G. Izimje također prema G. Kupčini s namjerom da udare brigadu "FOS" s bokova i u leđa. Drugi bataljon pustio je kolonu što je nastupala preko k. 146 prema položajima u rajonu šume Mokrice na svega 20 do 40 koraka odstojanja, i tek onda otvorio na njih jaku vatru iz cjelokupnog naoružanja. Neprijatelj je zaustavljen, i izložen snažnoj vatri, pokoleban i daje se u paničan bijeg, ostavljajući za sobom mrtve i ranjene, među kojima je bio i jedan oficir

Njihovi oficiri su uspjeli zaustaviti bijeg i okrenuti bjegunce. Neprijatelj se organizirao i koncentrirao svu vatru iz oklopnih kola na cesti i sa crkvenog zvonika u s. Volavju po položajima 2. bataljona, da bi mu spriječio prilaz svojim ranjenicima, a sebi omogućio da ih izvuče s brisanog prostora. U toj fazi borbe uslijedio je napad snaga koje su prodirale preko s. G. Izimje i s. Petrovine, otkuda se još ranije, ali bez dogovora, povukao bataljon Ž-P odreda. Time je bio otvoren put za udar u lijevi bok brigade "FOS". Zbog toga se 2. bataljon morao premjestiti prema s. Petrovina.

Uskoro zatim, Štab brigade naređuje povlačenje 1. i 3. bataljona na nove položaje, zbog gubitaka na sadašnjim položajima. Povlačeći se u fazama na nove linije otpora u dubini, bataljoni su dočekivali neprijatelja na bliskom odstojanju, tukući ga neprekidno, sve do zaustavljanja na rubu šume sjeverno od Sv. Margarete.

Nakon trosatne oštre borbe, 23. ožujka u 14,00 sati, brigada "FOS"

⁵⁰ Valjan V.: Brigada "Franjo Ogulinac Seljo", str. 89.

zauzela je položaje u visini s-z dijela G. Kupčine. Tu su borbe prekinute. Neprijatelj se povukao u svoja uporišta.

Ni u ovoj borbi, mada su zadaci izvršavani s više odgovornosti i upornosti, zadani ciljevi nisu u potpunosti ostvareni, premda su jedinice brigade “FOS” nanijele neprijatelju doista osjetne gubitke. Računa se da je u borbama tog dana, ubijeno 35, a ranjeno više od 50 konjanika, a ubijeno je i 37 konja.⁵¹

Gubitak brigade bio je nesrazmjerno manji. Jedan borac je poginuo, a 9 ih je ranjeno među kojima je ranjen i komandant 1. bataljona Jovo Romanič. Naročito hrabro držala se 3. četa 2. bataljona s komandrom Slavkom Hlopecom na čelu. Ta je četa najviše doprinijela razbijanju kolone što je naišla od Jastrebarskog preko s. Volavje na kotu 146.

I nakon ove borbe, ocjene su skoro iste. “Nema plana vatre ni upravljanja vatrom u toku borbe u zasjedi”, kaže se u kritičkim opaskama Štaba 34. divizije.⁵² “Starješine se uznemire čim vide neprijateljeve snage kako nastupaju prema položaju njihovih jedinica i tako svojim odlukama u nervozi, otkrivaju položaje. Suradnja između bataljona još nije zadovoljavajuća. I puno griješe u odlučivanju o pogodnom momentu za izvođenje protunapada...”

Ipak, veze između borbenih dijelova sve bolje funkcioniraju. I dalje se ukazuje na neophodnost stroge blokade okružja u kojima se postavljaju zasjede. Moraju se spriječiti bježanja raznih elemenata u uporišta, koji tamo otkrivaju položaje naših jedinica i njihovih namjera, ako se o njima dogovaralo u neprovjerenoj sredini.

Izviđačka aktivnost

Borbe vođene 21. i 23. ožujka protiv kolona u pokretu dijelova 1. kozačke divizije, navodile su na zaključak da će ta pokretna i udarna snaga, krajem ožujka napustiti pozicije u koridoru Zagreb-Karlovac i smjestiti se na drugi prostor, vjerojatno južno od Zagreba prema Sisku i dalje na jugoistok, gdje je trebalo osigurati prihvat njemačkih snaga koje će se izvlačiti sa Balkana i Jugoslavije, na sjever i sj-z, bliže Trećem Rajhu. Za Štab 34. divizije tih je dana bilo neobično važno da na vrijeme sazna: čija i koja će jedinica, kada i gdje, zamijeniti 1. kozačku diviziju?

To se moglo saznati stalnim izviđanjem i neposrednim praćenjem aktivnosti u svim uporištima, intenzivnom aktivnošću informativnih orga-

⁵¹ U dnevnom izvješću Župske redarstvene oblasti Karlovac za 23.ožujak 1944., između ostalog stoji da su u borbama kod G. Kupčine poginula dva ustaša, tri ranjena i jedan nestao, i da su četiri kozaka ranjena. Arhiv VII, reg. 22/6-1 K. 159.

⁵² Izvještaj Štaba 34.divizije od 28.111 1944. Štabu 4, Korpusa o napadima na s. Draganići i o borbama kod Izimja i G. Kupčine, op.br. 102/44. A VII, Fond NOB, reg, br. 4, dok. 20, k. 426.

na i postavljanjem zasjeda radi presretanja neprijateljskih jedinica na maršu, hvatanjem njegovih vojnika, naročito kurira s vojnim dokumentima, da bi se saznale sve nakane u neprijateljevim redovima.

Na kontroli i istraživanju svog prostora Štab 34. divizije uključio je, krajem ožujka, sve svoje snage. U tom pogledu, izdao je 27. ožujka naređenje, brigadama i odredima:

- Omladinska brigada “Joža Vlahović” ima zadatak da u zoru 28. ožujka postavi dva bataljona u zasjedu u s. G. Izimje (jedan bataljon u selu, a drugi na rubu šume kod s. Hudovci Breg, k. 148) i tu dočeka nailazak neprijatelja, zarobi ga ili likvidira. Jedan bataljon treba imati u rezervi u s. Hrženik;
- Brigada “FOS” treba postaviti zasjedu između s. Petrovina i k. 189 (jedan bataljon) sa zadatkom da dočeka patrole koje će se kretati prema s. Petrovina i Črnilovo. Jedan bataljon treba imati u rezervi u s. Rastok;
- Ž-P odred treba postaviti zasjedu na prostoru Jastrebarsko-Stupnik, a jednim bataljonom da zauzme položaj kod sela Radovje i Srednjak radi kontrole iz pravca Plešivica-D. Reka i Malunje-Dolanski Jarak. Jedan bataljon uputiti u rajon Samobora.⁵³

Svim jedinicama naređeno je da u slučaju nailaska neprijatelja, djeluju iznenada, brzo i odlučno, čime bi spriječili pružanje organiziranog otpora. Oštro, uporno i nepokolebljivo ponašanje u borbi trebalo je, osim ostalog, stvoriti određeni učinak na svijest pridošlih njemačkih vojnika, koje treba uplašiti i pokolebati... Osim toga, cilj je bio i zarobljavanje pojedinih vojnika radi podataka o organizaciji, formaciji, sastavu i jačini pridošlih jedinica.⁵⁴

Sve jedinice izašle su na položaje zasjede, kako je bilo naređeno, 28. ožujka u 05,00 sati.

Kao što se i očekivalo, 1. kozačka divizija povlači svoje jedinice 26. ožujka i kasnije, sa magistrale Zagreb-Karlovac. Njenu ulogu preuzela je nova jedinica -1. rezervni lovački puk (Jagerersatz Regimente).⁵⁵

Do sudara s novim snagama neprijatelja dolazi 28. III., uvjetima koje nije planirao Štab 34. divizije. Umjesto da naše snage napadnu neprijatelja i zadrže borbenu inicijativu u svojim rukama, neprijateljeve snage,

⁵³ Naređenje Štaba 34. divizije, op. br. 100/44. od 27. ožujka 1944. god., štabovima podčinjenih jedinica. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 3/1. K. 1223.

⁵⁴ Naređenje Štaba brigade “FOS”, štabovima 1, 2. i 3. bat, pratećoj čet i četi za vezu., op.br. 66/44, od 27. ožujka 1944. god. za postavljanje zasjeda. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 13/1, k. 1230.

⁵⁵ Prvi njemački rez.lovački puk, došao je na prometnice Zagreb-Karlovac iz Sarajeva sa zadatkom da je čuva i izvodi napade na jedinice NOV i odbaci ih od komunikacija. Puk se sastojao od dva bataljona A, B i samostalnih četa : štabska, oklopna, marševska, regrutna, radna i baterija topova. Bataljoni su imali po 5 četa. Prve četiri čete brojale su po 140-140 vojnika i oficira naoružane sa po 8 mitraljeza i 2 teška minobacača. Peta, teška četa, imala je 188 vojnika, 2 PT topa od 37 mm i 4 teška minobacača.

jačine oko 500 vojnika, podržane vatrom iz 6 oklopnih vozila, minobacača i PT topom, napadaju 1. bataljon u dubini borbenog rasporeda Omladinske brigade kod s. Hrženik.

Borba je imala ovaj tok: neprijateljeve snage došle su pravcem Draganići-Brlenić i produžile prema Krašiću. U tom vremenu glavnina Omladinske brigade, dva bataljona, nalaze se u zasjedi kod sela: Izimje-Ceglje-Hudovci Breg-G. Kupčina. A jedan bataljon nalazio se u dubini na liniji s. Hrženik-Pavlov Breg sa zadatkom da kontrolira pravac s. Brezarić-Brlenić-Vrhovac, odnosno Hrženik.

Ali, osjetivši glavninu Omladinske brigade u zasjedi, na koju je naletjela njena patrola, neprijatelj vraća oko 150 svojih vojnika u pravcu sela Draganići i Čeglja, a s glavninom produžava prema Krašiću i dalje prema Hrženiku, gdje je napao 1. bataljon Omladinske brigade. Kolona oklopnih vozila krenula je prema selima Strmac-Svrževo.

Tako se glavnina Omladinske brigade našla na desnom boku kolone neprijatelja s mogućnošću da je, osloncem na zasjedne položaje, napadne u bok i pozadinu. Štab Omladinske brigade u tom smislu i donosi odluku, koju odmah provodi u djelo. Jedan bataljon Omladinske brigade postavio se bočno prema neprijatelju kod s. G. Pribić, dok je drugi zauzeo položaje na grebenu iznad s. Krupače.

Ali, i neprijatelj je osjetio da se tako nešto priprema, pa je odmah za zaštitu svog desnog boka uključio dio snaga i kad se uvjerio da će do protunapada zbilja doći - počeo se žurno povlačiti.

Preduhitrio je Omladinsku brigadu i njoj je izmakla povoljna prilika za nanošenje snažnog udarca s velikim izgledima na uspjeh. Morala se zadovoljiti upućenom vatrom teških minobacača duž cijele kolone u povlačenju, nanoseći mu ozbiljne gubitke. To je bio razlog zbog čega neprijatelj morao pobjeći s ceste Krašić-Draganići i kretati se brdovitim terenom prema Brleniću i dalje prema s. Vukšin Šipak. Borba se završila kod s. Brlenić, 28. ožujka 1944.

Bio je to polovičan uspjeh Omladinske brigade, jer, bila je u poziciji da postigne znatno više, daje njen pokret bio brži i odlučniji. To prije, što je lijevi bok i zaleđe bilo osigurano od brigade "FOS" koja se u to vrijeme nalazila u širem rajonu s. Petrovina, zatvarajući pravac Jastrebarsko-Petrovina i dalje prema Krašiću i Pribiću. Ipak, brzi pokret njenih snaga radi protunapada u bok i pozadinu neprijatelja, olakšao je situaciju 1. bataljona i prisilio neprijatelja na povlačenje iz borbe u kojoj je imao znatne gubitke. Prema procjeni Štaba Omladinske brigade, neprijatelj je imao više od 40 izbačenih iz stroja. Na našoj strani poginuo je jedan borac, osmorica su ranjena i jedan je zarobljen.

U borbi su se dobro držali svi pripadnici Omladinske brigade, a naročito 1. bataljon koji se odupirao neprijateljskim udarima, sve dok se nisu pojavile ostale snage brigade na desnom krilu kolone neprijatelja.

U borbi posebno hrabro, ponijeli su se komandir Prateće čete Miloš Kozar i zastavnik Stevo Narandžić.⁵⁶

Pokreti i borbe Ž-P odreda i 2. diverzantskog bataljona

Borbene akcije tijekom veljače i ožujka, bile su ispunjene i stalnim pokretima i aktivnošću Z-P odreda i 2. diverzantskog bataljona. Nalazeći se u zasjedi 24. II 1944. kod Slava Gore, Ž-P odred likvidirao je po jednog kozaka i nijemca, 4 ranio a predala se i 4 legionara. Dva dana kasnije, 26. II 44., jedna četa Ž-P odreda sukobila se sa 60 gestapovaca u Okiću. Tom prilikom jedan je vojnik poginuo a dva su ranjena. Do sljedećeg sukoba došlo je 28. II, na Plešivici i kod s. Prilipje, u kome je neprijatelj imao 13 mrtvih i 12 ranjenih. Na strani Ž-P odreda poginula su 4, ranjeno 9, zarobljeno 9, a nestalo 19 drugova. Sljedeći dan, 29. II, odred se ponovo sudario s neprijateljem koji je nastupao uz podršku tenka. Tenk je zarobljen i uništen. Zaplijenjena su dva teška mitraljeza “Fiat”.

U ožujku je Ž-P odred uključio svoje snage u akcijama: osiguranje partizanske bolnice, sukob s ustašama u s. Malunje (2. III), napad na Krašku Vas u Sloveniji (zarobljen 1 Nijemac), sukob s patrolom u s. Krašić, lažni napad na garnizon u Samoboru (10. III), borba s neprijateljem kod sela Gregurić Breg, Cerje, Terhaj, Poljanica, Plešivica i Prilipje (11. III) u kojima je prema procjeni Štaba Ž-P odreda, izbačeno iz stroja oko 50 vojnika. Naši su gubici bili: 11 poginulih, 15 ranjenih, 2 zarobljena, a 10 je samovoljno otišlo svojim kućama.

Zatim su zaredali manji ili veći sukobi: s kozačkom patrolom u Konščici i u D. Reci. U zasjednoj borbi kod sela Malunje, Hrastje i Cmilovec protiv dvije satnije ustaša (21. III) ubijeno ih je 14 i nekoliko ranjeno, dok je na strani Z-P odreda bilo 7 poginulih, 3 ranjena i 12 zarobljenih. Izgubljena su 4 p-mitraljeza i 19 pušaka.

Uz borbene aktivnosti, postavljanje zasjeda i kontrolu prostranog žumberačkog, plešivičkog i samoborskog gorja, Ž-P odred je obavio i nekoliko uspješnih specijalnih zadataka kao: pratnja i osiguranje vijećnika AVNOJ-a na putu sa Žumberka, preko pruge Zagreb-Karlovac u Pisarovinu (20. III), praćenje grupe SKOJ-evaca i dovoženje određene količine benzina za Pokuplje (23. III), praćenje savezničke vojne misije također iz Žumberka za Pokuplje. U svim tim borbenim aktivnostima ubijena su 54 vojnika, 56 ih je ranjeno, 1 je zarobljen, a 7 se predalo. U isto vrijeme izbačeno je iz stroja i 55 boraca odreda: 24 poginula i 31 je ranjen. U

⁵⁶ Izvještaj Štaba Omladinske brigade “Joža Vlahović”, Štabu 34. divizije, op. br. 17/44 od 30.III 1944. p borbi na liniji Hrženik-Hutin-Strmac-D. Pribić-G. Kupčina. Arhiv VII, Zbornik NOB, Tom V, knj. 25, dok. 128, str. 586.

gubitak Ž-P odreda mora se uračunati i 68 boraca od kojih je 25 neprijatelj zarobio, a 43 su nestala. Ukupni gubitak 123 pripadnika Odreda.⁵⁷

Ukupan rezultat nije povoljan za Ž-P odred, ali je bitno: Ž-P odred se svojim pokretima i borbenim akcijama, nalazio iznenada čas na prilazima Samoboru, čas na Plešivici, čas kod Jastrebarskog, držao kontrolu nad Žumberačkim prostorom, pružao pomoć i zaštitu organima narodne vlasti i društveno-političkim organizacijama, organima vojne pozadine, hrabrio mrod i davao osjećaj o stacioniranju daleko većih snaga na žumberačkom terenu nego što su one stvarno bile.

Borbenu aktivnost brigade i odreda, uspješno je dopunjavao i učinak diverzanata 2. diverzantskog bataljona koji su u ožujku izveli četiri značajne akcije. Razorili su transportni vlak kod s. Draganići (1. III). Uništena je lokomotiva i više vagona i prekinuta je pruga Zagreb-Karlovac m 24 mjesta (4. III 44.), na kojoj je stajao promet punih 48 sati. Miniran je i vlak u blizini Velike Gorice i Mraclina (16. III). Tom prilikom uništena je lokomotiva i tri vagona, ubijena 24 vojnika i nekoliko ustaša s njirra. Promet je stajao 19 sati. Miniran je i drugi transportni vlak na pruži Zagreb-Sisak, između Velike Gorice i Mraclina (20. III 1944.). I tu su uništeni lokomotiva i tri vagona, a saobraćaj stajao 11 sati.⁵⁸

Primarna potreba - jačanje partijsko-političkog rada

Navedenim borbama i diverzantskim akcijama, završena su prva dva mjeseca ratnog puta 34. divizije. U tom vremenu divizija je još uvijek “proživljavala porođajne muke”, kako je to ocijenio i komesar divizije potpukovnik Franjo Knebl u izvještaju komesaru 4. korpusa, 28. III 1944. godine.⁵⁹ Takva tvrdnja imala je zaista čvrste argumente. Svojim kombiniranim operacijama: konjica, artiljerija, avijacija, 1. kozačka divizija, s kojom je 34. divizija bila direktno sukobljena, uz sudjelovanje ustaško-domobranskih snaga, uspjela je nanijeti našoj diviziji osjetne gubitke. Onladinska brigada je u borbama u ožujku, imala oko stotinu izbačenih iz stroja. Brigada “FOS” samo u jednoj borbi kod Kraljevačkih sela, 6. IH, imala je oko 70 što mrtvih što ranjenih boraca. Ž-P odred je imao gubitke od 128 boraca i starješina...A uz mnogobrojne upade na slobodni teritorij, širila se i jaka neprijateljska, naročito “mačekovska”, propaganda s parolama koje su bile priljepčive za neupućeni narod kao: “Čuvaj glivu!”, ili: “Čuvaj glavu jer će se borba ionako završiti bez vas!” ili: “Pomirite se s domobranima, jer ste i jedni i drugi Hrvati, pa nema smisla *Az* se međusobno tučete...”

⁵⁷ Izvještaj Štaba Ž-P odreda Štabu 34. divizije o borbama vođenim od 26.11 do 26.111 1944. Poilan 26. ožujka 1944. god. Zbornik NOB, Tom V, knj. 25, dok. 107, str. 504.

⁵⁸ izvještaj Štaba 4. korpusa GŠ-u NOV i POH, op. br. 99/44. od 27 III 1944. god. o akcijam; 2. diverzantskog bataljona. Zbornik NOR, Tom V, knj. 25, dok. 109, str. 511.

⁵⁹ Izvještaj komesara 34. divizije, komesaru 4. korpusa, br. 37/44 od 28. III 1944. Arhiv VI, Fond NOB, reg. br. 12-1/4 knj. 1224.

Pod utjecajem neuspjeha u pojedinim borbama, brojnih upada neprijatelja na slobodni teritorij koji su bili praćeni hapšenjima, deportacijama seljaka zbog sumnje za suradnju s NOP-om, ubijanjem, premlaćivanjem i pljačkom imovine, te žestokom propagandom, a u nedostatku jačeg i konkretnijeg političkog rada u jedinicama i u narodu, raširio se defetizam i dezerterstvo. Više od dvije stotine boraca napustilo je, baš u ožujku 1944., jedinice 34. divizije. Srećom, najveći broj nije otišao neprijatelju, mada je i takvih bilo, već su se sklonili i prikrivali kod svojih kuća. Nakon desetak ili više dana, mnogi od njih vraćaju se u svoje jedinice.

Ali glavni neuspjeh u ožujku je u tome, što nije bilo većeg uspjeha u mobilizaciji novih boraca. A borbeni redovi brigada su ozbiljno prorijeđeni. Bilo je u tome neke čudne i teško razumljive nelogičnosti. S jedne strane, u prilog razvoja NOB išlo je tih dana mnogo: Odluke II Zasedanja AVNOJ-a kojima je otvorena politička perspektiva svim našim narodima, veliki uspjesi Crvene armije i savezničkih armija u Italiji, protiv Japana i na svim morima i oceanima svijeta, slom fašizma bio je već na vidiku, NOVJ je narasla u vojnu silu od oko 350.000 ljudi svrstanih u više od stotine udarnih i proletherskih brigada što čini 35 divizija i 17 korpusa. NOP u Jugoslaviji donosio je povijesne pobjede i zbog toga, svakodnevno dobivao sve veća međunarodna priznanja i pomoć od saveznika, a s druge strane nizali su se sve veći i sve češći porazi snaga Osovine i njihovih pomagača u zemlji...

Komesar 34. divizije Franjo Knebl vidio je razloge takvog stanja na borbenom prostoru divizije u tome, što se broj uporišta svakim danom povećavao, što su dovodene sve veće snage koje su kretale u akcije i pljačku. To zamagluje svijest i otupljuje vjeru u skori svršetak rata i pobjedu NOVJ. Odatle i glavna briga “da se preživi”, ili da se, kako su to “mačkovci” govorili, “sačuva glava”.

Komesar 34. divizije vidio je izlaz iz ove situacije, prije svega u postizanju novih vojnih pobjeda koje se moraju ostvariti što prije, da bi se jedinicama vratio moral i samopouzdanje. Stoga je uporno tražio širenje aktivnosti divizije na četiri područja:

Prvo, na svaki način treba pripremiti borbenu akciju u kojoj će divizija postići stopostotni uspjeh;

Drugo, organizirati češća savjetovanja komandni kadrova da bi se analizirale slabosti i na taj način povećala osobna odgovornost, a posebice drugova u štabovima;

Treće, mnogo brže osposobljavati niže kadrove putem provedbi raznih vojno-stručnih tečajeva i partijskih kursova i

Četvrto, pojačati politički rad u jedinicama, ali i u narodu, a uporedo povećati i aktivnost na poslovima mobiliziranja novih boraca...

U tom smislu djelovale su i partijske i skojevske organizacije na terenu žumberačkog i pokupskog sektora. Postoje zapisi Plenuma Okružnog komiteta KPH Pokuplje, održanom 28. ožujka 1944. godine.

Na tom Plenumu raspravljalo se o izvještajima partijskih organizacija i njihovom radu, o aktivnosti skojevske organizacije i organizacije USAOH-a u okrugu, o organizacijskim pitanjima KP - širenju i učvršćenju organizacija, o radu organa narodne vlasti, o aktivnosti Antifašističke fronte žena... o svemu konkretno, a o nosiocima slabosti i poimenično.⁶⁰

Posebita pažnja na Plenumu posvećena je vojnim pitanjima, mobilizaciji novih boraca, jačanju oba odreda - Z-PO i T-PO, organizaciji i radu vojne pozadine -Komandi mjesta i Komandi vojnog područja. Tim u vezi, utvrđeni su planovi, mjere i izvršitelji provođenja mobilizacije u selima, gdje prema evidenciji ima muškaraca, naročito mladih godišta, sposobnih za vojsku.

Razmotreno je idejno-političko stanje u selima Pokuplja i Žumberka, aktivnost agentura koje djeluju za Nijemce, ustaše i druge neprijatelje naroda posebice aktivnost Mačekovih glasonoša. U vezi s takvom aktivnošću na terenu i njihovih političkih parola utvrđen je i program idejno-političkog rada s narodom u kojem moraju uzeti vidnog učešća prije svih ostalih, članovi Agitpropa Okružnog komiteta KPH Pokuplje i Žumberak.

U raspravi je naglašeno da komunisti moraju razriješiti sve slučajeve nerada i nejedinstva u kotarskim rukovodstvima, neodgovornosti, oportunizma i takvog ponašanja, ali i nediscipline kod pojedinih članova u općinskim i kotarskim komitetima KP, SKOJ-a, odborima USAOH-a, AFŽ. I u NO odborima u koje su se, kako je rečeno, uvukli i neki petokolonaši i njih treba odmah očistiti iz svih organa vlasti i izabrati sposobnije i odane NOP-u - aktiviste.

Zadaci što ih je postavio Plenum OK KPH Pokuplje bili su realni obzirom na naraslu snagu organizacije KPH i SKOJ-a i svih drugih patriotskih organizacija USAOH-a, AFŽ-a, JNOF-a, što potvrđuju i ovi podaci: u to vrijeme na okrugu Pokuplje postojao je jedan okružni, pet kotarskih i oko 20 općinskih komiteta KPH s oko 100 partijskih ćelija u kojima je bilo 270 članova KPJ. Tome treba pribrojiti i više od 200 članova KP koji su djelovali u odredima i Komandi žumberačkog područja, te raznim pomoćnim jedinicama, stražama i dr. Početkom svibnja 1944. na terenu je bilo 310 članova partije i 190 kandidata, a u jedinicama 240 članova KP.⁶¹ Na isti način proširila se i organizacija mladih komunista SKOJ, i tu je djelovao Okružni komitet SKOJ-a Pokuplje s 12 članova, pet kotarskih komiteta SKOJ-a u kojima je bio angažiran 41 član, osam općinskih komiteta s 37 članova i 83 skojevskih aktiva i 416 članova. U dva odreda (Ž-P i T-P) djelovalo je 7 bataljonskih biro-a SKOJ-a, 29 skojevskih aktiva sa 323 mladih komunista. Na žumberačkom području djelovale su još dvije grupe SKOJ-a s 36 mladih komunista.⁶²

⁶⁰ Zapisnik sa sastanka Plenuma Okružnog komiteta KPH Pokuplje, od 23.III 1944. CK KPH-NOB, film 48.

⁶¹ Prema Izvještaju OK KPH Pokuplje od 3. V 1944. AIHRPH, KP-35/2304.

⁶² Iz izvještaja OK SKOJ-a Pokuplje od 31. III 1944. AIHRPH, KP - 169 / 414.

Sličan razvoj imale su u to vrijeme i ostale organizacije i organi narodne vlasti. Osobiti napredak postigla je organizacija žena - AFŽ. Potkraj 1943. oglasio se Okružni odbor AFŽ pod čijim je rukovodstvom djelovalo 3 kotarska, 12 općinskih i 190 seoskih odbora AFŽ s 660 odbomikažena, a one su privukle u aktivnost AFŽ oko 4.000 žena.⁶³ Pod rukovodstvom Okružnog odbora JNOF-e Pokuplje angažiralo se više od 1.000 aktivista u kotarskim, općinskim i seoskim odborima JNOF-e, koji su radeći na terenu surađivali s više tisuća prijatelja, znanaca i sumještana.

Prema izvještaju sa III Zasedanja ZAVNOH-a, 8. i 9. svibnja 1944., na teritoriju okruga Pokuplje djelovao je Okružni NOO Pokuplje, a pod njegovim okriljem radilo je 5 kotarskih NOO-a, 21 općinski i 247 seoskih NOO-a u kojima je bilo više od 1.000 narodnih odbornika.⁶⁴

Briga o stručnoj obuci i školovanju kadrova

U stalnim pokretima i borbenoj aktivnosti, kojima su bili ispunjeni prvi mjeseci života 34. divizije, moralo se naći mjesta i za širenje opće vojne, vojno-stručne i političke kulture svih boraca, a posebno mlađih kadrova i rukodilaca u štabovima. Jedna od mjera što ih je u tom pogledu poduzeo Štab 34. divizije, 22. ožujka, bilo je formiranje vojne škole pri Štabu divizije,⁶⁵ a njen tekst glasi: “Na temelju naređenja Štaba IV korpusa NOVH kod Štaba 34. divizije formira se Vojna škola za osposobljavanje desetara, vodnika i stručnih rukovodilaca za vezu. Za komandanta Vojne škole postavlja se:

- kapetan Rudolf Vuković;
- za komesara Tomo Todinov;
- za nastavnike pješađijskog odjeljenja: poručnik Dušan Jovanović i Veseljko Julije, do sada komandant bataljona u brigadi “FOS”, i
- za nastavnike stručnog odjeljenja: Stjepan Pajić i Miladin Adamović.

U vezi s formiranjem Vojne škole pripremljen je i Program nastave koji će se izvoditi na divizijskim kursovima desetara i vodnika NOV i PO Hrvatske.

U programu nastave planirano je 7 tema: Ratna služba (izvještaji, izviđanja, patrole, osiguranje, kretanje, predstraže, stanovanje); Borbena obuka (rad voda i desetine u obrani i napadu); Nastava gađanja s naoružanjem (pješađijsko naoružanje, teorija i nastava gađanja s puškom, disciplina vatre, jedno bojevo gađanje s desetinom); Topografija (zemljište i objekti - prirodni i umjetni, mjerenje dužine, orijentacija, topografski

⁶³ “Žene Hrvatske u NOB-i”, knj. I. Zagreb 1955. Str. 508.

⁶⁴ Iz Zapisnika III Zasedanja ZAVNOH-a, 8. i 9. V 1944. AIHRPH, ZAVNOH, 6-XIX/217-1944.

⁶⁵ Naredba br. 2. Štaba 34.div. 4. korpusa, od 22. III 44. god. o formiranju vojne škole pri Štabu divizije. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 3-1/1, k. 1224.

Vojna škola 34. udarne divizije

ključ, izrada skice); Strojerna obuka (podjela, razbroj, ustrojavanje, vodna obuka i si.); Utvrđivanje (pojam, elementi fortifikacije, osmatračnice, skloništa, prepreke, zasjede, barikade, minska polja, jame za strijelce pri napadu tenkova i oklopnih vozila); Služba veze (pojam, značaj, živa sredstva, the. sredstva, borbena signalizacija, avioni za vezu).⁶⁶

Vojna škola pri Štabu 34. divizije počela je s obukom mladih rukovodilaca, u skladu s naređenjem Štaba. Tečajevi su trajali po 20 dana. Slušaoci su se mijenjali sve do dana oslobođenja bez obzira na okolnosti. Obuka i borba, obuka i pokret. I tako naizmjenice.

Uz Vojnu školu organizirani su kasnije brojni kraći stručni tečajevi za nišandžije p-mitraljeza i mitraljeza, PT topova i minobacača, tečaj za osposobljavanje минера, vezista i drugih specijalnosti.

Štab 34. divizije brinuo se i za organizacijsko jačanje jedinica, za uzdizanje, unapređenje i odlikovanja hrabrih i zaslužnih boraca i rukovodilaca. Naredbom br. 1, Štaba 34. divizije, od 21. ožujka, unapređeno je u čin podoficira 365 boraca, u čin starijeg vodnika 22 borca, u čin vodnika 118, u čin mlađeg vodnika 132 i u čin desetara 33 borca.⁶⁷

Gubici, ranjavanja i odlazak na izobrazbu, stalno su remetili kadrovsku strukturu u brigadama i odredima divizije, pa su u tom pogledu bile potrebne česte intervencije Štaba na praćenju kadra i uzdizanju na najva-

⁶⁶ Program nastave na divizijskim kursevima za desetare i vodnike NOV i POH. Štab 34. div. A br. 370/44. Od 22.11.1944. Arhiv VII, Fond NOB, br.reg. 14-1/8, k. 1223.

⁶⁷ Naredba br. 1. Štaba 34. div. od 21. III 1944. Arhiv VII, Fond NOB, br.reg. 3-1/1, knj.

žnije dužnosti. Tako su 22. ožujka izvršena postavljenja jedanaest rukovodilaca. Za v.d. komandanta Omladinske brigade postavljen je Milan Popara, za operativnog oficira iste brigade Lazo Dragaš, za komesara 2. bataljona Omladinske brigade postavljen je Mladen Zvonarević, a za komesara 4. bataljona Matija Božić.

U brigadi “FOS” naređena su ova postavljenja: Jovica Romanović za v.d. komandanta. Drago Govorušić za zamjenika komesara i partijskog rukovodioca brigade, za komesara 1. bataljona Franjo Bobesić, za komesara 3. bataljona Stjepan Cagonić, za njegovog zamjenika Mijo Djetelić, a za intendanta Brigade Ignac Pipić.⁶⁸

Sve ovo dokazuje da se 34. divizija i uz nesvladane “porođajne muke”, razvijala i izrasla u suvremenu vojnu formaciju, sa svim komandnim linijama bitnim za borbeno i uspješno djelovanje na delikatnom operativnom prostoru kao što je bio: Žumberak, Pokuplje, Turopolje i Posavina, sa cestovnim i željezničkim prometnicama strateškog značaja za okupatorske i ustaško-domobranske snage. Krajem ožujka 34. divizija je imala 3.109 pripadnika, među kojima su bile 183 žene. U dnevnoj operativi imala je 2.097 boraca i rukovodilaca, među kojima - 137 žena.

Brigada “Franjo Ogulinac Seljo” opet u Pokuplju

Nakon 10-dnevnih operacija snage 34. divizije, dvije brigade i jedan odred, na teritoriju Žumberka, točnije, na prilazima Zagreb-Karlovac sa sjeverne strane, su se opet razdvojile. Brigada “FOS” krenula je 29./30. ožujka za Pokuplje.⁶⁹

Njen odlazak je u vezi sa zahtjevom GŠ NOV i POH, da Štab 34. divizije osigura transport hrane i ratnog materijala iz Moslavine u Pokuplje, i obrnuto.

Omladinska brigada “Joža Vlahović” i Ž-P odred ostali su na Žumberku. U duhu tog naređenja, jedinice brigade “FOS” okupile su se 29. III, u 09,00 sati u s. Slavetić. Tu su određeni pravci pokreta: sela Slavetić Vlačkovac Orešje Sv. Marija... Red pokreta: 2. bataljon (prethodnica), 1. bataljon, prateća četa, štab brigade, četa za vezu, 3. bataljon (zaštitnica). Za komandanta kolone određen je Veseljko Julije, operativni oficir brigade.

Noću, 29./30. ožujka, brigada “FOS” uspješno je svladala cestu i prugu Zagreb-Karlovac na dionici između sela Horvati i Zdenčina i stigla na svoje odredište u Vukomeričkim goricama, gdje je uz osiguranje,

⁶⁸ Naredba br. 2. Štaba 34. div.- sve ostalo isto.

⁶⁹ Naređenje Štaba brigade “FOS”, op. br. 68/44. od 29. III 1944., štabovima 1,2. i 3. bataljona, pratećoj četi i četi za vezu za pokret preko ceste i pruge Zagreb-Karlovac u Pokuplje. Arhiv VII, Fond NOB.br.reg. 14/1, k. 1230.

dobila odmor u rajonu sela Vukomerić. Prvi bataljon smjestio se u s. Dubranec, 2. bataljon u s. Bukovšćak, a 3. bataljon u s. Lipnica.⁷⁰

Posljednjeg dana ožujka, 31. III 1944, pri štabu brigade održano je još jedno, (treće po redu), Savjetovanje sa svim rukovodiocima u brigadi gdje su kritički analizirane borbe na Žumberku od 19., 21., 23. i 28. ožujka kao i prijelaze preko ceste i pruge u noći 29. na 30. ožujka. Savjetovanjem je zaokruženo sve što je u toku borbi zapaženo i što se, između borbenih aktivnosti, u pogledu vojne i vojno-političke naobrazbe na Žumberku učilo, kao borbeno iskustvo korisno za buduću aktivnost štabova i jedinica.

U nastavku pokreta na jug, 1. bataljon već noću 1./2. travnja kreće na zadatak osiguranja transporta oružja i drugog materijala za Posavinu i dalje preko Save u Moslavinu. Za to vrijeme, ostale jedinice zauzimaju položaje u zasjedi na liniji s. Kravarsko-s. Šiljakovina.

U tim okolnostima došlo je i do dvije borbe 3. i 6. travnja, na širem prostoru Kravarskog jer su dvije satnije domobrana zajedno s oko 100 kozaka na konjima, krenuli iz s. Gudci prema s. Kravarskom i N. Brdu.⁷¹ Toj neprijateljevoj akciji suprotstavljaju se brigada "FOS" i T-P odred.

Rano ujutro, 3. IV, dolazi do prve borbe između 1. bataljona T-P odreda i snaga neprijatelja koje su nastupale iz tri pravca prema selu Kravarsko. Prva kolona od Velike Gorice, druga od s. Buševca, a treća od s. Vukojevci prema Kravarskom. Prvi bataljon T-P odreda, prihvatio je borbu na položajima kod s. Podvornica, ali se uskoro morao povući prema Kravarskom.

U međuvremenu, 1. bataljon brigade "FOS" napada neprijatelja u s. Gudci, razbija ih i protjeruje prema s. Lomnica. U napad na snage u s. Gudci krenuo je i 2. bataljon i trebao je udariti u njihov bok, ali - zakašnio je. Njegov obilazni put bio je previše dug i spor a da bi stigao, u pravo vrijeme, na poprište borbe.

U nastavku borbe, oko 12 sati, Štab 34. divizije, naređuje Štabu brigade "FOS" da sa dva bataljona napadne neprijatelja, koji je već stigao u s. Kravarsko. Prvi i 2. bataljon, predvođeni Štabom brigade "FOS", pohitali su pravcem: Dugi Vrh (k. 220)-Šabanovo Brdo (k. 229)-Novo Brdo sa namjerom da napadnu snage koje su u sukobu s 1. bataljonom T-P odreda kod Kravarskog. Drugi bataljon, bio je na čelu kolone, i iz pokreta udario svom silinom dok su dvije čete 1. bataljona osiguravale, na k. 242, bok i zaleđe. Nakon jednosatnog žestokog okršaja, neprijatelj je razbijen, i po-

⁷⁰ Naredenje Štaba brigade "FOS", od 30.111 1944. za odmor u rajonu Vukomerića. A VII, Fond NOB, br.reg. 15/1, knj. 1223.

⁷¹ Prema bojnoj relaciji Prvog zbornog područja, stoji da su to bile snage: 1.15. sat. 3. bojne Zagrebačkog posadnog zdruga u Turopolju, koje su zajedno s Kozacima pošle u nasilno izviđanje u pravcu sela: Podvornica, Kravarsko, Novo Brdo i natrag. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 26, dok. 154, str. 803 i 813.

činje panično povlačenje prema s. Buševac. Nije uspio povući materijal što ga je opljačkao u selima Čakanac i Novo Brdo. Ostavio je i deseticu mrtvih vojnika.

Štab divizije svojim je naredbama utjecao na tok borbe i poslije dao ocijenu: "ishod borbe je zadovoljio". Neprijatelj je razbijen i spriječena je pljačka sela. No, željeni rezultati ipak nisu u cijelosti postignuti, jer je neprijatelju omogućeno pobjeći.

Inače, borbene zapovijesti i odluke, dobivene pretežno usmeno, bile su pravovremene i realne. Rukovođenje jedinicama u borbi bilo je dobro. Suradnja između bataljona, osim prilikom napada na neprijatelja u s. Gudci, bila je također dobra. Taktički postupci komandi i jedinica odgovarali su borbenim situacijama. Borbenost jedinica - vrlo dobra.

Narod u Kravarskom i ostalim selima u okolici oduševljeno je primio ishod borbe. Sve što je neprijatelj opljačkao - partizani su mu oteli i vratili seljacima.

Osim opljačkane imovine i izvjesne količine ratnog materijala zarobljeno je i: 10 pušaka, 6.000 metaka, dva šmajsera, 90 ručnih bombi, 1 minobacač, 20 kompleta vojničkih uniformi sa šinjelima, 15 konja, i 7 kola, zarobljeno je 5 neprijateljskih vojnika i 1 oficir. Ubijeno je 25 vojnika, a deseticu ostavlja njihov sanitet na mjestu pogibije.

Gubici brigade u borbama 3. travnja, bili su relativno mali: jedan poginuli i trojica ranjenih boraca.⁷²

Osnovne pouke iz okršaja kod Kravarskog bile su: svi su zorno uvidjeli da se s neprijateljem ne valja boriti napadima s fronte, već udarima u bokove i napadima s leđa sa što jačim snagama, a s manjim napadati ga s čela.

Tog istog dana, 3. IV, borbe je vodio i Ž-P odred na Žumberku na položajima Sv. Jana-Draga. Jedan bataljon upućen je da zauzme zasjedu između mjesta Jastrebarsko i s Plešivica kod s. Novoselići. Treći bataljon ostao je na položajima u s. Drage sa zadatkom da vrši izviđanje terena oko sela Bresari i Cmilovac, G. Malunje, Sv. Jana i Prodin Dol i spriječi pojedine seljake da odvoze namirnice na sajam u Jastrebarsko.

Na izvršenju tih zadataka zatečen je Ž-P odred napadom koji su izvele neprijateljeve snage u jačini oko 200 vojnika, 4 tenka, tri kamiona i četiri motocikla. Nastupali su u dvije kolone: Jastrebarsko-s. Petrovina-s. Mladina i s. Novaki-s. Petrovina, s. Mladina.Sv. Jana.

Prvi na udaru bio je 3. bataljon Ž-P odreda, ali Štab tog bataljona, kao da nije htio ili mogao procijeniti o kakvom se neprijatelju radi i kolike je snage, već podiže bataljon i hitno se povlači, bez borbe, u dubinu slobodnog teritorija. I pri tome ima tri poginula, četiri ranjena i dvojicu nesta-

⁷² Izvještaj Štaba 34. div. Štabu 4. korpusa od 16. IV 1944. god. o borbama kod Kravarskog. Op. br. 106/44. Zbornik NOB, Tom V, knj. 26. Dok. 65. Str. 298.

lih. Tokom bezrazložnog i neorganiziranog (zašto i kako ljudski gubici?) povlačenja, izgubljeno je još jedno postolje za “Bredu”, p-mitraljez, 7 pušaka, dva konja i arhiv štaba bataljona.

Umjesto da bataljon iznenada udari po nastupajućem neprijatelju, a povoljnu priliku je imao, Štab je dozvolio biti iznenađen, misleći valjda da mu ususret dolazi 1. bataljon njegovog odreda.

Druga travanjska borba u okružju Kravarsko

Nakon uspješne borbe kod Kravarskog 3. travnja, brigada “FOS” ostaje na položajima: s. Kravarsko-šuma Kravarščica u okružju puta Velika Gorica-Kravarsko-Pokupsko. Tri dana kasnije, 6. travnja, doći će u rajonu s. Kravarsko do novog, još žešćeg, okršaja s daleko jačim snagama procijenjenim na oko 1.000 vojnika mješovitog sastava, sastavljenog od Kozaka, gestapovaca, i ustaša iz Jurišne bojne iz Turopolja te žandara. Bile su to združene snage iz uporišta: Velika Gorica, Turopolje, Buševac, Lekenik i s. Dužice. (Vidi kartu br. 8, str. 464.)

Brigada “FOS” dočekala ih je na položajima sela Čakanec-Gornji Hruševac-Novo Brdo. Prvi bataljon učvrstio se u s. Čakanec. Jednu četu imao je na položaju osiguranja na koti 229. Treći bataljon držao je položaje kod s. Kolarec, šuma Kravarščica, k. 242. Drugi bataljon nalazi o se u rezervi kod s. G. Hruševo. Do prvih okršaja došlo je u 09 sati 6. travnja. Napadne kolone došle su iz tri pravca: Kozjača-s. Žitkovčica-s. Čakanec, Ključić Brdo-Kravarsko i s. Vukojevci-Kravarsko.

Najprije je jedna kolona, jačine od oko 200 vojnika, udarila pravo na 1. bataljon. Prva četa, koja je držala k. 229, prihvatila je borbu i u oštrom okršaju - odbacila je. A tada se uključuje i cijeli 1. bataljon. Borba je vođena puna dva sata. Neprijatelj je bio vrlo čvrst i uporan. Zbog čega se 1. bataljon povlači na povoljniju liniju za otpor u dubini - na položaje u Zagreb Šumi i s uporištem na tu novu liniju otpora, bataljon kreće u oštar protunapad. Uspijeva odbiti kolonu i protjerati je sve do k. 229, s koje se poslije 15,00 sati povlači u svoje baze.

Dok se 1. bataljon oštro obračunavao s neprijateljem, udarac je uslijedio i po 3. bataljonu u šumi Kravarščica. Bataljon nije mogao odbiti napad, pa se povlači na nove položaje kod G. Hruščevca, gdje se nalazio i 2. bataljon. To je bio čas kada Štab brigade donosi odluku za opći protunapad i svaki bataljon dobiva svoj konkretni zadatak.

Protunapad brigade “FOS“ počeo je u 18,30 sati, istog dana. Prvi bataljon protjerao je zaštitnicu zaostalu na položajima kod s. Novo Brdo; 2. bataljon je izveo protunapad preko k. 242 prema s. Gladovcu i prema k. 238 i crkvi u s. Kravarsko; 3. bataljon krenuo je u protunapad kod G.

Hruševca u pravcu Novog Brda i sela Kolarec s ciljem da izbiје na glavnu cestu i blokira neprijatelju odstup.

Sve je to bilo dobro zamišljeno, brzo preneseno u bataljone i pravovremeno početo s protunapadom. Ali, izvršenje pojedinih zadataka bilo je suviše sporo, bez odlučnosti, moglo bi se reći bez volje za pobjedom.

Ti razlozi bili su presudni, i neprijatelj se relativno brzo i lako povukao s neznatnim gubicima s brdovitog i pošumljenog terena oko Golog Brda i Kravarskog u masiv Vukomeričkih gorica. Bataljoni su bili nedopustivo spori i neodlučni i tokom gonjenja neprijatelja, zarobili su - ništa. Ipak je, na osnovu svega što se toga dana desilo, neprijatelj mogao imati oko 30 izbačenih iz stroja.

U svim tim okršajima brigada "FOS" imala je 1 mrtvog i 6 ranjenih boraca.

Ocjenjujući postupke štabova i jedinica u ovoj borbi, Štab 34. divizije nije mogao ni jednu jedinicu označiti čija bi borbenost bila za pohvalu ili pouku. Ali, isto tako, nije bilo ni štaba, ni jedinice koja bi zaslužila neki ozbiljniji prigovor.

Sve je bilo na razini osrednjosti, ni naročito dobro, a ni loše. I ako bi se iz borbi vođenih 6. IV, mogla izvući neka vrijedna pouka onda je to ovo:

Štab brigade i bataljona, s komandantima na čelu bili su previše udaljeni od mjesta glavnih događaja i odlučujuće borbe. I to je razlog što nisu mogli pravilno i na vrijeme procijeniti situaciju, uočiti oscilacije u dinamici borbe, naročito kod neprijatelja, i neposredno utjecati na tok i ishod borbe. U jedinicama još nema brižljivo pripremljenog plana vatre pa se streljivo troši stihijski, nasumce, odoka... Na ovakav način ne može se ostvariti koncentracija i nadmoćnost vatre po ciljevima koje treba prvo i najžešće tući. Održavanje veze na relaciji Štab brigade - štabovi bataljona, bilo je nezadovoljavajuće.

Uz sve iznijeto mogla se primjetiti, u postupcima Štabova, izvjesna doza tzv. "ziheraštva", manjka odlučnosti u izboru povoljnog momenta, makar i uz izvjestan rizik, za odlučan protunapad i udar po neprijatelju kada i gdje je on najosjetljiviji. Zbog takvog gledanja moglo se dogoditi i ovo: jedan bataljon, u momentu kad je bilo očito da bi protunapad doveo do uspjeha, povlači bataljon. "jer je imao dva ranjena borca"! Osim toga, bataljoni previše razvlače jedinice u borbi, umjesto da ih drže na okupu kako bi mogli koncentrirati i snagu i vatru onda kada se za to ukaže najpovoljnija prilika.

Okršaj Turopoljsko-posavskog odreda kod Hasan-Brega

Dva dana kasnije, 8. travnja, T-P odred bio je u zasjedi na položajima kod sela Kramarići, prateći situaciju prema uporištima u selima Brezovica i Zdenčina.

Neprijateljeve snage iz redova 1. kozačke divizije u jačini od 3 eskadrona konjice, krenule su u 7,30 sati 8. travnja, od tih sela na jug prema Hasan-Bregu. Štabu T-P odreda, nakon prvog sudara, se pričinilo da su to jake snage, koje odred ne bi mogao zaustaviti, pa naređuje povlačenje bataljona na nove linije otpora u dubini Vukomeričkih brda. Povlačenje je proteklo pod borbom. Prvi bataljon povlači se sa položaja u rajonu s. Kramarići čak do kapele Sv. Vida, odakle je samo pripucavao. Neprijatelj se, međutim zadržao u selima pljačkajući narodu imovinu. Dok se 2. bataljon nalazio na položajima u rajonu Hasan-Brega, neprijateljeva kolona neometano prolazi kroz međuprostor 1. i 2. bataljona i oko 14 sati dolazi 2. bataljonu iza leđa. Istovremeno, 3. bataljon kontrolira i osigurava u okolini puta s. Dubranec-s. G. Hruševac. Tako je bilo sve do podne, kad je na položaje odreda stigao načelnik Štaba divizije. Ubrzo, on dolazi do zaključka da neprijatelj nije toliko jak i da bi se mogao zaustaviti, pa i odbaciti u njegove baze. Uvjerio je u to i drugove u Štabu T-P odreda.

U 15 sati 8. travnja, daje se naređenje za protunapad. Zadatak su dobili 1. i 2. bataljon. Treći bataljon treba postaviti zasjedu kod s. Hobolići.

Protunapad je izveden. Ali - prekasno! Kada su 1. i 2. bataljon jurnuli, neprijatelj je već daleko odmakao povlačeći se prema svojim bazama u Zdenčini i Brezovici, neometano odnoseći opljačkanu narodnu imovinu. Neprijatelj je ostvario svoj cilj. Opljačkao je više sela, a jedinice T-P odreda, zbog greške u procjeni namjere i snage neprijatelja, nisu ga u tome omele, mada su to mogle. Morale su se zadovoljiti samo time što su zarobile 3 Kozaka, a 12 ubile.

U borbi je poginuo 1 borac, a dva su lakše ranjena. U borbi je izgubljen jedan teški mitraljez “Breda”.

Ovo je bio jedan u nizu ispada neprijatelja na slobodni teritorij u Pokuplju. I ovog puta neprijatelj je dobro prošao zato, što naši štabovi nisu dublje ušli u suštinu taktičkog postupka kojeg nazivamo “ispad” i da budu uvijek pripralni tome parirati. Ta pouka bila je “zlata vrijedna” za nastavak borbe, jer neprijatelj se baš metodom kratkih, dobro organiziranih i pripremljenih ispada, s ograničenim ciljem - često služio. Ako moramo te ispade uspješno parirati, trebalo je dosljedno poštivati pravilo: zasjede se moraju držati u strogoj tajnosti.

Borba u okružju sela Betera, Plešivice i Prilipja

Štab 34. divizije, sve do 12. travnja, nalazi se na Žumberku, kada odlučuje o premještanju sjedišta u Pokuplje, gdje su tada vođene borbe, a premještaj su uvjetovale i druge operativne potrebe, prije svega širenje i učvršćivanje NOB-e u tom kraju. Pratlja i osiguranje Štaba 34. divizije na putu, a posebice prilikom prijelaza cestovne i željezničke prometnice Zagreb-Karlovac, povjerena je 4. bataljonu Omladinske brigade “Joža Vlahović”.⁷³

Nakon što je kolona 4. bataljona, zajedno sa Štabom 34. divizije, krenula uobičajenom stazom na jug, prema Pokuplju, u zoni kretanja pojavile su se manje neprijateljeve kolone koje su nastupale iz uporišta u Jastrebarskom. Neprijatelj je nailazio s pet pravaca. Bio je podržan vatrom jednog tenka i četiri oklopna automobila. Četvrti bataljon se hrabro uhvatio u koštac s ustašama koji su pripadali Stožernoj satniji, 10. ustaške bojne iz Jastrebarskog, koja je došla da “razviđa teren”.⁷⁴

Borba je počela u 7,00, 12. travnja, i trajala je sve do 14,30 kad su se ustaše morale povući. Kroz to vrijeme dolazilo je do više naizmjeničnih sukoba duž staze pokreta od s. Beter prema selima Plešivica, Prilipje pa sve do Sv. Jane. Četvrti bataljon je razbio neprijatelja. Nisu mu mnogo pomogli ni tenk ni četvero oklopnih kola. Protivno svim neprijateljevim pokušajima da spriječi prolaz kolone 4. bataljona, ona se ponovo usmjerava na jug, prelazi cestu i prugu i ispraća Štab 34. divizije u Pokuplje. Prilikom prelaska preko pruge, razorili su tračnice na 8 mjesta, a 32 šine su odbačene iz ležišta dalje od trase.

Bila je to primjerena hrabrost i odvažnost boraca 4. bataljona u čemu je prednjačio komandant Lazo Volaš, koji je u toj borbi ranjen. U borbama se posebno istakao 1. vod 1. čete s komandirrom Andrijom Kovačom na čelu.

Kad nije uspio spriječiti omladince da pređu cestu i prugu, neprijatelj se spremao dočekati 4. bataljon na povratku iz Pokuplja u Žumberak. Planirao je zatvoriti mu put. Međutim, Štab 4. bataljona je to i očekivao, pa je pripremio svoje protumjere da ne bude iznenađenja.

⁷³ Osim toga, premještanje težišta borbenih akcija 34. divizije na teritorij Pokuplja bilo je u operativnoj vezi s usmjeravanjem glavnih snaga 4. korpusa (7. i 8. div. i Unska oper. grupa) u dolinu rijeke Une. Prva polovina travnja započeta je napadom na neprijateljevo uporište Vukmanić, južno od Karlovca, nakon čega je nastavljeno sistematsko razaranje saobraćajnice, a u sklopu toga, napadi na jaka uporišta u dolini Une: Cazin, Ostrožac i Otoku. Operacije su izvedene na osnovi naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ i Glavnog štaba NOV i POH. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 26. dok. 28, 57 i 137.

⁷⁴ Izvještaj Štaba Omladinske brigade “Joža Vlahović” Štabu 34. divizije, od 14. IV. 1944. o borbama na liniji Plješivica - Prilipje. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 26, odjeljak ustaško-domobranski dokumenti: dok. 174, str. 852 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog domobranskog zbora za 12.IV 1944. Zbornik NOR-, Tom V. knj. 26, odjeljak - Ustaško-domobranski dokumenti: dok. 174, str. 862.

Nastupajući iz Pokuplja za Žumberak, oprezno su prišli pruzi, postavili osiguranje s obje strane i takoreći u jednom skoku, prokrčili sebi put na Žumberak.

Uporedo tim, noću 12./13. travnja, i 3. bataljon Omladinske brigade pojavio se na dionici pruge između sela Ceglje i Desinec i razorio tračnice na 9 mjesta.

Teški travanjski okršaji Omladinske brigade “Joža Vlahović”

Nakon odlaska 1. kozačke divizije s pruge Zagreb-Karlovac na tu magistralu strateškog značaja, došla su dva bataljona 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka - “Jägersatz Regimente”, dijelovi 1. donskog puka s uporištem u Zdenčini, koji su činili osnovnu pokretnu udarnu snagu, dijelovi 10. ustaške i 30. stražarske bojne.

U isto vrijeme, neprijatelj je za osiguranje prometnica što vode od Zagreba prema Sisku uključio dijelove 1. kozačke divizije, 1. donski, 2. sibirski, 3. kubanski i 5. kozački puk s kojima su usko surađivale njemačke zrakoplovne jedinice, smještene na aerodromu Pleso i ustaško-domobranske posadne i druge jedinice među kojima je istaknutu ulogu imala Jurišna bojna iz Turopolja. S ovim snagama, neprijatelj je osiguravao promet, postavljajući se aktivno prema slobodnom teritoriju pod kontrolom jedinica NOV, sjeverno - Žumberak i južno - Pokuplje, Turopolje i Posavina.

Višekratno je organizirao prodore sa dobro naoružanim snagama radi iznenadnih udara po jedinicama 34. divizije i njihovo odbacivanje što dalje od prometnica, razaranja organizacija i institucija NOP-a, mobilizacije mlađih godišta u svoje redove i pljačke. U svim tim prodorima neprijateljeve jedinice imale su uglavnom, ograničeni cilj - iznenadni udar, pljačka i povratak u uporišta.⁷⁵

U tim prodorima, posebno su stradale manje, izolirane jedinice Ž-P odreda, koje su stalno krstarile brdovitim predjelima žumberačkog gorja i patrolirale, bez krilnih osiguranja, sve do samih uporišta uz cestu i prugu.

U tim akcijama neprijatelja, bila su i dva veća napada, koje su izveli prema položajima Omladinske brigade “Joža Vlahović” rasporedene u širem rajonu s. Krašić. (Vidi kartu br. 9, str. 451.)

Prvi napad izveden je rano ujutro, 20. travnja, a izveli su ga dijelovi 1. lovačkog rezervnog puka (Jägersatz Regimente), 10. ustaška bojna i 4. bojna 2. posadnog zdruga. Udružene snage nastupale su prema s. Krašić u dvije kolone. Prva je napredovala pravcem Jastrebarsko-s. Petrovina-s. Brebrovac-s. Okrug. A druga: Draganić-s. Krašić-s. Hrženik-s. Hutin.

⁷⁵ Izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOVJ od 29. IV 1944. o upadima neprijateljevih snaga na slobodni teritorij Žumberka i o organizacijskom stanju jedinica. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 26, dok. 137, str. 654.

Omladinska brigada dočekala je napad u borbenom rasporedu: Jedan bataljon u rajonu sela G. Pribić i Pribić Crkveni, drugi bataljon u rajonu s. Dol, treći bataljon u s. Hutin, četvrti bataljon je toga dana mobilizirao vojne obveznike na terenu s. Kalje.

Neprijateljeve kolone uspjele su preći 10 km puta od Jastrebarskog i Draganića skoro do samog Krašića, a da ga nije primijetila ni jedna grupa iz osiguranja i izviđačkih dijelova Omladinske brigade. Tako je neprijatelju uspelo prirediti puno iznenađenje, utoliko teže, jer su njihov početni udar dobili i dijelovi brigade raspoređeni u dubini obrane.

Bio je to dobro organiziran i još bolje izveden prepad na najosjetljivije točke borbenog rasporeda brigade, što je govorilo da je neprijateljevo zapovijedništvo raspolagalo sa vrlo pouzdanim podacima prikupljenim uz pomoć agenata i neprijateljski raspoloženih mještana, koji su tajno odlazili u uporišta obavještavajući o položajima i smještaju naših jedinica.

Neprijateljeva kolona što je naišla iz Jastrebarskog, uspjela je izvesti prepad neposredno na Štab 4. bataljona u s. Pribić, opkoliti ga, nastojeći da članove Štaba pohvata žive. Istovremeno, iznenadili su i opkolili četvu raspoređenu u s. Pribić. Ali, tada dolazi do izražaja poznata partizanska hrabrost, dovitljivost i odvažnost. Oficiri štaba, iako vrlo iznenađeni, prihvatili su borbu i pod zaštitom vlastite vatre izvukli se iz opkoljene zgrade pritiskute neprijateljevom vatrom. Za to vrijeme ostale čete priskočile su pomoći blokiranoj četi u Pribiću i omogućile joj da se izvuče iz neprijateljevih kandži.

Ubrzo zatim, 3. bataljon se sredio i nastavlja borbu sve dok nisu neprijateljevi tenkovi prodrli u s. Krašić. Tada se, zbog opasnosti od novog opkoljavanja, povlači na nove položaje u okružju s. Svrževo i s. Buda.

Ono što Štabu 3. bataljona nije uspelo izvući, bila je njegova bataljonska arhiva.

Neprijateljeva kolona koja je nadirala iz pravca Draganići namjeravala je izvršiti prepad na Štab brigade u s. Svrževo i Štab 1. bataljona u s. Hutin. Ali, iznenađenje nije postignuto. Štab brigade, čuvši borbu na položajima 3. bataljona, izvukao se iz Svrževa, a 1. bataljon je spremno dočekao napad. Ipak, neprijatelju je uspelo, uz vatrenu podršku tenkova, probiti u s. Hutin, čime je uzdrmao pozicije borbenog rasporeda Omladinske brigade.

Štab brigade nosio se mišlju da prikupi jedinice i krene u protunapad. Međutim, takva odluka, kada su sve jedinice bile u povlačenju, bila bi ne-realna i rizična. Realnije je bilo, sve jedinice povući ispod neposrednog pritiska neprijateljevih kolona i formirati novu liniju otpora, u dubini borbenog rasporeda. Najpovoljnija linija bila je kod s. Prekrižja i Cunkove Drage.

To je i provedeno. Na tim položajima prikupila se Omladinska brigada, sredila i pripremila da uzvрати udarac. Privukavši i bataljon koji se

nalazio u dubini žumberačkog slobodnog teritorija kod Kalja, Štab brigade je donio odluku da cijelom brigadom krene u protunapad, razbije neprijateljeve snage i protjera ih u njegove polazne baze.

Bataljoni su jurnuli na neprijateljevu kolonu koja je prodirala iz pravca sela Prekrižje i Bukovica i protunapad se razvijao uspješno. Uskoro je bataljon koji je napadao iz rajona s. Bukovice, izbio na mjesno groblje u Krašiću. Za to vrijeme, glavnina brigade što je napadala iz s. Prekrižje, prodiše u s. Hutin i s. Svrževo. Tu je bataljon omladinaca, po dijelu neprijateljevih snaga što su se kretale, od s. Pribić prema Krašiću, oštro raspalio. Udaru se pridružila i cijela brigada. Neprijatelju su nanijeti ozbiljni gubici. Uz pomoć tenkova, prikupljao je po poprištu borbe svoje mrtve i ranjene i povukao sa sobom u svoje baze. Za to vrijeme, artiljerija s vatrenih položaja u s. Draganići, žestoko je tukla po borbenom poretku Omladinske brigade, koja je odgovarala svim raspoloživim snagama.

Borba je završena u s. Krašić. Neprijatelj se povukao prema s. Draganići i Jastrebarskom. Imao je oko 60 izbačenih iz stroja. Omladinska brigada imala je 11 poginulih, 18 ranjenih i 5 nestalih boraca. Brigada “Joža Vlahović” vratila se u svoje stare baze na dobro poznate položaje.

Borba vođena tog dana, mogla je imati i povoljniji ishod. Mogla je, sigurno, da nije imala kapitalni propust. Borbeno osiguranje se “uspavalo” i pustilo je neprijateljeve kolone da upadnu iznenada i neposredno u borbeni raspored 3. bataljona.

Prema analizi Štaba 34. divizije, jedan od razloga neuspjeha u početku borbe bio je i loš borbeni raspored Omladinske brigade. Položaji 3. i 4. bataljona u D i G. Pribiću, Okrug i Dolu, te Pribiću Crkvenom, nisu povoljni za čvrstu obranu. S njih nije bilo moguće uspješno se braniti, a još manje obraniti od neprijatelja. Zbog toga su jedinice, umjesto da prihvate oštru i žilavu borbu, morale prvo uzmaknuti na povoljnije položaje u dubinu, a zatim nastaviti otpor. Štab brigade ije na to pravovremeno upozoren.⁷⁶

A kada su bataljoni već napadnuti, na tako nepovoljnim položajima, dugo je trebalo da se jedinice izvuku ispod neprijateljeve vatre i pritiska, rasporede na novim položajima i povežu sa Štabom brigade.

Osim toga, tokom okršaja teško naoružanje, minobacači - nije korišteno. Nije upotrebjeno ni PT oruđe iako je bilo ciljeva za njihovo djelovanje. Utrošena je velika količina municije, s malim učinkom. Pucalo se iz velike udaljenosti na kojoj je mogućnost dobrog nišanja i pogađanja minimalna, znači odoka, što govori da su organizacija i disciplina vatre bili slabi.

I još jedna kritička opaska: Kada se Omladinska brigada, ostvarujući svoj protunapad, približila s. Krašić i udarila po neprijateljevim jedinicama

⁷⁶ Izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOVJ od 29. travnja 1944., oper. br. 114/44. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 26, dokument 138, strana 659.

ma, prisilivši ga na povlačenje, povoljna situacija tada nastalala, nije iskorištena da se neprijatelja odlučno udari i tuče u toku gonjenja. Ispuštena je dobra prilika da se neprijatelju nanese još veći gubici.

Ali, uprkos ovim kritičnim zapažanjima i ova najnovija borba, vođena 20. travnja, bila je potvrda žilavosti i upornosti NOB-e u selima žumberačkog kraja, pa ni najorganiziraniji i odlično izvedeni neprijateljevi prodori - nisu je mogli slomiti. Još jednom su neprijateljeve snage vraćene u svoja uporišta neobavljena posla.

Novi napadi na položaje Omladinske brigade “Joža Vlahović”

Predah nije trajao dugo. Samo je nekoliko dana ostalo za analizu i jednoj i drugoj strani u sudaru. Neprijatelj se očito nije mirio sa mršavim rezultatom postignutim u napadu 20. travnja. Išao je na to da u novom prodoru postigne više. I pripremio se za to, okupivši jače i bolje naoružane snage.

U ponovljenom napadu na Omladinsku brigadu, koja je zatvarala prilaze u dubinu slobodnog teritorija na Žumberku, krenuo je 26. travnja.

Štab Omladinske brigade računao je time, pa odlučuje, organizirano čekati, na bolje uređenim položajima kod sela: Vrhovac, Hrženik G. i D. Prekrižje, i u dubini obrane, Konjarić Vrh, Vlašić Brdo i Begovo Brdo, zatvarajući pravce iz rajona s. Krašić ka Vivodini i sjevernije prema Kostanjevcu, Oštrcu i dalje prema središtu slobodnog teritorija i Sošicama. I predviđanja su bila realna. (Vidi kartu br. 10, str. 452.)

U 7,30 sati, 26. travnja, pred položajima Omladinske brigade pojavile su se četiri nastupajuće kolone. Prva iz pravca Ozlja prema Vrhovcu, druga iz pravca s. Krašić prema Prekrižju, treća se pojavila u s. Dol s namjerom prema s. Kostanjevec, a četvrta je išla, u želji da okruži lijevi bok Brigade, pravcem s. Dol, s. Bude, s. Vučjak - k. 534 i tamo osvoji dominantne topografske visove na koje bi se mogla povući Omladinska brigada u slučaju da bude prisiljena pružati uzastopni otpor po dubini slobodnog teritorija.

Bile su to opet udružene snage neprijatelja u kojima su, prema obavještajnim podacima Štaba brigade, uzele učešće ove jedinice: bataljon 1. rezervnog puka - kojeg je predvodio zapovjednik Fišer (Fischer), tri satnije iz 10. ustaške bojne, sa zapovjednikom Markom Čudinom i dio domobrana iz 20. željezničke stražarske bojne.

Prvi na udaru bio je 2. bataljon Omladinske brigade koji je blokirao pravac Krašić-Prekrižje. Puna dva sata on se žestoko branio i sprečavao prodor. Držao se uporno sve dok nije druga neprijateljeva kolona stigla na puškomet Lović Prekriškom, što znači 2. bataljonu na bok.

Bataljon koji je zatvarao pravac: s. Dol, Kostanjevac i Oštre, makar se oslanjao na jake topografske objekte, povukao se bez borbe i bez odo-

brenja, prema s. Baroni. To je neprijateljevoj koloni omogućilo nesmetano napredovanje, u dubinu borbenog rasporeda brigade, prema Oštrcu.

U tim nepovoljnim uvjetima, Štab Omladinske brigade odlučuje da povuče dva bataljona na nove položaje u dubinu na liniji: Konjarić Vrh-s. Baroni i na taj način blokira prodor prema jakom objektu u pozadini brigade - Oštrcu. U duhu te odluke, 2. bataljon, do tada hrabro se držao, povučen je s položaja i dobiva novi zadatak: zatvaranje pravca prema s. Vivodini. Četvrti bataljon (brigadna rezerva) premjestio se na položaje u rajonu s. Galin. Prištapske jedinice: četa za vezu, inženjerijska četa, topovski vod, povlače se prema s. Ognjanovići, bez naređenja.

Brigada se digla s vatrenih položaja! Počelo je komešanje jedinica. Kao da je opet izgubljen osnovni plan vođenja borbe. Štab brigade sve je teže držao jedinice u rukama. Naređenja nisu izdavana na vrijeme, a ona nisu ni stizala u štabove bataljona. Takvo komešanje primijetio je i neprijatelj, pa je udario još oštrije i još drskije. I gotovo bez otpora, prodro sve do Oštrca.

Situacija je bila sve kritičnija. Borbenim poretком brigade počeo se širiti strah da će neprijatelj, ako se što prije ne stabilizira obrana brigade, probiti i u samo središte slobodnog teritorija - u rajon Sošica, gdje mu je rijetko kada uspjelo ući. A na tom sektoru, znali su to svi, bili su smješteni organi vojne pozadine s bolnicom punom teških ranjenika, okružna i kotarska rukovodstva KP, SKOJ-a i ostalih antifašističkih organizacija, organi narodne vlasti...

Štab brigade odlučio je stabilizirati obranu na jakim topografskim objektima u rajonu Visočica. Naređeno je da položaje na toj liniji zauzmu dva bataljona sa zadatkom da odlučno brane i spriječe prodor neprijatelja prema Sošicama.

Na nesreću, zamisao Štaba brigade nije provedena u djelo. Bataljoni nisu izvršili naređenje. Povukli su se iza Visočica u s. Radinovići, a jedan bataljon povukao se prema s. Ognjanovići.

Bataljoni, pa i njihove čete, bukvalno su se raštrkali po terenu. Teško ih je bilo okupiti, disciplinirati i formirati u čvrst borbeni poredak.

Stigavši tenkovima na Oštre, sustigao je topovsko odjeljenje brigade u povlačenju čija se posluga, u tom trenutku, dala u bijeg prema s. Dančulovići, a neprijateljeve kolone nastavile su prodor prema s. Ognjanovići, s namjerom da energično produže prema Sošicama.

Štab brigade poduzima očajničke korake da spriječi katastrofu. Naređuje jedinicama da se skupe u rajonu s. Dančulovići i tu formiraju obranu, barem dotle dok se iz sektora Sošica ne povuku vojna bolnica, organi vojne pozadine, vlasti, rukovodstva društveno-političkih organizacija. I da narod izvuče svoja naglavnija materijalna dobra: stoku, žitarice i drugo. Za toliko se uspjelo, mada napredovanje neprijatelja nije bitno zaustavljeno. Njegove jedinice prodrle su u Sošice i do s. Šiljka. Popalio je i opljačkao sve do čega je stigao.

Međutim, neprijatelj se nije tu i zadržao. I sam je došao u opasnost da bude neprekidno napadan u vrletima žumberačkog pošumljenog gorja. Omladinska brigada “Joža Vlahović” je, istina, bila u rasulu. Zapovijedne poluge nisu funkcionirale kako treba. Ali, ona je sačuvala snagu. Treba joj samo jedna noć bez borbe, da se okupi, predahne, sredi i organizira, i da opet bude sposobna za odlučne i iznenadne napade po nezaštićenim bokovima razvučenih neprijateljevih kolona.

I neprijateljevi štabovi došli su do zaključka da se iz tog žumberačkog “živog pijeska” valja što prije izvuci, pa je neprijatelj počeo ubrzano izvlačenje u svoje baze.

Nakon svega što se događalo 26. travnja na prostoru, od Krašića do Sočica postavilo se pitanje svima članovima zapovijednog kadra Omladinske brigade: Zbog čega je borba tekla onako? Koji su uzroci takvom ponašanju u borbi? I na kraju, tko je kriv za to?

Prvi indikator, a on je na neki način otkrio i suštinu neuspjeha Omladinske brigade, bili su nesrazmjerno niski gubici s obje strane. Procjena je iznosila svega oko 12 vojnika izbačenih iz stroja. A brigada je imala svega trojicu poginulih, šestoricu ranjenih, a jedna drugarica je zarobljena.

Premda je cilj svakog štaba i jedinice, da borbu vodi i pobjeđuje sa što manje žrtava, ipak je proživljeni dan bacio sjenu na prikazani borbeni moral i borbenost. Očito je - slabo se držala cijela brigada. Ni jedan bataljon nije pružio ozbiljniji otpor, jedinice su slabo pripremljene i motivirane za borbu, premda su na vrijeme obaviještene da će neprijatelj napad uslijediti.

Prema kritičkoj analizi, učinjenoj u Štabu 34. divizije, “naročito slabo se držao Štab brigade koji nije uopće rukovodio jedinicama u borbi.⁷⁷ Dopustio je štabovima bataljona da čine po svojoj volji, da ne izvršavaju naređenja i da se povlače bez odobrenja ..., zapovijedanja tokom borbe gotovo da i nije bilo. Zapovjednici se uopće nisu snalazili u nastaloj situaciji. Osnovno je bilo kako i na koji način izbjeći borbu! Zbog čega?

A suprotno Omladinskoj brigadi, nijemci su svoju namjeru provodili organizirano, disciplinirano, sistematski, odlučno i brzo.

Nikakvog objektivnog opravdanja za takve postupke nije bilo. Naprotiv, Omladinska je brigada imala priliku da bude mnogo superiornija, poduzetnija i dinamičnija, jer je mnogo bolje poznavala zemljište, nego nijemci iz rezervnog puka koji su činili udarnu snagu napadačevih kolona. A i razvukli su se duž ceste prema Sošicama, gdje je bilo moguće u iznenadnim prepadima s pošumljenih kosa nanositi neprijatelju teške gubitke.

⁷⁷ Izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOVJ, oper. br. 124/44, od 17. V 1944. godine, o borbi što se vodila 26. IV 1944. na prostoru - Mačković Brda, G. i D. Prekrižja, Konjarić Vrha, sela Oštrca i Ognjanovića. Arhiv VII, Reg. br. 48 - 4, k. 26. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 27, dok. 85.

Povratak Omladinske brigade “J. Vlahović” u Slavoniju

Borba vođena 26. travnja bila i posljednja borba Omladinske brigade “Joža Vlahović” u borbenom sastavu 34. divizije. Nekoliko dana iza toga ona će krenuti sa žumberačkog gorja, gdje je provela pola godine, na daleki put preko Pokuplja, Banije, Moslavine u svoju rodnu Slavoniju i Srijem.

Možda se ta probuđena i plemenita čežnja za rodnim krajem, koja je svakome razumljiva, pretvorila u nešto što se u ratu negativno cijeni - gubitak motiva da se baš u posljednjoj borbi izgara, krvari, a možda i životni put završi daleko od zavičaja! Možda ...

Napišimo i to: Omladinska brigada je na osnovu svega što je dala Žumberku i žumberčanima, tokom šest mjeseci borbe (od studenog 1943. do početka svibnja 1944.), zaslužila da joj se oda puno priznanje. S razlogom. Jer, dolaskom iz ustaničke Slavonije na Žumberak, da bi pomogla dalji razvoj NOB-e u tom kraju, nakon odlaska 13. proleterske brigade “Rade Končar”, ona je samo u studenom i prosincu 1943. godine izvela više od 50 većih ili manjih borbenih akcija u kojima je nanijela neprijatelju osjetne gubitke. S takvom aktivnošću “Vlahovićevi” omladinci nastavili su i u 1944. godini. Trećeg siječnja, Omladinska brigada sjurila se na dionicu pruge Zagreb-Karlovac kod Draganića i tom prilikom porušila 800 m tračnice i dva mosta u s. Stančaki, blizu Draganića. Dva dana kasnije, 5. siječnja, dva bataljona Omladinske brigade postavljaju zasjedu kod s. Ceglje, gdje je sačekana neprijateljeva motorizirana kolona u pokretu. Iznenadnom i žestokom vatrom po koloni ubijeno je više od 20 vojnika, a više desetina je ranjeno. Desetog siječnja, dva bataljona Omladinske brigade su opet na pruži kod s. Luga. Porušeno je 700 m pruge i dva mosta. Tri dana kasnije kolona neprijateljske 392. legionarske divizije naletjela je na vatru iz zasjede “Vlahovićeve” brigade. Nekoliko deseti- na legionara izbačeno je iz stroja.

Među težim borbenim aktivnostima Omladinske brigade su i okršaji, zajedno sa Ž-P odredom, protiv brojnih snaga iz sastava 392. legionarske divizije i ustaško-domobranskih jedinica prilikom njihovog vojnog prodora, 15. siječnja, na slobodni teritorij Žumberka, u kojima je ubijeno 35 legionara, ustaša i domobrana, a oko 40 ih je ranjeno. Odmah zatim, 17. siječnja, Omladinska brigada našla se ponovo na pruži Zagreb-Karlovac, i napada posadu u Draganiću. Oko 85 žandara i dio komore 392. legionarske divizije, s oko 250 legionara, sabijeni su tom prilikom u nekoliko zgrada. Uspjeh bi bio potpun da nije iz Karlovca pristigla pomoć. Deset dana kasnije, 27. siječnja, nova ofenziva na Žumberak. Ovaj put okršaj s dijelovima 1. kozačke divizije. Kod s. Petrovina na vatru “Vlahovićevih” omladinaca naletjelo je oko 600 kozaka na konjima. Ubijeno je oko 60 kozaka.

Među smione aktivnosti Omladinske brigade spada svakako i zaštita ranjeničke kolone od 70 zaprežnih kola s više od 150 teških ranjenika,

prilikom njihovog prebacivanja iz bolnice na Žumberku na daljnje liječenje u bolnice na Petrovoj gori, na Kordunu. Na tom teškom putu, početkom veljače, uspješno je svladana cesta i pruga Zagreb-Karlovac koju su čuvale velike neprijateljske snage. Ranjenička kolona sigurno je prešla, i rijeku Kupu i stigla u svoje odredište na Kordunu. Bio je to jedan od najtežih i najodgovornijih zadataka. Omladinska brigada se potom opet vratila na snježni i hladni Žumberak, i nastavila s borbama. Među njima su bile i naprijed opisane borbe za obranu slobodnog teritorija na Žumberku - 17. i 29. veljače, zatim, 3./4. ožujka napad i likvidiranje uporišta na stanicama Horvati, pa novi napad, zajedno sa brigadom “FOS”, na posadu u Draganići (19. ožujka).

S izuzetnom borbenom aktivnošću nastavili su “Vlahovićeви” omladinci i u drugoj polovici ožujka, a naročito u travnju, kada su vodili dvije teške borbe za obranu slobodnog teritorija na Žumberku (20. i 26. travnja).

U mnogim borbama vođenim na žumberačkim pošumljenim brdima i vinorodnim kosama, gasili su se i životi boraca proslavljene “Vlahovićeve” brigade. Među njima su i: Mijo Butković komandant 4. bataljona, Spasoja Vlasiavljević, politički delegat voda, Ivan Erceg, komandir, Antun Kosovac, komesar i mnogi drugi.

Sela što su se nanizala podno žumberačkog gorja: Brlenić, Brezarić, D. i G. Pribić, Hrženik, Svrževo, Okrug, Krašić, Hutin, Prekrižje, Vivodina, Slavetić, Sv. Jana, Plešivica, Prodin Dol, Oštre i druga, nikada neće zaboraviti junaštvo i drugarstvo “Vlahovićevih” omladinaca.

O rastanku Omladinske brigade sa Žumberkom i žumberčanima, borac te brigade i pisac knjige “Putevima hrabrih”, Milan Kavgić, pukovnik JNA u mirovini između ostalog, zapisao je i ovo:

“Odlazak sa Žumberka, iz njegovih sela, rastanak je dirljiv. Bili su to mjeseci ratnog drugovanja s ovim narodom koji je Omladinsku brigadu prigrlio kao svoju djecu. Dijelili su tjeskobne kućice, oskudnu hranu, radost i tugu, ponekad se zajedno povlačili u planinu i u šumu, pa se zajedno vraćali. Stvorena su prijateljstva, kumstva, doživjele se svima znane ali i skrivene ljubavi. Imena sela i ljudi na Žumberku borci su izgovarali kao nešto svoje!...”⁷⁸

Sistematsko razaranje neprijateljevih prometnica

Borbena aktivnost jedinica 34. divizije bila je u travnju ispunjen brojnim diverzijama na željezničkim magistralama i telegrafsko-telefonskim linijama. U tome su najviše bili uključeni neumorni i hrabri pripadnici 2. diverzantskog bataljona, čije su akcije osiguravale jedinice 34. divizije, ponajviše, Ž-P i T-P odredi.

⁷⁸ Milan Kavgić: “Putevima hrabrosti”, 16. omladinska NOU brigada “Joža Vlahović”, izdanje NIU “Narodna armija”, Beograd 1976. godine, strana 121.

Ovo nije bila prvoaprilska šala. U jutro u 6,35 sati, 1. travnja, na dionici pruge Karlovac-Draganići, dignuta je u zrak jedna kompozicija. Istog dana na dionici pruge Karlovac-Rečica dignut je u zrak oklopni vlak.⁷⁹

Dva dana kasnije 3. travnja, diverzantske mine čekale su transportni vlak s vojskom kod s. Greda na pruzi Zagreb-Sisak. Promet je stajao punih 25 sati.⁸⁰ Istog dana na postavljene mine naletio je i putnički vlak, na dionici između stanica Lekenik-Greda. Prema izvještaju Štaba 2. diverzantskog bataljona⁸¹, tom prilikom je uništena lokomotiva i tri vagona, a tri vagona su oštećena (iz neprijateljevih dokumenata vidi se da je tom prilikom iskliznulo 7 vagona i da su dva putnika poginula, a 7 ih je ranjeno). Petog travnja dignut je u zrak teretni vlak između stanica Sv. Klara-Odra. Uništena je lokomotiva i 7 vagona (neprijatelj izveštaj: Iskliznula 3 vagona. Žrtava nije bilo). Na toj istoj dionici naišao je na mine, 7. travnja, vojni transportni vlak s nijemcima i kozacima. Uništena je lokomotiva i 7 vagona, a tri su oštećena. Promet je stajao 10 sati. (Neprijatelj izveštaj: Jedan vagon iskliznuo, jedan njemački vojnik poginuo, a dvojica teško ranjena). Dva dana kasnije, noću 9./10. travnja diverzanti 2. diverzantskog bataljona, zajedno s brigadom “FOS”, presjekli su prugu između stanica Turopolje-Lekenik na 8 mjesta. Na pet mjesta presječena je 12. travnja pruga i na dionici Lekenik-Greda. Miniranje su zajednički izvršili diverzanti i borci brigade “FOS”. U suradnji s jedinicama T-P odreda, diverzanti su presjekli prugu, 20. travnja, između stanica Horvati-Zdenčina. Tračnice su razorene na 46 mjesta.

Kulturno-prosvjetna aktivnost i obilježavanje 1. Maja

Druga polovica travnja nije bila suviše naporna za jedinice 34. divizije u Pokuplju, gdje su se smjestile brigada “FOS” i T-PO. To je omogućilo da se bar u ovim jedinicama posveti veća pažnja vojno-stručnom i političkom obrazovanju te kulturno-zabavnom radu. U skladu s planom i programom, što ga je tih dana odredio komesar 4. korpusa, proučavani su članci iz lista “Naprijed”, uvodnici iz časopisa “Nova Jugoslavija”, govor druga Tita na II zasjedanju AVNOJ-a, Prva glava Ustava SSSR-a i referat J.V. Staljina. Redovno su informirani borci o stanju na jugoslavenskom i savezničkim frontovima. U diviziji je pokrenut list “Vijesti 34. divizije”. Borci su ga s oduševljenjem primili. Iz boračke sredine stizali su najraznovrsniji dopisi, opisi doživljaja u borbama, patriotske pjesme, crtice, humoristični prilogi, crteži ... U jedinicama su izašle zidne, četne i džep-

⁷⁹ U izvješću Zapovjednika glavnog stožera Hrvatskog domobranstva tvrdi se da je riječ o teretnom vlaku. Zbornik NOR-a, Tom V, dok. 105, str. 522 (bilješka)

⁸⁰ Prema izvješću Zapovjedništva glavnog stožera hrvatskog domobranstva tvrdi se da su na minu naletjela samo zaštitna kola i da žrtava nije bilo ... Isto ...

⁸¹ Izveštaj Štaba 2. diverzantskog bataljona Štabu 4. korpusa od 23. IV 1944. o izvršenim diverzijama od 22. III - 22. IV 1944. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 26, dok. 105, str. 522.

ne novine. Organizirane su i usmene novine u kojima je uzelo učešće više od četvrtine boraca.

Uopće uzevši, borbenost, disciplina, optimizam, vjera u skorbu pobjedu bili su u porastu.

I ono što je bilo do tada najbolnije - dezerterstvo najzad je zaustavljeno. Najvažniji zadatak je izvršen,⁸² ali, drugi, isto tako važan zadatak, mobiliziranje novih boraca - nije. Na tom poslu, izvijestio je Franjo Knebl, komesar divizije, "nisu ništa uradile ni antifašističke organizacije, ni organi narodne vlasti na terenu, premda je to i bio njihov prvi politički zadatak. Na poziv za mobilizaciju nisu se, u nekoliko sela, javili čak ni članovi SKOJ-a. Izgovarali su se "Kada budu išli svi, išli bumo i mi!"

Tako je pitanje mobilizacije mladića odraslih za odlazak u odred i brigadu, ostao i na kraju travnja, kao najvažniji politički zadatak. U tom pogledu morali su se uložiti novi naponi, proširiti politički rad po pokupskim, turopoljskim i posavskim selima. Nije bila riječ samo o potrebi popune naših brigada, mada su i te potrebe narasle, već o tome da mladi ljudi, kojih je po selima bilo, ne budu silom odvedeni, prilikom upada neprijateljevih jedinica, u njihova naselja. Dopustiti to u posljednjoj godini rata, kad su bile na vidiku velike pobjede Crvene armije na Istočnoj fronti i savezničkih armija u Italiji, kad je otvaranje druge fronte na zapadu bilo pitanje dana, kad su jedinice NOVJ uspješno prebrodile teške zimske operacije na teritoriju Bosne i Hercegovine i odnijele odlučujuće pobjede nad udruženim fašističkim snagama, bio bi pravi zločin i prema tim mladima i prema budućnosti zemlje.

Trebalo je samo pametno iskoristiti povoljne okolnosti koje su tada okruživale jedinice NOV. Seljaci su se, primjerice, konstruktivno odnosili prema rekvizicijskim komisijama, davali prehrambene artikle bez otpora i gundanja, naročito onda kad su se osobno uvjerali da komisije rade pošteno, ne dajući nikome privilegije. Seljaci su, što više, govorili da ako naša vojska nema što jesti u Gorskom kotaru i Primorju, neka dođe u Pokuplje - "mi ćemo je drage volje hraniti ..."

Približio se najzad i Međunarodni praznik rada - 1. Maj. Svi su vjerovali da je to posljednji radnički praznik koji se slavi u ratu. Sljedeći će biti, svi su to čvrsto vjerovali, u slobodi. Trebalo gaje proslaviti i u borbi, ali i u pjesmi i veselju u svim četama, zajedno s omladinom na terenu. Štab 34. divizije pripremio je za tu priliku novu naredbu o unapređenju mladih, zaslužnih komandira i drugih, te je svojom Naredbom br. 3. od 1. maja 1944. godine unaprijedio 326 podoficira. Od toga u čin starijeg vodnika 53 podoficira, u čin vodnika 88, u čin mlađeg vodnika 118 i u čin desetara 67 drugova i drugarica.⁸³

⁸² Politički izvještaj br. 6. komesara 34. divizije, komesaru 4. korpusa NOVJ od 29. IV 1944; VII, Fond NOB, br. 14 - 2/84, k. 1224.

⁸³ Naredba br. 3 Štaba 34. divizije od 1. V 1944. godine, Arhiv VII, Fond NOB, br. reg 4/1, k. 1224.

Treći mjesec svog ratnog puta 34. divizija završava organizacijski i politički prilično sređena:

- Omladinska brigada “Joža Vlahović” imala je četiri bataljona po tri čete, prateću, inženjerijsku i četvu za vezu, i bolnički vod;
- Brigada “FOS” imala je tri bataljona po tri čete, prateću četvu, četvu za vezu, bolnički vod i minerski vod;
- Z-P odred imao je 4 bataljona po 3 čete, četvu za vezu, sanitetski i minerski vod;
- T-P odred imao je tri bataljona po tri čete, prateći, minerski i sanitetski vod;
- Ruski bataljon, kao posebna jedinica, formiran u ožujku 1944., imao je dvije pješadijske čete;
- Auto vod je bio pri Štabu divizije.

Na kraju travnja ukazala se potreba za reorganiziranjem jedinica, i kao prvo, trebalo je pojačati brigadu “FOS”. U tom pogledu Štab 34. divizije je riješio da iz T-P odreda izdvoji jedan bataljon i uputi ga u brigadu “FOS” kao 4. bataljon. Ruski bataljon upućen je u T-P odred. Žumberački odred pojačan je određenim brojem komandnog kadra iz Omladinske brigade. Sačinjen je plan političke aktivnosti na mobilizaciji novih boraca u selima Posavine, s namjerom da se formira novi Posavski bataljon u sastavu T-P odreda. Donijeta je također odluka da brigada “FOS” opet krene na Zumberak.

Smjena brigada na Žumberačkim bregovima. Novi sastav divizije

Prvog dana svibnja skoro sve jedinice 34. divizije bile su u pokretu. Osnovni smjer kretanja bio je - Zumberak, gdje se treba učiniti velika smjena brigada i gdje će se opet grupirati glavne snage divizije.

Brigada “FOS” je na osnovu naređenja Štaba 34. divizije krenula noću 1. svibnja iz svojih baza na Vukomeričkim goricama na Zumberak. Određeni pravac kretanja bio je: Vukomerička šuma-Visok Breg-Rešpekti pa - s. Hrašće-k. 216-s. Strpet-Franje-s. Ašpergeri-Lovre-s. Prevenđari k. 192,-s. Galgovo-s. Sv. Marija-s. Orešje-s. Vlačkovac-s. Plešivica-s. Prilipje-s. Vranov Dol-s. Prodin Dol-s. Sv. Jana. Marševski poredak: 1. bataljon - predhodnica, 2. bataljon, Štab brigade, prateća četa, 4. bataljon, četa za vezu, intendantura, bolnički vod i 3. bataljon - zaštitnica.

S druge strane, s karlovačkog sektora, krenula je na marš prema Žumberku Karlovačka brigada, koja će ući na Žumberku u sastav 34. divizije. Njen pravac pokreta bio je: s. Griblje-s. Prilišće-s. Sopčić-s. Adlešići-Kupa-s. Vivodina.

Omladinska brigada “Joža Vlahović” pripremala se za pokret sa Žumberka za Pokuplje i dalje na Baniju, a potom u Slavoniju.

Pokret Udarne karlovačke brigade na Žumberak. Na čelu 3. bataljona je komandant Josip Bestić

Ž-P odred kretao se iz baze u Prekrižju u pravcu Petruški Vrh, a zatim dalje za s. Hrženik, s. Hutin, s. Plešivica ...

Turopoljsko - posavski NOP odred ostao je sam na položajima u Pokuplju, s borbenim rasporedom Hasan-Breg-s. Donja Kupčina.

Brigada "FOS" nije uspjela u pokušaju da noću 1. svibnja između Horvata i Zdenčine prijeći prugu. Neprijatelj ju je očekivao i postavio je jaku zaštitu pruge. Morala se vratiti na Vukomeričke gorice. Tu je zauzela privremeni borbeni raspored koji je omogućavao brzo postrojavanje i poredak za pokret. Prvi bataljon sa Štabom brigade i prištapskim dijelovima smjestio se u s. Mikša, 2. bataljon u s. Jezero, 3. bataljon u s. Havičić i 4. bataljon u s. Salajac.

Tu su počele intenzivne pripreme za novi pokušaj prijelaza pruge i ceste Zagreb-Karlovac. Bio je to riskantan zadatak obzirom daje neprijatelj osjetio namjeru brigade "FOS" da se prebaci na Žumberak, jer je u jednom pokušaju, 1. svibnja, to osujetio i sada računa da će ona opet pokušati prodor prema Žumberku.

U pripremama za taj prodor, protekla su naredna dva dana - 2. i 3. svibnja i učinjeno je sve što treba. Ponovo je osmotrena situacija na pruži i procijenjeni su svi potrebni elementi.

U 16 sati, 3. svibnja Štab brigade naređuje formiranje poretka za po-

kret prema: s. Salajci-s. Haviđići.⁸⁴ I čim se spustio mrak kolona je krenula prema pruzi. Prije toga, na prugu su stigla krilna osiguranja prema Zagrebu i Zdenčini.

Ovaj put je prošlo dobro. Brigada "FOS" stigla je na svoj cilj - Žumberak. Smjestila se u selima: Slavetić (Štab i 2. bataljon), Svrževo (1. bataljon), Dol (3. bataljon) i Goljak (4. bataljon).

Trećeg svibnja, na Žumberak je stigla i Karlovačka brigada. Smjestila se u s. Vivodina, a sutradan su njene jedinice došle na kratak odmor i u sela: Zorkovac, Vukelić, Vrškovac i Lović.

Od toga dana, 34. divizija djeluje u novom sastavu: Brigada "FOS", Karlovačka brigada, Žumberačko-pokupski, Turopoljsko-posavski i Karlovački odred. Njeno borbeno područje proširuje se i na karlovački sektor, odnosno na okružje rijeka: Mrežnica, Dobra i Kupa, približno do linije Bosiljevo-Bosanci-Vinica.

To je značilo da će se prilikom pokreta jedinica na ovom prostoru često svladavati i treći značajni cestovno-željeznički koridor i to uz rijeku Kupu: Karlovac-Ozalj-Metlika, koji je za neprijatelja imao velik značaj, kao i ceste što iz Karlovca vode preko križanja u s. Netretiću za Metliku, Novo Mesto i Ljubljanu, a za Gorski kotar - cesta poznata po imenu "Luižijana".

Štab 34. divizije, zajedno sa štabovima Karlovačke i "FOS" brigade, dali su se na izradu plana za prvu vojnu akciju na Žumberku. U vidu je bio napad na posade u selima Izimje i Stančaki na cesti Zagreb-Karlovac, nedaleko od sela Draganići. U tome poslu ih nisu omeli neprijateljevi napadi na Žumberački odred, na položajima Noršić Sela i Dragonoša (5. svibnja 1944.) i opsežni napad na teritorij Pokuplja (7. svibnja) gdje su ostali sami T-P odred i Ruski bataljon, zajedno s Okružnim i Kotarskim rukovodstvima KPH, SKOJ-a i drugim antifašističkim organizacijama, organima narodne vlasti i vojne pozadine.

Ta dva događaja imala su ovaj tok:

Peti svibnja 1944. u 2,45 sati: Na zasjedu Žumberačkog odreda naišli su dijelovi 13. ustaške bojne i njemačka policijska jedinica iz Samobora. Do prvog sudara došlo je na položajima kod Noršić Sela i Dragonoša. Ta su sela smještena na jakim topografskim objektima koji se uzdižu na 700 m nadmorske visine što je omogućilo čvrst doček i oštar obračun s neprijateljem. Bilo je to, ustvari, nasilno izviđanje s namjerom uvida u pozicije 34. divizije koja je upravo stigla na Žumberak. Zato neprijatelj i nije angažirao sve svoje snage koje su krenule na Žumberak. Isturio je samo oko 150 ustaša i nijemaca koji su išli naprijed u izviđanje dok ne dođu u sukob s snagama NOV. Za to vrijeme, glavnina od oko 500 vojnika, osta-

⁸⁴ Naredenje Štaba brigade "FOS" od 3.V 1944. za pokret iz Pokuplja za Žumberak. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 23 - 1/1, k. 1223.

la je na osiguranju kod sela Višnjevca, Bašićevog Brega i Bedera, k 605, radi eventualnog prihvata, ako bi ih partizani potjerali i tom prilikom “zajašili” im na leđa.

Izviđački dijelovi neprijatelja došli su prvo u sukob sa četama 1. bataljona, koji je čekao u zasjedi na putu što vodi od s. Dragonoša k s. Slani Dol. Jedan dio tih snaga, što je krenuo od s. Dragonoša preko s. Jurušja za Noršić Selo, susreo se kasnije i s 2. bataljonom čije su čete, čim su čule borbu na položajima 1. bataljona, zauzele položaje kod Noršić Sela (1. četa), k. 678 (2. četa) i Sv. Duha (3. četa). Iza 1. i 2. čete vatrene položaje zauzeo je prateći vod.

U mrkloj noći bilo je teško ocijeniti veličinu neprijateljevih snaga i kakva je njihova namjera, pogotovo kad je njegova vatra dolazila i sa čela i sa bokova.

Zbog toga se 1. bataljon već nakon prvog okršaja povukao. Nepotrebno! Stab 2. bataljona, ocijenivši po vatri da se 1. bataljon povukao na nove položaje, riješio je da primi borbu na svojim položajima. Borba se razbuktala u 04,30. Tada je neprijatelj počeo nadirati iz pravca Bašić Brega - 2. bataljonu u bok. Ne znajući i dalje o kolikim je snagama riječ, Stab 2. bataljona, iako je imao dobre položaje koji su dominirali tim terenom, donosi odluku i povlači bataljon u dubinu - preko kote 730 prema s. Tisovcu i s. Simraki.

Borba je prekinuta u 05,00, 5. svibnja i neprijatelj se počeo povlačiti. Nakon pola sata, u 05,30, nad položajima gdje je vođena borba, pojavio se bombarder i bacio bombe. Ali, ovaj put na svoje jedinice! Od njih je u s. Višnjevcu poginuo njemački kapetan Hartman, a kod s. Bedera poginula su još tri vojnika, a tri su ranjena. Od vatre Ž-P odreda, poginulo je šest neprijateljevih vojnika, što je ustanovljeno, a više ih je ranjeno.

U borbi je ranjen komesar čete Vid Jurman, a trojica boraca su nestala.⁸⁵

Ova borba pokazala je više krupnih nedostataka, a najveći među njima bio je - slaba veza i suradnja u borbi kod 1. i 2. bataljona, sporo procjenjivanje snage i namjera neprijatelja. A te snage su bile tolike, da su ih dva partizanska bataljona mogla, na takvom terenu, s lakoćom tući i nanijeti im velike gubitke. I opet se dogodilo, umjesto da partizani iznenade neprijatelja, a čekali su ga, on je iznenadio bataljone Ž-P odreda i iskoristio učinak tog iznenađenja.

⁸⁵ Izvještaj Štaba Ž-PO Štabu 34. divizije, od 7. svibnja 1944. godine o borbi kod Dragonoša i Hrženika. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 27. dok 33.

Neprijateljeva “blic” operacija na Pokuplje - 7. svibnja 1944.

Udružene neprijateljeve snage počele su opsežnu akciju protiv partizanskih snaga, organizacija i institucija NOB-a na slobodnom teritoriju Pokuplja, na kojem su toga dana bili samo T-P odred i ruski bataljon s kotarskim rukovodstvima, organima narodne vlasti i vojne pozadine.

Bio je to ustvari, uvod u napade širih razmjera na područja Banije, Korduna i Cazinske krajine, nazvane ”Šah” (Schach) koje će neprijatelj početi 22. svibnja, a cilj mu je bio, privući snage NOV na to područje za vrijeme izvođenja desanta padobranskog puka na Vrhovni štab u Drvaru, nazvanog “Skok konjićem” (Rösselsprung) 25. svibnja 1944.

U ovoj tzv. “blic” operaciji na teritorij Pokuplja, 7. svibnja, učešće su imali dijelovi 1. kozačke divizije, ustaše i “Jurišanti” iz Turopolja, sve u jačini od oko 4-5.000 vojnika.⁸⁶

Neprijateljeve snage izbile su iznenada sa svih strana. Čerkezi, ustaše i domobrani pojavili su se iz pravaca Zdenčine, Brezovice, Lomnice, Mraclina, Buševca, Pešćenice, Lekenika i Siska. Jedna je kolona nastupala pravcem: s. Kramarić-Pisarovina-Pokupsko. Druga se kolona pojavila iz pravca Siska i sastala se s ovom kolonom na cesti između sela Lijevi Stefanki i Cerja, u šumi Suvači. Kolone su nadirale u okružju puteva prema selima Kravarskom, Dubrancu, Lipnici. Sve one sastale su se kod Lukinić Brda i Sestak Brda. Bilo je to koncentrirano nastupanje i presijecanje slobodnog teritorija na kojem su se toga dana nalazili T-P odred, ruski bataljon, Štab 4. bataljona Z-P odreda s jednom svojom četom i četa Omladinske brigade “Joža Vlahović”.⁸⁷

Osim njih tu su bili i komanda Pokupskog područja i Komanda mjesta Velika Gorica, Sisak i Pisarovina sa svojim dijelovima - stražarima, kuririma i raznim majstorima. Tu su bila i rukovodstva KP i SKOJ-a, Okružni i Kotarski komiteti i rukovodstva ostalih antifašističkih organizacija.

Neprijateljevi napadi i upadi, zatekli su jedinice T-P odreda na kosa-ma Vukomeričkih gorica gdje se 1. i 3. bataljon pripremao da večeras krenu u sela Hudi Bitek i Obrež. Mitraljeska četa odreda nalazila se u s. Grebenić. Ruski bataljon zauzeo je položaje u s. D. Hruševac. Zajedno sa

⁸⁶ Prema ustaško-domobranskim izvorima u Bojnoj relaciji Prvog zbornog područja stoji: “Poduzet je zajednički poduhvat s kozačkim postrojbama na prostoru između Kupe i pruge Zagreb-Sisak u cilju uništenja neprijatelja. U ovom poduhvatu učestvovao je 1 častnik, 31 dočasnik i 410 domobrana 1. jurišne bojne i to u sljedećem pravcu: Buševac-Novo Selo-Barbarić-Kravarsko-G. Hruševac-Roženica gdje je cijela skupina prenoćila. Tokom dana nije došlo do borbe nego samo do manjih čarkanja između pojedinih izvidnica, kojom prilikom su zarobljena 4 partizana.” Bilješka uz dok. 43, Zbornik NOR-a, Tom V, kn j. 27, str. 199 i dok. 180, str. 757.

⁸⁷ Izvještaj Štaba T-PO od 9. svibnja Štabu 34. divizije o prodoru neprijateljevih snaga na slobodni teritorij Pokuplja. Zbornik NOR-a, tom V, knj. 27, dok. 43, strana 199.

Štabom T-P odreda bili su i Štab 4. bataljona Ž-P odreda i jedna četa iz Omladinske brigade “Joža Vlahović”.

Kad je neprijatelj počeo prodirati s raznih strana i to na konjima, Štab T-P odreda naređuje 1. i 3. bataljonu hitno povlačenje prema s. Grubenić. Za to vrijeme Štab odreda krenuo je prema s. Škrinjarić. Mitraljeska četa povukla se u s. Vugrinić, a ruski bataljon premjestio se u Cerje Pokupsko. Štab 4. bataljona Ž-P odreda, sa četom i minerima Omladinske brigade, upućen je u s. Lijevo Sredičko i Ljevi Štefanki sa zadatkom da poruše mostove i spriječe nadiranje neprijatelja iz tog pravca i da pripreme čamce na Kupi.

Takav plan bio je predviđao okupljanje svih snaga i u slučaju veće opasnosti, prebacivanje preko Kupe na Baniju i Kordun.

Međutim, zbog napredovanja neprijateljevih kolona ovaj je zadatak ostao u zraku. Uslijed nasrtaja na teritorij brojnih neprijateljevih kolona, s dijelovima bataljona koji su se povukli na položaje između Lijevog Sredičkog i Skender brda - prekinuta je svaka veza. Negdje oko podne, 7. svibnja, glavnina T-P odreda (1. i 3. bataljon i mitraljeska četa, s članovima iz Okružnog komiteta KPH) okupili su se u rajonu sela Grebenić, Miković i Škrinjarić. Neprijatelj je napredovao i prema njima, pa je odlučeno da se sve naše snage prebace protivniku iza leđa.

Prebacivanje je izvedeno, pod neprijateljevom vatrom, od sela Vugrinića, Cerovskog Vrha, Čakanca sve do šume blizu Novog Brda. U tom prebacivanju, s mnogo opasnosti i dramatike, neki dijelovi su se odvojili od glavnine sa Štabom T-P odreda na čelu (sanitetski vod, straže, kuhinje) prebacujući se prema Lukinić Brdu, pa su tako izdvojeni, naletjeli na neprijateljeve kolone i pri tome stradali. Navečer, 7. svibnja, glavnina T-P odreda okupila se u šumi između sela Lučice i Bukovščaka.

U zaleđe neprijatelju, prebacila se i grupa oko Štaba 4. bataljona Ž-P odreda s kojima je bila i Komanda područja i druga rukovodstva društveno-političkih organizacija. S tom grupom uspostavljena je veza ujutro 8. svibnja.

Tokom svih tih pokreta na terenu, između neprijateljevih kolona i vatrenih okršaja, poginulo je iz T-P odreda 14 drugova i drugarica.

U općem metežu koji je nastupio brzim prodorom neprijateljevih kolona, komande Pokupskog područja i mjesta Velika Gorica i Sisak ponijele su se dosta hrabro. Sukobili su se s neprijateljem svim oružjem, mada s minimalnim izgledima na uspjeh. U toj borbi hrabro je poginuo komandant Pokupskog područja Ivan Sokolčić Fabijan. Dvadesetosam stražara, kurira i radnika- majstora iz sastava komande je nestalo. Neprijatelju je pala u ruke i arhiva pokupskog područja.

U ovoj “blic” operaciji nastala je masovna pljačka seljačke imovine, stoke, žita i drugih namirnica. Naročito su teško pogođena sela općine Pokupsko. Neprijatelj je mobilizirao oko stotinu seljaka, i odveo u njego-

ve jedinice. Povelj bi i više, ali je blizu stotinu pokupljanaca stupilo u NOV baš uoči ovog neprijateljevog napada. Sve to bilo je praćeno i brojnim silovanjem žena.

U situaciji koja se nenadano nametnula, i u disproporciji snaga, primjenjena je Jedino moguća taktika kojom se obilato poslužio T-P odred i 4. bataljon Z-P odreda i tako sačuvao svoje jedinice. Bilo je to izvlačenje ispod udara natrag, ustranu ili naprijed (infiltriranje) kroz međuprostore u zaobilaženje neprijatelju iza leđa. U tome je posebnu snalažljivost i umješnost ispoljio komandant T-P odreda Milan Radović Čokara.

Nakon opsežnog i dugog pretraživanja terena (tražili su zaostale ili ranjenje naše borbe), koje je trajalo cijeli dan, dijelovi 1. kozačke divizije povlače se s terena Pokuplja i svih uporišta na cesti Zagreb-Sisak. Napuštene su uporišta u selima Lomnica, V. Mlaka, Brezovica, Hrašće i drugi. A 1. jurišna bojna vratila se sutradan, 8. svibnja u Pešćenicu, a odatle dalje, u uporišta na pruži Zagreb-Sisak.

Bez obzira na štete pričinjene tokom ovih neprijateljevih napada - partizani su opet tu! Neprijatelj je došao, ali je morao i otići. Za njega tu sigurnosti nije bilo. U nekim se pokupskim selima, moral čak i podigao, a opredjeljenje za NOP dobilo šire razmjere.

Petnaest dana kasnije, 22. svibnja, neprijatelj je nastavio s opsežnom operacijom južno od rijeke Kupe, zahvaćajući prostor Banije, Korduna i Cazinske krajine, nazvanu "Šah". Cilj je bio vezivanje glavnih snaga 4. korpusa za taj prostor, i blokiranje mogućeg utjecaja na tok i ishod operacije za uništenje Vrhovnog štaba s Titom na čelu i institucija NOB-e, smještenih u Drvaru (Drvarska operacija). U izvršenju tog plana učestvovala su snage sastavljene od borbene grupe "Arend", sastava: 1. i 2. bataljon 383. puka 373. legionarske divizije, Prvog njemačkog rezervnog lovačkog puka, Sedmog policijskog bataljona, 55. izviđačkog bataljona 69. njemačkog korpusa, dijelova 10. lovačke pukovnije, 2. domobranskog lovačkog zdruge, dijelova 8. ustaškog zdruge, Novačkog sklopa PTS, tri satnije 10. ustaške bojne i jedne satnije 3. bojne 2. domobranskog zdruge.⁸⁸

Napadne kolone su nastupale ovim pravcima: Petrinja-Jabukovac-Glina; Petrinja-Gore-Glina-Vrgin most-Vojnić; Tounj-Tržić-Poloj-Veljun; Bihać-Cazin-Skokovo; Bihać-Vaganac-Rakovica; Dvor-Žirovac-Bojna-Katinovac i Kostajnica-Sunja-Mečenčani-Jabukovac.

Ovim snagama suprotstavila se glavnina 4. korpusa: 7. i 8. divizija, Unska operativna grupa, Banijski i Kordunaški odredi. U borbama je uzela učešće i 16. omladinska brigada "Joža Vlahović", koja se tih dana zatekla na prostoru Banije u vrtlogu neprijateljevih operacija. Glavnina

⁸⁸ Izvještaj Štaba 4. korpusa NOVJ od 14. juna 1944. godine Glavnom štabu NOV i POH o borbama vođenim na Baniji i Kordunu od 22.-30. maja 1944. godine, oper. br. 186/44. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 28. dok. 51, str. 240 - 246.

34. divizije bila je tih dana grupirana na borbenom prostoru Žumberak, zaposlena udarcima po prometnicama: Zagreb-Karlovac i Karlovac - Ozalj-Metlika.

Operacija “Šah” potrajala je devet dana, od 22. do 30. svibnja. Borbe su vođene na svim pravcima prodora neprijateljevih kolona. O žestini borbe govore i obostrani gubici. Prema procjeni Štaba 4. korpusa, neprijatelj je imao oko 400 do 500 mrtvih, 700 do 800 ranjenih i 30 zarobljenih. Naše snage imale su 47 poginulih, 210 ranjenih i šestoricu nestalih.⁸⁹

Napadi na uporišta Izimje i Stančaki

Procjenjujući jačinu, značaj i druge elemente u sistemu neprijateljevog osiguranja na pruži Zagreb-Karlovac, Štab 34. divizije, po dolasku na Žumberak odlučio je razbiti uporišta u G. i D. Izimju i s. Stančaki, na cesti Jastrebarsko-Karlovac.

U G. i D. Izimju nalazilo tih se dana oko 200 nijemaca iz 1. saobraćajne i 1. Lovačkog rezervnog puka (Jägersatz Regimente), i u Stančakima oko 80 vojnika iz iste jedinice. Njihov zadatak je bio osiguranje prometa na njihovoj dionici ceste Zagreb-Jastrebarsko-Karlovac.

Štab 34. divizije odlučio je iznenada i istovremeno napasti i likvidirati obje posade, što je povjereno brigadi “FOS”, a u selu Stančaki, Karlovačkoj brigadi⁹⁰, kojoj će to biti prvo vatreno krštenje u sastavu 34. divizije. Napad treba izvesti u 22,00 sata 14. svibnja 1944.

Po obavljenim pripremama, brigada “FOS” i Karlovačka brigada krenule su pred večer 14. svibnja na izvršenje borbenog zadatka.

Prema zapovijedi Štaba brigade “FOS”:

- Prvi bataljon, pojačan s teškim mitraljezom, imao je zadatak napasti uporište u G. Izimju iz sj. i s-z pravca, s ciljem da razbije neprijateljeve snage već u prvom naletu, a zatim produžiti s napadom na D. Izimje;
- Drugi je bataljon imao zadatak da s položaja ispred s. Novaki, osigura napad na D. i G. Izimje od intervencije iz pravca Jastrebarskog. U tu svrhu trebao je minirati cestu kod mosta na potoku Velavica, jer se s te strane očekivala intervencija;
- Treći bataljon, pojačan s dva teška mitraljeza i podržavan s tri teška minobacača, treba napasti na posadu u D. Izimju. U napadu nije se smjelo oklijevati, već težiti što bržem prodoru u selo., i
- Četvrti bataljon je zadržan u brigadnoj rezervi zap. od s. D. Izimje, a brigadno previjalište smjestiti u s. Hudovci breg.

⁸⁹ Opći vojni izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa NOVJ. oper. br. 133/44. od 31. V 1944. godine. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 27. dok. 168

⁹⁰ Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 27. dokumenti 71 i 84, str. 287 - 355.

Štab Karlovačke brigade ovako je odredio zadatke svojim jedinicama:

- Treći bataljon ima zadatak da iznenadnim i drskim napadom likvidira posadu u s. Stančaki i minira cestu Stančaki-Izimje, na mostu Čegljčić;
- Drugom bataljonu je naređeno da izvede lažni (fingirani) napad na posadu u s. Draganići, ali tako da se stekne utisak kao da je riječ o stvarnom napadu. A s jednom četom da zauzme položaj osiguranja kod crkve Sv. Juraj, k. 230 i minira cestu između sela Draganići i Stančaki, da spriječi prodor oklopnih vozila od s. Draganići prema s. Stančaki;
- Prvi bataljon ima zadatak da postavi osiguranje prema Ozlju, u rajonu crkve Sv. Rok;
- Četvrti bataljon je određen kao rezerva u selu G. Kupčina i mora biti u pripravnosti, za ulazak u borbu i
- Žumberački partizanski odred ima zadatak da s dva bataljona u rajonu s. Petrovina osigura napade na Izimje i Stančake od intervencije iz Jastrebarskog, jednim da zatvori pravac prema Samoboru, a drugi postavi u rajonu Vivodine.

Osnovna načela kojih su se brigade morale pridržavati bila su: iznenađenje, istovremeni udar, odlučnost i energičnost u akciji. To je svima posebno naglašeno prilikom upoznavanja sa zadatkom, neposredno pred napad. O značenju tih načela bilo je govora i na partijsko-političkim pripremama u ćelijama i skojevskim grupama. Komunisti, i mladi i stari, kao i uvijek do sada, trebali su prednjačiti u hrabrosti i odvažnosti.

Tako je bilo dogovoreno, ali stvarnost je, međutim, bila drugačija. Kontra svemu što je učinjeno u organizaciji i pripremi napada, iznenađenje neprijatelja, na čemu se i zasnivala cijela koncepcija Štaba 34. divizije - nije ostvareno. A nije ostvaren ni istovremeni napad na oba uporišta.

Jer, kada je 1. bataljon brigade "FOS" stigao do uporišta u G. Izimju, dočekan je organiziranom vatrom neprijatelja. Bataljon je odmah uzvratio i iz pokreta jurnuo u selo. Tada je nastala ogorčena borba, čak i prsa u prsa, i fizičko hrvanje s nijemcima. Pri tome su hrabrost i odvažnost pokazali svi, a vodnik Janko Martić posebno se istaknuo jer je, iako ranjen, spasio teški mitraljez. Hrabrošću se istaknuo i komesar 3. čete Lovro Guštin, koji se pohrvao s dva nijemca, pri čemu su mu priskočili u pomoć njegov zamjenik Dragutin Pilaš i desetar Miško Fiolić.⁹¹

Bataljon je nastavio energičnim čišćenjem kuća od neprijatelja, ulazeći sve više u selo. Tada se borci susreću s uplakanom djecom u kućama iz kojih su nijemci pružali otpor. To ih je smelo u bacanju bombi kroz prozore u kuće, i umanjilo učinak njihove vatre.

Treći bataljon, koji je trebao napasti D. Izimje, zakasnio je pola sata, taman toliko da se neprijatelj, čuvši borbu u G. Izimju, organizira i spre-

⁹¹ Prema opisu borbe V. Valjana u knjizi: "Brigada Franjo Ogulinac Seljo", str. 111.

mno dočeka napad 3. bataljona. Snažnom vatrom zadržao ga je na rastojanju većem od puškometa. Iza njega zaustavljen je i 4. bataljon koji se kretao iza 3. bataljona u ulozi brigadne rezerve.

Ubrzo, iza ponoći, slijedi intervencija iz Jastrebarskog. Naišla je kolona od oko 200 vojnika uz pomoć vatre iz tri tenka i dva topa. Drugi bataljon, je kod s. Novaki, zauzeo položaj osiguranja, čini sve da neprijatelja zaustavi. Međutim, tenkovi prolaze cestom, jer se mine nisu aktivirale. Bataljon, međutim, nije imao PT oruđa da pruži otpor tenkovima. Propustio ih je, a onda udario po pješadiji. Međutim, neprijateljeve se snage ipak probijaju prema napadnutoj posadi u G. i D. Izimju. Time su, razumije se, bitno pogoršani uvjeti 1. i 3. bataljona za nastavak borbe.

Ništa bolje nije prošla ni Karlovačka brigada u napadu na posadu u s. Stančaki. Uzroka je bilo više: Prvo, 3. bataljon je, također zakasnio s napadom i posada gaje dočekala na položajima, vatrom iz obližnjeg uporišta u Izimju. Tada se povela obostrano žestoka borba. Neprijatelj je pružao ogorčen otpor.⁹² Treći bataljon je na jurišnom odstojanju upao u pojas guste ukrštene automatske vatre iz rovova i bunkera. Zaustavljen je na brisanom prostoru. Dalje nije mogao, i na toj čistini, bez mogućnosti bilokakve zaštite, mogao je samo imati teške gubitke. Izgledi za uspjeh bili su iz časa u čas sve manji.

Drugi bataljon zauzeo je položaje osiguranja. Minirao je cestu između sela Draganić i Stančaki. S položaja kod crkve Sv. Juraj (k. 230), dočekao je nijemce koji su, uz podršku tekova i oklopnih automobila, pokušali proboj u pomoć posadi u s. Stančaki. Bataljon ih je zaustavio i odbacio prema s. Draganići. (Vidi kartu br. 11, str. 452.)

Dragocjeno vrijeme je odmicalo, a nije se mogao postići odlučujući uspjeh. Izgledi da se nešto više postigne u nastavku borbe do jutra, a zora će uskoro, postajali su sve manji. Procijenivši trenutno stanje kod oba napadnuta uporišta, Štab 34. divizije donio je u 02,45 sati, 15. svibnja, odluku o prekidu napada i naređuje brigadama izvlačenje iz borbe što je proteklo u potpunom redu. Procijenjena: neprijatelj je imao oko 25 mrtvih, među njima i dva oficira i oko 30 ranjenih.

Gubici naših brigada: 8 drugova je poginulo i 15 ranjeno. Među ranjenicima bio je i komandant 1. bataljona brigade "FOS", poručnik Jovo Romanić i komandir čete 4. bataljona Janko Petković. U borbi se iskazao 1. bataljon brigade.

Kao i ranije, napad na posade u selima Izimje i Stančaki, podvrgnut je strogoj analizi. Svi su bili suglasni u sljedećem: opće pripreme, i vojničke, i političke, provedene su sadržajno i kvalitetno. Pa, ipak, uspjeha nije bilo. Zbog čega?

⁹² Pukovnik Josip Lulik Pepo i Dr Đuro Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", Historijski arhiv Karlovca, Karlovac, 1984, str. 112.

Uočeno je da mjere, kojima se osiguravala tajnost akcije, nisu bile potpune, a ni potpuno provedene. Namjera o napadu na posade u Izimju i Stančakima očito je bila provaljena. Neprijatelj nije bio iznenađen, a upravo se na tome i zasnivala ideja napada. Umjesto da partizani iznenađe neprijatelja, on je iznenadio njih i svojom organiziranošću i spremnošću. Neuspjehu je doprinijelo i to što napad nije izveden istovremeno, a obzirom da su oba uporišta na malom rastojanju, to je bilo izričito naređeno, uostalom, to je također bio bitan faktor iznenađenja. I, na kraju, izostali su odlučnost, brzina i drskost pri izvođenju napada. Sigurno, daje 3. bataljon brigade “FOS” bio toliko uporan i prodoran prilikom napada na posadu u D. Izimju, kao što je to bio 1. bataljon prilikom napada na G. Izimje - uspjeh nebi izostao. Prodor 3. bataljona bitno bi olakšao napore 1. bataljonu.

Posebnom slabošću može se smatrati i raspored 4. bataljona u brigadnoj rezervi, neposredno iza leđa 3. bataljona. Zašto? Ta dva bataljona bila su dovoljno snažna da slome otpor neprijatelja u D. i G. Izimju.

Nedovoljnu brzinu u akciji, ispoljio je i 3. bataljon Karlovačke brigade prilikom napada na posadu u Stančakima. Povoljna okolnost je bila što je 2. bataljon uspio zaustaviti neprijateljevu intervenciju podržanu vatrom iz tenkova i oklopnih vozila i vratiti je na polazne pozicije.

I iznad svega, u ovom napadu nije pravilno skorištena vatra iz minobacača, koji su mogli krčiti prodor u neprijateva uporišta. Previše grešaka u samo jednoj borbi. Toga se valja čuvati. Opet je cijela borba bila još jedna velika pouka.

Opsežna kontrola Žumberačkog i Pokupskog sektora

Po izvlačenju iz borbe, obje brigade vratile su se u svoje baze:

- Brigada “FOS” smjestila se na odmor u rajonima žumberačkih sela Svrževo, Slavetić, Pribić i Goljak;
- Karlovačka brigada povukla se na odmor u sela Vivodina, Lović Prekriški i Hrženik;
- Ž-P odred krenuo je u kontrolu šireg područja Žumberka, pravcem: Tihoćaj-Višoševci-Dol-Okrog-Vivodina ...
- T-P odred je osiguravao Pokuplje, a imao je smještaj u selima: D. Hruševac, Mikša, Mihalići, Grebenići. S njim je bio i ruski bataljon.

Aktivnost 34. divizije do kraja svibnja, bila je ograničena na postavljanje zasjeda kod Krašića (16. V) s. Jazbine, kod Vukojevaca i Ogućina (17. V), Krupače i Babin Brega (18. V), Vrhovca (19. V), Brezarića (21. V) u G. i D. Reki (29. V); na zauzimanju i držanju položaja osiguranja kod sela Grandić Breg, Vrhovac, Krašić, Hrženik, Knežići, Osrednjak, Podbrežje, Hutin; šuma između Prekrižja i Begovog Brda, Konjarić Vrh, Bukovica (FOS); na osiguranju aktivnosti rekvizicijskih komisija

NOO-a na prikupljanju hrane, mobilizaciji boraca, stručnoj obuci, političkom radu i aktivnosti na kulturno-zabavnom polju.

U vremenu od 19. do 27. svibnja, Karlovačka brigada vratila se sa Žumberka preko kupe na karlovački sektor.⁹³ Tokom tih osam dana odsutnosti sa Žumberka, Karlovačka brigada je napravila veći pohod obilazeći sela: Pravutina, Sračak, Jurovski Brod, Zaluka, Hrašće (mobilizacija vojnih obveznika), Griče, Lipnik, Ladešić Draga i povratak na Žumberak 27. svibnja, smještajem u širem rajonu Vivodine i zauzimanjem položaja kod sela: Svrževo, Hutin i Prekrižje.

Obilazak karlovačkog kraja imao je veliki značaj za borbeni moral u brigadi. Time je donekle ublažena čežnja za svojim krajem, odakle je regrutiran veći broj boraca i rukovodilaca te brigade. Na tom putu, oni su se opet sreli sa svojim najmilijima: roditeljima, rođacima i prijateljima, bolje se nahranili, presvukli, ponijeli čisto rublje i si. A usput, pojačali su se i redovi brigade s novim borcima. Sve to bilo je protkano i političkim radom u narodu, susretima s omladinom, organiziranjem mitinga i kulturno-zabavnih priredbi.

Velike marševe imao je i Žumberački odred, koji je do kraja svibnja obišao mnoga sela: Sv. Jana, Tihočaj, Ivančići, Paljuga, Babijin Breg, Beder, G. Kupčina, Slavetić, Noršić Selo, Kostelj, Rude, G. i D. Reka, Jarušje i druga. Sličan pohod imao je i T-P odred, koji je ratnim stazama svojih bataljona, obišao pokupljanska sela: Donji Hrušćevec, Mikše, Mikovići, Grebenići, ostvario izviđanja kod sela Vukojevac i Ogulinec, izveo lažni napad na posade u Mraclinu i Buševcu (18. V), posjetio Kravarsko, Strmec, Škrinjarić Selo, Sumrake, Bukovščak, Poljanu, Sišljavić, D. Dragonožec, Gudci, Trpuci, Kupinec, posjetio posavska sela - Veleševac i druga, pa se opet vratio u stare baze na Vukomeričkim goricama u selima: Hobelić, Sumraki, Dubranec i Šljivarac.

Napad na posadu u Ponikvama

Krajem svibnja brigada “FOS” krenula je na dulji pokret po dubini masiva Žumberak i Gorjanaca, što je bilo u vezi predstojećeg napada na graničnu posadu u selu Ponikve, u Sloveniji. Tom prilikom, brigada “FOS” je obišla: Petrisko Selo, Višnji Vrh, Gornju Vas, Kalje, potom Poklek, Stojdragu, Beder, Prušinjevac.⁹⁴

Na kraju marša brigada “FOS” približila se granici između tzv. “NDH” i Trećeg Rajha, na planinskom masivu Gorjanaca. Pred njima je bila rječica Bregana i preko nje granično selo Ponikve, izduženo po kosi što pada s Golog Crnika prema rijeci Savi, zapadno od Bregane.

⁹³ Naređenje Štaba 34. divizije, oper. br. 126/44 od 17. V 44. za razmještaj na nove položaje za vrijeme odsutnosti Karlovačke brigade. A VII, Fond NOB, reg. br. 34-2/1, K 1230.

⁹⁴ Pregled rada 34. divizije od 1. V do 15. V 1944. i od 16. V - 31. V 1944. A VII, Fond NOB; br. reg. 49-3/, k. 426 i br. reg. 15-1/2 k 1223.

U Ponikvama se, prema podacima, nalazi posada od oko 60 vojnika njemačke pogranične straže, kojima su po potrebi pomagali naoružani seljaci iz Ponikava.

Brigada "FOS" došla je sa zadatkom da tu posadu, makar je ona u Sloveniji i izvan područja na kojem djeluje 34. divizija - likvidira. Jer, neprijatelja treba tući bez obzira gdje se nalazi! A to je bilo u zajedničkom interesu i hrvatskih i slovenskih partizana, kako bi u široj zoni planinskog masiva Gorjanaca mogli imati slobodni teritorij, potreban za punu suradnju u raznovrsnim oblicima borbe i otpora i ostvarivanja zajedničkih ciljeva u oslobodilačkoj i revolucionarnoj borbi svih naših naroda i narodnosti.

Navečer, 31. svibnja u 21,30 sati, borci prelaze "državnu granicu" između tzv. "NDH" i Trećeg Rajha. Zadatak se ostvarivao u skladu s naređenjima Štaba izdatim 28. i 31. svibnja.⁹⁵

Određena grupa boraca odmah se dala na posao. Probila je prolaze u prepreci od bodljikave žice, kojom su se okupatori i belogardejčifašisti - ogradili. Bio je to opasan posao, jer je žica bila protkana napravama: poteznim i nagaznim minama.

Na prolazima je ostavljena 2. četa 2. bataljona za osiguranje i prihvata. Odmah zatim, 2. i 3. bataljon i dio prateće čete, krenuli su u napad na posadu u Ponikvama. Prvi bataljon ostao je u rajonu sela Stojdrage i Poklek radi zatvaranja tih pravaca u dolinu rijeke Krke i prihvata dijelova brigade pri povlačenju iz Ponikava.

Četvrti bataljon ostao je u rajonu s. Čadar zbog osiguranja pravaca koji iz Samobora i Bregane vode prema Stojdragi.

Dok su se bataljoni približavali uporištu, desilo se nešto što je otkrilo predstojeći napad. Duž granične linije naišla je njemačka patrola od 15 vojnika i naletjela na 2. četu ostavljenu na osiguranju prolaza. Obje strane su bile iznenađene, ali, 2. četa je prva otvorila vatru. Patrola se dala u paničan bijeg. Tom prilikom naletjeli su na 3. četu 2. bataljona. U tom sukobu jedan njemački vojnik je ubijen i zaplijenjen je p-mitraljez.

Zbog svega toga izostalo je ono najhitnije - iznenađenje. Pucnjava na graničnoj liniji, uzbunila je njemačku posadu u Ponikvama, pa je ona spremno dočekala napad što gaje izveo 3. bataljon u 21,30 sati. No, uprkos jakoj vatri, jedinice su brzo upale u j-z dio sela i doprle do novih žičanih prepreka i bunkera. Nijemci su se brzo sredili i krenuli u protunapad na 3. bataljon. To je upravo i bilo povoljno za 3. bataljon, jer je neprijatelj izašao iz bunkera. Protunapad je odbijen i u ponovljenom jurišu 3. bataljon je zauzeo bunkere u središtu sela. U tom jurišu hrabrošću se istakla drugarica Danica Bertolin, politički delegat 1. voda 2. čete 3. bata-

⁹⁵ Naređenje Štaba brigade "FOS" od 28. svibnja i Naređenje istog Štaba od 31. svibnja 1944. godine. A VII, Fond NOB, br. reg. 46/1 i 48/1, kutija 1230.

ljona. Ona je pod najvećom neprijateljskom vatrom, prva stigla do bunkera u centru sela.⁹⁶ Neprijateljeva posada pobjegla je iz Ponikava u pravcu s. Velika Dolina i s udaljenosti pripucavala na borce jedinice “FOS”, dok su oni prikupljali ostavljeni ratni materijal.

U 23,45 sati iste večeri, član štaba brigade koji je bio s 3. bataljonom, naredio je svim jedinicama da se izvuku iz uporišta. Tom prilikom zama-
lo je došlo do sukoba s 2. četom koja je osiguravala prolaz kroz žičane prepreke, a ista nije bila upoznata s naređenjem za povlačenje. Srećom, nesporazum je brzo i bez posljedica otklonjen.

Tokom napada na Ponikve ubijeno je 7 vojnika, ranjeno 8, a zarobljeno 8 seljaka, njihovih pomagača s oružjem. Zaplijenjen je 1 p-mitraljez, 7 pušaka, 1 šmajser, 1 laki minobacač, 2 tromblona, radiostanica, 5.000 komada metaka, 15 pari odijela, 6 konja i 26 komada stoke.

Brigada je imala 4 mrtva borca i 9 ranjenih. Oko izvlačenja jednog ranjenika zbila se te noći prava drama. Treći bataljon se već bio povukao kad je primijećeno da je u selu ostao ranjeni borac. S njim je ostao i njegov drug Tomo Spišić. Ostavši sam u mraku, kojeg su presijecali mitraljeski rafali odbjegli neprijateljske posade, i punoj neizvjesnosti, borac Tomo Spišić uprtio je ranjenog druga i malo po malo, s teškom mukom, dovukao ga do granice, minirane i s preprekama od bodljikave žice. Dalje nije mogao. Pronašao je prolaz i brzo sustigao svoj 3. bataljon. Odmah se vratio s nekoliko drugova po ranjenika. Bio je to izuzetan primjer prisebnosti, odgovornosti i požrtvovanja o kome se dugo pričalo i prepričavalo u svim dijelovima brigade. Bio je to poučan primjer, a takvi primjeri jačaju moral, učvršćuju međusobno povjerenje boraca i unutarnju snagu jedinice.

Ali i na to, kako je izvedena akcija na posadu u Ponikvama, bilo je dosta kritičkih primjedbi. S razlogom:

- Prvo, požurilo se izvlačenjem iz uporišta. Da se nije žurilo, mogao se zaplijeniti mnogo veći plijen;
- Drugo, rukovođenje borbom bilo je i ovaj put dosta slabo, jer s 3. bataljonom, koji je imao glavni zadatak, skoro čitavo vrijeme napada nije bilo veze. A štab 3. bataljona nije znao iskoristiti mogućnost blokade neprijatelja, koji se ipak uspio neometano izvući u pravcu s. Velika Dolina.⁹⁷
- Treće, i pored poduzetih mjera prije napada, neprijatelj nije ni ovaj put iznenađen. On je spremno dočekao napad, i
- I četvrto, podaci o neprijatelju bili su minimalni i nepotpuni.

Sve to utjecalo je da se i u ovoj borbi ostvari polovičan uspjeh. A s

⁹⁶ V. Valjan: Brigada “Franjo Oguinac Seljo”, str. 123.

⁹⁷ Izvještaj Štaba 34. divizije od 5. VII 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o napadu na neprijateljevu posadu u selu Ponikve, op. br. 139. Zbornik NOR-a, tom V, knj. 28, dok. 16, strana 62.

malo više pripreme i dosljednosti u izvršavanju borbenih zadataka, rezultati bi sigurno bili mnogo povoljniji.

Formiran je Divizijski komitet KP 34. divizije

Okupljenost glavnine 34. divizije na Žumberku i relativno manja uključenost u borbama (od 15. do 31. svibnja nije bilo veće borbe) omogućilo je da se obrati veća pažnja vojno-stručnoj obuci u jedinicama i štabovima, političkoj naobrazbi, informiranju i partijsko-političkom radu.

Značajan događaj u to vrijeme bilo je formiranje Divizijskog komiteta KP, što je provedeno 29. svibnja. Time je konačno završena organizacijska shema partijske organizacije, od čete do divizijskog vrha.

U prvo vrijeme, Divizijski komitet KP činili su sekretari partijskih organizacija brigade "FOS", Karlovačke brigade, sekretari odredskih partijskih organizacija, sekretar Divizijskog komiteta KP i komesar Divizije, koji je do formiranja komiteta usmjeravao rad partijske organizacije.

Krajem svibnja, pri Štabu 34. divizije, formiran je i Politički odjel divizije. Na zajedničkom sastanku Divizijskog komiteta i Politodjela razmotrena je opća politička situacija, organizacijsko i idejno-političko stanje u partijskim ćelijama. Ujedno, dat je i kritički osvrt na držanje u posljednjim borbama. Konstatirano je da su u četama organizirane partijske ćelije, da većina ima sekretare. Izuzetak je bilo pet partijskih ćelija u Karlovačkoj brigadi, s kojima su, u nedostatku partijskih sekretara, rukovodili komesari četa. U svim bataljonima djelovala su partijska rukovodstva - bataljonski biro. Redovito su održavani radni sastanci, teorijski, odnosno, općeobrazovni - rjeđe. Na njima su proučavane teme: "Učenje o Partiji", "O masovnom partijskom radu", "Historija SKP (b)", "Razvitak ljudskog društva" i pojedini direktivni uvodnici iz novina "Naprijed" i drugih.

Međutim, da bi partijska organizacija mogla ostvarivati rukovodeću ulogu u jedinicama i u diviziji kao cjelini, i da bi mogla biti predvodnik u aktivnostima divizije i tumač progresivnih ideja i politike, hrvajući se s mnoštvom kontroverznih parola i poruka, koje su širili Mačekovi prvaci po selima, propovijedali reakcionarni svećenici po crkvama, ostavljale ustaško-domo-

Božo Rkman, sekretar Divizijskog komiteta KP

branske, njemačko-legionarske kaznene ekspedicije te propagandisti emigrantske londonske vlade, bilo je potrebno organizirati ideološko obrazovanje sekretara ćelija i bataljonskih biroa i idejno-političku izgradnju članstva, koji su uglavnom bili mladi ljudi s minimalnim političkim znanjem i još nedovoljnom klasnom sviješću. Inače, 223 člana partije, 27 kandidata, a uz njih i 239 članova SKOJ-a, koliko ih je krajem svibnja djelovalo u dvije brigade - bila je velika politička i pokretačka snaga i utjecala je da divizija izraste u snažan revolucionarni odred na jednom politički i vojno najosjetljivijem prostoru jugoslavenskog ratišta.

Postojeće stanje, u partijskim organizacijama, kako su to krajem svibnja sekretari iz brigada izvijestili, upravo je zahtijevalo jačanje partijskog rada.

U izvještaju sekretara iz brigade "FOS" kaže se da partijski život i rad moraju biti usklađeni, partijska disciplina bolja, odgovornost komunista veća ...⁹⁸

Ne smije se dopustiti da komandanti jedinica to budu i u Partiji! Članovi KP moraju odgovarati pred partijom za svoj rad i ponašanje. Partijski sekretari trebaju se u svakom pogledu, a prije svega u radnom i moralnom, teorijskom znanju i u praktičnoj politici, toliko se uzdići da s punim autoritetom rukovode partijskom organizacijom i da se ne plaše autoriteta komandanata, da kritički ukazuju na slabosti, bez obzira o kojemu je članu riječ.

"Upravo zbog te plašljivosti moramo smijeniti dva sekretara partijskih ćelija", izvijestio je u spomenutom izvještaju partijski sekretar brigade "FOS", "a moramo i očistiti partijsku organizaciju od nama tuđih elemenata"...

Slične slabosti se spominju i u izvještaju sekretara partijske organizacije Karlovačke brigade, Rafaela Tabora,⁹⁹ u kome se, između ostalog, konstatira: "Članovi partije više su odgovorni kao komandanti, komandiri, komesari nego kao članovi KP". "Teorijski nivo članova KP je nizak ... Veoma nam je potreban niži partijski kurs ..."

Osobitu pažnju, partijske organizacije poklonile su SKOJ-evskoj organizaciji. Skojevski aktivisti formirani su u četama, a komiteti - u bataljonima, a brigadni komiteti SKOJ-a - u brigadama. Održane su bataljonske konferencije SKOJ-a u kojima su mladi komunisti upoznati s programom i zadacima što ih je postavio II kongres USAOJ-a u Bihaću. Skojevci prisustvuju teorijskim sastancima partijskih ćelija, kad god je to moguće. Čini se da skojevska organizacija još nije dovoljno "ugrađena" u boračkim sredinama, što je uvjet da bi mogla ispoljiti veći odgojni utjecaj na omladinu, kojih u Karlovačkoj brigadi ima više od četiri stotine.

⁹⁸ Izvještaj sekretara partijske organizacije brigade "FOS" - CK KPH od 16. svibnja 1944. AIHRPH, KP-35/2324.

⁹⁹ Izvještaj sekretara part. organizacije Karlovačke brigade CK KPH, od 30.V 1944. CK KPH - NOB, film 38.

Dobro došli naša braćo Istrani! ...

Polovinom svibnja se proširila vijest da dolaze u popunu novi borci, naša braća iz Istre. Razumljivo, to je izazvalo radoznalost, ali i različite komentare.

Vijest se ubrzo potvrdila kao točna.

S tim u vezi, u Štabu brigade “FOS”, pripremljen je kraći politički tekst sa kojim su svi borci upoznati. U sadržaju teksta, s potpisom komesara Marijana Badela, stajalo je između ostalog: “Ovih dana, moguće još i danas, doći će u našu brigadu braća Istrani. Priključenje Istre, odlukom ZAVNOH-a, nakon kapitulacije Italije, jedna je od najvećih pobjeda NOB-e. Ogroman dio naše domovine, koji je više od dvadeset godina stenjao pod jarmom talijanskog fašizma, ušao je ponovo u sastav matice zemlje. Narodu Istre stvoren je temelj za slobodan razvitak u slobodnoj domovini” ... “Stoga treba pomoći da se naša braća Istrani snađu i što brže prilagode novoj sredini. Moramo im pomoći da prebrode teškoće u kojima su živjeli” ...

Borci su zaista shvatili i prihvatili obvezu da pomognu novim drugovima iz Istre. U tome je Skojevska organizacija odigrala posebno korisnu ulogu. Za kratko vrijeme Istrani su se uklopili u čete, i dosta brzo prešli s talijanskog ili slabog hrvatskog, na jezik kojim se služila boračka sredina. Neki su napredovali tako brzo, pa su za kratko vrijeme petnaestorica istarskih mladića primljena u SKOJ.¹⁰⁰

“To je bilo i djelo vojnih kolektiva - četa i vodova koji su ih okružili drugarstvom”, konstatirao je komesar divizije u svom izvještaju komesaru 4. korpusa, 31. svibnja 1944.¹⁰¹

Bilo je razumije se i drugih razloga da se što više unaprijedi politički i kulturno-prosvjetni rad u jedinicama, da se poveća politički utjecaj po žumberačkim i pokupljanskim selima i suradnja s narodom.

Dobrim dijelom ta je potreba bila uvjetovana i utjecajem što ga je činila tzv. svibanjska “amnestija ustaškog poglavara” Ante Pavelića svim vojnim obveznicima koji su se do tada, iz bilo kojeg razloga, “oglušili prijaviti” u ustaško-domobranske postrojbe.¹⁰²

Ta amnestija je, mimo očekivanja, imala u pojedinim selima žumberačkog kotara i u Pisarovini, popriličnog odjeka. Računa se da je, nakon njene pojave, s područja Žumberka i Pokuplja, otišlo u neprijateljevu vojsku oko 800 mladih seljaka. To je bila dobrim dijelom posljedica pojača-

¹⁰⁰ Isti izvještaj ...

¹⁰¹ Iz izvještaja komesara 34. divizije komesaru NOVJ br. 49/44 od 31.V 1944. godine CK KPH - NOB, Film 38.

¹⁰²Vlada “NDH” donijela je 26. siječnja 1944. godine “Zakonsku odredbu” kojom se obustavljaju “kazneni progoni protiv odmetnika i vojnih begunaca koji se prijave vojnim, upravnim ili sudskim vlastima”. Odredba je bila na snazi do 26. V, nakon čega je produžena do 1. srpnja 1944. godine.

nog djelovanja neprijateljevih elemenata po selima Pokuplja i Žumberka, koji su radili po nalogu i za račun Ustaške nadzorne službe i drugih okupatorskih agentura. Na tom destruktivnom poslu naročito su bili angažirani glasnogovornici i agitatori iz političkih garnitura Mačekove HSS. Oni su se u to vrijeme bavili pripremama za uspostavu veza s političkim i vojnim vlastima na Zapadu ne bi li osigurali uvjete da u pogodnom trenutku preuzmu vlast od ustaša i na taj način spasu zloglasnu marionetsku državu NDH, izigraju NOP i neminovan ustaško-mačkovski poraz pretvore, u zadnji čas, u pobjedu. Jedan od važnih činilaca u toj zakulisnoj strategiji bilo je jačanje i učvršćivanje domobranstva i, s tim u vezi, parola: “Idite u domobranstvo!”

Prekasno se politički, a i vojnički, reagiralo na tu pojavu. Takav učinak amnestije bio je stvarno krupan udarac nastojanjima da odvratimo mlade ljude od, u posljednji čas, odlaska s “onu stranu barikade”. Ono u čemu je zaista postignut krupan politički uspjeh, bilo je osjetno poboljšanje moralno-političkog stanja u brigadama i smanjivanje dezerterstva iz jedinica. Izuzetak je bila Karlovačka brigada koju je prilikom ponovnog povratka na Žumberak, 27. svibnja, napustilo oko 30 boraca, od kojih su se deseterica ubrzo vratila u brigadu. U odredima je, po ocjeni komesara divizije, moralno-političko stanje bilo osjetno slabije.

Zanimljiva su i zapažanja komesara divizije u vezi s odlaskom Omladinske brigade “Joža Vlahović” sa Žumberka u Slavoniju. Po, njegovoj ocjeni političko stanje u žumberačkim selima je nakon odlaska te brigade, “mnogo bolje”. Do pogoršanja stanja dolazilo je uglavnom zbog toga što je štab brigade znao da mu predstoji skoriji povratak za Slavoniju, pa je zapostavio politički rad i živu suradnju s narodom, što je bio kamen temeljac uspjeha i nepobjedivosti partizanskih jedinica. Moralno-političko stanje u selima na operativnom prostoru 34. divizije se popravljalo i zbog odlaska s tog terena 1. kozačke divizije i zbog odjeka što su u narodu i vojsci izazvala bombardiranja savezničke avijacije po vojnim objektima i saobraćajnicama u Zagrebu i Karlovcu. To je hrabrilo narod koji je stoički podnosio teške terete rata. Samo na terenu Pokuplja je tokom svibnja rekvirirano oko 700 goveda za prehranu NOV. A koliko mu je materijalnih dobara opljačkao neprijatelj u dva pohoda 26. travnja na Žumberak i 7. svibnja na sektor Pokuplja - nije zabilježeno.

Podizanju moralno-političkog stanja u narodu, doprinijelo je i tumačenje Odluka II zasjedanja AVNOJ-a, II i III zasjedanja ZAVNOH-a, kroz upoznavanje naroda, svugdje kuda su jedinice prolazile, o stanju na jugoslavenskom i savezničkim frontama, što se provodilo putem političkih zborova, mitinga, priredbi za narod i omladinu. Održani su zborovi s narodom u žumberačkim selima: Slavetiću, Dolu, Prekrižju, Kalju. Karlovačka brigada držala je duž svoje linije pokreta 7 zborova s narodom na kojima je bilo više od 1.200 žena, muškaraca i omladine.

Takav odnos i pomoć narodu oko sjetve, u čemu se posebno istakla

Karlovačka brigada, doprinijelo je da se narod čvršće opredijeli za partizanske jedinice. Osobito je bila u narodu omiljena, brigada “FOS” koju je upoređivao s 13. proleterskom brigadom “Rade Končar”, jer je na Zumberku ostavila duboke korijene poštovanja i povjerenja.

Podizanju općeg i borbenog raspoloženja doprinijelo je i oživljavanje kultumo-prosvjetnog i zabavnog života u jedinicama. U svakom bataljonu, naročito u brigadi “FOS”, uspješno je aktiviran pjevački zbor. Naučeno je 20-tak pjesama s patriotskim, revolucionarnim i borbenim sadržajem. Naučene su brojne recitacije, skečevi, izdate džepne i zidne novine, a pri Štabu divizije i “Vijesti 34. divizije”. U svakom bataljonu (u odredima je bilo nešto slabije) aktivirali su se kulturno-prosvjetni odbori, koji su organizirali za 25. svibnja, rođendan druga Tita, priredbe s programom.

Vijesti što počеше stizati u diviziju o krah u njemačkih pohoda na Baniju, Kordun, Cazinsku krajinu, kao i prilikom napada na Drvar, na Tita i Vrhovni štab NOV i POJ, razveselile su borce i pojačale vjeru u pobjedu.

Sve to, razumije se, utjecalo je na porast borbenog duha u jedinicama, a to se posebno osjetilo u borbenim redovima brigade “FOS”, na jačanju drugarstva, političkog rada i učenja.

“U brigadama sve kipti od živosti i rada”, zaključio je u svom svibanjskom izvještaju komesar 34. divizije Franjo Knebl.¹⁰³

Sve su to bile dobre pretpostavke da se u lipnju postignu osjetno bolji uspjesi na sva tri sektora: vojnom, političkom i kulturno-prosvjetnom.

Operacije 4. korpusa u Pokuplju i na Žumberku

Neprijateljeva ofenzivna operacija na teritorij Banije, Korduna i Cazinske krajine nazvana “Šah”, što je počela 22. svibnja, okončana je 30. svibnja. Snage 4. korpusa, 7. i 8. divizija i Unska operativna grupa s partizanskim odredima - Kordunaškim, Plašćanskim i Banijskim, koji su se odupirali udruženim snagama: nijemcima, kozacima, ustašama, domobranima i četnicima - održale su se primjenjujući partizansku taktiku, sačuvale svoju snagu, ostale na svojim borbenim prostorima, s uspjehom riješile nekoliko borbi i nanijele neprijatelju osjetne gubitke.

Ali, dok su još trajale ofenzivne operacije neprijatelja, Štab 4. korpusa oblikovao je plan za borbeno djelovanje svojih glavnih snaga u lipnju.

U Štabu korpusa je odlučeno: težište operacija prebaciti na operativni prostor 34. divizije i Unske operativne grupe.

“U vezi s time, krenut ćemo u operacije sa cijelom 8. divizijom najprije u Pokuplje, gdje ćemo sa snagama 34. divizije izvršiti široku diverziju pruge Karlovac-Zagreb i napasti neka uporišta na toj pruzi. Pored

¹⁰³ Izvještaj komesara 34. div. komesaru 4. korpusa br. 49/44. A VII, Fond NOB, reg. br. 6/52, k. 426 A

toga, izvesti ćemo još neke akcije u samom Pokuplju”...¹⁰⁴ “Nakon operacija u Pokuplju, prešli bi sa snagama u Žumberak gdje bi napali Ozalj, likvidirali Stative i porušili most kod Zorkovca”.¹⁰⁵ “To bi izveli u suradnji dvije brigade 13. divizije, a eventualno, i nešto slovenskih snaga.”¹⁰⁶

U vezi s organiziranjem predstojećih akcija u Pokuplju trebalo je da krenu na taj teren i načelnik Štaba korpusa Petar Kleut i načelnik Štaba 8. divizije Joco Tarabić. Osmoj diviziji naređeno je da 9. lipnja krene preko Kupe u Pokuplje. Naređeno je, također, i Štabu 34. divizije da zajedno s brigadom “FOS” odmah pređe na taj prostor.

Lažni napad na Draganiće i Ilovac

Ali prije nego što će realizirati ovaj zadatak Štaba 4. korpusa, 34. divizija je trebala izvršiti još nekoliko važnih zadataka: izvesti jaču diverziju na pruzi Zagreb-Karlovac (što bliže Karlovcu) i napasti, a po mogućnosti i likvidirati neko od uporišta. To je bilo u operativno-taktičkoj vezi s napadom 8. i 13. divizije na garnizon u Dugoj Resi i diverzijom na pruzi kod Zvečaja.

Štab 34. divizije sačinio je plan borbenih aktivnosti noću, 4/5. lipnja 1944:

- Karlovačka brigada treba razoriti prugu na dionici između sela Draganići i Karlovca;
- Žumberački odred treba razoriti prugu na dionici između Zdenčine i Jastrebarskog;
- Brigadi “FOS” naređeno je da izvede lažni napad na uporište u s. Draganići i u isto vrijeme, da s dvije čete napadne na trafo stanicu Ilovac, na periferiji grada Karlovca.

Osnovom spomenutog naređenja, sve jedinice krenule su noću 4/5. lipnja na zadatak. Karlovačka brigada osigurala je lažni napad brigade “FOS” na s. Draganići i trafo stanicu Ilovac zasjedom 2. bataljona na položajima u rajonu Sv. Roka. Uključenjem 3. bataljona, razorila je te noći prugu kod sela Lug na dionici Draganići-Karlovac. Kolosjek je poki-dan na dužini od 120 m. Tom prilikom srušen je i jedan betonski nosač električnog voda visokog napona. Diverzija je uspješno izvedena, uprkos vatri iz neprijateljskog bunkera, koji je brzo ušutkan.

¹⁰⁴ Izvještaj Štaba 4. korpusa NOVJ od 7. lipnja 1944. Glavnom štabu NOV i POH op. br. 181/44 o predstojećim akcijama na podr. Pokuplja i Žumberka. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 28, dok. 26, str. 104.

¹⁰⁵ Odnosi se na dijelove 15. div. 7. korpusa NOVJ. A VII, Fond NOB, reg. br. 55-1/3, k. 913.

¹⁰⁶ U međuvremenu došlo je do jake koncentracije neprijateljevih snaga kod Bosiljeva i na Žumberku s početkom snažne ofenzive od 22. lipnja do 16. srpnja 1944. Štab 4. korpusa NOVJ odustao je od planirane operacije na Ozalj i Stative. A VII, Fond NOB, reg. br. 10/1-2, k. 827.

*Štab Karlovačke brigade na maršu u Pokuplju. Na fotografiji - s lijeva na desno
- Rafko Tabor, pomoćnik komesara, Boris Balaš, komandant i
Petar Erdeljac, komesar*

Brigada "FOS" izvela je točno u ponoć, 4/5. lipnja lažni napad na posadu u s. Draganići gdje se, prema dobivenim podacima, nalazilo oko 250 nijemaca i žandara razmještenih od mjesne crkve do sela Budrovci.¹⁰⁷

Napad su izveli 1. i 3. bataljon koji su se u točno određeno vrijeme približili s. Draganići. Prvi bataljon je tokom prilaženja naišao kod s. Carski Breg na njemačku zasjedu jačine od oko 30 - 40 vojnika. Zasjeda je otvorila vatru, ali je brzo ušutkana vatrom i jurišem 1. bataljona koja ju je protjerala u uporište. Tada je nastalo puškaranje i potrajalo skoro 3 sata s izgledom stvarnog napada. Pošto je cilj postignut, naređeno je povlačenje.

Napad na trafo-stanicu u Ilovcu povjeren je 2. četi 2. bataljona. Prva četa je u napadu imala ulogu rezerve i davala bliska osiguranja. Treća četa je za to vrijeme ostavljena u rajonu sela Zagraj-Pomper, na cesti Mahićno-Draganići, sa zadatkom da prihvati snage bataljona prilikom povlačenja od Ilovca.

Točno u 24 sata, 2. četa stigla je pred trafo-stanicu. Baš u tom trenutku, nad Ilovcem su se pojavili saveznički bombarderi, vraćajući se sa zadatka. Nekoliko aviona počelo je kružiti nad gradom, pa je u neprijateljevom garnizonu data uzbuna, a posade su zauzele bunkere. Bilo je to, dakako, poseban doživljaj i ohrabrenje borcima 2. bataljona, naročito 2.

¹⁰⁷ Nar. Štaba 34. div. za lažni napad na Draganiće, noću 4/5. VI 1944. A VII Fond NOB, br. reg. 7-1/1 1223.

četi koja je imala vrlo opasan zadatak. Jedna desetina, naoružana tromblonom, koja je dobila zadatak da naiđe s pravca Mahićna i da se javi stražaru kod trafo-stanice kao njihova “ophodnja” (patrola) dočekana je bez upozorenja vatrom iz bunkera. Istovremeno, otvorena je vatra i iz ostalih bunkera.

Iznenadjenje, s kojim se najviše računalo - izostalo je. Upuštanje u iole dužu borbu u ovoj situaciji bilo bi riskantno, premda su borci tražili da se izvrši juriš. Zbog toga se Štab bataljona, uz suglasnost komesara brigade Marijana Badela, odlučio na povlačenje. Ubijena su dva neprijateljska vojnika. Bataljon nije imao gubitaka ...¹⁰⁸

Zadatak što ga je Štab 4. korpusa postavio 34. diviziji u toku noći, 4./5. lipnja, u cijelosti je izvršen. Međutim, glavni dio korpusne operacije - napad 8. divizije, u suradnji s 13. divizijom, na jako uporište u Dugoj Resi i Belaju - nije uspio. Rezultata nije bilo unatoč više ponovljenih juriša. Ipak neprijatelju su naneseni teži gubici. Procijenjeno je da su imali: 53 ubijena, 35 ranjenih i 3 zarobljena vojnika.

Tada dolazi vrijeme novog razmještaja jedinica 34. divizije na Žumberku što je bilo u vezi s predstojećim korpusnim operacijama u Pokuplju i odlaska Štaba 34. divizije i brigade “FOS” iz Pokuplja.

U okviru tog operativno-taktičkog zadatka brigada “FOS” je noću 6./7. lipnja krenula u širi rajon Plešivice. Dolaskom na cilj, brigada je zauzela ovaj borbeni raspored: Štab brigade, prištapski dijelovi i 1. bataljon u s. Plešivica; 2. bataljon s. Vlačkovac; 3. bataljon s. Prekrižje, a 4. bataljon u s. Kotari, kao osiguranje prema Samoboru i Jastrebarskom.

Karlovačka brigada stigla je na svoj cilj u ponoć 6. lipnja, u širi rajon Sv. Jana i smjestila se u selima: Kupeč Dol Stab brigade s prištapskim dijelovima i 3. bataljonom; Prodin Dol 1. bataljon i prateća četa brigade; Prilipje 4. bataljon i Sv. Jana 2. bataljon kao osiguranje prema selima Hrastje i Petrovina.

U isto vrijeme Žumberački odred zauzeo je borbeni raspored na liniji s. Slavetić-s. Prekrižje i s jednim bataljonom u rajonu s. Budinjak-s. Novo Selo.

Pokret na te sektore protekao je u primjetnom ushićenju. Toga dana diljem Žumberka i Pokuplja, iz svih partizanskih staza i baza pukla je radosna vijest koju su svi odavno željno očekivali. Na zapadu je, najzad, otvorena tzv. Druga fronta! Britansko-američke snage izvele su, 6. lipnja, najveću pomorsko-desantnu operaciju u povijesti ratova, iskrcavši ogromne vojne snage na obalama Normandije u Francuskoj. Iskrcavanje je izvršeno s oko 4.000 desantnih brodova i uz vatrenu podršku 700 ratnih brodova i 11.000 aviona ...

Hitlerova fašistička tvrđava, napadnuta je sada i sa zapadne strane. Bio je to zbilja rijetko radostan događaj koji je dizao vjeru u pobjedu.

¹⁰⁸ Prema zapisu Vladimira Valjana u knjizi: “Brigada Franjo Ogulinac Seljo”, str. 125.

Bilo bi više veselja i slavlja da nije, za vrijeme boravka u ovim rajonima rasporeda, naređena najstroža konspiracija i zabrana kretanja seljaka prema uporištima u Jastrebarskom i Samoboru. Najstroža tajnost morala se osigurati u vezi s predstojećim akcijama planiranim za noć 7./8. lipnja - napad na posadu stanice u Desincu i razaranje pruge na dionici Desinec-Zdenčina.

Tokom prijepodneva 7. lipnja, štabovi brigada su pripremali, u skladu sa zapoviješću Štaba 34. divizije od 7. lipnja, napade na posade Desinec, Zdenčinu i rušenje pruge kod Okičnice.¹⁰⁹

Prema raspoloživim podacima posadu na stanici Desinec činilo je 50 domobrana i 10 ustaša. U Jastrebarskom je stacionirala 30. ustaška bojna i oko 350 nijemaca. A na samoj stanici bila je satnija domobrana iz Stražarske domobranske bojne.

Teške borbe brigade “FOS” u okružju s. Plešivica

Pripreme za predstojeću noćnu akciju bile su poremećene. Oko 14,30 sati, neprijateljeve snage iz Samobora, 7. policijski (gestapovski) bataljon jačine oko 500 vojnika s oko pedesetak ustaša iz 4. ustaške bojne,¹¹⁰) nastupajući s dvije napadne kolone, napali su brigadu “FOS” raspoređenu u selima: Plešivica (1. bataljon), Vlaškovac (2. bataljon), Prekrižje (3. bataljon) i Kotari (4. bataljon). Kolona što je nastupala preko s. Manja Ves, napala je 4 bataljon u s. Kotari, baš za vrijeme ručka. Nakon jednosatne borbe, zbog neprijateljeve nadmoćnosti (oko 400 gestapovaca i ustaša), 4. bataljon je potisnut iz sela Kotari, podijeljen u dvije kolone odstupio u pravcu s. Okić, čime se praktično isključio iz borbe. Tokom tog okršaja 4. bataljon je imao 5 poginulih, dvojicu ranjenih, a 3 borca su nestala.

Nakon povlačenja 4. bataljona, neprijatelj nastavlja s napredovanjem cestom Samobor-Jastrebarsko, i manjim bočnim kolonama između s. Kotari i s. Prekrižja, nastoji selo okružiti s južne strane, kao i nastupanjem druge kolone od s. Prekrižja prema selu s. Sopot.

Prateći borbu i povlačenje 4. bataljona kao i nastupanje neprijateljevih kolona, od kojih mu je ona što je prodirala prema s. Prekrižju prijetila udarom u desni bok, Štab 3. bataljona je odlučio napustiti s. Prekrižje i zaposjesti nove položaje povoljnije za obranu, na obroncima dominirajućeg visa (k. 661). Taj planinski vis postat će uskoro glavna topografska točka oko koje će se voditi grčevita borba. On tako postaje ključ obrane brigade u rajonu s. Plešivica. (Vidi kartu br. 12, str. 453.)

U međuvremenu, neprijatelj počinje nadirati iz pravca s. Sopota, iza leđa 3. bataljonu. Zbog čega se bataljon povlači i zauzima položaje na

¹⁰⁹ Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 54-1/1 k. 1230

¹¹⁰ Arhiv VII, Fond NOV, br. reg. 6/1-4, k. 1230: Izvještaj 1. zbornog područja MOS NDH za juni 1944. godine.

sjevernijoj strani visa k. 661. Za to vrijeme neprijatelj je ušao u položaje koje je 3. bataljon nešto prije napustio. Tada se ukazuje šansa za protunapad. U tom smislu izdato je i naređenje, a dao ga je osobno komesar brigade, koji se nalazio u tom bataljonu. Oslanjajući se na položaje dominantne nad linijom do koje je dosegao neprijatelj, 3. bataljon udario je svom snagom. I neprijateljeve snage potisnute su prema s. Prekrižje. Nakratko. Jer, neprijatelj poduzima nove napade iz pravca s. Sopot, pa se bataljon morao opet povući na položaje oko k. 661.

U tim uvjetima Štab brigade uključuje 1. bataljon i naređuje da hitno izađe na sedlo, sjeverno od s. Plešivica, prihvati 3. bataljon i osmatra prema Jastrebarskom. Još u toku pokreta, Štab 1. bataljona dobiva dopunsko naređenje da što prije izbije na planinski vis, k. 661, radi neposredne pomoći. U tim trenucima neprijatelj je usmjerio na taj prostor jaku minobacačku vatru zbog koje je 1. bataljon morao odstupiti zapadno od k. 661, na greben zapadno od s. Prilipje. (Na položajima ispred s. Prilipja nalazio se od početka borbe i 4. bataljon Karlovačke brigade). Oko 17 sati, kada je Štab divizije donosio odluku da spriječi dalji prodor neprijateljskih snaga, položaje sjeverno od sela Prilipje-Sv. Jana zauzeli su i bataljoni (1, 3. i 4.) Karlovačke brigade. Međutim, tog grebena se uspjela domoći samo jedna četa 1. bataljona, jer je na greben, prije brigade stigao neprijatelj, prodirući od Sopota.

Tako su se 1. i 3. bataljon brigade "FOS" našli u polukruženju na padinama južno od k. 661. Odstupnica na zapad, duž grebena između Sopota i Prilipja, bila im je presječena, a cestom Samobor-Plešivica-Jastrebarsko već su prodirale nove kolone neprijatelja.

Istovremeno, dok se vodila borba u rajonu s. Plešivica, pojavila se neprijateljeva kolona i sa suprotne strane, od Jastrebarskog. Zbog toga su naše snage morale odstupiti iz rajona sela Plešivica.

Pred večer, oko 19,30 sati, situacija je postala za brigadu "FOS", više nego kritična. Ona se mogla razriješiti samo odlučnim i jako hrabrim protunapadom na snage neprijatelja, u prvom redu one, što su izbile iz pravca Sopota na planinski greben, koja je za brigadu prirodni i najpovoljniji pravac za odstupnicu. Tu su uostalom bile i slabije neprijateljeve snage, koje je bilo moguće razbiti.

Odluka o protunapadu je ubrzo i provedena. U toj situaciji tako se i moralo postupiti. Najuriš su krenuli 1. i 3. bataljon brigade. S njima zajedno krenula su i dva bataljona, 1. i 3. Karlovačke brigade. Neprijateljeve snage koje su nadirale od Sopota prema grebenu, razbijene su i odbačene. Put za izvlačenje brigade "FOS" prema s. Prodin Dol bio je sada - slobodan.

Borba i dodir s neprijateljem trajao je sve do 21 sat, 7. lipnja. Nakon borbe, neprijatelj se povlači prema Šamoboru, a jedinice brigade se okupile, osim 4. bataljona, na prostoru između sela Ivančici i Prodin Dol.

Četvrti bataljon došao je još za dana, dok se još vodila borba, u s. Vlaškovec.¹¹¹

U ovoj je borbi neprijatelj imao 10 mrtvih, što je utvrđeno na položaju, i oko 30 ranjenih.¹¹²

U redovima brigade "FOS" poginulo je 8 drugova, među kojima je poginuo i Milan Mili, politički delegat 2. čete 3. bataljona. Ranjeno je 11, a nestalo 5 boraca.

U borbi su zaplijenjena dva teška mitraljeza tipa "Maksim", jedan p.mitraljez sa četiri šaržera municije, 916 komada municije, jedan šmajser, jedan pištolj, motocikl i drugi ratni materijal.

I u ovoj borbi učinjen je jiopriličan broj propusta na cijeloj skali zapovijedanja u brigadi "FOS". Štab 4. bataljona bio je raspoređen na položajima u rajonu s. Kotari zato da osigura borbeni poredak brigade iz pravca Samobora. A on je dopustio neprijatelju da ga iznenadi, pa se još i nakon kratkotrajne borbe povlači sa svojih položaja prema s. Orešje, a zatim se stvarno cijeli dan isključuje iz borbe, ne pokušavajući ni jednog momenta uspostaviti vezu sa Štabom brigade, pa ni s 2. bataljonom koji se nalazio u njegovoj blizini u s. Vlaškovec. I Štab 2. bataljona, koji se nalazio u neposrednoj blizini borbi što su se vodile u rajonu sela Prekrižje, Plešivica, k. 661 i Sopot, nije se samoinicijativno uključio u borbu. Puna tri sata on je pasivno čekao u Vlaškovcu naređenje Štaba brigade. Tek tada je krenuo prema sedlu iznad s. Plešivica. Tom prilikom bio je napadnut od manjih neprijateljevih snaga što su nastupale od Jastrebarskog, nastojeći da se spoje s onima što su prodirale od Samobora. Ne poznavajući što se u širem rajonu s. Plešivica stvarno događa, a bojeći se da mu neprijatelj ne presiječe odstupnicu, 2. bataljon se povukao na greben Plešivice, zapadno od k. 780, i tu ostao neaktivan sve do kraja borbe.

Tako je u borbi na vrlo jakim položajima bila uključena polovina brigade "FOS", t.j. samo 1. i 3. bataljon. Učešćem svih snaga u toj situaciji, vjerojatno bi se postiglo znatno više.

Utjecaj Štaba brigade nije bio dovoljan. Nije imao vezu sa štabovima bataljona, naročito ne s 2. i 4. bataljonom, što je i bio jedan od razloga njihove neaktivnosti. Vjerojatno je Štab brigade bio suviše zauzet pripremanjem za napad na posadu u stanici s. Desinec, što je trebalo izvesti noću 7./8. lipnja, pa je donekle zanemario borbe u rajonu Plešivice. A upravo su te borbe i takav ishod bio razlogom što je Štab 34. divizije odustao od napada na Desinec, već je naredio da se brigada "FOS" prestroji za

¹¹¹ Izvještaj Štaba brigade "FOS", od 11. lipnja 1944. Štabu 34. divizije o borbi s Nijemcima i ustašama kod Plešivice, 7. lipnja 1944. godine. Oper. br. 124/44. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 28, dok. 46, str. 202.

¹¹² Izvještaj glavnog stožera domobranstva od 9. VI 1944. o poduhvatu hrvatskih i njemačkih postrojbi na području Plešivice jugozapadno od Samobora, u borbama vođenim 7. VI kod sela Kotari, Prekrižje, Plešivica i Prilipja ja kaže se da vlastiti gubici iznose. 1 njemački časnik poginuo, jedan dočasnik i 3 njemačka vojnika nestali i 6 njemačkih vojnika i dva ustaša ranjeni. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 28, dok. 123, str. 650.

pokret preko ceste i pruge u Pokuplje, ususret 8. diviziji koja je na taj borbeni prostor trebala doći 9. lipnja.

Brigada “FOS” se u toku noći 7./8. lipnja prikupila u s. Prodin Dol i tu se pripremala 8. i 9. lipnja za pokret u Pokuplje.

Okršaji Karlovačke brigade kod Sv. Jane

Odlaskom Štaba 34. divizije i brigade “FOS” u Pokuplje, noću 9./10. lipnja, Karlovačka brigada i Žumberački odred ostali su na Žumberku sami. Te iste noći, Karlovačka brigada osiguravala je pokret brigade “FOS” sa Štabom 34. divizije, postavljanjem zasjede u okružju ceste Samobor-Plešivica. Na tom zadatku uključen je 3. i 4. bataljon.

Ali, već u samo praskozorje, 10. lipnja, svetojanski sektor kao da je proključao. Neprijateljeve kolone, sastavljene od Nijemaca, legionara i ustaša, što su nastupali od Samobora i Jastrebarskog, stvorile se iznenada pred položajima Karlovačke brigade, razvučene u borbenom rasporedu od Sv. Jane do s. Bukovje i s. Braslovje na cesti prema Samoboru. Neprijateljeve kolone, u jačini od oko 2.500 vojnika, napale su već u 3,45 ujutro na skoro sve jedinice Karlovačke brigade. Napadnut je neposredno čak i Štab brigade, a uz njega i prištapske jedinice: intendantura, dio čete za vezu, 1. i 2. bataljon, koji su upravo kanili zauzeti nove položaje u rajonu Sv. Jane. Napad je podržan s jakom artiljerijskom i minobacačkom, kao i vatrom iz tenkova i oklopnih automobila. U vatrenoj podršci napada, čim se razdanilo, učestvovali su i borbeni avioni.

Štab brigade bio je iznenađen. Nije očekivao napad takvih razmjera samo dva dana nakon napada na brigadu “FOS” u širem rajonu Plešivice, 7. lipnja. Dio Štaba brigade s prištapskim jedinicama uspio se nekako izvući iz klopke prema 1. bataljonu, koji je, čim je čuo neprijateljske rafale, zauzeo je položaje i štitio njihovo povlačenje, zatim se i sam povukao na nove položaje na k. 506 iznad sela i potoka Drage.

Pomoć je pokušao pružiti i 2. bataljon na položajima u Sv. Jani, ali je brzo bio blokiran neposrednim napadom neprijateljevih snaga. Prve nalete 2. bataljon je odbio, ali kada je uslijedila vatrena podrška iz tenkova i oklopnih automobila, morao se, pod borbom, povući na liniju sjeverno od s. Ivančići k. 484 - Špigelski breg s koje je nastavio borbu. Tada se na 2. bataljon sručila jaka artiljerijska i minobacačka vatra, a uslijedili su i vatreni udarci iz zraka bombardiranjem i mitraljiranjem.

Neprijateljevi avioni nadlijetali su prostor na kome se borila Karlovačka brigada. Situacija je iz časa u čas bivala sve teža, pa se i 2. bataljon morao povući, da bi izbjegao teže gubitke, u šumu prema s. Višoševići. U taj rajon su već bili povučeni 1. bataljon i Štab brigade s prištapskim dijelovima.

Treći bataljon, koji se u momentu neprijateljevog napada nalazio u

zasjedi, a s njim je bio i komandant brigade, kad je čuo borbu u rajonu Sv. Jane i pojavu tenkova, krenuo je hitno prema 4. bataljonu koji je zatvarao cestu prema Samoboru, da bi zajedno pohitali u pomoć snagama brigade na sektoru Sv. Jane, na koji se sručio prvi neprijateljev udar. Tom prilikom došlo je do borbe u susretu s neprijateljevim kolonama što su prodirale iz pravca Samobora. Jedna kolona nastupala je dolinom potoka Klokočevica (Lipovec), druga je prodirala planinskim putem preko Grozda, Oštrca, Preseke, Belog Brega prema Sopotu, a treća, cestom prema Plešivici. U tim kolonama bilo je preko 800 ustaša. Bataljon je uletio pravo u osinjak. Za kratko vrijeme našao se u okruženju, tučen sa svih strana, kao i iz zraka, naletima 15-tak aviona koji su u valovima nadlijetali njegovu poziciju, bombardirali i mitraljirali. Pod rukodjenjem komandanta brigade, 3. bataljon je krenuo u odlučni juriš, otvorio u brešu u okruženju i pod oštrom borbom probio se iz obruča prema s. Dragonošu, a zatim i dalje prema Višoševici, gdje se već bila prikupila glavnina brigade.

Četvrti bataljon napadnut je u zoru na položajima zasjede kod s. Braslovje. Neprijatelj je prvo udario na četu što je zauzela položaj, osiguravajući glavninu bataljona. Pod jakim pritiskom neprijateljevih snaga, četa se pod borbom i uz vatrenu podršku bataljona povlači u sastav bataljona, odakle je borba nastavljena. Ali opet se usamljeni 4. bataljon našao u bezizlaznom položaju. Na njegove položaje otvorena je snažna artiljerijska, i minobacačka vatra, a zasuli su ga i viobombe. Bataljon je bio prisiljen na povlačenje. Jedinici slobodan put bio je prema s. Bukovju Podvrškom, gdje se prema očekivanju nalazio 3. bataljon. Međutim, napadnut je u povlačenju od neprijateljevih kolona koje su nastupale preko sela Rude, Kotari, Poljanice Okičke, sela Gonjeva i Stankova ... Zaprijetila je opasnost od opkoljavanja i da bi to sprečio, komandant povlači dio bataljona u šumu na Plešivici, k. 780, gdje je ostaje do mraka. Tada se dao na rizičan potez. Tragajući za brigadom, krenuo je prema s. Prilipje, a zatim i prema Sv. Jani, i dalje planinskim stazama prema vrhu Brajka, Tihočaj i Višoševici. Drugi dio 4. bataljona, s komesarom Ivanom Zuncem na čelu, s kojim je bio i njegov zamjenik, sekretar bataljonskog biroa KP Mato Lukešić, pokušali su izvući taj dio bataljona prema planinskim selima Sopotu i Prilipju. Međutim, taj pravac je već bio u neprijateljevim rukama, pa je taj dio bataljona upao pod jaku unakrsnu vatru ojačanu vatrenim udarima artiljerije, minobacača i mitraljiranjem avijacije. U oštrim okršajima poginuli su komesar bataljona Ivan Žunac i njegov zamjenik Mato Lukešić.¹¹³ Za taj dio bataljona nastala je skoro bezizlazna situacija. U najtežem trenutku nije bilo komandira koji bi povelu borbe, ohrabрили ih, ukazali na put izlaza. Nije se znalo kuda i kako se probijati. I kako već u takvim situacijama biva - borbe je hvatala panika. Jedinice su se počele spontano cijepati na manje grupe, koje su nekom

¹¹³ J. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", str. 123-125.

čudnom energijom krenule u potragu za izlazom iz pakla. Pri tome se opet probudila ona poznata partizanska intuicija koja je odgovarala i na najzamršenija pitanja. Grupice boraca probijale su se poput sječiva kroz slobodne prostore, kroz neprijateljev borbeni raspored i na kraju se vinule u prostrani žumberački planinski pošumljeni prostor da bi se najzad, nakon teških proživljenih sati i dana, našle u sastavu svog bataljona, bez većih gubitaka. Karlovačka brigada se, uprkos velikoj premoći neprijateljevih snaga i njegove vatre, izvukla ispod vatrenog čekića. Imala je 11 poginulih drugova, 3 ranjena borca, a jedan je zarobljen. Poginuli su komesar 4. bataljona Ivan Zunac i njegov zamjenik Mato Lukešić. Hrabro su se borili i živote izgubili borci Erminio Skitarelić, Santo Siljan, Antun Janjević, Žarko Žganjer, Ivan Mušnjak, Marijan Škerl, Janko Bukovac, Branko Polimac, Stjepan Jagaš i Mario Sirotić. Tragične časove doživio je Stjepan Hlaić koji je u tom kaosu pao nijemcima živ u ruke, a potom odveden u Njemačku i tamo likvidiran.

Gubici neprijatelja nisu utvrđeni, ali prema naknadno prikupljenim podacima od seljaka, doznalo se da je sa Žumberka prema Samoboru i Jastrebarskom odveženo nekoliko kamiona mrtvih i ranjenih. Ustaše su i u ovoj borbi pokazale svu svoju zločinačku ćud i krajnju surovost. Čak su skrnavili tijela poginulih partizana. Mrtvima Ivanu Zuncu i Mati Lukešiću urezali su petokraku na čelu.

U toku ove neravnopravne borbe naročito su se istakle: 1. četa 2. bataljona i borci i rukovodioci 3. bataljona. Primjerenom hrabrošću istakli su se delegat Josip Marković, mlađi vodnik Stevo Katunić i borac - Istranin Viđino Čitai.

Nakon ove teške borbe Karlovačka brigada prikupila se, noću, 10. lipnja, u širem rajonu s. Višoševići. Već drugog dana poslije podne, Karlovačka brigada je krenula u rajon Kostanjevac i smjestila se u selima Simenić (1. bataljon), Vlašić (2. bataljon), Jurkovo Selo (3. bataljon), Kostanjevac (Štab brigade i 4. bataljon).

Taj sektor pružio je brigadi mogućnost da se, nakon teških borbi na sektoru Sv. Jane, sredi i vojnički i moralno-politički, da se analiziraju svi momenti od utjecaja na ponašanje jedinica i štabova u iznenadnom i teškom okršaju. U tome je protekla konferencija s komandnim sastavom cijele brigade. U kritičkoj analizi istaknuto je: Brigada, kao cjelina, a neki pojedini dijelovi posebno, dočekala je neprijateljev napad nepripremljena. Nitko nije očekivao novi udar, samo dva dana poslije borbe u širem pojasu s. Plešivica. Zbog čega? Neprijatelj je iznenadio naše patrole, osiguranje, jedinice i štabove na odmoru. U nedopustivoj nebudnosti i ležernosti bilo je i moguće da u prvom neprijateljevom naletu bude napadnuta čak i brigadna intendatura. Totalna nebudnost!

Ali, ipak, bataljoni Karlovačke brigade se i u tako nepovoljnim uvjetima dobro snalaze - organizirali se i pružili dostojan otpor. Zahvaljujući tome, Karlovačka brigada nije opkoljena, što je bio neprijateljev prvi cilj.

Nije bila razbijena, nije tučena po dijelovima. Na kraju borbe, neprijatelj, premda premoćan i u ljudstvu i u snazi vatre, morao se i ovaj put vratiti sa Žumberka neobavljena posla.

Susreti 34. i 8. divizije u Pokuplju

Pokret brigade “FOS” preko ceste i pruge Zagreb-Karlovac na Pokuplje izveden je noću, 9./10. lipnja 1944. godine. S brigadom je išao i Štab 34. divizije, u kome je tih dana boravio i zamjenik komandanta 4. korpusa Stanko Bjelajac. Data je puna pažnja osiguranju pokreta. Na čelu kolone u prethodnici, kretao se 2. bataljon. Sve jedinice, u glavnini kolone, imale su bliska krilna osiguranja, zaleđe je osiguravala Karlovačka brigada. Prilikom prijelaza pruge kod s. Mavračića, prethodnica je naišla na zasjedu ustaškog voda iz čete 30. ustaške bojne. Nakon kraćeg okršaja, ustaška zasjeda je likvidirana. Kolona brigade, sa Štabom 34. divizije, nastavlja pokret duž Vukomeričkih gorica u Pokuplje. Ceste prema uporištima u Brezovici i Golom Bregu osiguravao je bataljon T-P odreda.

Po dolasku u Pokuplje, brigada “FOS” smješta se u rajonima sela Jamnica, Bratina i Žeravica. Svojim rasporedom, ona je osiguravala prebacivanje 8. divizije preko Kupe u Pokuplje. Tri dana kasnije, 13. lipnja, brigada se premješta u širi rajon s. Dubranec, gdje se priprema za prve operacije zajedno s 8. divizijom. Štabovi 34. i 8. divizije imali su pune ruke posla. Gdje prvo udariti? ...

Objekata za napad u Pokuplju, naročito u okružju prometnice Zagreb-Sisak, bilo je podosta. Trebalo je samo izabrati uporište gdje će se postići najbolji rezultati. Prema prikupljenim podacima na početku lipnja, u Velikoj Gorici bilo je smješteno oko 800 Nijemaca, gestapovaca i ustaša; u Kurilovcu oko 460 Kozaka iz 1. brigade 1. kozačke divizije; u Mraclinu tri eksadrona po 140 Kozaka; u Turopolju dvije satnije ustaša iz Turopoljske jurišne bojne; u Rakitovcu jedna satnija (120); u Buševcu oko 500, a u Peščenici oko 120 ustaša iz Turopoljske jurišne bojne; u Lekeniku eskadron Kozaka, u Dužici pet eskadrona Kozaka; u Žažini oko 200 Nijemaca, ustaša i domobrana. Na saobraćajnici Karlovac- Rečica-Pokupsko, nalazila su se uporišta u Rečici s oko 80 domobrana i 30 žandara i ustaša. Osim toga, u karlovačkom garnizonu smjestilo se oko 4.000 vojnika, a u Draganićima 350. Sisak i Petrinja bili su, također napunjeni vojskom. Sve te snage mogle su intervenirati na prostoru Pokuplja. Sve u svemu, na tom prostoru bilo je oko 4.600 neprijateljevih vojnika. K tome i dva oklopna vlaka koja su krstarila duž pruge Zagreb-Sisak. A bila je moguća i brza podrška avionima s obližnjih aerodroma - Pleso i drugih.

Štabovi 34. i 8. divizije odlučili su, u zajedničkoj operaciji, razoriti tri uporišta. Odlučeno je prvo udariti na s. Buševac, 14./15. lipnja, a zatim i na uporišta u selima Rečica i Blatnica, 17. lipnja. Kad se to obavi, planirano je, da divizije krenu iz Pokuplja na žumberački borbeni prostor, s

kojeg će polaziti, kako je tih dana planirano, u još opsežnije i teže operacije: razaranje uporišta u Ozlju, rušenje mosta na Kupi u Zorkovcu, a potom razbiti i uporište na Stativama. Tokom marša na Žumberak razorit će se, na više mjesta, i pruga Zagreb- Karlovac.

To je bio orijentacijski plan i krenulo se odmah na njegovo ostvarivanje.

Noću, 14. lipnja, ustaškom uporištu u s. Buševac 10 km južno od Velike Gorice, u rasporedu za napad, približila se 8. divizija i brigada “FOS”. Svaka jedinica dobila je određen zadatak:

- Druga brigada izvodi napad na uporište i trega ga likvidirati;
- Prva brigada treba osigurati napad 2. brigade od intervencije iz Pešćenice, Lekenika i Turopolja;
- Treća brigada ima zadatak da spriječi intervenciju iz Velike Gorice i Mraclina;
- Brigada “FOS” ima ulogu rezerve. Određeno je da za vrijeme napada čeka u pripravnosti za ulazak u borbu na istočnoj ivici šume Novi Kraj, lijevo i desno od puta sela Buševac-Podvornica.

Uoči napada, u Buševcu je, prema prikupljenim podacima, bilo oko “500 ustaša iz Turopoljske jurišne bojne, među kojima je bilo 250 bez oružja”.¹¹⁴

Većina od njih je mobilizirano u Pokuplju, koji su posljednjih dana, na tzv. “amnestiju” Poglavnika “NDH”, otišli k neprijatelju. Ustaše su bile naoružane s 2 teška mitraljeza, 3 p-mitraljeza, a ostali puškama. Smjestili su se u Staroj školi, Zubekovoj štali, kućama Šnajdera, Severa, Anđele Kralj, Antona Katalića i još nekoliko kuća. Posljednjih dana iskopavali su robove i utvrđivali se. Borbeni moral onih koji su prišli k neprijatelju na osnovu “Pavelićeve amnestije” bio je slab, a starih ustaša - dobar.

Štab 8. divizije, je početak napada odredio u 24,00 sati, 14. lipnja i napad je počeo predviđeno vrijeme - u ponoć 14. lipnja. Druga brigada pojačana s baterijom PT topova, dva brdska topa i jednim bataljonom T-P odreda, i uz pomoć rođenih Buševčana iz brigade “FOS”, napala je garnizon u Buševcu. Vodila se oštra borba koja je trajala tri sata. Posada je uglavnom svladana, osim manjeg dijela koji je koristeći mrak uspio pobjeći. Za cijelo vrijeme borbe PT i brdski topovi djelovali su iz streljačkog stroja i svojom vatrom ubrzavali prodor. Udarne minerske grupe 2. brigade mnogo su pridonijele bržem napredovanju i likvidaciji neprijatelja.

Prema ocjeni Štaba 8. divizije, u borbi za Buševac ubijeno je 117 vojnika, a ranjeno 130 i zarobljeno 48¹¹⁵, zaplijenjeno je 7 karabina, 4.000

¹¹⁴ Zapovijed Štaba 8. divizije od 12. juna 1944. Štabovima brigada za napad na ustašku posadu u Buševcu, op. br. 33/1944, u 15,20 sati. Zbornik NOR-a, tom V, knj. 28, dok. 48, str. 208.

¹¹⁵ Izvješćaj Štaba 8. divizije, od 23. lipnja, opr. br. 37/44. Štabu 4. korpusa o napadu na Buševac. Zbornik NOB, Tom V, knj. 28. dok. 79, str. 384-386.

metaka, 4 bicikla, 33 pari cipela, 18 šinjela, 6 bluza i drugog materijala. Razoreno je 200 m pruge i porušen jedan most.¹¹⁶

U redovima 8. divizije poginulo je 17 drugova, među kojima i potporučnik Mile Živković, a 69 je ranjeno.

Štab 8.divizije procijenio je da su gubici jedinica u napadu na Buševac veći nego što su trebali biti.¹¹⁷ Primjećena je neopreznost rukovodilaca i boraca, tako da je prilikom miniranja jsednog objekta zatrpano 6 naših drugova. Bilo je i primjera nevojničkog ponašanja kod nastupa na položaje osiguranja, sudara sa neprijateljevom zasjedom, kada nastupa iznenađenje, trenutni stres i nesnalaženje, gubitak boraca i ratne opreme. Primijećena je i nesnalažljivost prilikom povlačenja iz Buševca, što je naročito došlo do izražaja prilikom napada neprijateljeve avijacije, kad smo, također, pretrpjeli izvjesne gubitke. Osim toga, veza nije bila sigurna, a ni sanitetska služba, naročito u 3. udarnoj brigadi, a sve zbog nepridržavanja preciznih naređenja.

Osim toga, a prema Izvještaju Štaba 8. divizije, od 23. lipnja, Štabu 4. korpusa, nije bilo dovoljno energije i zalaganja pojedinih štabova bataljona.

Sve su to bile pouke, koje se moralo uzimati u obzir prilikom novih borbeno- taktičkih akcija.

U vrijeme napada, brigada “FOS”, bila je u rezervi i nije učestvovala u borbi. Točnije, učestvovao je samo 1. bataljon, kad je zaprijetila intervencija iz Turopolja, gdje je bila na osiguranju 1.brigada 8. divizije. Neprijatelj je odbijen. Prvi bataljon brigade “FOS” tom prilikom nije imao gubitaka.

Nakon završetka borbe u Buševcu, brigada “FOS” povukla se u širi rajon s. Novo Brdo, sutradan napadnuto od strane borbenih aviona. Tom prilikom bombardirano je i s. Cakanec.

Napadi na uporišta u Blatnici i Rečici

Nakon kraćeg odmora poslije borbe u s. Buševcu, jedinice 34. i 8. divizije krenule su prema uporištima na lijevoj obali Kupe, na cesti Karlovac-Rečica-Pokupsko. Brigada “FOS” privukla se posadi u s. Blatnica, a 1. brigada 8. divizije s. Rečica. Ta dva uporišta trebalo je likvidirati prije nego što će snage 34. i 8. divizije krenuti na nove akcije na Žumberku.

¹¹⁶ U bojnoj relaciji Prvog zbornog područja o tome piše: “Napad odmetnika na Buševac izveden je sa svih strana, te im je uspjelo nakon žestoke borbe prodrijeti u Buševac. Uz pomoć jednog tenka i odjela Turopoljske posade uspjelo je odmetnike izbaciti iz Buševca. Naši gubici: 4 mrtva i 9 ranjenih. Gubici odmetnika 27 mrtvih.” Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 6/1-15, k. 58.

¹¹⁷ Izvještaj Štaba 8. divizije od 25.VI 44. Štabu 4. korpusa. Zbornik NOR-a, Tom, knj. 28, dok. 79, str. 785.

Napad na uporišta Blatnica i Rečica, izveden je u isto vrijeme, 17. lipnja 1944. godine u 22,30 sati.

Posada u s. Blatnici sačinjavalo je 80 domobrana i žandara i 30 ustaša iz 10. ustaške bojne. Ona je imala ulogu predstraže u zaštiti Karlovca, udaljenog 17 km. Oko sela, osim prema Kupi, podignuta je žičana prepreka širine 4 m i ojačana nagaznim minama ispred i u žici, a okolno zemljište branjeno je iz drveno - zemljanih bunkera i pojedinih utvrđenih kuća.¹¹⁸

Štab brigade "FOS" dao je zapovijed za napad u kojoj su svakoj jedinici određeno što treba učiniti, a napad na posadu u s. Blatnici će izvesti:

- Prvi bataljon, pojačan s dva PT topa i grupom минера, ima zadatak napasti uporište s istočne strane, u okružju ceste s. Šišljavić-s. Blatnica, što prije upasti u središte sela i dijelom snaga spriječiti izvlačenje neprijatelja prema rijeci Kupi;
- Drugi bataljon, pojačan s jednim PT topom i grupom минера, treba napasti uporište sa zapadne i sjeverne strane;
- Četvrti bataljon treba postaviti zasjedu na putu s. Blatnica-s. Zamršje i spriječiti izvlačenje neprijatelja u tom pravcu;
- Treći bataljon određen je u rezervu s početnim rasporedom u s. Ivančići;
- Brdski topovski i minobacački vod imaju zadatak da s vatrenih položaja južno od sela Ivančići podrže napade 1. i 2. bataljona.

Brigada "FOS" za ovaj je napad pojačana s tri PT i dva brdska topa.

Prije napada obavljene su i vojno-stručne i političke pripreme.

Točno, u 22,00 sata, 17. lipnja, bataljoni su se privukli do žičanih prepreka. To ih je iznenadilo, jer u toku priprema nisu bili upoznati da žičane prepreke postoje. U dogovoru, kako svladati tu prepreku, vrijeme za početak napada je isteklo - prekoračeno. Prilikom uklanjanja žičane prepreke eksplodirala je mina, što je uzбудilo posadu i - odmah je otvorena vatra.

U mrkloj noći, po kiši, a uz to i pod osjetnom vatrom, napravljena su svega dva prolaza u preprekama kroz koje su se provlačili bataljoni. Drugi bataljon je bez oklijevanja odmah krenuo na juriš, dok je 1. bataljon oklijevao i - kasnio. Drugi bataljon dobro je potisnuo neprijateljevu posadu, probijajući se kroz selo, kad je stigao 1. bataljon.

Iako su očekivali napad, posada je ipak pružila dosta slab otpor. Nastojali su pod zaštitom mraka što brže izvući se iz sela i pobjeći, u grupama, ka s. Zamršje. Pri tome je samo jedna grupa naletjela na našu zasjedu. Napad na posadu u selu Blatnica, okončan je u 0,30 sati,¹⁸ 18. lipnja. Gonjenje neprijateljevih grupica po mraku i kišnoj noći, nije imala izgleda na uspjeh, pa se od toga i odustalo.

¹¹⁸ Izvještaj Štaba brigade "FOS" od 23. lipnja 1944. Štabu 34. divizije o napadu na posadu u Blatnici. Op.br. 135/44. Zbornik NOR-a, Tom V, knj.28,dok.82,str.398.

Sutradan, 18. lipnja ujutro, takve grupice su se pribrale i organizirale povratak u Blatnicu. Dvije grupe od 50 - 60 domobrana i ustaša krenule su u 08 sati iz Zamršja i iz šume - k. 108 u napad, s namjerom da ponovo osvoje Blatnicu. Pri tome su naletjeli na 3. bataljon, koji je nakon noćasnje borbe, zauzeo položaje između sela Blatnice i Zamršje. Pokušaj neprijatelja je odbijen. Jurišem 3. bataljona te su grupe protjerane u s. Zamršje.

U napadu na posadu u Blatnici postignut je uspjeh, ali se moglo postići i više. Jer većini vojnika uspjelo je izvući se i pobjeći. Zarobljeno je svega 9, ubijeno 12, a ranjeno je 16 domobrana, žandara i ustaša. Zaplijenjen je jedan mitraljez "maksim", dva p-mitraljeza, 3 cijevi za p-mitraljez, 10 pušaka, 7.070 raznih metaka, 10 ručnih bombi, 16 ranaca, 16 šinjela, 5 šatorskih krila, 22 deke i nešto odjeće i obuće.

Brigadi "FOS" u toj borbi pogiba 6 boraca, među njima su bili vodnik Ivan Kukurić i desetar Tomo Sučić. Ranjeno je 19 drugova, a u toj su grupi i zamjenik komandanta 1. bataljona Vaso Tepšić, operativni oficir 3. bataljona Josip Zokalj, vodnici Juraj Topolnjak i Vinko Stepanić, sekretar SKOJ-a 3. bataljona Stevo Špišić i desetar Ivan Miloš.

Po ocjeni Štaba brigade, naročito dobro su se držali borci i rukovodioci 2. bataljona. Slabije se ponio - 1. bataljon.

Iz ove borbe, premda nije bila ni teška a ni duga, štabovi, a i borci, ponijeli su značajna iskustva. I dalje ostaje zadatak: bolje se pripremiti, i taktički i tehnički, za napad na utvrđena uporišta, pogotovu za brzo svlađivanje žičanih i minsko- eksplozivnih prepreka. Borba u uvjetima mrkle, a k tome i kišne noći, traži od svih, dobro orijentiranje, sigurno i brzo međusobno sporazumijevanje i suradnju, dobro poznavanje uporišta, detaljno određivanje pravca napada i juriša, kako ne bi došlo do borbenog sraza jednih na druge, i drugih nesporazuma. Od posebnog značenja je dobro poznavanje neprijateljevog borbenog rasporeda, prepreka, utvrđenih vatrenih točaka, općeg vatrene sustava i drugih pojedinosti, da bi se izbjegli nepotrebni gubici. Ako se želi neprijatelja tući ili zarobiti u mrkloj noći, mora se uporište opkoliti i čvrsto blokirati sve pravce prema kojima će se vjerojatno pokušati izvući, kao što se i dogodilo prilikom napada na posadu u Blatnici.

Uporedo s napadom na Blatnicu, 8. divizija napala je i uporište u Rečici. U tom pokupskom selu smjestilo se oko 170 domobrana i tzv. "slunjskih" ustaša, s dva teška mitraljeza, 6 p-mitraljeza, 1 teškim minobacačem.

Odluka je bila: neprijateljeve snage u Rečici likvidirati i na taj način, naglašeno je u zapovijedi za napad, "ovaj narod istrgnuti ispod neprijateljeve propagande".¹¹⁹ Napad je počeo u 22,40 sati, 17. lipnja 1944. godine ovim rasporedom:

¹¹⁹ Izvještaj Štaba 8. divizije od 23. juna 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o napadu na Rečicu i Blatnicu. Opr. br. 38/44. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 28, dok. 80, str. 390.

- Prva brigada, pojačana s jednim bataljonom 2. brigade, inženjerskom i pratećom četom 3. brigade i topom od 65 mm, napala je uporište u Rečici. Od samog početka išlo je teško. Bataljoni su se prvo susreli sa žičanim preprekama pojačanim minsko-eksplozivnim napravama i čak električnom strujom, provedenom kroz žičane prepreke. To je iznenadilo i komandire i borce. Osim toga, bataljoni su dočekani vrlo dobro organiziranim i žilavim otporom. Sva nastojanja 1. brigade da prodre u Rečicu, neprijatelj je, svojim načinom obrane, uspješno eliminirao. Borba je trajala puna četiri sata.
- Druga brigada, bez jednog bataljona, postavila je osiguranje na cesti i pruži prema Karlovcu, porušila mostić na bezimenom potoku, minirala cestu na više mjesta, razorila prugu i porušila telefonsko-telegrafске linije.

U vrijeme borbi u Rečici i Blatnici, neprijatelj nije intervenirao snagama iz Karlovca ili iz Draganića. Kada su neprijateljeve snage pobjegle iz Blatnice u pravcu s. Zamršja, sačekao ih je, u zasjedi i iznenadio, bataljon 2. brigade vršeći ulogu rezerve 1. brigadi.

Postavljen zadatak u napadu na posadu u Rečici nije u cjelosti izvršen, niti su postignuti očekivani rezultati, bez obzira što su gubici neprijatelja bili, prema procjeni Štaba 1. brigade 8. divizije, doista veliki. Ubijeno je 28 vojnika, a nepoznat broj je ranjeno.

Uzrok neuspjeha, bio je u tome što su zapovijedi, samo djelomično izvršene.¹²⁰ Niži komandni kadar, posebno u 1. brigadi, nije se osjećao kao komandiri. Štab brigade nepravilno je ocjenjivao situaciju tokom borbe i prerano je dao naređenje za prekid napada i izvlačenje iz borbe. Trebao je sačekati zoru i pri boljoj vidljivosti koristiti PT i druga oruđa s kojima bi presjekao dovod struje u žičane prepreke, i učinili bolje mogućnosti za prolaz kroz prepreke i prodor u uporište.

Sve to, moralo se pravovremeno procijeniti i onda postupiti u skladu sa situacijom. A snaga za slamanje neprijateljeve posade u Rečici bilo je dovoljno.

Jedinice su imale i velike gubitke. Devet drugova je poginulo, među kojima i komesar čete Božo Janjanin, 24 druga su ranjeni, među inima i poručnik Vojin Ljepović. Utrošeno je oko 6.400 metaka za puške i mitraljeze, 15 mina za laki i 40 mina za teški bacač, 14 tromblonskih mina, 20 ručnih bombi i 50 topovskih granata.

Posada u Rečici nije pala i tu je bio naš najveći gubitak - gubitak pobjedničkog prestiža i pad vojnog i moralno-političkog raspoloženja. Pobjeda kod Rečice, baš tada, bila je više nego potrebna jedinicama NOV radi smanjenja pritiska neprijateljeve, naročito mačkovske propagande, na svijest ljudi u selima duž lijeve obale Kupe usmjerene na odvratanje od NOP-a. Uspjeh u napadu na posadu u Blatnici, imao je određeni

¹²⁰ Isto...

odjek, ali s pobjedom u Rečici, vjerojatno bi uzdrмали cijeli sistem utjecaja svih mogućih neprijatelja na tamošnji narod.

Poziv Štaba 4. korpusa na takmičenje u borbi

Još dok su obje divizije izvodile akcije širom pokupljanskih lugova i po kosama Vukomeričkih gorica, u Štab 4. korpusa stigla je depeša GŠ NOV i POH s pozivom na organiziranje tromjesečnog takmičenja između korpusa NOVJ pod njegovom komandom: 6., 8., 10. i 11. korpusa i između brigada u okviru korpusa.

Poziv na takmičenje imao je ovaj sadržaj:¹²¹

“Naša NOV prerasla je u modemu regularnu armiju i ako je zadržala izvjesne partizanske karakteristike. Razvitak mnogih naših vojnih rukovodilaca išao je u raskorak, zaostali su iza razvoja naše vojne organizacije. Ova slabost ogleda se ponekad u izgledu i opremi jedinica, ponekad u pogrešnim procjenama situacije i nezrelim odlukama, u slabom iskorištavanju oružja, sredstava i jedinica u borbi, odsustvu prodornosti i upornosti, što dovodi do neuspjeha u borbi sa svim svojim štetnim posljedicama, te slabog rada organa kojijsne vojne oblasti. Da bi se ove slabosti otklanjale na najbrži način. GŠH¹²², zakazuje međukorpusnu utakmicu unutar korpusa. Utakmica traje od 15. juna do 15. septembra. Korpus koji postigne najbolje rezultate, kako na vojničkom, tako i na organizacionom polju, biće od strane GŠ proglašen kao najbolji korpus u Hrvatskoj i dobit će zastavu GŠH. Unutar korpusa organizirat će se utakmica između brigada. Na kraju takmičenja Štab korpusa, u dogovoru sa Štabovima divizije i brigada, organizira Komisiju koja će utvrditi koja je najbolja brigada svakog korpusa. Najbolja od pet najboljih brigada biti će proglašena proleterskom ...”

Na osnovu poziva Glavnog štaba, brigade su se organizirale za takmičenje u ovim oblastima: 1) strojeva i borbena disciplina, starješinski i drugarski odnosi; 2) čistoća boraca; 3) briga za puni formacijski sastav brigada; 4) funkcioniranje pomoćnih službi; 5) majstorstvo u rukovanju oružjem; 6) najbolje korištenje jedinica i sredstava suradnje između jedinica; 7) majstorstvo štabova u rukovođenju jedinicama u borbi, inicijativnost i smjelost u izboru i primjeni raznih taktičkih postupaka u borbi; 8) proučavanje vojne teorije i optimalna primjena Titove taktike u borbi; 9) uspješnost u borbi i nanošenje gubitaka neprijatelju; 10) intenzitet političkog i kulturno-zabavnog rada, suradnja s narodom ...

U Štab 4. korpusa stigla je 27. lipnja jedna dopuna Poziva, označena brojem 53. iz Glavnog štaba, koja je također nalogala poduzimanje određenih vojno-organizacijskih i partijsko-političkih mjera za dinamiziranje

¹²¹ Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 28, dok. 106, str. 539

¹²² Glavni šab Hrvatske.

aktivnosti jedinica i takmičarskog elana i duha na svim poljima. U dopuni između ostalog, piše i ovo:

“U vezi otvaranja drugog fronta i priprema za opći juriš na ranjenu fašističku zvijer, neka vojno-pozadinske ustanove i komesari operativnih jedinica u zajednici sa pozadinskim organizacijama, sazivaju zborove i konferencije. Na ovim skupovima treba isticati ogroman značaj drugog fronta. To je: pobjeda antifašističke koalicije nad fašističkim zavojevačima i njihovim pomagačima, približava se čas konačnog obračuna sa fašističkom Njemačkom i svim kvislinzima, a ubrzava oslobođenje porobljenog čovječanstva; stvaraju se vrlo povoljni uvjeti za porobljene narode da se dižu na oružje, stvorene su velike mogućnosti za one narode koje je Hitler, pomoću njihovih izdajnika, upregnuo u svoja kola, da se iščupaju ispod njihovog utjecaja i da svoju sudbinu uzmu u vlastite ruke ..

Oba ova pisma bili su snažan poticaj za intenzivni vojni i politički rad u brigadama. O tome je bilo riječi na mnogim sastancima Štabova, boračkih kolektiva, partijskih i skojevskih organizacija.

O organiziranju takmičenja između brigada 4. korpusa bilo je riječi i na prvoj sjednici formiranog divizijskog komiteta KP 34. divizije, održanoj 4. lipnja. Na toj sjednici, detaljno i kritički, analizirane su posljednje borbene akcije, a naročito akcija brigade “FOS” na posadu u s. Ponikve, 31. svibnja. Dat je kritički osvrt na moralno-politički i radni lik komunisti, posebno pojedinih rukovodilaca - članova KPJ.

Divizijski je komitet dao poticaj i smjernice partijskim ćelijama i SKOJ-evskim aktivima za djelovanje u duhu takmičenja.^a

Stalni pokreti i borbe, ma koliko bili naporni, postupno su kovali i vojnički i moralno-politički lik 34. divizije. Ona nije bila samo jednostavan “zbir” brigada i partizanskih odreda, već i organizacijski sređen i usklađen vojni kolektiv, sa čvrstim unutarnjim vezama i sistemom zapovijedanja.

“Stanje u diviziji se poboljšalo. Manje je dezertera, a priliv novih boraca sve je veći. Disciplina i borbenost su povećani u obje brigade. Povećala se borbenost i u Ž-P odreda. Tome su mnogo doprinijeli i kursisti iz-podoficirskog kursa u vojnoj školi 34. divizije”, konstatirao je komesar 34. divizije u svom izvještaju komesaru 4. korpusa, 29. lipnja, o političkoj situaciji u diviziji i na terenu.¹²³

I dalje ostaje najveći problem - popuna brigada, naročito “FOS”, čije se brojno stanje osjetno smanjilo. Mobilizacija novih boraca u Pokuplju, uz sve organizacijske i političke mjere što su ih poduzeli Okružni komitet KPH za Pokuplje, Komanda vojnog područja, Štabovi 34. divizije i T-PO, nije dala neke rezultate. Bilo je ozbiljnih otpora u selima, dobrim dijelom kao posljedica utjecaja neprijateljske, poglavito mačekovske propagande s parolama: “Čuvajte glave”, “Ne idite nikuda!” i si...

¹²³ Arhiv VII. Fond NOB, br.reg. 17-1/4, k.1224.

Omladinski slet u Ribniku, kotar Karlovac, 1944.

T-P odred uspio je svoje redove pojačati s oko 100 novih boraca, a u Karlovačku brigadu došlo je s njihovog sektora oko 120 novih boraca. To je samo ublažilo problem popunjavanja boračkih redova, i postaje svakim danom sve aktualnije. To je razlog zbog čega su u Štabu 34. divizije pripremani planovi za organizacijsko jačanje i širenje borbenih redova divizije, koja još nije dosegla optimalno brojno stanje. Za koji dan, planirano je na Žumberku formiranje nove, Žumberačke brigade, a na području Samobora i Jastrebarskog novog Samoborsko-jaskanskog NOP odreda.

Prva pretpostavka za ostvarenje tog plana bio je - politički rad u vojsci i narodu, i posebno na terenu Pokuplja, Turopolja i Posavine. Taj zahtjev imao je utjecaja i na usavršavanje oblika političkog rada u boračkim kolektivima, gdje će se morati postupno napustiti stari način političkog rada, u kojem su samo komesari imali glavnu riječ i utjecaj, i usvajati novi način rada, određenije "masovni politički rad" u kojem će, pravo za učešće, imati svi borci i rukovodioci, a posebnu obvezu članovi KP i SKOJ-a. U tu svrhu učinjeni su novi napor za aktiviranje čitalačkih grupa u vodovima, organiziranje političkih konferencija na kojima će se raspravljati o najaktuelnijim temama i problemima kao što je bio - sporazum Tito-Šubašić, šire informiranje boraca i naroda, povećanje broja usmenih, zidnih i džepnih novina, bolje snabdijevanje novinama i časopisima.

Posebnu ulogu u oživljavanju takvih aktivnosti, imali su kultumo-prosvjetni odbori u bataljonima i četama - inicijatori i organizatori učenja pjesama, pjevanja, priprema dramskih sastava, priredaba s programom za borce i stanovništvo po selima. U tom sklopu, organizirane su i priredbe za svečanosti u povodu primanja novog naoružanja dobivenog od saveznika.

Sve u svemu, politički i partijski rad bili su motorna snaga uz koju se moglo i moralo rješavati bitni problemi: popuna jedinica i naročito brigade “FOS”, uzdizanje novih kadrova, kojih je uvijek nedostajalo i održavanje borbenog raspoloženja i visokog moralno-političkog stanja u svim jedinicama divizije.

Pokret 4. korpusa na Žumberak. Sudar s neprijateljevom lipanjsko-srpanjskom ofenzivom

Nadahnuti takmičarskim elanom, jedinice 34. i 8. divizije 4. korpusa krenule su tih dana, područjem Žumberka, na nove zadatke. Valjalo se dobro organizirati za izlazak na prometnice Zagreb-Karlovac, razoriti ih i zatim, pravac na Žumberak. To je i ostvareno noću, 20./21. lipnja 1944. godine. U koloni brigade “FOS”, kretao se i Štab 34. divizije. Predvečer, 20. lipnja, svi bataljoni izbiše u blizinu pruge Zagreb-Karlovac. Bilo je još vidno, tako da se moglo vidjeti stanje na mjestima za prelazak pruge. U 21,00 počelo se prelaskom. Prvi bataljon, s grupom minera, prešao je prugu kod potoka Bukovec. Trenutak kasnije, prošao je oklopni vlak. Drugi bataljon prešao je prugu kod kote 130. Tom prilikom, njegova 3. četa, zajedno s minerima, porušila je most na Gonjevskom potoku. S 2. bataljonom išli su i Štabovi brigade “FOS”, 34. divizije i intendatura brigade. Treći bataljon, sa grupom minera, prešao je prugu između potoka Okićnica i Zdenčine, rušeći tu dionicu na nekoliko mjesta. Četvrti bataljon, pojačan PT topom i grupom minera, prešao je također prugu kod potoka Okučnica. Prelazeći je, napao je bunker s posadom, zarobio pet vojnika i porušio most na potoku Okićnica. Ta razaranja zaustavila su promet na pruzi Zagreb-Karlovac cijelog sljedećeg dana, 21. lipnja 1944.¹²⁴

Nakon prelaska pruge, jedinice brigade “FOS” prikupile su se u s. G. Desinec i poslije kraćeg predaha, kolona kreće prema Plešivici gdje stiže u 05,30 sati 21. lipnja.

Uporedo s dijelovima 34. divizije, prugu i cestu Zagreb-Karlovac svladala je te noći i 8. divizija, a zatim nastavila marš na širi prostor Krašić-Svrževo. (Vidi kartu br. 13, str. 453.)

Dolaskom na Žumberak, 34. divizija zauzima ovaj borbeni raspored:

- Brigada “FOS” smjestila se u širem rajonu s. Plešivica. Prvi bataljon u

¹²⁴ U Izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 23.lipnja 1944. Između ostalog stoji:”Partizani su pojačali razorne djelovanje na pruzi kod Karlovca. Noću 20/21.VI izvršili su prepad na Zdenčinu bez učinka. Iste noći uzvršili su napadaj na stražu kod mosta preko Okinčice (2 km z. Zdenčine). Posada mosta, nakon žestoke borbe, povukla se pred nadmoćnijim neprijateljem u sastav posade Desinec. Pet domobrana je nestalo...” Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 28, dok. 137. Str. 693-694.

sjevernom, a 3. bataljon u južnom dijelu s. Plešivica, 2. bataljon sa Štabom brigade i prištapskim dijelovima u s. Prilipje; 4. bataljon u s. Kupeč Dol;

- Žumberački odred smješta se na sjevernim padinama Plešivice, prema Samoboru u selima Prekrižje i Kotari i nalazi se na osiguranju područja;
- Karlovačka brigada razmjestila se u rajonu s. Sv. Jana;
- 8. divizija smjestila se u selima: Krašić, Pribić, Hrzenik, Strmac Slavetić.¹²⁵

I tek što su obje divizije stigle na svoje ciljeve, nisu uspjele ni dobro predahnuti, a već su bile suočene s vrlo jakim snagama što su krenule u ofenzivu, koja će u tri etape, potrajati skoro mjesec dana: od zore 22. lipnja do 17. srpnja. I ta opsežna i jako zamorna ofenziva završit će, kao što su završili i svi raniji vojni “izleti” neprijatelja na Žumberak - bez rezultata. Žumberak će i nakon mnogih okršaja, juriša i protujuriša, bombardiranja iz zraka, paljenja, pljačke, hapšenja seljaka, ubijanja, opet ostati naš - partizanski.

Prve na udaru ove ofenzive bile su jedinice 34. divizije okupljene u širem rajonu Sv. Jana i Plešivica.

Dijelovi 10. i 30. ustaške bojne, 4. bojne ustaškog zdruza i 1. bataljona “A” 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka iz Jastrebarskog i 2. bataljona “B” iz Karlovca, nastupali su iz uporišta u Jastrebarskom, u dvije kolone. Prva je prodirala pravcem: Sv. Jana-s. Kupeč Dol-s. Plešivica, a druga pravcem s. Desinec-s. Prhoč-s. Plešivica. Sa suprotne strane, od Samobora, njima u susret, prodirale su također dvije kolone ustaša i gestapovaca u kojima su se nalazili: 1. policijski bataljon iz Bregane (gestapovci) i 13. ustaška bojna iz Samobora. Jedna je išla cestom u pravcu s. Rude i dalje prema s. Plešivica, a druga, planinskim putevima i stazama - s. Lipovac pravo na dominantan planinski vis Japetić k 871.

Kolone su napredovale tako da okruže snage 34. divizije na potezu Sv. Jana -Plešivica i da ih tu razbiju.

Herojska pogibija Marijana Badela, komesara brigade “FOS”

Prvi sukob s kolonama imala su u 03,00 sati, ujutro 22. lipnja, dva bataljona (3. i 4.) Karlovačke brigade koji su osiguravali Komisiju za izvršenje rekvizicije u s. Desinec. Nakon kraćeg okršaja, zbog nadmoćnosti i podrške tenkova, bataljoni su odstupili na položaje iznad s. Kupeč

¹²⁵ Izvještaj Štaba 4. korpusa od 30. lipnja 1944., Glavnom štabu NOV i POH o prelasku 8. i 34. divizije iz Pokuplja na Žumberak, o diverzijama na pruži Zagreb-Karlovac i o borbama na području Sv. Jana i Plešivica. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 28. dok. 107, str. 572.

Dol i Vranin Dol. Ubrzo, neprijatelj napada i ostale dijelove Karlovačke brigade sa svetojanskih položaja prema s. Ivančići, Spigelski Breg i Japetić. Zatim naglo prodire za njima, sve do planinskog masiva Japetić k 871.

U borbi bataljona Karlovačke brigade, na položajima kod Sv. Jane, zatekao se i komesar brigade Marijan Badel. Čim su borbe počele on je krenuo da se priključi - najbližoj, a to je bila Karlovačka brigada. U tom nastojanju naletio je na neprijatelja i bio teško ranjen. Nije mogao dalje. Zaprijetila mu je opasnost da živ padne neprijatelju u ruke. Nije se mogao pomiriti s tim sudbinskim ishodom. Riješio je boriti se do zadnjeg metka. I borio se do posljednjeg daha. Poginuo je kao pravi narodni junak i heroj.¹²⁶

Brigada "FOS" napadnuta je nešto kasnije, oko 07,30 sati 22. lipnja. Ona je čekala neprijatelja, organizirano i spremno, na položajima kod sela Plešivica i Prilipje. Drugi i 3. bataljon, u prvoj liniji otpora, pustili su neprijatelja što je nastupao tim pravcem, na sasvim blisko odstojanje i onda otvorili, po njegovim nastupajućim linijama, jaku automatsku vatru. Prvi neprijateljev napad je odbijen.

Odmah zatim neprijatelj otvara snažnu artiljerijsku i minobacačku vatru u čemu su učestvuju i tenkovi i avioni. Bataljoni su za tili čas imali priličan broj ranjenih boraca. U nastavku borbe, čete 2. i 3. bataljona, uzajamno surađujući, osujetile su

*Narodni heroj Marijan Badel,
prvi komesar "Seljinebrigade"*

¹²⁶ Badel Marijan, rođen je u Koprivnici 1920. godine. Već kao srednjoškolac stupio je u redove komunističke omladine i tim putem i u revolucionarni radnički pokret. U NOB stupa 1941. U NOB-i je partizan, politički radnik, komesar Turopoljsko-posavskog odreda, a zatim i komesar Udarne brigade "FOS". Već prvog dana neprijateljeve ofenzive na Žumberak, 22. lipnja 1944., teško je ranjen i u takvom stanju nastavio je boriti se do posljednjeg daha. Poginuo je na položaju kod Prodin Dola, kod Sv. Jane, u 24 godini života. Nosio je čin majora NOVJ. Za osvjedočenu hrabrost i požrtvovanje u borbi, kao i za izvanredan doprinos razvoju partizanskih jedinica, proglašen je Narodnim herojem Jugoslavije.

nekoliko neprijateljevih pokušaja da napadima na krila i bokove uzdrma-ju obranu brigade kod s. Plešivica.

U međuvremenu, neprijateljeve kolone nastupajući iz pravca Samobora u pravcu s. Rude-s. Prekrižje odbacuju Žumberački odred. Pri tome je jedna kolona prodire, planinskim putem, preko s. Lipovice na dominantan vis Japetić k 871 sa sjeverne strane i spaja se sa svojim snagama što su već uspjele doći na taj vis iz pravca Sv. Jana. Time je brigada “FOS” bila odsječena od svog prirodnog zaleđa.

Procjenjujući težinu situacije u kojoj se brigada našla, Štab je donio odluku o napuštanju s. Plešivica i zauzimanju novih položaja na dominantnim topografskim objektima iznad sela Plešivica i Prilipje.

Taj pokret brigada “FOS”, izvodi po danu i pod jakim vatrenim udarima neprijatelja, a pri tome su 3. četa 2. bataljona i 2. četa 3. bataljona, upornom obranom izdržale pritisak protivnika, uprkos tome što su imale osjetne gubitke, sve dok se glavnina brigade nije izvukla i stigla na nove linije otpora na visovima iznad s. Prilipje, gdje su pristigli i dijelovi Žumberačkog odreda.

Tada brigada dobiva još jedan zadatak: zaštita povećeg broja ranjenika koji se prikupljaju u rajonu s. Prodin Dol, gdje se već nalazi 4. bataljon. I negdje oko 10,30 sati brigada “FOS” je krenula s ranjenicima prema s. Sopotu i dalje prema planinskom vrhu Kozljaku. U zaštitnici su bili borci Z-P odreda. U nastavku pokreta, dublje u žumberački prostor, trebalo je prvo ovladati dominantnim planinskim visom Japetić, k 871, na kojem se utvrdio dio neprijateljevih snaga. S tim u vezi, Štab brigade je odmah dao naređenje bataljonima za napad.

Prvi i 3. bataljon dobili su zadatak da izvrše energičan juriš na neprijatelja na Japetiću, k 871, osvoje kotu i djeluju protiv neprijateljevih dijelova što su prodirali u pravcu Prodin Dola i Kupeč Dola.

Razvila se žestoka bitka oko planinskog visa Japetić. Taj vis je prelazio tri puta iz ruke u ruku. Najzad, bataljoni brigade “FOS”, razbili su neprijatelja i protjerali ga s te dominante točke. U teškim okršajima toga lipanjskog dana pokazali su prave boračke vrijednosti i brigada “FOS” i Žumberački odred. O njihovoj borbenosti i držanju u najtežim trenucima, napisano je u izvještajima načelnika Štaba 34. divizije, Dušana Pekića, vlastitom rukom, ujutro u 05,30 sati, 23. lipnja, poslanog Štabu 4. korpusa. U izvještaju je stajalo:¹²⁷

“Nijemci i ustaše (1. bataljon Jägersatz Regimente, 13. ustaška bojna i dvije satnije 30. ustaške bojne) poduzeli su napad na naše položaje. Prva na udaru bila je Karlovačka brigada čiji su bataljoni bili na osiguranju rekvizicije u Desincu, a potom i bataljoni te brigade koji su bili na položajima kod Sv. Jane. Karlovačka brigada je naglo odbačena. Odmah je

¹²⁷ Arhiv VII, Fond NOB, br.reg. 25-315, kut. 426.

reagirao bataljon brigade “FOS” i krenuo u bočni napad. Ali neprijatelj naglo prodire i uzima sve kote iznad Sv. Jane. To bude razlog da bataljon nije ušao u borbu već se povlači do grebena između Prodin Dola i Vranov Dola. Tu su se skupili svi bataljoni brigade “FOS”.

Istovremeno, neprijatelj se kretao iz Jaske i Samobora u pravcu Plešivice i napao Žumberački odred i brigadu s jedne i s druge strane. Išao je s tenkovima i s bornim kolima. Žumberački odred je odmah odstupio, dok je brigada “FOS” nastavila voditi borbu puna tri sata, nakon čega se povlači na kote i u šumu iznad s. Plešivice.

Oko podneva, Ž-PO i FOS povlače se iz sela Plešivice, Prilipje i Sv. Jane u šumu između sela Prilipje, Prodin Dol, Ivančić i Japetić. Na Japetički greben neprijatelj prodire još prije dana i blokira sve puteve i naše snage sve do 15 sati vode obrambenu borbu u blokadi. Nakon toga krenula je brigada u protunapad i zbacila neprijatelja s Japetića. Ali, neprijatelj je tri puta vršio protunapad i na kraju, izbacio naše snage, no, treći put kada smo mu dali “vjetar pod pete” i izbacili s kote, nastavili smo gonjenje prema Samoboru. Neprijatelj je ostavio 10 mrtvih na položaju. Istovremeno brigada “FOS” je s dva bataljona krenula u napad na neprijatelja u sela Kupeč Dol i Prodin Dol, izbacivši ga i sa tih položaja. Pred noć stiže mu pojačanje, a mi se povlačimo ponovo u šumu gdje se sređujemo i pred samu noć ponovo ga odbacujemo i napokon neprijatelj se povlači s tog sektora.

Gubici “Seljine” brigade i Ž-PO: 10 poginulih, 26 ranjenih i 10 nestalih drugova, među poginulima je i komesar brigade Marijan Badel.

Neprijatelj je imao oko 90 izbačenih iz stroja od kojih je 14 ostalo na položaju.

U tim okršajima veza s Karlovačkom brigadom se prekida. Ona se cijelo vrijeme borbe nije oglasila. Potpis: Pekić Dušan”

U borbama vođenim 22. lipnja, 34. divizija imala je ove gubitke:

- Brigada “FOS” : poginulih 7, ranjenih 35, nestalih 10 drugova;
- Karlovačka brigada: poginulih 3, ranjenih 7, nestalih 6 drugova;
- Žumberački odred: poginulih 2, ranjenih 7, nestalih 9 drugova.

Gubici naših jedinica su 12 poginulih, 49 ranjenih i 27 nestalih pripadnika jedinica, a to znači manjak u borbenom stroju od 88 boraca. Procjena naših štabova o neprijateljevim gubicima tog dana su: 48 mrtvih i 60 ranjenih.¹²⁸

Veliki gubitak za brigadu “FOS” i cijelu 34. diviziju bila je pogibija komesara i velikog revolucionarnog borca Marijana Badela, a ranjeni su: pomoćnik komesara brigade i partijski rukovodilac Božo Rkman, koji je

¹²⁸ Izvještaj Štaba 34. divizije od 24.VI 1944. Štabu 4. korpusa opr.br.153/44. Arhiv VII, Fond NOB-a, br.reg. 23-5/5,k.426.

ostao u brigadi, komandant 2. bataljona brigade Vladimir Valjan, komandant 4. bataljona Stjepan Štos, intendant brigade Ilija Novaković i referent saniteta brigade Stjepan Štrefči.

Brigada “FOS” proglašena udarnom!

U borbama od 22. lipnja, na sektoru Plešivica, Japetić, Prodin Dol i Kupeč Dol “komandni kadar i svi borci Seljine brigade”, kako je to ocijenjeno u pomenutom izvještaju Štaba 4. korpusa Glavnom štabu NOV i POH od 30. lipnja 1944., “pokazali su visoku svijest i borbenost te smo na osnovu toga i ranijih uspjeha koje je brigada postigla istu predložili da se proglasi **“UDARNOM”**.”¹²⁹

Odluka Glavnog štaba saopćena je na sastanku svih rukovodnih kadrova brigade. Prenio ju je član Političkog odjela 34. divizije drug Slavko Borojević.

Vijest o proglašenju brigade udarnom, snažno je odjeknula u svim boračkim kolektivima: vodovima, četama i bataljonima. To priznanje došlo je u pravi čas. Borci su to zaslužno priznanje prihvatili, pjesmom, radošću, općim veseljem i prigodnim sadržajima novoizdanih džepnih i zidnih novina s tekstovima u kojima su opisane najteže dionice ratnih staza kojima je brigada prošla, od dana formiranja u šumi kod Cerja nedaleko od Pokupskog, 8. siječnja 1944., pa do ovog, iznimno teškog i zamornog 22. lipnja, kad je brigada, kroz teške okršaje, manifestirala sve svoje boračke i moralno-političke vrijednosti.

Za organizaciju većeg slavlja, povodom primanja počasnog naziva “Udarna”, nije bilo vremena. Jer, neprijatelj je, nakon kraćeg predaha, pripremio nastavak svog ofenzivnog plana na Žumberku od kuda se, navečer 22. lipnja, morao vratiti s prorijedenim sastavom u četama i neobavljena posla.

Nakon borbe kod sela Plešivica, Vranov Dol, Prodin Dol, Kupeč Dol i Japetić, brigada “FOS”, zauzima nove položaje u rajonu sela Hrašće, Višoševići i Dragonoš. Karlovačka brigada zanoćila je u selima: Drage (1. bataljon), Špigelski Breg (2. i 3. bataljon) i Višoševići (Štab brigade i 4. bataljon). Sutradan, 23. lipnja, Karlovačka brigada se premješta malo na jug, zauzimajući položaje u s. Drage (3. bataljon), Ivančići (1. i 4. bataljon) i Sv. Jana (2. bataljon). Štab brigade i njegovi dijelovi, smjestio se u s. Špigelski Breg. Poduzete su pune mjere osiguranja, mrtve straže i patrole, nalaze se na istaknutim položajima prema Samoboru, Plešivici i Jastrebarskom.

¹²⁹ Štab 4. korpusa poslao je 25. lipnja prijedlog GŠ NOV i POH da se brigada “FOS” proglasi “Udarnom”. Glavni štab NOV i POH odgovorio je na to 26. lipnja depešom. “Usvaja se prijedlog. Seljina brigada proglašena Udarnom!” Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 4 - 13/1, k. 429 A.

Najhrabrijim "Seljinim" udarnicima - odlikovanja

Mnogobrojni podaci što su stizali iz neprijateljevih uporišta, naslućivali su bližu mogućnost za novi udar, te se valjalo dobro pripremiti. Ali, da se ne bi pasivno čekala inicijativa protivničke strane, treba organizirati akciju na točku gdje je neprijatelj najosjetljiviji. Usred priprema neprijatelja za nastavak ofenzive na Žumberak, Štabovi 34. i 8. divizije određuju Karlovačku brigadu i 3. brigadu 8. divizije, da udare po željezničkoj prometnici na dionici između stanica Horvati i Jastrebarsko.

Prema dobivenom naređenju te brigade, krenuše noću 25./26. lipnja na jug prema saobraćajnom koridoru Zagreb-Karlovac. U okviru brigadnog zadatka 1. i 3. bataljon Karlovačke brigade, razaraju prugu između Zdenčine i Horvata. Desno od Karlovačke brigade, na dionici pruge između Desinca i Jastrebarskog diverziju je izvodila 3. brigada 8. divizije. Iste noći prekopavanje ceste Samobor-Plešivica, obavile su jedinice Žumberačkog odreda.¹³⁰

Dok su 1. i 3. bataljon Karlovačke brigade i 3. brigada 8. divizije razarali prugu, 4. bataljon drži zasjedu na liniji osiguranja s. Pavučnjak - Buti. Drugi bataljon je u divizijskoj rezervi u rajonu s. Repište. A 1. i 4. bataljon brigade "FOS" osiguravali su prihvat brigada po povratku s akcija-

Željeznička pruga je, te noći 25./26. lipnja, presječena na 72 dupla

¹³⁰ I. Lulik i Đ. Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", Historijski arhiv Karlovca, 1984, str. 133.

mjesta, porušena su dva mosta, cesta je prekopana na 4 mjesta, a usput su srušena i dva betonska električna stuba visokog napona.¹³¹

Brigade su razarale prugu, a neprijatelj se nije javljao.

Rano ujutro 26. lipnja, Karlovačka brigada vratila se obavivši svoj dio zadatka na pruži, sigurna da tog dana neće proći ni jedan neprijateljev vlak. Smjestila se na odmor u selima: Sv. Jana (Štab brigade i 2. bataljon), Špigelski Breg (1. bataljon), Paljugi (3. bataljon) i Drage (4. bataljon).

Lipanjka se ofenziva nastavlja

Ono što se očekivalo, to se 27. lipnja 1944. i dogodilo. Jake i dobro organizirane snage krenule su u nov vojni pohod na Žumberak. Zapravo nastavak ofenzive započete i prekinute pet dana ranije. Sudeći prema brojnosti snaga što su uključene u težištu njihova borbenog djelovanja, dalo se zaključiti da im je glavni cilj: odbacivanje naših snaga sa prometnica Zagreb-Karlovac i Karlovac-Ozalj-Metlika; dubok prodor na slobodni teritorij Žumberka; komadanje, razbijanje i uništenje partizanskih snaga na tom prostoru.

Radi ostvarivanja vrlo ambicioznog cilja, neprijatelj je u nastavku ofenzive uključio: jedinice iz 1. njemačkog rezervnog puka (Jägersatz Regimente), nekoliko ustaško-domobranskih bojni - 5,13 i 30. i četiri bataljona Drugog posadnog domobranskog zdruga. Te snage imale su izdašnu pomoć vatrom iz tenkova i aviona.¹³²

U ovom, drugom vojnom pohodu, težište udara usmjereno je na 8. diviziju, raspoređenu u rajonu Krašić: sela Pribići-Hrženik-Strmac-Slavetić, 34. divizija nalazila se je lijevo od nje, na svetojanskim položajima.

Neprijatelj je krenuo jutrom 27. lipnja, u dvije napadne kolone. S glavnom kolonom, prodirao je u okružje ceste Draganić-Krašić i napao na položaje 8. divizije. S drugom kolonom, nastupao je od Jastrebarskog u pravcu s. Petrovina i dalje prema s. Slavetić i Sv. Jani, i tu udario i na položaje brigade “FOS” koja je svojim borbenim rasporedom štitila lijevi bok 8. diviziji.

Lijevo do brigade “FOS”, na svetojanskim položajima, nalazila se Karlovačka brigada. Njen 2. bataljon držao je istaknute položaje na liniji sela Srednjak-Miladini-Brezari, usmjeren prema s. Petrovina, a svojim

¹³¹ U Izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 26. lipnja 1944. između ostalog stoji: “Na pruži Zagreb-Karlovac, 26.VI rano ujutro minirana je pruga na više mjesta između ž.p. Desinec i Horvati, te ž.p. Jastrebarsko-Desinec. Pruga je oštećena. Zbornik NOB-a, Tom V, knj. 28, dok. 140, str. 704.

¹³² Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 28, dok. 141, str. 716. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 53-113, k.426 i 34/2, k.1223.

borbenim rasporedom štitio je i lijevi bok brigade "FOS". Jedna neprijateljeva kolona nastupala je od s. Malunje i dočekana s jakom vatrom 2. bataljona Karlovačke brigade. Neprijatelj je odbijen i odbačen u s. Malunje.

Cijeli se dan, 27. lipnja, vodila žestoka borba pred položajima 8. divizije, a naročito na sektoru sela: Prekrižje, Strmac, Crkveni i G. Pribić. Tokom dana, pojedini položaji su po nekoliko puta morali biti napušteni, da bi zatim protujurišima bili otimani iz neprijateljevih ruku. Neprijatelju je uspjelo, tokom dana, djelomice odbaciti snage 8. divizije i ovladati položajima na liniji Grandić Breg i Paulov Breg kod Prekrižja, te selima Strmec, G. Pribić, Brebrovci i Balabani, ali se padom mraka, povukao u pravcu Krašića, zanoćio u blizini sela Brebrovca i Balabana, povukao u pravcu s. Krašić, gdje je tokom noći organizirao obranu.¹³³

Sljedeći dan nastavljaju se borbe i prodirući na pravcu s. Petrovina-s. Slavetić, neprijateljeva kolona sukobila se sa 2. bataljonom brigade "FOS", koji se odlučno borio punih deset sati, do 18 sati navečer. U tom vremenu (oko 15 sati), 1. četa 2. bataljona, zajedno s dvije čete 3. brigade 8. divizije, prelazi u oštar protunapad na neprijateljeve snage što su izbile na kote između s. Rastok i s. Brebrovac. Neprijatelj je izbačen s tih kota, ali ih ubrzo opet osvaja. Predvečer, u 18 sati ponovljen je protunapad, ali ovaj put bez uspjeha.¹³⁴

Neprijateljeve snage su tokom noći dobile pojačanje, pa su ujutro 28. lipnja obnovile napade na položaje 8. divizije. Napadima je prethodila jaka artiljerijska priprema po važnijim točkama u sistemu obrane 8. divizije. Zatim se vodila oštra višesatna borba. Nakon tri sata teških okršaja, neprijatelj uspijeva ponovno ovladati položajima na Grandić i Paulovom Bregu, kod s. Strmac, k 202 i s. Okrog. Oko 10 sati izbija kod Vrhovca, odakle je izvršio pritisak prema Grandić Bregu. Na tim se položajima borba vodila skoro cijeli dan, naročito na sektoru sela Prekrižje, Strmac i Svrževo.

U popodnevним satima, 28. lipnja, osjetio se umor neprijatelja i njegov pritisak bitno popušta. Najzad, oko 16 sati, počinje s povlačenjem svojih dijelova s Grandić i Paulovog Brega, s kote 203, dok je s položaja u s. Prekrižje odbačen protunapadom 2. brigade 8. divizije. U isto vrijeme neprijatelj se povukao i od sela Okrug u pravcu Crkvenog, G. i D. Pribića. Na tim je položajima neprijatelj je i zanoćio.

Nakon dvodnevних borbi neprijatelj je imao dosta gubitaka, zamorio se, a ostvario je mršav rezultat.

Osnovom procjene ishoda dvodnevne borbe i moralnog stanja u protivničkim redovima. Štab 4. korpusa odlučio da je nastupio povoljan mome-

¹³³ Izvještaj Štaba 8. divizije od 5. srpnja 1944. Štabu 4. korpusa o borbama na Žumberku od 27. lipnja do 2. srpnja 1944. Opr. br. 41/44. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 29, dok. br. 8. Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 19/1 i 2, k. 1223.

¹³⁴ Izvještaj Štaba 2. bataljona brigade "FOS" od 2. srpnja 1944. Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 5/8, k. 1223.

nat za prelazak u noćni protunapad na neprijatelja sa sjeverne i zapadne strane i to angažiranjem snaga jedne divizije od dvije brigade 8. divizije i jednom brigadom "Seljinom" 34. divizije.

Štab 4. korpusa izdao je, u tom smislu, zapovijed Štabovima 8. i 34. divizije nakon čega su data i sva potrebna naređenja jedinicama. Protunapad je počeo u 03,15 sati 29. lipnja. U juriš su krenule dvije brigade 8. Divizije, a brigada "FOS" priključuje se 8. diviziji u 04,00 sata, jurišem na neprijatelja kod G. i D. Pribića. Protunapad, međutim, nije uspio. Neprijatelj je izdržao višesatni pritisak i sve nasrtaje. Takav se ishod protunapada, u toj situaciji, mogao i očekivati, jer se u njega išlo s umornim brigadama, zasićenim svakodnevnim borbama, bez sna i odmora, pa i redovne hrane. To je, opet, bila jedna pouka štabovima da ubuduće realnije procjenjuju operativno-taktičku situaciju, snagu i moral neprijatelja, ali i fizičku spremnost i borbeni moral svojih jedinica. Protunapad je ozbiljna borbeno i taktička radnja i s njom se ne može igrati već se mora pažljivo koristiti.

U proteklom dvodnevnom teškim borbama u kojima je 8. divizija ponijela najteži teret, 34. divizija bila je relativno pošteđena. Ona tokom 27. i 28. lipnja nije imala ozbiljnijih borbi osim sitnijih čarki.¹³⁵ Svojim rasporedom na svetojanskim položajima ona je zatvarala brdsko-planinske pravce što iz rajona Sv. Jane vode u dubinu slobodnog teritorija Žumberka: sela Ivančiči-Tihoćaj-Brezovac i Šimraki.¹³⁶

Oko 9 sati, 29. lipnja, neprijatelj je, uz podršku artiljerije, minobacača i avijacije, obnovio napade na položaje 8. divizije i oko 11 sati ponovo je osvojio Vrhovec, i još jednom Grandić i Paulov Breg, kota 203, kao i sela Strmac i Svrževo. U isto vrijeme uslijedio je i njegov napad s linije s. Gornji Pribić na položaje 34. divizije kod s. Okrog. Odlučnim otporom bataljona "FOS" i Karlovačke brigade neprijatelj je zaustavljen, a zatim i odbačen na svoje polazne položaje kod G. Pribića. Tada nastupa zatišje do 17 sati kada počinje napad aviona po položajima Karlovačke brigade. Brigada "FOS" povlači se na sektor Goljak i u šumu sjeverno od Goljaka.

U tim borbama 34. divizija imala je jednog poginulog i 12 ranjenih boraca. Poginuo je komandant 3. bataljona Karlovačke brigade poručnik Josip Bestić.

Noću, 29. lipnja, neprijatelj ostaje na liniji Krašić-Pribić-Petrovina. S obzirom na blizinu jakih neprijateljevih snaga i jedinice 8. i 34. divizije prenoćile su pod zaštitom jakih borbenih osiguranja u spremnosti da svakog trena stupe u borbu. Sutradan, rano ujutro, 30. lipnja, neprijatelj nastavlja s napadom. Prvo je udario na Karlovačku brigadu raspoređenu na položajima u rajonu sela: Okrog (2. bataljon), Slavetić (3. i 4. bataljon) i

¹³⁵ Izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa od 10. srpnja o borbama na Žumberku od 22.VII 1944. Zbornik NOR- a, Tom V, knj. 28, str. 170.

¹³⁶ Izvještaj Štaba Karlovačke brigade o rasporedu i akcijama od 26. do 30. lipnja 1944. godine. Arhiv VII, reg. br. 14/3, k. 1229.

Dragovšćak (1. bataljon). Već u prvom naletu uspijeva upasti u našu obrambenu liniju na desnom krilu, ali je odlučnim protunapadom odbačen.

Neprijatelj je ujutro, 30. lipnja, ponovio napad i na položaje 8. divizije. Nakon borbe, vođene oko dva sata, uspjelo mu je ovladati selima Svrževo i Begovo Brdo, ali oko 9 sati prije podne, neprijateljev pritisak naglo popušta. (To se dogodilo u popodnevnim satima i pred položajima 34. divizije). Oko 10 sati opaženo je neprijateljevo povlačenje prema polaznim bazama u Draganiću. U isto vrijeme pridolazili su, u rajon Krašić, svježi ali manji sastavi neprijateljevih jedinica.

U Štabovima 8. i 34. divizije, koji su usko surađivali u borbi, procijenjeno je da je nastupio povoljan čas za protunapad sa sjeverne i južne strane u bokove neprijateljevih kolona koje se povlače prema s. Draganići. Naređenja za protunapad davana su usmeno i određen je pokret u 11,00sati.

U skladu s tim, 1. i 3. brigada i dijelovi 2. brigade 8. divizije, dobili su zadatak da krenu sa sjeverne, zapadne i južne strane, a dijelovi 34. divizije (dva bataljona Karlovačke brigade i jedan bataljon brigade "FOS"), preko Pribića prema selima Krupača i G. Kupčina i udare u lijevi bok kolona što se povlače cestom Krašić-Draganić.

Brigade 8. divizije kreću u napad u 11 sati. Jedan bataljon 1. brigade krenuo je prema selima Brlenić i Brezarić s namjerom da zauzmu zasjedu na cesti za izvlačenje neprijateljevih kolona.

Međutim, prvi napad nije uspio. Neprijatelj, utvrđen kod Krašića, održao je svoje položaje. Protunapad je ponovljen je u 13,00 sati. Ali ni tada nije bilo uspjeha. Naprotiv, neprijatelj je uzvratio protunapadom da bi se oslobodio pritiska. Tada dolazi do popuštanja s obje strane. Oko 17,00 sati 8. divizija je krenula u treći napad. Opet bez uspjeha. Očito, umor je učinio svoje. Sat kasnije, u 18,00 išlo se i četvrti put u napad, ali ovaj put na ključnu točku neprijateljeve obrane kod kapele Sv. Ivan i na bezimenoj koti j-z od Krašića. Ovaj, četvrti napad, podržan je jakim koncentracijom minobacačke vatre i vatre iz PT topova. I nakon žestokog otpora, koji je potrajao samo pola sata, neprijatelj se diže s krašićkih položaja i daje u bijeg prema Draganiću, a naši se dadoše u potjeru za njima.

U protunapad su krenuli i drugi dijelovi 34. divizije i to iz dva pravca: dva bataljona Karlovačke brigade i bataljon brigade "FOS", krenuli su preko s. Pribići prema Krupači i napadom u bok prisilili neprijatelja na povlačenje sa ceste Krašić-Brlenić prema obližnjim visovima. Druga dva bataljona Karlovačke brigade, krenula su u protunapad preko s. Brebrovca prema s. Petrovina, da prisile neprijatelja na povlačenje i sa tog pravca. Tom prilikom došlo je do žestoke borbe u pokretu s protivničkom kolonom što je upravo krenula iz Petrovine u susret napadnutim svojim dijelovima - zaštitnici na položajima Krašić, na koje su napadale brigade 8. divizije. Kolona je zaustavljena i vraćena u Petrovinu.¹³⁷

U toj borbi Karlovačka brigada je imala tri poginula i 24 ranjena. Među ranjenim borcima bio je i komandant Karlovačke brigade Franjo Molek, koji zbog teških rana, nakon dva dana umire.¹³⁸ Poginuli su komesar čete Dragutin Jurkas i borci Franjo Mihelić i Anton Crljenica. Među ranjenima bili su i komandiri četa: Vid Kosmač (i on kasnije umire) i Đuro Lapčević, pomoćnik komesara čete Ivan Iskra i operativni oficir 2. bataljona Ivan Mauhar.

U borbama vođenim 30. lipnja posebno se istakao 4. bataljon brigade "FOS". Bataljoni Karlovačke brigade, a to je ocjena Štaba 34. divizije, držali su se u protunapadu slabije.

Sljedećeg dana, 1. srpnja, neprijatelj obnavlja napade. Karlovačka brigada nastavila je s okršajima na položajima kod sela Okroga i Brebrovca. Manje borbe nastavljene su i 2. srpnja, na kosama između Pribića i Okruga. A brigada "FOS", prebacila se po naređenju Štaba 4. korpusa sa sektora s. Slavetić u rajon s. Prekrižje. Tog dana neprijatelj obnavlja napade i na 8. diviziju, u širem rajonu s. Krašić. Ovaj put u napadu učestvuje oko 500 Čerkeza na konjima, uz vatrenu podršku 4 tenka. Izbijanjem u Krašić, neprijatelj težište napada usmjeruje preko lijevog krila na sela Grandić i Paulov Breg. Međutim, u toku dana nije došlo do jačih borbi.

Noću, 1./2. srpnja, 8. divizija zauzima nove položaje: 1. brigada, u rajonu Lović Prekriški, 3. brigada, Radina Gorica i Konjarić Vrh i 2. brigada, s. Begovo Brdo, s. Rajkovice i s. Prvinići. A Belokranjski odred, koji je došao u ispomoć 8. diviziji, posjeo je položaje u rajonu Cerja.

Drugog dana srpnja, neprijatelj u ranim jutarnjim satima nastavlja s napadima na 8. diviziju u pravcu s. Lović Prekriški i pomoćnim pravcima prema s. Prekrižje, s. Vrhovec i s. Gomiki.

Jaka se borba razvila u rajonu s. Lović Prekriški, ali, neprijatelj je odbijen. Oko 09 sati, neprijatelj kreće u novi napad praćen jakom artiljerijskom i drugom vatrom. Pri tome je nastojao da se domogne najvišeg objekta, kote 476. Nakon jednosatne žestoke borbe neprijatelj je i opet odbačen.

Uli sati slijedili su napadi s jedne i s druge strane, istovremeno. Druga i 3. brigada 8. divizije, s po dva bataljona, kreću u protunapad sa s-z strane u protivnikov lijevi bok. Baš u isto vrijeme i neprijatelj, po treći put kreće najuriš na položaje 1. brigade na koti 476. Borba se razbuktala. Pomoć koju su bataljoni pružili napadom u neprijateljev bok sa s-z strane bila je vrlo učinkovita i neprijatelj se morao povući s padine kote 476. Oko 14 sati počeo je i s povlačenjem prema s Krašić.

¹³⁸ Molek F. Franjo, rođen 1914. u Bos. Novom. U NOV je stupio 27. listopada 1942. U rujnu 1943. postavljen je na dužnost komandanta Karlovačkog NOP odreda na čijem je čelu sve do formiranja Karlovačke brigade, 5. Ožujka 1944., kada prima dužnost komandanta te brigade. Teško je ranjen prilikom izviđanja na položajima kod s. Petrovina, 30. lipnja 1944., za vrijeme ofenzive na Žumberak. Od zadobivenih rana umire 2. srpnja 1944. godine.

Naglo dobijeni predah, omogućio je 8. diviziji da se prestroji. Prva brigada otišla je u s. Vivodina, 2. brigada u selo Galin, a 3. brigada na prostor Begovo Brdo-Lović-Prekrižje-Radina Gorica, gdje je stavljena privremeno pod komandu 34. divizije.

U šestodnevnim borbama, od 27. lipnja do večeri 2. srpnja, ostvareni su osnovni ciljevi: neprijateljeve snage, premda dosta brojne, dobro naoružane, podržavane snažnom artiljerijskom vatrom, tenkovskom i minobacačkom i imale vatrenu podršku iz zraka, nisu uspjele za punih šest dana odbaciti 8. i 34. diviziju iz zona koje su one branile. Osma divizija je u toj etapi neprijateljeve ofenzive na Zumberak, ponijela najteži teret i neprijatelju nanijela osjetne gubitke.

Štab 8. divizije procjenio je gubitke neprijatelja od oko 310 ubijenih oficira i vojnika, 360 ranjenih i 3 zarobljena. Zaplijenjeno je 9 pušaka, 1 šmajser, 3 cijevi za mitraljez, 30 pari vojničkih odijela i 7.000 metaka. Oštećen je jedan kamion, uništen 1 motocikl i ubijeno 5 konja.

I 8. divizija je pretrpjela ozbiljne gubitke: 50 boraca i rukovodilaca je poginulo, 194 su ranjena. Među poginulima bili su i kapetan Dušan Kosanović, obavještajni oficir bataljona Petar Trbojević i pomoćnik komesara čete Stanko Pajić.

Pred položajima 34. divizije ubijeno je 11 neprijateljevih vojnika, a oko 23 su ranjena. Divizija je imala tri poginula i 24 ranjena.

Treća etapa ofenzive na Zumberak

Lipanjaska završnica 1944. godine, bila je za jedinice 8. i 34. divizije, koje su bile smještene na Žumberku, posebno teška, ali i uspješna. U svoja dva vojna pohoda, 22. i 27. lipnja, neprijatelj nije ostvario ni jedan svoj borbeni cilj. Svi pokušaji da se probije općim pravcima: Krašić-Vivodina-Metlika ili Krašić-Svrževo Kostanjevac i dalje u dubinu slobodnog teritorija na Žumberku, zaustavljeni su oštrom i žilavom obranom, brojnim protunapadima izvedenim u širem rajonu s. Krašić. Osma i 34. divizija, zadržale su svoje pozicije oslonjene na jake topografske objekte: Lović Prekriški-Prekrižje-Slavetić-Sv. Jana-Plešivica.

Neprijatelj se, ali samo privremeno, ukopao na liniji: Petrovina-Pribić-Krašić.

Nastalo je relativno zatišje u trajanju od šest dana, protkano aktivnostima izviđačkih dijelova i sukoba patrola s obje strane. U tom vremenu vođeno je i nekoliko čarki manjeg opsega. Prvi bataljon Karlovačke brigade sukobio se 2. srpnja s većom patrolom kod s. Svrževo, 2. bataljon kod s. Petrovina, a 3. bataljon kod s. Pribić. Karlovačka brigada odbila je 4. srpnja jak pritisak snaga što su išle iz pravca s. Petrovina i Pribić na njene položaje u rajonu Svrževa, Slavetića, Okroga i Goljaka. Toga dana

obavljene su i pripreme dijelova 4. i 7. slovenskog korpusa za napad na Ozalj, Zorkovac i Stative.¹³⁹

I od tog se napada moralo odustati, jer su iz uporišta: Jastrebarsko, Draganići i Karlovac, stizala upozorenja o koncentraciji trupa (dijelovi 1. kozačke divizije) vjerojatno radi nastavka operacije protiv snaga NOVJ na Žumberku. A uporedo s tim, stizale su i vijesti o dolasku dijelova 392. njemačke legionarske divizije iz Gorskog kotara prema Vrbovskom i Bosiljevu, koje bi se mogle, brzim napredovanjem duž ceste zvane “Luizijana”, kroz međuriječje Kupa-Dobra, pojaviti i na karlovačkom sektoru. Zato su brigade, što su već prebačene preko Kupe na karlovački sektor, bile vraćene na Žumberak.

Upozorenja o koncentraciji svježih neprijateljevih snaga u rajonu Draganići, pokazale su se točnim. U zoru 6. srpnja, neprijateljeve izviđačke jedinice stižu pred položaje brigade “FOS” u rajonu D. Prekrižje, vrše napad na 1. bataljon i odmah se povlače. Istog dana (6. VII) prije pola noći brigada “FOS” dobiva zadatak da zajedno s 3. brigadom 8. Divizije, evakuiira ranjenike iz bolnice na Žumberku (Sošice) u Pokuplje i dalje na Kordun. U duhu tog naređenja brigada 7. srpnja iza pola noći kreće preko Slavetića u pravcu Sv. Jane i s. Prodin Dol. Za to vrijeme 3. bataljon dolazi u Sošice da prihvati ranjenike, kojih je bio poveći broj. U 14 sati 7. srpnja kolone kola punih ranjenika stiže u rajon Sv. Jana. Pod zaštitom 3. brigade 8. divizije, ranjenička kolona produžila je prema s. Plešivica s namjerom da se spusti prema mjestu prelaza na cesti i pruži Zagreb-Jastrebarsko. Brigada “FOS” se tako postrojila, u poredak za pokret, da je mogla zaštititi cijelu grupaciju u pokretu od mogućih iznenađenja. Četvrti bataljon bio je u prethodnici, 1. i 2. bataljon kreću se bočno, grebenom iznad s. Prilipje, štiteći kolonu iz pravca Samobora. Treći bataljon je zatvorio cestu od Jastrebarskog prema s. Plešivica.

Iznenada dolazi do oštre borbe za zaštitu ranjenika. Na 1. i 2. bataljon, dok su marširali grebenom, otvorena je jaka artiljerijska i minobacačka vatra. Istovremeno, iz pravca s. Prekrižje prema Plešivici, kuda se kretala kolona s ranjenicima, pojavili su se laki tenkovi. Naišao je 10. policijski njemački bataljon (Gestapovski) iz Bregane, koji je bio u pohodu na Žumberak radi učešća u ofenzivi. Suočeni s njim, 1. i 2. bataljon u tren oka, na mjestu gdje su zatečeni, zauzimaju položaje za obranu i otvaraju vatru. Nišandžije protutenkovskih pušaka oba bataljona našle su se brzo uz cestu nasuprot neprijateljevim lakim tenkovima. Uslijedili su reski pucnji po prorezima. I, tenkovi su ustuknuli, a oni su održali položaje dotle dok se ranjenička kolona nije otišla na sigurnu udaljenost.

¹³⁹ Štab 4. korpusa NOVJ kao i njegove jedinice izdali su 27. srpnja zapovijed za napad na Ozalj, Zorkovac i Stative (A VII, Fond NOB, br. reg. 10-1/1, k. 426 i 11-1/1 k. 1223) ali je taj napad odgođen zbog neprijateljevog napada od 27. lipnja. Napad je trebalo izvesti noću 4./5. VII 1944. god.

Držanje boraca i rukovodilaca pri tom iznenadnom napadu bilo je prožeto izuzetnom hrabrošću i odvažnošću.

Ranjenici su se morali vratiti u bolnice na Žumberku odakle će pet dana kasnije, 12. srpnja, ipak krenuti u bolnice na Kordunu, ali obilaznim pravcem, preko Bele Krajine, Vinice na Kupi, Bosiljeva, Dobre i Mrežnice, te ceste i pruge Karlovac-Ogulin. Otišli su pod zaštitom 3. brigade 8. divizije i Karlovačke brigade.

U Pokuplje je, ipak, toga dana krenuo 4. Bataljon brigade “FOS”, radi pratnje komandanta 4. korpusa NOVJ Bogdana Oreščanina na putu iz Žumberka za Pokuplje.

A brigada “FOS” vratila se u svoj stari rajon: s. Slavetić (1. bataljon), s. Bude (2. bataljon), s. Goljak (3. bataljon), s prednjim dijelovima prema selima: Sv. Jana, Petrovina i Okrog.

Manifestacija hrvatskih i slovenskih brigada u Metliki

Karlovačka brigada iskoristila je trodnevni predah 5.-7. sipnja u vojnom i političkom radu i obimnim pripremama za odlazak sa Žumberka u karlovački kraj. Sutradan, 8. srpnja, napustila je svoje pozicije u rajonu s. Svrževo, Goljak i Slavetić i krenula put Čunkove Drage i dalje prema selima Belošići, Vuketići i Metliki. Prenočila je u selima Boldrež, Brašljeva, Radovica i Slamna Vas. Ujutro se spremila za veliku smotru bratstva i jedinstva u Metliki na kojoj su učestvovalе slovenske brigade “Ivan Cankar” i 12. brigada 15. divizije, Karlovačka brigada i 2. brigada

Karlovačka brigada na velikoj svečanosti u Metliki, 9. srpnja

Udarna brigada "FOS" (na fotografiji je 2. bataljon) na proslavi u Črnomelju, srpnja 1944.

8. divizije, Žumberački i Belokranjski odred i mnoštvo naroda iz Bele Krajine, Žumberka, karlovačkog kraja i Pokuplja.

Veličanstvene su manifestacije bratstva i jedinstva! Prisustvovali su joj i organizatori NOP u Sloveniji i Glavnog štaba NOV i PO Slovenije:

Žene i djevojke Hrvatske i Slovenije nose hranu za borce na proslavi u Metliki, 9. srpnja 1944.

Boris Kidrič, Franc Rozman Stane, Josip Vidmar, komesar 4. korpusa NOVJ, Vječeslav Holjevac i drugi rukovodioci i predstavnici narodne vlasti i antifašističkih organizacija. Na svečanoj tribini bili su i članovi engleske i američke vojne misije pri GS NOV i PO Slovenije.

Svečanost je bila upriličena i u povodu velike pobjede “Cankarjeve” i 12. brigade 15. slovenske divizije prilikom napada na jako njemačko-ustaško uporište u Bosiljevu kojeg su branili dijelovi 1. njemačkog rezervnog puka (Jägerersatz Regimente) i 10. ustaške bojne. Osiguranje tokom napada dali su 13. primorsko goranska divizija i Karlovački odred. U toj borbi poginulo je 212 neprijateljskih vojnika, 12 ranjeno i 39 zarobljeno.

Paradnim ešelonom komandirao je komandant 15. slovenske divizije Franc Kočevar - Ciril. Pred licem naroda Bele krajine, Žumberka, Pokuplja i karlovačkog kraja, paradni ešelon je marširao ovim redom: Brigada “Ivan Cankar”, Oficirska i podoficirska škola GŠ Slovenije, Karlovačka brigada 34. divizije i 2. brigada 8. udarne divizije 4. korpusa. Kraj ešelona činili su borci i rukovodioci Žumberačkog i Belokranjskog odreda.

Bila je to rijetko viđena manifestacija, koja je hrabrila i ulijevala vjeru narodu i vojsci u pobjedu.

Odlazak Karlovačke brigade sa ^vŽumberka

Odlaskom na svečanost u Metliku, Karlovačka brigada napustila je Žumberački sektor za duže vrijeme. Ona će mu se vratiti tek nekoliko dana prije konačnog oslobođenja zemlje. Njene ratne staze vodit će je preko sliva rijeka Kupa-Dobra i dalje preko Korduna u Pokuplje, gdje će dobiti svoje najznačajnije borbe, u kojima će osvojiti častan naziv “Udarne” (likvidacija uporišta u Mavračićima 22./23. listopada 1944.) i ponovo preko Korduna, u završnim operacijama, na karlovački sektor i nakon oslobođenja Ozlja, dalje preko Kupe na dobro poznati žumberački kraj.

Boreći se na žumberačkim brdima i padinama, od 1. svibnja do 8. srpnja 1944. godine, redove Karlovačke brigade napustilo je, stalno ili privremeno, oko 150 boraca i rukovodilaca. Dvadeset jedan je poginuo, među kojima su bili i komandant brigade Franjo Molek, komandant 1. bataljona Josip Bestić, komesar 4. bataljona Ivan Žunac, pomoćnik komesara 4. bataljona Mato Lukešić, komandiri četa Vid Kosmač (umro od teških rana) i komesar Dragutin Jurkas i drugi. 58 ih je ranjeno, 22 su zarobljena, a 49 ih je nestalo.¹⁴⁰

Odlazeći sa Žumberka ona se rastala s još svježim humkama vrljih boraca što su poginuli tokom posljednje ofenzive u kojima su sahranjeni: Janko Bokan iz Klenovca, Josip Smolčić iz Peščenice, Antun Crljenica iz Padana kod Pule, Franjo Mihalić iz Lovrana, Stjepan Stipetić iz Tre-

¹⁴⁰ I. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, str. 139.

barjeva, Antun Jakuš iz sela Travin Boživa, Dragica Sibila iz Zagreba, Ankica Latković iz Mrzlog Polja, Slavko Benković iz Bratine, Ignac Hlebina iz Klinča Sela, Andrija Peričić iz Lukašinog Remnika, Branko Polimac iz Bubnjaraca i Mario Sirotić iz Pule.¹⁴¹

Teški i iscrpljujući okršaji se nastavljaju ...

Desetog srpnja ujutro odjekivao je specifični eho borbi na j-z kosama Žumberka. Neprijateljeve napadne kolone nastupaju od Krašića preko s. Svrževa i dalje prema Konstanjevcu. Istovremeno, druge kolone kreću se prema s. Prekrižje i Loviću Prekriškom, i od Ozlja, preko s. Vrhovca, prema Vivodini i s. Drašići. U tim kolonama su udružene vrlo jake neprijateljeve snage: 1. donski i 4. kubanski puk, 1. kozačke konjaničke divizije, 5, 10, 13. i 30. ustaška bojna, bataljon gestapovca, “A” i “B” bataljoni “Jägerersatz Regimente” (1. njemački rezervni puk). Ukupno oko 7.000 vojnika naoružanih sa 16 topova, 60 - 70 teških minobacača, većim brojem malih bacača i dosta automatskog oružja.¹⁴²

Cilj ovih brojnih i dobro naoružanih neprijateljevih snaga što 10. srpnja ujutro udariše na položaje 8. i 34. divizije bio je: odbaciti snage NOV od komunikacije Zagreb-Karlovac, a borbu prenijeti što dalje na slobodni teritorij; ovladati sa što više teritorija Žumberka i Bele krajine radi pljačke, paljenja i represalija nad stanovništvom i, po mogućnosti, uspostavljanje veza pravcem: Ozalj-Metlika-Novo Mesto.¹⁴³

Neprijateljevim udarnim kolonama suprotstavili su se: 8. i 34. divizija, bez Karlovačke brigade, Žumberački odred i tri slovenske brigade: “Cankarjeva”, “Gupčeva” i Belokranjski odred iz 15. slovenske divizije. Komandu nad svim tim snagama objedinjavao je Operativni štab hrvatskih i slovenskih jedinica na čijem čelu su bili: pukovnik Rajko Tanasković i komesar 4. korpusa Vjećeslav Holjevac.

Naše snage dočekale su neprijatelja na obrambenim položajima na liniji: Petruš Vrh-Lović Prekriški-Konjarić Vrh-Prekrižje-Kostanjevac.

Prva na udaru, 10. srpnja ujutro, bila je 1. brigada 8. divizije u rajonu s. Prekrižje. Neprijatelj je jurišao uz snažnu podršku artiljerijske i minobacačke vatre. Nakon duže oštre borbe 1. brigada je morala odstupiti. Odstupala je pod borbom na nove položaje u dubini na liniji sela: Prvinići-Galin-Radinović-Hrastovica.

Kolona što je nastupala iz Ozlja preko sela Vrhovca i D. Lovića, napala je 2. brigadu 8. divizije na Petruš Vrh. Vodila se oštra borba u

¹⁴¹ Arhiv VII, Fond NOB, broj reg. 34-7/2, k 1223

¹⁴² Izvještaj Operativnog štaba hrvatskih i slovenskih jedinica od 17. srpnja 1944. god. Glavnim štabovima NOV i PO Hrvatske i Slovenije o borbama na Žumberku od 10.-16.-srpnja. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 29. dok. 50, str. 272-278.

¹⁴³ Isti dokument...

Marševska kolona 34. udarne divizije

trajanju od par sati. Druga brigada je, ipak, morala odstupiti i povući se na položaje u dubinu na liniji s. Slamna Vas-s. Šelesnik.¹⁴⁴ Neprijatelj je ovladao Petruš Vrhom, i nastavio brzo prodirati lijevim krilom duboko prema s. Drašici koju osvoji.

Nakon povlačenja 1. brigade 8. divizije, neprijatelj se sukobljuje i s 3. brigadom kod s. Kostanjevca. Poslije kraćeg okršaja i ta brigada se povlači na nove položaje kod s. Relić u rajonu Oštre, jer nije mogla odbiti napade od strane nadmoćnog neprijatelja, koji ima podršku snažne artiljerijske i minobacačke vatre. Takvim razvojem događaja u prvom danu borbe, neprijatelj je do večeri uspio ovladati linijom s. Kosteljevac, s. Prekrižje, Konjarić Vrh, s. Lović Prekriški, Petruš Vrh i pri tome ostvari dubok prodor svojim lijevim krilom sve do sela Drašice. Naše snage zadržale su se na liniji: sela Relići, Oštre, Prvinići, Galin, Radinović, Hras-tovica i održale svoju sposobnost za nastavak borbe.

Sutradan u jutro, 11. srpnja, brigada "FOS", smjenjuje 3. brigadu 8. divizije i zauzima položaje G. i D. Oštre (1. i 2. bataljon) i s. Ognjanovac (3. bataljon u rezervi). Tako je nastavljena zajednička borba brigade "FOS" iz 34. divizije (bez 4. bataljona koji se nalazio u Pokuplju) i 1. i 2. brigade 8. divizije. Dubinu obrane prema Metliki činile su brigade 15. slovenske divizije.

¹⁴⁴ Izvještaj Štaba 8. divizije od 24. srpnja Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama na Žumberku od 10-16. srpnja. Zbornik NOR-a, Tom V, dok. 69. str. 398-403. Izvještaj Štaba 2. brigade 8. divizije o borbama na Žumberku. Arhiv VII, Fond NOB-e, reg. br. 24/12 k. 831.

U 09,30 sati, 11. srpnja, borba se nastavlja svom žestinom. Neprijatelj, ne obzirući se mnogo na gubitke, želio je što prije domoći se jakih topografskih objekata kao što su Oštre, k 692, i Gordina Gora. Taj pravac je branila brigada "FOS", zbog čega udara svom snagom u njen lijevi bok iz pravca sela Tupčine i Duralije.¹⁴⁵

Nakon dva sata žestoke borbe, brigada "FOS" povlači se u širi rajon s. Visočica. Prvi bataljon na vis s-z od s. Kokote, a 2. bataljon prema s. Dragišići. Treći bataljon ostaje i dalje na položajima kod s. Ognjanovca, sve do 17 sati kada je i on, nakon prvog neprijateljevog napada, preko s. Dragišića i s. Ognjanovca, bio potisnut u s. Visočice.

Usljed takvog razvoja situacije, 1. brigada 8. divizije, povlači se na liniju s. Dančulović-Tupac-Visočice.

Na toj liniji borba je nastavljena i svi neprijateljevi napadi su odbijeni. To je omogućilo 1. brigadi da tu provede i noć 11./12. srpnja.

Druga brigada 8. divizije cijeli je dan napadala na neprijateljeve snage što su se probile u s. Drašice, s namjerom da ih istjera iz sela. Ali, nisu u tome uspjeli.

Drugog dana borbe, 11. srpnja, u borbu na Žumberku "umiješala" se na određeni način i Karlovačka brigada, djelujući s položaja na desnoj obali Kupe. Na obavijest o pokretu neprijatelja iz garnizona Karlovac i Ozalj prema Hrašću i Vodenici, Štab brigade, smješten u s. Lipnik, reagirao je hitnom naredbom bataljonima da, što je brže moguće, zauzmu položaje na desnoj obali Kupe -Bubnjarci-Kamanje-Brlog (3. bataljon) i na jake topografske objekte: Vodenicu (1. bataljon) i Jugovac (4. bataljon). Trećem bataljonu je posebno naređeno da, sa svojih položaja na desnoj obali Kupe, napada na lijevi bok neprijateljevih snaga što su napdale prema s. Drašice, s kojima se borila 2. brigada 8. divizije. Svugdje je vršen snažan pritisak neprijatelja, ne bi li se probio dalje prema Metliki.

Bataljon je taj zadatak izvršavao vrlo efikasno tukući minobacačima i automatskom vatrom po njegovim dijelovima na lijevoj obali Kupe, što ih je dovelo u vidnu zabuni, jer nisu očekivali napad na bok s druge strane Kupe, a nisu mogli ni ogonetnuti dalje namjere naših jedinica iz toga pravca, pa su počeli premještati pojedine dijelove prema s. Vivodina za bolju zaštitu svojih jedinica.

Karlovačka brigada prekida sa daljim napadima s desne obale Kupe, jer je u međuvremenu dobila zadatak da se pridruži 3. brigadi 8. divizije i 3. brigadi 7. divizije u pratnji i osiguranju transporta ranjenika sa Žumberka u bolnice na Kordunu.

Noću 11./12. srpnja, naše jedinice na prvoj liniji otpora: 1. brigada 8.

¹⁴⁵ Izvještaj Štaba 34. divizije od 26.VII 1944. Štabu 4. korpusa o borbama na Žumberku od 10.-17.VII 1944. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 29, dok. 80 str. 471-475.

divizije i brigada "FOS", zadržale su se na položajima s. Dančulovići-Tupac-s. Korići-k. 632.

Sutradan, trećeg dana ofenzive, u 07,00 sati ujutro, brigada "FOS" dobiva naređenje da odmah krene u protunapad protiv neprijateljeve grupacije, koja se probila do Visoča. I ona doista kreće u napad s dva bataljona. Ali, premorena, uz to i s nedovoljnom količinom potrebne municije. A vjerovatno i s borcima, opterećenim sumnjama da uspjeha neće biti i doista - nije ga bilo. Neprijatelj lako odbija naš neodlučan protunapad. Nakon neuspjeha, bataljoni se povlače na svoje polazne položaje u s. Kordići-k. 632. Zapadno od s. Kordića povukao se i bataljon iz s. Radinovići.

Predaha, međutim, nije bilo. Već oko 11 sati uslijedio je nov napad neprijatelja iz pravca: od s. Plavci, direktno na dominantnu kotu 632 i od s. Visoča prema s. Kordići. Ali, začudo, brigada "FOS", čiju je borbenost, dan ranije, ozbiljno nagrizao umor i borbeni neuspjeh, u tom je času dobila krila. Borci su složno i hrabro udarili po neprijateljevim kolonama. Kao da se zubima drže svojih položaja, no, bilo je tu i posebnog prkosa. I dogodilo se, neprijatelj je morao ustuknuti. Povukao se prema s. Visoče, a otuda je i došao. Tu se i primirio do sutradan. Za brigadu došlo je vrijeme za željeni predah, koji je značio život.

Iza leđa brigade, kod s. Rešetovo, zauzeo je te noći položaj i bataljon iz Ž-P odreda. Na taj način ostvarena je dubina obrane. Ostali njegovi bataljoni bili su u stalnom pokretu žumberačkim prostorom radi promatranja situacije.

Desno, na položajima 1. brigade, vodila se također, toga dana, oštra borba. Nakon više pokušaja, neprijatelju je uspjelo zauzeti s. Dančulovići pa se 1. brigada povukla na nove položaje u dubini na liniji: kote 366 i 378 s. Kašt s. Magovac, koji su zadržani i preko noći 12./13. srpnja.

Druga brigada 8. divizije, provela je taj dan stalno napadajući neprijatelja u s. Drašici, s namjerom da ga opet preotme. Ali, uspjeha nije bilo. Neprijatelj se na dostignutoj liniji, dobro učvrstio i organizirao. Zbog toga se 2. brigada povukla na kilometar udaljenosti od s. Drašice prema Metliki.

Tu je sačekala neprijateljeve uzvratne napade, podržane jakom vatrom artiljerije i minobacača, čiji je cilj bio - prodor prema Metliki, a brigadi je uspjevalo svaki novi napad odbiti. Na tim položajima 2. brigada se održala i prenoćila 12./13. srpnja. Izdržala je i cijeli sljedeći dan, do 21 sat uvečer, kada se premješta prema s. Magovcu gdje se priprema za planirani protunapad u rajonu s. Visoče.

Trinaestog srpnja, oko 9 sati, neprijatelj obnavlja napade na položaje brigade "FOS" kod s. Kordića i na položaje 1. brigade na kotama 366 i 378 i kod sela Kašta i Magovca. Udar na položaje brigade "FOS" došao je iz pravca s. Plavci prema k. 692. Iznenadnim okruženjem lijevog boka, uspjeva odbaciti brigadu s položaja u s. Kordići i kote 692. Brigada

“FOS” se tada povlači na novu obrambenu liniju s osloncem na Gordinu Goru i visove s-z od s. Kordići i kod crkve Sv. Ilija. Jedan bataljon zauzeo je položaje u s. Jezemice. Te je položaje brigada “FOS” zadržala do noći 13./14. srpnja.

Prva brigada 8. divizije, uprkos žilavom otporu, nije izdržala na kotama 366 i 378 i s. Kašt. Nakon višesatne borbe povukla se u dubinu. Održala se samo u s. Magovac, kojeg neprijatelj, u više pokušaja, nije uspio osvojiti.

I druga brigada održala se cijelog dana, 13. srpnja, na svojim položajima zapadno od sela Drašić.

Sve to navodi na zaključak da se i neprijatelj, nakon četiri dana borbe zamorio i zasitio juriša pa i odbijanja naših protujuriša. A to je išlo u prilog odluke da se sa svim snagama krene u protunapad. U Operativnoj sekciji Štaba divizije, procijenjeno je da bi se najveći rezultati mogli postići uključivanjem više snaga na pravcu sela Kordići i Visoče. Osvajanjem tih, na terenu, dominirajućih objekata, neprijatelj ne bi imao jakih oslonaca, a to bi omogućilo preuzimanje borbene inicijative u nastavku borbe, što je provedeno noću 13./14. srpnja.

Tri naše brigade krenule su u protunapad pravcem s. Kordići, s. Plavci, s. Visoče.

Prva brigada 8. divizije i brigada “FOS”, napale su neprijatelja u selima Kordići i Plavci. Obje brigade, mada iscrpljene i gladne, a k tome i s ograničenom količinom municije, udarile su svom snagom i protjerale neprijatelja iz tih sela.

Istovremeno s napadom ovih brigada, krenula je na juriš i 2. brigada. Udarila je pravo po neprijatelju u s. Visoče. Učinila je sve što je učiniti mogla. Ali, nije uspjela.

Uspjeh u planiranom protunapadu bio je polovičan. Dva važna sela su osvojena, a treće nije. To je bilo i realno, jer u protunapad su išle brigade koje već četvrtu noć nisu imale ni odmora ni sna, iza kojih je ostalo 72 sata bez predaha. Nakon neuspjelog napada na Visoče, neprijatelj se ohrabrio, jer i sam je osjetio manjak udarne snage, borbenosti i odlučnosti brigade NOV. I nije oklijevao. Odmah je uzvratio protunapadom, pa je, bez mnogo napora odbacio brigade na liniju Sv. Ilija-Magovac.

Osloncem na položaje na toj liniji, brigada “FOS” je opet krenula na sreću. Dva bataljona jumula su na neprijatelja na koti 632 istočno od s. Badovinci. Međutim, bio je to preslab udar da bi se uspjelo neprijatelja protjerati s tog izuzetno taktički važnog objekta za nastavak borbe.

Ocjenjujući taj, očigledno preslab, udar što su ga odbili, neprijatelj produžuje svoj kontranapad na položaje 1. i 2. brigade 8. divizije kod Sv. Nikole i s. Magovca. Međutim, i on se ispuhao. Svaki njegov pokušaj da prođe dalje -odbijen je. Pri svakom napadu morao se vraćati na polazne položaje s - proriđenim redovima. Tek predvečer, oko 19 sati, uspjelo mu je proći kroz slabije branjeni prostor na spojevima između hrvatskih i

slovenskih brigada 15. divizije. Nakon toga 1. brigada se premješta na odmor u sela: Malince, Cetošić i Kunčani, a 2. brigada u rajon sela Siljaki i Kamenice. Brigada "FOS" raspoređena je, na osnovu naređenja Operativnog štaba hrvatskih i slovenskih jedinica, na predstražne položaje na liniji s. Radinović, Sv. Ilija, sela Kordići i Jezerinci.

Tokom ovog dana, 14. srpnja, oštre protunapade na neprijatelja u s. Drašice izvele su i dvije slovenske brigade: "Ivan Cankar" i "Matija Gubec". Ali, uspjeha nije bilo. Naišle su na dobro organizirani i previše jak otpor.

Noć 14./15. srpnja provedena je relativno mimo. Ni jutrom se nije ništa naročito dogodilo. Vjerovalo se da je došlo do tzv. "pat" pozicije. Nije bilo snage ni motiva za nove napore. No, oko 11 sati, slijede novi okršaji. Neprijatelj se nije mirio s protjerivanjem iz s. Kordići. Napao je bataljon brigade "FOS" u tom selu. Nakon kraće i oštre borbe, uspijeva ga potisnuti na bezimenu kotu s-z od tog sela. Toga dana napada i iz rajona Drašice i zauzima sela Radovicu i Slamna Vas. Bataljon Ž-P odreda zauzima položaje kod s. Sošice. Ostale njegove snage operirale su neprijatelju iza leđa, i toga dana napadaju jednu kolonu kamiona u pokretu od s. Oštre prema Krašiću i nanose osjetne gubitke.

Naše brigade održavaju svoje pozicije, tokom cijelog dana, 15. i 16. srpnja. Borbe pred njihovim položajima su završene, a razvile se u okružju puteva prema Metliki. Neprijatelj čini još jedan napor, možda više zbog prestiža nego zauzimanja važnih taktičkih pozicija, pa iz Drašice i Radovice koje je osvojio, pokušava prodor u Metliku. Taj mu je napor, tokom 16. srpnja donosi uspjeh i osvaja Metliku. Ali, u tom slovenskom

Grupa boraca 2. bataljona "Seljine" brigade

gradiću (Bela krajina) na okuci velikog luka Kupe, nije imao hrabrosti zadržati se. Samo nekoliko sati, potrebnih za pljačku svega što mu je došlo pod ruku, neprijatelj se počeo hitno povlačiti prema Ozlju i Krašiću.

U međuvremenu, Operativni štab hrvatskih i slovenskih jedinica, koji je koordinirao akcije svih jedinica u šestodnevnom borbama na Žumberku, daje 16. srpnja zapovijed svim jedinicama, za opći protunapad radi protjerivanja neprijatelja sa Žumberka. Osnovni pravac protunapada: s. Dvorišće-s. Prekrižje-s. Krašić.

U okviru te zapovijedi, 2. brigada 8. divizije i slovenska brigada "Matija Gubec", trebalo je da napadnu pravcem Kordići-Visoče-Oštre, a 1. brigada 8. divizije Velika Kuzla-Krasni Vrh-G. Badovinci. Brigada "FOS" je u tom protunapadu, predviđenom za 18 sati 16. srpnja, dobila ulogu rezerve.

Ali, neprijatelj je predviđao takve pokrete slovenskih i hrvatskih brigada i povukao se prema selima Prekrižje, Krašić i Ozalj, brže nego što se moglo i očekivati, ostavivši iza sebe slabe zaštitnice koje se nisu smjele upuštati u borbu i tako su ciljevi protunapada ostvareni bez borbi.

Nakon neprijateljevog povlačenja, brigada "FOS" je zanoćila s dva svoja bataljona u s. Kordići, a s jednim u s. Radinovići. Prva brigada 8. divizije zanoćila je u selu Oštre.

Tokom ove, treće etape ofenzivnog upada na Žumberak, od 10. do 16. srpnja, neprijatelj je, prema procjeni Štaba 34. divizije, imao 25 mrtvih, i 55 ranjenih.

U jedinicama 34. divizije poginulo je 7 drugova među kojima i komandir čete Ivan Babić, ranjeno je 17 boraca i rukovodilaca. Tri borca su nestala. Svi su gubici iz brigade "FOS".

U tim borbama utrošeno je 8.550 metaka, 50 mina za teški i 100 mina za laki bacač. S obzirom na broj okršaja i trajanje borbi - malo. Ali više i nije moglo, jer jedna od velikih teškoća, a uvjetovala žilavost i trajanje borbe na linijama otpora, bila je stalna oskudica u svim vrstama municije. To je i bio razlog što je neprijatelj uspijevao, na relativno lak način, osvajati inače jake položaje što su ih pokušale održati naše jedinice.

Brigade 8. divizije, u isto su vrijeme, prema procjeni njihovih štabova, ubile 270 neprijateljevih vojnika i 320 ranile.

U redovima 8. divizije poginulo je 20 boraca i rukovodilaca, među kojima su bili i kapetan Miloš Kljajić, vršilac dužnosti komandanta brigade i operativni oficir bataljona poručnik Mile Vučinić. Ranjeno je 88 boraca i rukovodilaca.

Analitičari Operativnog štaba hrvatskih i slovenskih jedinica su međutim procijenili da je tokom šestodnevne operacije na Žumberku izbačeno iz stroja 1.000 do 1.100 neprijateljevih vojnika.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Izvještaj Operativnog štaba hrvatskih i slovenskih jedinica Glavnim štabovima NOV i PO Hrvatske i Slovenije od 17. srpnja 1944. god. o borbama na Žumberku od 10.-16.VII 1944. Zbornik NOR, Tom V. knj. 29, dok. 50. str. 272.

Operativni štab registrirao je: 4. korpus NOVJ imao je 26 poginulih, 103 ranjena i 13 nestalih, a 7. korpus NOVJ, 40 poginulih i 110 ranjenih boraca.

Razlike u izvještajima su minimalne, a obzirom na trajanje i broj borbi u kojima su jedinice učestvovala, gubici nisu suviše veliki.

Borbe na Žumberku privremeno su utihnule, a dobro naoružane neprijateljeve udružene snage: Nijemci, Kozaci, ustaše i domobrani, vratili su se nakon šest dana borbi u svoje baze. Najveći njihov uspjeh bio je pljačka imovine siromašnih žumberačkih seljaka, akti silovanja, hapšenja i premaćivanja onih koje su uspjeli pohvatati. A ono što im je bio glavni cilj - uništenje partizanskih snaga, nisu uspjeli postići. Sve brigade iz sastava 8, 15. i 34. divizije, 4. i 7. korpusa NOVJ, sačuvale su svoju organiziranost, jedinstvo i disciplinu. Porasla je samosvijest o veličini i značenju uzajamnosti, osnovane na temeljnoj normi - bratstva i jedinstva svih jugoslavenskih naroda. Ta spasonosna linija cementirana je zajedničkom borbom boraca izraslih na Kordunu, Baniji, Pokuplju, Turopolju, Posavini, Žumberku, Beloj krajini, Gorjancima, zagrebačkom, karlovačkom, dugoreškom i sisačkom industrijskom okolišu. To je bilo najubojitije oružje. Osim toga, partizanske jedinice i sve organizacije NOP-a, nastavile su nakon ofenzive rad u korist narodne fronte, a za pobjedu nad fašizmom.

U tome je sadržaju bio i najteži neprijateljev poraz.

A što se tiče držanja jedinica i štabova u borbi, pažljiva kritička analiza odmjerila je rad i ponašanje svakog učesnika posebno.

U Operativnom štabu hrvatskih i slovenskih jedinica smatrali su da je opći nedostatak tokom šestodnevni operacija bila prevelika statičnost, nije bilo brzih pokreta i ako se koja jedinica premještala, uočavala se sporost u provedbi pokreta. Prilika za veću gipkost i korištenje inicijative, pa i prostora pogodnih za ubacivanje neprijatelju u zaleđa i napade s leđa - bilo je u izobilju.¹⁴⁷

Osim toga, kod nižih štabova i komandi, nije bilo upornosti za stalno održavanje neposrednog kontakta s neprijateljem, da se uvijek znade gdje je on, kolika mu je snaga, moral, popunjenost, odmorenost, namjere i si. Naše jedinice bile su suočene s raznim neprijateljevim vojnicima: Nijemcima, gestapovcima, Kozacima, ustašama, domobranima ... Njihov moral nije bio isti, ni borbenost, ni organiziranost, a ni disciplina. Trebalo se više koristiti tim razlikama u postavljanju partizanske taktike.

¹⁴⁷ Sjećajući se tih događaja, komesar 34. divizije Franjo Knebl kritički primjećuje: "kraj svih pozitivnih rezultata koje smo u toj ofenzivi postigli, postavilo se pitanje, da li smo to platili odveć velikim gubicima? Jer, nakon prva dva dana borbe uočio sam da primjenjujemo pogrešnu taktiku, t.j. da prihvaćamo frontalnu borbu i tako "podmećemo" jedinice pod udar snaga koje su podržane jakom vatrom artiljerije i minobacača kao i vatrom iz zraka. I to sve radi zaštite slobodnog teritorija na Žumberku i u Beloj krajini. A trebalo je odmah napadati neprijatelja na njegovim polaznim položajima, u bazama i uporištima urajonu Draganići, Jastrebarsko i udarati ga s bokova, napadati kolone u pokretu ...

Ali, pri svemu tome moralo se uzeti u obzir sve elemente od utjecaja na svijest boraca i rukovodnog kadra, na njihovu sigurnost i odvažnost, na uvijek prisutan strah da će ostati bez municije i da će se u odsudnom času morati povlačiti iz okršaja. Daje municije bilo više, sigurno je, da bi tok i ishod mnogih borbi bio sasvim drugačiji - mnogo nepovoljniji po neprijatelja.

I još nešto: organizacija odmora nametala se štabovima kao pitanje prvog reda. U višednevnim operacijama, organizacija odmora važna je kao i briga o prehrani. Štabovi moraju stalno imati dio odmornih jedinica za hitne intervencije na linijama napada, obrane ili zasjeda.

Odjeci diverzantskih akcija

I prije, i u trajanju neprijateljevog ofenzivnog poduhvata na Žumberak, od 22. lipnja do 2. srpnja i od 10. do 16. srpnja i dalje, nisu prestajali odjeci eksplozija duž pruge Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak, što ih postavljaše pripadnici 2. diverzantskog bataljona u suradnji s T-P dredom. Od 20. lipnja do 22. srpnja na prugama, te mine zaustavile su i teško oštetile 20 kompozicija, među kojima i 9 oklopnih, 7 natovarenih ratnim materijalom ili vojnicima, dva kontrolna i dva pomoćna vlaka s građevinskim materijalom za popravak razorenih kolosijeka. Pri tome je oštećeno 20 lokomotiva i 95 vagona, što oklopnih, što transportnih. Naročito velika razaranja postignuta su noću, 25. lipnja, na pruzi Zagreb-Sisak, kod stanice Greda, gdje je oštećen oklopni vlak s njemačkom posadom. Iste noći oštećen je vlak i kod Velike Gorice, a kod stanice Horvati - radnički pomoćni vlak. Druge noći, 26. lipnja, na dionici pruge između Hrvatskog Leskovca i Horvata, dignut je u zrak njemački transportni vlak s građevinskim materijalom za popravak pruge. Među uspješnije diverzantske noći ubraja se svakako noć 2./3. srpnja kad su na dionici pruge Karlovac - Draganić, teško oštećena dva oklopna vlaka. Prvi je naletio na minu i teško su oštećeni lokomotiva i dva oklopna vagona. Drugi oklopni vlak je oštećen u momentu kada je pohitao u pomoć spomenutom oštećenom vlaku. Na oba oklopna vlaka nadletjela su zatim tri saveznička aviona i odmah udarila po njima. Te iste noći razoren je i armirano-betonski bunker na dionici pruge između Jastrebarskog i Desinca. Na toj istoj dionici, iste noći, skoro je u cijelosti uništen ustaški oklopni vlak. Lokomotiva i 10 vagona pretvoreni su u krš ...

U tridesetak lipanjsko-srpanjskih noći, vješti diverzanti, uz pomoć i osiguranje T-P odreda, presjekli su tračnice na 73 mjesta. Zbog oštećenja vlakova, razaranja šina i potrebnog vremena za popravak, neprijateljev promet je zaustavljen na pruzi Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak više od 410 sati.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Podaci uzeti i sažeti iz Izvještaja br. 164 Štaba 2. diverzantskog bataljona od 24. srpnja 1944. o izvršenim diverzijama u vremenu od 23. lipnja do 23. srpnja 1944. godine. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 29, dok. 73, str. 414.

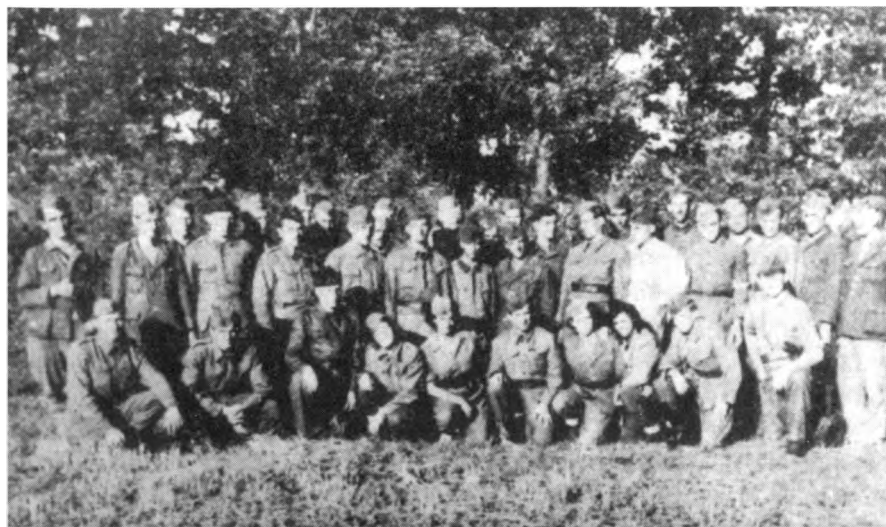
Najveći je odjek imala, diverzija na aerodromu Kurilovec kod Velike Gorice, 19. srpnja. Diverzanti su uspjeli postaviti 18 tempiranih mina, a detoniralo je samo šest i tih šest imalo je veliki razorni učinak. Uništeno je oko 800.000 kg avionskih bombi i raznog drugog ratnog materijala pohranjenog u skladištu. Od snažne eksplozije oštećeni su krovovi kuća u obližnjim selima, a nekoliko zgrada je i porušeno. Primjećeno je da su kamioni, u dva navrata, prevozili mrtve i ranjene iz razorenog skladišta.

S jedne strane postignuti su vidni rezultati u tim akcijama naših diverzanata, dok se istovremeno, udružene fašističke snage, tokom svog srpanjskog ispada na Žumberak, zanose mišlju o odbacivanju partizana od pruge, uništenju i vladanju tim nepokorenim partizanskim bastionom.

Ranjeničke su kolone krenule sa Žumberka na Kordun

Mnogobrojni okršaji vođeni tokom neprijateljevog vojnog ispada na Žumberak povećavali su broj ranjenika, pa se u bolnicama na Žumberku smjestilo oko tri stotine težih i lakših ranjenika. Uz uspješno liječenje treba ih i pouzdano čuvati, a to su činili dijelovi brigade Ž-P odreda. Uvjeti za to bili su svakim danom sve teži. I svi operativno - taktički planovi u koje se željelo ući, morali su računati i na faktor - ranjenici, koje je u svakoj etapi borbe trebalo sigurno zbrinuti. Jedino i sigurno rješenje tog problema bilo je - premjestiti ranjenike u bolnice na Kordunu, gdje su za liječenje i rehabilitaciju, postojale povoljnije mogućnosti.

Prvi pokušaj, 7. svibnja, s pokretom ranjenika sa Žumberka u Pokuplje, odnosno s prelaskom ceste i pruge između Zdenčine i Horvata - nije uspio. Omele su ga koncentracije neprijateljevih snaga radi produžetka

Sanitetska četa Karlovačke brigade, 1945.

Partizani u prolazu kroz naselje

ofenzive na Žumberak. Problem zbrinjavanja ranjenika se u međuvremenu još više zaoštrio. Samo u jedinicama 4. Korpusa bilo je, u trećoj dekadi lipnja i u prvoj polovici srpnja, više od stotinu ranjenih. Brigada "FOS" je u tom vremenu imala 26 poginulih i 72 ranjena borca i zato je trebalo brzo učiniti novi korak za zbrinjavanje ranjenika na sigurnije mjesto.

U Štabu 4. korpusa sačinjen je plan. Prvu kolonu s ranjenicima trebalo je prebaciti iz žumberačkih bolnica na Kordun preko Bele krajine (Slovenija) i sliva Kupa-Dobra u vremenu od 12. do 14. srpnja. Osjetljiv prostor, cestu i prugu, trebalo je prijeći na dionici Karlovac-Ogulin kod D. Dubrava. Druga ranjenička kolona ide istim pravcem, činile bi je i jedinice 8. i 34. divizije, jer se vraćaju sa Žumberka na Kordun, 22. srpnja.

Za osiguranje prve kolone Štab je odredio tri brigade: 3. brigadu 8. udarne divizije, 3. brigadu 7. udarne divizije i Karlovačku brigadu 34. divizije.

Kako je i planirano, prva je krenula ranjenička kolona uz pomoć i osiguranje dviju kordunaško-banijskih brigada iz Bele krajine, s prelaskom Kupe kod s. Vinice. Karlovačka brigada pridružila se od s. Ladešić Draga-Prilišće-Vukova Gorica-Bosiljevo-Trošmarija, gdje je ostavljen 3. bataljon da sačeka ranjenike, a brigada nastavlja preko Popovog sela i Gojaka do s. D. Zatezali. Drugi i 4. bataljon Karlovačke brigade krenuli su na položaje osiguranja na cesti i pruzi Karlovac-Ogulin i prema uporištu Generalski Stol. Na položaje osiguranja dolazi i 3. brigada 7. divizije.

Na tom vrlo osjetljivom prostoru, došlo je noću 13./14. srpnja do nekoliko oštih borbi s neprijateljevim snagama. Prvo, iz pravca Tounja naišla je motorizirana kolona od više desetina kamiona i u njima oko 150 vojnika. Kolona upada pravo u zasjedu 3. brigade 7. divizije. U kratkom, ali oštrom okršaju neprijatelj je jednim dijelom uništen, a drugim razbijen. Ubrzo dolazi kolona iz Generalskog Stola u pomoć napadnutoj koloni iz Tounja, iako je već bila razbijena. Oko 200 neprijateljevih vojnika nailazi na zasjedne položaje Karlovačke brigade i dijelova 3. brigade 7. divizije. Neprijatelj je pušten na sasvim blisko odstojanje, tada je na njih otvorena jaka puščana i mitraljeska vatra. Neprijatelj je zaustavljen i odbačen u svoje uporište.

Prvoj koloni, prolaz preko ceste i pruge bio je otvoren i kolona je sigurno prošla najkritičnije mjesto prema rijeci Mrežnici. Tek pred jutro, kada je začelje kolone prešlo cestu i prugu, oglasio se neprijatelj. Napao je zaštitnicu kolone, 3. brigadu 8. divizije. Međutim, ni taj pokušaj neprijatelja nije uspio. Nakon kraće oštre borbe, neprijatelj je uz znatne gubitke - odbačen. Ostvareni su uvjeti da prva kolona u prijedpodnevnim satima, 14. srpnja, uspješno prijeđe i preko rijeke Mrežnice. Prvi bataljon Karlovačke brigade ostao je na pruži štiteći minere, koji su porušili oko 200 m tračnica.

Oko 10 sati. Mrežnicu prelazi Karlovačka brigada, bez 3. bataljona, koji je ostao u rajonu Bosiljeva i Zdihova, radi pomoći Karlovačkom odredu u kontroli sliva Kupa-Dobra i karlovačkog sektora. Brigada se zatim zadržala u selima Štirkovac, Tomašići, Marinkovići i Koranska Strana, gdje su organizirani susreti s narodom, proveden program društveno-političkog i vojnog obrazovanja, te organizacijsko i materijalno opremanje i sređivanje te i higijenska obrada cijele brigade. Borci su dobili engleske uniforme, oružje i drugo. Nakon predaha od nekoliko dana, u kom vremenu je održan i miting bratstva i jedinstva u selu Čatrnji, brigada je krenula da obavi još nekoliko važnih zadataka. Obišla je 17. srpnja širi sektor: Siće, Cerovac, Grginčići, Petrunići, Jankovo Selište, gdje se zadržala i drugi dan, da bi 19. srpnja, obišla i Galović Selo, Dvorjance, Malu Švarču, Lukšić Selo. Obilazeći ova sela u kojima živi stanovništvo pretežno hrvatske nacionalnosti, tumačili su vojno - političku situaciju u zemlji i svijetu kao i liniju NOB, šireno je bratstvo i jedinstvo.

Pred kraj boravka na Kordunu, noću 20./21. srpnja. Karlovačka brigada je izvršila još jedan važan zadatak: mobilizirala je vojne obveznike na području sedam sela općine Barilović. U selima Bošt, Brig, Novaki, Sić, Zabljak, Mihalić Selo i Lučici, mobiliziran je 61 borac. Bio je to sasvim uspješan potez. Ti mladići su spašeni, jer bi ih već sutra, pohvatale ustaše i Nijemci i silom odveli u svoje redove.

Za vrijeme boravka na Kordunu, Karlovačka brigada se odmorila, osvježila, snabdjela potrebnom odjećom i ratnom opremom, uvećala svoje redove i pripremila za povratak na karlovački sektor. A taj povratak

je vremenski usklađen da brigada izađe na kritičniju dionicu: cestu i prugu Karlovac-Ogulin kod D. Dubrava, gdje će sačekati, prihvatiti i dati osiguranje drugoj ranjeničkoj koloni koja je, prema planu Štaba, stizala s preko 150 teških ranjenika sa Žumberka na Kordun. Ustvari, radilo se i o prihvatu dijelova 8. i 34. divizije koje su bile u pokretu s ranjenicima. Zbog tog zadatka, Karlovačka brigada okupila se 22. srpnja u selu Maurović (bez 3. bataljona koji je s kolonom od 20 kola preuzeo ratnu opremu u s. Perjasica) nakon čega kreće preko Mrežnice prema mjestu prelaza ceste i pruge Ogulin-Karlovac. Došavši u rajon s. Donji Zatezali, bataljoni zauzeše zasjedne položaje s istočne i zapadne strane ceste i pruge.

U to vrijeme, kritičnoj dionici pruge i puta, približavala se od Bosiljeva, Ponikava i G. Dubrava kolona 8. i 34. divizije pod čijom se zaštitom kretala i druga kolona zaprežnih vozila s oko 150 teških ranjenika. U prethodnici kolone išla je 2. brigada 8. divizije čiji su se bataljoni, razdvojili radi zauzimanja položaja osiguranja prema Ogulinu, Tounju, Generalskom Stolu i D. Dubravama. Za 2. brigadom išla je 1. brigada 8. divizije kao prethodnica druge ranjeničke kolone uz koju se kretao jedan bataljon kao neposredno osiguranje ranjenika. Jedan bataljon 1. brigade 8. divizije kretao se u pozadini kao zaštitnica 8. divizije. Brigada "FOS" kretala se na začelju te kolone sa zadatkom da preuzme ulogu zaštitnice pri dolasku na kritičnu dionicu ceste i pruge Karlovac-Ogulin.

Tako se noću 22./23. srpnja 1944. godine na jednoj i drugoj strani prijelaza ceste i pruge kod D. Dubrava, našle snage dviju divizija 4. korpusa: 8. i 34. divizija. A s njima i druga kolona zaprežnih kola s teškim ranjenicima.

Tokom pokreta nije bilo ni susreta ni sukoba s neprijateljem. Tek u zoru 23. srpnja, kada je kolona s ranjenicima već prešla kritični prostor i na desnu obalu rijeke Mrežnice, naišla je od Tounja prema Generalskom Stolu neprijateljeva kolona od 8 kamiona. U kraćoj borbi zapaljeno je 5 kamiona, ubijena su dva vojnika, a dva su zarobljena.¹⁴⁹ Dan ranije, neki neprijateljevi dijelovi su prešli i na desnu obalu Mrežnice kod Kaić mosta, valjda s namjerom da spriječe prijelaz naših preko rijeke. Ali, tu se sukobiše s 3. brigadom 8. divizije koja ih protjeruje preko Mrežnice u njihova uporišta.

Tako se završio drugi pokret 8. i 34. divizije (brigada "FOS" i Štab divizije s prištapskim dijelovima) s teškim ranjenicima, započet 17. srpnja na Žumberku, a nastavljen putevima Bele krajine, selima: Grabrovac, G. i D. Lokvica (odmor) i dalje prema Vodenoj Vasi i Čmomelju gdje su slovenski narod i omladina priredili srdačan doček, darivali hranu, piće i obasipali ih cvijećem. Na mitingu naroda u Čmomelju, 19. srp-

¹⁴⁹ Izvještaj Štaba 8. divizije od 27. srpnja Štabu 4. korpusa o borbama prilikom prijelaza divizije i ranjenika iz Žumberka za Kordun. Zbornik NOR-a, Tom V. knj. 29, dok. 89. Str. 508.

Motiv sa partizanskog forsiranja Kupe

nja, okupilo se više od 3.300 partizana: Slovenaca, Hrvata i Srba. Na mitingu su govorili zamjenik komandanta GS Slovenije Jaka Avšič i komesar 4. korpusa Veco Holjevac. Organizirane su zajedničke priredbe partizana i omladine, veselje i kino - programi. Sutradan, 20. srpnja, pokret je nastavljen prema Vinici (odmor u selima Podklanec i Golek) a 21. srpnja prema s. Bosanci, s. Ponikve i dalje do s. Dubrave.

Brigada "FOS", kretala se u zaštitnici cijele kolone i tako, 23. srpnja ujutro, prešla preko rijeke Mrežnice tr nastavila put ustaničkim stazama i puteljcima popaljenog i napaćenog Korduna.

Tih dana 34. divizija širi svoje snage na velikom prostranstvu. Brigada "FOS" smjestila se na odmor i oporavak na sektoru sela Točak-Cvačić i u drugim selima Korduna, gdje će se zadržati do 31. srpnja. Karlovačka brigada vratila se na karlovački sektor i nastavila operacije u slivu Kupa-Dobra, na velikom kupskom luku. Žumberački odred ostao je na Žumberku, a T-P odred nastavio je akcije na području močvarnog i pošumljenog Pokuplja, Vukomeričkih gorica, Turopolja i Posavine. U sastav 34. divizije ušao je u srpnju i Karlovački odred, koji se neprekidno kretao uzduž i poprijeko karlovačkog sektora, od Ozlja do Bosiljeva i od Pravutine do prilaza Karlovcu i Dugoj Resi.

Bratimljenje na Kordunu

Narod Korduna srdačno je dočekaio i primio brigadu "FOS". Pri svakom susretu boraca s narodom osjeća se toplina rodnog doma, premda za čašćenje nije bilo ničega osim koji lončić mlijeka sa žgancima. Borci su

se osjećali zadovoljni, premda su svugdje oko sebe vidjeli tragove prohujalih neprijateljevih ofenziva za protekle tri godine rata, zločinstva ustaških i okupatorskih talijansko-njemačkih kaznenih ekspedicija, zgarišta ... Ali ono što je hrabrilo i ulijevalo optimizam, bila je organiziranost Kordunaša za otpor fašističkim zločincima, organiziranost svih, od djece do staraca, strpljenje, spremnost da se podnese i nemoguće i vjera u pobjedu protiv svih vrsta i fela neprijatelja i reakcije.

Na raspoloženje boraca utjecao je i dolazak brigade, u taj ustanički kraj, gdje se odmorila i sredila. Mnogi borci su obukli nove uniforme. Radost je porasla u trenucima kada je u sastav brigade došao i 4. bataljon, koji je bio u Pokuplju. S bataljonom došao je i ruski bataljon T-P odreda, čiji su borci popunili prorijeđene redove brigade pa je i snaga brigade porasla.

Dvadesetsedmog srpnja brigada se okupila na svečanu smotru u s. Martinovići. Pred strojem brigade govorio je komesar 4. korpusa Veco Holjevac.¹⁵⁰ Odao im je priznanje i pohvalu za hrabrost i borbenost, za sav patriotizam što su ga borci brigade “FOS” pokazali u borbama na žumberačkim brdima, gdje su i zaslužili počasni naziv - UDARNA!

... “Ali, rat još nije gotov. Pred svima nama i dalje stoje, veliki zadaci u sljedećim mjesecima, sve do konačne pobjede nad fašističkim osvajačima i njihovim domaćim slugama - izdajnicima naroda. U tom pogledu i od brigade “FOS” očekuje se mnogo” - stavio im je, na srce i dušu, iskusni borac i revolucionar koji je doveo vod partizana u fašistički osinjak u Karlovcu koncem 1941. godine, nadajući se da će iz ustaških ruku oteti sekretara Mjesnog komiteta KPH Karlovac Grgu Čavića.

Odmah nakon svečane smotre u selu Martinovići, brigada je krenula u kordunaško selo Zagorje, gdje se zadržala dva dana. Na Kordunu u Debeloj Kosi, rame uz rame, s borcima ustaničkog Korduna, 1. brigadom i bataljonom 2. brigade 8. kordunaške divizije - stala je u liniju za svečanu smotru.

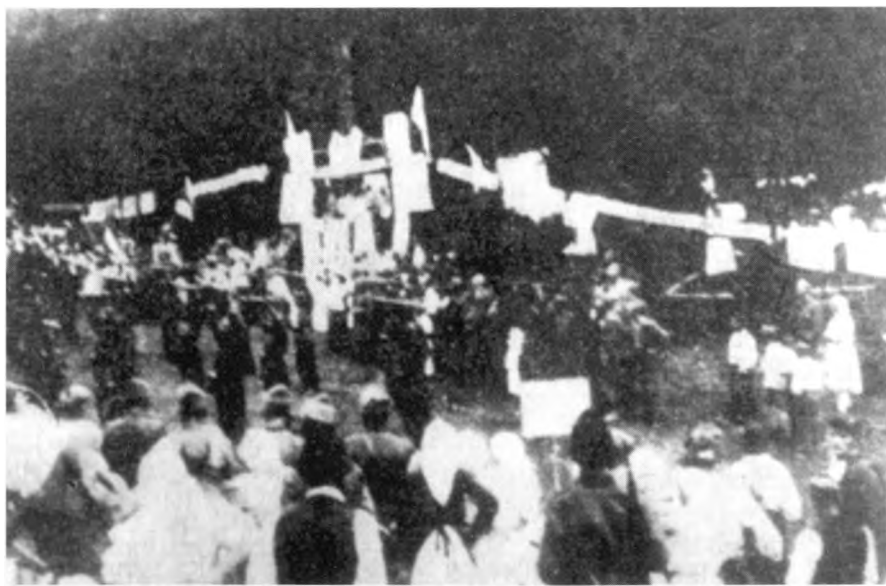
To je bila linija bratstva i jedinstva za koju je u posljednje tri godine NOB-e, dato toliko mnogo očeva i sinova, proliveno i mnogo krvi s obje obale rijeke Kupe koja je, zahvaljujući požrtvovanju, borbenosti, visokoj

¹⁵⁰ HOLJEVAC Vječeslav, rođen 1917. U Karlovcu, politički radnik i revolucionar. Uoči rata isticao se u radu u URSSJ i u Savezu bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije (SBOTIČ). Član KPJ postao je 1939.god. U svojstvu člana OK KPH Karlovac organizira pripreme za ustanak 1941 i vodi usred Karlovca oružane akcije protiv okupatora i ustaške marionetske tzv. države “NDH”. U srpnju 1941.god odlazi na Kordun gdje je jedan od organizatora ustanka. Bio je komesar partizanskog odreda, grupe odreda Korduna i Banije, komesar i komandant II operativne zone, komesar 1. kasnije 4. korpusa NOVJ. Nakon oslobođenja zemlje, komandant grada Zagreba, komandant Vojne uprave JA za Istru i Slovensko primorje, šef Vojne misije u Berlinu, narodni poslanik, ministar u vladi NRH i FNRJ, član CK SKH, predsjednik NO grada Zagreba i Komiteta SKH Zagreb. Nosilac je “Partizanske spomenice 1941”, Ordena narodnog heroja. Umro u Zagrebu 11. srpnja 1970.god.

Udarna brigada "Franjo Ogulinac Seljo" na proslavi trogodišnjice ustanka na Kordunu, srpnja 1944.

svijesti i privrženosti ciljevima NOB, političkoj strategiji KPJ i druga Tita, postala rijekom koja povezuje, spaja i bratimljuje sve narode što nastanjuju te živopisne krajeve.

Borci i rukovodioci "Seljine" brigade i narod iz sela Dubranca (Pokuplje) na priredbi, 10. listopada 1944.

Ruska četa "Seljine" brigade

Sa svečanosti na Debeloj Kosi, brigada "FOS" krenula je u dodijeljeni borbeni prostor - Pokuplje, gdje će do pred kraj rata, u sastavu 34. divizije izvršavati svoje ratne zadatke.

Kupu je prešla noću 31. srpnja kod s. Lasinje i vratila se u Pokuplje nakon 40 dana borbi na Žumberku. Bila je to povijesna linija pokreta koja je učvrstila uvjerenja u brigadi da treba činiti: sve za front, sve za pobjedu.

U čast njenog povratka u Pokuplje, organizirana je svečanost omladine i naroda. Omladinke kotara Velika Gorica, izvezle su posebnu zastavu za svoje udarnike, koju je komandantu brigade Milanu Tojagiću predala jedna omladinka riječima: "Mi smo je vezle za naše junake. Neka je ponosno nose, zaslužili su to u svim borbama iz kojih su izišli kao pobjednici!..."¹⁵¹

"Brigada će ovu zastavu nositi u nove pobjede, braneći narod od okupatora i njegovih domaćih slugu, boreći se za slobodu" - odgovorio je komandant brigade Milan Tojagić i zahvalio omladinkama u ime boraca i rukovodilaca brigade, na trudu za vezenje tako lijepe zastave.

Na svečanosti naroda u povodu povratka "Seljine" brigade u Pokuplje, govorili su i drugi istaknuti partijsko - politički aktivisti Pokuplja: Stjepan Koren Bendžo, sekretar Kotarskog komiteta KPH za Pokuplje, Blaž Horvatić, predsjednik kotarskog NOO-a Velika Gorica i drugi.

¹⁵¹ Vladimir Valjan: "Brigada Franjo Ogulinac Seljo", str. 171.

Karlovačka brigada na karlovačkom sektoru

Rastankom kod s. D. Dubrava, 23. srpnja, Karlovačka brigada se vraća u sliv Kupa-Dobra, gdje će se borci ponovno vidjeti sa svojim narodom. Na tom velikom pokretu Karlovačka brigada prvo je obišla, 23. i 24. srpnja, sela: Gabrk, Malik, Zdihovo, Liplje, Klanac. U tom selu održana je konferencija s političkim kadrom brigade, razmatrana su aktualna pitanja idejno-političkog rada, i u brigadi i u narodu, osobito u vezi s predstojećom mobilizacijom novih boraca na karlovačkom sektoru, što se smatralo zadaćom prvog reda. Na konferenciji je govorio i komesar 34. Divizije, Franjo Knebl, a štab divizije tih je dana boravio kod Karlovačke brigade, na putu za Kordun i dalje za Pokuplje, kamo je već bila u pokretu brigada "FOS".

Održani su sastanci partijskih ćelija i skojevskih aktiva, bataljonskih biroa KP i skojevskih rukovodstava. Pokrenute su sve subjektivne snage brigade s osnovnim ciljem da politički rad s borcima i u narodu bude sadržajno bolji, uvjerljiviji i da se tokom provedbe mobilizacije ne dogodi ni jedan politički propust.

Nakon svih sastanaka i dogovora, brigada je krenula 25. srpnja rano ujutro na izvršenje dobivenog zadatka.

Prvi bataljon obišao je sela: Varoš, Orišje, Štokani, Resnik, Fučkovci, Skoblić Brdo i Novo Selo; 2. Bataljon: Vrbice i Osojnik; 3. bataljon i dio čete za vezu obišli su sela: Hrsina, Krč, Strgari, Lipovšćaki, Rendulići i Podrebar; 4. bataljon M. i V. Jadrič. Tog dana mobilizirano je 25 mladića stasalih za vojnu obvezu. Nakon ove akcije, brigada je krenula dalje, prema Vukovoj Gorici, obilazeći i sela Glavicu, Protulipu i druga.

Sljedećeg dana, 26. srpnja, došlo je i do borbe s ustašama i Nijemcima koji su nastupali iz uporišta u Stativama prema Netretiću i preko Dobre prema Protulipi, Novigradu i dalje prema Prilišću i Vukovoj Gorici. Dočekao ih je 3. bataljon na liniji Ladešić Draga-Prilišće i Milino Brdo i u cjelodnevnom okršaju nije dozvolio neprijatelju prodor prema Prilišću. Napadačkoj koloni kod Protulipe, suprotstavio se 1. bataljon, i nakon oštire borbe odbacuje ga preko Dobre. Drugi bataljon sukobio se s kolonom Nijemaca u pokretu cestom od s. Grabrk prema Bosiljevu koju je dočekao jakom paljbom kod sela Hrsine. U borbu se uključio i 4. bataljon 2. brigade 13. divizije. Nijemci su odgovorili vatrom iz oklopnih automobila, ali su pred naletom partizanskih boraca morali stati, ustuknuti i na koncu, u sumrak, povući se u pravcu Lešća.

Prvi i 3. bataljon zadržali su svoje položaje na liniji Ladešić Draga-Orešnjak. Za to vrijeme ostala dva bataljona, 2. i 4. - osiguravali su noću, 28./29. srpnja, prijelaz Štaba 34. divizije preko kritične dionice pruge i ceste Karlovac-Ogulin, kod sela D. Zatezali, na putu za Kordun i Pokuplje, a radi osiguranja pošao je i 4. bataljon.

Na povratku s Korduna, 4. bataljon je preuzeo, ratnu opremu za Kar-

Artiljerijski vod prateće čete Karlovačke brigade

lovačku brigadu. Na kritičnoj dionici ceste i pruge, dočeka ga je 2. bataljon jer je čekajući i osmatrajući, pratio njegov povratak.

Nakon spomenutog neprijateljevog ispada, Karlovačka brigada je krenula dalje na karlovački sektor - u rajon sela Lipnik, gdje je 30. srpnja održan veliki narodni zbor toga kraja. Pred narodom općina Ribnik i Netrećić, izvedena je svečana smotra i mimohod Karlovačke brigade. Na zboru je govorio komesar Karlovačke brigade Petar Erdeljac i predstavnici Kotarskog NOO Karlovac. Zbor je imao veliki politički odjek u narodu i omladini toga kraja.

Za vrijeme boravka u Lipniku, bataljoni Karlovačke brigade posjetili su više sela: Ribnik, Drenovac, Jameviće, Veseliće. Odmah iza toga, bataljoni su izašli i na istaknute položaje prema uporištima u Stativama: Brajakovo Brdo, Vinski Vrh, Kučevica, Veliki Modruš Potok. Štab brigade smjestio se u Netrećiću. Drugi bataljon sukobio se u rajonu Piščetke s ustašama koji su išli u ispad iz pravca Jaškova preko s. Grduna. Nakon borbe koja je trajala oko dva sata, neprijatelj je odbačen u polaznu bazu.

Dani su brzo prolazili. A glavni zadatak brigade: mobilizacija novih boraca, tek je načet. Moralo se krenuti u odlučniju i organiziraniju akciju po selima, sve do prvih linija uporišta u Stativama, Jaškovu, Ozlju i iz njih izvući vojne obveznike koji bi se mogli, ako se to ne učini, silom naći u neprijateljevim redovima baš "pet minuta do dvanaest", kad on gubi tlo po nogama, kad gubi bitke na svim ratištima i u zemlji i pred savezničkim armijama. Uz to, počela su ozbiljna kolebanja i u njemačkom ratnom pogonu, uključujući i njihovo vrhovno zapovjedništvo, a gromki je signal bio - atentat na Firera.

Brigada je u zadatak mobilizacije, morala odlučno ići i radi same

Mitraljesci iz 4. bataljona Karlovačke brigade

sebe, jer ona još nije dosegla optimalno brojno stanje, premda je, nedavno, uspjela mobilizirati 280 novih i mladih boraca.

Mobilizacija mladih ljudi bio je i odgovor na zadatak što ga je krajem srpnja postavio Vrhovni štab NOV i POJ, a prenio ga GŠ NOV i POH štabovima korpusa u kome je između ostalog stajala i ovo: “Mobilizaciji novih boraca i vojno-političkom učvršćenju jedinica, posvetite sada naročitu pažnju. Treba postojati velika razmjera između priliva novih boraca i gubitaka. Vršite prvenstveno takve akcije koje stvaraju uslove za mobilizaciju novih boraca ...”¹⁵²

U vezi s ovim naređenjem VŠ NOV i POJ, Karlovačka brigada se u prvih 10-tak dana, kolovoza 1944., jače uključila u većem broju sela općine Ozalj, Ribnik i Netretić, premda ju je već na početku akcije omeo ispad ustaša iz uporišta u Stativama prema Brajakovom Brdu, što je zaustavio njen 3. bataljon i protjerao ih natrag preko Dobre. Taj neprijateljev ispad primorao je Štab brigade da posveti veću pažnju obrani slobodnog i poluoslobodenog teritorija što je zahtijevalo i uključivanje brojnih snaga na borbenim osiguranjima.

Četvrtog kolovoza ujutro, bataljoni Karlovačke brigade su po utvrđenom planu obilazili više sela općine Ozalj i Jaškovo. Treći bataljon je mobilizirao vojne obveznike u selima: Podgraj, Novaki, Tomišići, Beldarići, Lukšići, Gorščaki, Slapno; 1. bataljon u selima: Levkušju, Horvatinskom, Malom Erjavcu, Jaškovu, Kovačićima, Podlipju i Žugčevoj Gorici. Sve je obavljeno strogo po planu, organizirano i disciplinirano, u potpunom miru bez i jednog propusta.

¹⁵² Telegram Glavnog štaba NOV i POH Štabu 4. i ostalim korpusima NOVJ. Arhiv VII. Fond NOB, reg. br.4-13/I knj. 429 A.

Prva četa 4. bataljona Karlovačke brigade

Toga dana u Štab brigade u s. Hrašću, došlo je 120 novomobiliziranih boraca.

Grupa minera, pod zaštitom bataljona, porušila je usput prugu na dva dupla mjesta na dionici Karlovac-Ozalj.

Sljedeća akcija mobilizacije novih boraca izvedena je noću, 7./8. kolovoza, u selima između Dobre i Kupe i uz cestu Stative-Karlovac. U akciji su učestvovala sva četiri bataljona, četa za vezu i prateća četa. Pri tome su, s obzirom na blizinu jakih neprijateljevih uporišta: Stative i Karlovac, poduzete stroge mjere borbenog osiguranja prema Ozlju i G. Pokuplju, Karlovcu, Jelsi i Stativama. Na tom zadatku aktivirana je glavnina brigade. Kroz to vrijeme, 4. bataljon i četa za vezu, obišli su sela: Brdo, Bridići, Mejašići, G. i D. Priselci, Golubići, Zadoborje, uz samo uporište Stative, Vojaki, Miškovac i Kušansko selo. Tu noć mobilizirano je svega 25 novih boraca. Ostale su pokupile ustaše odvođajući ih silom u ustaške ili domobranske "postrojbe".

Treća akcija izvedena je noću 10./11. kolovoza, što je stvarno bila kombinirana akcija - mobiliziranje i usput izvođenje jače diverzije na pruzi Karlovac-Ozalj, na dionici između Ozlja i Zorkovca.

Izvođenje diverzije povjereno je 1. bataljonu i minerima brigade. A svi ostali, obilazili su kuće i mobilizirali obveznike ili bili na borbenom osiguranju.

Prvi bataljon i brigadni mineri razorili su te noći prugu na 15 mjesta i, uporedo s tim, porušili su i 18 betonskih stupova električnog voda visokog napona na dionici Ozalj-G. Pokuplje. Kroz to vrijeme, 2. bataljon

obišao je sela Novaki, Dvorište i Kamanje, u neposrednoj blizini jakog neprijateljskog uporišta Ozalj. Treći i 4. bataljon sačekivali su radnike iz obližnjeg kamenoloma kod Ozlja i te noći mobilizirano je 19 novih boraca. Zbog rušenja električnih vodova i stupova visokog napona, Karlovac i okolica, ostali su dva dana bez osvjetljenja, pogonske energije i vode. Toliko dugo je bio prekinut i saobraćaj na pruzi Karlovac-Ozalj. Neprijatelj je morao uposliti cijeli jedan bataljon (iz 1. njemačkog rezervnog puka), za osiguranje građevinske ekipe u vrijeme popravka električnog voda i pruge.

Za vrijeme zauzimanja položaja kod Malog Erjavca i Slapna, Nijemce je lažno napala jedna četa iz 3. bataljona Karlovačke brigade. “Jägerovci” su odgovarali jakom vatrom iz svih oružja. Nakon jednog sata “napucavanja” četa se povukla na svoj položaj u sastav bataljona.

Aktivnost Karlovačke brigade i to još u selima, neposredno uz jaka uporišta, uznemirili su komande u Karlovcu, Dugoj Resi, Stativama i Ozlju. Jer strah od brigade, ograničio je kretanje njihovih jedinica čak i u blizini uporišta.

Jedini njegov odgovor na ovo stanje morao je biti, kao što je i uvijek ranije bilo, je upad na slobodni teritorij prema Netretiću, Kolenovcu i Pišćetkama, ili prema Prilišću i Vukovoj Gorici ili prema bilokojem drugom selu. Tako je i bilo, pred zoru 14. kolovoza jedna njemačka jedinica učinila je ispad iz pravca Malog Erjavca prema Sveticama. No, imala je “sreću” i naletjela je na 2. bataljon s 2. četom na položajima kod s. Svetice. Dobro pripremljena vatra iz sveg naoružanja, zbunila je Nijemce.

*Prelama
takmičarska
zastavica u
rukama boraca
2. bataljona
Karlovačke
brigade*

Kratak predah boraca KB

Osjetili su svoj udar u “tvrd” i odmah ustuknuli prema s. Slapno.

Čuvši borbu 2. čete, komandant 2. bataljona upućuje 1. četu u pomoć, i ona udara direktno u neprijateljev bok. Čim su Nijemci osjetili vatru sa boka, požurili su s povlačenjem prema selima Podvorci i Slapno. Ali, 1. četa, s komandantom bataljona na čelu, nije mu dala povući se samo tako - bez borbenog pozdrava. Kad su Nijemci pomislili da više nema opasnosti, bili su obasuti jakom vatrom. Neprijatelj je opet bio iznenađen. Nije dospio uzvratiti, već je morao bježati u uporište Zorkovac, noseći sa sobom 9 poginulih i 5 ranjenih vojnika.

U toj je borbi poginuo borac Dragutin Jakovac iz 2. bataljona.

Da se neprijatelj toga jutra pojavio iz bilo kojeg pravca, prošao bi jednako kao što su prošli Nijemci kod Svetica. Bataljoni Karlovačke brigade su te noći spremno čekali na položajima zaštićeni taktički jakom zemljišnim objektom -Vodenica k. 537 (3. bataljon), u rajonu s. Vu-

Trajna uspomena na život i borbu u Karlovačkoj brigadi. U prvom redu: Ivica Lovrić s gitarom i Zelježnjak. U drugom redu s lijeva na desno - Dragica Mikšić Tabor, Rozina Govednik i Magda Čanić

kini, Kirinčići (1. bataljon), Martinski Vrh, k. 386 (4. bataljon) sa zatvaranjem pravca što vodi od s. Grduna preko s. Piščetke na Goli Vrh, Goricu i dalje.

Uspješno i na vrijeme procjenjena namjera, odgovarajuća pripremljenost jedinica i dobre protumjere, značilo je već pola pobjede.

Napad brigade “FOS” na posadu u Martinskoj Vesi

Dok je Karlovačka brigada operirala uzduž i poprijeko u velikom luku Kupe, kao i u njenom slivu s Dobrom, u Pokuplju se aktivirala brigada “FOS” u pripremama za likvidaciju ustaške posade u posavskom selu Martinska Ves, udaljenom 13 km, sj.-zap. od Siska.

U tom selu, razvučenom i podijeljenom na obje obale Save, L. i D. Martinska Ves, utvrdila se posada jačine oko 100 ustaša, uz koju je postojao i stanoviti broj naoružanih civila.¹⁵³

Uništenje te posade bio je njen prvi veći zadatak nakon što se I. kolovoza vratila u Pokuplje. Napad je trebala izvesti noću na 10. kolovoz istovremeno sa udarima na uporišta na lijevoj obali Save, u selima Lijevi Dubrovščak i Mahovo, što je bio zadatak 33. divizije 10. korpusa NOVJ.

Akcije na ta uporišta određeni su na osnovu Naređenja Glavnog štaba NOV i POH, koji je planirao, na teritoriju tog dijela Posavine, ispod Zagreba i u okružju Siska, formirati Posavsko područje koje bi se u osnovi bavilo organiziranjem prikupljanja i transporta hrane iz Moslavine u Pokuplje i dalje na Kordun, za prehranu jedinica NOV i stanovništva. Neprijateljeva uporišta u Martinskoj Vesi, Lijevom Dubrovščaku i s. Mahovu bili su velika smetnja organiziranju preuzimanja, skupljanja hrane i njenog transportiranja dalje, preko ceste i pruge Zagreb-Sisak u Pokuplje. Vrijeme žetve i prikupljanje hrane bio je - zadatak prvog reda.

Ustaše i njihovi pomagači - naoružani civili iz Martinske Vesi, utaborili su se u crkvi, školi, Domu, općinskoj zgradi i kućama uz obalu Save. Obranu sela ojačali su sa šest bunkera izgrađenih od cigala, prekrivkama od drvenih gredica i zemlje. Dva bunkera su izgrađena kod skele za prelazak Save, jedan na raskrižju glavne ceste i puta prema crkvi, drugi kod groblja južno od crkve, treći kod općinske zgrade, a četvrti na istočnoj strani crkve kojim se branio prilaz duž glavne ceste od Ljublanice prema Martinskoj Vesi. Sve to bilo je ograđeno bodljikavom žicom, pojačanom nagaznim i visećim minama.¹⁵⁴

Napad na Martinsku Ves trebalo je izvesti u 23 sata 9./10. kolovoza 1944. godine. U stvarnosti, napad je izveden sa zakašnjenjem - u 0,45 sati

¹⁵³ Ustašku posadu u Martinskoj Vesi sačinjavali su 23 satnija iz 6. bojne 1. ustaškog stajalećeg zdruge i naoružani civili. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 1/1-17. K. 58.

¹⁵⁴ Izvještaj Štaba brigade “FOS”, od 14.VII 1944., Štabu 34. divizije o napadu na ustaše u Martinskoj Vesi. Zbornik NOR-a, Tom V, knjiga 31, dok. br. 40, str.211.

iza pola noći. Zakasnilo se, premda su provedene sve mjere, organizacijske i druge za tajno dovođenje jedinica u neposrednu blizinu Desne Martinske Vesi, razvoj za napad i izvođenje iznenadnog juriša. Sve je dogovoreno i brigada je krenula iz svog zbornog rajona u s. Kravarščica u 16. sati, 8. kolovoza. U 23 sata stigla je na prugu između Turopolja i Peščenice. Tu su prednji dijelovi naišli na zasjedu, razbili je i brigada je produžila dalje u Posavinu. Dan je provela poduzimajući stroge mjere maskiranja i discipline, u šumi Međidorje. Tek tu su bataljoni dobili zapovijed za napad i ukazano im je na vojni i politički značaj akcije u koju su krenuli. Prema dobivenoj zapovijedi, neposredan napad na uporište u Desnoj Martinskoj Vesi povjeren je 1. i 4. bataljonu:

- Prvi bataljon, pojačan PT bacačima tipa “Džon bui”, dobio je zadatak da napadne ustašku posadu s južne i jugozapadne strane s ciljem da likvidira neprijatelja u crkvi, Župnom dvoru i bunkerima na svom pravcu napada;
- Četvrti bataljon, također pojačan “Džon bulom”, upućen je u napad sa sjeverozapadne strane, duž glavne ceste, sa zadatkom da likvidira dio ustaške posade u sjeverozapadnom dijelu sela;
- Treći bataljon je dobio zadatak osiguranja napada na od eventualne intervencije neprijatelja iz pravca Siska. S tim u vezi, naređeno mu je da zauzme položaje zasjede u visini k. 99 s frontom prema s. Ljubljani, i
- Drugi bataljon dobio je ulogu brigadne rezerve i zadatak da uspostavi vezu s jedinicama 33. moslavačke divizije, koja je napadala posadu u s. L. Dubrovščak.

Prvi i 4. bataljon dobili su vodiče-poznavatelje okoline Martinske Vesi, pa, ipak, bataljoni su tokom nastupanja do uporišta lutali i zbog toga kasnili s početkom napada. Proračun potrebnog vremena za savladivanje od šume Međidorje do Martinske Vesi nije bio precizan.

Na prvu slabost isplivale su, kako to već i biva, i druge, što je imalo negativnog utjecaja na tok i ishod napada.

Kada su bataljoni najzad krenuli u napad (0,45 sati 1. VIII) vidjelo se da ih je neprijatelj spremno očekivao. Na prve naše rafale i mine iz PT bacača, ustaše su odgovorile dobro organiziranom vatrom. Očito, iznenađenje je izostalo.

Prvi bataljon usmjerio je sav napor da likvidira ustaše u zvoniku mjesne crkve. Ali, uspjeha nije bilo. Pokušaj da se slomi otpor iz crkve, jurišom 2. čete sa suprotne strane, od Župnog dvora, također nije uspio. Četa je zaustavljena pred žičanom preprekom i jakom automatskom vatrom iz bunkera. (Vidi kartu br. 15, str. 454.)

Ni 4. bataljon nije uspio probiti se u neprijateljeva vatrena gnijezda i da likvidira bunkere na pravcu napada. Projektili PT bacača bili su preslabi da bi mogli razoriti zidove bunkera, iz kojih su gađali neprijateljevi

Žumberački partizani na dopustu

mitraljezi. Borci su uskakali u kuće pored žičanih prepreka i kroz prozore bacali ručne bombe na bunkere. Ali i to je prošlo bez rezultata.

Ustaše su tada upalile dva veća stoga slame pored žičane prepreke i na taj način osvijetlile prilaze kojima je jurišao 4. bataljon.

Vrijeme je brzo prolazilo, a bataljoni nisu postigli ni jedan opipljiv uspjeh. Nigdje nisu razbili neprijateljev vatreni sistem. Dva člana štaba brigade, koji su išli s bataljonima, pokušali su promijeniti nepovoljan tok borbe. Ali ništa ... Tada se u borbene redove uvuklo nekakvo nespokojstvo i nevjerica da se može u nastavku borbe nešto više postići. Ono što su tada pokušavali, pojedinačno i nedovoljno organizirano, bilo je samo čarkanje bez izgleda na uspjeh.

Procjenjujući stanje u neprijateljevim redovima, a i klonulost napada naših bataljona, Štab brigade donio je u 03 sati 10. VIII odluku o prekidu napada i povlačenju u rajon sela Ruča, Suša i Veleševac.

Na vrlo važnom zadatku, od interesa za Glavni štab NOV i POH, brigada "FOS" nije uspjela. Bio je to poseban šok i za Štab brigade, ali i za sve borce 1. i 4. bataljona od kojih je i ovisio uspjeh.

Posljedice neuspjeha bile su osjetne. Namjera da se na tom području formira Posavsko područje, nije se mogla provesti u život. Tako će se transporti hrane iz Moslavine u Pokuplje i dalje izvoditi u otežanim uvjetima.

Zbog čega je bio neuspjeh?

Odgovor na ovo pitanje pokušali su dati rukovodni kadrovi u oba štaba, 34. divizije i brigade "FOS".

Štab brigade je utvrdio da su pripreme za napad dobro obavljene i s rukovodećim kadrom i s borcima. Uporedo s tim, tvrdilo se da "zapovijedi za napad nisu bile realne, jer se nisu imali točni podaci o neprijateljevom smještaju i utvrđenjima. Više rukovođenje, a također i niže, nije se snašlo u napadu, bilo je

labavosti i kolebanja skoro kod svih rukovodilaca, zbog čega se neprijatelj u tim momentima brže snalazio i lakše odupirao, koristeći naše greške."¹⁵⁵

U subjektivne slabosti Štab 34. divizije je ubrojio:

- Štab brigade nije uložio potreban trud da napad što bolje pripremi. Zbog toga su bataljoni, određeni za napad, lutali cijeli sat i kasnili s napadom. A bilo je mogućnosti da se pripreme i bolji vodiči.;
- Zbog lutanja i kašnjenja, jedinice su prerano "otkrivene", pa nije ostvareno potrebno iznenađenje. To prije, što su jedinice 33. divizije napale neprijateljeve posade u Lijevom Dubrovščaku i Mahovu točno

¹⁵⁵ Izvještaj Štaba brigade "FOS" od 15.VIII 1944. god. Štabu 34. divizije o napadu na ustaše u Martinskoj Vesi. A VII, Fond NOB, reg br. 40, k. 426.

- u dogovoreno vrijeme - u 23,00 sata 9. Kolovoza;
- Štab brigade nije se zalagao da izvrši zadatak. Njegova labavost prenijela se na štabove bataljona, a preko njih i na jedinice, i
 - PT top nije iskorišten kako je trebalo, a protuoklopnim bacačima se pridavao suviše veliki značaj. Vjerovalo se da će se samo pomoću njih neprijatelj istjerati iz bunkera i utvrđenih zgrada.

U objektivne uzrocnike neuspjeha, Štab divizije označio je i zgrade s debelim zidovima, uređenim za obranu koje se nije moglo brzo osvojiti; zatim, osvjetljavanje terena paljenjem stoga slame, čime je otkriven nastup 4. bataljona. PT bacači tipa “Džon bui” pokazali su se preslabi za razaranje zidanih bunkera i utvrđenih zgrada.¹⁵⁶

Sva ova kritička zapažanja iznijeta su na konferenciji sa članovima Štaba jedinice “FOS”, a održana je odmah po izvlačenju iz borbe. Nakon kraćeg predaha u Veleševcu, brigada “FOS” je već 10. kolovoza krenula za Pokuplje. Pri tome je poduzela osiguranje transporta hrane iz Moslavine, preuzete na Savi, za Pokuplje. U prethodnici je bio 2. bataljon. I ovaj put je svladana pruga Zagreb-Sisak na dionici između Lekenika i Dužice uz prethodnu borbu i protjerivanje jače kozačke patrole.

Povratkom u Pokuplje, brigada se 11. kolovoza raspoređuje u selima Kolarec (1. bataljon), Novo Brdo (2. i 4. bataljon, Štab brigade i prištapske jedinice) i Žitkovčica (3. bataljon).

Tu brigada boravi na duljem odmoru koji će potrajati skoro do kraja kolovoza, a vrijeme je utrošeno za vojno-stručnu obuku i partijsko-politički rad. Ipak su bez obzira na odmor, bataljoni u dva slučaja svojim pokretima

Komanda mjesta Bosiljevo

¹⁵⁶ Kritički osvrt Štaba 34. divizije o neuspjelom napadu brigade “FOS” na ustašku posadu u Martinskoj Vesi poslat Štabu 4. korpusa, 30. VII 1944. Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 40-2/5, k. 426.

poznatim stazama prošetali kroz turopoljsku i posavsku ravnicu (18. - 20. i 26. - 28. VIII) i obavili posao oko prijema žita i transporta u Pokuplje. Oba puta preveženo je od Veleševca na Savi, preko pruge i ceste Zagreb-Sisak, 120 kola natovarenih žitom. U tom vremenu bataljoni su bili aktivni i na osiguranju Komisija za skupljanje hrane u posavskim, turopoljskim i pokupljanskim selima kao i u akcijama, zajedno s bataljonom PPK (protiv pete kolone) za vraćanje dezertera u jedinice.

Još jedno razaranje ozaljskog dalekovoda

Akcija 2. diverzantskog bataljona i Karlovačke brigade

Nekoliko akcija izvedenih na karlovačkom sektoru privuklo je sredinom kolovoza naročitu pozornost, ne samo u partizanskim već još više u neprijateljevim redovima. Jedna od njih bila je ponovljeno razaranje dalekovoda i pruge Ozalj-Karlovac u kolovozu 1944.

Razaranje su izveli diverzanti 2. diverzantskog bataljona u skladu s planom borbenih aktivnosti u kolovozu, pripremljenom u Štabu 4. korpusa.

Karlovačka brigada i odred bili su zaduženi za osiguranje aktivnosti diverzanata, tako su oni mogli bez smetanja obaviti svoj zadatak, skopčan s mnogo opasnosti.

Da bi se postigli što povoljniji uvjeti za akcije diverzanata, Štab Karlovačke brigade postavio je ovaj raspored jedinica na položajima osiguranja i precizirao zadatke:

- 1. bataljon, na položajima u liniji sela Vuljanići-Polaki-Matakovići imao je zadatak zatvaranja pravca prema uporištu u D. Stative i kontrole terena prema G. Pokuplju;
- 2. bataljon, zauzimanjem položaja u okružju križanja puteva Jaškovo-Mali Erjavec, treba se usmjeriti za borbeno djelovanje prema G. Pokuplju;
- 3. bataljon, s položaja u rajonu s. Lukšići, morao je čvrsto blokirati pravac prema Zorkovcu i željezničkoj stanici Ozalj;
- 4. bataljon imao je zadatak da borbenim rasporedom svojih četa blokira pravce od Ozlja prema s. Podgraj i prema Oštrom Vrh;
- Četa za vezu treba se kretati iza diverzanata i pokupiti električne kablove i izolatore s porušenih električnih stupova dalekovoda Ozalj-Karlovac;
- Karlovački je odred, u okviru opće operacije, imao zadatak, da sa svojih položaja u liniji sela Kurinčići-Mlačak, blokira pravac prema selima Tomašnica, Grdun i Pišćetke i da sa po jednom četom zauzme položaje u rajonu sela Breznik i Brlog.

Sve jedinice su upozorene na mogućnost da u toku diverzija dođe do

intervencije neprijatelja, posebno iz Ozlja, gdje je smještena domobranska bojna i oko 60 ustaša, ili iz D. Stativa, gdje je bilo oko 150 ustaša i grupa žandara, pa iz Zorkovca gdje je, prema podacima bilo oko 60 domobrana i ustaša ili Gornjeg Pokuplja gdje je smješteno oko 200 ustaša iz PTZ (Poglavnikovog tjelesnog združenja). Nije, naravno, isključena ni brza intervencija jačih snaga iz Karlovca.

Sigurnost diverziranja na zadatku je ostvarena. U akciji izvedenoj te noći razoreno je 107 armirano-betonskih i 10 drvenih stupova električnog voda visokog napona, zaplijenjeno oko 7 km bakarnih kablova, i uništeni svi izolatori, a pruga prekinuta eksplozivom na 40 mjesta.

Ovako opsežna operacija na energetske i saobraćajne žile kućavice Karlovac-Ozalj, neometano, i pokraj uporišta: Ozalj, G. Pokuplje, Zorkovac, D. Stative, nije samo potresla dalekovod i prugu, već i cijelu okolinu i karlovački garnizon, koji je ostao osam dana bez osvjetačenja i vode, a industrija bez pogonske energije. Bio je to krupan znak nemoći i agonije ustaškog aparata i njegove vojne sile.

Za sve vrijeme boravka Karlovačke brigade u okolini sliva Kupa-Dobra, intenzivno se provodila mobilizacija. Na tome su uporedo sa Karlovačkom brigadom i odredom, bile aktivne i sve partijske, naročito skojevske organizacije i aktivisti Jedinствene antifašističke fronte, organi narodne vlasti i vojno - pozadinski organi, Komanda karlovačkog vojnog područja i komande mjesta Bosiljevo i Ribnik.

Ukupan bilans mjesečne aktivnosti, od 23. srpnja do 23. kolovoza, na mobilizaciji novih boraca, bio je - 486 mladića. Glavni je zadatak uprkos svemu izvršen.

Nakon petnaestodnevne obuke, u redove Karlovačke brigade raspoređeno je 265 boraca. Ostali su raspoređeni u KP odred, jedinice vojnog područja i komande mjesta. Karlovačka brigada je dosegla potrebno brojno stanje. Imala je po spisku 947 boraca što je omogućilo da se provedu i neka organizacijska prestrojavanja.

Rastanak Karlovačke brigade s karlovačkim krajem

Sredinom kolovoza 1944. godine, opća vojno-politička situacija na jugoslavenskom i balkanskom ratištu, kao i na ratištima saveznika, naglo se mijenjala na štetu nacističke Njemačke, a u korist antifašističkih snaga u zemlji i u svijetu.

Armije Trećeg Rajha, povlače se na svim frontama - istočnoj, zapadnoj i na fronti u Italiji - uz velike gubitke, a prema svojim granicama. Frantovi Crvene armije u Ukrajini, Bjelorusiji, Pribaltiku na dijelu lenjingradskog ratišta, nastavili su i u kolovozu s ofenzivama velikih razmjera i širokih strateških ciljeva. Udarnim klinovima prodirali su iz Ukrajine u

Rumunjsku, na liniju Konstanca-Bukurešt-Karpati, prisilivši Rumunjsku da prekine rat (Ustanak u Bukureštu 23. VIII 1944, izlazak iz rata i ulazak u rat protiv Nijemaca). Takvi su prodori ostvareni i iz Ukrajine u Panonsku nizinu prema Cehoslovačkoj (Ustanak u Slovačkoj, operacije Crvene armije s jedinicama CSSR u istočnim Karpatima), iz Bjelorusije na teritorij Poljske i izlazak na obale rijeke Visle i San, a iz pribaltičke i Lenjingradske fronte, prema Baltičkom moru, karelijskoj prevlaci i Finskoj (Izlazak Finske iz rata protiv SSSR-a).

I na suprotnoj strani, zapadnoj fronti u Francuskoj, nastavljeno je gonjenje njemačkih armija prema granici Trećeg Rajha s izlaskom na rijeku Senu i prodorom dalje, prema dolini rijeke Mozela, praveći uvjete za skoro prelaženje rijeke Rajne i prodor u središte Hitlerove tvrđave. Uporedo s tim, udružene savezničke snage na fronti u Italiji, počele su uvodne operacije za prodor tzv. "Gotske linije", kod Firence, izbijanjem na liniju Pesaro-Firenca-Pisa.¹⁵⁷

Takav razvoj na frontovima na istoku, zapadu i u Italiji u okviru savezničke strategije, zahtijevao je povećane napore za skoriju pobjedu nad njemačkim fašizmom, kod svih članova antifašističke koalicije što znači i kod nas, na jugoslavenskom ratištu. Jer, jedinice NOVJ su na ovom prostoru vezivale više od 300.000 nacističkih i kvislinških ustaško-domobranskih, četničkih, balističkih i belogardejskih vojnika i onemogućavale ili otežavale njihovo manevriranje s fronte na frontu. Ofenzivna aktivnost krupnih sastava (korpusa) NOVJ širom jugoslavenskog ratišta, čije se težište počelo pomicati prema vardarsko-moravskoj cestovnoj i željezničkoj prometnici radi njenog prekidanja i blokiranja znatnih vojnih efektiv Hitlerove Njemačke na Balkanu i konačnog oslobođenja južnih i istočnih krajeva: Makedonije, Crne Gore, Srbije i glavnog grada Beograda, doprinijela je neposrednom povezivanju jugoslavenskog ratišta s frontovima Crvene armije na istoku i savezničkih armija u Italiji.¹⁵⁸

Suočena s takvim stanjem stvari, Njemačka vrhovna komanda bila je zaokupljena, osim ostalog, i problemom izvlačenja krupnih snaga - grupe armija "E" s Balkana preko jugoslavenskog ratišta na sjeverozapad i upućivanje snaga na ona ratišta gdje im je najviše gorjelo pod nogama. Da bi u tome uspjela, Njemačka vrhovna komanda nastojala je pod svaku cijenu ostvariti punu kontrolu svih pravaca izvlačenja, a naročito nad okupiranim dijelovima Hrvatske i Slovenije, nad koridorima dolinom Save prema Zagrebu i Ljubljani te prometnicama što iz zagrebačke raskrsnice vode prema Koprivnici, i dalje prema Mađarskoj, kao i prema Karlovcu, Rijeci i Trstu, i dalje na i frontu u sjevernoj Italiji.

¹⁵⁷ "Drugi svjetski rat (Pregled ratnih operacija)", Vojno-istorijski institut, 1947. strane: 261-336, 509-539 i 557-570.

¹⁵⁸ "Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944-1945." Vojno-istorijski institut JNA, Beograd 1957. str. 15-80

Tako se operativni teren 34. divizije, uoči odlučujućih bitaka, našao u središtu vitalnih strateških interesa Njemačke vrhovne komande, u spletu vrlo važnih prometnica. Sve to imalo je utjecaja na daljnja djelovanja svih korpusa NOVJ na teritoriju Hrvatske i Slovenije, što znači i na djelovanje 4. korpusa NOVJ, u čijem je sastavu i 34. divizija.

To je bio osnovni motiv zbog kojeg je 34. divizija morala pojačati svoje redove, bolje se naoružati, prikupiti se na najvažnijem dijelu u Pokuplju radi neprekidnih udara po neprijateljevim snagama čiji se broj, što se rat bližio kraju, posebno u blizini prometnica, stalno povećavao.

U takvim je okolnostima Karlovačka brigada dobila, u kolovozu 1944.god., naređenje od Štaba 4. korpusa NOVJ da krene u sastav glavne 34. divizije, koja je izvodila akcije na terenu Pokuplja, usmjerene na sistematsko razaranje svih saobraćajnica po pravcima što prolaze prostorom za koje je ona preuzela odgovornost.

Put kojim je Karlovačka brigada krenula od 24. do 28. kolovoza s Karlovačkog sektora u Pokuplje, vodio ju je pravcem: Tončić Selo-Jarče Polje-rijeka Dobra Dvorjanci-Belavići-Galović Selo-Mrežnica-Sića-Cerovac-Vukmanić i Banski Kovačevac, gdje je prešla Kupu i došla 28. kolovoza na teritorij Pokuplja.¹⁵⁹

Tako je Pokuplje postalo više mjeseci, od kolovoza 1944. do kraja ožujka 1945. borbeni prostor s kojeg će 34. divizija ostvarivati najvažnije ratne zadatke.

Iz svojih baza u Pokuplju, divizija će nastaviti s napadima na posade uz prometnice Zagreb-Karlovac, udarima s južne strane i Zagreb-Velika Gorica-Sisak, udarima s pošumljenih kosa Vukomeračkih Gorica. Cesta što vodi od Karlovca lijevom obalom Kupe prema Pokupskom i Sisku za neprijatelja će biti uglavnom zatvorena.

Žumberački i Karlovački sektor ostali su, do završnih operacija za oslobođenje zemlje, pod kontrolom Žumberačkog i kasnije Samoborskog-jaskanskog odreda, Žumberačke brigade i Karlovačkog odreda, naravno uz punu pomoć Kotarskih rukovodstava i organizacija KPH, SKOJ-a i drugih antifašističkih organizacija, okružnih i kotarskih organa narodne vlasti, stražarskih, radnih i drugih jedinica što su organizirane u službi Komandi Žumberačkog i Karlovačkog područja i komandi mjesta. Obilnu pomoć i podršku dali su žumberčani i građani karlovačkog kraja, masovno opredijeljeni za NOB. Na tom zadatku odredi će se oslanjati i na pomoć slovenskih brigada, koje su operirale na Gorjancima i Beloj krajini, kao i na pomoć primorsko-goranskih i kordunaških brigada koje su povremeno stizale i u sliv Kupe, Dobre i Mrežnice.

Neprijatelj je osjetio da na tom sektoru nema krupnijih formacija NOVJ pa je to koristio za česte upade na slobodni teritorij Žumberka i

¹⁵⁹ Arhiv VII, Fond NOB, reg. br. 43/3, k. 1225.

karlovačkog kraja. A ti upadi bili su, kao i uvijek prije, praćeni zločinima raznih vrsta.

Pa ipak, i u takvim uvjetima, NOP na tom prostoru i dalje se širio. Na Žumberku su ostvareni uvjeti za formiranje nove - Žumberačke brigade, 27. kolovoza 1944. godine. Priliv novih boraca iz kotara Jastrebarsko, Samobor, Velika Gorica i Pisarovina, omogućio je popunu brigade "FOS" i T-P odreda, kao i formiranje novog Samoborsko-jaskanskog odreda što će se ostvariti 27. rujna 1944. godine.

Operativne potrebe neprijateljevih snaga, i uz dosta visoku propusnu moć puteva i cesta, bivale su svakim danom sve veće i to je razlog što su i dalje čvrsto držali svoja brojna uporišta. Na saobraćajnici Zagreb-Sisak imali su u kolovozu 14 stalnih dobro naoružanih posada: Žažina, Greda, Martinska Ves, Lekenik, Peščenica, Turopolje, Mraclin, Rakitovac, Lomnica-Gradići, Velika Gorica, Mala Mlaka, Sv. Klara, Velika Mlaka, Remetinec. Za obranu tih uporišta bili su: 3. posadna bojna 4. posadnog zdruge, 6. željeznička stražarska bojna, 5. bojna 10. ustaškog stajaćeg zdruge, 10. bojna 3. stajaćeg zdruge, 4. kubanski puk iz 1. kozačke divizije i dijelovi drugih njemačkih jedinica.

A na željezničkoj i cestovnoj prometnici Zagreb-Karlovac imali su, izuzimajući Karlovac, 7 uporišta: Hrvatski Leskovac, Zdenčina, Desinec, Jastrebarsko, Cvetković, Draganići, Kerestinec, koje su mogli brzo pojačati i snagama raspoređenim na savskoj prometnici Zagreb-Samobor-Kalinovica, i Samobor-Bregana. Obrana tih uporišta povjerena je: 10. bojni 3. ustaškog zdruge, 4. bojni 2. posadnog zdruge, 13. ustaškoj bojni, dijelovima 1. njemačkog rezervnog puka (Jägerersatz Regimente) i njemačkim policijskim jedinicama - gestapovcima smještenim u Samoboru.¹⁶⁰

Jačina svih tih snaga, ne računajući neprijateljeve jedinice u Zagrebu, Karlovcu, Petrinji i Sisku, koje su mogle brzo intervenirati, kao ni udarnu snagu oklopnih vlakova, što su krstarili prugama, iznosila je 6.000 do 6.500 vojnika.

Zato je pred Štabom 34. divizije stalno postojala enigma koju je trebalo riješiti - koju neprijateljevu jedinicu treba, kao prvu, napasti u ova-kvom spletu obrane prometnica, gdje bi se postigao maksimalni rezultat?

Odgovoriti na to pitanje, bilo je utoliko teže, što se stanje u pojedinim uporištima, zbog čestih pokreta neprijateljevih jedinica, stalno mijenjalo.

¹⁶⁰ Iz Izvještaja informativnog oficira 34. divizije Štabu 4. korpusa o stanju neprijatelja na operativnom području 34. divizije od 28. VIII 1944. god. Arhiv VII. Fond NOB, reg.br. 7-1/3, k. 1224

Izvještaj Štaba 4. korpusa od 7. kolovoza 1944.g. GŠ NOV i POH o akcijama u srpnju i organizaciji i formaciji Korpusa, Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 31, dok. 25, str. 122

Na Žumberku izrasla nova - Žumberačka brigada

Snazi protivnika prema kojem je bila usmjerena, morala je odgovarati i snaga 34. divizije, čiji su se redovi tokom proteklih šest mjeseci postepeno širili, snažili i moralno-politički jačali, što je bilo i prirodno za njen polugodišnji razvoj i rast. U tom pogledu, učinjeni su do kraja kolovoza 1944., sasvim ozbiljni koraci. Najkrupniji potezi u jačanju borbene moći divizije, svakako su bili uspjesi na mobilizaciji novih boraca, osobito na Karlovačkom sektoru, i formiranje nove Žumberačke brigade na Žumberku,¹⁶¹ čime je obilježena trogodišnjica ustanka i razvoja NOB-e na Žumberku.

Detalj s proslave na Žumberku, 27. kolovoza 1944. u povodu formiranja Žumberačke brigade. Borcima i okupljenom narodu govori Antun Vrbaneć, predsjednik kotarskog odbora JNOF za Žumberak

Pojavom nove jedinice, 34. divizija je u svom sastavu, imala tri brigade: Udarnu brigadu “Franjo Ogulinac Seljo”, Karlovačku i Žumberačku brigadu i tri odreda - Žumberački (jedan bataljon), Turopoljsko-posavski i Karlovački NOP odred. U formacijskom sastavu divizije, brigada i odreda, razvile su se i samostalne specijalne jedinice i službe: četa za vezu, izviđački vod, topovski vod, automobilski vod i sanitetska četa.

¹⁶¹ Žumberačka brigada formirana je 27. kolovoza 1944. godine u s. Žamarje na Žumberku. U sastav su ušli 2, 3. i 4. bataljon Žumberačkog odreda. Na dan formiranja brigada je imala 3 bataljona, prateću i četvu za vezu, minerski i sanitetski vod. Brojno stanje iznosilo je 583 borca i rukovodioca. Na dužnost komandanta brigade postavljen je Tomo Žalac, a komesara Tomo Dijanović, za zamjenika komesara Vilim Herceg, a za načelnika štaba Stanko Nevajda. A VII, Fond NOB, br. reg. 1-3, k. 1225 i 52-2, k. 1223. Z. Dizdar i M. Borčić: “Žumberačka NOU brigada”, str. 178-181.

Svečani stroj novoformirane Žumberačke brigade

*Dolazak Žumberčana na svečanost u povodu formiranja
Žumberačke brigade*

U sastavu Divizije formiran je i Dopunski bataljon u koji su dolazili novi borci i pripremali za raspored po brigadama. Brojno stanje Divizije iznosilo je 26. VIII., 3.587 boraca i rukovodnog osoblja. Među njima bila je 101 žena.

Brigade i odredi su, također, nadograđivali i usavršavali, “u hodu”, svoju organizacijsku i formacijsku fizionomiju. Prve dvije brigade, “FOS” i Karlovačka, imale su u svom sastavu po 4 bataljona (nova Žumberačka brigada imala je 3 bataljona), svaka je formirala svoje čete za vezu, prateću, minerski i sanitetski vod.

Organizacijsko stanje partizanskih odreda bilo je izloženo, što je i prirodno, stalnim oscilacijama, ne samo brojnog stanja, već i organiziranosti. Žumberački odred po formiranju Žumberačke brigade, ostao je samo s jednim bataljonom kao jezgrom za daljnji rast i razvoj.

Smanjio se i T-P odred, jer je iz njegovog borbenog sastava izdvojen 3. ruski bataljon u sastav brigade “FOS”. U jezgru odreda ostala su samo dva bataljona, a jedan je bio novoformirani - Sisački bataljon. U sastavu svakog od tih bataljona bile su u nekom smislu i samostalne treće čete U jednom bataljonu bila je to Kupčinska, a u drugom Kozjačka četa s planom da uskoro, putem mobiliziranja novih boraca, prerastu u bataljone. Tako bi se T-P odred uskoro mogao vratiti u svoju staru formu.

Karlovački odred još je u kolovozu bio dosta nerazvijen. Imao je samo jedan bataljon i uz njega tri samostalne čete s planom da prerastu u bataljone. Pri Štabu odreda formirani su vod za vezu, minerski i bolnički vod.¹⁶²

Veze i informativna služba - značajne poluge u zapovijedanju

Naročito vidni rezultati postignuti su u razvoju jedinica za vezu. Pri Štabu divizije, u brigadama i odredima, djelovalo je, krajem kolovoza, pet četa za vezu i vod za vezu (u KPO) s više od 150 boraca i rukovodilaca vezista, opremljenih sa 6 radio-stanica, dvije telefonske centrale, 29 telefona s 34 km telefonskog kabla i 13 signalnih pištolja. Referenti za vezu u štabovima i komandiri jedinica za vezu, završili su specijalističke kurseve. Održane su i konferencije referenata za vezu kod Štaba 4. korpusa i konferencija četa za vezu brigada i odreda pri Štabu 34. divizije, na kojima su razmotreni svi problemi od utjecaja za sigurno održavanje veze između štabova u diviziji i utvrđen smjer razvoja i materijalne opremljenosti jedinica za vezu. Osim toga, organizirano je i takmičenje između jedinica za vezu s početkom 1. rujna. Težište je dato na ova pitanja: pos-

¹⁶² Opći vojno-organizacijski izvještaj Štaba 34. divizije br. 744 od 26. VIII 1944.god. Štabu 4. korpusa. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 52-1/2, k. 1223.

tavljanje i prikupljanje telefonskih linija, svladavanje stručne obuke iz predmeta veze, obavljanje dužnosti u radio i telefonskoj mreži, i koja će jedinica osposobiti veći broj telefonista linijaša, radiotelegrafista, signali-
sta.¹⁶³

Obavljajući svoju odgovornu dužnost, pripadnici jedinica veze 34. divizije, na djelu se pokazali kao vrlo hrabri, odgovorni i izuzetno snalažljivi borci. Samo oni znaju kako su uspijevali uspostaviti telefonsku liniju između štabova, od Štaba divizije do štabova brigada i dalje do bataljona, na glavnim pravcima napada i na linijama borbenog osiguranja, ali i u takvim operativnim uvjetima kakvi su bili, recimo, prilikom napada na neprijateljsku posadu u s. Horvati (4. III 1944), ili tokom napada na Draganiće (19. III), pri napadu Karlovačke brigade na Mavračiće (23. X) i brigade "FOS" na Babiće (10. XII), a posebno prilikom drugog napada brigade "FOS" na uporište u Odri kod Zagreba, pa tokom tri napada na Rečicu u surovim snježnim smetovima, kada su jedinice gubile orijentaciju. To su posebno zanimljive priče. Nerijetko se dešavalo da su hrabri linijaši bili u prethodnici sviju i prvi stizali, noseći teške kalemove kabla pod nos neprijateljevim uporištima, provlačeći se neopaženo između njihovih posada, patrola i straža, između raznovrsnih prepreka što ih je postavio protivnik, a branjenih iz bunkera, osiguravajući tako pouzdanu telefonsku vezu štabovima brigada i bataljona, već na samom početku napada. Postupci vezistau mnogim su zadacima bili pravi vojnički podvizi.

Briga o razvoju informacijske vojno-obavještajne djelatnosti dobila je svoje mjesto u programu rada i unapređenja ostalih službi u diviziji. Nastojalo se u svim štabovima uspostaviti instituciju obavještajnog oficira i razviti izviđačke jedinice, pri Štabu divizije - izviđačka četa, a pri štabovima brigada i odreda - izviđački vodovi, čvrsto vezani za obavještajne oficire. U tome se dobrim dijelom i uspjelo. Ali, trebalo je proteći dosta vremena da bi se te jedinice stvarno koristilo za ono što treba, za neprestano izviđanje rasporeda, jačine i kretanja neprijatelja. Pri tome je trebalo promijeniti lošu praksu da se izviđačke jedinice upotrebljavaju za osiguranje štabova, stražarsku službu i slično.¹⁶⁴

Uloženi su i naponi za izgradnju informacijske radio-mreže, koja bi ubrzala protok podataka o stanju, radu, pokretima, pa i namjerama neprijatelja. Inače, ova služba uspjela je dobrim dijelom pokriti borbeni teritorij naše divizije. Služba je bila organizacijski podijeljena na tri sektora:

- **Prvi sektor** pokrivao je dio Posavine, Turopolja i Pokuplja. Taj sektor bio je u nadležnostio obavještajnog oficira T-P odreda i njegova četiri terenska informativca. Oni su u prvom redu kontrolirali pruge Zagreb-

¹⁶³ Podaci uzeti iz Izvještaja referenta za vezu 34. divizije Štabu 4. korpusa, od 27.VIII 1944. Arhiv VII, Fond NOB, br. 18/6, k. 1224.

¹⁶⁴ Izvještaj Štaba 4. korpusa Glavnom štabu NOV i POH o akcijama u toku srpnja 1944. god. i organizaciji i formaciji Korpusa u srpnju 1944. god. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 30. Dok. 25, str. 125.

Karlovac i Zagreb-Sisak. Svaki terenski informativac imao je po tri kurira, koji su prenosili izvještaje u štab T-P odred, a ovaj - dalje;

- **Drugim sektorom** obuhvaćene su prometnice Zagreb-Brežice, Zagreb-Samobor i područje Žumberka. Na tom području djelovali su obavještajni oficiri Ž-P odreda i njegovi terenski informativci koji su neprekidno krstarili tim prostorom pazeći, zajedno sa seljacima, aktivistima NOP-a, na sve što se događalo na cestovnim i željezničkim prometnicama i u uporištima na tom dijelu borbenog prostora divizije;
- **Treći sektor** je pokrivaio prugu i cestu Karlovac-Ogulin i karlovački sektor općenito. O tome je brigu vodio Karlovački odred.¹⁶⁵

U šemi obavještajne službe organizirana je kontraobavještajna djelatnost (kontrašpijunža) čiji su nosioci bili obavještajni oficiri u štabovima, a usko su surađivali s organima OZN-e (Odreda za zaštitu naroda) i s jedinicama PPK (Protiv pete kolone), koje će u kolovozu 1944. godine biti reorganizirane u jedinice Narodne obrane (u sastavu Korpusa narodne obrane Jugoslavije). Njihov osnovni zadatak bio je, otkrivanje subverzivnog rada raznih agitatora, špijuna i agenata u jedinicama i na terenu i njihovo privođenje.

Svi ti organi oslanjali su se na teritorijalnu mrežu vojno-obavještajnih centara, koji su djelovali pod nadzorom Pomoćnog obavještajnog centra za Kordun (POC) i rajonske obavještajne centre (ROC) za Pokuplje, Žumberak i karlovački kotar, a ovi su se pak oslanjali na antifašističke organizacije i narod u tim krajevima.

Stalna mobilnost vojne pozadine

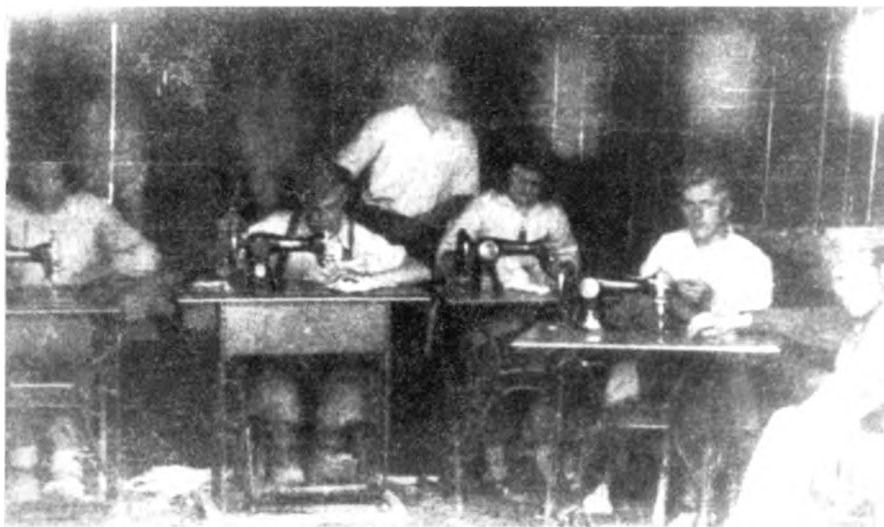
Uspješan razvoj postigle su i intendantske i sanitetske službe koje su provodile naloge i time dale svoj doprinos u radu Štaba 34. divizije na području opskrbe i snabdijevanja potrebnim materijalima za uspješnost borbenih akcija jedinica za evakuacije i zdravstvenog zbrinjavanja. Razvijene su sve potrebne službe i razne radionice. Osnovne dužnosti u intendanturi 34. divizije obavljali su: načelnik, njegov pomoćnik i intendanti za hranu, odjevnje i garnizonske grupe.

Pozadinskim poslovima u brigadama i odredima bavili su se intendanti i njihovi zamjenici, u bataljonima, također, intendanti i zamjenici, a u četama ekonomi.

U intendanturama pri Štabu divizije i u štabovima brigada i odreda, razvijene su i radionice, stalne i pokretne, najčešće: krojačke, postolarske, potkivačke i kolarske.

Veliki napredak postignut je aktivnošću tih službi, i ne samo njih, prelaskom na pripremu obroka u kazanima. S tim u vezi, organizirano je

¹⁶⁵ Izvještaj informativnog oficira div. Štabu 4. korpusa o stanju neprijatelja na borbenom području 34. divizije od 25.VIII 1944. god. Arhiv VII. Fond NOB, k. 1224, br. reg. 7-1/3.

Krojačka radionica pri Štabu divizije. Sredičko u Pokuplju, 1944.

prikupljanje, čuvanje u skladištu i distribucija prehrambenih artikala prema utvrđenoj tablici opskrbe. Intendantska služba je svoj, nimalo lak zadatak, obavljala u punoj suradnji i uz obilnu pomoć organa narodne vlasti na terenu, na osnovu čijih se planova i prikupljala hrana za jedinice kao i stočna hrana, ili se rekvirirala od dokazanih pomagača vlasti “NDH”, ustaša i okupatorske vojne sile.¹⁶⁶

Vidni napredak postigla je i sanitetska služba kroz uspostavu svojih organa i sanitetskih jedinica pri štabovima. Načelnik saniteta divizije, njegovi pomoćnici i stručno osoblje, zajedno sa sanitetskom četom, organizirali su u svim prilikama rad i red previjališta i kirurške ekipe, pružajući prvu pomoć, hitne kirurške intervencije i evakuaciju ranjenika u bolnice na Žumberku, u Sloveniji ili na Kordunu. Takvu ulogu odigrali su referenti saniteta u bataljonima, a bolničari u četama i vodovima.

Uspostavljena je mreža sanitetskih kadrova koji su, boreći se sa svim mogućim i nemogućim teškoćama i kroničnom nestašicom materijala i lijekova, uspjeli zadovoljiti osnovne potrebe u pružanju prve pomoći, evakuacije i medicinskog zbrinjavanja.

Znakovitu ulogu odigrao je sanitet 34. divizije u provođenju preventivnih mjera protiv zaraznih oboljenja i epidemija. O tome, na određen način, govori i naredba Štaba 34. divizije, od 14. kolovoza, kojom se nalaže jedinicama da poduzmu profilaktičke mjere protiv zaraznih bolesti.¹⁶⁷

“U svrhu sprečavanja širenja zaraznih crijevnih bolesti (trbušnog tifu-

¹⁶⁶ Izvještaj Intendanture 34. divizije o prijemu stoke, klanju i isporuci jedinicama od 1. VIII do 15. VIII 1944. godine. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 4/7, k. 1224.

¹⁶⁷ Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 26/1, knj. 1224.

Karlovačka bolnica u Lešću - Žumberak

sa, paratifusa, dizenterije), skreće se pažnja referentima saniteta brigada i odreda, da čim prije završe vakcinaciju boraca. Cjepiva imade dovoljno i može se preuzeti u apoteci koja se nalazi u divizijskoj prihvatnoj bolnici naše divizije.”

Kao važna mjera u suzbijanju zaraznih bolesti predviđeno je i kopanje septičkih jama, posipavanje klomim krečom, zatrpavanje, pranje ruku prije i poslije jela, pranje posuda i pribora za jelo, kontrola i opće podizanje osobne i kolektivne higijene ...

Preventivne mjere što su ih sanitetski organi provodili, naravno, uz pomoć i suradnju štabova i jedinica, doprinijele su da je zdravstveno stanje boraca i rukovodilaca bilo uglavnom zadovoljavajuće. Epidemije nije bilo.

Sve ovo govori da je 34. divizija, učestvujući u nizu teških borbi i izvodeći duge i zamorne pokrete, prebacujući težište borbenih djelovanja iz Pokuplja na Žumberak, pa u karlovački kraj, zatim opet u Pokuplje, bila stalno i u pogledu svoje organizacijske i formacijske razvijenosti, ali i zdravstvenog stanja, na uzlaznoj liniji.

Pri tome je, razumije se, najteži problem bio - problem kadrova. Borbe su uzimale svoj danak u krvi. Komandiri, komesari i komandanti, često su ispadali iz stroja. Štabovi brigada i bataljona bili su često nepotpuni. Upražnjena mjesta trebalo je hitno popunjavati sposobnim kadrovima. Formiranje novih jedinica opet je bilo skopčano s potrebama novog kadra. Otkuda ih uzeti? Prvi izvor bila je sama divizija. Ona je bila i prva škola za uzdizanje komandnog i političkog rukovodnog kadra.

Vojna škola pri Štabu 34. divizije, radila je kontinuirano obrazujući

Kolovoz 1944. cijepljenje protiv tifusa

mlađi kadar, i učinila je u tom pogledu mnogo. Škola nije prekidala nastavu ni onda kada su uvjeti bili nemogući. Vidan napredak 34. divizije bio je zapažen i na širem operativnom području 4. korpusa. To se vidi i iz Izvještaja komesara 4. korpusa NOVJ Većeslava Holjevca, komesaru Glavnog štaba NOV i POH, od 6. rujna 1944. godine u kojem se, između ostalog, piše:

“Naša se 34. divizija pojačala. O njoj bi htio nešto više napisati. Mi smo već davno konstatali da ta divizija imade preduvjete da postane jedna od naših najboljih jedinica. Element u toj diviziji je borben i posjeduje mnogo poleta. Jedna od najslabijih strana u toj diviziji bilo je njezino maleno brojno stanje. Konačno, u prošlom mjesecu, i to je pitanje riješeno. Karlovačka brigada porasla je na 900 boraca, a “Seljina” isto tako. Konačno, uspjeli smo formirati i treću brigadu (Žumberačku), koja je još malena, ali pokazuje dobre rezultate i vidan napredak.”

U nastavku Izvještaja drug Holjevac navodi: “brojno stanje divizije iznosi 3.200 boraca i rukovodilaca na licu, i približno broji kao i 7. i 8. divizija, i te mlade, jedinice pokazuju veliki napredak naročito Karlovačka brigada, koja je u zadnjih nekoliko borbi imala prilično lijepih uspjeha ...”

Sve to govori o značajnom koraku što ga je učinila 34. divizija pripremajući se za nove i teške zadatke koji se u nastavku rata očekuju.

A prvi težak zadatak bio je već pred njom. Vrhovni štab NOV i POJ i Glavni štab NOV i POH pripremili su, u skladu sa savezničkim planom strateških razmjera, opsežnu ofenzivu s težištem na razaranje neprijateljevog prometa na svim pravcima što prolaze kroz jugoslavensko ratište, a naročito na njegovom sjeverozapadnom dijelu.

Neprijateljeve kompozicije morale su stati

U vezi s planiranim ofenzivnim udarom po neprijateljevim prometnicama, Štab 4. korpusa daje 23. kolovoza 1944., pripremnu zapovijed štabovima 7., 8. i 34. divizije i Unskoj operativnoj grupi u kojoj je pisalo:¹⁶⁸

“Neprijatelj je zaposjeo komunikacije Zagreb-Karlovac-Ogulin sa snagama 2. posadnog i 3. stajaćeg zdrugu i njemačkom Jäger pukovnijom,¹⁶⁹ a na komunikaciji Zagreb-Sisak sa 4. kubanskim pukom,¹⁷⁰ dijelovima 11. ustaškog zdrugu, Zagrebačkog posadnog zdrugu, te nešto Nijemaca.

Zadatak vaše 34. divizije bit će potpuno blokiranje prometnica Zagreb-Karlovac, te Zagreb-Sisak i Karlovac-Ogulin sa zapadne strane.

U svrhu gornjeg zadatka djelovat će naše snage ovim rasporedom:

- Brigada “FOS” i Karlovačka brigada iz Pokuplja na prugu Zagreb-Karlovac;
- Žumberačka brigada (koju treba odmah formirati) i Ž-P odred iz Žumberka, na istu komunikaciju;
- T-P odred na komunikaciju Zagreb-Sisak, a
- Karlovački odred, sa svog sektora, na komunikaciju Karlovac-Ogulin.

Za izvođenje zadatka stavljaju vam se na raspolaganje jedinice 2. diverzantskog bataljona, koje su na vašem sektoru...”

Spomenutim pripremnim odredbama predviđeno je prometnice onesposobiti “za duže vrijeme”, a “najmanje za deset dana” i to “stalnim rušenjem”, da se poruše mostovi, propusti, nasipi, skretnice i druge instalacije; da se na pogodnim dionicama miniraju ili prekopaju ceste, poruše nasipi, postave barikade. Predviđeno je i miniranje izlaza iz pojedinih uporišta prema slobodnom teritoriju.

Na osnovu pripremnog naređenja, otpočele su opće vojno-organizacijske, materijalne i partijsko-političke pripreme za juriše na neprijateljeve prometnice i trajale su do 31. Kolovoza. Tada stiže i nova zapovijed Štaba 4. korpusa za razaranje neprijateljevih prometnica i prometa na njima.¹⁷¹

U skladu s tom zapovijedi, na rušenju ceste Zagreb-Karlovac-Ogulin i Zagreb-Sisak od 1. do 7. rujna 1944., Štab 34. divizije izdao je svoju zapovijed za provođenje zadataka dobivenih od 4. korpusa.¹⁷² U uvodu

¹⁶⁸ Privremena zapovijed Štaba 4. korpusa od 23.VIII 1944., Štabu 34. divizije za rušenje prometnica Zagreb-Karlovac i Karlovac-Ogulin. Zbornik NOR-a, Tom V knj. 31, dok. 65. str.318.

¹⁶⁹ Odnosi se na 1. njemački rezervni puk (Jagerersatz regimente).

¹⁷⁰ Četvrti kubanski puk iz sastava 1. kozačke konjičke divizije

¹⁷¹ Zapovijed Štaba 4. korpusa od 31. VIII 1944. podređenim jedinicama da onemoguće neprijateljev promet na linijama Zagreb-Karlovac-Ogulin-Modruš i Zagreb-Sisak-Sunja-Kostajnica-Bosanski Novi-Bihać. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 31, dok. 99, str. 527

¹⁷² Zapovijed Štaba 34. divizije od 28. kolovoza 1944. Ostalo kao gore. Sve isto, dok 87.

zapovijedi dati su najnoviji podaci o borbenom rasporedu neprijateljevih snaga na prometnicama Zagreb-Karlovac-Ogulin te Zagreb-Sisak koje je neprijatelj zauzeo snagama 3. stajaćeg zdruge, 2. posadnog zdruge, njemačkom Jägersatz pukovnijom, 4. kubanskim pukom 1. kozačke divizije i domobranskim jedinicama. Duž pruga i cesta, neprijatelj se utvrdio u sljedećim uporištima: Željeznička stanica **Horvati**, 4. sat 10. ustaške bojne (oko 180 vojnika) naoružanih s 2 teška i 2 laka minobacača, 4 teška mitraljeza i 14 puškomitraljeza, utvrđenim u bunkerima i vagonima podešenim za obranu, okruženi bodljikavom žicom; **Zdenčina**: 2. i 3. satnija 10. ustaške bojne (oko 200 vojnika) s ukupno 2 teška i 3 laka minobacača, 5 teških mitraljeza i 21 p-mitraljeza utvrđenih u 8 betonskih bunkera ograđenih bodljikavom žicom; **Desinec**: 50 domobrana, utvrđenih u bunkerima; Jastrebarsko: dva ustaška sata iz 10. ustaške bojne (oko 360 vojnika) i dva satnije iz 4. bojne (240 vojnika) i četa Nijemaca iz Jägerersatz bataljona (oko 200 vojnika); ž.stanica **Cvetković**: 40 ustaša iz 10. ustaške bojne; **Draganići**: 200 Nijemaca iz Jägerersatz bataljona.

U isto vrijeme na prometnicama Zagreb-Sisak postojala su ova uporišta: Mlaka 200 Nijemaca; **Lomnica i Gradići**: 1. divizion 4. kubanskog puka; **Velika Gorica**: jedinice nepoznate jačine (Kozaci, Nijemci, ustaše); **Mraclin**: 2. divizion 4. kubanskog puka; **Rakitovec** jedna satnija ustaša; **Turopolje** oko 100 Nijemaca i 5. bojna 10. ustaškog zdruge; **Lekenik** 40 domobrana i ž. stanica **Peščenica** 30 domobrana i 15 Nijemaca (koliko je bilo i na ž. stanici u Gredi). Između ovih posada duž pruge, izgrađeni su betonski bunker i za stalne posade i patrole.

Budući da je dobila zadatak isključenja prometa na tim pravcima kroz najmanje 10 dana, zapoviješću Štaba divizije utvrđeno je da jedinice dobivaju ove borbene zadatke:

- Brigada "FOS" ima zadatak da sa tri bataljona temeljito poruši prugu Zagreb-Karlovac na dionici između Horvata i Zdenčine, a jedan bataljon zadrži u rajonu s. Starjak, radi kontrole pravca prema Zagrebu. Rušenje će se obaviti noću, a pred zoru jedinice će se povući u rajon sela Horvatići i Jambrešić;
- Karlovačka brigada, s tri bataljona, temeljito će uništiti prugu na dionici između Zdenčine i Jastrebarskog. Za vrijeme rušenja jedan bataljon biti će u rajonu s. Šišljavići, sa zadatkom da blokira pravce iz Karlovca i Draganića i osigura lijevi bok Karlovačke brigade prilikom diverzija na pruzi. Nakon obavljene diverzije, pred zoru, brigada će se povući kod Lugarnice sjeveroistočno od Crne Mlake;
- Žumberačka brigada ima zadatak da prekopa i postavi prepreke na cesti Zagreb-Karlovac, rušenjem drveća i miniranjem propusta i nasipa, te postavljanjem nagaznih mina između Rakova Potoka i Klinča Sela, Desinca i Jastrebarskog i između sela Novaki i Draganići. Prekopi ceste trebaju biti duboki do 2 metra, a široki 4 metra. Nagazne mine postaviti na cijeloj dužini ceste, a na najpogodnijim mjestima i minska polja;

- Žumberački odred, djelovati će pod komandom Štaba Žumberačke brigade;
- T-P odred ima zadatak da poruši prugu Zagreb-Sisak i minira i ošteti ceste s. Lukavec-Dubranec, Velika Gorica-Kravarско i Sisak-Pokupsko;
- Karlovački odred ostvarit će diverzije na pruzi Karlovac-Ogulin prilazom sa zapadne strane. Nakon izvršenog zadatka Odred će se povući na sektor s. Dubrave.

Za to vrijeme jedinice 8. divizije izaći će na tu dionicu s istočne strane. Karlovački odred će s njima uspostaviti vezu.

Za vrijeme operacija na dionicama pruga i cesta, biti će uspostavljena veza između Štaba divizije i štabova Karlovačke i “FOS” brigade i T-P odreda pomoću radio stanica, telefonima, relejem i kuririma na konjima.

Veza sa Žumberačkom brigadom i Karlovačkim odredom održavat će se - radiom i kuririma. Divizijsko previjalište je se u s. Bratina, kirurška ekipa u s. Kiselica. Intendantura divizije organizirati će tri baze za snabdijevanje. Jednu u Gornjem Hruševcu (za T-P odred), drugu kod Ribnjaka pored Pisarovine (za Karlovačku brigadu) i treću u selu Velika (za brigadu “FOS”). Dostavu hrane obavljati samo noću za najmanje dva dana. Uz baze za snabdijevanje hranom, Intendantura divizije će organizirati odjeljke baza za snabdijevanje jedinica svim vrstama municije i minsko-eksplozivnim sredstvima, tako da u svakom odjeljku bude pohranjeno najmanje 400 kg eksploziva.

U vrijeme izvođenja operacija. Štab 34. divizije će se nalaziti u s. Bratina. Tako postavljeni zadaci u akciji razaranja, koja će se permanentno izvoditi najmanje desetak sljedećih dana, zahtijevala je temeljne i vojne i partijsko-političke pripreme. Svi rukovodioci i borci morali su shvatiti potrebu maksimalnog zalaganja ne pitajući za umor, da bi se svi postavljeni zadaci mogli u cijelosti izvršiti.

Planirane pripreme su i provedene. To je najbolje potvrdila noć 31. kolovoza, koju su paralelno brojne eksplozije na prugama i oštar zveket presječenih tračnica izmiješanih sa kilogramima tucanika što je letio na sve strane. (Vidi kartu br. 16, str. 454.)

Jedinice 34. divizije stigle su u blizinu dionica pruge na kojima su trebale izvršiti zadatke, točno u 22 sata 31. kolovoza, kako je to bilo i određeno. Neprijateljeve posade već su bile izvan svojih uporišta na nasipima pruge i dočekale bataljone žestokom vatrom. Razvila se oštra borba za prugu i na pruzi, a potrajala je više od dva sata. Otpor je najzad slomljen i neprijatelj protjeran u obližnja uporišta. Tek tada, u 0,30 sati, 1. rujna 1944. godine, počela su brojna rušenja.¹⁷³ Ušlo se u veoma rizičnu akci-

¹⁷³ Izvještaj Štaba 34. divizije od 1. rujna 1944. Štabu 4. korpusa o rušenju pruge Zagreb-Karlovac i zarobljavanju posade na želj.stanici Desinec. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33. dok. br.2 str. 12.

ju, jer, nakon prve borbe nije se imala nikakva predstava o tome kakve će protumjere poduzeti neprijatelj koji može svakog časa stići iz jakih garnizona kao što su Jastrebarsko, Samobor, Zagreb i Karlovac ...

Brigada “FOS” pojurila je na prugu između s. Mavračići i s. Zdenčina. Svojski se dala na posao i istu porušila na 230 mjesta, zapalila 100 željezničkih pragova i razorila 4 bunkera. Jedan njen bataljon napao je ustašku posadu u s. Mavračići jačine od oko 80 do 100 vojnika. Borba je kratko trajala. Ustaše su dali kraći otpor i panično pobjegli prema uporištu Horvati.¹⁷⁴ Tom prilikom zaplijenjena su dva laka minobacača, 20 pušaka, 14.000 metaka, 12 ručnih bombi, 5 poljskih kazana, dva postolja za mitraljez “Breda”, 21 šinjel i druga ratna oprema. Te iste noći, Karlovačka brigada izvela je napad na dionici pruge između Zdenčine i Jastrebarskog. Prugu su razorili na 70 mjesta, porušili željeznički most na rijeci Okičnici i tri bunkera. Razorena je i instalacija na stanici Desinec. Neprijatelj nije intervenirao, što je Karlovačka brigada dobro iskoristila.¹⁷⁵ Aktivirajući svoj 2. bataljon, samoinicijativno je napala posadu na stanici Desinec, jačine oko 35 vojnika iz 3. sat 4. pos. bojne, 2. pos. zdru-ga.¹⁷⁶

Posada je pružila jak otpor, a borba je potrajala skoro tri sata. Neprijatelj se najzad počeo kolebati i Štab brigade je to osjetio i poveo bataljon na odlučan juriš. Neprijateljev otpor je slomljen. Zarobljeno je 28 vojnika s njihovim zapovjednikom Ivanom Šegotom na čelu. Zaplijenjen je mitraljez tipa “Breda”, 2 p.mitraljeza tipa “Breda”, laki minobacač s 52 mine, 25 pušaka sa 6.000 metaka, 9 ručnih bombi, 1 telefon, 1 radiostanica, 15 deka i druga oprema. Ubijena su tri neprijateljeva vojnika, a 4 su ranjena. U brigadi su poginula 3 druga a 11 ih je ranjeno.

Za ovakav borbeni uspjeh uslijedilo je i priznanje Štaba 34. divizije. U naredbi br. 19 od 5. rujna s kojom su upoznate sve jedinice divizije, je zapisano:

“U borbama 31. VIII 1944. pri zauzimanju želj. st. Desinec istakao se 2. bataljon Karlovačke brigade svojom upornošću, izdržljivošću i hrabrošću. Svi borci i rukovodioci ovog bataljona dali su sve od sebe da bi izvršili zadatak koji je pred njih postavio Štab brigade.

¹⁷⁴ Kao gore od 2. rujna 1944. Štabu 4. korpusa o napadu na ustaše u s. Mavračići i diverziji na prugama Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33. str. 16.

¹⁷⁵ Izvještaj Glavnog stožera domobranstva od 2.IX:- dana 31.VII oko 02,30 sati odbijeni su svi napadaji jakih partizanskih snaga na uporišta uz želj. prugu između Mavračića i Zdenčine. Partizanima je uspjelo na više mjesta minirati želj. prugu. Jedan ustaša je poginuo i jedan ranjen; Noću 1.IX izvršili su partizani napadaj na želj .prugu između ž.p. Lekenik i Turopolje i razorili je minama; Noću 1./2.IX minirana je pruga Zagreb-Sisak između ž.p. Lekenik i Turopolje... Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 117, str. 615.

¹⁷⁶ U Bojnoj relaciji Glavnog stožera oružanih snaga za rujna 1944. god. stoji: “X ustaška bojna”. U tom dokumentu između ostalog piše da je neprijatelj izvršio jake napadaje na zasjede 1. i 4. satnije ove bojne, koje su bile postavljene duž pruge Poslije datog jakog otpora, zasjede su se morale povući i to iz 1. satnije u s. Mavračići, a iz 4. sat. u Zdenčinu. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 9/1-11, k. 58.

Zbog junačkog držanja pohvaljujemo borce i rukovodioce ovog bataljona i stavljamo ih za primjer ostalim bataljonima u diviziji. Također pohvaljujemo Štab ovog bataljona zbog upornosti i dobrog rukovođenja borbom...”

Politkomesar p. pukovnik
Franjo Knebl

Komandant p. pukovnik
Martin Dasović

Dok su Karlovačka i “FOS” brigada razarale prugu i likvidirale neprijateljeve posade u selima Mavračići i Desinec, Žumberačka brigada minirala je cestu Zagreb-Karlovac, na više mjesta prekopala cestu rovovima dubine 1,5 do 2 m, porušila most na rijeci Okičnici i dva propusta kod Klinča sela. Za to vrijeme

Ž-P odred je bio na osiguranju prema Samoboru, a T-P odred usmjerio je svoje udare po pruzi Zagreb-Sisak, presjekavši istu između stanica Lekenik i Peščenica na 100 mjesta. Tom prilikom je porušio tri propusta i minirao cestu Zagreb-Sisak.

To je bio rezultat pohoda 34. divizije na pruge samo prve noći 31. kolovoza. Akcija razaranja prometa je nastavljena i potrajala je intenzivno u prvom tjednu rujna.

Treći bataljon brigade “FOS” nastavio je noću 2./3. rujna, razaranje pruge na dionici sela Vidalin-Mavračići. Pokidao je tračnice na 56 mjesta i uništio 27 pragova.

U okviru operacije za razaranje neprijateljskog prometa, lijep uspjeh postigla je opet Karlovačka brigada. Noću, 3. rujna napala je posadu na stanici u s. Domagovići između Jastrebarskog i Draganića. Napad na posadu, jačine oko 60 domobrana iz 2. posadnog zdruge, izveli su 1. i 3. bataljon Karlovačke brigade. Borba je počela 3. rujna u 23 sata i trajala je svega 30 minuta. Treći bataljon, podržan vatrom PT topa i bacača tipa “Džon bui” napao je posadu na stanici Domagović, s južne strane. Već po prvim rafalima kojima je bataljon dočekan, zaključilo se da neprijatelj nije odlučan i izvršen je juriš preko bodljikave žice. Otpor je bio slab. Neprijatelj se hitno povukao.

Prvi bataljon, dobiveni zadatak da napadne i razbije bunker udaljen oko 500 metara lijevo od stanice Domagović, obavio je dosta brzo, sa samo jednim vodom, koji se pažljivo približio bunkeru u kojem se nalazilo 15 domobrana i iz neposredne blizine, iznenadno otvorio jak plotun puščane i mitraljeske vatre. Nakon prvih rafala, komandir voda pozvao je domobrane na predaju. Oni su to odmah prihvatili, ali jedan broj je iskoristio prekid vatre i mrak, pa je pobjegao.

Nakon eliminacije posade u Domagoviću, bataljoni se dadoše na posao. Pokidali su tračnice na 38 duplih mjesta, srušili su kolovoznu

osnovu i željezničke instalacije, razorili 6 bunkera i jedan most dug 10 metara.¹⁷⁷

Tu je zarobljeno 13 domobrana i jedan domobranski satnik. Zaplijenjen je teški mitraljez, dva p.mitraljeza tipa “Brno”, 35 pušaka s 10.000 metaka, 30 ručnih bombi i drugi ratni materijal.

Sljedeće noći, 4./5. rujna, 2. bataljon brigade “FOS”, razorio je bunke-re kod mosta na rječici Lomnici. Iste noći Žumberačka brigada napala je žandarsku stanicu u s. Budrovci kod Draganića, izvela lažni napad na po-sadu na stanici u s. Draganići te izvršila jak pritisak na Nijemce u selu i učinila blokadu da ne mogu priteći u pomoć napadnutoj žandarskoj stanici.

Odlučnim jurišem na zgradu gdje su bili utaboreni žandari, slomljen je njihov otpor. Zarobljeno je 19 žandara. Tom prilikom zaplijenjeno je 8 p.mitraljeza, 10 pušaka i jedan pištolj, laki minobacač s 58 mina, 31.000 metaka za pušku, 69 ručnih bombi, 10 tromblona, 43 rakete, dvije pisaae mašine i drugi ratni materijal.¹⁷⁸ Petog rujna 3. bataljon brigade “FOS” opet je bio na pruži između Zdenčine i potoka Okičnica. Tračnice su porušene na više mjesta.

Okršaj Karlovačke brigade na rijeci Kupčina

Tako rasprostranjena i učestala razorna djelovanja po prometnicama izazvala su neprijatelja da nešto poduzme protiv snaga NOV u Pokuplju. To se moglo i očekivati. O tome su govorila i obavještenja koja su stizala iz Karlovca o prikupljanju jačih snaga. Štab 34. divizije je procijenio da će te snage biti vjerojatno upotrebljene za upad na Pokuplje, da bi time oslabili naš pritisak na prometnice. Predviđanja su se i obistinila.

Tokom noći, 5./6., rujna u rajonu Rečice pojavila se mješovita grupa od oko 400 vojnika, Nijemaca i ustaša, koji su krenuli, uz podršku tenko-va i artiljerije, u napad na Karlovačku brigadu koja se tog jutra, 7. rujna, nalazila u D. Kupčini. Njeni bataljoni zatečeni su na položajima: 1. bata-ljon u s. Šišljavić, 2. bataljon, desno od 1. bataljona, kod Stepičkog Sela, 3. bataljon kod Kupčinske šume i 4. bataljon u zaseoku G. Selo, kod crkve, kota 111.

Prvi na udaru bio je 1. bataljon kod s. Šišljavić. Jači pritisak neprija-telj je ispoljio prema Šišljaviću i rajonu Ražan breg, gdje se prestrojio za prodor prema Kupčini.

U tom času neprijatelj je dočekan dobro organiziranom vatrom 1. bataljona i vatrenim udarima minobacača prateće čete brigade. To je utje-calocalo da se tempo nastupanja neprijatelja nešto uspori.

¹⁷⁷ Operativni izvještaj Štaba Karlovačke brigade od 23.IX 1944. Štabu 34. divizije o napa-du na domobrane u Domagoviću. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. Br. 91, str. 428.

¹⁷⁸ Izvještaj Štaba Žumberačke brigade od 6. ruj na 1944. Štabu 34. divizije o napadu na žan-darmerijsku stanicu u Draganićima. Zbornik NOR, Tom V, knj. 33. Dok. 18, str. 97-101.

Borci 1. bataljona su uporno odbijali napade, boreći se s neprijateljem na bliskim odstojanjima. Naročito žilavo se branila 1. četa koja je bila na najistaknutijem položaju kod rječice Kupčine.

Budno prateći i procjenjujući razvoj borbe, namjere i način djelovanja neprijatelja, Štab Karlovačke brigade je uočio da ima slabo zaštićen bok. Odmah naređuje 3. bataljonu da krene rubom Kupčinske šume, postavi se na neprijateljev bok i udari ga svom snagom, energično ga odbaci s pritiskom prema Rožan bregu. Ali, bataljon je zakasnio ostvariti taj manevar. Prvi bataljon, mada izložen jakoj artiljerijskoj i minobacačkoj vatri, nastavio je sa žilavim otporom pa je borba nastavljena sve do 13 sati, kad je bataljon pod jakim pritiskom popustio. Povlačio se pod borbom sve dublje u s. D. Kupčina. Tada je stupio u borbu 4. bataljon sa položaja kod crkve. Štiteći povlačenje u toj etapi borbe, hrabro su poginuli p-mitraljesci: Romano Bančić, Josip Šaina i Stjepan Šćulac i borci Josip Grašetić i Stjepan Grgić. Život su položili i komandiri vodova Josip Pereško i Ignac Plevko, koji nisu napuštali svoje položaje boreći se do posljednjeg daha.

Neprijatelj je nastavio prodirati u selo, ali se kod seoske crkve ipak morao zaustaviti. Štab brigade pokreće dva bataljona u protunapad u bok neprijateljevog napadnog klina. Osjetivši jak udar s boka, neprijatelj se dao na brzo izvlačenje iz D. Kupčine prema Šišljaviću i dalje prema Rečici.

Cijelim tokom povlačenja Karlovačka brigada gaje pratila vatrom, u čemu se naročito isticao 2. bataljon, koji gaje pratio paralelno, napadajući neprijatelja s boka. Neprijateljev ispad je propao. Njegovi gubici nisu utvrđeni, ali prema pričanju mještana odvukli su sa sobom desetak mrtvih i više ranjenih.

Karlovačka brigada imala je 7 mrtvih i 6 ranjenih boraca. Poginuli drugovi, ostali su u trajnoj uspomeni kao vrsni borci koji su dali živote štiteći bataljon u povlačenju, i boreći se do posljednjeg metka.

Naročito hrabrim i upornim u obrani, pokazali su se borci i rukovodioci koji su odolijevali snažnom neprijateljevom pritisku više od šest sati. Među preživjelim borcima posebno su se istakli p-mitraljesci Ivan Šutulović i Ivan Pavičić, obojica iz 1. čete 1. bataljona, koji su s položaja kod porušenog kupčinskog mosta hrabro, rafalima kosili po neprijatelju.

Hrabrošću su imponirali i drugovi Mirko Osrečki i Franjo Krušnja, koji su sačekivali neprijatelja iza uglova kuća i iz blizine rafalima rešetali grupe ustaša i Nijemaca i onda štiteći se vatrom, povlačili dublje u selo.

Bio je to zaista primjer pokretljive borbe protkane s raznovrsnim taktičkim postupcima i poučnim primjerima borbenosti i junaštva.

Dan kasnije, 7. rujna, jedna neprijateljeva kolona jačine tri satnije, učinila je ispad iz Zdenčine preko s. Kupinec prema s. Bratini. Ova kolona naletjela je na brigadu "FOS", očito vrlo raspoloženu za borbu.

Primijetivši neprijateljev pokret, Štab brigade "FOS" reagirao je brzo.

Jedan bataljon uputio je iz rajona s. Jambrešić prema s. Maretići sa zadatkom da hitno zađe ustaškoj koloni iza leđa i blokira joj odstupnicu. Drugi bataljon poslan je s pravca kote 191 sa zadatkom da napadne neprijatelja i baci ga na čistinu u okolini Kupčine. Za to vrijeme 3. bataljon je nastupao od s. Maretići upućen da udari neprijatelja u bok i kolona mu se ubrzo našla u okruženju od tri bataljona brigade “FOS”.¹⁷⁹

Zametnula se oštra borba i trajaše jedan sat. Ustaše su ipak morale popustiti. Dale su se u bijeg prema Crnoj Mlaci. Pri tome su ostavili 12 mrtvih vojnika.¹⁸⁰ Ta dva bataljona, nastavila su ih goniti sve do D. Zdenčine. Zarobljena su 4 vojnika, zaplijenjen je 1 teški mitraljez, 12 pušaka, 3.000 metaka, 30 mina za laki bacač i nešto druge ratne opreme. Brigada “FOS” nije u toj borbi imala gubitaka.¹⁸¹

Udarci po neprijatelju u Zdenčini i Klinča Selu

Istog dana, u 23 sata, 2. i 3. bataljon brigade “FOS”, napali su neprijateljevu obrambenu postaju na stanici Zdenčina, u kojoj su boravile dvije satnije ustaša i jedna satnija domobrana. Neprijateljevi vojnici bili su utvrđeni u betonskim bunkerima i ukopani u streljačkim rovovima.

Sa suprotne strane, posadu u susjednom Klinča Selu, napala je Žumberačka brigada. Karlovačka brigada bila je na položaju osiguranja napada.

Bio je to odveć tvrd orah za dva bataljona brigade “FOS” koji su pokušali učiniti sve što mogu kako bi slomili neprijateljev otpor. Borba je trajala više od tri sata i tek tada uspjeva 3. bataljonu, u napadima s istočne strane, probiti se u neprijateljeve rovove. Nešto kasnije, to je uspjelo i 2. bataljonu koji je napadao s južne strane i tada je neprijateljeva posada, izbliza gađana iz cjelokupnog naoružanja. Juriši oba bataljona bili su podržani topovskom i minobacačkom vatrom. Posada je najzad prestala sa otporom i povukla se u Klinča Selo gdje se nalazila satnija ustaša koja se baš tada branila od napada Žumberačke brigade. Neprijatelj se povlačio pod vatrom brigadne rezerve, a ona je nastojala da na protivnikovim leđima upadne i u Klinča Selo, ali nije uspjela u tome. Ustaške snage u selu bile su previše jake a da bi se mogao njihov otpor brzo slomiti. Preostalo je jedino da pretresu sve objekte kojima se neprijatelj koristio u

¹⁷⁹ Izvještaj Štaba brigade “FOS” od 8. rujna, Štabu 34. divizije o napadu na ustaše u Zdenčini i Klinča Selu. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 26, str. 131.

¹⁸⁰ U bojnoj relaciji 1. zbornog područja o toj borbi piše: “7.IX 1944. god. X ustaška bojna: jedna kombinirana satnija ove bojne sastavljena od dijelova 1,2. i 4.satnije, u jačini 170 momaka, krenula je u nasilno razviđanje pravcem, Zdenčina-Kumaka-Bratina-Cma Mlaka. Kod s. Bratina primijećeno je da se veće skupine odmetnika prikupljaju iza leđa ove satnije, te malo zatim neprijatelj je sa svih strana napao istu. Pritisnuta jakim snagama sa svih strana, satnija je prešla u protunapad i pod jakim borbom uspjela se probiti do s. Zdenčina...”

¹⁸¹ Partizanski gubici: 5 ranjenih i 9 nestalih boraca. Arhiv VII, Fond NOB, reg.br. 9/1-12, k. 58.

Zdenčini i da poruši sve što se moglo dići u zrak. Taj posao završen je do zore i u 5,30 sati brigada "FOS" povukla se iz Zdenčine u svoja prebivali-

Žumberačka brigada nije uspjela slomiti otpor ustaša u Klinča Selu. Uz druge razloge, i zbog toga što je bila iz zaleđa napadnuta od ustaša koji su se povlačili, pred napadom brigade "FOS", pridružujući se posadi u Klinča Selu. U zoru napad je zaustavljen, a Žumberačka brigada se povukla u rajon kod Sv. Jane.

Te noći zarobljeno je 30 neprijateljskih vojnika - ustaša i domobrana - ubijeno je oko 35, dok broj ranjenih nije ustanovljen.¹⁸² Zaplijenjena su 3 teška i 3 laka mitraljeza, 1 laki bacač sa 100 mina, 62 puške sa 60.000 metaka, 30 nagaznih mina, 50 ručnih bombi, jedna radio-stanica, 2 radio-aparata, 11 telefona, 3 pisaće mašine, 8 brdskih kazana, 100 porcija, 50 pari odijela i isto toliko pari rublja, 30 ranaca, 40 pari cipela, 30 deka i arhiva 10. ustaške bojne. Tokom borbe razorena su 3 trokatna i 3 manja bunkera. Uništen je oklopni vlak sa 5 vagona i lokomotivom i 12 teretnih vagona koji su se zatekli u stanici koja je zapaljena a instalacije uništene. Iste noći je i jedna četa iz 4. bataljona "FOS", porušila 12 bunkera na željezničkoj stanici Horvati i zapalila 3 vagona.

U borbi su poginula 4 druga a 34 je ranjeno - svi iz brigade "FOS". Svi učesnici u noćnoj borbi pokazali su naročitu hrabrost i odvažnost, a posebno su se isticali: vodnik Pavao Boljević, desetar Duka Brodarac, borac Eva Bobinac, koja je te noći, jurišajući, izgubila život, zatim politički delegat voda Jagica Bršanić, borac Kaja Marković, te tri bivša crvenoarmejca: desetar Vladimir Golovkov, politički delegat Gregorij Ivanišov i desetar Anatolij Kazanov, svi iz 2. bataljona. Borbenošću i odvažnošću istakla se Ruska četa i 1. četa 3. bataljona i njeni borci Josip Vrban, Stjepan Dugač i drugarica Barica Lipovac.

U ovoj borbi nema slabosti niti kod jednog učesnika. Tako su izgledale rujanske noći na neprijateljevim prometnicama. Promet na prugama Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak prekinut je, a cestovni, danju bitno usporen, a noću potpuno zaustavljen. Šest neprijateljevih posada koje su osiguravale prugu likvidirano je. Željezničke stanice s postrojenjima, voznim parkom i sistemom osiguranja potpuno su uništene.

I ostale snage 4. korpusa izvršile su svoje zadatke. Sedma divizija razorila je prugu na dionici Caprag-Sunja-Sisak-Komarevo-Blinja; Osmu divizija ispresijecala je tračnice na dionicama: Duga Resa-Ogulin, a Unska operativna grupa (UOG) - Bosanska Krupa-Ostrožac-Bihać.

Par dana nakon te akcije svladano je i jako ustaško uporište Cazin

¹⁸² U Izvještaju Zpovjedništva Glavnog stožera domobranstva tvrdi se da su gubici ustaša u toj borbi bili: 16 poginulih, 56 ranjenih i oko 12 nestalih. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 152, str. 642.

(13. IX 1944). Bila je to velika pobjeda 8. divizije i UOG. Zarobljeno je 276 ustaša, ubijeno - 273, a ranjeno oko 100 ...¹⁸³

Likvidiranje uporišta Dvorac Brezovica i Remetinec

Nakon postizanja toliko lijepih uspjeha, Štab divizije je riješio da neprijatelju neda predaha. Zato glavninu divizije primiće bliže Zagrebu. U planu je bio napad i likvidiranje neprijateljeve posade u Dvorcu Brezovica, koji se nalazi na raskrsnici puteva Zagreb-Pisarovina i Stupnik-Goli Breg-Brezovica i usput, razoružali domobrane u Ljubićevom mlinu.

Posada u Dvorcu Brezovica, bila je satnija ustaša iz Poglavnikovog tjelesnog zdruga (PTZ) jačine od oko 120 naoružanih lakim naoružanjem. Bili su utvrđeni u drveno-zemljanim bunkerima s posadama od po 6 ustaša. Na stanici Hrvatski Leskovac nalazila se također jedna satnija PTZ, smještena u tvornici, a kod pošte smjestilo se oko 60 žandara. Kod Ljubićevog mlina utvrdilo se 60 domobrana, a u Remetincu boravi ustaška satnija. Na potezu Lomnica-Odra-Gradići, bio je smješten jedan divizion Kozaka.¹⁸⁴

Za likvidiranje tog uporišta Štab 34. divizije zadužuje brigadu “FOS”, Karlovačku brigadu i T-P odred.

U naredbi Štaba divizije je precizirano: napad izvesti s dva bataljona, time što jedan bataljon treba udariti sa sjevero-istočne strane, a drugi s južne strane uporišta. Akcijom jednog bataljona razoružati domobrane u Ljubićevom mlinu, a jedan bataljon držati u brigadnoj rezervi, južno od uporišta.

Cijela akcija, što je posebno istaknuto u naredbi, mora se izvesti vrlo energično i brzo jer samo tako možemo postići puni uspjeh kad je u pitanju objekt napada, kao ovaj, okružen brojnim uporištima iz kojih pomoć dolazi u najkraćem roku. (Vidi kartu br. 17, str. 455.)

Za napad na Dvorac Brezovica ovo je podjela zadataka:

- Karlovačka brigada ima zadatak da osigura akciju blokadom pravca Zdenčina-Pisarovina s dva bataljona. Jedan bataljon držati u s. D. Kupčina da zatvori pravac Karlovac-Kupčina. Jedan bataljon ostaje Štabu divizije za rezervu, koji će se smjestiti u selu Hudi Bitek;
- T-P odred ima zadatak da s jednim bataljonom osigura pravac što vodi od s. Lomnica ka Brezovici, istočno od s. Obrež, a jedan bataljon zadržati u rajonu s. Kravarsko;

¹⁸³ Izvještaj Štaba 4. korpusa od 8. rujna 1944. Glavnom štabu NOV i POH o napadima na Desinec, Mavračiće, Domagović, Draganić, Lazinu i Zdenčinu i na komunikacije Zagreb-Karlovac-Ogulin i Zagreb-Sisak-Sunja-Kostajnica-Dubica. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 24, str. 122.

¹⁸⁴ Zapovijed Štaba 34. divizije od 10. rujna 1944. svojim jedinicama za napad na ustaše u Brezovici. Zbornik NOR-a, Tom V, knj.33, dok. 34 . str. 164.

- Određeno je postavljanje divizijskog previjališta u s. Grančari, a kirurške ekipe u s. Kiselici. Divizijskoj intendanturi naređeno je da opskrbi jedinice jednim obrokom suhe hrane;
- Četa za vezu dobila je zadatak da na vrijeme provede telefonsku vezu između Štabova divizije i brigade “FOS”, od koje će se nastaviti telefonska veza i prema bataljonima. Osim telefonske veze, održavati i radio vezu kao i vezu s kuririma;
- Određen je, smještaj Štaba brigade “FOS” na cesti južno od Dvorca Brezovica, štab Karlovačke u s. Kramarići, Štab T-P odreda na starom mjestu, a Štab divizije u s. Hudi Bitek i
- Napad na Dvorac Brezovicu treba izvesti u 23 sata 11. rujna, a završiti ga najdalje do 04 sata 12. rujna.

Obzirom na broj i blizinu drugih uporišta, naročito Zagreba i Samobora, bio je to zbilja smioni podvig 34. divizije, uz mnogo neizvjesnosti i rizika. Ipak, sve je prošlo u skladu s postavkama iz divizijske naredbe.

Prvi i 4. bataljon brigade “FOS”, neopaženo se privukoše na blisko rastojanje od neprijateljevih rovova, i onda su iznenada osuli svu vatru iz automatskog oružja, teških minobacača i topa. Neprijateljevi vojnici nisu se ni sredili, a borci su već bili u njihovim rovovima izbacujući ih iz vatrenih gnijezda. Neprijatelj se pokušao srediti pružajući ogorčen otpor koji je potrajao više od jednog sata. Ali, pred odlučnim jurišima bataljona brigade “FOS” morao je popustiti. Uporište je likvidirano odmah iza pola noći u 0,30 sati 12. rujna.

Sat i pol kasnije, oko 02 sata poslije pola noći, primjećene su neprijateljeve snage iz pravca Hrvatskog Leskovca, no neprijatelj je zakasnio. Uporište u dvorcu Brezovica bilo je zauzeto i nije mogao ni stići do njega, jer ga jedinice Karlovačke brigade, na položaju osiguranja, zaustaviše i odbaciše na polazne pozicije.

Treći bataljon koji je trebao napasti posadu u Ljubićevom mlinu, odustaje od toga, jer je u međuvremenu stigla obavijest o promjeni posade za koju se nije znalo. Plan je promijenjen “u hodu”, pa je riješeno da se umjesto napada na Ljubićev mlin likvidira posada na stanici u Remetincu.

I bataljon je bez oklijevanja krenuo tamo te, jednostavno, iz pokreta je udario smjelo po posadi na stanici Remetinec i za kratko vrijeme skršio njen otpor. Usput, napadnuta je i straža kod vojne pekarnice, koja je brojala oko 25 vojnika. I ona je je nakon kraćeg okršaja likvidirana.¹⁸⁵

U napadima na Dvorac Brezovicu i Remetinec ubijena su 24 neprijateljeva vojnika, 15 ih je ranjeno, a 15 zarobljeno. Zaplijenjena su 2 mitraljeza, 3 p-mitraljeza, 38 pušaka s 8.800 metaka, 33 granate za teški minobacač, 24 ručne bombe, 59 šinjela, 26 deka, 41 šatorsko krilo, 2 signalna

¹⁸⁵ Izvještaj Štaba brigade “FOS” br. 191/44, od 12.IX 1944.godine, Štabu 34. divizije o uništenju ustaških posada u Brezovici i Remetincu. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 44, str. 205.

pištolja, 8 pištolja, 3 rezervne cijevi za p-mitraljez, 1 radioaparat, 550 l nafte, 50 kg konzervi, 75 kg kave.¹⁸⁶

Gubici divizije bili su: tri poginula i 6 ranjenih drugova.

U toku napada na oba uporišta utrošeno je 4.200 metaka, 60 mina za laki i 60 za teški minobacač, 40 ručnih bombi, 30 topovskih granata i 7 mina za Džon bui. Brzina i odlučnost s kojom su izvedeni napadi na Dvorac Brezovicu i Remetinec, govore ponajviše, a to je i ocjena Štaba divizije, o dobroj pripremi jedinica i štabova, o dobrom planiranju i provedbi plana pokreta za prilaz objektima napada, o praćenju situacije i uspješnoj korekciji plana akcije po uočenim promjenama u neprijateljevu rasporedu...¹⁸⁷

Ova borba je poučna, jer je pokazala što znači iznenaditi neprijatelja kad se primjeni najpogodniji oblik prilaza na položaje napada, kad se izbor vremena za napad uskladi sa spremnošću napadača, korištenjem optimalnog broja žive sile i vatrenih sredstava i njihove pravilne upotrebe. Kada se sve to uskladi na jednom zadatku, uspjeh, naravno nije mogao izostati.

U međuvremenu bataljoni brigade "FOS" obavili su još nekoliko značajnih akcija. Drugi i 3. bataljon otišli su, 13. rujna u s. Veleševac u Posavini otkuda su, uprkos aktivnosti neprijatelja na pruzi Zagreb-Sisak, dovezli u Pokuplje oko 3 vagona žita i 150 grla stoke. Noću 17./18. rujna 1. i 2. bataljon porušili su prugu između potoka Buna i stanica Lekenik i Peščenica na 265 mjesta i porušili 50 telegrafsko-telefonskih stupova.

To su bili ustvari produženi udarci brigade "FOS" po prometnicama u Pokuplju, započeti 31. kolovoza 1944.

Brigada "FOS" se nakon 18-dnevne stalne aktivnosti i umorila. Štab 34. divizije dao je brigadi kraći odmor u širem rajonu s. Jamnica.

Ali, za duži odmor nije bilo vremena. U Štabovima 4. korpusa i 34. divizije, već su rađeni planovi za nove i teške akcije koje će staviti u pokret sve vojne i moralno-političke snage jedinica i štabova.

¹⁸⁶ U Izvješčaju Glavnog stožera domobranstva od 13. rujna 1944. o napadu jedinica NOVJ na Brezovicu i Remetinec, stoji: "Noću 11./12.IX napali su partizani premoćnim snagama posade uporišta Brezovice i želj. postaju Remetinec (8 km j.i. i 4 km j. od Zagreba) i rastjerali posade nanievši im gubitke od 4 poginula i 4 ranjena ustaša. Istodobno je napadnuta i straža brzajavne središnjice u s. Otočec (1 km j. od Remetinca), koja se povukla u sastav posade mlina Ljubić. Središnjica je uništena. "Zbornik NOR-a, Tom V, dok. 128, str. 651, knj. 33.

¹⁸⁷ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije br. 233 od 25. listopada 1944.god. Štabu 4. korpusa o likvidiranju uporišta u Brezovici i Remetincu. Arhiv VII, Fond NOB, reg. br.34/1-3, k. 1223.

Napad na uporište Žažina

Prvo na redu bilo je uporište Žažina, oko 12 km zapadno od Siska. To uporište, imalo je ulogu predstraže, ili vanjske obrane, jakih garnizona Siska i Petrinje i bilo, zajedno sa uporištima u Maloj Gorici, Brestu, Vurotu, Odri kod Siska i Martinskoj Vesi, značajna smetnja ostvarivanja kontrole, od naših jedinica na prostoru jugo-ist. dijela Vukomeričkih gorica, Turopolja i terena na ušću Kupe i Odre u Savu i Siska, industrijskog centra, s tradicijama radničkog pokreta.

Uporište Žažina služila je neprijatelju i kao svojevrsan mostobran, ili polazište prilikom vojnih akcija iz Siska i Petrinje na pokupljanski prostor. Zato je djelovao kao “glogov kolac” zaboden u slobodni teritorij Pokuplja, kojeg je jednog dana trebalo likvidirati.

Tu se utvrdila 1. satnija 3. domobranske bojne 4. posadnog zdruga jačine oko 160 dobro naoružanih vojnika. Oni su bili dobro utvrđeni u školi i mjesnoj crkvi i smjestili se u 15 bunkera raspoređenih okolo mjesta i na prilaznim putevima.

Ovaj put, za taj napad, prikupljene su snage 34. divizije: Karlovačka brigada, brigada “FOS”, a njima su došli u pripomoć i dva bataljona 1. brigade 7. banijske divizije.

Štab divizije izdao je 13. rujna podređenim jedinicama borbenu zapovijed za napad na uporište Žažinu. Postavljen je ovakav borbeni raspored jedinica:

- Karlovačka brigada izvodi neposredan napad na uporište Žažina sa sjev. i sjev.-zap. pravca. S jednim bataljonom osigurat će se od moguće intervencije iz Petrinje;
- Brigada “FOS” osigurava napad na Žažinu od eventualne intervencije iz Lekenika, zadužujući tim zadatkom jedan bataljon;
- Prva brigada 7. divizije ima zadatak da postavi osiguranje prema garnizonu Sisak.

Sve jedinice krenule su na zadatak i napad je mogao početi točno u 23,30 sati 14. rujna 1944. godine. (Vidi kartu br. 18, str. 455.)

Bataljoni Karlovačke brigade prišli su uporištu, štiteći se mrakom i neopaženo se primakli u blizinu Žažine. Topovi i minobacači su također privučeni na razmak od kojih 300 metara. Ipak, sva ta približavanja u strogoj tišini i uz punu maskirnu disciplinu, nisu promakla oku i uhu neprijateljevim osmatrača. Hitno je zaposjeo rovove i bunkere i dočekao borbe Karlovačke brigade izuzetno snažnom i organiziranom vatrom.

I, prvi nalet karlovačkih jurišnika nije uspio. Uslijedio je drugi, još složniji, na pravcu koji je neutraliziran artiljerijskom i minobacačkom vatrom. Bataljoni su nastojali iskoristiti razorne učinke naših artiljeraca i minobacača, jurišali su, pa zastali, pa opet jurišali...

Ali, sve je bilo uzalud. Neprijateljev otpor nije jenjavao, niti je bilo znakova da će se u njegovom sistemu obrane pojaviti bilo kakva rupa ili

možda procjep, koje bi mogli iskoristiti za prodor u uporište. Sati su prolazili a Karlovačka se brigada nije probila u srce uporišta. U tom naporu dočekala je zoru i svanjivanje pa Štab divizije nije imao drugog rješenja, nego da naredi - prekid borbe!

Karlovačka brigada, kao i druge jedinice, povukoše se u 05 sati 15. rujna sa prilaza Zažini. Ratna sreća nije, ovaj put, bila naklonjena Karlovačkoj brigadi. Morat će pokušati drugi put!

Ali odgovor na pitanje, zašto se nije uspjelo, morao se dati odmah, jer će se odgovori koristiti kod novih pokušaja zauzimanja i slamanja posade u Zažini.

U procjenjivanju neuspjeha, svi su bili suglasni u ocjeni da su pripreme radnje bile obavljene dobro, da je zapovijed za napad bila realna, da su moralno-političke pripreme bile kompleksne. Međutim, taktički se mnogo griješilo. Rukovodeći jedinicama u borbi, Štab Karlovačke brigade je previše razvukao jedinice, umjesto da grupira njihovu udarnu snagu, na jednom pravcu napada, i na njega je trebalo usmjeriti svu artiljerijsku i minobacačku vatru. Vatra teških oruđa previše je rasipana po bojišnici i nije dala rušilačke učinke koje je objektivno trebala dati.

Uz to nije ostvarena dovoljna suradnja između štabova bataljona i jedinica za učinkovitiju vatrenu podršku. Iz svega dobivena je nova pouka: U napadu se mora unaprijed odlučiti, što je i gdje je okosnica napada, i na nju treba uputiti najveće količine artiljerijske i minobacačke vatre. To traži unaprijed izabrane najpovoljnije vatrene položaje za topove i minobacače.

I ovaj put se potvrđuje staro taktičko pravilo: tko napada svugdje jednakom snagom - ne napada nigdje!...

U kritičkim opaskama istaknuta je još jedna zanimljiva pojedinost, mada nedovoljno potkrijepljena činjenicama. A ta opaska je glasila: “Neprijatelj se ne smije podcjenjivati”!¹⁸⁸

Vjerojatno je bilo opipljivih razloga za isticanje takve primjedbe. Možda je svijest boraca, a naročito rukovodilaca u štabovima, bila suviše opsjednuta činjenicom da su pred njima - domobrani. A kada su oni - “lako ćemo!”... Pokazalo se da takva razmišljanja nisu dobra - zapravo su pogubna. Svaki protivnik zna pokazati zube.

Nakon neuspjeha u Žažini, i u skladu s tekućim operativnim planom, Štab divizije naredio je Žumberačkoj brigadi da sa Žumberka krene u Pokuplje.¹⁸⁹ Za vrijeme njenog pokreta, kontrolu na tom sektoru provodi Žumberački, kasnije Samoborsko-jaskanski odred, i on će zauzeti pozicije na jugo-zap. dijelu Žumberka, na sektoru Krašić-Prekrižje.

¹⁸⁸ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije br. 211 od 11.X 1944. Štabu 4. korpusa o napadu na Žažinu 14./15.IX 1944. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 18-1/3, k. 1223.

¹⁸⁹ To je bilo u operativnoj vezi sa početkom ofenzivne akcije Štaba 4. korpusa na prometnicama Sisak-Sunja-Dubica; Sunja-Kostajnica.

Žumberačka brigada krenula je u Pokuplje noću 23/24. rujna, kretajući se već znanom linijom, popularno nazvanom ”Stazom bratstva i jedinstva”: Plešivica-Okić-Galgovo-Horvati i dalje duž Vukomeričkih gorica, Kraljevačka šuma-Gluhakovo-Hasan Breg-Pisarovina i preko Kupe na Kordun ili Baniju. To je Žumberačkoj brigadi bio prvi dolazak u Pokuplje. Rasporedila se na poziciji Bratina-Kramarić i popunila prazninu nastalu odlaskom Brigade ”FOS” na Baniju, gdje će se uključiti u ofenzivnu operaciju 4. korpusa na istočnom dijelu Banije u okružju pruge: Sunja-Kostajnica-Dvor.

Dolaskom u Pokuplje, Žumberačka brigada se ubrzo oglasila lijepim uspjehom - zarobljavanjem posade njemačkog bombardera tipa Ju-52. Na bombarderu je izbio kvar te je nadletio položaje Žumberačke brigade i prisilno prizemljio kod Golog Brda nedaleko Kravarskog, jer su mu malo ”pripomogli” i p-mitraljesci Žumberačke brigade. Čim se bombarder prizemljio, Žumberčani su odmah pohitali k njemu. Njemačka posada je pružila oštar otpor. Međutim, to im je bilo uzaludno. Mitraljezac je ubijen, dio posade zarobljen. Avion je bio pun ratnog materijala. Zaplijenjeno je deset kola opreme, namirnica, odjeće. Među raznim materijalom bilo je 5 mitraljeza s dobošima i više automata.

I borba i partijsko - političko obrazovanje

Boravkom na teritoriju Pokuplja dobivene su veće mogućnosti za vojno-političko obrazovanje, za partijski odgojni rad i za redovitije sastajanje partijskih ćelija i skojevskih aktiva. Slobodno vrijeme iskorišteno je aktiviranjem članova KP i SKOJ-a na zadacima što ih je Divizijski komitet, na dva svoja sastanka, postavio pred sve organizacije.¹⁹⁰ A ti zadaci su bili:

- Povećanje osobne odgovornosti svakog komunista za izvršenje redovnih komandantskih, komandirskih, komesarskih, sekretarskih i drugih dužnosti i dosljedno izvršavanje postavljenih zadataka.(Ovaj zadatak je bio u najužoj vezi i s oštrom kritikom ponašanja rukovodilaca članova KP tokom neuspješnog napada Karlovačke brigade na uporište u Žažini 14. rujna 1944. godine. U tom napadu zatajile su osnovne poluge brigade: slab rad Štabova bataljona, a još slabiji utjecaj Štaba brigade na tok borbe što nije moglo, a ni smjelo, proći bez pozivanja na vojnu odgovornost, a isto tako i na odgovornost pred partijskom organizacijom.);
- Izgrađivanje svjesne vojne discipline, pravilnih međusobnih vojničkih odnosa uz puno poštivanje subordinacije. Briga za lični izgled i ponašanje, razvijanje zdravog drugarstva i uzajamne pomoći od svih i svakome i na toj osnovi sužavanje prostora za familijarnost, nazvanu i kao ”partizanština”, u svim boračkim kolektivima i štabovima;

¹⁹⁰ Izvještaj sekretara divizijskog komiteta KP 34. divizije od 20.IX 1944. Centralnom komitetu KPH. CK KPH-NOB, Film 37/671-672 (kopija u A VII).

- Razvijanje odgovornosti i podsticanje pojedinaca, članova KP, i naročito rukovodilaca, za teorijsku izgradnju;
- Rad na preodgoju novih boraca, posebno pridošlih iz domobranskih vojnih formacija;
- Pripreme boraca za nove povijesne događaje, ali i one koji će uputiti borce za ulazak u veća mjesta i gradove: Karlovac, Jastrebarsko, Samobor, Petrinju, Sisak i Zagreb ...

Brojno stanje partijske i skojevske organizacije povećalo se. U udarnom dijelu divizije, Štabu i tri brigade među 3.430 boraca, od kojih je 1.320 bilo novih, djelovao je 351 član KP, 53 kandidata i 392 članova SKOJ-a. Znači - jedan komunist, stariji ili mlađi na pet boraca. Taj omjer nije bio slab. Ali upornijim idejno-političkim radom, uz odlučnije uklanjanje sektaštva u svim partijskim ćelijama i skojevskim aktivima, bilo je moguće taj odnos znatno promijeniti, tim prije što je bilo preko 2.100 onih koji su prošli dobru školu i provjeru u borbama i na dugim zamornim pokretima.

Upravo zbog toga je divizijski komitet upozorio ćelije u brigadama da usmjere veću pažnju uzdizanju članova KPJ.

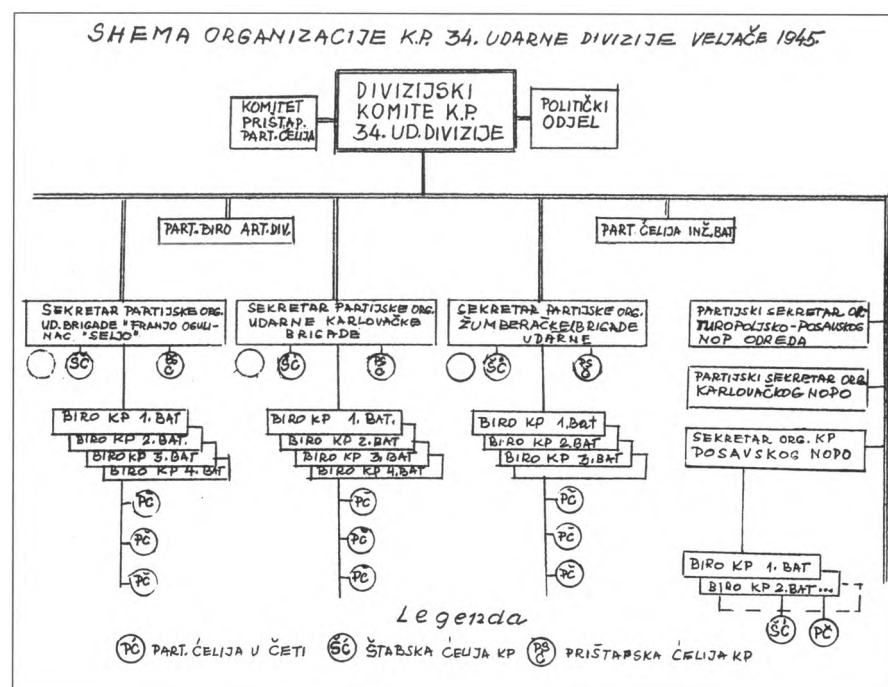
Na. tzv. "teorijskim", ili odvojenim sastancima partijskih ćelija i dalje se poticalo proučavanje tema kao što su: "Razvitak društva", "Razvitak radničkog pokreta", "Istorija SKPb", "Uloga KPJ u NOB", "O partiji", "Nacionalno pitanje", "Seljačko pitanje", "Fašizam i radnička klasa", "O narodnoj vlasti" i druge. Naročito je usmjerena pažnja na informiranje divizijskog sastava o stanju na jugoslavenskom i savezničkim frontama na istoku, zapadu i u Italiji.

U tom poslu izdašnu pomoć jedinicama i organizacijama KP pružali su članovi Polit-odjela divizije i divizijska tehnika koja je umnožavala važnije materijale i pomogla da čitalačke grupe dobiju bar po jedan primjerak teme o kojoj se raspravljalo na političkim satovima ili u čitalačkim grupama.

Ustaljena je praksa da se na kraju proučavanja svake teme, održi bataljonska konferencija uz sudjelovanje članova štaba brigade. To se pokazalo korisnim.

Sva ta idejno-politička i vojna aktivnost bila je prijeko potrebna i zbog većeg dolaska novih boraca iz pokupljanskih, turopoljskih i posavskih sela, kao i odaziva većeg broja domobrana pozivu Vrhovnog komandanta NOV i POJ, da napuste svoje formacije i stupe, makar i u zadnji čas, u jedinice NOVJ i tako izbjegnu osudu naroda i doprinesu konačnom slomu fašističkih snaga. Računa se da je tokom nepuna dva mjeseca, u kolovozu i do polovice rujna, mobilizirano oko 2500 novih boraca među kojima je bilo oko 600 onih koji su došli iz domobranstva.¹⁹¹

¹⁹¹ Izvještaj komesara 34. divizije br. 62, komesaru 4. korpusa od 30. IX 1944. CK KPH - NOB, Film 37/678 - 680 (kopija u A VII)

To je bio rezultat pojačanog političkog rada jedinica i organizacija u narodu, i djelovanja partijskih, skojevskih i antifašističkih organizacija među mladim seljacima. To je bio i razlog što je izvještaj komesara 34. divizije, komesaru 4. korpusa od 18. rujna 1944. godine, bio ispunjen vidnim optimizmom. Ocjenjujući opće stanje na borbenom području divizije, u izvještaju, među ostalim, stoji i ovo:

“Politička situacija na našem sektoru se zadnji mjesec stubokom promijenila. Mobilizacija uspijeva u potpunosti tako da je prvi poziv iz cijelog Okruga sav mobiliziran. Seljina brigada dobila je do sada toliko boraca da broji 1.170, a i Karlovačku ćemo brigadu u roku od 5 dana nadopuniti na 1200 boraca. Žumberačka brigada došla do zaključka da hitno moramo poduzeti mjere kako bi novopridošle borce što prije preodgojili. U tu svrhu sazvaio sam sastanak političkih komesara brigada i odreda.”¹⁹²

Spomenuti sastanak komesara brigada i odreda i Polit-odjela je održan 16. rujna. Održan je i sastanak s pomoćnicima komesara, odnosno partijskim rukovodiocima. Osnovni zadaci koji su proizašli iz opširne rasprave o poboljšanju političkog rada u diviziji bili su:

- Upoznati borce s osnovnim ciljevima NOB. Zadatak provesti kroz postojeći program političkog obrazovanja na temu “Historija naše borbe”, “Borba naroda porobljene Jugoslavije”, “Jedinstvena NO

¹⁹² Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 19-4, k. 1224.

Gostoljubiv doček boraca u naseljima

fronta Hrvatske (KPH, SKOJ, USAOH, AFŽ, HSS, Srpski klub...)", "0 narodnoj vlasti", "Odluke II zasjedanja AVNOJ-a i III zasjedanja ZAVNOH-a", "Ustrojstvo NOO", "O osnovnim pravima građana"...

- Najveću pažnju mora se usmjeriti preodgoju novih boraca, koji su došli iz neprijateljevih redova i sobom donijeli domobranske, legionarske ili ustaške navike i duh, koji se ispoljavao kao sklonost pljački, pijanstvu i nemoralu.

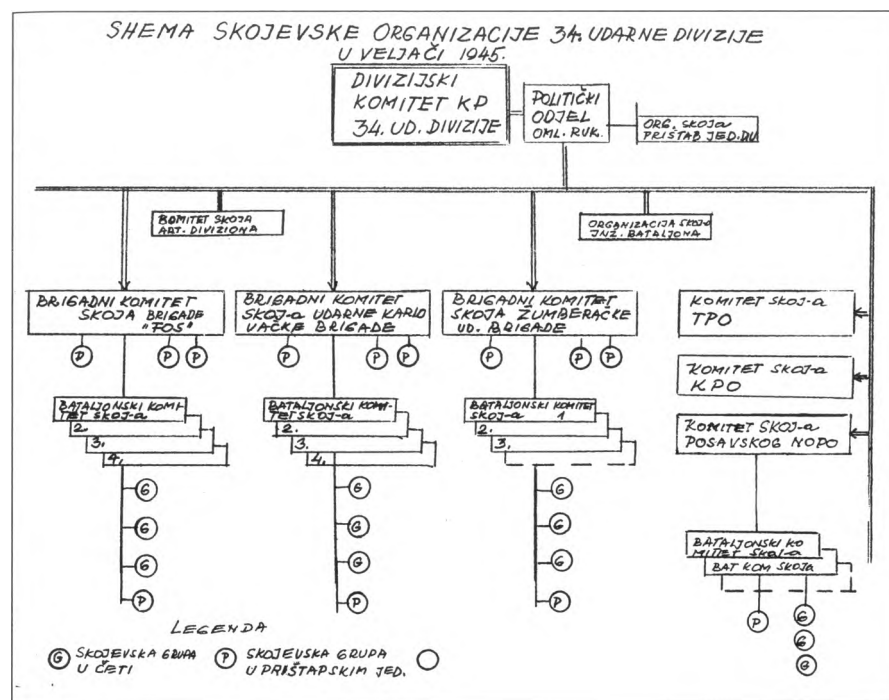
I na sastanku komesara spomenuta je štetnost tzv. "partizanštine", koju treba političkim radom suzbijati, i umjesto nje uvoditi pravilne vojničke odnose, razvijati svjesnu disciplinu i drugarstvo u svim boračkim kolektivima.

Treba spomenuti, bitno je naraslo političko raspoloženje naroda prema NOB i NOVJ. Komesar 34. divizije u svom izvještaju, od 30. rujna 1944. komesaru 4. korpusa to potvrđuje ovim činjenicama:

"Raspoloženje naroda prema našoj vojsci je u porastu. Seljina brigada prolazeći kroz Brezovicu, Zdenčinu, Dobranjce, bila je obasipana hranom. Tako isto i Karlovačka brigada kada je prolazila posavskim selima. Narod ju je darivao krafnama i drugim kolačima, voćem i vinom.

Partijsko savjetovanje na Cerovskom Vrh

Značajniji događaj zabilježen tih dana, bilo je savjetovanje svih partijskih rukovodilaca što ga je Divizijski komitet organizirao 15. listopada u mjesnoj školi u s. Cerovski Vrh. Analiziranje dotadanji rad kao i stanje

u svim partijskim ćelijama. Partijsko-politički rad i odgovornost sagledani su u svjetlosti novih borbi i političkih stavova što će ih inicirati skora završnica borbi za oslobođenje zemlje. Jer, jedinice 1. armijske grupe NOVJ¹⁹³ i jedinice 3. ukrajinske fronte, nalaze se pred Beogradom kojem predstoji oslobođenje. Vrhovni štab s Titom na čelu i sva druga rukovodna tijela NO pokreta, stigli su avionom s Visa na aerodrom kod Valjeva, očekujući ulazak u Beograd, glavni grad Nove Jugoslavije, uređene na temeljima odluka II zajedanja AVNOJ-a, od 29. studenog 1943. u Jajcu. Njemačka armijska grupa "E" bježi s Balkana i s jugoslavenskog ratišta na sjev.-zapad bliže granicama Trećeg Rajha. Njemačke armije su u općem povlačenju prema svom teritoriju, i sa istoka i sa zapada ...

Na vidiku je velika i dugo očekivana pobjeda. Ali, dok do nje ne dođe, dio jugoslavenskog ratišta, na sjev.-zap. dijelu biti će, po svemu sudeći, i dalje pod pritiskom vrlo jakih i agresivnih njemačkih, ustaškomobranskih i drugih formacija, tokom izvlačenja iz Jugoslavije. To znači, da predstoje dani teških obračuna s brojnim neprijateljevim jedinicama i na borbenom prostoru 34. divizije. Zato se valja dobro pripremiti što se odnosi na sve jedinice i štabove, svakog komunistu, sve partijske i skojevske organizacije.

¹⁹³ Prva armijska grupa formirana je 15. rujna 1944. u Srbiji. U njen sastav ušli su 1. proleterski korpus (1, 5, 6, 17. i 21. divizija) i 12. korpus (11, 16, 28. i 36. divizija). "Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944 - 1945", str. 89.

Zbog toga sve partijske ćelije i skojevske grupe moraju biti operativne u radu, uvijek budne, stalno u akciji. Sastanci da budu, preporučeno je, što kraći i sažetiji i završe s konkretnim zadacima. Preporučeno je, također, da se komunisti, po mogućnosti, okupljaju svakog dana, radi proučavanja materijala prema programu za teorijsko uzdizanje članova KP i SKOJ-a.

Drugi značajan događaj bio je - rastanak s drugovima Istranima, koji su se nakon višemjesečnog drugovanja i borenja, pripremali na put u svoju užu domovinu -Istru, gdje će se svrstati u 43. istarsku diviziju i nastaviti borbu za oslobođenje Istre. U toku zajedničke borbe izgrađeno je čvrsto i trajno drugarstvo i prijateljstvo, koje će uvijek nositi u srcima i svijesti kako Istrani tako i svi ostali pripadnici brigade.

Na rastanku, stegli smo si čvrsto ruke i poželjeli skoriju pobjedu.

Beograd je oslobođen

Veliku radost i oduševljenje u jedinicama 34. divizije duž Vukomeričkih gorica, pokupskih lugova i šuma, posavske i turopoljske ravnice, te žumberačkih gora, izazvala je vijest što je odjeknula poput groma, 20. listopada, glavni grad Beograd oslobođen je!

Tu listopadsku noć šarali su partizanski rafali slave, rafali pobjede!...

U velikom oduševljenju u mislima i srcem, svi smo bili sa osloboditeljima Beograda i posebno svojim drugovima iz 13. proleterske brigade “Rade Končar” s kojima smo se borili na žumberačkim brdima i pokupsko-posavskim ravnicama, kao i s proleterima 6. ličke divizije “Nikola Tesla”, koji su također proljevali krv za slobodu glavnog grada.

Pripreme za ulazak u oslobođene gradove

Paralelno ovim aktivnostima, uključena je i jedna specifične vrste: priprema za skoriji ulazak u veća naseljena mjesta i gradove. Taj specifičan zadatak proveden je u jedinicama između borbi i pokreta, prema Uputstvu Glavnog štaba NOV i POH, od 11. rujna 1944. godine, datog podređenim jedinicama za rad prilikom ulaska u oslobođene gradove.¹⁹⁴

Glavni štab obraća pažnju na činjenice: **“Imajući u vidu skoriju mogućnost oslobođenja naše domovine i s tim u vezi mobilizaciju svih snaga i sredstava pozadine za potrebe NOV i naroda, treba izvršiti sve pripreme kako nas događaji ne bi iznenadili. Da bi se taj zadatak što bolje izvršio, dostavljamo vam uputstva koja će svaki štab korpusa detaljno razraditi s obzirom na specifičnost i razliku pojedinih krajeva.”**

¹⁹⁴ Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 37, str. 175.

Uputstvo precizira zadatak: “već sada treba dobro proučiti i ocijeniti potrebnu vojničku snagu za čuvanje važnih civilnih postrojenja i ustanova: upravne, ekonomske, vojno-industrijske, poštansko-telegrafsko-telefonske, sanitetske i druge u oslobođenim gradovima, od pljačke i sabotaže; da se: pristupi obradi detaljnih podataka o njemačkim i ustaško-domobranskim ustanovama radi njihovog organiziranog preuzimanja; prikupe informacije o ljudstvu koje je za vrijeme okupacije radilo u raznim vojnim i civilnim ustanovama, postrojenjima. To ljudstvo trebalo bi našim ulaskom u gradove ostati na svojim mjestima s tim da se podvrgne režimu koji vlada i u jedinicama NOVJ. Osim toga, trebalo je prikupiti informacije i o svim neprijateljevim skladištima, zalihama i privatnim zalihama, kako bi se ona brzo zaštitila od pljačke i sačuvala za potrebe naroda i vojske.”

Uputstvom je posebno naloženo svim jedinicama da ulaskom u gradove sačuvaju od uništenja arhive, spise, katastre, kartoteke ...

U vezi s ovim uputstvom, GŠ izdao je i Naređenje o ponašanju jedinica i štabova u oslobođenim gradovima.¹⁹⁵ U tom naređenju, između ostalog, precizirano je: NOV prilikom ulaska u gradove mora prikazati “našu snagu, sigurnost i visoki stupanj organizacije i discipline.” Pri tome se moraju koristiti sve mjere predostrožnosti i osiguranja, a da bi se to postiglo, ističe se, neophodno je da naše jedinice ulaze u oslobođeni grad iz više pravaca, istovremeno. Svi za život grada važni i neophodni objekti se moraju odmah po unaprijed utvrđenom planu, obezbjediti. Da bi se sve odvijalo planski, bez miješanja jedinica i gužve, oslobođeni grad treba podijeliti na rajone, koje će kontrolirati unaprijed određene jedinice. Komandant grada ili rajona je krivično odgovoran, naglašava se u naređenju, za pojave pljačke i nepravilnosti koje budu u dotičnom rajonu i dužan je garantirati građanima osobnu sigurnost.

Razmjешtaj jedinica po rajonima proveden je po planu, uz pomoć vodiča i bez zapitkivanja građana i bilo kakvog izlaženja iz stroja. Svaka jedinica “mora u besprijeckornom stroju dvojnih redova, desnom stranom ulice ići na svoje odredište.”

Kako mora izgledati ulazak NOVJ u oslobođene gradove, prikazano je reljefno u osmoj točki spomenutog Naređenja. “Kao plima treba preplaviti grad u savršenom redu i disciplini. Dvije trećine snaga angažirati na zaposjedanju objekata, jednu trećinu zadržati u rezervi.” I “odmah organizirati garnizonsku službu: dežurne oficire kasarni i grada, patroliranje, postavljanje straže kod najvažnijih objekata, uspostavljanje telefonske veze između štabova. Odmah regulirati ponašanje vojnih lica u gradu kao: zabranu kretanja boraca iz rajona u rajon, zabrana samovoljnih udaljavanja iz jedinica, sprečavanje

¹⁹⁵ Naređenje GŠ NOV i POH od 11. rujna 1944. godine op. br. 67/44. A VII, Fond NOB, br. reg. 36-1/1, k. 111.

svakog oblika pljačke, a ukoliko se neko u tome ogriješi - krivce odmah lišavati slobode.”

Premda su Uputstvo i Naređenje Glavnog štaba o pripremama za ulazak jedinica NOVJ u oslobođene gradove, zahtijevalo od štabova jedinica, političkih organa, partijskih i skojevskih organizacija - nove dodatne obveze, zahtjevi i poslovi koji su tim dokumentima pokrenuti, dali su svjež impuls aktivnosti i pojačali vjeru da se željno očekivana pobjeda nad udruženim fašistima, njemačkim i ustaško-domobranskim snagama i njihovim klerofašističkim i mačkovskim pomagačima - približava.

Teška borba brigade “FOS” kod G. Hrastovca

Drugom polovicom rujna u Štabu 4. korpusa pripreman je opsežni plan korpusne operacije na teritoriju Banije u cilju likvidacije nekoliko uporišta na pruži i cesti Sisak-Sunja-Kostajnica i Sunja-Dubica. Odlučeno je da se likvidiraju posade u mjestima: Sunja, G. Hrastovac, Graboštane i Graduša. Bio je to nastavak ofenzive na prometnice počete noću, 31. kolovoza. Ma tom zadatku uključiti će se 7. i 8. divizija, 1. muslimanska brigada, haubički divizion 4. korpusa, dijelovi tenkovskog bataljona GŠH-e, a snjima i brigada “FOS” iz 34. divizije.

Ofenzivnim djelovanjem na ovom prostoru, osjetno su olakšane ratne operacije 5. korpusa oko Banja Luke.

Za ostvarenje ove operacije, Štab 4. korpusa izdao je 26. rujna zapovijed u kojoj su jedinicama postavljeni ovi zadaci:

- 8. divizija, pojačana s brigadom “FOS”, haubičkim divizionom 4. korpusa i tenkovima, napasti će posadu u Sunji i uništiti je. S dijelovima brigade “FOS” će uništiti i posadu u G. Hrastovcu;
- 7. divizija, uključenjem 1. partizanskog odreda, treba uništiti posadu u Graboštinama, s 2. brigadom i njenim zauzimanjem položaja kod s. Panjana. osiguravati će pravac Kostajnica-Sunja, a s 1. brigadom sj.-zap. od linije ka Komarevu, osigurati će pravac Sisak-Sunja. Snagama 2. partizanskog odreda spriječiti, zauzimanjem položaja kod sela Kostreš i Selište, eventualnu intervenciju iz pravca: Dubica - Sunja i Kostajnice;
- Prva muslimanska brigada blokirati će ispade neprijatelja iz pravca Petrinja-Kostajnica. Osiguranje postaviti na liniji: Tešnjak-k. 310-Preka Kosa.¹⁹⁶

U skladu sa zapovijedi Štaba divizije, brigada “FOS” krenula je, 24. rujna, iz Pokuplja na dug i zamoran pokret, praćen kišom i nevremenom, preko Kupe na Baniju. Zbog te operacije i Žumberačka brigada se prebacila sa Žumberka u Pokuplje gdje s Karlovačkom brigadom, nastavlja pritisak na prugu i cestu Zagreb-Sisak.

¹⁹⁶ Zapovjed Štaba 4. korpusa od 26. IX 1944. g. za napad na Sunju, Gornji Hrastovac i Graboštane. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 95, str. 454.

U prvoj etapi pokreta, brigada "FOS" svladala je put pravcem: G. Čemernica-Batinsko Polje-Kućišta-Gređani-s. Ravnorašće-s. Majski Trtnik-s. Vlaovac-s. D. Grabovac gdje je dat odmor. Sljedećeg dana, 25. rujna, pokret je nastavljen prema s. Velika Graduš-a-s. Severovac-s. Svinjica, u neposrednu blizinu objekta napada, uporišta u s. G. Hrastovcu, smještenom oko 6 km južno od Sunje.

U rajonima sela V. i M. Graduš-a, gdje su se smjestili 1. i 3. bataljon sa Štabom brigade, Svinjica (2. bataljon) i Severovac (4. bataljon) brigada se odmorila, osušila i provela vojno-organizacijske i partijsko-političke pripreme za predstojeći napad na posadu u Hrastovcu. U uporištu se, prema podacima, nalazila satnija 3. bojne 1. ustaškog zdruga s oko 120 vojnika. Držali su položaje oko stanice i duž nasipa s obje strane pruge, kao i na livadama prema rijeci Sunji. Posada je imala iskopane rovove za stojeći stav pojačane drveno-zemljanim bunkerima i dva reda žičanih prepreka protegnutih od 50 do 300 metara ispred rovova ...

U susjednom uporištu Sunja, učvrstilo se za obranu 80 domobrana iz 10. želj.-stražarske bojne, 80-90 Nijemaca iz 925. landenschützen bataljona, 20-25 žandara, 40 ustaša i dvije satnije domobrana ("zdrug"). Sve te jedinice bile su naoružane s 13 mitraljeza, 11 p-mitraljeza, jednim topom i dva laka minobacača.

U obližnjem uporištu Graboštani smjestilo se 80-100 Nijemaca, naoružanih s 1 teškim i 1 lakim minobacačem, 3-4 p-mitraljeza utvrđenih u 7 do 8 bunkera. U Kostajnici je tada bilo oko 800 Nijemaca i 250-300 ustaša.

Napad na sva tri neprijateljska uporišta: Sunja, Hrastovac i Graboštan izveden je, prema zapovijedi Štaba 4. korpusa. Napad na Sunju izvela je 8. divizija (bez jedne brigade), a na Hrastovac, brigada "FOS", koja je u tom pohodu djelovala pod komandom 8. divizije. Napad na Graboštane izveo je 1. partizanski odred 7. udarne divizije.

Borba je počela u 06 sati 26. rujna 1944. godine.

Drugi i 3. bataljon, s komandantom brigade "FOS" na čelu, približili su se još tokom mraka na 100-150 koraka od neprijateljevih rovova. Dalje nisu mogli zbog žičane prepreke. Napad je počeo minobacačkom i topovskom vatrom po rovovima i bunkerima u trajanju od pola sata. A onda su 2. i 3. četa 2. bataljona i 2. četa 3. bataljona jurnule na žičane prepreke nastojeći što brže upasti u rovove i vatrena gnijezda. Ali naišle su na snažnu i organiziranu vatra. Nisu svladane ni žičane prepreke, a već su morale leći na čistini, na pravom brisanom prostoru.

Prvi juriš nije uspio, što se moglo i očekivati, jer prethodnom artiljerijskom pripremom nisu bila neutralizirana vatrena gnijezda, a ni njegov vatreni sistem. Tada se pokušalo s novom vatrenom pripremom ne bi li se neprijateljeva vatra smanjila. U jednom trenutku vjerovalo se da se u tome uspjelo. Jedinice su to pokušale iskoristiti za nov prodor u uporište.

I opet su se morali zaustaviti pred pojedinim utvrđenim vatrenim gnijezdima. Zaustavljene i prikovane zemlju na čistini, po bijelom danu, borbeni strojevi brigade "FOS", počeli su se prorjeđivati. Bilo je poginulih, a još više ranjenih boraca koje je trebalo izvlačiti ispod neprijateljeve vatre. Udar na moć jedinica počela je osjetno slabiti. Takvo stanje se moralo prekinuti. To je i učinjeno. Čete su povučene sa brisanog prostora u šumarke udaljene 400-500 m. Neprijatelj je primjetio naše pokrete i povlačenje pa nas je ispratio jakim minobacačkom i mitraljeskom vatrom, s namjerom da nas protjera što dalje od uporišta. Već se osjetilo i pomanjkanje mina za teške minobacače i zato nisu mogli parirati neprijateljevoj vatri. Da bi se izbjegli novi gubici, borci brigade su nakon pet sati (u 11,30 sati) neuspješne, ali teške borbe, povučeni na liniju s. D. Hrastovac i greben u šumi Hrastovac, izvan domašaja minobacačke i automatske vatre. I to izvlačenje praćeno je, također, gubicima koji su unijeli priličnu dozu zabrinutosti.

Uporedo s napadom na Hrastovac, 8. divizija napala je snage u Sunji. Nakon jake artiljerijske pripreme, samo jedan bataljon 1. brigade uspio je probiti se u uporište i zauzeti stanicu. Da bi mogao napredovati dalje, bataljon je pojačan s dva PT topa, međutim, ubrzo je taj bataljon naletio na dobro organiziran i izveden protunapad pa se i on morao povući iz Sunje. Pri tome nije uspio izvući topove.

Ni 1. banijski odred, 7. divizije u napadu na neprijateljevo uporište u s. Graboštani, nije postigao uspjeh. Rezultat - sasvim mršav.

Odmah iza podne, grupa od pedesetak neprijateljevih vojnika učinila je ispad iz uporišta, udarivši prema brigadi "FOS" u D. Hrastovcu. Dočekani su jakim vatrom pa su se morali, uz gubitke, vratiti u svoje uporište.

Ostatak dana protekao je u iščekivanju i u razmišljanju, što činiti dalje da bi se neprijateljev otpor ipak slomio? To pitanje pritiskalo je sve, i kadrove u štabovima, ponajviše u Štabu brigade, i borce koji su doživjeli gorak okus neuspjeha. S obzirom na to da nisu postojale druge mogućnosti za prikriveno približavanje uporištu, svuda ravnica i otkriveno zemljište, odlučeno je: napad na neprijatelja u Hrastovcu ponoviti s padom mraka.

To je i učinjeno. U 20 sati brigada "FOS" je bila ponovo pred neprijateljevim rovovima i bunkerima. Mina za minobacače nije bilo. Zbog toga se pokušao prokrčiti put u uporište samo jakim mitraljeskom i pušcanom vatrom. U tome je pomogla i posluga PT topa.

Ovaj put, neprijatelj je pod jakim pritiskom popustio i počeo se povlačiti uz prugu prema s. Graboštani. Međutim, na toj strani je opet naletio na borce brigade koji tu postavše jaku zasjedu. U paničnom bijegu posada se vratila ponovo u Hrastovac. U tom času bila je napadnuta i naša zasjeda iz utvrđene stražamice 2 km južno od Hrastovca. Ne znajući o kakvim i kolikim neprijateljevim snagama je riječ, to se u mraku nije moglo ustanoviti, borci brigade se povukoše sa pruge. Povratkom neprijate-

lja u uporište Hrastovac, pojačan je i njegov otpor, pa su pomoću jake minobacačke i mitraljeske vatre, opet zaustavili prodor brigade. Naprijed se nije moglo, a ostati na mjestu - bilo je pogibeljno. U ostatku noći morali su nešto poduzeti.

Oko 22 sata u pomoć našim borcima stigla su i dva mala tenka. Sat kasnije, uz podršku tenkova napad brigade "FOS" je obnovljen. Tenkovi su napadali duž puta za G. Hrastovac, a bataljoni sa sjeverne i istočne strane uporišta. S južne strane je ostavljen otvor kao "mogućnost" neprijatelju da se izvuče. Na tom pravcu postavljena je zasjeda. Ubrzo se pokazalo da udarna snaga tenkova nije onakva kakva se očekivala. Čim su tenkovi prišli žičanim preprekama, gdje su zasipani jakom mitraljeskom vatrom iz uporišta, posade u vozilima su se pokobile i vratile na polaznu liniju. Borci, koji su ih pratili u stopu, ostali su na žici osvijetljeni raketama. I tučeni na čistini mitraljeskom i minobacačkom vatrom.

Bio je to novi neuspješan udar. Nešto novo poduzimati u uvjetima kad je umor prožimao borce, kad se nesigurnost uvlačila u svijest i topila borbeni elan, nije davala nade za uspjeh.

Štab brigade donosi jedino moguće rješenje - prekid i izvlačenje iz borbe. To je i učinjeno iza pola noći 27. rujna. Protekao je cijeli dan borbe - bez uspjeha.

Bataljoni su povučeni na odmor u s. Svinjica (2. bataljon) i D. Hrastovac (3. bataljon), s tim da s dijelom jedinica i dalje održava neposredan kontakt s neprijateljem.

Jedino što se moglo smatrati povoljnim rezultatom uložениh napora i prolivene krvi bilo je saznanje da je i neprijatelj pretrpio ozbiljne gubitke (oko 15 mrtvih i više ranjenih) među kojim je, kako su pristizale vijesti, poginuo i zapovjednik posade, što je pokolebalo neprijateljeve vojnike u tolikoj mjeri da su primjećivani znaci spremnosti za napuštanje Hrastovca.

Jutrom, 27. rujna, dolazi intervencija iz Siska prema Sunji, zbog čega je Štab 4. korpusa odustao od nastavka napada na Sunju, uputivši se na likvidiranje uporišta u Graboštanima, nakon čega bi se nastavilo s rušenjem pruge Sunja-Kostajnica i Sunja-Dubica. Na taj način bi Sunja, kao komunikacijsko čvorište, bila izolirana i izgubila bi svoju važnost.¹⁹⁷

Intervencije snaga iz Siska i Kostajnice su odbijene, pa je takva namjera Štaba 4. korpusa postala i ostvarljiva.

Istog jutra pojavile su se nove snage iz pravca Vedrog Polja, koje su išle u pomoć uporištu u G. Hrastovcu.¹⁹⁸ Njihova snaga je procijenjena na oko 200 vojnika podržanih s 3 tenka, koju je osiguravao s potrebnom

¹⁹⁷ Izvještaj Štaba 4. korpusa od 30. IX 1944. Glavnom štabu NOV i POH o napadu na Sunju, G. Hratovac i Graboštane. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 33, dok. 108, str. 562.

¹⁹⁸ Napadnutoj posadi u Hrastovcu stigli su u pomoć dijelovi 1. gorskog zdruga iz Kutine. A VII, Arhiva NDH, reg. br. 9/1, k. 58.

količinom municije i hrane (kolonu su pratila 3 kamiona). Treći bataljon brigade "FOS", na položajima u D. Hrastovcu, na pravcu nailaska te kolone, povukao se u prema s. Meminsk. To je učinio zbog toga što nije imao municije za borbu, a i pretrpio je tokom proteklih borbi dosta velike gubitke.

U selu Meminske 3. bataljon je djelomice popunio zalihu municije iz rezervi 2. banijskog partizanskog odreda, pa je u 13 sati krenuo u napad na neprijatelja u D. Hrastovcu, koji je tu imao položaje da bi, što se kasnije otkrilo, zaštitio izvlačenje svojih snaga iz G. Hrastovca. Odlučnim jurišem neprijatelj je ubrzo izbačen sa svojih položaja, a zatim je nastavljeno i gonjenje sve do sela Vedro Polje.

Dok je napuštao Hrastovac, neprijatelj je tučen vatrom 1. i 4. bataljona brigade, "FOS" koji su vršili jak pritisak od s. Rakovac.

Tako je, ipak, nakon puno napora, hrvanja, iskušenja i žrtava, okončana borba brigade "FOS" za G. Hrastovac. Za to vrijeme, promjenom težišta napada 4. korpusa, zauzeto je 28. rujna i uporište u s. Grabošani branjeno od Nijemaca, ali su se prije juriša, pokušali izvući i pretrpjeli teške gubitke. Naletjeli su na naše snage koje su blokirale sve pogodne pravce za izvlačenje.

Sljedećeg dana, 29. rujna, Štab 4. korpusa prebacuje težište operacije na prugu Sunja-Dubica, kuda je upućena 2. brigada 8. divizije. Brigada "FOS", koja je u borbama kod G. Hrastovca pretrpjela osjetne gubitke, povučena je u rezervu u rajon s. Graduša i Staro Selo.

Cijeli dan, 29. rujna, vođene su oštre borbe s jedinicama 1. kozačke divizije koje su se već drugi put pokušale probiti, nastupajući od Siska s obje strane rijeke Save, prema Sunji. U borbama vođenim na sektoru Komarevo-Novovo Selo, Kozaci su odbijeni. Međutim, njihovoj lijevoj koloni, što se kretala cestom na lijevoj obali Save, uspjelo je skelom kod s. Graduše, prijeći Savu i spojiti se s posadom u Sunji, kuda se već povukoše četa Nijemaca i tri satnije ustaša.

Noću 29./30. rujna, 2. brigada 8. divizije svladala je neprijateljeve posade u Majuru i Šašu.

U svim tim okršajima, s lāge 4. korpusa što su bile učestvovale u operaciji od 26.- 30. rujna na sektoru Sunja-Kostajnica, ovladale su s više od 30 km pruge i ceste Kostajnica-Sunja-Dubica, očistile i potpuno uništile postrojenja i bunkere u stanicama Majur, Stubljani, G. Hrastovac, Staza i Saš.

Borbe su nastavljene na prostoru između Save i donjeg toka Kupe i Une. Štab 4. korpusa riješio je nastaviti operacije s pojačanim pritiskom prema Dubici, uz čvrsto blokiranje neprijateljevih snaga u Sunji.

U borbama vođenim od strane svih korpusnih jedinica, uključujući i brigadu "FOS" ubijeno je oko 300 vojnika, ranjeno oko 400, a 40 zarobljeno. Zaplijenjen je jedan PT top, 3 minobacača s 200 mina, 4 mitraljeza sa 60.000 metaka, 6 p-mitraljeza, 80 pušaka i veće količine ratne opreme.

Gubici 4. korpusa: 25 poginulih i 242 ranjena borca. Prilikom povlačenja iz Sunje, izgubljena su dva PT topa 37 m/m.¹⁹⁹

Brigada “FOS” je tokom borbe u Hrastovcu zaplijenila 310 mina za teški bacač, 8 pušaka sa 35.000 metaka, 20 granata za PT top, 21 ručnu bombu, jednu telefonsku centralu, 5 telefona, 3 km telefonskog kabla, 10 kazana, 500 kg hrane, 13 šinjela i drugi ratni materijal.

O žestini borbi vođenih na prilazima Hrastovcu i teškim uvjetima koji su tu vladali - kiša, vjetar, raskvašen teren i blato - govore i neuobičajeno veliki gubici što ih je pretrpjela brigada “FOS”. U borbama je poginulo 16 boraca i rukovodilaca, među njima su i komesar čete i pomoćnik Slavko Hapač i Rok Rumelak. Ranjeno je 79 boraca i rukovodilaca.

Prema ocjeni Štaba brigade najbolje su se ponijeli u borbi 2. i 3. četa 2. bataljona i 2. četa 3. bataljona. Naročito hrabrošću su se isticali: Vilim Trbušić, komandir 3. čete 3. bataljona, vodnici Marko Pučko i Mato Kovačić i borci Anatolij Kazanov, Vasilj Bogoslovski, Vinko Hofman i Josip Jandriš.

Među jedinicama, najslabije su se držali borci i rukovodioci 4. bataljona, naročito njegov Štab.

Ukupni rezultati u borbama oko uporišta u s. G. Hrastovac dali su dovoljno povoda za temeljitu kritičku analizu ponašanja boraca i rukovodilaca i taktičkih postupaka. Borci i rukovodioci su tokom borbe ispoljili, osim nekih izuzetaka, visok borbeni moral, izdržljivost i upornost, što je bila slika sasvim solidne organizacijske, vojno - stručne i političke pripreme. Ali, dosta toga ima što nije bilo pripremljeno ali ni predviđeno, što je kasnije umanjivalo borbenu moć, prodornost i sposobnost da se iskoristi svaka pukotina u neprijateljevoj obrani i svaka njegova slabost. Podaci o snazi neprijatelja i njegovom moralu nisu bili točni. Njegova snaga je bila tri puta veća nego što se znalo. Samim tim i zadatak - uništenje neprijatelja u G. Hrastovcu s obzirom na uključene snage, nije bio realan. Brigada “FOS” je udarila na dobro utvrđeno uporište, s organiziranim vatrenim

¹⁹⁹ U bojnoj relaciji 1. zbornog područja, za 27. IX 1944. stoji daje pojačanje 1. gorskog zdruge iz Kutine rasteretilo posadu u Sunji i ušlo u istu, i da je istoga dana posada Hrastovac (1. bojna 1. gorskog zdruge) odbila sve napadaje premoćnih komunističkih snaga, te između ostalog uništila 1 komunistička bojna kola. Neprijateljski gubitci: 80 mrtvih izbrojanih uz veliki broj ranjenih. Istoga dana, poslije podne, uz pomoć pojačanja 1. gorskog zdruge, upućenog iz Kutine, izvučena je posada Hrastovac u Sunju ...

U spomenutoj relaciji za borbe vođene noću 27./28. rujna, navedeno je da “Gubici neprijatelja iznose 40 mrtvih (izbrojanih) i nepoznati veći broj ranjenih. Za borbe vođene 29. IX u selima Staza-Papići-Kostreši-Slovinci (7,5 km j.i. od Sunje) tvrdi se da neprijatelj ima 50 mrtvih (izbrojanih), među kojima je i komandant brigade i oko 200 mrtvih i ranjenih što su komunisti odveli. Vlastiti gubici još nepoznati. Naknadno je utvrđeno da je u borbama kod Sunje i Hrastovca ukupno Vlastiti gubici 39 ranjenih (među kojima i zapovjednik 1. bojne 1. gors. puk.) bojnik Desković Alarih i 19 mrtvih.

Gubici neprijatelja: 254 (izbrojano), veliki broj ranjenih (odvučeno) i 3 zarobljena, dok je putem mještana provjereno da su komunisti odveli sobom preko 200 mrtvih i ranjenih. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 9/1, k. 58.

sistemom, s jakim automatskim i minobacačkim naoružanjem koje je prelazilo vatrenu moć brigade, pogotovu kada se ima na umu oskudica u municiji, posebno u minama za teške minobacače bez kojih je nemoguće neutralizirati neprijateljeva utvrđena vatrena gnijezda.

Svemu ovome treba dodati i nedovoljnu uvježbanost pa i nespremnost jedinica za izvođenje napada danju, na ravnom i otkrivenom zemljištu, bez sredstava za eliminaciju žičanih prepreka i oružja za efikasno gađanje neprijateljevih bunkera i utvrđenih objekata.

Izuzetan značaj imala je i pouka, koju ne treba nikada zaboraviti, u budućim pripremama za predstojeće napade. A ona glasi: poduzeti sve da prvi udar uspije. Jer, ništa se teže ne odražava na svijest boraca i komandnog kadra kao neuspjeh u prvom jurišu, kad su redovi četa prisiljeni leći na čistini pred žičanim preprekama i cijevima iz kojih jure smrtonosni rafali, kao što se to dogodilo brigadi "FOS". Takva situacija izaziva strah, osjećaj nemoći i na koncu paniku. S takvim se osjećajima ne ide u nove juriše, jer nema izgleda ili ima vrlo malo, za mogući borbeni uspjeh. Takvi juriši imaju velika opterećenja straha od ponovnog neuspjeha.

To mora biti prisutno kod svake pripreme napada, uvijek onda, kada se traži najbolji oblik pokreta da ga se iznenadi i tako dovede u podređeni položaj.

Na povratku iz ove operacije, održana je u Glini velika priredba na kojoj su učestvovalе jedinice iz četvorodnevnim borbi u trokutu Sunja-Dubica i Sunja-Kostajnica: 1. i 2. brigada 8. divizije, 1. brigada Unske operativne grupe i brigada "FOS". U programu su bili kazališni komadi, revolucionarne i borbene pjesme i plesovi, a izvelo ga je Centralno kazalište ZAVNOH-a. Organizirano je i prikazivanje filmskih žurnala.

Poslije priredbe brigada "FOS" se kraće zadržala na odmoru u banjskim selima: Vidoševac, Dvorište i V. Solina. Tu su jedinice popunjene izvjesnim brojem vojnog i političkog kadra u čemu su pomogli Štab 4. korpusa i 8. divizija. Za komesara 1. bataljona postavljen je Srećko Štajnburg i 3. bataljona Rudolf Lukin Doko; za komandanta 2. bataljona postavljen je Mirko Vuljetic, za pomoćnika komesara 2. bataljona Juraj Križan, a u 3. bataljonu Savo Tesla. Za operativne oficire postavljeni su Ivan Maslak 2. bat. i Lovro Barbir 3. bataljon.

Povratkom u sastav glavnine 34. divizije u Pokuplju, 9. listopada, brigada "FOS" razmjestila u selima: Guštemica (1. bataljon), Dubranec (2. bataljon), Vukomerić (3. bat. i Štab brig.) i Bukovščak (4. bataljon).

Krajem rujna 34. divizija se povećala za još jedan partizanski odred. Od jezgre što ga je činio Žumberački odred i boraca što su stigli iz šire okoline Jastrebarskog i Samobora formiran je, 27. rujna, novi Samoborsko-jaskanski odred.

Štab 4. korpusa je riješio da opet, rasporedom snaga i operacija, izrazi težište svojeg djelovanja na teritoriju Pokuplja. Na redu su bile krupnije

akcije što će se izvesti u listopadu: napad na uporišta u Sv. Klari i M. Mlaki, novi napad na Zažinu, likvidiranje posade u Mavračiću, udarci po pruzi Zagreb-Karlovac.

U međuvremenu, na terenu Pokuplja, Turopolja i Posavine, izvedeno je niz manjih akcija.²⁰⁰

Žumberačka brigada (1. i 3. bataljoan) porušila je noću 1./2. listopada, 50 m pruge kod Pešćenice. Zaseda Karlovačke brigade (3. četa 4. bataljona) sačekala je 3. listopada kod Lekenika i Dužice njemačku kolonu sa 6 kamiona i 65 vojnika, predvođenu oklopnim automobilom. Oklopni automobil je uništen, a Nijemci protjerani. Žumberačka brigada izvela je noću 3./4. listopada, diverziju na pruzi kod Mraclina i pokidala tračnice na dužini od oko 430 m. Treća četa Sisačkog bataljona T-P odreda odbila je 4. X napad grupe od 40 ustaša i otjerala ih u polaznu bazu. Drugi i 4. bataljon Karlovačke brigade, udarili su iz zasede 5.X između sela Dužica i Lekenika po kamionu punom Nijemaca i ustaša. Kamion je uništen i ubijeno je 12 vojnika, 3 su zarobljena, a zaplijenjeno je i 11 pušaka, 14 ručnih bombi i 5 šatorskih krila. Jedna četa T-PO zapalila je noću 5./6. listopada 37 vagona natovarenih slamom na stanici Zdenčina. Te iste noći Žumberačka brigada porušila je 200 m pruge kod s. Hrašća, a njen 1. bataljon osigurao je prijelaz transporta hrane iz Posavine preko ceste Zagreb-Sisak u Pokuplje. Prvi bataljon T-P odreda, prihvatio je 15. X. borbu s oko 200 ustaša iz 30. ustaške bojne kod D. Kupčine. Napad ustaša je odbijen, a oni otjerani u svoje baze.

Kroz sve vrijeme, KP odred imao je više okršaja na svom sektoru s ustašama iz posade u D. Stativama, Karlovcu i Ozlju. Prvog listopada odbio je ispad stativskih ustaša prema Netretiću i Malom Modruš Potoku. Nešto kasnije, 5. X, 1. i 2. bataljon KP odreda odbio je napad tri satnije ustaša iz garnizona Ozalj prema Hrašću. Neprijatelj je protjeran prema Ozlju. Tri su ustaše ubijena, a 7 ih je zarobljeno. Sličan okršaj s. ozaljskim ustašama imao je KP odred, 12. X kod s. Erjavec. Inače, KP odred je uspješno kontrolirao cijeli prostor u slivu Dobra-Kupa.

Napad na posade u Sv. Klari i Maloj Mlaki

Glavne snage 4. korpusa, 8. i 34. divizija opet su prikupile svoje jedinice u Pokuplju, skoro u neposrednoj blizini Zagreba, s južne strane, razarajući njegova uporišta i prometnu arteriju Zagreb-Karlovac. To nisu mogle spriječiti gusto raspoređene posade na južnim i zapadnim prilazima Zagreba.

Sire gledano, potezi 4. korpusa i njegove 34. divizije imali su sve snažnije vojno-političke odjeke s obzirom na događaje koji su se prvih dana

²⁰⁰ Mjesečni operativni izvještaj Štaba 34. divizije Štabu 4. korpusa za listopad 1944 godine. A VII, Fond NOB, br. reg. 40, k. 1223.

listopada 1944. umnažali i na ostalim dijelovima jugoslavenskog i na savezničkim ratištima. Glavnina NOVJ: 1. proleterski korpus, Operativna grupa divizija i 12. korpus zajedno sa snagama NOVJ što su formirane na tlu Srbije,²⁰¹ prenijeli su težište borbi u istočne krajeve, presjekle moravsko-varždarsku prometnu arteriju i počele uvodne operacije za oslobođenje Beograda. Prilikom posjete Vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Josipa Broza Tita Moskvi, 28. rujna postignuti su dogovori o zajedničkim operacijama NOVJ i Crvene armije na istočnom dijelu jugoslavenskog ratišta, a dogovorima s delegacijom Otečestvene Bugarske u rumunjskom gradu Krajovi, 19. rujna, o zajedničkim operacijama s obnovljenom Bugarskom armijom. Odmah iza toga počelo je opće nastupanje trupa 3. ukrajinske fronte iz Bugarske u pravcu doline Velike Morave. Tim je presječena glavna prometna arterija njemačkoj grupi armija “E” koja se tih dana izvlačila iz Grčke, preko Jugoslavije na sjever, nailazeći prvo na oštar otpor naraslih snaga NOVJ u Makedoniji.²⁰² Oružje NOV odzvanjalo je tako u širem pojasu Beograda, Zagreba, Niša.

U operacijama za oslobođenje Beograda, kod Smederevske Palanke na lijevoj obali Velike Morave, došlo je do susreta jedinica 1. armijske grupe NOVJ s 5. armijom 3. ukrajinskog fronta. Jedinice NOVJ, Crvene armije i trupe Otečestvenofrontovske Bugarske, izvele su zajedničku operaciju za oslobođenje Niša. 46-ta armija 2. ukrajinskog fronta izbila je na Tisu i na lijevu obalu Dunava kod Beograda.

Razbuktale su se i operacije za oslobođenje Dalmacije. Jedinice 6. i 10. korpusa NOVJ proširile su svoje operacije za oslobođenje Podravine.

Sve to, uzdrimalo je pozicije njemačkih okupacijskih snaga na jugoslavenskom ratištu i njihove marionetske garniture - generala Milana Nedića u Srbiji, Poglavnika Ante Pavelića u Hrvatskoj i Lava Rupnika u Sloveniji. Zbog toga je početkom listopada počela intenzivna priprema i uređenje druge borbene linije od Blatnog jezera u Mađarskoj do riječkog i tršćanskog zaljeva s potporom na južne padine Kalnika, Zagrebačke gore i toka rijeke Kupe do Risnjaka i dalje.

U takvim općim uvjetima u Štabu 34. divizije pripremljena je, 10. listopada 1944. godine, borbena zapovijed za napad na Sv. Klaru i Malu Mlaku, oko 6 do 10 km južno od Zagreba i izvođenje diverzija na prugama Zagreb-Velika Gorica i Zagreb-Hrvatski Leskovac.²⁰³

²⁰¹ U južnoj Srbiji formiran je u rujnu 13. korpus NOVJ sastava: 22, 24, 46. i 47. divizija, a u istočnoj Srbiji 14. korpus NOVJ sastava: 23, 25. i 45. divizija.

²⁰² U rujnu 1944. godine formirane su na tlu Makedonije četiri divizije - 42, 48, 49. i 50. divizija. Početkom listopada formiranje 15. korpusa NOVJ u koji su ušle 41, 48. i 49. divizija i 16. korpus sastava 42. i Kumanovske divizije. Odmah zatim formiranje i Bregalničko-strumički korpus u koji su ušle novoformirane 50. i 51. divizija.

²⁰³ Zapovijed Štaba 34. divizije NOVJ od 11. X 1944. njenim jedinicama za napad na Sv. Klaru i M. Mlaku i diverziju na željezničkoj pruzi Zagreb-V. Gorica i Zagreb-Leskovac. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 32, str. 163.

Posada u S. Klari sastojala, se tih dana, od 90 domobrana iz 2. satnije 6. stražarske bojne, utvrđenih na stanici u jednom trokatnom i dva manja bunkera i sve je bilo ograđeno bodljikavom žicom. Posadu u rafineriji “Olex” činila je satnija iz 5. bojne 10. stajaleg zdruga i 20 domobrana. U mjesnoj školi, smjestilo se oko 70 žandara.

U uporištu Mala Mlaka nalazilo se oko 240 Nijemaca i nešto Čerkeza, utvrđenih u dvoru Kušević, s debelim zidovima, naoružanih s tri PA topa, tri PA mitraljeza i jednim teškim minobacačem.

Spomenutom zapovijedi precizirano je da:

- Brigada “FOS” napada stanicu Sv. Klara, okružujući s istočne i južne strane, i rafineriju “Olex” iz pravca s. Otok;
- Žumberačka brigada napada posadu u Maloj Mlaci, što će izvršiti dva bataljona koji će nastupiti iz sjevernog i južnog pravca;
- Karlovačka brigada će osiguravati napade od intervencije iz pravca Zagreba, zauzimanjem položaja osiguranja na liniji: Botinec-Otočec, i iz pravca Velike Gorice, sa dva bataljona na liniji: Hrašće-k. 111 - prema Jakuševcu. Uporedo će minirati i cestu na dionici Remetinec-Otočec, cestu i prugu Hrašće-Velika Gorica;
- T-P odred ostvariti će kontrolu prema uporištu Zdenčina (jedan bataljon) i prema Rečici (jedan bataljon). Izvršiti će i diverziju na dionica-ma pruge Zdenčina-Horvati i Draganići-Karlovac.

Dan kasnije, 12. listopada, Štab divizije daje i detaljnije upute kao i planove za napade sa skicama u kojima su naznačeni pravci nastupanja i juriša za svaki bataljon posebice, pa čak i za pojedine čete.

U toj dopunskoj zapovijedi,²⁰⁴ određeno je da se bataljoni upute na likvidaciju tri glavna objekta u uporištu Sv. Klara: jedan za likvidiranje posade na stanici, drugi u rafineriji “Olex”, a treći u mjesnoj školi. Za te zadatke bataljoni se moraju pojačati jurišnim pionirima, bacačima tipa Džon bui i eksplozivom. Za izvođenje napada na neprijatelja u Maloj Mlaci treba odrediti dva bataljona, kod kojih formirati jurišne grupe sa po 20 boraca.

Poslije organizacijskih i partijsko-političkih priprema, na kojima je objašnjen vojno-politički značaj ove operacije, brigade su krenule prema objektima napada da bi prije pola noći, neopaženo stigle na svoja jurišna odstojanja na 100 do 150 koraka do uporišta.

Točno u ponoć, 13. listopada, počela je kratka ali oštra vatrena priprema, a njeni su razorni učinci koristili bataljonima prilikom kretanja na juriš. (Vidi kartu br. 19, str. 456.)

Prvi bataljon brigade “FOS”, pojavio se sa sjeverne strane i udario pravo na rafineriju “Olex”. Prodorom u tom pravcu borci razdvojili su

²⁰⁴ Dopunska zapovijed Štaba 34. divizije od 12. X za napad na Sv. Klaru i Malu Mlaku. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 37, str. 182.

neprijateljeve posade na stanici i u rafineriji. Treći bataljon napao je na stanicu s južne i istočne strane, svladale prepreku od bodljikave žice i prisilile posadu da se povuče u veliki trokatni bunker. Tu je odmah dovučen PT top čijim su direktnim pogocima prčinili teška oštećenja, i razumije se izazvali paniku kod posade bunkera. Nakon dva sata borbe otpor je slomljen. U 02 sata iza ponoći posada se predala.

Za to vrijeme, 1. bataljon je likvidirao posadu u rafineriji, ali, jedan dio posade je uspio, koristeći mrak, pobjeći u tvornicu sapuna, dok se grupa od desetak vojnika sklonila u zidanu zgradu pored pruge i nastavila otpor. Četa što se tu našla pokušala je zauzeti zgradu. Napadala je četiri puta. Grupe boraca uspjeli su čak i probiti u podrum gdje su postavili eksploziv, ali zgrada je izdržala. Neprijateljevi vojnici su nastavili borbu. Štab brigade je inzistirao da se otpor neprijatelja svlada u tvornici sapuna i u zgradi kraj pruge. Privučen je PT top, upotrijebljena su dva Džonbula. Ali top je prekasno stigao, pa je nastavak obračuna prekinut narednjem za povlačenje.

Dok su se 1. i 3. bataljon obračunavali s dijelom neprijateljeve posade u Rafineriji i na stanici 4. bataljon je pokušao likvidirati posadu što se utvrdila u mjesno školi. U prvom jurišu to mu nije uspjelo. Bio je odbijen ručnim bombama i jakim automatskom vatrom, kojom je žestoko branjen prilaz zgradi. Bataljon je zastao. Bila je to krupna greška Štaba bataljona. Jer pomanjkanje odlučnosti, ili bilo kakve inicijative, ohrabrilo je neprijateljeve vojnike i uvjerilo ih u mogućnost otpora, dok im ne stigne pomoć iz obližnjih uporišta, na što su sa sigurnošću računali.

Štab brigade se opet umiješao. Inzistirao je da 4. bataljon više pritisne i da ponovi juriš. Upravo u tom trenutku je ranjen komandant bataljona Danijel Grčić. Štab bataljona ostao je bez zapovjednika. Komesar se u to vrijeme nalazio na položaju zasjede. To je izazvalo izvjesno kolebanje pa juriš, što ga je naredio Štab brigade, nije izveden. Čete su i dalje oklijevale pred mjesnom školom, pretvorenom u jak bunker kroz čije je prozore kosila jaka automatska vatra.

Istovremeno s napadom na posadu u Sv. Klari, Žumberačka brigada je izvršila juriš na Nijemce i Čerkeze u Maloj Mlaci. U prvom naletu Žumberčana, Nijemci su se povukli iz svih svojih vanjskih položaja u tri stare zgrade dvorca Kušević, iz kojih su nastavili otpor, tukući iz svog pješadijskog naoružanja i minobacača.

Tri puta su Žumberčani pokušavali razbiti neprijatelja, ali sva njihova nastojanja i pritisci nisu im otvorili vrata za prodor u utvrđene zgrade.

Dok se vodila borba u Sv. Klari i Maloj Mlaci, snage iz Velike Gorice krenule su u pomoć napadnutim posadama. Kretale su se sve do sela Hrašća, gdje su naletjele na zasjedu Karlovačke brigade. Dva kamiona s vojnicima naletjela su na nagazne mine i uništena. Neprijatelj je pokušao prodrijeti obasipajući zasjedu jakim vatrom. Međutim, Karlovčani se nisu pomjerali sa svojih položaja. U 0,30 iza pola noći, 14. listopada,

neprijatelj se morao povući u svoje polazne baze u Velikoj Gorici. Mineri brigade "FOS" i diverzanti 2. diverzantskog bataljona, presjekli su te noći prugu na 160 mjesta.

Borba, iako nedovršena, prekinuta je iza pola, noći 14. listopada. Brigada "FOS" je svoj zadatak uglavnom izvršila. Žumberačka brigada nije uspjela u napadu na Nijemce u Maloj Mlaki. Nije imala oružje takve probojne moći s kojim bi se mogla neprijateljeva posada istjerati iz zgrada sa starim debelim zidovima.

Karlovačka brigada zaustavila je neprijateljevu intervenciju iz Velike Gorice i tako omogućila Žumberačkoj i brigadi "FOS" da neometano ostvaruju svoj zadatak.

U borbama vođenim tokom noći, brigade su zarobile 59 neprijateljevih vojnika, 60 su ubile i više desetina ranile. Zaplijenjena su 2 mitraljeza tipa "Breda", 5 PA mitraljeza - "Zbrojevka", pet p-mitraljeza, 1 teški mitraljez, 1 šarac, 3 engleska p-mitraljeza, 1 p-mitraljez tipa "Brno", 122 puške sa 73.000 metaka, 105 bombi, 79 deka, 43 pari odijela. Evakuirano je 1.700 kilograma nafte, 30 kg vazelina. Uništena su 4 kamiona, 1 PA mitraljez, razoreno je 5 bunkera, među kojima i jedan trokatni. Spaljena je rafinerija "Olex". Željeznička pruga je razorena na 160 mjesta.

U borbi je utrošeno: 11.850 komada pješađijske municije, 119 mina za laki minobacač, 35 za teški minobacač, 80 granata za PT top, 120 ručnih bombi i 316 kg eksploziva.

U borbi su poginula 4 druga među njima i pomoćnik komesara Žumberačke brigade Vilim Herceg, a iz brigade "FOS" st. vodnik Slavko Heraković. Ranjena su 23 druga i komandant 4. bataljona brigade "FOS", Danijel Grčić, komesar 2. čete 2. bataljona Žumberačke brigade Josip Petrić i pomoćnik komesara 1. čete 3. bataljona Žumberačke brigade.

U borbi se istakla brigada "FOS" u cjelini, a posebno njen 1. i 3. bataljon.

Prema ocjeni Štabova brigade i divizije hrabrošću su se istakli u brigadi. "FOS": komandant 3. bataljona kapetan Ljuban Ajdinović, a uz njega i komandir 1. čete 1. bat. Mihael Adžimov, vodnik Vasilj Abesimov, Ivan Budimir, komesar 1. čete 3. bat. Ivan Špišić, vodnici Mato Kožul, Andrija Novak, desetar Stjepan Matković i borci Franjo Lačković, Ivan Lenardić i Tomo Vugrinić. U Žumberačkoj brigadi: vodnici Šandor Fanković, Petar Žeravica, Joso Matijević, komandiri Josip Petrić, Marko Goleš i Stjepan Vujčec, bombaši Ivan Štajner, Josip Polak, p-mitraljezac Tomo Gvozdenović, Ivan Keresman, borci Đuro Stošić, Petar Vrapčević, Ilija Kožić, Juraj Šeper, Janko Smiljanić, Tomo Matulin, Franjo Karak i politički delegat Antun Tušinac. U zasjednoj borbi Karlovačke brigade istakli su se: komandir čete Filip Vidiček, politički delegat Mato Puljak, borci Kazimir Perković, Branko Šušlje, Janko Princ, Ivan Kukuljan, Stepan Fudur i Milan Adžić.

Po ustaljenom običaju, nakon svake akcije uslijedila je kritička analiza. Tako je bilo i ovaj put. Njena sinteza data je u “kritičkom osvrtu” izvještaja Štaba divizije)²⁰⁵ Štabu 4. korpusa od 25. listopada u kome se, između ostalog, navode ova zapažanja i zaključci:

“Akcija je dobro zamišljena i raspored snaga dobro izvršen. Suradnja artiljerije i pješadijskih jedinica djelomično dobra i tamo gdje je bila dobra uspjeh je postignut. Brigada “FOS”, osim 4. bataljona, pokazala se sposobnom za izvršenje težih i brzih akcija. Žumberačka brigada pokazala je upornost u borbi, poslije prvog odbijenog napada. Karlovačka brigada izvršila je svoj zadatak dobro. Posada željezničke stanice Sv. Klara i rafinerije “Olex” nije uništena. Iskoristila je mrak, a djelomično i nedovoljnu odlučnost Štaba 1. bataljona brigade “FOS” kao i to što nije bilo dovoljno teškog naoružanja. Karlovačka brigada poslije odbijanja neprijatelja, nije se starala da s njim i dalje održava kontakt, tako da je bilo neizvjesnosti s obzirom na njegove daljnje namjere.”

Iz cijele operacije mogle su se izvući vrlo korisne pouke, one koje je sažeo Štab 34. divizije u svom izvještaju, kao i one koje se mogu općenito izvući iz cjeline ove operacije kao koristan prilog uopćavanju i obogaćivanju partizanske taktike i operativne vještine.

Znakovita pouka je spoznaja o mogućnost izvođenja operacija većeg obima i na prostoru zasićenim neprijateljevim uporištima kao što je to bio teren na južnim prilazima Zagrebu. A prvi uvjet da se u tome uspije svakako je solidno izviđanje i poznavanje objekta napada, snaga u njemu, organizacije njegove obrane i vatrenog sistema, snabdjevenosti, morala, mogućnosti intervencije prema objektu napada i drugo. Druga pretpostavka je izbor najpogodnijeg oblika napada, u skladu s postavljenim ciljem i određivanje odgovarajućih snaga za napad i za osiguranje od intervencije snaga iz susjednih uporišta.

U ovoj operaciji ispunjen je veći broj ovih pretpostavki, osim u slučaju uključenja Žumberačke brigade, jer nije bila dovoljno jaka i naoružana da bi mogla likvidirati njemačku posadu u M. Mlaku jačine oko 240 vojnika, naoružanih s 3 PA topa, 3 PAM, oko 10 mitraljeza i p-mitraljeza. Ovako jaka posada utvrdila se u dvorcu - tvrđavi Kušević, čije debele zidove, iza kojih je kosilo automatsko oružje, nije bilo moguće razoriti samo jednim PT topom i lakim pješadijskim naoružanjem. A to se znalo i prije napada.

No, u cijeloj operaciji je bitno to, što je ona uopće izvedena u takvim okolnostima i na takvom mjestu, u blizini koncentracije neprijateljevih snaga kao što je tada bilo u Zagrebu, Samoboru, Velikoj Gorici, aerodromu Pleso i drugim obližnjim uporištima. U to su vrijeme obavještajni podaci zastarijevali za pola dana, jer su se neprijateljeve jedinice intenzi-

²⁰⁵ Izvještaj Štaba 34. divizije od 25. X 1944. Štabu 4. korpusa o napadu na Sv. Klaru i M. Mlaku. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 44, dok. 84, str. 378.

vno kretale svim komunikacijama prema zagrebačkoj raskrsnici - zaustavljale se, odmarale i nastavljale pokrete dalje na sjeverozapad.

U svakom slučaju, trebalo je imati, koliko hrabrosti i smjelosti, isto toliko i pronicljivosti, lukavstva i maštovitosti da bi se takve zadatke izvršilo na najbolji mogući način, jedinice sačuvale od gubitaka i izvukle iz osinjaka u kojeg su uletjele, da bi obavile svoje borbene zadatke.

Za uspješno izvršen zadatak u Sv. Klari dato je i posebno priznanje i pohvala brigadi “FOS”. Štab 34. divizije izdao je 19. listopada, Naredbu br. 23 koja je glasila:

“Uposljednjim operacijama na sektoru Sv. Klare, naročito se istakao 3. bataljon Udarne brigade “Franjo Ogulinac Seljo” koji je dobiveni zadatak izvršio bez pogreške. Za uspješno izvedeni zadatak pohvaljujemo borce i rukovodioce ovog bataljona. Posebno pohvaljujemo Štab bataljona, a naročito komandanta kapetana Ajdinović Ljubu, koji je pravilno organizirao i rukovodio bataljonom. Štab ovog bataljona stavljamo za primjer svim štabovima bataljona u našoj diviziji.

Isto tako pohvaljujemo 3. bataljon Karlovačke brigade koji je izvršio zadatak razbivši neprijatelja koji je pokušao poći u pomoć napadnutom garnizonu.”

*Politički komesar
Franjo Knebl*

*Komandant p. pukovik
Martin Dasović”*

Drugi napad na uporište Žažina

Tek što su utišali rafali i detonacije bombi u uporištima u Sv. Klari, M. Mlaki i na pruži Zareb-V. Gorica, borbe su se razvile na prilazima.²⁰⁶ Na tom zadatku opet su grupirane respektivne snage 4. korpusa.

Noću 14./15. listopada, I. brigada 8. udarne divizije, pojačana s dva topa 47 m/m, vodom tenkova (2 tenka) i dijelovima prateće čete 3. brigade, napala je garnizon u Žažini, 10 km sj.-zap. od Siska, s namjerom da ga likvidira. Na osiguranju prema Lekeniku, Gredi, Selima, Stupnu i Petrinji, postavljena je 2. brigada 8. divizije.

Uoči napada u Žažini se nalaze 1. i 2. satnija 3. bojne 4. posadnog zdru-ga jačine oko 270 ustaša “jurišača” naoružanih s jednim minobacačem dva teška mitraljeza i oko 10 p-mitraljeza. U borbi ih je podržavala jedna bitni-ca (baterija) 4. posadnog zdru-ga s vatrenih položaja kod Petrinje.

Napad 1. brigade počeo je u 0,30 sati 15. listopada. Iznenadenje nije postignuto. Neprijatelj je primijetio privlačenje boraca 1. brigade ka Žaži-ni i dočekao ih jakim i dobro organiziranom vatrom. Njen učinak je bio

²⁰⁶ Izvještaj Štaba 8. divizije, od 17. listopada Štabu 4. korpusa o napadu na Žažinu. A VII, Fond NOB, br. reg. 15/1-2, k. 827, Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 53, str. 241.

toliko jak da je izlazak na jurišno odstojanje obavljen pod vrlo teškim uvjetima. Neprijatelj je tukao iz bunkera s niskim puškamicama iz kojih su mitraljeski rafali ravnim putanjama kosili širom terena. Ni jaka vatra iz PT topova i minobacača nisu zaštitili jurišne bombaše da otvore prolaze kroz žičane prepreke, pojačane raznim nagaznim minama. Na preprekama je već poginulo nekoliko jurišnih pionira, a da nisu uspjeli prokrčiti put kroz bodljikavu žicu.

Borba je nastavljena masovnom vatrom iz bliskog rastojanja. U 02 sata krenuli su najuriš i tenkovi. Tek je u 03 sata uspjelo 3. bataljonu, uz pomoć tenkova, da presječe bodljikavu žicu na nekoliko mjesta. Međutim, kroz prolaze se i u nastavku borbe nije moglo probiti u uporište, jer je neprijatelj baš na to mjesto usmjerio najjaču vatru artiljerije, minobacača i sveg drugog naoružanja. Ali, pritisak bataljona i tenkova je nastavljen. U 4 sata ujutro dat je kratki prekid. U tom vremenu obavljene su pripreme za nov napad. Tada je došlo do dramatične situacije. Jedan tenk je unatrag uspio pregaziti žičane prepreke i tako otvoriti put za odlučan prodor. Ali, u najkritičnijem trenutku, tenk je nagazio na minu i tu je uništen. Četa koja je bila prodrla kroz brešu što ju je napravio tenk morala je opet stati i našla se u vrlo teškom položaju.

Borba je vođena cijelu noć, bez uspjeha, a izgledi u nastavku borbe danu bili su minimalni. U takvim uvjetima Štab 8. udarne divizije donosi u 5,30 sati odluku da prekine napad i da se jedinice povuku.

U ovoj borbi ubijeno je 17 vojnika, a 20 ih je ranjeno. Gubici su 1. brigade, 8 poginulih i 32 ranjena borca. Poginula su i dvojica tenkista u uništenom tenku. Utrošeno je 6.850 metaka za puške i automatsko oružje, 120 mina za minobacač, 120 granata za PT top i 32 ručne bombe.

Osma divizija nije uspjela likvidirati posadu u Žažini. To je bio drugi neuspjeh u napadu na to uporište. Naime, u napadu izvedenom noću 14. rujna nije uspjela ni Karlovačka brigada, a zbog čega se nije uspjelo ni u drugom pokušaju?

Sudeći prema ocjeni Štaba 8. divizije, razlog neuspjeha bio je u tome što se neprijatelj dobro organizirao za doček naših jedinica, utvrdivši se u pokrivenim rovovima i ukopanim puškarnicama iz kojih je uspješno pokriven cijeli prostor kojeg su vrlo dobro kontrolirali. Svi prilazi uporištu, a nalazilo se na jednoj uzvisini, bili su pokriveni jakom vatrom. Pošto tenkovi nisu upjeli napraviti prolaze u žičanim preprekama, jedinice su morale zastati pred preprekama, izložene, naročito se to odnosilo na jurišne pionire, neprijateljskoj ubitačnoj vatri. Vatra teškog naoružanja divizije, nije iskorištena za razaranje najvažnijih točaka u obrambenom sistemu neprijatelja.

Sve ovo je uočeno i u kritičkim ocjenama prvog napada Karlovačke brigade. I sada, kada je riječ o drugom pokušaju i opet neuspjehu, može se dodati ignoriranje iskustava iz prvog napada, i zbog toga nisu uključene ni potrebne snage, ni izabran najpogodniji oblik napada, a nisu osigu-

rana ni potrebna vatrena sredstva za razaranje otpornih točaka u neprijateljevom sistemu obrane.²⁰⁷

Zbog učinjenih propusta u organizaciji prvog i drugog napada, mora se ići u novi, treći napad. Jer uporište Žažina mora pasti. To je imperativ!

Nakon borbi kod Sv. Klare, Male Mlake i Zažine, glavnina 34. divizije: brigada “FOS” , Karlovačka brigada, Žumberačka brigada, T-P odred i Samoborsko-jaskanski odred, zadržali su se i dalje u Pokuplju. Tu se koristio kraći vremenski prostor za sređivanje jedinica, vojno-stručni i partijsko-politički rad.

Udarnička borba Karlovačke brigade u Mavračićima

Neprijatelj je u listopadu poduzeo više mjera za obnovu i bolje osiguranje ceste Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak. Za osiguranje pruge Zagreb-Karlovac određen je 1. bataljon IV policijskog puka,²⁰⁸ (dionica Horvati - Zdenčina), četiri satnije Regrutnog bataljona poglavnikove tjelesne brigade i “B” bataljon 1 . njemačkog lovačkog puka (dionica Zdenčina - Jastrebarsko), 5. ustaški bataljon, 3. ustaške brigade (isključno Jastrebarsko do Draganića) s ukupnom jačinom od oko 2.500 vojnika.

Štabovi 4. korpusa i 34. divizije riješili su neprijatelju ne dozvoliti da ponovo uspostavi uredan saobraćaj. S tim u vezi, planirali su dalje djelovanje obiju divizija, 8. udarne i 34-te. Ubrzo je u Štabu 34. divizije pripremljena nova borbena zapovijed za napad na uporište u s. Mavračići na pruzi u sastavu sela Horvati.

Selo Mavračići smješteno je tik uz zavoj pruge u jugo-zap. dijelu grupe manjih naselja sa zajedničkim imenom - Horvati (Premužić, Drdići, Kramani, Prevendari, Hercegi, Paladinići, Goranci, Dabići i Benceković).

U Mavračiću su bile utvrđene dvije čete gestapovaca s oko 220 vojnika i pojačani s dva brdska topa, 2 teška minobacača i drugim naoružanjem. U obližnjem selu i na stanici Horvati, smjestila se 1. četa gestapovaca po kućama. Okruženi su rovovima i žićanim preprekama. I ta posada bila je naoružana s 2 topa i 2 minobacača.

²⁰⁷ U bojnoj relaciji Zapovjedništva 4. posadnog zdruge za listopad 1944. o napadu na Žažinu, između ostalog, piše: “Napad je počeo u 01,00 sat, potpomognut s dva topa, 2 bacača, 6 strojica, 2 tenka i mnogo samoradnog (automatskog) oružja” ... “Napad su vršile dvije brigade 8. divizije s oko 1000 ljudi” ... “Borba je trajala do 06,30 sati, kada su se partizani povukli osjetivši dolazak pojačanja. Vlastiti gubitci: 3 domobrana mrtva, 6 ranjenih, od kojih 4 teško. Neprijateljski gubitci: 6 mrtvih nađeno, među kojima komesar čete Vaso Pejnović, rodom iz Like, nađeno je mnogo krvavih tragova i razbacanih šajkača prema čemu se vjeruje da su partizanski gubitci još najmanje 20 mrtvih i 30 ranjenih ...” Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 148, str. 709.

²⁰⁸ 4. Polizei Freiwillige Regimente Croatien, sastava tri bataljona. To je bila njemačko - hrvatska policija čiji su osnovni borački sustav činili pripadnici njemačke narodnosne grupe u Hrvatskoj- folksdojčeri i pripadnici hrvatskih narodnosti. Rukovodeći kadar bio je njemačke narodnosti.

U obližnjim uporištima, Zdenčini - nalazilo se oko 200 Nijemaca, smještenih u stanici i u kućama prema Klinča Selu, a tu se smjestilo oko 70 Nijemaca. U Jastrebarskom je bataljon 1. njemačkog rezervnog puka i jedna ustaška bojna; u D. Desincu utvrdila se jedna satnija iz 5. ustaške bojne; u Rakovom Potoku - četa gestapovaca, a u Hrvatskom Leskovcu jedna satnija ustaša, oko 70 Nijemaca i 40 žandara.

Na raznim zadacima, u okviru napada na uporište u s. Mavračići bit će zadužena, skoro cijela 34. divizija:- Karlovačka brigada, brigada “FOS”, Žumberačka brigada i 1. brigada 8. divizije koja je u ovom napadu djelovala u sastavu 34. divizije.²⁰⁹

Štab 34. divizije odlučuje napasti i likvidirati uporište u s. Mavračići, 23. listopada u 23,00 i taj napad osigurati iz pravca: Zdenčina, Klinča Selo, Horvati i Rakov Potok. S tim u vezi, Štab je ovako rasporedio snage i izdao naređenja:

- Karlovačka brigada, pojačana s dvije baterije minobacača, brdskim topom i dva PA mitraljeza, ima zadatak da likvidira posadu u s. Mavračići s tri bataljona. Jednim bataljonom napast će sa sjev.-ist. pravca, duž puta od s. Krasmani-Mavračići. To je glavni pravac napada. S drugim bataljonom napasti će iz zap. pravca, a trećim iz juž. pravca, preko pruge. Jedan bataljon će zadržati u brigadnoj rezervi istočno od s. Mavračići u spremnosti za uvođenje u borbu gdje bude potreba. Baterije minobacača će podržavati napad s vatrenih položaja u Kraljevačkoj šumi, kao i prodor bataljona na glavnom pravcu napada od sela Krasmani k Mavračićima;
- Prva brigada 8. divizije, pojačana poljskim topom 75 mm, ima zadatak da osigura napad na s. Mavračići od intervencije iz pravca Zdenčina i Klinča Selo. Osiguranje će postaviti na liniji potoka koji protiče od s. Belavića prema D. Zdenčini. Uz osiguranje, minirati će cestu prema Klinča Selu i između G. i D. Zdenčine i prekinuti prugu između Zdenčine i Desinca;
- Brigada “FOS” će postaviti osiguranje prema Zagrebu, točnije, prema s. Horvati. Položaje osiguranja postaviti na liniji potoka koji protiče jugo-zap od stanice Horvati, istočno od s. Paladinići. S dvije čete vršiti će pritisak na posadu u s. Babići. U okviru ovog zadatka, brigada “FOS” treba porušiti prugu prema Lomnici i Mavračićima. Dva bataljona izdvojiti u divizijsku rezervu s rasporedom u s. Ašpergeri;
- Žumberačka brigada je dobila zadatak da, 23. listopada krene preko s. Vidalina i Pavučnjaka na Žumberak i da prelaskom pruge Zagreb-Karlovac, jednim bataljonom zatvori pravac prema Rakovom Potoku, zauzimanjem linije s. Karlovići-Marovići, a jednom borbenom grupom, pojačanom p-mitraljezima, da uznemirava posadu u Jastrebarskom. S ostala dva bataljona odlazi u rajon s. Plešivica, gdje treba

²⁰⁹ Zapovijed Štaba 34. divizije od 22. X 1944., br. 230/44 svojim jedinicama za napad na Mavračiće. A VII, Fond NOB, br. reg. 37-1/1, k. 1223.

držati položaje do okončanja borbe u s. Mavračići i vraćanja bataljona koji je ostao na osiguranju. Nakon završetka napada, Žumberačka brigada produžiti će u rajon s. Krašić.

U zapovijedi Štaba 34. divizije naređeno je da:

- Četa za vezu divizije treba uspostaviti telefonsku vezu sa Štabom Karlovačke i brigade "FOS"; četa za vezu 1. brigade 8 divizije uspostavi vezu prema Štabu divizije; a brigadne čete za vezu uspostave veze sa bataljonima;
- divizijsko previjalište postaviti u s. Ašpergeri, a kiruršku ekipu u Pisarovini;
- intendantura divizije neka opskrbi jedinice sa jednim obrokom suhe hrane;
- Štab 3. divizije smjestiti u s. Ašpergeri, Štab Karlovačke brigade pored puta s. Mavračići-Kraljevačka šuma; dio štaba brigade "FOS" u s. Paladinići, a Štab 1. brigade 8 udarne divizije u s. Vidalin.

Prema zamisli Štaba divizije, napad i likvidiranje posade u s. Mavračići treba početi i okončati u istoj noći, pa se u tom smislu moraju obaviti i sve potrebne pripreme, od dolaska na borbena mjesta u određeno vrijeme, odlučnosti i brzine izvođenja napada, s ciljem da se otpor neprijatelja slomi u najkraćem mogućem vremenu.

Istog dana, 22. listopada. Štab 34. divizije izdao je i dopunu zapovijedi za napad u kojoj je zadatak Karlovačke brigade u pojedinosti preciziran. (Vidi kartu br. 20, str. 457.)

Vrijeme do napada, 22. i 23. listopada, provedeno je u detaljnoj pripremi organizacijskoj, vojno-stručnoj i partijsko-političkoj u kojoj su komandanti bataljona imali sastanke s komandirima četa radi upoznavanja sa značajem akcije i precizirali njihove zadatke. Održani su sastanci partijskih ćelija i skojevskih aktiva na kojima je tumačeno o važnosti ostvarenja pobjede u napadu na Mavračiće. O svemu tome bilo je riječi i na sastancima četnih boračkih kolektiva. To je bila glavna tema o kojoj se govorilo i prilikom neposrednih susreta boraca i rukovodilaca.

Sutradan, 23. listopada, Karlovačka brigada, predvođena komandantom Borisom Balašom²¹⁰ i komesarom Petrom Erdeljcem,²¹¹ krenula je

²¹⁰ BALAŠ BORIS, general-major u mirovini. Rođen je 16. I 1914. godine u Karlovcu. Član KPJ je od 1939. godine. U NOP-u od 1941. jedan je do istaknutih organizatora NOB i partizanskih jedinica na Žumberku. U toku NOR-a vršio više odgovornih dužnosti. Bio je komandant i politkomesar Žumberačko - pokupskog NOP odreda, komandant Udarne karlovačke brigade i načelnik Štaba 34. udarne divizije. Preveden u mirovinu 1963. godine. Odlikovan je Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem, OZN i drugim odlikovanjima.

²¹¹ ERDELJAC PETAR, prvi komesar Karlovačke brigade. Rođenje I. V 1903. u Prilišću, Općina Netretić. Zidarski radnik. U 23. godini, poput mnogih mladića iz karlovačkog kotara, krenuo je u svijet "trbuhom za kruhom" i tako se našao u Fordovim fabrikama u Kanadi. Tamo ulazi u sindikalni pokret, a 1931. postaje i članom Komunističke partije Kanade. S početkom građanskog rata u Španjolskoj, 1936. i on se pridružuje borbi protiv Frankovog

prema gestapovskom uporištu u s. Mavračići. Prvi bataljon se približavao s južne strane, 2. bataljon išao je glavnim pravcem od s. Krsmani, a 3. bataljon sa zapadne strane. Dvije baterije minobacača zauzele su svoje vatrene položaje u blizini nasipa pruge južno od s. Mavračići. Brdski top postavljen je na vatreni položaj između potoka i pruge, jugo-ist od s. Mavračići, s kojeg je mogao gađati preko jedinica koje će s te strane nastupati.

Borba je počela nešto ranije nego što je bilo predviđeno, zbog toga što je neprijatelj otkrio približavane našeg 1. bataljona u prelasku preko pruge s južne strane, gdje se sudario s njegovom patrolom, a ona je odgovorila nekakvim “pripuckivanjem” odnosno, s dosta slabom automatskom vatrom. U tom trenutku, komandant 2. bataljona nalazio se sa komandirima četa u izviđanju i preciziranju zadatka svake čete po objektima napada na terenu. I pošto je napad bio već otkriven, komandant je odmah poveo svoj bataljon na jurišnu liniju i zatražio otvaranje minobacačke vatre na pravac prodora bataljona u uporište.

Treći bataljon, koji napada sa zapadne strane, zalutao je u šumi i nije na vrijeme stigao na jurišni položaj.

U 22,00 sati počinje jaka minobacačka priprema. Od vatre iz PA mitraljeza zapalila se jedna kuća u selu i osvijetlila neposrednu okolinu. Tom okolnošću iskoristili su 2. i 1. bataljon za nezadrživ juriš. Drugi bataljon je, koristeći učinke minobacačke vatre, prvi upao u uporište, odmah za njim to je pošlo i 1. bataljonu. Neprijatelj je istjeran iz rovova. Nastalo je opće komešanje, bježanje i panika među gestapovcima, koji su se sklanjali u obližnje kuće i gospodarske zgrade. To je bila dobra prilika za djelovanje ručnim bombama i vatrom u “živo” s bliskih odstojanja, pa i za udarce kundacima i bajonetima. U tu kaotičnu situaciju upao je nešto kasnije i 3. bataljon, sa zapadnog pravca. Neprijatelj, gestapovci - izgubili su glave. Nekolicina pribranih pronašla je mogućnost za bijeg iz uporišta.

Nakon sat i pol borbe i posljednje žarište otpora bilo je savladano. Stanje u s. Mavračići bilo je stravično. Bataljoni Karlovačke brigade, naročito 1. i 2. bataljon, ubili su oko 140 vojnika i dva oficira. Zarobljena su dva vojnika i jedan oficir - Nijemac.

Zaplijenjena su 4 teška mitraljeza tipa “Maksim”, 7 p-mitraljeza “Saraca” i “Brno”, jedan teški i 2 laka minobacača, 90 pušaka s 12.000 metaka, 80 kompleta odijela i cipela, 2 dvogleda, 2 raketna pištolja, 3 pištolja, 200 ručnih bombi, 30 šatorskih krila, 1 radioaparatus, 1 telefon, 1 motor kotač, 10 konja, jedna kuhinja i 4 kola.

fašizma. Bori se u česti “Jan Žižka”, a potom i u četi “Marija Gubec” gdje obavlja dužnost komandira voda. Nakon Španjolske, vraća se u Kanadu, da bi se 18. svibnja 1942. s vojnom grupom Amerikanaca, iskrcao u Kairu, s namjerom da se priključi borbi jugoslavenskih partizana. To i ostvaruje travnja 1943. spuštajući se padobranom na područje Partizanske Drežnice, gdje se povezuje s GŠ NOV Hrvatske. Odmah potom, dolazi po zadatku na teren Karlovačkog kotara, gdje, 5. ožujka 1944. prima dužnost komesara Karlovačke brigade. Umro u Zagrebu 1. IX 1976.

Karlovačka brigada je u toj kratkoj, ali žestokoj borbi izgubila 10 drugova, a 33 su ranjena. U borbi je hrabro poginuo komandant 2. bataljona Josip Kasunić. Među poginulima bili su i komesar čete u 1. bataljonu Mirko Osrečki i komandir čete u 4. bataljonu, poručnik Stjepan Stupljanec.

Među ranjenim drugovima bili su i komesar čete Josip Kranjčec, pomoćnik komesara čete Mato Vrbetić i Anton Lulik.²¹²

Ovom uspjehu najviše su doprinijeli borci i rukovodioci 1. i 2. bataljona koji su svoj dio zadatka izvršili do kraja korektno kako se to i tražilo. Uspjeh Karlovačke brigade bio je rezultat dobre vojno-političke pripreme i opće motiviranosti da neprijatelja pobijede. Da je 3. bataljon stigao na vrijeme, ni jedan neprijateljev vojnik ne bi uspio pobjeći,²¹³ a vjerojatno bi i brigada imala manje poginulih i ranjenih, jer bi taj bataljon primio dio neprijateljeve vatre na sebe i na taj način olakšao napad 1. i 2. bataljona.

Žestoka borba s tolikim neprijateljevim vojnicima, koja je na momente prelazila u surov fizički obračun, borbu prsa u prsa, hladnim oružjem, ostat će u trajnom sjećanju preživjelih boraca i rukovodilaca Karlovačke brigade koja je u ovom okršaju nadmašila samu sebe. O tim utiscima postoje mnoge boračke priče. Jedna od njih je i slika borbe kako ju je doživio i zabilježio Ivan Dragičević, komandir voda 3. čete 2. bataljona.

“Moja i 2. četa krenule su u napad. Ja i sekretar SKOJ-a bataljona Ivica Živić imali smo zadatak da pomoću jedne duge letve na pravcu nastupanja moje čete skidamo mine sa žičanih prepreka, odnosno da ih aktiviramo za vrijeme artiljerijske pripreme. Odmah po prekidu artiljerijske vatre uslijedila je komanda za otvarane brze paljbe, a potom i oštra komanda: “Juriš drugovi! Komandant juriša s vama!” Bilo je to naređenje našeg komandanta Jože Kasunića koji je jurišao na čelu moje čete. Bilo mu je to posljednje naređenje. Uskoro, zatim, komandant Kasunić u tom jurišu smrtno je pogođen. Bilo nam je teško. Ali, nastavili smo s jurišem. Ušli smo u selo i prosto se izmiješali sa gestapovcima. Borba je dalje nastavljena beskompromisno - prsa u prsa ...”²¹⁴

Za veliki uspjeh stiglo je i veliko priznanje. Štab Karlovačke brigade primio je 27. listopada 1944. godine, naredbu Glavnog štaba NOV i POH koja je glasila:

“U borbama za likvidaciju neprijateljskih uporišta Desinec, Lazina, Sv. Klara i Mavračić, borci i rukovodioci Karlovačke brigade, 34. divizi-

²¹² Izvještaj Štaba Karlovačke brigade od 24. X 1944, Štabu 34. divizije o napadu na neprijateljevu posadu u Mavračićima. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 78, str. 359.

²¹³ U izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 26. X 1944. o napadu jedinica NOVJ na Mavračiće stoji: “Noću, 23./24. X jača skupina partizana napala je jednu njemačku red. postrojbu u s. Mavračićima (24 km j.i. od Samobora) i nanijela joj teže gubitke: 59 oružnika je poginulo, a 14 je ranjeno. Po izvršenom napadaju, partizani su se povukli prema Okiću”. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 148, str. 709.

²¹⁴ J. Lulik Pepo i Dj. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, str. 218.

*Karlovačka brigada osvojila častan naziv - UDARNA.
Prve čestitke od Vece Holjevca, komesara 4. korpusa NOVJ*

je, 4. korpusa, pod komandom druga Borisa Balaša pokazali su prodornost, hrabrost i odlučnost. Za postignute uspjehe pohvaljujemo borce, podoficire, oficire i polit-komesare Karlovačke brigade i ističemo ih za primjer, a **Karlovačkoj brigadi dodjeljujemo naziv "Udarna"**.

Dan kasnije, 28. listopada, stigla je i naredba Štaba 34. divizije u kojoj je stajalo: "U napadu na neprijateljsko uporište Mavračić, 23. ovog mjeseca 1944. godine, naročito se istakla Karlovačka brigada upornošću, prodornošću i junaštvom. Za pokazanu hrabrost i izdržljivost pohvaljujemo borce i rukovodioce Karlovačke brigade. Posebno se istakao 2. bataljon na čelu sa Štabom bataljona, pa naročito ističemo i pohvaljujemo ovaj bataljon."

Karlovačka brigada je časno i zaslužno osvojila naziv UDARNA. U nastavku borbe prema slobodi ona je ponijela novo ime - **Udarna Karlovačka brigada**. Bilo je to veliko priznanje borcima i rukovodiocima tog uzornog vojnog kolektiva.

Uspjesi što su ih postigle brigade 34. divizije tokom listopada i ranije, kao i opće stanje na jugoslavenskom ratištu i šire, utjecali su na znatan porast borbenosti, pozitivnog raspoloženja i optimizma. Takvim je ocjenama zračio i sadržaj dva izvještaja komesara 34. divizije, pisani krajem listopada 1944. komesaru 4. korpusa.²¹⁵ U spomenutim izvještajima

²¹⁵ Izvještaj komesara 34. divizije, br. 68 i 70 od 29. i 31. X 1944. komesaru 4. korpusa. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 23, k. 1224. i CK KPH - NOB. film 37/689-690.

komesar Franjo Knebl piše: “da su sve linije u 34. diviziji u porastu, da je porasla odgovornost starješina koji sve bolje rukovode jedinicama i utječu na odgoj novih boraca.”

Komesar je ilustrirao borbeno raspoloženje u diviziji i konkretnim primjerima. “Akcija na Peščenicu, što su je izvele “Seljina” i Karlovačka brigada, pokazala je borbenost kakva se samo poželjeti može. Isto tako, primjetna je i borbenost Turopoljsko - posavskog odreda. To pokazuju njegove uspješne zasjede. I u Žumberačkoj brigadi, borbenost je na visini. U Samoborsko - jaskanskom i u Karlovačkom NOP odreda borbenost je nešto slabija zato što njihovi štabovi ne vode borce u ofenzivne akcije, već pretežno čekaju dok neprijatelj naide, pa onda prihvaćaju borbu, ili se nakon kraće borbe povlače ...”

Komesar 34. divizije kaže: “Da bi divizija sada mogla da primi u svoje redove 1.000 novih boraca bez straha da bi se partizanski moral razvodnio.” Ali,” konstatira komesar,” i dalje je glavni problem popuna divizije. To stoga, što je na slobodnom teritoriju mobilizirano sve što se moglo i zato bi trebalo upadati u neoslobodene krajeve i mjesta i tamo provoditi mobilizaciju...”

Takvo raspoloženje vladalo je u jedinicama uprkos tome što, kako se napominje u spomenutom izvještaju, “hrana nije najbolja a kotarski i mjesni odbori ne dozvoljavaju dopunsko prikupljanje hrane. I meteorološke prilike su loše, koje još povećavaju ukupne napore boraca i rukovodilaca. Česti kišni dani i noći, a s njima i duboka raskvašenost terena i veliko blato, čine to, da su mnogi borci ostali bos i poderani. To je ponovo rađalo želju ka samovoljnim udaljavanjima iz jedinica i to, uglavnom, svojim domovima radi obnavljanja odjeće i obuće i bolje prehrane. To je razlog dezerterstvu u porastu. U “Seljinoj” brigadi zabilježeno je 30 slučajeva (svi su otišli kućama da se presvuku), u Udarnoj Karlovačkoj brigadi - 24, u T-P odreda - 4, a u Samoborsko - jaskanskom odreda blizu 50. U Žumberačkoj brigadi i Karlovačkom NOP odreda nije bilo dezertera.

Na porast dezerterstva, bez sumnje, utjecala je i neprijateljeva propaganda koja je tih dana oživjela u selima Pokuplja, Turopolja i Posavine, naročito u okolici Siska. Neprijateljevi elementi, prvenstveno Mačekovi emisari, raznosili su letke s parolama: “Crvena armija je oslobodila samo Srbiju, ali Hrvatsku neće!” Šire se i druge parole u kojima se pozivaju seljaci da ne idu u jedinice NOVJ, da ‘čuvaju glave’, da se ne bore protiv domobrana koji su, također, Hrvati”. Itd.

Diviziju su tih kišnih jesenskih dana pritisle i mnoge druge nedaće, naročito oskudica sijena za konje. Higijenske prilike su se pogoršale. U nekoliko sela pojavio se trbušni tifus i već ima dva slučaja. Povećala se ušljivost, a nije pripremljen ni jedan suhi kotao za parenje. Uvjeti su zahtijevali da se obavi opće cijepljenje protiv tifusa.

Neki nepravilni postupci prema narodu i narodnoj vlasti doveli su do protesta. Zbog sve slabije prehrane i bosotinje, pojavili su se pojedinačni

slučajevi nasilnog oduzimanja hrane i obuče. Dva narodna odbornika su ubijena i to jedan iz Lomnice, a drugi iz Kraljevca. Jednog je ubio borac ruskog podrijetla, koji je nakon toga prebjegao neprijatelju. Drugog je ubila desetina iz T-P odreda jer je kao vodič pokušao pobjeći prilikom vođenja te desetine na diverziju pruge. Naročito mnogo propusta prema narodu učinio je operativni oficir Samoborsko-jaskanskog odreda.

Svi takvi, s nepravilnim odnosom prema narodu, pozivani su na disciplinsku odgovornost i kažnjavani. Operativni oficir je smijenjen sa dužnosti i poslan u jedinicu za borca. Sve to poticalo je na jači intenzitet političkog rada u narodu i u jedinicama. To je bila nova dodatna obveza boraca i rukovodilaca, poglavito komesara, partijskih i skojevskih rukovodilaca.

Novi pohodi na željezničke pruge

U tim uvjetima i s takvim ocjenama ušlo se u završnicu borbenih aktivnosti u listopadu i trebala je biti obilježena novim udarcima po prometnicama i ukupnom prometu na njima. U tom pogledu, Štab 4. korpusa ponovo upućuje 8. diviziju u Pokuplje, a Štab 34. divizije pripremio je nove planove i nacрте za nova naređenja.²¹⁶

Štab 34 divizije odlučio se za novo razaranje glavne željezničke arterije Zagreb-Karlovac na dionicama: Karlovac-Draganići i Desinec-Hrvatski Leskovac. Riješio je na taj zadatak uputiti glavninu divizije: Udarnu karlovačku brigadu, Udarnu brigadu “FOS”, 1. brigadu 8. udarne divizije i dio 2. diverzantskog bataljona. U skladu s tim, precizirani su zadaci:

- Prva brigada 8. divizije, s 20 минера 2. diverzantskog bataljona izvršiti će rušenje pruge na dionici od odvojka za Petrinju do Draganića, uz osiguranje jednog bataljona;
- Karlovačka brigada, s 20 минера 2. diverzantskog bataljona, porušiti će prugu na dionici od Desinca do Prevendara (zaključno). Za osiguranje ima dva bataljona. Jedan bataljon postaviti na osiguranje prema Zdenčini i Desincu, a drugi na liniji: Zdenčina-Prevendari. U toku razaranja pruge srušiti i most na rijeci Okičnici;
- Udara brigada “FOS” također s 20 минера 2. diverzantskog bataljona, dobila je zadatak da poruši prugu na dionici: s. Prevendari (isključno)-s. Leskovac. Akciju osigurati snagama od dva bataljona;
- Početak akcije u 21,00 sati, 30. listopada 1944. godine.

U zapovijedi Štaba divizije regulirana su i druga organizacijska i tehnička pitanja kao: uzimanje eksploziva, postava divizijskog previjališta i kirurške ekipe, dolazak na prugu i povratak sa zadatka.

²¹⁶ Zapovijed Štaba 34. divizije od 29. listopada 1944. godine brigadama i odredima za rušenje željezničke pruge Karlovac-Draganići i Desinec-Leskovac. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 34, dok. 100, str. 476-478.

Iste noći, 30. listopada, bit će napadnute i neke dionice na pruzi Zagreb-Sisak u čemu će učestvovati 2. brigada 8. divizije i T-P odred. Navečer, 30. listopada, sve jedinice nastupale su prema određenim dionicama pruge, koje je trebalo, u skladu sa zapovijedi Štaba 34. divizije, porušiti. Dva bataljona Karlovačke brigade, 3. i 4. bataljon - pojačani svaki s 10 minera i po 100 kg eksploziva, izbili su iznenada na prugu Desinec-Prevendari. Prva brigada 8. divizije dolazi na dionicu pruge Karlovac (odvojak za Petrinju)-Draganići, a brigada "FOS" na dionicu Prevendari-Leskovac. (Vidi kartu br. 21, str. 456.)

Rušenje je počelo točno u 21,00 sati 30. listopada, kako je to i bilo naređeno. Karlovačka brigada razorila je tračnice na 168 mjesta, i to u uvjetima jake intervencije neprijatelja iz obližnjih uporišta. Jedino nije uspjela porušiti most na Okićnici, jer su ga branile jake posade iz bunkera izgrađenih kraj mosta.

Od teških rana zadobivenih na pruzi umrla su dva borca Karlovačke brigade: Josip Kirinčić i Dragutin Mataković.

Prvi bataljon brigade "FOS", porušio je noću, 26./27. listopada, prugu na dionici između stanica Hrvatski Leskovac i Horvati na 200 mjesta. Samo tri dana kasnije, 30. listopada, brigada "FOS" se opet našla na toj dionici pruge. Ovaj put rušenje pruge izveli su 2. i 4. bataljon. Drugi bataljon s 30 minera i 100 kg eksploziva razario je prugu između stanice Hrvatski Leskovac i nadvožnjaka na potoku Lomnici, a 4. bataljon, pojačan s 13 minera i 100 kg eksploziva, rušio je prugu između potoka Lomnice i s. Prevendari. Bio je to novi snažni udarac po tom dijelu pruge.

Dionicu pruge kod Draganića razorila je 1. brigada 8. divizije. Iste noći, 2. brigada 8. divizije siječe prugu Zagreb-Sisak na 200 mjesta.²¹⁷ Za to vrijeme T-P odred izlazi na dionicu pruge između Lekenika i Grede i razara je na 68 mjesta, a između Grede i Siska na 40 mjesta.

Izvođenjem ovih diverzija, spriječena su sva nastojanja neprijatelja da obnovi bar dio oštećenih prometnica i da ih održi u funkciji, premda je na to uključio vrlo jake snage. U Karlovcu je tih dana bilo oko 4.500 vojnika, na Ilovcu 40 ustaša, u Lazini 120, na stanici Draganići 120 u selu oko 300 Nijemaca, u Jastrebarskom satnija ustaša, u Zdenčini oko 190 Nijemaca sa 6 topova, u Horvatima 230 Nijemaca, u Hrvatskom Leskovcu do 200 ustaša i žandara. Broj Nijemaca u Brezovici nije bio utvrđen.

To je bio novi udarac po prometnicama u vremenu kad su one neprijatelju najviše trebale. Pohodi na prometnice nastavljeni su i dalje, iz noći u noć, jer se neprijatelju nije smjelo dozvoliti da obavi popravak pruga, mostova i propusta.

Već prvog dana u studenom, Sisački bataljon T-P odreda pojavljuje se na dionici pruge Stupno-Greda gdje čini teška oštećenja. Noću 3./4. studenog, bataljon brigade "FOS", pojačan grupom minera, izbija iznena-

²¹⁷ Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 2 -4, k. 121 o 4-17/1, k. 433/1.

da na dionicu pruge između stanica Velika Gorica-Odra. Tu noć tračnice su pokidane na dužini od 330 metara. Dva dana kasnije, noću 6./7. studenog, 2. bataljon brigade "FOS" pojavio se na pruzi između stanica Sv. Klara i Odra i pruga je potrgana na 150 mjesta, u duljini od 2 km. Iste noći, 1. i 3. četa 1. bataljona T-P odreda, porušila je dionicu pruge Mraclin-Velika Gorica na 20 mjesta. Sljedeće noći, 8./9. studenog, snažne eksplozije potresle su i dionicu pruge između Zdenčine i Mavračića.

Tamo je Karlovačka brigada, imala zadatak osiguranja i čekajući transport ranjenika iz Žumberka, presjekla kolosijek na 4 mjesta, uništivši 86 m tračnica. U isto vrijeme, 1. bataljon T-P odreda oštetiio je dionicu pruge Velika Gorica-Mraclin. Sisački bataljon T-P odreda sa grupom minera, pojavio se noću, 10./11. studenog, na pruzi između stanica Lekenik i Peščenica, pokidao prugu na 8 mjesta i minirao jedan most. Jedinice Karlovačke brigade porušile su noću 11./12. studenog nekoliko dionica pruge između Desinca i Jastrebarskog. Tračnice su pokidane na 92 dupla mjesta na dužini od 1080 metara. Noću, 14./15. studenog, četa iz brigade "FOS", zajedno s grupom minera, pojavila se na pruzi između Sv. Klare i Odre. Te noći pruga je potrgana na 60 mjesta. Željeznička trasa tresla se i između Duge Rese i Zvečaja. Udarina četa Karlovačkog PO razorila je tračnice na 8 mjesta. Sisački bataljon T-PO pokidao je 16. XI tračnice kod stanice Mraclin na 30 mjesta. Tri dana kasnije, 19. XI., Žumberačka brigada razorila je 300 m pruge između želj. stanica Domagović-Lazina. Tom prilikom ubila je i 2 vojnika, a neutvrđen broj je ranila. Sisački bataljon T-P odreda i minerska grupa pojavili su se opet, 20. XI na dionici pruge Mraclin-Turopolje. Prilikom te akcije pruga je presječena na 10 mjesta, a porušeno je i 20 telegrafsko-telefonskih stupova. Bataljon T-P odreda, s grupom pionira 2. diverzantskog bataljona, pojavio se 22. studenog na pruzi Zdenčina-Horvati. Tračnice su presječene na 20 mjesta. Naredne noći, 23. XI, opet je uzdrmana pruga između Jastrebarskog i Mavračića. Pruga je iskidana na duljini od 800 metara. Usput su razorena i 3 mosta...²¹⁸ Trajalo je pravo nadmetanje na prugama između neprijatelja, koji je pokušavao pokrenuti željeznički saobraćaj, i naših jedinica koje su ga, dizanjem u zrak - razarale.

Ukratko, nije se smjelo dopustiti neprijatelju nesmetano korištenje prometnih koridora strateškog značaja što prolaze preko borbenene zone 34. divizije. Zbog toga su se bataljoni pojedinačno i brigade u cjelini, zajedno s minerima iz 2. diverzantskog bataljona, redovito pojavljivali na željezničkim pravcima Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak.

²¹⁸ Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 1-4/4, k. 1223.

Smjele akcije Žumberačke brigade

Žumberačka brigada, izvela je na svom prostoru, nekoliko uspješnih borbenih akcija. Prvi u nizu, bio je napad na posadu u Bušečkoj Vasi što leži na desnoj obali rijeke Krke (Slovenija) na cesti Kostanjevica-Brežice. U mjesnoj školi u Bušečkoj Vasi smjestila se njemačka pogranična straža u jačini od oko 35 vojnika, sudetskih Nijemaca i Kočevara.

Školska zgrada bila je uređena za žilavu obranu. Prozori su zazidani i pretvoreni u puškarnice. Oko zgrade rovovi okruženi bodljikavom žicom...

Štab Žumberačke brigade donio je odluku da likvidira to uporište, zaplijeni naoružanje i provede akciju za prikupljanje hrane. Odredio je da se napad izvede u 22. sata 29. listopada 1944. godine. Prema zapovijedi, napad je trebao izvršiti 2. bataljon. Ostala dva bataljona određena su na osiguranje.

Sve je bilo dobro zamišljeno i isplanirano, ali, neprijateljeva patrola je primjetila približavanje boraca, otvorila vatru, alarmirala posadu i povukla se u utvrđenje.

Ipak, neprijatelj je iznenađen.

Druga četa 2. bataljona, s grupom bombaša, privukla se neopaženo zgradi sa suprotne, sjeverne strane, i odlučnim naletom, vatrom i ručnim bombama, upala je u zgradu dok je neprijatelj očekivao napad s južne strane. Iako iznenađeni i zbunjeni, Nijemci su pružili žestok otpor. Nakon kratko. Njihov otpor je slomljen za nepunih pola sata borbe. Prvi su u utvrđenu zgradu, iz koje su kosili mitraljeski rafali, uskočili bombaši. Zgrada se tresla, iz temelja, od detonacija bombi u unutrašnjim sobama. Za bombašima upadali su i ostali borci 2. bataljona. Četiri Kočevara su ubijena, a šestorica su prekinula otpor, podigavši ruke uvis.²¹⁹

Dok se ovo odigravalo u utvrđenoj školskoj zgradi, borci 3. bataljona, koji su bili na položaju uništili su jedan njemački automobil, u pokušaju prodora do posade, a odbijeno je i nekoliko pokušaja iz Cerklja u hitanju u pomoć.

Pogranična straža je likvidirana. Plijen je izvučen, a zgrada je zapaljena. Žumberačka brigada odmah se usmjeruje na drugi dio zadatka - prikupljanje hrane, koji je također, obavila po planu i bez smetnji.

Tokom ove kratke i smjele akcije, žumberčani su ubili 9 Nijemaca i šestoricu zarobili. Pri tome je ranjeno pet boraca. Zaplijenjena su dva laka minobacača sa 78 mina, 2 teška mitraljeza, 4 p-mitraljeza, 20 pušaka sa 6.000 metaka, 4 automata, 2 pištolja, 75 tromblonskih mina, 150 ručnih bombi, 5 dvogleda, 1 radioaparatus, telefonska centrala s 5 aparata,

²¹⁹ Pripadnici njemačke nacionalne manjine koji su živjeli na području gradića Kočevja u Sloveniji, od kojih se jedan broj stavio u službu njemačke oružane sile, počinivši veće zločine nad pripadnicima NOVJ i simpatizerima NOB-e.

15 bicikla, 25 deka, 12 šinjela, 15 pari odijela, 11 pari cipela, 20 šatorskih krila, 40 pari rublja i drugi materijal. U toku ekonomske akcije prikupljeno je 10 konja, 38 goveda, 16 komada svinja i 4 kola sa zapregom.²²⁰

Sve to govori daje akcija na Bušeću Vas izvedena u cijelini vrlo uspješno. Uspjehu su doprinijeli svi, a naročito borci 2. bataljona, posebno komandir 2. čete, poručnik Janko Predović, komesar čete Zdenko Jelenčić, vodnici Tomo Matijašić i Josip Kos i mlađi vodnici Nikola Damjanović, Janko Relić, Vinko Marčelja i drugi.

Za pokazanu smjelost i hrabrost u ovoj akciji, 2. bataljon je pohvaljen od Štaba 34. divizije naredbom od 20. studenog 1944., gdje piše:

“U napadu na neprijateljsko uporište Bušeća Vas istakao se 2. bataljon Žumberačke brigade svojom predanošću i smjelošću. Pohvaljujemo borce i rukovodioce ovog bataljona i stavljamo ih ostalima za primjer”.

Dva dana kasnije, 3. studenog, 1. bataljon Žumberačke brigade, sačekao je u zasjedi kod sela Brezarića dvije satnije ustaša i legionara koji su krenuli na Žumberak. U tom kratkom okršaju ubijeno je 5 ustaša, a troje su ranili. Toga dana, 3. bataljon ŽB protjerao je 100 ustaša koji su stigli u rajon žumberačkih sela Slavetić i Goljak. Ubijeno je 5 ustaša, a 7 ih je ranjeno. Jedan borac Žumberačke brigade je poginuo. Sutradan, 4. XI, 1. bataljon ŽB sačekao je kolonu od stotinu Nijemaca kod s. Hutin. Odbacio ih, ubio dvojicu i ranio četvoricu. U tom okršaju poginuo je jedan borac Žumberačke brigade.

Udar po posadi u selu Zorkovac

Uspjeh sa snažnim odjekom u karlovačkom i ozaljskom garnizonu i u cijelom kraju, postigla je Žumberačka brigada svojim smjelim napadom na uporište u Zorkovcu, pruga Karlovac-Ozalj, na rijeci Kupi. U tom podvigu imao je udjela i Samoborsko-jaskanski odred.

U uporištu se utaborila 2. satnija, 3. domobranske bojne, jačine 130 vojnika, sa 4 teška mitraljeza, 4 p-mitraljeza, jednim lakim minobacačem i ostalim oružjem. Veći dio posade nalazio se na stanici i u bunkerima na lijevoj obali Kupe, a manji dio u bunkeru kod mosta, na desnoj obali.

Za napad na Zorkovac, Štab Žumberačke brigade je ovako rasporedio snage:

- Glavni zadatak povjeren je 3. bataljonu. Za tu priliku pojačan je s dva teška minobacača, PT puškom, dva tromblona i desetinom minera. Glavni udar usmjeriti s jugo-ist. strane s tim što će osnovni pravac napada za 1. četu biti duž pruge, dok će 2. četa, obilaznim manevrom s jugo-zap strane udariti pravo na stanicu, razoriti je, a zatim udariti na most i dići ga u zrak;

²²⁰ Izvještaj Štaba Žumberačke brigade od I XI 1944. Štabu 34. divizije o napadu na uporište u Bušnju Vas. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 35, dok. 6, str. 24 - 28.

- Drugi bataljon ima zadatak spriječiti intervencije iz pravaca Karlovac i Mahićn;
- Prvi bataljon Samoborsko-jaskanskog odreda, zauzimanjem položaja osiguranja u Zajačkom Selu, treba blokirati pravac prema Ozlju, a 2. bataljon tog odreda, s pozicije u rajonu s. Okrog, kontrolirati pravce prema G. Kupčini, Brebrovcu i Petrovini.
- Vrijeme napada određeno je u 19,50 sati, 7. studenog 1944. godine.

Žumberačka brigada pojavila se na prilazima Zorkovcu predvečer, 7. studenog u 19.50, kako je određeno. Ispaljeno je 14 mina iz teških bacača i Zorkovac se uzdrmao od detonacija. Odmah nakon eksplozija mina, 3. bataljon (njegova 1. i 2. četa) otvorio je plotunsku vatru iz ukupnog naoružanja. Pod zaštitom vatre, grupa bombaša prodire prema bunkerima. Neprijateljevi vojnici su glasno podvrisivali, uzvikujući najružnije psovke. Ali, ubrzo su ih ušutkali bombaši. Otpor u prva tri bunkera je brzo presječen. Neprijatelj se pokolebao. Nakon toga, slomljen je otpor i u ostalim bunkerima. Tada je uslijedio novi val usmjerene vatre 3. bataljona, pod čijom zaštitom je otvoren put za juriš preko željezničkog mosta na Kupi. Cilj je bio da se uništi bunker na suprotnoj obali iz koga su još kosili mitraljeski rafali. Njihov otpor dokrajčio je komesar čete Vjekoslav Nemčić ubacivanjem ručnih bombi kroz puškarnice.

Sa borbenom linijom, na most su stupile i grupe minera s eksplozivom. Radilo se brzo, jer ozaljski i karlovački garnizoni su blizu. Trebalo je posao obaviti prije intervencije neprijateljevih snaga. U 21,35 sati, Zorkovac su opet potresle snažne eksplozije. Čelični komadi željezničkog mosta na Kupi, dugog oko 80 metara, poletjeli su u zrak. U međuvremenu, zapaljena je i željeznička stanica i skladište.

Nakon toga, Žumberačka brigada počinje s izvlačenjem plijena, što je učinjeno organizirano i brzo. Tokom napada na Zorkovac, ubijeno je 11 vojnika, a nepoznat broj ih je ranjen. Zarobljeno je 38 vojnika i 2 oficira. Zaplijenjena su 3 teška mitraljeza, 2 p-mitraljeza, 4 automata, 53 puške sa 4.000 metaka, 210 mina za laki minobacač, 15 šinjela, 25 deka i dosta drugog ratnog materijala.²²¹ U ovom kratkom okršaju utrošeno je svega 1.500 metaka za puške i p-mitraljez i 20 mina za teški minobacač. Žumberačka brigada imala je u ovoj akciji samo dva ranjena borca.²²²

Napad na Zorkovac pripremljen je temeljito u suradnji s Obavještajnim centrom i Kotarskim komitetom KPH Žumberak. I izveden je upravo onako kako je zamišljen i planiran. Rušenjem mosta na Kupi, ozaljsko

²²¹ U bojnoj relaciji Prvog zbornog područja za studeni 1944. o napadu na Zorkovac piše da je III/2 p. 2. posadnog zdruga podlegla jakom partizanskom napadaju na Zorkovac, koji je izvršio jaku vatrenu pripremu. Naši gubici: 3 mrtva, 3 ranjena, 37 zarobljeno. Arhiv VII. Fond NOB, br. reg. 1/1-12, k. 59.

²²² Izvještaj Štaba Žumberačke brigade od 8. XI 1944. Štabu 34. divizije o napadu na uporište Zorkovac. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 35, dok. 19, str. 92. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 15-9/3.

ustaško-domobransko uporište je neko vrijeme bilo odsječeno od Karlovca. Uspjehu akcije doprinijeli su svi borci i rukovodioci. Ipak, požrtvovanjem i borbenošću posebno su se istakli vodnici Janko Kuljaj, Ivan Štanjer i Šandor Fauković, desetar Juro Horvat, mitraljesci Tomo Gvozdanović, Petar Vrapčević i Milan Stić i svi iz 3. bataljona Žumberačke brigade.

Pobjedom u Zorkovcu, Žumberačka brigada je na dostojanstven način proslavila dan Oktobarske revolucije.

Neprijatelj je već bio uvjeren da je potisnuo jače partizanske snage s područja Žumberka i oslobodio se od neposrednog pritiska na prometnice s te strane. Međutim, akcije Žumberačke brigade u studenom, dale su mu suprotna uvjerenja. Jer, 34. divizija nastavila je kontrolom i borbenim akcijama na tom dijelu svog borbenog teritorija.

Živa aktivnost Žumberačke brigade je nastavljena. Samo dva dana kasnije, izvela je specijalni i vrlo teški zadatak. U bolnicama na Žumberku prihvatila je, 9. studenog, kolonu od 200 teških ranjenika i provela preko opasne dionice ceste i pruge Zagreb-Karlovac u Pokuplje, odakle su prebačeni preko Kupe i dalje na liječenje u bolnice na Petrovoj Gori i Kordunu. U tome joj je pomogla Karlovačka brigada, sa svojim 2. bataljonom. Bio je u pokretu na mjesto dočeka brigade i ranjenika, kada je, kod s. Galgova, prelazeći preko ceste i pruge, naišao na zasjedu. Iako iznenađen, brzo se rasporedio i uzvratio napad. Neprijateljeva zasjeda se nakon kraće i oštre borbe morala povući prema svom uporištu Rakov Potok. U toj kratkoj i iznenadnoj borbi, poginuli su komandant 2. bataljona Nikola Simunović i politički delegat voda Vjekoslav Kalanja.

Bio je to težak udarac za 2. bataljon i cijelu Karlovačku brigadu. Ali, zadatak se morao izvršiti. U pitanju je bila zaštita drugova - ranjenika. Komandu nad bataljonom je preuzeo operativni oficir bataljona, poručnik Vladimir Benić i poveo bataljon u susret Žumberačkoj brigadi i ranjeničkoj koloni.

Za to vrijeme, glavnina Karlovačke brigade čekala je, na najugroženijem dijelu puta, prijelazu ceste i pruge između Zdenčine i Horvata, radi preuzimanja cijele kolone što je pristizala sa Žumberka. Sve je proteklo organizirano i sigurno.

Odmah po izvršenju ovoga složenog zadatka, Štab ŽB pripremao je novi vojni zadatak: napad na posadu u Domagovićima. Ali, nakon temeljitih procjena situacije u kojoj je bilo dosta nepoznanica, morao je odustat. Ipak, njegove jedinice su se, zajedno s komisijom za rekviziciju, našle na sporednoj cesti Jastrebarsko-Draganići te su usput porušili tri drvena mosta, a kod s. Ceglje došlo je do oštrog okršaja s Nijemcima, koji su nastojali odbaciti brigadu što dalje od prometnica Zagreb-Karlovac. Zbog toga će odmah zatim doći do niza borbi na liniji Sv. Jana-Slavetić. Mješovita grupa Nijemaca i ustaša u jačini od oko 280 vojnika, nasrnula je 22. studenog na ŽB kod Sv. Jane. Neprijatelj je odbijen prema

selima Petrovina i Malunje. Trojica su ubijena. Sutradan je napad na brigadu obnovljen. Opet bez uspjeha. Do novih teških borbi došlo je i 24. studenog. Žumberačka brigada se odlučno oduprla ofenzivnom napadu grupacije od oko 1.300 Nijemaca, gestapovaca i ustaša usmjerenih s raznih pravaca prema Sv. Jani, Goljaku i Slavetiću. I ovaj napad je odbijen. Ubijeno je 9 a ranjeno 16 vojnika. Žumberačka brigada je u tom oštrom okršaju izgubila tri borca, a šest drugova je ranjeno.²²³

Stalna borbeno aktivnost Karlovačkog odreda

Svoj borbeni nemir ispoljio je i usamljeni Karlovački partizanski odred (KPO) na teritoriju sliva Kupa-Dobra. Obilazeći svoj borbeni prostor od Ozlja do Bosiljeva i od Pravutine do karlovačkih predgrada, ovaj odred držao je pod kontrolom prostor u okružju velikog luka rijeke Kupe i osiguravao rad brojnih institucija i organizacija NOP-a, karlovačka kotarska rukovodstva: KPH, SKOJ-a, USAOH-a, AFŽ, JNOF, Komande karlovačkog područja i komande mjesta, Kotarskog, općinskih i seoskih NOO na tom prostoru. Usput je ulazio i u okršaje s neprijateljevim snagama kod njihovih upada na slobodni teritorij iz

Karlovca, D. Stativa, Generalskog Stola i Ozlja. Udarne čete KPO osujetila je, 3. XI, upad stativskih ustaša na Grdun. Drugi bataljon KPO, osujetio je isti takav upad tri satnije ustaša iz uporišta u Stativama koji su, 4. studenog, krenuli prema Vinskom Vrh i prema s. Dvorišće. Dva dana kasnije, 6. XI, prvi bataljon KPO suprotstavio se ustašama iz 10. bojne koji su, uz podršku tenka i oklopnog automobila, krenuli prema Brajakovom brdu i Netretiću.

Karlovački PO hrabro se odupreo i ofenzivnom napadu jačih njemačkih i ustaških snaga koje su, 14. studenog 1944. krenule iz Karlovca i Ozlja prema Netretiću i Ribniku, a zatim i prema Rosopajniku i Žakanju. Napadajući na nadmoćne neprijateljeve kolone, brzo se krećući s položaja na položaj, nazad, u stranu, i ubacujući se neprijatelju iza leđa, KPO je nanosio neprijatelju gubitke i sačuvao svoje snage. Likvidirao je, što se moglo ustanoviti, jednog njemačkog oficira i tri vojnika. Dva Nijemca i dva ustaše je zarobio.

U tom silnom prebacivanju, s jedne padine na drugu, s brda na brdo, i sam je imao gubitke. Tri borca su mu ranjena, 3 je neprijatelj uspio zarobiti, a četvorica su nestala.

Nakon prohujalog ofenzivnog naleta na slobodni teritorij karlovačkog kraja, KPO je ostao na svom borbenom prostoru.

²²³ Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 7-1, k. 1228.; Z. Dizdar i M. Borčić: “Žumberačka NOV brigada”, str. 242 - 248.

partizanska kolona

Prodori u uporišta Peščenica i Lekenik

Od značajnijih događaja sa ratnog puta 34. divizije u studenom, valja zabilježiti i tok borbi što su ih vodile brigade: “FOS” i Karlovačka, napadajući uporišta na pruži Zagreb-Sisak: Peščenicu i Lekenik.

Ta dva uporišta bila su ozbiljna smetnja jedinicama 34. divizije prilikom čestog transporta hrane iz Posavine (selo Veleševac) u Pokuplje. I obratno. A kretanje jedinica NOV na relaciji Vukomeričke gorice-Posavina bio je veoma intenzivan.

Zbog toga je i pruga na dionici Turopolje-Peščenica-Lekenik-Greda bila velika smetnja pa je morala biti često na udaru snaga NOV da bi se neprijateljev promet prorijedio, a naš iz Pokuplja prema Savi maksimalno oživio. Zato je Štab 34. divizije odlučio u studenom likvidirati oba uporišta. U tom smislu izdao je borbenu zapovijed, imajući na umu i sve momente koji bi mogli nepovoljno utjecati na tok i ishod borbe. Jer, prilaz uporištima bio je vrlo težak. Bilo ga je moguće noću dobro osvijetljavati i gađati položenim putanjama. Povrh toga, i vremenske prilike su bile nepovoljne: kiša, natopljeno zemljište koje se pretvaralo u močvare, a potoci, potočići i kanali postajali su teško savladive prepreke.

Ipak, uprkos svemu, odlučeno je ići u napad i baš taj nepovoljni meteorološki element iskoristiti za saveznika koliko god to bude moguće.

Neprijateljevu posadu u Peščenici sačinjavala je 1. satnija 2. bojne 14. posadnog zdruga iz Petrinje, kojom je zapovijedao satnik Kovačević i on je svoje snage rasporedio na dva čvora obrane, jedan u zapadnom dijelu sela, a drugi na raskmici u središtu sela. Na stanici se nalazio i treći čvor obrane koji su držali dijelovi 925. njemačkog bataljona.

Posadu u Lekeniku činila je 2. satnija iste bojne sa nadsatnikom Lukom Šantekom na čelu. Jačina obje posade bila je oko 300 vojnika.

Odluka Štaba 34. divizije: ***“Likvidirati uporište Peščenica i izvršiti osiguranje iz pravca Lekenika i Turopolja.”***

Ta će odluka, u toku napada na Peščenicu, biti dopunjena i proširena izvođenjem napada i na drugo uporište Lekenik.

Radi ostvarenja ovog zadatka, Štab divizije ovako je rasporedio snage i podijelio borbene zadatke:

Brigada “FOS” pojačana s dvije baterije teških minobacača, dva PT i dva brdska topa, ima zadatak likvidirati uporište Peščenica. Napad će izvesti s tri bataljona i to: s prvim bataljonom, napasti duž glavne ceste sa zapadnog pravca, s drugim bataljonom, od pruge duž sela sa sjevernog pravca, i sa četvrtim bataljonom, duž glavne ceste iz jugoistočnog pravca. Treći bataljon zadržati u rezervi kod Kapelice na putu koji vodi iz Peščenice za Mažići Selo.

- Baterije teških bacača i brdskih topova, postaviti na vatrene položaje na zapadnoj obali Burdeljskog potoka, pored puta Peščenica-Mažići

Selo. Njihov zadatak je da podrže vatrom bataljon u napadu sa zapadne strane, odnosno - s glavnog pravca.

- Drugom bataljonu koji napada od pruge, dodijeliti pola grupe jurišnih pionira. Njegov zadatak je da što prije izbije na glavnu cestu i tako olakša prodor ostala dva bataljona;
 - Prvom bataljonu koji ide glavnim pravcem sa zapada, dodijelit PT top i pola grupe jurišnih pionira, a bataljonu što će napadati s jugoistočnog pravca dati dva Džon-Bula;
2. Karlovačka brigada (KB),ima zadatak osigurati brigadu “FOS” tokom napada na posadu u Peščenici od intervencije iz pravca Turopolja i obližnjeg uporišta u Lekeniku.
- Dva bataljona (2. i 4. bat.), postaviti će na položaje osiguranja prema Turopolju na glavnoj cesti i desnoj obali potoka Buna na kojem će srušiti i most i minirati cestu prema Mraclinu. Sa po jednom četom iz svakog bataljona izvesti će lažni napad na posadu u Turopolju;
 - Druga dva bataljona (1. i 3.) osigurati će napad na Peščenicu od intervencije iz Lekenika. S tim u vezi, treći bataljon postaviti na liniji s. Suša-jugo-ist. ivica šume Brišće do pruge, a prvi bataljon držati u rezervi uz glavnu cestu kod s. Suša;
 - Ostvariti kontrolu nad mostom na putu Brežane-Lekenik, minirati cestu i prugu prema Lekeniku i
 - Dva teška bacača i PT top dodijeliti brigadi “FOS”. Na cesti prema Lekeniku postaviti PT puške.

3. Turopoljsko-posavski odred (T-PO) ima zadatak da s jednim bataljonom zatvori pravac Zdenčina-Brezovica, a drugi bataljon uputiti u rezervu kod Štaba divizije u Mažići Selo.

U zapovijedi Štaba 34. divizije dati su zadaci i ostalim dijelovima. Četi za vezu naređeno je da uspostavi vezu između Štaba divizije i Štaba brigade “FOS” i bataljona KB prema Lekeniku. Četa za vezu brigade “FOS” ima zadatak uspostave veze između Štaba brigade i svih bataljona, a četi za vezu KB između Štaba KB i štabova bataljona na položajima osiguranja prema Turopolju. Naređeno je da se osim telefonske, uspostavi i kurirska veza. Sanitetu divizije naređeno je da previjalište smjesti u s. D. Vukojevac, i da kirurška ekipa bude spremna za rad u s. Kravarsko. Intendantura divizije trebala je opskrbiti jedinice jednim obrokom suhe hrane.

Za provođenje predstojećeg zadatka, štabovi će se razmjestiti na ovim mjestima: Štab brigade “FOS” kod kapelice na putu Peščenica-Mažići Selo, Štab KB podijelio se na dvije grupe (poluštaba) koji su se nalazili kod bataljona na osiguranju i to: jedan u s. Suša, a drugi u s. Ogulinac. Štab T-PO je kod bataljona u divizijskoj rezervi u s. Kramarići. Štab 34. divizije smjestio se u Mažići Selo.

Zapoviješću Štaba 34. divizije određeno je da napad na posadu u Peščenici počne 18. studenog u 21,00. Međutim, napad je odgođen za 22. studeni, jer je stigla obavijest o dolasku novih neprijateljevih pojačanja.

Budući da je to prvi napad na uporište u Peščenici, on se mora izvesti, naređeno je, vrlo energično, brzo i bez zastoja - drsko ...²²⁴

Kako je naređeno tako je i provedeno. Bataljoni su na vrijeme prišli objektima napada na svojim pravcima, premda je prilaženje, zbog kiše i raskvašenog močvarnog terena, bilo teško. Neprijatelj je primijetio dolazak naših jedinica i pratio približavanje otvaranjem slabije automatske vatre. (Vidi kartu br. 22, str. 458.)

Točno u 21,00 sat, 22. studenog, minobacačke baterije otvorile su neobičajeno snažnu vatru. Neposredno nakon prvih eksplozija, 2. i 4. bataljon brigade "FOS" krenuli su zajednički u napad na Peščenicu. Za desetak minuta oni su se već, svaki na svom pravcu napada, probili u uporište, svlađujući dosta lako neprijateljev mjestimični otpor. Neprijateljevi vojnici su se brzo dali u bijeg. Bataljoni brigade "FOS" sastali su se u središtu Peščenice. Tu su zarobili jedan dio posade.

Uporište je likvidirano prije svih pretpostavki. Zato je Štab 34. divizije izdao telefonom dopunsku zapovijed da se jedinice prestroje "u hodu" radi napada i na posadu u Lekeniku, a da se dijelom snaga izvrši jak pritisak na njemačku posadu na stanici Peščenica, koja još nije razbijena.

U skladu s dopunom zapovijedi, naređeno je dijelu KB u s. Suši kod Lekenika da odmah povede svoja dva bataljona (1. i 3.bat.) s položaja osiguranja u napad na uporište Lekenik, udarajući sa sjev.-zap. i juž. pravca. Četvrti bataljon brigade "FOS" potčinjen je Štabu KB kao rezerva, a 3. bataljon je odmah upućen na položaje osiguranja na Lekeničku poljanu prema s. Dužici. Drugi bataljon, s vodom jurišnih pionira, i dalje je aktivan u borbi protiv dijela posade na stanici u Peščenici. Druga polovina KB (2. i 4. bat.) s poluštabom, ostala je na položajima osiguranja prema s. Mraclin i Turopolju. Nastupanje bataljona KB prema Lekeniku bilo je vrlo naporno. Naročito se teško uključio u borbu 1. bataljon sa zadatkom napada na posadu u Lekeniku sa sjev.-zap. pravca, jer je ispred njega proticao nabujali potok i bilo ga je vrlo teško svladati zbog čega je napad počeo s izvjesnim kašnjenjem, tj. u 0,30 sati 23. studenog 1944. godine.

Već početkom napada, uz podršku minobacačke vatre, neprijateljevi vojnici napuštali su svoje položaje i bježali prema stanici Lekenik. To im, naravno, ne bi uspjelo daje 1. bataljon, koji je napadao iz tog pravca, bio brži, odnosno da nije zakasnio. Zbog toga je zarobljeno samo 19 domobrana i 1 oficir. Za to vrijeme 2. bataljon brigade "FOS" i četa iz 4. bataljona, činili su snažan pritisak i izveli nekoliko napada na dio posade na stanici Peščenica. Ali otpor Nijemaca nije slomljen ni do 02 sata u noći, 23. studenog.²²⁵

²²⁴ Zapovijed Štaba 34. div. od 16. XI 1944. za napad na Peščenicu i Lekenik. A VII, Fond NOB, br. reg. 1/1, k. 1223.

²²⁵ Izvještaj Štaba 34. divizije od 29. XI 1944. Štabu 4. korpusa o napadu na Peščenicu i Lekenik. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 35, dok. 93, str. 573-539.

Izvještaj Štaba brigade "FOS" op. br. 15 od 25. studenog 1944. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 54-2/3, k. 1223.

U 02,00 sata, 23. studenog Štab 34. divizije naređuje prekid dalje borbe kod stanice Peščenica i povlačenje jedinica u svoje baze.

Rezultat napora uložениh u mrkloj, kišnoj i blatnjavoj noći, bilo je razbijanje i djelomično zarobljavanje posada (osim želj. stanice) u Peščenici i Lekeniku. Ubijeno je, koliko se moglo ustanoviti, 10 vojnika, a nepoznat broj je ranjeno. Brigade su zarobile 47 domobrana i jednog oficira. Zaplijenjena su 2 mitraljeza, 1 p-mitraljez, 2 automata, 1 pištolj, 41 puška sa 35.186 metaka, 30 ručnih bombi, dva konja sa sedlima i nešto druge opreme.

Tokom napada, mineri i borci KB, porušili su prugu na 19 duplih mjesta i digli u zrak most na glavnoj cesti Zagreb-Sisak dug 12 metara.

Te noći, poginula su tri druga, među kojima i poručnik Ivan Blaž, operativni oficir 3. bataljona KB.

Utrošeno je 149 mina za teški minobacač, 43 mine za laki minobcač i 6.140 metaka.

U borbi su se naročito istakli iz KB ovi drugovi: p-mitraljesci-desetari Ivan Malović i Tomo Mihelić, borac Joža Dragičević, mineri Kuzmo Zvonarić i Janko Sučić, iz brigade "FOS", komesar čete Marko Kraljik i sekretar SKOJ-a u bataljonu Marijan Logar.

Ovaj napad 34. divizije na dva uporišta, Peščenicu i Lekenik završen je uspješno, što je imalo velikog odjeka širom Turopolja, Posavine, Pukoplja i dalje. Taj uspjeh opetovano je dao veliko ohrabrenje narodu ovog kraja. Ali, uspjeh bi bio i veći da se imala potpunija slika o borbenom moralu u uporištu. O tome je bilo dosta govora na sastanku sa Štabovima brigada u Štabu divizije kada je data kritička ocjena svega što se noću 22./23. studenog radilo i učinilo. Da je borbeni moral neprijatelja pravilno procijenjen, vjerojatno da bi se išlo u napad bez minobacačke vatrene pripreme i s drugim borbenim rasporedom s kojim bi se neprijateljev otpor savladao, ali bi se zatvorili i svi pogodni pravci za izvlačenje, odnosno za bijeg iz uporišta. Jer, postojala je mogućnost zarobljavanja većeg broja vojnika, a ne samo 47 koliko ih je stvarno zarobljeno.

A vjerojatno bi se utrošilo i manje municije, minobacačkih mina i topovskih granata. Inače s'e ostale komandne poluge funkcionirale su ovaj put dobro. I rukovođenje jedinicama u borbi, i ispoljena borbenost i prodornost, i upotreba teškog oružja, veze, saniteta ... Sve je bilo na razini kakva se i u drugim borbenim akcijama i prilikama očekuje i traži.²²⁶

²²⁶ U izvještaju Operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga NDH, od 25. XI 1944. godine o napadima jedinica NOV na Peščenicu i Lekenik piše: "Jaka skupina partizana napala je noću, 22./23. XI posadu uporišta Peščenica i Lekenik (18 i 14 km s.z. Siska). Partizani su razorili most kod Peščenice. Pred nadmoćnijim partizanskim snagama posade su se povukle u ž. p. Lekenik. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 35, dok. 140, str. 741.

Akcije Samoborsko-jaskanskog NOP odreda

Dok su krupniji sastavi 34. divizije razarali neprijatelju saobraćaj i prometnice Zareb-Karlovac, Zagreb-Sisak-Karlovac-Ozalj i Karlovac-Ogulin, vodili borbe s posadama u Bušečkoj Vasi i Zorkovcu, odbijali prodor na slobodni teritorij Žumberka. (Žumberačka brigada), u napadima na uporišta Peščenica i Lekenik, najmlađa jedinica divizije, Samoborsko-jaskanski NOP odred (S-JO), izvela je, nešto u suradnji sa Žumberačkom brigadom (ŽB), i nešto samostalno, veći broj sitnijih, ali vidno korisnih, akcija na teritoriju Žumberka i posebno na istočnom dijelu, u samoborskom kraju, i duž prometnica i njihovih odredišnih sela. Samoborsko-jaskanski NOP odred mobilizirao je mlada godišta za NOVJ u selima na relaciji Okić-Beter, u okolici Samobora-s. Braslovje, Otruševac, Gregurić Breg, Bregana. Doveo je u partizane 40 novih boraca. Osiguravao je Komisije NOO prilikom konfiskacije imovine narodnih neprijatelja i prikupljanja hrane u selima Abruševo, Stankovo, Krušica, Galgovo, Volavje, Petrovina i drugima u neposrednoj blizini neprijateljevih uporišta. Budno je pratio rad i boravak dezertera iz brigada, stupao s njima u razgovore i vraćao ih u jedinice. Samo 16. studenog vratio je u brigade 25 dezertera. Iz noći u noć postavljao je zasjede s manjim ili većim jedinicama, očekujući neprijateljeve kolone kod Zorkovca, Izimja, Draganića i drugih sela duž ceste Zagreb-Karlovac. Na jednu njegovu zasjedu naišla je 7. studenog, manja auto kolona s oko 40 ustaša. U kratkom, ali žestokom okršaju, ubijeno je 10 ustaša, a petorica su ranjena. Odred je učestvovao u odbijanju i protjerivanju mješovite kolone ustaša i Nijemaca, jačine od oko 200 vojnika, prilikom pokušaja izlaska iz Jastrebarskog u rajon Sv. Jana. Učestvovao je i u više napada među kojima je i napad na jače snage koje su došle u žumberačka sela Kotari i Poljanica (10. XI). Tom prilikom borci S-JO ubili su 12 gestapovca, a 16 su ranili.

Stalni pokreti jedinica po kiši, blatu i susnježici, često pojavljivanje, čas na prilazima Samoboru, čas kod Jastrebarskog, Draganića, na Plešivici, kod Sv. Jane, na pruzi kod Zdenčine i Horvata, iscrpljivali su borce S-JO, ali su oni svojom upornošću i pokretljivošću činili kod neprijatelja dojam da su partizani doista, na velikom prostranstvu, svugdje i na svakom mjestu ...²²⁷

Borci Žumberačke brigade u tv. “Titanik” kod Karlovca

Lijepu završnicu borbenih akcija i drugih zadataka 34. divizije u studenom, 1944. godine, dala je Žumberačka brigada jurišem na jaku posadu, što je čuvala tvornicu “Titanik” u Mahićnu, u neposrednoj blizini

²²⁷ Iz mjesečnog izvještaja Štaba Samoborsko-jaskanskog NOP odreda o aktivnostima u studenom 1944. g. Arhiv VII, Fond NOB. br. reg. 1-5/4, k. 1223.

Karlovcu. Bio je to smjeli napad, gotovo na puškomet od jakog garnizona u Karlovcu. Izveden je odmah iza pola noći 1. prosinca. Bila je to simbolična proslava prve godišnjice zasjedanja i donošenja povijesnih Odluka AVNOJ-a u drevnom gradiću Jajcu, te postavljanja temelja Nove Jugoslavije, bratske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti.

Tvornicu “Titanik” branila je te noći posada od 150 domobrana, pripadnika 4. satnije, 3. bojne, 2. posadnog zdruga. Uporište su sačinjavale tvornički objekti oko kojih je izgrađeno 5 betonskih i 4 drveno-zemljana bunkera. Sve je bilo okruženo preprekama od bodljikave žice. Posada je bila naoružana sa po jednim teškim i jednim lakim mitraljezom i lakim minobacačem.

Napad je trebalo izvršiti u prije ponoći, 30. studenog, ali kiša i veliko blato na raskvašenu terenu, znatno su usporili dolazak ŽB na liniju za početak napadne akcije. Premda su borci bili iscrpljeni, napad je ipak protekao, makar i sa zakašnjenjem, organizirano i odlučno.

Po dolasku na polazni položaj, 1. bataljon se pažljivo približavao dok nije naišao na prepreke od bodljikave žice. Tada je dat znak i otvorena je minobacačka vatra po bunkerima raspoređenim na zapadnoj strani tvornice. Uplašeni od učinka vatre, domobrani su pobjegli iz bunkera. Tog je trenutka, 1. bataljon, pod komandom Svetozara Trkulje, krenuo na juriš i svojim četama upao u tvornicu gdje je vladao pravi metež. Posada u panici, pružila je slab otpor, koji je potrajao svega tri četvrtine sata. U 02,15 sati sve je bilo gotovo. Jedino je neprijatelj tukao s vatrenih položaja izvan Mahićna, minobacačkom vatrom u pravcu “Titanika”. Za to vrijeme 2. bataljon ŽB bio je na osiguranju prema Karlovcu. Na njegove položaje padale su mine, ali se on nije otkrivao. Čekao je nailazak neprijateljevih snaga. Treći bataljon ŽB izvodio je lažni napad na posadu u Donjem Pokuplju, pa je u tom “napadu” stigao čak do stanice u tom mjestu, odakle je za ozbiljno, protjerao neprijateljevu patrolu.

Nakon osvajanja tvornice, bataljon se požurio prikupiti i izvući sav ratni plijen. A vremena je bilo malo, jer su svakog časa mogle stići snage iz Karlovca ili drugih obližnjih uporišta.

Zarobljeno je 8 domobrana i zastavnik - zapovjednik posade “Titanik”. Ubijena su 53 vojnika. Zaplijenjen je 1 teški minobacač sa 102 mine, 1 teški mitraljez, 1 p-mitraljez, 65 pušaka sa 8.500 metaka, 2 pištolja, 51 mina za laki bacač, 50 pari odijela, 40 pari cipela, 30 deka, 2 pisalice mašine, 3 konja sa sedlima, 5 bicikla, 1 motorbicikl, 5 telefona i drugi pribor.²²⁸

Usput je uništeno 5 bunkera i jedna zgrada, a pruga je razorena na 80 mjesta.

²²⁸ Izvještaj Štaba Žumberačke brigade od 1. XII 1944. g. Štabu 34. divizije o napadu na tvor. eksploziva “Titanik” kod Mahićna. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, dok. 6, str. 18-22. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 57-2/3, k. 1223.

U toku borbe Žumberačka brigada je utrošila svega 6 mina za teški, 16 mina za laki minobacač, 6 mina za Džon-bul, 3.500 metaka i 105 kg eksploziva.

U napadu samo jedan borac je ranjen, i može se reći da je postignut vrlo značajan uspjeh, s malim utroškom municije i plaćen s minimalnom cijenom u krvi. Primjer za ugled o racionalnosti jedne izrazito uspješne borbe.

Pošto je izvukla ratni materijal, Žumberačka brigada brzo se povukla u pravcu sela Konjkovska, odakle je produžila dalje na Žumberak.

Ovaj uspjeh žumberčana, vjerno je oslikao i pad morala Pavelićeve vojske i agoniju ustaške tvorevine “NDH”. On je potresao i sve ostale fašističke snage u brojnim uporištima oko i u samom Karlovcu.

Zanimljivo je, Štab Žumberačke brigade, prilikom svoje analize napada na tvornicu eksploziva “Titanik”, dolazi do sličnog zaključka iz analize likvidacije posada u Peščenici i Lekeniku. Uporišta koja brane posade sa slabim borbenim moralom ne treba osvajati uz prethodnu minobacačku i artiljerijsku pripremu, pogotovo noću, jer se tada gubi ono što je osnovno za uspjeh - iznenađenje. Uporište treba dobro blokirati, a onda energično napasti s manjim snagama. Na taj način moguće je razbiti posadu, a zatim je i zarobiti u cjelini.

Nastavlja se rad na strukturnom jačanju divizije

Krajem studenog, protekao je i deseti mjesec ratnog puta, rasta i razvoja 34. divizije. U tom vremenu divizija je kroz borbu, nastojala, koliko god je to bilo moguće, približiti se formacijskoj strukturi, postavljenoj aktom Glavnog štaba NOV i POH - Operativno odjeljenje - str. pov. 75/44 od 30. IX 1944. gdje su dati “Formacijski pregledi” za sve štabove i jedinice.²²⁹

Krajem studenog, 34. divizija imala je u svom sastavu Štab divizije, i prištapske jedinice: četu za vezu, izviđačku čet, pontonirski vod i sanitetski vod s kirurškom ekipom. U sastavu divizije djelovale su i jedinice: Artiljerijski divizion, tri brigade: Udarne brigade “Franjo Ogulinac Seljo”, Udarne Karlovačke brigade i Žumberačka brigada. Pod komandom divizije djelovala su i tri partizanska odreda: Turopoljsko - posavski, Karlovački i Samoborsko - jaskanski NOP odred.

Pri Štabu divizije radila je i Vojna škola za uzdizanje nižeg komandnog kadra. Divizija je imala i dopunski bataljon za nove borce i njihovu pripremu za raspored po brigadama.

Brojno stanje divizije naraslo je krajem studenog na 4.364 borca i

²²⁹ Štab 34. divizije str.pov. 264 od 20.XI 1944. god. štabovima “FOS”, KB i ŽB. Obavještenje o dopisu Štaba 4. korpusa, operativni odsjek str.pov. 75/44 od 30.IX 1944. Arhiv VII, Fond NOB, regbr. 6-1/6, k. 1223.

rukovodioca, ali prema novim “Formacijskim pregledima”, trebalo je napredovati dalje. Štabovi i jedinice postupno moraju prerasti sadašnje formacijsko šarenilo i dobiti suvremeni tip organizacije i popune rukovodnim kadrom, boračkim sastavom, naoružanjem i opremom.

Prema formacijskom sustavu, Štab brigade imao bi dva dijela: komandni i pomoćni. U komandnom dijelu propisane su ove funkcije: komandant - major; komesar, pomoćnik komesara, načelnik štaba - kapetan; adutant - kapetan, obavještajni oficir - poručnik. U pomoćnom dijelu štaba brigade su: intendant, referenti saniteta i veterine - poručnik i pomoćnik intendanta, rukovalac oružja i knjigovođa intendanta - stariji vodnik. Svega u Štabu brigade: 12 članova štaba naoružanih sa 9 pištolja, 9 automata (samo za oficire), 3 puške i 24 ručne bombe, 9 jahaćih konja s priborom (samo za oficire štaba).

Novim “formacijskim pregledima” određena je i organizacija brigada koje će imati ovakav sastav: četa za vezu, inženjerska četa, izviđački vod, bolnički vod, prateća četa - uz štab brigade, i četiri bataljona. Brojno stane brigade kreće se oko 2.727 boraca i rukovodilaca. Od toga 235 oficira, 289 podoficira i 2203 borca.

Brigada NOVJ će biti naoružana s 1.948 pušaka, 412 automata, 531 pištolj, 113 puškomitraljeza, 24 mitraljeza, 36 lakih bacača, 3 PA mitraljeza, 16 PT pušaka, 16 PT bacača, 4 topa 75 mm, 500 kg eksploziva, 5.338 ručnih bombi i 32 mine. Osim toga u svom formacijskom sastavu brigada bi imala i 42 jahaća konja, 78 konja - teglećih, 378 konja - tovarnih, 35 dvoosovnih kola, 4 kazete, 1 motorcikl i 4 bicikla.

U skladu s tim utvrđen je i formacijski sastav bataljona: Štab bataljona treba imati dva dijela: komandni i opći dio. U komandnom dijelu bili su: komandant u činu kapetana, komesar, pomoćnik komesara, adutant i obavještajni oficir sa činom poručnika. U općem dijelu bili su intendant i referent saniteta sa činom zastavnika, pomoćnici intendanta i referenta saniteta sa činom starijeg vodnika i šest nosilaca ranjenika.

Prema “Formacijskom pregledu” predviđeno je da sastav bataljona čine: tri čete, svaka po 9 oficira, 9 podoficira, 84 vojnika s ukupno, 102 borca i rukovodioca; prateća četa s 11 oficira, 16 podoficira i 84 vojnika, ukupno 111 boraca i rukovodilaca; vod za vezu s dva oficira, 6 podoficira i 25 vojnika svega 33 borca i rukovodioca; radni vod sastava: komandir voda, politički delegat, šef kuhinje, kuhari, redari, mesari, konjovodac, obučar, krojač, potkivač i pisar.

Prema tome, u bataljonu treba biti: 47 oficira, 4 podoficira i 410 boraca. Svega: 511 boraca i rukovodioca. Ovakva formacija i brojnost bataljona tražila je da on bude naoružan s 2 p-mitraljeza, 6 mitraljeza, 9 lakih minobacača, 4 teška minobacača, 4 PT puške i 4 PT bacača.

Prema “Formacijskom pregledu”, četa je trebala imati ovakav sastav: komandni dio - komandir p. poručnik, komesar i pomoćnik, opći dio - kurir, ekonom, bolničar, pomoćnik bolničara i nosilac ranjenika.

U sastavu čete su 3 voda po 3 desetine. Brojno stanje - 102 borca i rukovodioca, od njih, 9 oficira, 9 podoficira i 84 borca, naoružanih sa: 76 pušaka, 10 automata, 25 pištolja, 9 puškomitraljeza i 3 laka minobacača.

Vod u sastavu čete imao je: komandira voda, sa činom potporučnika ili zastavnika, političkog delegata, poslužioca minobacača, 3 desetine s komandirom, desetarom, na čelu.

Desetina je imala u svom sastavu: komandira odjeljenja, nišandžiju p-mitraljeza, njegovog pomoćnika i 6 boraca - strijelaca. Svega 9.

Na isti su način utvrđene norme za sve ostale jedinice u sastavu divizije ili brigada: za čete za vezu i njenih sastavnih dijelova, radio-telegrafsko odjeljenja i telefonsko-linijskog voda; prateće čete sa njenim formacijskim dijelovima (komanda, bacački vod, protukolski vod, topovsko odjeljenje, protuavionski vod i pomoćni dio); izviđačke čete i voda, inžinjerijske čete (komandni dio, pionirski vod i minerski vod); sanitetske čete i bolničkog voda i drugih jedinica.

“Formacijski pregled” je u to vrijeme formulirao želje, ili slike score budućnosti naših jedinica, i trebalo se “u hodu” približavati što brže i bliže i prema tim kriterijima mjeriti uspješnost svog razvoja. To je bio orijentir za usmjeravanje.

U rijetkim danima kada je bilo moguće organizirati vojno-stručno obrazovanje, Štab divizije je tražio da tokom obuke, jedinice ovladaju taktičkim postupcima u borbi protiv oklopnih vozila, taktikom borbe u naseljenim mjestima, pa taktikom upotrebe voda, čete i bataljona u napadu i obrani, organizirano izvlačenje iz borbe i povlačenje na novu liniju otpora u dubini, što je često bila bolna točka u akcijama povlačenja pred neprijateljevim pritiskom.

U vojno-stručnoj obuci štabova, nametalo se osim spomenutih tema, i učenje o topografiji: oznake i čitanje karata, orijentacija i poznavanje zemljišta i drugo. Određena pažnja data je i nekim općim temama kao što su: strojeva obuka, vojnički red i disciplina, stražarska služba i si...Sve je to izlazilo iz potrebe za bolje i odgovornije izvršavanje zadataka u borbi i na marševima.

Štab divizije želio je u stručnu obuku štabova brigada i bataljona uvesti izvjesne nove metode i sadržaje koji će im koristiti u rukovođenju jedinicama u borbi. Uvedena je praksa rješavanja taktičkih zadataka, koji su bili u uskoj vezi s onim što se događa u stvarnosti. Jedan takav zadatak dao je Štab divizije na rješavanje štabovima brigada sredinom studenog. Rješenja su trebali dati komandanti, načelnici štabova i operativni oficiri, svaki za sebe.

Data je ova taktička situacija:

“Dana 18. XI u 07,00 sati primili ste izvještaj ove sadržine: neprijatelj je u 06,30 sati, u jačini od jedne bojne, naoružane s nekoliko teških minobacača, 2 topa i 4 tenka, krenuo *z Klinča Sela pravcem: Zdenčina-Bratina-Pisarovina. Lijevo i desno izbacio je pobočnice pravcima: D. Zdenčina-Horvatići-Maretići i D. Zdenčina-k. 122-k. 127 (što je i inače bio čest slučaj prilikom napada neprijatelja na teritorij Pokuplja).

Vaša brigada je u sadašnjem brojnom stanju, pojačana sa baterijom protukolskih topova 47 mm i vodom brdskih topova. Zbog lošeg vremena, nema mnogo izgleda za akcije neprijateljeve avijacije. Zadatak:

S brigadom koja se nalazi na odmoru u rajonu s. Jamnice i s. Kramarići, dati otpor i spriječiti prodor na područje Pokuplja.

U ulozi komandanta brigade procijenite situaciju, donesite odluku i izdajte potrebnu zapovijest. Rješenje predati do 21. XI 1944. godine.

Dne 1. XI 1944.

Komandant p.pukovnik
Martin Dasović

Šteta je što ne postoje pismeni tragovi o tome, kako su komandanti brigada, načelnici štabova i operativni oficiri riješili ovaj, ali i druge taktičke zadatke i koliko su imali koristi za praktičko djelovanje u borbi. Ali, ono što je bilo zanimljivo u tome jest: čvrsta veza taktičke obuke štabova sa taktičkim varijantama mogućih djelovanja neprijatelja na tome terenu, što je neosporno utjecalo na širenje opće i vojne kulture, širenje vidika u oblasti primijenjene taktike i operativne vještine.

Iako je to bila samo jedna nedovršena i nedostatno razrađena epizoda u stručnom pripremanju štabova za rješavanje mnogih sličnih situacija u stvarnosti - bilo je to i dobro i korisno.

Ovome valja dodati i rezultate u obrazovanju nižeg rukovodnog kadra u Vojnoj školi divizije u Jamničkoj Kiselici, nezavisno od toga što se sve događalo na bojnopolju Pokuplja i Žumberka. Školu je do polovine studenog već završila VII klasa pitomaca, sa 47 mladih komandira. Ako je ona bila nekakav prosjek, to znači da je kroz učionice i poligone ove škole prošlo više od 300 boraca s perspektivom da, jednog dana, postanu vojni zapovjednici.

O uspjehu govori i izvještaj Komande Vojne škole Štabu 34. divizije u povodu završetka VII klase podoficirskog kursa, dana 10. XI 1944. godine.

“Na kraju završnog ispita, piše u izvještaju, za dužnost komandira čete osposobljeno je i ocijenjeno 6 drugova, za vodnike 18, za desetare 17, za borce (nesposobni za rukovodioce) - 3. Neocijenjena su 3 pitonica. Svega 47.”

U nastavku piše, da se čitav kurs, a pogotovu završni ispit, odvijao u vidu takmičenja i proglašenjem petorice najboljih. A najbolji pitomac u toku cijelog kursa i na završnim ispitima bio je drug Emil Šoštar iz brigade “FOS”. Iako najmlađi po godinama (ima 15 godina), omladinac Šoštar je pokazao naročitu ozbiljnost i inteligenciju, a pogotovo se isticao na praktičkim vježbama, piše u izvještaju, kada mu je nekoliko puta povjerenost da u ulozi desetara ili vodnika samostalno rukovodi jedinicom u borbi što je on izvodio na najveće zadovoljstvo i njegovih drugova i nastavnika. S obzirom i na sve druge osobine, discipliniranost, odgovornost i volju za rad, komanda škole ga je preporučila za “daljnje vojno školovanje.”

Uz Vojnu školu organizirani su i drugi tečajevi za osposobljavanje političkih delegata, za stjecanje specijalističkih stručnih znanja, za mine-re, protutenkovce, nišandžije i druge specijalnosti.

Svi ovi podaci otkrivaju sliku jednog napora da se u preteškim uvjetima rata, u oskudici vremena i sveopćeg umora i neispavanosti, učini sve što se moglo, u širenju vojno-stručne izobrazbe i opće kulture.

Veća stručnost i šire znanje, svatko se mogao uvjeriti, povećavali su uspjehe u borbi i smanjivali cijenu u krvi i žrtvama.

Akcije 34. divizije pod kraj 1944. god.

34. divizija zakoračila je u posljednji mjesec ratne 1944. godine, riješena da likvidira još nekoliko uporišta na prometnim koridorima što prolaze kroz njen borbeni prostor i što bliže Zagrebu i Karlovcu. To su bila uporišta u selima Luka Pokupska i Zamršje, na lijevoj obali Kupe, a zatim i u s. Babići na pruzi Zagreb-Karlovac. Planirani su i napadi na posade u selima Kalinovec, Stupnik, Remetinec, a potom i na posade u Žažini, Domagoviću, Draganiću, pa čak i udar po neprijatelju na najsjevernijoj točki borbenog prostora divizije, u Bregani.

U međuvremenu, doći će i do neplaniranih borbi koje su vođene prilikom novih pokušaja prodora neprijateljevih snaga od Brezovice i Zdenčine prema Pisarovini (13. i 14. XII. 1944.) na položajima Hasan Brega, i od Karlovca i Rečice prema Kupčini (27. i 28. XII.).

Tih dana stizale su, na položaje u Pokuplju, gdje je bila okupljena glavnina 34. divizije, mnogobrojne vijesti o kojima su borci živo raspravljali, a neke su ih posebno raspoležile. Ofenzivnim djelovanjem jedinica NOVJ, oslobođeni su veliki dijelovi Jugoslavije. Nakon oslobođenja Užica, središta prve partizanske republike iz 1941. godine, Srbija je konačno bila slobodna, a u njenom sastavu i Kosovo i Metohija i Vojvodina, a slobodna je i Makedonija. Razbuktale su se borbe za oslobođenje Crne Gore i Sandžaka, zapadne Hercegovine i Dalmacije.

Oslobođenje Dalmacije i otoka

Jedinice 8. korpusa uspješno su okončale operaciju za oslobođenje Knina, gdje je neprijatelj dobio uništavajuće udarce. Pobjedonosnim završetkom te operacije, Dalmacija je dočekala slobodu. U vezi s tim, 8. korpus NOVJ dobiva od maršala Tita i Vrhovnog štaba NOV i POJ naročito odgovorni, vojni i politički zadatak - čvrsto držati dalmatinske otoke i obalu i odlučno odbiti preko tog prostora ubacivanje na naše ratište, bilo koje strane vojne formacije uključujući čak i savezničke iz Italije. Jer, to bi se moglo i dogoditi pod određenim izgovorom, a na zahtjev i pritisak četnika Draže Mihajlovića i domobranskih vojnih formacija inspiriranih Mačkovom politikom uspostavljana veza sa saveznicima, ne bi li se tim putem vratio u zemlju kralj i održao kontinuitet, nazovi države NDH, samo pod drugim, mačkovskim rukovodstvom, čime bi snage kontrarevolucije u zemlji dobile podršku i novu snagu.

Bio je to, dakle, dalekosežan potez Tita i Vrhovnog štaba NOV i POJ, i rezultat je odlučnog stava da sačuvamo Novu i Avnojsku Jugoslaviju, da sami podržimo naše ratište i potpuno oslobodimo zemlju što treba biti djelo naših ruku, naših revolucionarnih boraca, stasalih u svim narodnim sredinama.

A mi smo svoje anglo-američke saveznike visoko cijenili, i cijenit ćemo ih dalje, po drugim važnim stvarima, po njihovoj ulozi u pobjedi nad Hitlerovom soldateskom na frontovima u Italiji i na Zapadu, a i zbog njihove pomoći u oružju i ratnom materijalu koju su davali jedinicama NOVJ. Na jugoslavenskom prostoru, mi smo imali dovoljno snaga da se sami obračunamo s Nijemcima i njihovim domaćim pomagačima: ustašama, domobranima, legionarima, četnicima svih sorti, belogardistima, sa satelitskim SS divizijama regrutiranim od domaćih stanovnika kao što su to bile 7 SS divizija "Princ Eugen", sastavljena pretežno od folksdojčera, 13. SS "Handžar" divizija u Bosni i "Skenderbeg" SS divizija na Kosovu i Metohiji.

Zadatak 8. korpusa da očuva Dalmaciju, bio je, dakle, u funkciji borbe za slobodu i integritet Nove Jugoslavije koja se podizala na tekovinama NOB-e, koje su već do tada bile usvojene od većine građana naše zemlje u svim krajevima.

U to vrijeme, okončane su i vrlo teške borbe vojvodanskih jedinica iz 51. divizije i 73. divizije Crvene armije kod Batine koje su prešle Dunav i postavile mostobran u Baranji. Jedinice Crvene armije u Mađarskoj uspostavile su vezu (8. 12. 1944.) i s jedinicama nama susjednog 10. korpusa "zagrebačkog" na Dravi kod Virovitice. Taj događaj srušio je sve mačkove parole, raširene po selima Pokuplja, da je "Crvena armija pomogla oslobođenju Srbije, ali da neće pomoći partizanima u Hrvatskoj."

Osim toga, odvijalo se i intenzivno povlačenje njemačke grupe armija "E" s Balkana i Jugoslavije, i to preko Bosne i dolinom Save prema Zagrebu. Napredujući preko Srijema, 1. proleterski korpus i jedinice 68. korpusa Crvene armije, stižu na vidik Vinkovcima i Vukovaru. Južno od Save, formirana je nova velika grupacija divizija NOVJ (17, 23, 25, 28. i 45. divizija) čiji je zadatak bio da, krenu u odlučan prodor općim pravcem, Tuzla-Doboj. Krajem prosinca formirane su i dvije zrakoplovne divizije - 11. lovačka i 42. jurišna divizija NOVJ. Od talijanskih partizana formirana je u zapadnoj Sloveniji divizija "Garibaldi Natisone" ...

Obavještajni organi s terena počeli su tih dana primjećivati i promjene u organizacijskoj strukturi ustaško-domobranskih jedinica. Kasnije je utvrđeno daje bila riječ o jednoj, trećoj po redu, reorganizaciji kojom su iz postojećih sastava formirane mješovite ustaško-domobranske divizije. Saznalo se da će dijelovi triju takvih divizija biti uključeni u borbi protiv 34. divizije i to:

- Dijelovi Druge ustaško-domobranske divizije sa sjedištem u Zagrebu. Sastav: 15. i 20. ustaška i 20. pješadijska brigada. Operativno djelova-

- nje te divizije bilo je predviđeno i na prostoru Zagreb-Velika Gorica;
- Dijelovi ustaško-domobranske divizije sa sjedištem u Sisku, odnosno Dvoru na Uni. U njenom sastavu su: 7. lovačka, 8. i 19. ustaška i 14. pješadijska brigada. Njeno operativno područje bilo je Sisak-Sunja-Dvor. Dijelovi te divizije, uglavnom 14. brigada, uključuje se u Turo-polju i Posavini protiv 34. divizije NOVJ;
 - 13. ustaško-domobranska divizija sa sjedištem u Karlovcu. Sastav: 3. i 17. ustaška i 12. pješadijska brigada. Operativno područje na karlovačkom kotaru, Karlovac-Duga Resa-Kamensko.

Ostale ustaško-domobranske divizije bile su u skladu s novom reorganizacijom raspoređene van borbenog područja 34. divizije.²³⁰

Partijska konferencija 34. divizije

U takvim općim prilikama i vremenskom razmaku između borbenih aktivnosti koje su bile planirane da se izvedu u prosincu 1944. godine, divizijski komitet KP 34. divizije, odlučio je održati partijsku konferenciju na kojoj je uzelo učešće 260 delegata iz svih partijskih ćelija divizije. Konferenciji su prisustvovali i članovi CK KPH, PK SKOJ-a Hrvatske, predstavnici KP 4. korpusa NOVJ, delegat Okružnog komiteta KPH za Pokuplje i drugi gosti.

U prvom dijelu konferencije data je opća slika aktivnosti partijske organizacije u diviziji, vojno-političke situacije i stanja na jugoslaven-skom i savezničkim ratištima. Referat o političkom i organizacijskom stanju partijske organizacije divizije podnio je sekretar Divizijskog komiteta KP, Božo Rkman. Tom prilikom je iznio da partijska organizacija u diviziji broj 415 članova KP i 64 kandidata. Među komunistima 158 su bili radnici, a 198 seljaci. Organizacija SKOJ-a u diviziji brojila je 578 članova. To je praktički značilo daje 1050 boraca i rukovodilaca divizije bilo direktno politički vezano za komunistički i radnički pokret naše zemlje, ili svaki četvrti pripadnik divizije.

O međunarodnoj i unutarnjoj vojno-političkoj situaciji, referate su podnijeli komesar divizije Franjo Knebl i komandant divizije Martin Dasović.²³¹

U njihovim izlaganjima bilo je riječi o velikim pobjedama Crvene armije koja je nezadrživo prodirala u Hitlerovu tvrđavu s istoka, kao i

²³⁰ Vlado Strugar: “Jugoslavija 1941 - 1945.”. VIZ, Beograd, 1970, str. 326.

²³¹ DASOVIĆ MARTIN, general-pukovnik JNA, rođen u selu Prvan kod Perušića (Lika) 9. XI 1913. Prije rata završio pravni fakultet. U NOP se uključio 1941. godine a u članstvo KPJ primljen - 1942. tokom NOR-a vršio je više odgovornih dužnosti. Bio je zamjenik komandanta 6. primorsko - goranske brigade, komandant 1. i 3. brigade 13. divizije i komandant 34. udarne divizije. Nakon rata obavljao je visoke vojne i vojno - upravne dužnosti. Bio je generalni direktor Direkcije vojne industrije, načelnik uprave u Generalštabu JNA i načelnik Kabineta SSNO. Odlikovan je s više visokih ratnih i miro-dopskih odlikovanja - OBJ, ORZ, OZN i drugim.

pobjedničkim operacijama angloameričkih armija na frontama u Italiji i Francuskoj. Data je opća ocjena suradnje dijelova Crvene armije i NOVJ u zajedničkim operacijama za oslobodenje istočnih dijelova zemlje i glavnog grada Beograda, što je provedeno na osnovi sporazuma Vrhovnog komandanta NOV i POJ, maršala Tita potpisanog u rujnu 1944. u Moskvi. U tom sporazumu utvrđeni su ciljevi, zadaci i okviri zajedničkih operacija na jugoslavenskom ratištu, a nakon kojih će dijelovi Crvene armije napustiti naš teritorij.

Objašnjeno je, razumije se, i krupno političko pitanje koje je posebno zanimalo borce, sporazum Tito-Subašić, i izazvalo žive komentare. Bilo je boraca koji su strahovali da će se preko tog sporazuma vratiti odnosi koji su bili u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji.

U opširnoj raspravi, dotaknuta su i pitanja iz vojno-političke situacije na vojnom području 34. divizije. U okviru toga: moralno-političko stanje u neprijateljevim jedinicama, o previranjima u institucijama ustaške države, ponašanje mačkovih glasnogovornika i utjecaja toga na svijest naroda u Pokuplju, Posavini, Žumberku i šire. Dosta se govorilo o stanju svijesti, radu i ponašanju u brigadama i odredima 34. divizije. Na kraju plodne rasprave, konferencija KP 34. divizije usvojila je rezoluciju u kojoj su, između ostalog, usvojeni i ovi pogledi, ocjene, stavovi i zadaci:

“Mudro vođena politika i značajni uspjesi NOVJ, trgaju maske sa lica prikrivenih slugu okupatora. Izdajnička i špekulantska klika Mačeka, koja pod okriljem okupatora vodi podmuklu borbu protiv NOP-a, pokušavajući da uvlačenjem sinova našeg naroda u domobranstvo pomogne okupatoru da produži rat i patnju našeg naroda je u priličnoj mjeri razgoličena u svojoj gnusnoj izdaji.

Puni povjerenja u rukovodstva KPJ i njezin CK, naši narodi vedra čela gledaju u skoro oslobodenje i svjetliju budućnost-“

U trećem odjeljku rezolucije date su ocjene i pogledi komunista na moralno-političko stanje u diviziji pri čemu se ukazuje na uspjehe, korisne i poučne za sve, a isto tako i na nedostatke koje treba što prije otkloniti. U tom poglavlju je, između ostalog, zapisano i ovo:

“Konferencija je ustanovila da pored uspjeha postoji i niz manjih ili krupnijih nedostataka, propusta i grešaka.

1. Političkoj i teoretskoj izgradnji članstva nije se posvetila dovoljna pažnja. Dosadašnji rad bio je bez dovoljno plana i sistema. Naše partijske jedinice nisu postale naša revolucionarna škola. Otuda je i proizašao čitav niz slabosti, nedostataka i pogrešaka.

2. Pored uspjeha u borbama vojnih jedinica naše divizije, postoji čitav niz vojničkih nedostataka, kao: neimanje potrebne samoinicijative kod štabova, pomanjkanje snalažljivosti, nekorištenje manevra, nedovoljna primjena partizanskog načina ratovanja i izvođenja sitnijih akcija, nedržanje u konspiraciji naših namjera, nevođenje računa o utrošku municije, nekorištenje u dovoljnoj mjeri teškog naoružanja, slabo vođenje računa o osiguranju, te nepridavanje pune važnosti značaju izviđačkom i obavještajnom radu i službi.

Naši vojni rukovodioci nisu posvećivali dovoljno pažnje izučavanju vojne nauke, što je imalo za posljedicu nedovoljnu pomoć mlađim starješinama i borcima.

3. Naši bataljonski birovi nisu dali dovoljnu pomoć četnim ćelijama u njihovom radu. Rad birova se šablonizirao ...

4. Partijske ćelije nisu svojim radom obuhvatile sve svoje članove. One nisu dovoljno pomogle političkim komesarima u tumačenju borcima linije NOB.

5. Sastanci bataljonskih biroa i ćelija nisu redoviti, dugo traju i nisu pripremljeni, što dovodi do slabih rezultata.

6. Partijska organizacija je malo radila na podizanju autoriteta vojnih rukovodilaca.

7. Odnos prema novomobiliziranim borcima bio je uglavnom pravilan, ali je rad na njihovom uzdizanju bio slab i bez dovoljno razumijevanja.

8. Pomoć SKOJ-u, glavnoj rezervi naše Partije, osjetila se tek u najnovije vrijeme, ali ni danas nije dovoljna.

9. Radi nedovoljne i neredovite povezanosti naše partijske organizacije s partijskim organizacijama na terenu, učinjeno je niz teških grešaka prema narodu koje su rušile ugled naše vojske.

10. Divizijski komitet nije djelovao kao partijsko rukovodstvo po svim odgovarajućim pitanjima u diviziji. Njegova pomoć partijskim organizacijama treba biti veća."

U četvrtom odjeljku rezolucije postavljeni su prvi i najvažniji zadaci na kojima se mora osjetiti najveća aktivnost komunista, partijskih ćelija i cijele partijske organizacije, a naročito Divizijskog komiteta KP. U tom odjeljku stoji:

1. Divizijski komitet mora postati rukovodiocem političkog rada i života divizije. On mora pružiti punu pomoć bataljonskim biroima, pronalazeći najpodesnije metode rada pomoću kojih će se mobilizirati cijela partijska organizacija na rješavanju najvažnijih problema divizije.

2. Partijska organizacija mora pružiti još veću pomoć političkim komesarima. Ona treba nastaviti sa radom na raskrinkavanju Mačeka i njegove klike. Ona mora uložiti sve snage na obrazovanju i političkom uzdizanju boraca, bivših domobrana i legionara.

3. Partijska organizacija je dužna pomagati vojne rukovodioce u brzom i potpunom rješavanju vojnih naređenja i zadaća i omogućiti im pravilno komandiranje. Partijska konferencija podvlači da je daljnje uspješno vođenje rata za oslobođenje naše domovine, uz najmanje žrtve, za skori završetak našeg oslobodilačkog rata, nužno i dalje neumorno podizati borbenu sposobnost vojnih jedinica, ratnu vještinu naših boraca, a u prvom redu podizanje vojničkog znanja naših vojnih rukovodilaca."

U nastavku rezolucije istaknuti su i zadaci komunista i organizacija KP i na drugim sektorima rada, pri čemu se ističe: da treba razvijati kultumo-zabavni i prosvjetni rad u jedinicama, politički rad među borcima u smislu sprečavanja dezerterstva. S tim u vezi, treba više iskoristiti uspjehe što ih postižu NOVJ i naši saveznici u antihitlerovskoj koaliciji protiv njemačke fašističke armije. U rezoluciji je istaknuta potreba organiziranijeg rada na razvijanju drugarstva i pravilnih međusobnih odnosa među borcima. Na kraju rezolucije se ističe odgovornost svako člana KP za moralno-političko stanje u jedinicama i njihovu odlučnost i dosljednost za izvršavanje zadataka. Poseban zadatak komunista je politički rad u narodu i briga za pravilan odnos prema narodu.

Partijska konferencija dala je ocjenu svih problema s kojima se suočavala divizija. Komunisti su obogatili svoje političko znanje i razumijevanje svih prilika s kojima su bili okruženi. Konferencija je, opće uzev, utjecala na mobilnost komunista u prvim pravcima - među borcima i u narodu. Njen odjek je bio snažan. On se osjetio i u povećanoj odgovornosti u pripremi i izvođenju borbenih akcija u koje će divizija ići sljedećih dana.

U povodu Divizijske partijske konferencije glumačka družina ZAVNOH-a izvela je, za sve njene sudionike, bogat kulturno-umjetnički program. Prikazani su pozorišni komadi: “Babuška” i “Strašljivac”. Među partizanskim glumcima su posebno zapaženi Vjekoslav Afrić i humorist August Cilić glumci Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba. Vojna muzika 4. korpusa NOVJ izvela je nekoliko partizanskih kompozicija.

Razaranje uporišta u selima Luka Pokupska, Zamršje i Babići

Prvi dani prosinca 1944. protekli su relativno mimo. Vođene su borbe manjim snagama, odvojeno, najčešće u zasjedama. Treći bataljon Karlovačke brigade dočekao je na položajima osiguranja između Blatnice i Šišljavića nailazak oko 150 neprijateljevih vojnika. Dočekani su vatrom iz bliskog odstojanja i neprijatelj je protjeran. Istog dana 1. četa 1. bataljona T- P odreda(1 .XII) sačekala je u zasjedi na cesti Zagreb-Sisak, kod k. 114 tri njemačka kamiona. Kamioni su naletjeli na plotune i rafale spremnih boraca. Bio je to uspješan dan za tu četvu. Na tom istom mjestu dočekao je 1. bataljon T-P odreda, osam njemačkih kamiona. I oni su uletjeli u gustu vatru s bliskog odstojanja. Učinak je bio velik.

Dva dana kasnije, (3.XII) 2. bataljon i inženjerska četa brigade “FOS”, napali su vahtarnu (skretničareva kuća) između Vukovine i Buševca u kojoj se nalazila njemačka posada. Napad nije uspio. Satnija ustaša zaustavljena je, (5. XII) od strane 1. bataljona KP odreda prilikom ispada prema osloboдном teritoriju kod s. Grič. Neprijatelj je odbijen. Treći bataljon T-P odreda dočekao je, (6. XII) u zasjedi u blizini želj. stanice Peščenica kolonu od oko 100 ustaša. Naletjeli su na gustu vatru i morali se povući. Sličan uspjeh postigao je dan kasnije i 2. bataljon ŽB u zasjedi na putu od Rečice prema s. Luka Pokupska. Neprijatelj je razbijen i protjeran. To isto uspjelo je i 3. četi 1. bataljona T-P odreda kod s. Lukevec na čije je zasjedne položaje naišlo 30 ustaša. Neprijatelj je protjeran.

Najtežu borbu vodio je 2. bataljon S-J odreda kod Slanog Dola, koji je dočekao kolonu od oko 800 ustaša, gestapovaca i domobrana. Hrabro je udario po njima, postigao izvjestan uspjeh, ali se pred nadmoćnim neprijateljem morao povući.

A onda su uslijedili i napadi s većim ambicijama i vojno-političkim efektima. Prvi na redu, prema planu Štaba 34. divizije, bili su napadi na uporišta u selima oko Rečice, Luki Pokupskoj i Zamršju, koju su branili mobilizirani seljaci tzv. narodni milicioneri, iz okolnih sela, s ustaškim uvjerenjem.

Posadu u Luki Pokupskoj činila je jedna satnija “milicionera”, jačine oko 120 vojnika naoružanih talijanskim puškama. Posada u Zamršju bila je iste jačine.

U obližnjem uporištu Rečica, odakle je bila moguća brza intervencija, nalazila se satnija ustaša naoružanih s jednim teškim i 3 laka minobacača, 1 PT topom, s 5 mitraljeza i 10 puškomitraljeza ...

Treća satnija “milicionera” naoružanih s puškama nalazila se na želj. stanici Rečica.

Štab 34. Divizije, naredio je Štabu Karlovačke brigade likvidiranje oba uporišta u selima Luka Pokupska i Zamršje. Na izvršenju tog zadatka angažirat će se i bataljon Žumberačke brigade.

Štab KB riješio je da posade u Luki Pokupskoj i Zamršju napadne sa sva četiri bataljona. U duhu te odluke rasporedio je borbene zadatke:

- Prvi bataljon, pojačan s teškim minobacačem, ima zadatak napasti posadu u Luci Pokupskoj nastupajući iz pravca s. Lopate. Dijelom snaga treba obaviti lažni napad na uporište Rečica;
- Drugi bataljon treba napasti s. Luka Pokupska sa sjev. Strane, od Lučkog Polja, održavajući desnu vezu s 1. bataljonom;
- Treći bataljon će, napasti posadu u Luci Pokupskoj i Zamršju iz sjev.-zap. pravca, prilazeći uporištu iz šume Zavijača, odražavajući vezu desno s 2. bataljonom i lijevo sa 4. Bataljonom;
- Četvrti bataljon, opaćan s jednim PT topom, mitraljezom i jednim teškim bacačem, ima zadatak napasti posadu u Zamršju nastupajući od s. Blatnice;
- Četa Žumberačke brigade i inženjerska četa KB uključene su na osiguranje napada prema Karlovcu i Rečici i na rušenje pruge između Rečice i Karlovca i
- Napad na spomenuta uporišta izvršiti u 23 sata, 7. prosinca 1944. godine.

Raskvašen i blatnjav teren utjecao je na znatno sporije kretanje jedinica prema objektima napada, nego što se to predviđalo pa se s napadom počelo s dva i pol sata zakašnjenja, tj. u 01,30 sati, 8. prosinca.

Bataljoni, svaki iz svog pravca, krenuli su oštro na uporište. Posade su pružale slab otpor. Već od samog početka napada vidjelo se da se Pavelićevi milicioneri ne namjeravaju boriti. Napuštali su svoje položaje i bježali kuda koji. Jedinice su nastojale da ih hvataju u bijegu. Ali, mrak i veliko blato otežavali su progon. Ipak, zarobljeno je 26 vojnika, a 22 su ubijena u borbi. Ostalima je uspjelo pobjeći. Zaplijenjen je 1 teški mitraljez i 1 laki mitraljez, 1 laki minobacač 1 pištolj, 24 puške, 1 putnički automobil, 12 ručnih bombi, 500 metaka i izvjesna količina ratne opreme.²³²

Brigada je imala 2 lakše i dva teže ranjena borca. Ranjeni borac Stjepan Samovjoska iz Duge Rese umro je kasnije od zadobivenih rana u bolnici.

Razbijanje uporišta u Luki Pokupskoj i Zamršju imalo je veliki vojno-politički odjek u Rečici i svim okolnim selima, duž lijeve obale Kupe.

²³² J. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, str. 250 i 251.

Zbog toga što su poraz doživjeli domaći ljudi, koji su nasjeli na ustašku i mačkovsku propagandu i svrstali se, da bi “sačuvali glavu”, u ustašku tzv. “narodnu miliciju”, a dogodilo se suprotno od njihovog nadanja. Na pragu rodne kuće, ili rodnog kraja, poginula su samo te noći, 7./8. prosinca, 22, a zarobljeno ih je 26. Ali i ostali, što su te noći, koristeći se mrakom i gustom maglom, izbjegli svojoj sudbini, nisu bili sigurni da će preživjeti sljedeće dane i noći. Zbog toga su sve špekulativne računice kako da se i u posljednjem času izbjegne mjesto u stroju narodne partizanske vojske ostale bez rezultata.

Nakon okršaja u Luki Pokupskoj i Zamršju, 34. divizija se, u skladu s planom borbenog djelovanja, pokrenula bliže Zagrebu. Prvo na redu bilo je uporište u selu Babići, koje se nalazi u kompleksu sela Horvati, a posadu je činila je 4. bojna 20. zagrebačkog posadnog zdruge, 2. hrvatske divizije, jačine nešto više od 400 vojnika. Zapovjednik je satnik Ivan Kostelac. Ta bojna je samo nekoliko dana ranije stigla iz Austrije gdje je provela borbenu obuku na poligonima nastavnog centra u Stokerau. Obuku je završila kao 1. bojna školske pukovnije.²³³

Prema svim procjenama riječ je bila o jedinici regrutiranoj od mlađih i dobro obučениh vojnika, ali, nedovoljno prekaljenim u borbama. Sve to trebalo je uzeti u obzir kod izrade plana snaga, najpogodnijeg oblika napada, sredstava i vatrene moći s izrazitom odlučnošću da se neprijateljev otpor slomi prvim udarom.

Za likvidaciju bojne u Babićima, Štab 34. divizije uključio je sve tri brigade, s tim da brigada “FOS” izvede napad i likvidira uporište, time će se bitno oslabiti, neprijateljev sistem osiguranja pruge i ceste Zagreb-Karlovac, a ostale dvije brigade da osiguraju napad na Babiće od intervencija iz pravca Zagreba i Samobora, na čemu će se uključiti ŽB, a prema Zdenčini, KB. (Vidi kartu br. 23, str. 457.)

Dok se brigada “FOS” pripremala za napad, Karlovačka brigada zauzela je položaje osiguranja prema Zdenčini i Klinča Selu na liniji: s. Sluki, na cesti Zagreb-Karlovac, s. Vidalin. A ŽB posjela je položaje prema Zagrebu i Samoboru na liniji s. Lovrić-Rakov Potok-Jurinci.

Napad na Babiće izveden je 10. prosinca 1944. u 21 sat. Bataljoni brigade “FOS” približavali su se uporištu Babići sa tri strane:

- sa sjev.-zap. strane, od sela Bencekovići, pojavio se 3. bataljon;
- sa južne strane, od sela Gorjanci, 4. bataljon, a
- sa sjev.-ist. strane 2. bataljon.

Prvi bataljon stavljen je u brigadnu rezervu jugoistočno od s. Pipici, u spremnosti za uvođenje u borbu. (Vidi kartu br. 24, str. 458.)

Bataljoni su neopaženo prišli uporištu do na oko 200 koraka. Tek tada je vanjsko osiguranje uporišta nešto osjetilo i otvorilo slabiju vatru.

²³³ Dnevno izvješće Glavnog stožernog ureda Ministarstva oružanih snaga NDH. Arhiv II, reg.br. 9/5, k. 1230.

Žumberačka partizanska bolnica

Bataljoni su u tišini nastavili laganim kretanjem prema uporištu, ne otvarajući vatru, sve dok nisu stigli do žičanih prepreka.

U 21,15 sati, otvorena je kratka, ali snažna minobacačka vatra po otpornim točkama. Učinci vatre bili su veoma dobri, što se moglo primijetiti po znacima kolebanja i brzog kretanja u uporištu. Nakon prekida vatre, bataljoni su sa svih strana pošli na odlučan juriš, nastojeći da već u prvom udaru likvidiraju otpot. U silovitom naletu borci su smjelo uskakali u roveve i bombama i kundacima istjerivali neprijatelja iz vatrenih gnijezda i skloništa. Samo jedna četa 3. bataljona zarobila je u kratkom roku nekoliko desetina vojnika s oficirima na čelu.

U nastavku proboja u selo vidjelo se da je u uporištu vladala prava panika i dezorijentacija. Poveća grupa pokušala se probiti prema obližnjem uporištu u Stupniku, ali ju je 3. bataljon vratio u Babiće, što je dovelo do još većeg rasula. Borci su tada zapalili dvije zgrade koje su osvijetlile selo i otkrile pravi kaos u njemu. Pojedine grupe tumarale su

tamo amo, tražeći izlaz iz sela. Nekim grupama je to i uspjelo. Probile su se prema istoku gdje je obruč zatvarao 2. bataljon, ali veći broj njih bio je zarobljen ili poginuo. Za onima koji su se probili, pojurile su dvije čete. Međutim, mrkla noć je bila dobar saveznik bjeguncima, pa progon nije uspio. Ali, odbjegli vojnici naletjeli su na nabujali potok Lomnicu u kome su se, to se kasnije saznalo, devetnaestorica utopila.

Borba je trajala nepunih pola sata i okončala se u 21,50 sati. Tada su se bataljoni dali na posao. Prikupljali su zarobljene i ranjene i ratni plijen. U mračnom selu Babići nazirala se stravična slika. U grupi zarobljenika izbrojano je 20 vojnika koji su drhtali od straha, neizvjesnosti i hladnoće. S njima je bio i njihov zapovjednik. Osamdeset i sedam vojnika je poginulo.²³⁴ Njihova tijela razbacana po ulicama i dvorištima Zaplijenjene su veće količine ratnog materijala, odnosno, gotovo cijelo naoružanje neprijateljskog bataljona. Prikupljeno je 5 teških i lakih minobacača sa 506 mina za teške i 1.450 mina za lake minobacače, 7 teških mitraljeza i 15 puškomitraljeza, 218 pušaka sa 55.000 metaka, 8 automata, 10 pištolja, 400 ručnih bombi, 1 motorbicikl, 3 bicikla, 1.500 kg hrane, 16 pari konja sa kolima, 20 brdskih kazana ..²³⁵

U borbi za uporište u s. Babići brigada "FOS" imala je 12 poginulih. Njen 2. bataljon izgubio je dva komandira čete, starije vodnike Vinka Stepanića i Ivana Pavišića i komesara čete, poručnika Stjepana Latina. Među poginulima bio je i politički delegat Franjo Ifio. Ranjeno je 16 drugova, među kojima su bili i komesar čete i 3 politička delegata vodova.

Za vrijeme napada brigade "FOS" na posadu u Babićima neprijatelj nije intervenirao iz Zdenčine prema položajima KB kod s. Sluki i Vidalin. Zadovoljio se time što je ispalio desetak mina na položaje KB, ali bez ikakvog učinka.

Žumberačka brigada je u međuvremenu napala posadu u bunkeru kod mosta na rječici Lomnici. Tom prilikom je 3. bataljon zarobio 6 vojnika, među kojima i jednog oficira, a trojica vojnika su poginula. Zaplijenjeno je 6.000 metaka, 1 teški minobacač sa 75 mina, laki minobacač sa 15 mina, 2 p-mitraljeza i postolje za teški mitraljez "Breda".²³⁶ Mineri Žumberačke brigade su ujedno srušili most na Lomnici i presjekli prugu na 286 mjesta.

Velik uspjeh što ga je brigada "FOS" postigla, likvidirajući posadu u Babićima, jačine jednog dobro naoružanog i opremljenog bataljona, i sve mjere što ih je za uspjeh te akcije poduzeo Štab 34. divizije i te brigade,

²³⁴ Izvještaj Štaba 34. divizije, br. 280. Od 119.12.1944. Štabu 4. korpusa o svladavanju posade u s. Babići. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, dok. 5

²³⁵ U Bojnoj relaciji 1. zbornog područja od 13.XII 1944. O borbama 2., 3. i 13. ustaško-domobranske divizije, između ostalog stoji: "10.XII jake partizanske snage napale su posadu u s. Babići (16 satnika i 60 domobrana). Zbornik NOR-a, Tom V, knj.36, dok. 168, str. 747-751.

²³⁶ Arhiv VII, Fond NOB. br.reg. 9-1. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, str. 307-309.

pouzdanost, čvrstina i odlučnost Karlovačke i Žumberačke brigade na položajima osiguranja prema Zagrebu i Zdenčini, dali su samo u jednoj borbi toliko rezultata što se, te mračne i hladne noći nije moglo ni naslutiti. Jer, poraz je doživjela školovana i uvježbana jedinica u koju su polagane velike nade.

Poraz se dogodio na točki samo 16 km udaljenoj od Zagreba, gdje su se nalazili najviši organi ustaške vlasti i njemačke vojne sile. Nije slučajno što neprijatelj nije ni dospio, jer nije ni pokušao, nešto učiniti da spasi svoj dobro organizirani, obučeni i dobro naoružan bataljon, bar da je pokušao oprati obraz pred svojom javnošću.

Uspjeh te noći bio je posebno poučan za sve štabove. On je zorno svima pokazao rezultate koji se postižu uz valjanu procjenu svih elemenata operativno-taktičke situacije, a naročito neprijateljeve snage i morala, ali i mogućnosti svojih jedinica, vremena, prostora i meteoroloških faktora.

Ni jedno od kardinalnih pitanja primijenjene partizanske taktike i operativne vještine nije ovog puta zanemareno. Ostvaren je potpuni sklad između procjene taktičke situacije, izbora pokreta i uključanja potrebnih snaga za napad i za borbeno osiguranje. Dodajmo tome i odgovornost štabova i ispoljenu želju da se te noći ostvari maksimum, zatim dobru suradnju između prve linije i vatrene podrške, suradnju između bataljona, besprijekorno funkcioniranje veze ... Sve su to razlozi da rezultat bude baš takav kakav je i bio.

Rezultat je bio dobar, bez obzira što nije bila riječ o većoj disproporciji snaga u korist brigade "FOS", uspoređujući je s bataljonom koji se branio. Brigada "FOS" imala je povjerenje u jedinice na borbenom osiguranju, i mogla je činiti sve što je trebalo. I ona, je to i učinila, i u tome se, posebno istaknulo borbeno djelovanje njenog 1. 3. i 4. bataljona.

Uspješan napad na Stupnik

Pobjeda nad neprijateljem u uporištu Babići, logikom stvari, širila se dalje, dalje prema Zagrebu. Na redu su bile posade u s. Kalinovici i Stupniku. Posadu u s. Kalinovici činilo je oko 80 domobrana iz 4. satnije 3. bataljona 20. pješadijske brigade i 40 žandara sa 2 mitraljeza i 8 p-mitraljeza. U s. Stupnik bila je posada jačine od oko 50 domobrana iz iste brigade, a u njenoj blizini prema Zagrebu, postojala je njemačka aero-baza. U Kerestincu se nalazila oficirska artiljerijska škola s jednom ustaškom satnijom. Obzirom na blizinu i drugih jakih uporišta, posebno Samobora, ali i svega onoga što postoji na aerodromu i oko aerodroma Pleso, na Savskom mostu, pa i u Zagrebu, i uopće na osjetljivost neprijatelja za sigurnost zagrebačke periferije južno od Save, to je bio vrlo dvojbeni pot-hvat.

Nije bio veliki problem doći do tih uporišta, mada je i to bio taktički potez s puno rizika i potrebne hrabrosti, već, povući se s tog terena nakon

napada u uvjetima aktiviranja neprijateljevih snaga s raznih strana i sa dobrim prometnicama.

Štab 34. divizije se ipak, uz sav rizik, odlučio nastaviti s likvidacijama posada u blizini Zagreba. I zato je dao sva potrebna naređenja. Žumberačka brigada napada i likvidira posadu u s. Kalinovica i da napad izvede iz ist. pravca. S jednim bataljonom treba se osigurati prema Kerestincu i Samoboru, a jedan bataljon zadržati u rezervi.

Brigada "FOS" će likvidirati posadu u Stupniku. Za osiguranje te akcije treba postaviti dva bataljona na položaje kod sela Sluki i Vidalin.

Osnovom zapovijedi Štaba 34. divizije, Štab brigade "FOS" zdao je svoju zapovijed u kojoj je ovako podijelio borbene zadatke:²³⁷

- Prvi bataljon (bez jedne čete) ima zadatak likvidirati uporište u Stupniku;
- Treći bataljon (bez jedne čete) osigurava napad na Stupnik od moguće intervencije iz Leskovca i Zagreba;
- Drugi i 4. bataljon osiguravaju napad na Stupnik od intervencije iz Zdenčine. Položaji osiguranja na liniji s. Sluki (2. bat.) i s. Vidalin (4. bat.) i
- Po jedna četa iz prvog i trećeg bataljona čine brigadnu rezervu.

Sa ovako postavljenim zadacima, brigada "FOS" krenula je iz rajona, s. Hobolić u dvije kolone. Prva, desna kolona, 1. i 3. bataljon, pojačana s odjeljenjem teških minobacača i odjeljenjem minera, krenula je prema uporištu Stupnik pravcem: s. Horvati-s. Rakov Potok. Druga, lijeva kolona, 2. i 4. bataljon, s odjeljenjem teških bacača i odjeljenjem pionira, krenula je iz s. Kramarić, pravcem s. Kupinec na položaje osiguranja kod s. Vidalin-s. Sluki.

Međutim, u toku pokreta brigade "FOS", prema objektima napada i linijama osiguranja dolazi do obrata situacije. Iz Zdenčine prema selima Kupinec i Pisarovina krenula je jača kolona, sastavljena od "B" bataljona 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka (Jägerersatz Regimente) i satnije ustaša. Ljeva kolona brigade "FOS" umjesto da stigne na položaje osiguranja na liniji s. Vidalin-s. Sluki, morala se odmah uključiti u obranu slobodnog teritorija protiv kolone koja je nastupala od Zdenčine na jug. Taj ispad iz Zdenčine, poremetio je i planove Žumberačke brigade. Istovremeno, iz Stupnika su u toku pokreta desne kolone brigade "FOS", stigli podaci o promjeni posade. Domobranci su se povukli, a stigli su Nijemci i formirali PA uporište za obranu obližnjeg aerodroma Pleso. Štab brigade "FOS" našao se odjednom pred teško rješivim problemom: napadati ili ne uporište u Stupniku? ... jer opći uvjeti se bitno promjeniše. Ipak Štab brigade se odlučio. Uprkos svemu, riješio je napasti Nijemce u uporištu Stupnik!

²³⁷ Zapovijed Štaba brigade "FOS", op.br. 25 od 13.XII 1944. Arhiv VII, Fond NOB br.reg.24-1/3, k. 1230.

Svoju odluku zasnivao je na procjeni da se neprijatelj, tek stigavši u Stupnik, vjerojatno, nije još sredio, a ni pripremio za čvrstu i organiziranu obranu. Drsko i smjelo djelovanje može u ovakvim uvjetima dati rezultat.

S takvom procjenom i odlukom, Štab brigade “u hodu” izdaje dopunska naređenja 1. i 3. bataljonu i brigadnoj rezervi. Bataljonima je naređeno da udare, što brže i energičnije. Samo takvim napadom moguće je protivnika zbuniti i likvidirati prije nego što mu pohita pomoć iz Zagreba, aerodroma Pleso ili iz Zdenčine (što je bilo manje vjerojatno, jer je dio snaga iz tog rajona krenuo u ispad prema Pokuplju).

Koristeći se tamnom i kišovitom noći, bataljoni brigade “FOS” su se neopaženo privukli do samog uporišta u Stupniku. Osorni Nijemci nisu ni slutili da će ih za koji čas, na tako osjetljivom terenu, zateći teška drama.

I, doista, dogodilo im se nešto što je ličilo na - “grom iz vedra neba!” Pola sata prije ponoći, 13. prosinca, po uporištu su šarali rafali hrabrih mitraljezaca i p-mitraljezaca 1. i 3. bataljona brigade “FOS” i odjekivale detonacije ručnih bombi. Druga četa 3. bataljona se začas domogla zgrade u kojoj se nastanio komandant PA uporišta. Puškomitraljezac Kovršin poletio je k prozoru i ubacio ručne bombe. Desetorica Nijemaca su poginula, a trojica ošamućenih podoficira izletjela su iz zgrade s rukama u vis. Treća četa 1. bataljona, predvođena komandirom Mihajlom Hadžimanovim, jurnula je na najglasnija neprijateljeva vatrena gnijezda, uništavajući ih zajedno s posadama, PA oruđima i reflektorima.²³⁸

Nijemci su napuštali kuće u kojima su spavali, kao i vatrene položaje i dali se u bijeg. Većini je i uspjelo, zahvaljujući pomrčini, da se izvuku prema aerodromu Pleso. A prepolovljena brigada “FOS” nije imala snage da napravi čvrst i neprobojan obruč oko Stupnika. Na poprištu borbe ostalo je 15 poginulih Nijemaca, među njima i poginuli zapovjednik. Zarobljena su tri njemačka podoficira. Uništen je 1 PA top i 2 reflektora, 3 trocjevna PA mitraljeza i zapaljena 2 kamiona.

Bataljoni su u toj borbi imali 4 ranjena druga. Cijela operacija završena je u 01,00 sati 14. prosinca, tj. nakon sat i pol borbe. Odmah zatim polubrigada se povukla iz Stupnika.

Žumberačka brigada, zbog neprijateljevog ispada iz Zdenčine prema Kupincu i Pisarovini, nije uspjela stići do svog objekta napada, uporišta u s. Kalinovici. Morala je, zajedno sa bataljonima brigade “FOS” (2. i 4. bat.) koji zbog istih razloga nisu uspjeli stići na položaje osiguranja, prihvatiti neplaniranu borbu.

Našavši se pred sasvim novom situacijom, Štab 34. divizije riješio je da brzo prikupi snage i protunapadom odbaci neprijateljeve kolone što su prodirale prema Pisarovini, središtu Pokuplja, gdje je, sporazumno između zaraćenih strana, ugovoreno mjesto za razmjenu zarobljenika, što je u početku izazvalo zabunu o karakteru neprijateljevog poduhvata, ali, za

²³⁸ v Valjan: Brigada “Franjo Ogulinac Seljo”, str. 262.

provedbu te namjere bilo je potrebno izvjesno vrijeme da bi se vratila glavina brigade "FOS" od Stupnika i Karlovačke brigade iz šireg rajona s. Lučelnice. Neprijatelj nije čekao, te se u borbama vođenim 13. prosinca, tvrdoglavo zaintačio na Žumberačku brigadu, a ona je čekala na položajima kod sela Bratine i dalje na liniji s. Kramarići-Kraljevac, s očiglednom namjerom da uništi brigadu. Ali žumberčani, iako su se u početku kolebali, vjerujući da Nijemci dolaze u Pisarovinu u zamjenu zarobljenika kako je to bilo i najavljeno, prihvatili su nekoliko oštih okršaja, povlačeći se organizirano na pogodnije linije otpora u dubinu (u rajonu sela Raki i Zunci) i izvodeći nekoliko protunapada u bok (kod s. Soške). Oni su tokom popodneva, 13. prosinca, ozbiljno iscrpili borbeni polet napadačevih snaga. Oko 20 sati neprijatelj je, tog dana, privremeno obustavio svoje akcije i povukao glavninu prema s. Bratini. S novim napadima počeo je sutradan ujutro. Međutim, iza ponoći, 14. prosinca, već su na poprište borbi pristizale brigada "FOS" i Karlovačka brigada, pa je bilo moguće provesti odluku Štaba 34. divizije o udaru u neprijateljev lijevi bok i pozadinu.

Bez odmora i posebne pripreme, jedinice su krenule na zadatak. Međutim, uočen je taj pokret, i u 13 sati, 14. prosinca, neprijatelj se naglo povlači prema Zdenčini. Naše brigade su ga gonile u stopu sve do Zdenčine.

Ispad neprijateljevih snaga iz Zdenčine prema slobodnom teritoriju u Pokuplju, poremetio je izvođenje plana 34. divizije u vezi likvidacije posade u Kalinovici, ali uspjeh brigade "FOS" u razbijanja njemačkog uporišta u Stupniku, sve je nadoknadio. Jer, bio je to ozbiljan i smion pothvat u jednoj neizvjesnoj situaciji u kojoj se nije moglo znati koliko će se snaga u Stupniku naći, a ni to u kakvim će se uvjetima jedinice povlačiti iz Stupnika. Sve je bilo povezano s mnogo rizika i neizvjesnosti, ali prava odluka, u pravi čas, uz brzinu i odlučnost, dali su rezultat izvan svakog očekivanja. To je bila vrlo dobra zamjena za ono što Žumberačka brigada nije mogla, zbog neprijateljevog ispada iz Zdenčine, udariti i na uporište u Kalinovici.

No, svi ti događaji što se zbiše, u tako kratkom vremenskom intervalu, naveli su na razmišljanje zbog čega je, i s kakvim ciljem neprijatelj krenuo iz Zdenčine u ispad prema Pisarovini?

Jedini logičan odgovor: Neprijatelj je to učinio radi pariranja napadima 34. divizije na uporišta južno od Zagreba: Stupnik, Kalinovicu i druga. I ako je takva pretpostavka točna, onda je neprijatelj morao, bar djelomice, znati za operativni plan 34. divizije i njene neposredne namjere. A mogao ga je saznati samo na način, ako je u Štabu, ili u neposrednoj blizini Štaba, imao obavještajca. To se, uskoro pokazalo točnim. Prva mjera što ju je poduzeo Štab 34. divizije bila je usmjerena na - budnost, i ona će na kraju otkriti, tko i kako šalje neprijatelju podatke o planovima i namjerama Štaba 34. divizije.²³⁹

²³⁹ Postojanje špijunske grupe kod Štaba 34. divizije otkriveno je tek veljače 1945.

Prepad Nijemaca i ustaša iz Zdenčine u dubinu Pokuplja, 14. prosinca, samo je odložio planirane akcije 34. divizije južno od Zagreba. Brigada “FOS” se već sljedećeg dana, odmah po protjerivanju neprijatelja u Zdenčinu, zaputila prema Zagrebu, na prostor: Remetinec-Sv. Klara-Botinec-Brezovica-Demeterje, gdje se zadržala oko pet dana. Zaredale su akcija za akcijom.

Drugi i 4. bataljon postavili su zasjedu na cesti Remetinec-Sv. Klara. Treća četa 2. bataljona, pod komandom Nedeljka Zivanovića, napala je posadu na stanici Remetinec. Domobrani su u paničnom bijegu napustili stanicu. Jedan je poginuo, a jedan ranjen. Zaplijenjene su dvije puške.

Bio je to smjeli upad 3. čete u Remetinec, s obzirom na to da se u tom času, baš u njemu, nalazio štab 1. bojne 20. ustaške brigade s jednom satnijom ustaša. Dana 17. prosinca, 1. i 3. bataljon brigade “FOS” bili su u zasjedi kod stanice Horvati. Neprijatelj se nije pojavio. Noću, 20./21. prosinca, 2. i 3. bataljon ove brigade, osiguravali su konfiskacije imovine narodnih neprijatelja u Brezovici i Demeterju.

Usporedo s ovim akcijama, izvedeno je tih dana i više drugih zasjeda u kojima se naročito isticao T-P odred. On je više noći, zaredom, bio u zasjedama na cesti Zagreb-Velika Gorica, čekajući njemačke kamionske transporte. 1 Samoborsko jaskanski odred izveo je nekoliko uspješnih akcija i zasjeda, kao: napad na dva kamiona s domobranima na cesti Zagreb-Karlovac (16. 12.), napad na grupu od 50 Nijemaca i ustaša na cesti Prekrižje-Bukovica (17. 12.), zatim protjerivanje dviju satnija ustaša koje su krenule u napad na pravcu s. Svrževo-Pribić ...

Napad na posade u Draganiću, Domagoviću i Lazini

Nakon izvršavanja zadataka u blizoj okolini Zagreba, Horvati, Sv. Klara, Remetinec, Botinec, Štab 34. divizije usmjerio je težište borbenih akcija na dio prometnog koridora Jastrebarsko-Karlovac. Na redu su bili napadi na uporišta u selima: Draganići, Domagović i Lazina. Taktička djelovanja na tom su prostoru, u to vrijeme, bila skopčana s dosta rizika. Dva su činitelja utjecala na to. Prvi je, dakako, bio - neprijatelj, koji se “ugnijezdio” u svim većim naseljima. U Jastrebarskom se nalazio štab “B” bataljona 1. njemačkog rezervnog lovačkog puka, s dvije čete. Zatim, ustaški posadni bataljon i dvije satnije 5. ustaške bojne, a jedna joj je satnija bila u Domagoviću, druga u Lazini, a treća u Draganiću, gdje je bila smještena i četa njemačkog “B” bataljona iz Jastrebarskog.

U Karlovcu i u Ozlju bile su tada velike snage koje su mogle intervenirati prema Draganiću i Jastrebarskom u vremenu od samo jednog sata.

Drugi utjecajni činitelj bile su nepovoljne vremenske prilike koje su sve prilaze pruži s istočne strane iz Draganićkih močvarnih šuma, činile teško prohodnim, a ponegdje i neprohodnim.

Štab 34. divizije je uprkos tim nepovoljnim momentima riješio likvidirati posadu na stanici u s. Draganići, a na samu božićnu noć i uporišta u Domagoviću i Lazini. Na osnovi te odluke izdana su sva naređenja. KB zadužio je za likvidaciju posada u Draganiću²⁴⁰ i Lazini, a brigadu “FOS” da napadne ustašku posadu u Domagoviću.

U duhu takvog rasporeda borbenih zadataka, Štab KB počeo je organizirati napad na posadu na stanici u s. Draganići koju je sačinjavala 2. satnija 1. bojne 12. pješadijskog zdruga, naoružana s 1 teškim mitraljezom, 12 p-mitraljeza, sa po tri teška i laka bacača. S njima zajedno bilo je još 15 ustaša i 8 žandara. U s. Draganići, na glavnoj cesti, nalazila se još jedna četa Nijemaca (Jägerovaca), vjerojatno 1. četa iz 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka.²⁴¹ Uporište je bilo utvrđeno sa 6 bunkera i ograđeno preprekama od bodljikave žice. S obzirom na značaj Draganića za sigurnost karlovačkog garnizona i važne polazne baze za operacije prema Žumberku, te nastojanje neprijatelja da sačuva to uporište za sebe, bio je to ozbiljan zadatak i trebalo se dobro organizirati i u tom cilju obaviti sve pripreme.

Prema zapovijedi Štaba KB, ovako je postavljen borbeni poredak za napad:

- Prvu borbenu liniju činili su: 1. i 2. bataljon, vod jurišnih pionira i odjeljenje “Džon-bula”. Prvi bataljon, ojačan vodom jurišnih pionira, imao je zadatak napasti posadu u s. Draganići iz sjev.-zap. pravca, kroz dvorišta seoskih kuća koje su izvan žicanih prepreka. Istovremeno, 2. bataljon, pojačan jednim odjeljenjem Džon-bula, napasti će uporište s južne strane, prema žandarmerijskoj stanici. Tokom borbe razoriti bunker kod vahtarne 305 i spriječiti bijeg posade u tom pravcu;
- Prateća četa dobila je zadatak da se postavi, iza 2. bataljona, na kraju puta što vodi od mlina prema šumi, podržavajući vatrom prodor 2. bataljona;
- Ulogu brigadne rezerve imao je 3. bataljon;
- Minerski vod treba minirati prugu između vahtarni 303 i 305 na dionici pruge Draganići-Lazina, porušiti bunkere i vojne objekte na stanici Draganići;
- Četa za vezu treba uspostaviti telefonsku liniju između Štababrigade, štaba 2. bataljona i komandanta prateće čete;
- Brigadno previjalište treba uspostaviti na rubu šume gdje pruga siječe potok Blatnicu i da 4. bataljon ostane u selu D. Kupčina, radi kontrole pravca prema Šišljaviću i
- Štab KB je odredio da se pokret iz D. Kupčine prema objektu napada

²⁴⁰ Zapovijed KB op. br. 17 od 13. XII 44. za napad na s. Draganići. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, str. 208.

²⁴¹ Napad na željezničku stanicu Draganići izvela je 27. XII 1944. i Žumberačka brigada. Željeznička pruga razorena je na 20 mjesta, razorena ž. st. vojnička baraka i dva propusta.

izvede 14. prosinca, a vrijeme napada odredit će se kasnije, prema konkretnoj situaciji koju će zateći na prilazima Draganiću.

Do realizacije ovog doći će tek 20. prosinca. Na to je utjecalo više razloga, a najviše iznenadni napad neprijatelja iz uporišta u Zdenčini na slobodni teritorij u Pokuplju 14. prosinca 1944. godine.

Uvečer, u 21 sat, 20. prosinca, 1. i 2. bataljon KB opkolili su posadu na stanici u s. Draganići sa sjev.-zap. i južnog pravca. Posadu su činili domobrani iz 2. satnije, 1. bojne 13. hrvatske divizije iz Karlovca, kojima je zapovijedao natporučnik Franjo Bauer.

Prodirući u uporište iz pravca s. Bukovica, 1. bataljon se približio do samih zgrada uz stanicu. To su primijetili žandari i otvorili vatru. Na što su borci 1. bataljona otvorili brzu paljbu i u jednom naletu upali u stanične zgrade. Domobrani se nisu organizirali za obranu već u paničnom bijegu krenuše prugom prema Karlovcu, pri čemu su naletjeli na 2. bataljon koji je malo zakasnio s napadom s južne strane, a što je neprijatelju bilo dovoljno da se većim dijelom izvuče iz uporišta.

Cijela akcija okončana je vrlo brzo. Uspjeh bi bio još veći da je 2. bataljon bio točniji i brži. Omeli su ga u pokretu nabujali potoci i kanali, koji su u mraku postajali još veće prepreke.

Tokom kratkotrajnog okršaja u Draganiću, poginulo je 10 domobrana, među njima i jedan oficir.²⁴² Zaplijenjene su 23 puške s 8.000 metaka, teški mitraljez, p-mitraljez, 10 ručnih bombi, 2 pištolja, 14 bluza, 3 para hlača, 1 par cipela. Zarobljeno je 20 vojnika.²⁴³

Gubici KB: 2 poginula i 2 ranjena borca.

U borbi u Draganiću naročito se, prema ocjeni Štaba KB istaknuo komandir 1. čete 1. bataljona Mišo Jagaš.²⁴⁴ Posebnih grešaka u borbi nije bilo.

Poslije uspješnog napada na posadu u s. Draganići, na redu su bile posade u Lazini, što će izvesti KB i u Domagoviću, za što se pripremala brigada "FOS".

U duhu zapovijedi dobivene od Štaba 34. divizije, Štab brigade "FOS" izdao je 23. prosinca 1944., jedinicama zapovijed za napad na

²⁴² Prema izvještaju Glavnog stožera domobranstva OS NDH od 24. 12. 1944.: "Ubijen je 1 častnik i jedan dočastnik". Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, dok. 158.

²⁴³ U izvodu Bojne relacije 1. zbornog područja 2, 4. i 13. ustaško - domobranske divizije u prosincu 1944. g., između ostalog, stoji i ovo: "Po padu mraka partizani u jačini jedne brigade sa svih strana su napali na posadu na želj. postaji Draganići koju posadu je sačinjavala 2. sat. 1/12 pješ. udruga. Razrušivši utvrđenja, partizani su upali u postaje, zauzevši najprije želj. postaju pa, zatim, sva ostala utvrđenja. Uslijed prekinutih veza nije se moglo tražiti pojačanje. Naši gubici: 4 mrtva i 6 ranjenih. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, dok. 168, str. 749.

²⁴⁴ Izvještaj Štaba KB br. 50 od 22. XII 1944. g. Štabu 34. divizije o napadu na želj. stanicu Draganiću 25. XII. 1944. godine. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 36, dok. 72, str. 345.

Domagoviće,²⁴⁵ a tada će se formirati borbeni poredak, a prvi borbeni red činili su:

- Prvi bataljon, pojačan vodom jurišnih pionira, ima zadatak napasti posadu u Domagoviću iz sjev.-ist. i sjev. pravca, duž pruge, s tim da se spoji s drugim bataljonom kod kapelice na putu Domagovići-Novaki. S jednom četom i vodom jurišnih pionira treba napasti uporište sa istočne strane od potoka s težnjom da izbije na potok Malunje, gdje će se sa suprotne strane probiti 2. bataljon. Prvi bataljon mora obratiti naročitu pažnju na desno krilo i spriječiti bijeg neprijatelja u s. Novaki. Nakon likvidiranja posade, postaviti se na položaje osiguranja prema s. Novaki;
- Drugi bataljon ima zadatak napasti posadu iz južnog i jugo-ist. pravca. Dvije njegove čete treba da usmjere napad kroz selo duž potoka Malunje s težnjom da izbiju na stanicu. Usporedo s njima, jedna četa će prodirati lijevom obalom potoka Malunje i nastojati izbiti kod kapelice na putu Domagović-Novaki, gdje će se spojiti s 1. bataljonom. U napadu treba djelovati brzo, odlučno i energično, sa ciljem da se što prije izbije na stanicu Domagović i spriječi izvlačenje neprijatelja iz uporišta;
- Pratećoj četi je naređeno da postavi svoja oruđa na vatrene položaje kod potoka sjev.-ist. od Domagovića i podrži napad 1. bataljona;
- Brigadna rezerva u sastavu: 1. četa, 4. bat. postaviti će se kod Štaba brigade, sjev.-ist. od s. Domagović.

Borbeno osiguranje prema Jastrebarskom daju 3. i 4. bataljon, bez 1. čete i desetine pionira. Prema tome, 3. bataljon, pojačan s desetinom pionira, treba zauzeti položaje osiguranja prema Jastrebarskom kod s. Cvetković na liniji lijevo - pruga i desno - isključno Crkva. Prugu porušiti. Ispred položaja postaviti nagazne mine. Desno držati vezu sa 4. bataljonom.

Četvrtom bataljonu, bez prve čete, dat je zadatak da postavi osiguranje prema Jastrebarskom na liniji Crkva u s. Cvetković-istočni krak sela. S jednim vodom kontrolirati će put što vodi od sela prema pruzi. Lijevo se povezati s 3. bataljonom.

Štab brigade regulirao je rad veze i pozadine. Naređeno je da se uspostavi telefonska veza s bataljonima. Dogovorena je i signalna veza. Odlučeno je da brigadno previjalište bude u prvim kućama u južnom dijelu s. Cvetković i da se ranjenici odmah evakuiraju u Pisarovinu. Inženjerijska četa ima zadatak da pripremi mostovni materijal i postavi prijelaze preko potoka južno od s. Cvetković i k. 115.

Početak napada u 22 sata, 24. XII 1944.

²⁴⁵ Zapovijed Štaba brigade "FOS" od 23. XII 1944. svojim jedinicama za napad na neprijateljevu posadu u Domagoviću, Lazini i Draganiću po. br. 33/44; A VII, Fond NOB, br. reg. 25/3, k. 1230.

Istog dana i Štab KB izdaje zapovijed svojim jedinicama za napad na posadu u Lazini, sa oko 130 ustaša, naoružanih s 2 mitraljeza, 8 p-mitraljeza, teškim minobacačem i 2 laka minobacača. Njihov obrambeni sistem bio je pojačan s tri bunkera.

Borbeni poredak za napad na Lazinu postrojen je ovako:²⁴⁶

- Treći bataljon, pojačan “Bredom”, napada posadu u Lazini iz sjev.-zap. pravca, probijajući se duž sela do kipa Sv. Nikole na raskršću sela i desnim krilom prema crkvi. Nakon likvidacije posade u Lazini, jednu četu zadužuje za čuvanje zarobljenika, koje odmah sprovesti do ruba šume, ostale čete uposliti na izvlačenju plijena;
- Četvrti bataljon (bez 1. čete), pojačan odjeljenjem “Džon-bula”, napada posadu na stanici, udarom s istočne strane, i probojem prema kipu Sv. Nikole na seoskom raskršću. Nakon slamanja otpora, odmah se povlači na ivicu šume istočno od s. Lazina;
- Drugi bataljon, pojačan odjeljenjem “Džon-bula”, i inženjerska četa napada na ustaško uporište iz južnog pravca. S jednom četom proći uz kuće ravno na bunker kod kapelice, pored crkve, a dvije čete uputiti na položaje kod potoka Kupčina radi osiguranja prema s. Draganići;
- Prateća četa treba postaviti oruđa na vatreni položaj na rubu kanala Preboja do pruge sa zadatkom da vatrom podrži jedinice u napadu na stanicu i kapelicu Sv. Nikola;
- Inženjerska četa će, s početkom napada, porušiti most i prugu na dionici potok Kupčina-Draganići i duž Domagovičke šume;
- Brigadna rezerva je 1. četa, 4. bat. koja će biti na rubu potoka Preboja, 500 m zapadno od pruge, i
- Prvi bataljon ostaje u s. Kupčina sa zadatkom osiguranja pravca Šišljavić-Kupčinska šuma.

Zapoviješću Štaba KB određen je rad sistema veze, raspored komandnih mjesta, rad brigadnog previjališta (na rubu šume istočno od Lazina), početak kretanja na zadatak (u 11,30 sati 24. 12. 1944.), poredak pokreta, (2. bat, 3. bat, četa za vezu, prateća četa rezerva i 4. bataljon), znaci raspoznavanja (Čebe-Čačak), i druge pojedinosti.

Određenje početak napada u 19,30 sati, 24. 12. 1944.

Karlovačkom brigadom u napadu na Lazinu zapovjeda je Štab brigade s komandantom Borisom Balašem i komesarom Rafaelom Taborom na čelu, a brigadom “FOS”, prilikom napada na s. Domagović - komandant Milan Tojagić i komesar Ahmed Dalibegović.

U skladu s ovako postavljenim zadacima, Karlovačka i brigada “FOS”, krenule su, držeći se strogo mjera maskirne discipline, prema objektima napada: “FOS” prema Domagoviću, a KB prema Lazini.

²⁴⁶ Zapovijed KB svojim jedinicama za napad na Lazinu od 23. XII. 1944. godine, op. br. 52/44; A VII, Fond NOB, br. reg. 26-2/4, k. 1223.

Sve je proteklo, kako je i planirano. Brigada "FOS" je svojim bataljonima okružila uporište Domagović, koje je bilo dijelom opasano preprekama od bodljikave žice. U uporištu se utvrdila ustaška satnija iz 5. bojne, s oko 65 vojnika. S napadom se počelo u 20 sati na Badnjak. Jedinice su se neopaženo privukle u blizinu vanjske ivice Domagovića. Četa 2. bataljona upala je pravo u uporište. Tokom proboja sukobila se s ustaškom patrolom, razbila je i energično produžila kroz selo. U tom sukobu, desetar Nikola Hrlić, oteo je ustaškom nišandžiji puškomitraljez. Tada je stupio u borbu i prvi bataljon. Za kraće vrijeme probio je u sjeverni dio sela.

Neprijatelj se grupirao oko pruge i groblja, pokušavajući tu pružiti otpor, jer je tu imao i izgrađene bunkere. Ali bataljoni su prodirali brzo i energično pa je obrana brzo razbijena, a likvidirane su i sve druge točke otpora. Nakon samo jednog sata borbe, otpor ustaša je potpuno slomljen. Bilo je to u 21,00 sat, 24. prosinca. Zarobljen je manji broj ustaša. Većina je uspjela pobjeći. To, naravno ne bi mogli da je 1. bataljon energičnije prodirao kroz selo do stanice i groblja, što je bilo predviđeno. Zbog toga izlazi iz sela, s njegove strane, nisu bili čvrsto zatvoreni.

U vrijeme borbe u Domagoviću, uslijedila je intervencija iz Jastrebarskog. Dočekao ih je 3. bataljon. Tri puta su pokušavali proći kroz položaje osiguranja, ali su svaki put bili vraćeni u svoju bazu.

Bilanca Badnjaka u Domagoviću bila je: zarobljen je 31 vojnik, među njima i nekoliko podoficira. Poginulo je 29, ranjeno 10. Zaplijenjena je 31 puška, 26.000 metaka, 2 laka minobacača i 574 mine, 3 p-avionska mitraljeza, 2 p-mitraljeza, 1 mitraljez tipa "Breda", 60 ručnih bombi, 3 rezervne cijevi i jedno postolje za mitraljez "Breda", 1 km telefonskog kabla, telefon, konj i kola sa priborom i 4 poljska kazana.

U toku borbe, mineri su porušili željeznički most preko rječice Malu-nje na pruzi Zagreb-Karlovac. (Vidi kartu br. 25, str. 459.)

Brigada "FOS" imala je te večeri jednog poginulog borca i 5 ranjenih. Utrošeno je 7.500 metaka, 38 mina za laki minobacač, 5 mina za teški, 5 mina za "Džon-bul" i 50 kg eksploziva.²⁴⁷

Sve je to rezultat dobre pripreme i dosljednog izvršenja zadataka, pri čemu je 1. bataljon djelovao nešto sporije. U borbi, u Domagoviću, istaklo se više boraca i rukovodilaca, naročito u 2. bataljonu. Hrabrošću su se naročito istakli vodnik Ivan Baćurin, mitraljezac Vid Vuksan, Nikola Hrlić, Ilija Petrić i desetar Ivan Hrvoić.

Istovremeno s napadom brigade "FOS" na s. Domagović, Karlovačka brigada uputila se na ustaško uporište u Lazini. Ona je te Badnje večeri ostvarila, još od ranije utvrđenu namjeru i plan, koji je obećavao brzi slom otpora ustaša.

²⁴⁷ Izvještaj Štaba brigade "FOS" Štabu 34. divizije, op. br. 35/44 o napadu na Domagović, od 30. XII 1944. g. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 11/5, k. 1230.

Treći bataljon napao je uporište iz sjev.-zap. pravca i brzo osvajao duž seoske ulice prema kapelici na raskršću u Lazini. Četvrti bataljon udario je s istočne strane sela, lijevom i desnom stranom puta što vodi od karaule u Jezerničku šumu. Za to vrijeme 2. bataljon je držao položaje osiguranja ispred rječice što siječe cestu za s. Barković na glavnoj cesti Draganići-Lazina. Njegova prva četa uključena je u napadu na Lazinu s težištem djelovanja prema stanici.

Prvi bataljon ostao je u Kupčini da kontrolira put Šišljavić-Blatnica.

Od početka napada, posada pod zapovjedništvom satnika Mate Pasića, pružila je oštar otpor. Ipak, 4. bataljonu je uspjelo, već u prvom naletu, probiti se u selo. Treći bataljon, koji je napadao iz sjev.-zap. pravca, privukao se uporištu na stotinu koraka do bunkera. I nišandžijama “Džon-bula” je to uspjelo pa su ih onda i razorili. Otvor za upad u Lazinu je otvoren. Borci su trkom osvajali kuću po kuću i gasili žarišta otpora. Istjerani iz bunkera, vatrenih gnijezda i rovova, ustaše su panično bježali, čas ovamo, čas onamo, tražeći izlaz prema uporištu u Draganiću. Pri tome ustaše naletješe na četv 2. bataljona koja je napredovala s te strane, vratila ih natrag a oni se raštrkali po selu, tražeći izlaze na drugim stranama. Većini je to, u mraku, i uspjelo.

Ubrzo zatim, svaki otpor prestaje. Konačna bilanca borbe u Lazini bila je: poginulo je 20 ustaša, a 1 je zarobljen. Zaplijenjen je PT top 75 mm sa 71 granatom, teški minobacač sa 69 mina, 64 mine za laki minobacač, 3 mitraljeza, p-mitraljez, 22 puške sa 18.000 metaka, 1 motor kotač, 3 bicikla, 5 konja i troja kola.

U borbi po cestama Lazine, KB je izgubila 2 druga, a četiri su ranjena. Utrošeno je 2.800 metaka, 550 metaka za automate, 18 mina za laki minobacač i 10 mina za “Džon-bul”.²⁴⁸

Karlovačka brigada svoj uspjeh ostvarila je s relativno malim žrtvama i malim utroškom streljiva. Konačni uspjeh bi vjerojatno bio i znatno veći da je napad izveden istovremeno i da su bataljoni brže stizali na napadne pozicije u Lazini. Tada bi se bitno smanjile mogućnosti za bijeg iz uporišta.

I u Lazini se iskazao veći broj hrabrih i požrtvovnih boraca i rukovodilaca. Među hrabrijima su pripadnici 4. bataljona, a naročito vodnik Petar Žužinjak iz Lončar Brda, delegat Leopold Rolinger, sekretar Drago, desetar Husein Bosnić, p-mitraljezac Miko Domitrović, Nikola Požar, Vlado Fortun i kurir Franjo Gigić.

U vrijeme borbe u Lazini, mineri 2. diverzantskog bataljona su obavili svoj posao na pruzi Lazina-Domagović i Lazina-Draganići. Presjekli su tračnice na 10 mjesta. Porušili su i 2 mosta na rječicama Preboje i Kupčina.

Likvidiranje dva ustaška uporišta, Domagović i Lazina na pruzi i cesti Zagreb-Karlovac, na sam Badnjak 1944., i pojava 34. divizije u neposred-

²⁴⁸ Izvještaj Štaba KB Štabu 34. divizije op. br. 52/44, o napadu na Lazinu, A VII, Fond NOB, br. reg. 26-1/4, k. 1223.

noj blizini jakih garnizona Jastrebarskog i Karlovca, imalo je veliki i vojni i politički odjek u cijelom kraju i ustaško-domobranskim jedinicama. Postavljalo se mnoga pitanja: Tko je sada na redu? Gdje će partizani udariti na novogodišnju noć? Itd...

A, “pouzdani odgovori”, širili su se nezadrživo, “od uha do uha”. Nitko više nije bio siguran. Uzbuđenje je raslo. Strah se uselio u obitelji iz kojih su pojedini članovi surađivali s ustašama. To osjećanje, koje se širilo takoreći samo od sebe, bilo je u suštini i onaj “treći” pozitivni rezultat provedenih akcija u Domagoviću i Lazini.

Štab 34. divizije, u svom izvještaju Štabu 4. korpusa, pozitivno ocjenjuje akcije na Lazinu i Domagoviće, da su dobro pripremljene, organizirane i izvedene. No bilo je i nedosljednosti, posebno pri napadu na Lazinu, u nedovoljno čvrstoj sponi bataljona, jer su između njih nastajali nekontrolirani prostori koje su ustaše “napipale” i iskoristile za bijeg iz uporišta. Da nije bilo tih propusta, broj poginulih i zarobljenih bio bi znatno veći.

No i pored toga, plan napada na Domagoviće i Lazinu izvršen je i u detaljima kako se i očekivlo i dobiveni su optimalno povoljni vojno-politički učinci.

Teški okršaji kod Hasan-Brega

Nakon borbe u Domagoviću i Lazini, glavnina 34. divizije smjestila se na potreban odmor u D. Kupčini (KB) i Pisarovini (“FOS”). Moglo se očekivati, a i očekivalo se, da će neprijatelj krenuti u neku vrst osvete, pa se zato i nije moglo naći vremena za odmor. Jer, samo dva dana kasnije, 27. prosinca, neprijatelj je krenuo u još jedan vojni ispad na slobodni dio Pokuplja. U napad na 34. diviziju krenule su jedinice 3. ustaške brigade 13. ustaško-domobranske divizije iz Karlovca i 1. njemački rez. lovački puk. Njihove polazne baze i borbeno djelovanje bilo je usmjereno na dva pravca: prvi, Rečica-D. Kupčina, koji je zatvarala Karlovačka brigada i, drugi, Zdenčina-Pisarovina koji je kontrolirala brigada “FOS”.

Na pravcu Zdenčina-Pisarovina krenulo je oko 1.400 vojnika, uglavnom iz sastava 1. njemačkog rez. puka, s haubičkom baterijom, kojima su se pridružili i dijelovi 5. ustaške bojne. Na pravcu Rečica-Kupčina nastupali su dijelovi 3. ustaške brigade.

Štab 34. divizije pročitao je namjere neprijatelja, pa je hitno poduzeo nekoliko praktičkih mjera:

- **Prvo**, naredio je štabovima Žumberačke brigade, Samoborsko-Jaskanskog i Karlovačkog odreda, koji su se u tom času nalazili na prostoru Žumberka i karlovačkog sektora, odnosno sjev.-zap. od pruge Zagreb-Karlovac, da punom snagom udare s te strane, jer će na taj način vezati dio snaga krenulih u napad na glavninu 34. divizije i
- **Drugo**, stavio je u pripravnost obje brigade, “FOS u širem rajonu Pisarovine i KB u D. Kupčini.

U 8,00 sati, 27. prosinca neprijatelj kreće u očekivani ispad. Kolona iz pravca Zdenčine, uz podršku artiljerije, razvila je jak napad na položaje 1. bataljona brigade "FOS" kod Hasan-Brega. S manjim snagama činila je pritisak i na 3. bataljon na položajima kod s. Bratina. Namjera neprijatelja bila je očigledna. Udarom u desni bok preko Hasan-Brega, razbiti brigadu "FOS" kod s. Bratina. Otkrivši takvu namjeru, Štab brigade brzo je reagirao protuakcijom: povlači svoje snage sa ceste Zdenčina-Bratina-Pisarovina, i grupira je istočnije na topografske točke s kojih će moći zaobići i udariti u neprijateljev lijevi bok. Za to vrijeme, 1. bataljon je morao izdržati na položajima na Hasan-Bregu.

Prvi bataljon je doista žilavo branio svoje položaje na Hasan-Bregu, trpeći pri tome osjetne gubitke. Do 11,30 sati bataljon je već imao 8 poginulih i 25 ranjenih. Ranjeno je i nekoliko rukovodilaca u četama. No, i pored upornosti, u jednom se trenutku, je popustio i povukao se na nove položaje kod s. Žeravice i s. Velike.

Tek u 13 sati, Štab brigade je prikupio svoje bataljone na polazne linije, s kojih je bilo moguće provesti protunapad u neprijateljev lijevi bok, to prije što se neprijatelj bio zadržao na Hasan-Bregu. U tom pogledu Štab brigade izdao je i sva potrebna naređenja: 3. bataljonu naredio je da krene u napad u okolini puta s. Velika; 4. bataljonu da napadne iz pravca s. Žeravica, a 2. bataljonu iz pravca s. Mioković. Prvi bataljon ostavljen je u ulozi brigadne rezerve na položajima u s. Žeravica.

U 14 sati, 27. prosinca, sva tri bataljona brigade "FOS" kreću u oštar napad na neprijateljev lijevi bok. Udarci bataljona bili su siloviti, naročito 3. bataljona, koji je napadao iz pravca s. Velika-Hasan-Breg. Njegovu udarnu snagu nije umanjilo ni to što je u naletu na neprijateljeve položaje na Hasan-Bregu poginulo 8 boraca, a 13 ih je ranjeno, a među njima je i komandant bataljona, i komandiri 2. i 3. čete i komesar 2. čete.

Pred silovitim naletima bataljona, neprijatelj napušta Hasan-Breg i povlači se prema s. Deželić i s. Bratina. Drugi i 4. bataljon, predvođeni operativnim oficirom brigade Ljubanom Ajdinovićem, krenuli su u potjeru. Dok se 2. bataljon obračunavao sa zaštitnicom kod s. Žunci, 4. bataljon je zaobišao s. Bratinu sa sjeverne strane, u namjeri da presiječe pravac odstupanja protivničkih snaga i zaštitnice prema Zdenčini. Međutim, tom prilikom, 4. bataljon je zaustavljen otporom jakih neprijateljevih dijelova koji su se zaustavili i zanoćili u s. Bratina.

Protunapad brigade "FOS" je uspio. Neprijateljev prodor u Pokuplje, iz pravca Zdenčine je zaustavljen. Ali, uspjeh je plaćen visokom cijenom u žrtvama. Brigada je toga dana imala 23 poginula i 54 ranjenih boraca i rukovodilaca.²⁴⁹

²⁴⁹ Izvještaj Štaba brigade "FOS", op. br. 36 od 31. 12. 44. Štabu 34. divizije. A VII, Fond NOB, br. reg. 12/5, k. 1230; Operativni izv. Štaba 34. divizije o borbama vođenim 27. 28. i 29. 12. 1944. A VII, Fond NOB, br. reg. 2-1/2, k. 1225.

Uporedo s ovim borbama, vođene su i borbe protiv dijelova napadača što su nastupali od Rečice prema D. Kupčini, kojima se suprotstavila Karlovačka brigada, a bile su raspoređene na liniji s. Šišljavić. Neprijatelj je naletio na raspoložene borce 2. bataljona KB, pa je njegov prvi udar odbijen. U drugom pokušaju išao je u napad bočno, uz r. Kupčinu prema s. D. Kupčina, s namjerom da zaobiđe istaknute položaje KB u Šišljaviću. Ocjenivši taj neprijateljev pokret, Štab KB povlači jedinice sa Šišljavičkih položaja u D. Kupčinu gdje je mogao bolje organizirati položaje za obranu.

Neprijateljeva nastupajuća kolona, iz pravaca Rečica i Šišljavić, bila je vrlo uporna i nastavila je s pritiskom prema D. Kupčini. Dijelom snaga, protivnik se uspio probiti u samo selo, doprijevši čak do groblja i seoske crkve. Međutim, Karlovačka brigada nije smjela dalje odstupati, jer bi dubljim prodorom u rajon D. Kupčine neprijatelj zašao iza leđa brigade "FOS", koja je vodila oštru borbu na položajima kod Hasan-Brega i Bratine. Zbog toga Štab KB odlučuje izvršiti protunapad uključenjem snaga iz jugo-zap. pravca. Za taj pokret Štab KB je okupio glavninu brigade, odnosno, tri bataljona.

Bataljoni KB udarili su složno i odlučno te natjerali neprijateljevu kolonu na povlačenje prema Šišljaviću i Rečici, gdje se neprijatelj malo smiruje. Zanoćio je u Rečici, ali je tokom noći, 27./28. prosinca, privukao nove snage na oba napadna pravca, naročito u rajonima sela Kraljevec i Hasan-Breg, odnosno, na pravcu pritiska od Zdenčine.

Sutradan, 28. prosinca, neprijatelj obnavlja napad na brigadu "FOS", sa istom taktikom kao i prethodnog dana, glavni udar na Hasan-Breg, a pomoćnim snagama pritisak u okružju ceste Bratina-Pisarovina.

Pritisak na Hasan-Breg bio je veoma jak. Neprijateljevi juriši bili su podržani jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom. S novim snagama, neprijatelj je nakon sat i pol oštarih okršaja, uspio odbaciti 2. bataljon brigade "FOS" s položaja na Hasan-Bregu prema selu Žeravici.

Obzirom na činjenicu primjene istovjetnog taktičkog postupka, kao što je to činio i dan ranije, no ovaj put s jačim, i jednim dijelom svježim, snagama, to je i Štab brigade "FOS" riješio krenuti u protunapad na lijevo krilo i bok, baš kao i dan ranije. Odlučio je ići u protunapad već u 9,00 sati. U stvarnosti, s protunapadom se počelo tri sata kasnije, u podne 28. prosinca.

Ponovila se jučerašnja scena. Nakon jednog sata oštre borbe 2, 3. i 4. bataljona, neprijatelj je izbačen sa položaja na Hasan-Bregu. Opet se povukao prema s. Bratina. Dva bataljona brigade "FOS" krenula su u gonjenje. Ali, kao ni jučer, ni ovom prilikom nije postignut željeni rezultat, opkoljavanje i likvidiranje njegovih snaga u Bratini, gdje su one opet zanoćile. (Vidi kartu br. 26, str. 460.)

Drugog dana napada na Pokuplje, neprijateljeva kolona što je nastupala od Rečice prema D. Kupčini počela je vršiti jak pritisak na položaje Karlovačke brigade, a imala je i podršku artiljerije i minobacača. Pritisak

je potrajao sve do 14 sati, ali bez uspjeha. Tada protivnik izvodi još jedan napad s manjim snagama (oko 250 ustaša), ali su karlovački udarnici izdržali, odbivši sve napade. Predvečer su se ustaše povukle u s. Šišljavić, gdje su i zanoćili.

Neprijatelj ni drugi dan borbe nije postigao odlučujući uspjeh. Njegova sjeverna kolona zaustavljena je kod Bratine, a zapadna, od Karlovca, na prostoru oko Šišljavića.

Sutradan, u zoru, 29. prosinca, došlo je do novog obrata taktičke situacije: Neprijateljeve snage iz Zdenčine, koje su bile zaustavljene kod sela Bratina, povukle su se u Zdenčinu. Međutim, jedan dio te kolone se izdvojio i nenadano i hitro krenuo na jug prema D. Kupčini. U tom svom pokretu nije naišao na otpor, uglavnom zbog propusta 3. bataljona brigade “FOS”, koji nije pravovremeno zatvorio put s. Bratina-D. Kupčina.

Prodor iz tog pravca, i to skupine od oko 500 pripadnika 1. njemačkog rez. puka, doveo je KB u težak položaj. Protivnik se 29. prosinca već rano jutro pojavio u šumi Kneja, tj. na desnom boku KB u D. Kupčini, a slijedio je i nov napad iz pravca s. Šišljavića. U takvoj nepovoljnoj situaciji, Štab KB hitno je povukao 4. bataljon iz Pisarovine, naređivši mu da napadne kolonu što je krenula iz šume Kneja, u bok brigade u D. Kupčini. Bataljon je krenuo na zadatak, ali ga nije obavio. To je bilo razlogom da Štab brigade brzo izvuče ostali dio brigade iz D. Kupčine na ivicu šume kod s. Gradec. Morao je tako postupiti, jer ne bi mogao izbjeći opkoljavanje. Nakon toga, neprijatelj je ušao u D. Kupčinu. Međutim, u selu se zadržao samo do podne, 29. prosinca, kada se počeo povlačiti prema Šišljaviću, Rečici i Karlovcu.

Trodnevna obrambena borba dviju brigada 34. divizije na liniji Hasan-Breg-s. Bratina (“FOS”) i D. Kupčina (KB), protkana su sa dva dosta složena protunapada, “FOS” prema Hasan-Bregu i dalje prema Bratini i KB u pravcu D. Kupčina-rijeka Kupčina, dosta su iscrpile i prorijedile borbene redove obje brigade, naročito u komandnom kadru. Poginula su 54 borca i rukovodioca, a 118 ih je ranjeno.²⁵⁰

Poginuli su ovi rukovodioci: komesar bataljona Blaž Šantić, komandir čete poručnik, Đuro Lapčević, vodnik Milan Pjevač, komesar čete Vlado Egelman, poručnik Nikola Gregurin, zastavnik Stjepan Jolunić, vodnik Lacko Kovačić, st. vodnik Stjepan Mankas, st. vodnik Vinko Pučko, st. vodnik Josip Sekušek, desetar Ivan Furić, zastavnik Josip Galeković, ml. vodnik Petar Bezjak i Stjepan Cerovski.

U istim borbama ranjena su dva komandanta bataljona, jedan komesar bataljona, 6 k-dira četa, 5 k-sara četa, operativni oficir bataljona, 5 vodnika i 2 desetara.

²⁵⁰ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije br. 3/45 Štabu 4. korpusa o borbama vođenim 27, 28. i 29. 12. 1944. kod Hasan-Brega, Bratine i Donje Kupčine. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 2-1/2, k. 1225

Bio je to zaista teški i nenadoknativ gubitak u kadrovima. A taj gubitak navodio je na duboko razmišljanje. Očito, govorio je i o nekim nedorečenostima, ili nepravilnom načinu rukovođenja jedinicama u borbi u kojoj se zapovjedni kadrovi - komandiri, komandanti i politički rukovodioci - previše istrčavaju ispred, u prve linije, kad je to stvarno potrebno, ali i onda kad to uopće nije potrebno, pokazujući osobnim primjerom hrabrost i požrtvovanje.

To je trebalo odlučno ispraviti.

I neprijatelj je u tim trodnevnim borbama, vođenim na samom kraju godine, pretrpio ozbiljne gubitke. Procijenjeno je da je mogao imati oko 160 mrtvih i oko 250 ranjenih. Zaplijenjen je 1 PT top 37 mm, sa 44 granate, 20 pušaka, p-mitraljez sa 6.000 metaka, 30 ručnih bombi i jedan automat.

Štab 34. divizije, u osnovi, bio je zadovoljan prikazanom borbenošću i radom štabova obiju brigada u borbama koje su trajale tri dana. Bataljoni su se dobro držali kako u obrani tako i protunapadima. Bila je zapažena upornost u obrani što ju je pokazao 2. bataljona KB, koji, i pokraj jake minobacačke vatre nije napustio položaje kod s. Šišljavića. Ta izdržljivost jedinica bila je primjerna. Ali, i u ovim borbama, štabovi bataljona nisu još dovoljno poduzetni i samoinicijativni. I ako bi se iz cjelokupne slike trodnevnih borbi moglo izvući nešto, kao pouka, korisna i primjenjiva, u sljedećim borbama koje ih očekuju tokom nove 1945. godine, onda su to svakako ove dvije:

Prva, i ponovno potvrđena, pouka jeste: voditi računa o odmoru jedinica. Ma kakve okolnosti nastupile, jedinice se moraju planski odmarati i po pravilu samo sa odmornim jedinicama ići u protunapade. Odmorna jedinica je utoliko značajnija, ukoliko borbeni zadatak duže traje i

Druga velika pouka bila je: čuvanje komandnog kadra od nepotrebnih gubitaka. Valja pravilno procjenjivati situaciju u borbi, i na pravi način reagirati na nastale događaje. Treba uvijek vladati situacijom, a ne da situacija (odnosno neprijatelj) nadvlada jedinicom.

Uopće, potrebno je voditi brigu o ljudima, borcima i svima u jedinici, tako i toliko da se svaki borbeni zadatak izvrši sa što manje žrtava i rana, što je moguće ako štabovi poduzmu mjere kojima će uspješno parirati neprijateljevim namjerama.

Dodajmo ovome i druge pouke korisne za budući rad kao što su: pravilan razmještaj brigada na odmoru, jer on mora osigurati mogućnost brzog formiranja u borbeni poredak za obranu. U tome leži pola uspjeha! Zatim, ukopavanje i pravilno korištenje prirodnih zaklona u obrambenoj borbi. Na taj se način povećava žilavost obrane i bitno smanjuju gubici. I, dalje, biti u stalnom borbenom dodiru s neprijateljevim snagama. Ta metoda omogućava da se pravovremeno otkriju sve njegove namjere i pripreme odgovarajući taktički postupci. Neprijatelju ne smijemo dopustiti da on nesmetano bira vrijeme, mjesto i pravce i objekte napada.

Novogodišnji rafali Žumberačke brigade po Nijemcima u Bregani

Borbenu završnicu 34. divizije u 1944. godini dala je Žumberačka brigada (ŽB), kada je na samu Staru godinu udarila po Nijemcima na naj-sjevernijoj točki operativnog prostora divizije - u Bregani. U tom uporištu bilo je, prema našim podacima, oko 140 gestapovaca, a na koti Raje još oko 95 njemačkih policajaca.

Zajedno s garnizonom u Samoboru, te snage bile su povezane istim sistemom obrane. Osim njih, tu su i drugi dijelovi njemačkih snaga, koje su bile u pokretu u Sloveniju i dalje, a smjestili su se i u okolnim selima. Zbog toga je prodor ŽB do Bregane bio skopčan s mnogo rizika. Bio je to upad u osinjak.

Štab ŽB je, za napad na Breganu, izradio ovakav borbeni plan:

- Prvi bataljon ima zadatak da izvede demonstrativni napad na Kotu Raje sa zapadne strane;
- Trećem bataljonu je povjeren glavni zadatak, napad na posadu u Bregani. Njegove čete će djelovati istovremeno na objekt napada s južne i sjev.-ist strane;
- Drugi bataljon će osigurati jedinice u napadu od moguće intervencije iz pravaca sela Luga i Vrhovščaka.

Napad na posadu u Bregani, izveden je na staru godinu, u 22,30 sati.

Prvi bataljon je u napadu likvidirao 12 Nijemaca. Treći bataljon razorio je pred sobom tri bunkera i jednu utvrđenu zgradu, iz koje je pružan otpor. Tokom prodora ubijeno još 12 Nijemaca. V.d. komandanta Pajo Cučić i komesar Vjekoslav Nemčić vodili su čete od bunkera do bunkera.²⁵¹

U ponoć, 31. prosinca, nakon što je svladan i otpor u 5 bunkera, koji su razoreni, ispaljeni su u pravcu Zagreba posljednji rafali. Bila je to neobična “čestitka” jedinica NOVJ i hrabrih žumberčana udruženim fašistima za Novu, za njih poraznu, 1945. godinu!

U novogodišnjoj borbi, poginula su 32 njemačka vojnika, a dvojica zarobljena. Moglo im se nanijeti i više gubitaka, ali se brigada morala, ne izvršivši u cjelini zadatak, hitro izvući iz osinjaka. Bili su napadnuti s leđa od njemačkih jedinica koje su u blizini zastale na odmor u povlačenju prema Sloveniji, a iz Samobora je uslijedio napad tenkova. Žumberčani su se morali povlačiti u vrlo teškim uvjetima, u snježnoj i hladnoj noći, gazeći duboki snijeg, svladavajući prepreke od bodljikave žice i to pod borbom.

Vojno-politički učinak ovog iznenadnog napada na posadu u Bregani bio je zaista velik. Njihovi vrući mitraljeski rafali u blizini Zagreba bili su vidan navještaj skore pobjede.

²⁵¹ Z. Dizdar i M. Borčić: “Žumberačka NOU brigada”, str. 259 - 261.

Neprijatelj je novogodišnju noć morao provesti, jer nisu znali što će ih još snaći, u hladnim sniježnim rovovima.

To je bio dobar prilog žumberčana plodnoj oslobodilačkoj borbi u 1944. i još jedan dodatak na vagi na kojoj su mjereni ukupni rezultati 34. divizije, postignuti u 1944. godini.

Tu je bio i učinak razaranja neprijateljevih prometnica: porušena 22 mosta (dva drvena, 8 betonskih i 12 željezničkih), 2 propusta, 3 želj. stanice, porušeno 64.950 metara pruge, uništene 2 lokomotive, od njih jedna je oklopnog vlaka, 212 vagona, 5 oklopnih vagona, uništeni 1 oklopni, 1 teretni i 1 putnički vlak, porušeno 50 telefonsko-telegrafskih stupova, 62 nosača električnih vodova visokog napona, razorena 32 bunkera ...

Samo je u prosincu razoreno je 60 metara pruge na dionici Horvati-Zdenčina. (1. četa, 1. bat. T-PO), 560 metara na dionici Peščenica-Lekenik (1. četa 3. bat. T-PO), 1 most i 12 bunkera na dionici Peščenica-Lekenik (3. bat. T-PO), 2 mosta i 1.200 metara pruge na dionici Turopolje-Velika Gorica (1. i 2. bat. T-PO), 1 most na pruži Peščenica-Lekenik (1. četa 3. bat. T-PO), prekid pruge na 30 mjesta na dionici Lazina-Draganić (KB), razaranje jedne želj. tanice i 2 propusta (1. bat. ŽB), rušenje 150 metara želj. pruge i uništenje jedne lokomotive na dionici Odra-Mraclin.²⁵²

Bilanca rasta i razvoja Divizije

Trideset četvrta divizija NOVJ završila je svoj 11-to mjesečni ratni put s čvrstom organizacijskom i formacijskom strukturom. Imala je Štab popunjen sa zapovjednim i stručnim kadrovima izraslim i provjerenim u nizu ratnih i vojnih zadataka (komandanti, komesari, načelnici štabova, zamjenicin u bataljonima i po vojnoj i po političkoj liniji, zamjenici komesara, operativci, obavještajci) i prištapski dijelovi - intendantura, sanitet, bolnica, čete za vezu, inižnjerska četa, pontonirska četa i izviđačka četa. Uz Štab su djelovali i Divizijski komitet KP i Politički odjel divizije kao organi CK KPH.

U sastavu 34. divizije djelovale su sada i ove jedinice: Artiljerijski divizion, Udarne brigada “Franjo Ogulinac Seljo”, Udarne Karlovačka brigada, Udarne Žumberačka brigada i tri NOP odreda, Turopoljsko-posavski, Karlovački i Samoborsko-jaskanski NOP odred. Ukupno brojno stanje bilo je 5.353 boraca i rukovodilaca, među njima je i 151 žena. Divizija je imala krajem prosinca 1944. godine 83 oficira, 367 političkih rukovodilaca, 723 podoficira i 4.330 boraca.

Njeno brojno stanje raslo je svakog mjeseca. Zadnjih pola godine taj rast je izgledao ovako:²⁵³

²⁵² Aktivnost 34. divizije na prugama u prosincu 1944. godine. A VII, Fond NOB, br. reg. 25/4, k. 1223.

²⁵³ Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 25-2/5

MJESECI 1944.	PO SPISKU				NA LICU			
	ofic.	pol. ruk.	podof.	bor.	ofic.	Pol. Ruk.	podof.	bor.
Srpanj	28	278	429	2745	22	223	286	1748
Kolovoz	30	274	419	2654	24	231	329	2154
Rujan	39	279	598	3997	29	244	483	3349
Listopad	37	328	554	4310	29	285	447	3576
Studen	80	362	721	4110	69	327	582	3429
Prosinac	83	367	723	4330	72	329	606	3421

U divizijskom brojnom stanju bilo je četiri petine seljaka, a jedna petina radnika, obrtnika, đaka, studenata i intelektualaca. Svaki četvrti borac u prosjeku bio je član KP ili SKOJ-a. Sastav divizije izražavao je jugoslavenski, a dijelom i opći europski karakter. U njenim redovima borilo se 4.007 Hrvata, 145 Srba, 31 Slovenac, 38 Muslimana, 1 Crnogorac, 12 Talijana, 88 Rusa, 3 Čeha, 1 Nijemac, 3 Poljaka i 1 Nizozemac. Divizija je u najvećem dijelu svojeg sastava bila i odraz stanovništva na svom operativnom prostoru. Ta nacionalna šarolikost izražavala je ujedno i raspoloženje svih njenih pripadnika za drukčije međunacionalne odnose, odnose u kojima će vladati duh tolerancije, sloge, ravnopravnosti svih naroda i narodnosti bez razlike na vjeru i si.

Divizija je izražavala duh novog vremena kojemu su željeli i za koji su se borili svi narodi Jugoslavije. Divizija je dočekala kraj 1944. god. sa zdravim moralno-političkim stanjem, kao politički i vojno, snažni i homogeni kolektiv. Komesar divizije napisao je u svom izvještaju, pisanom na samu Novu godinu, 1. siječnja 1945. komesaru 4. korpusa, “da se stanje u diviziji, osobito u brigadama “FOS” i KB popravilo. Borbenost se povećala. Borci hvataju neprijatelja za gušu!... Uspjeli smo, kaže se dalje u tom izveštaju, suzbiti dezterstvo i u Zumberačkoj brigadi i u Samoborsko-jaskanskom odredu. U jedinice se vratilo više desetina dezterera...”

Ali, najveći problem divizije je i dalje - popuna. Nedostaje najmanje 500 boraca, a trebalo bi mobilizirati i 1000 novaka.

To je bio krupan vojni, ali i politički zadatak, jer u Pokuplju, Posavini i Turopolju nisu bile iscrpljene sve mogućnosti. Još je bilo mladih godišta kojima je bilo mjesto u NOV, a na koje su vrebale ustaše tokom svojih ofenzivnih ispada na Pokuplje. U diviziji je ojačao politički i kulturno-prosvjetni i zabavni rad. U tom pogledu osjetno se popravilo stanje i u Žumeračkoj brigadi koja je zaostajala u aktivnostima te vrste u odnosu na brigade “FOS” i KB.

Sve to govori da je 34. divizija, kao razvijeni i idejno-politički zreli vojni kolektiv ušla u posljednju fazu rata u kojoj će, a to su svi toplo vjerovali, slaviti pobjedu nad fašizmom i doživjeti slobodu.

Novogodišnja čestitka 34. diviziji i Žumberačkoj brigadi

Ulazak u novu i posljednju ratnu 1945. godinu počeo je u 34. diviziji vrlo radosno. U Štab je stigla naredba Glavnog štaba NOV i POH kojom se **34. diviziji dodjeljuje počasni naziv - UDARNA**. Istovremeno, **taj časn naziv dobila je i Žumberačka brigada**.²⁵⁴

Priznanje je stiglo u pravi čas. Jer svi, od borca do komandanta, s razlogom su to i očekivali. To je ona zaslužila izvodeći mnogobrojne napadne i obrambene operacije, držeći skoro cijele 1944. godine pod kontrolom izuzetno značajan borbeni prostor: Žumberak, Pokuplje, Turopolje, Posavinu i karlovački sektor, razarajući prometnice i uništavajući neprijateljeve posade. Samo u dva posljednja mjeseca - studenom i prosincu 1944. godine, u kome je teklo borbeno takmičenje u 4. korpusu, 34. divizija je likvidirala 16 uporišta, zarobila 527 vojnika i izbacila iz stroja 778 njegovih vojnika i oficira. Zaplijenila je 2 topa, 18 teških i 14 lakih minobacača, 89 teških mitraljeza, 51 puškomitraljez, 610 pušaka, veliku količinu municije, granata i mina i drugog ratnog materijala, razorila više kilometara tračnica i pragova...

O svemu tome bilo je riječi na svečanosti u D. Kupčini pred postrojenom Udarom KB, na snijegu kupčinskog polja. Govorio je komandant divizije potpukovnik Martin Dasović. Ti rezultati izneseni su i pred svečanim strojem u Jamnici, gdje se smjestila brigada “FOS”, koja je 8. siječnja slavila godišnjicu svoje borbene aktivnosti.

Na tim svečanostima, najhrabrijim i najzaslužnijim, borcima i rukovodiocima, podijeljena su prva ratna odlikovanja, medalje i ordeni za hrabrost.²⁵⁵

Inače, siječanj 1945. godine bio je do kraja ispunjen napadnim operacijama 34. divizije s težištem djelovanja u okružju lijeve obale Kupe: Rečica, Gažina, Greda, obrambenim borbama na pravcu Rečica, Blatnica, D. Kupčina, D. Vukojevac, sela: Greda, Bratina, Ponikve, Pole, Dubrave; osiguranju transporta ranjenika iz Žumberka preko Pokuplja na Kordun; osiguranje komisija za prikupljanje hrane u Izimju, Čeglju, Gucima, Martinskoj Vasi, Grančaru, Kraljevcu, Veleševcu, Trebarjevu i drugim mjestima i novim razaranjima neprijateljevog prometa...

Živa borbeno aktivnost 34. divizije prorijediti će njene borbene redove u siječnju, a najteži neuspjeh dogodit će se baš posljednjeg dana siječnja kad će stradati 1. bataljon Žumberačke brigade u D. Kupčini.

²⁵⁴ Z. Dizdar i M. Borčić: “Žumberačka NOU brigada”, str. 262.

²⁵⁵ “Na svečanom stroju u Jamnici, 8. siječnja 1945. godine, Ordenom za hrabrost odlikovano je 38, a Medaljom za hrabrost 91 borac i rukovodilac brigade “FOS”. V. Valjan: “Brigada ‘Franjo Ogulinac Seljo’”, str. 274.

Novi udarci po bunkerima Lazine i uporištima Rečica i Luka Pokupska

Napadačku aktivnost u novoj 1945. godini otvorila je KB u širem rajonu Lazine gdje se ponovo našla noću, 8./9. siječnja. Iznenadano, poput vihora, udarila je po bunkerima na pruži. U akciji razorena su tri velika jednokatna i jedan manji bunker, a porušen je i željeznički most dugačak 16 metara.

Bio je to još jedan udar po neprijatelju u rajonu Lazina. Poslije te akcije slijedi pauza od nekoliko sniježnih dana ispunjenih intenzivnim političkim radom i vojno-stručnim obrazovanjem. U štabovima divizije i brigada, proučavani su podaci o rasporedu neprijateljevih snaga na borbenom području 34. divizije, dobivenih od Vojno-obavještajnog centra Pokuplje. Neprijateljeva uporišta bila su brojna. Koje prvo napasti?

O tome se uvijek razmišljalo i pomno procjenjivalo. Ovaj put, izbor je pao na uporište Luka Pokupska u kojem se utaborila 3. bojna 12. pješadijskog zdruga, 13. hrvatske divizije. Moralo se obračunati s tim uporištem kako bi se mogao očistiti cijeli prostor lijeve obale Kupe na prilazima Karlovcu i pruži i cesti Karlovac-Draganići-Jastrebarsko s istočne i jugo-ist. strane, a ujedno da bi se zaštitile od mogućih napada iz tog pravca, prilikom napadnih operacija 34. divizije u istočnom dijelu Pokuplja na Zažinu i druga uporišta sjev.-zap. od Siska.

Neprijateljeva posada u Rečici razmjestila se u seoskom mlinu, dvorcu i bunkerima ograđenim preprekama od dva reda bodljikave žice. Naoružana s 1 teškim minobacačem i jednim poljskim topom. U s. Luka Pokupska smještene su tri satnije Pavelićevih oružnika bez utvrđenja. Kupski most osiguravala je, također, jedna manja posada.

U obližnjim uporištima bile su u to vrijeme ove snage: u **Draganiću**, 4. kompanija (četa) iz “A” 1. Jägerersatz bataljona 1. njemačkog lov. rez. puka i 1. bojna 3. djelatnog ustaškog stajaćeg zdruga; u **Novakima**, dvije kompanije Jägerersatz s oko 450 vojnika; u **Jastrebarskom**, Posadna bojna, “A” 1 Jägerersatz bataljon, oružnička stanica i finansi; **Zdenčini**, 3. kompanija “A” 1 Jägerersatz bataljona i ustaše „²⁵⁶

Štab 34. divizije donosi odluku za likvidaciju snaga u s. Luki Pokupskoj i Rečici.²⁵⁷ Izvršenje tog zadatka povjerava trima brigadama, KB, “FOS” i ZB i u skladu s tim izdata su ova naređenja:

1. Karlovačka brigada, pojačana sa 6 teških minobacača i 2 PT topa, ima zadatak da likvidira oba uporišta. Napad će podržati artiljerijski divizion s baterijom haubica i artiljerijsku i minobacačku vatru usmjeriti na

²⁵⁶ Izvještaj Vojno-obavještajnog centra br. 19/45 od 25. I 1945. o pregledu neprijatelja po garnizonima od 23. XII 1944. do 21. I. 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 4-1/1, k. 1227.

²⁵⁷ Zapovijed Štaba 34. divizije br. 8/45 od 14. siječnja 1945. za napad na posadu u s. Luki i Rečici. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 2-1, k. 1225.

utvrđene zgrade i vatrene točke iz kojih će biti pruženi otpor. Uz pomoć jurišnih pionira sve takve otporne točke razoriti eksplozivom. U planu je predviđeno da se već prvim udarom likvidiraju oružnici u s. Luki Pokupskoj, a zatim, iz pokreta udari na Rečicu.

2. Brigadi “FOS” povjeren je zadatak osiguranja napada na Rečicu od intervencije iz pravca Karlovca, zauzimanjem položaja za obranu na liniji: zapadna ivica šume Plantaža-s. Orlića na kojima postaviti tri bataljona. Patrolama kontrolirati lijevu obalu Kupe i pravce prema Draganiću. Jedan bataljon imati u brigadnoj rezervi na glavnoj cesti za Karlovac. Telefonsko-telegrafske linije prema Karlovcu, presjeći.
3. Žumberačka brigada će osigurati pravac prema uporištima Zdenčina i Brezovica. Zato će zauzeti položaje na liniji s.Kramarići-Hasan-Breg-Santorić. Cestu Zdenčina-Pisarovina minirati i određene snage uputiti na neposredno izviđanje i kontrolu.
4. Planom napada reguliran je i rad drugih divizijskih dijelova:
 - Četi za vezu naređeno je da uspostavi vezu između štabova divizije i brigada KB i “FOS” kao i s artiljerijom. Vezu s ŽB održavat će se radiom;
 - Previjalište postaviti u zap. dijelu s. Zamršje, a kiruršku ekipu u s. Kiselica;
 - Intendantura će pripremiti dva obroka suhe hrane i
 - KB će svoje pozadinske dijelove ostaviti u D. Kupčini, a “FOS” u s. Topolovcu.
5. Razmještaj štabova: Štab KB na križanju ceste S. Luka-Karlovac-Rečica; “FOS” na cesti Karlovac-Rečica blizu k i l i , Štab 34. divizije u istočnom dijelu s. Luka Pokupska.
6. Pokret na izvršenje početi u 17,00 sati 15. siječnja. Brigada “FOS” krenut će iz rajona s. Zamršje na sjever, zaobilazeći s. Luku Pokupsku, nakon čega će izaći na položaje osiguranja na cestu Karlovac-Rečica. KB će krenuti pravo na s. Luku Pokupsku, čisteći ga od oružnika. Red kretanja: “FOS”, KB, Artiljerijski divizion.
7. S napadom početi u 23,00 sati, 15. siječnja 1945. godine.

Postavke iz ovog plana bile su osnovica za divizijske zapovijedi, a bile su i okvir za organizacijsku i taktičku aktivnost Štaba KB i ostalih divizijskih dijelova.

Štab KB je sačinio ovakav poredak bataljona i precizirao borbene zadatke:

- Četvrti bataljon, pojačan s dva teška minobacača, treba nastupiti prema objektu napada cestom s. Šišljavić-Rečica i u “hodu” razbiti prednje straže i položaje, oružničku posadu u zapadnom dijelu Luke Posavske i učiniti slobodnim prolaz ostalim bataljonima za napad na Rečicu;
- Prvi bataljon, pojačan odjeljenjem za sječenje bodljikave žice i s dva

PT topa, određen je za napad na Rečicu, iz sjevernog pravca, duž ceste i sela sa zadatkom da uz vatrenu podršku topova, minobacača i jurišnih pionira slomi otpor u utvrđenim zgradama;

- Drugi bataljon, pojačan odjeljenjem za sječenje bodljikave žice i odjeljenjem Džon-bula, treba napasti uporište sa zapadne strane, duž puta što vodi od mjesnog mlina i škole u polje, i
- Treći bataljon ima zadatak da odmah nakon likvidacije oružnika u Luki Pokupskoj, izbije na glavnu cestu kod križanja puteva južno od Rečice i s tog položaja spriječi bijeg neprijatelja u pravcu željezničkog mosta na Kupi.

U okviru ovih zadataka, Prateća četa brigade treba vatrom iz teških minobacača i topova, s položaja na križanju cesta Luka-Karlovac-Rečica, neutralizirati otpor oružnika iz utvrđenih zgrada i drugih mjesta otpora kroz vrijeme napada i borbe 1. i 2. bataljona u Rečici.²⁵⁸

Plan napada i borbeni zadaci bili su jasni i razmjerno odmjereni prema snazi i jačini svakog bataljona. Ali na njihovo ostvarenje, vidjelo se to od samog početka, imati će utjecaj ne samo neprijatelj, već i duboki snijeg koji će usporiti i bitno otežati sve pokrete. Osim toga, ovaj put se išlo u napad na Rečicu ne računajući na faktor iznenađenja. Neprijatelj je znao da predstoji napad i bio je u mogućnosti da na snježnoj površini prati približavane naših bataljona sve do njihovog neposrednog upada u uporište. (Vidi kartu br. 27, str. 449.)

Kako je i planirano, bataljoni su krenuli prema objektima napada. Četvrti bataljon, koji je trebalo u prvom naletu rastjerati oružnike u Luki Pokupskoj, dočekan je jakim p-mitraljeskom vatrom. Već u prvim trenucima imao je nekoliko poginulih i ranjenih boraca. Među ranjenima bio je i komandir 2. čete Juraj Budački, koji uskoro i umire. Ali, bataljon je uprkos vrlo žilavom otporu oružnika, udario iz sve snage. Odmah se vidjelo da pred sobom imaju ne samo oružnike, već i ustaše, što su stigli u Luku Pokupsku iz posade u Rečici.

Prijetila je opasnost da se KB zaplete u Luki Pokupskoj u tešku borbu, pa da zbog toga ne ostvari svoj glavni zadatak, likvidaciju oružnika u Rečici. Zato je Stab KB odmah usmjerio 3. bataljon da se pridruži 4. bataljonu u razbijanju oružnika u Luki Pokupskoj. Uskoro potom, lijedio je zajednički juriš oba bataljona. Oružnici su izbačeni sa položaja i protjerani u Rečicu.

Prvi dio, nepredviđeno teškog, zadatka je izvršen. Došla je na red posada u Rečici.

Prvi bataljon, napredujući na glavnom pravcu napada, duž ceste Luka Pokupska-Rečica, podržan jakim artiljerijskom i minobacačkom vatrom, uspio je već u prvom jurišu izvršenom u 01,00 sati 16. siječnja, razbiti

²⁵⁸ J. Lulik Pep Đ. Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", str. 276.

jače točke otpora. Energično je jurišao u uporište i istjerao neprijatelja iz utvrđenih zgrada. Pošto 2. i 3. bataljon nisu, zbog dubokog snijega, stigli na vrijeme na svoje napadne linije to je oružnicima uspjelo pobjeći iz Rečice prema Kupi, odnosno kupskom mostu. Tako je 1. bataljon sam riješio glavni zadatak u Rečici. Zadatak je izvršio prije nego što je brigada “FOS” uspjela stići na položaje borbenog osiguranja zapadno od Rečice prema Karlovcu. Zakasnila je jer se izgubila lutajući po snijegu i vijavici, sjeverno od Rečice. Uz sve nedaće što su pratile borce u prilasku, dogodilo se i to da su s namjerom većeg učinka, pokupili i telefonski kabl što su ga postavili vezisti čete za vezu divizije, presjekli ga i odnijeli, misleći da su to neprijateljeve veze prema Karlovcu (!)

No i pored svega što se te noći događalo, Karlovačka brigada je izvršila svoj prvi veći borbeni zadatak u 1945. godini. Likvidirala je posade u Luki Pokupskoj i Rečici. Zarobila je 7 oružnika i pokupila oko 20 poginulih, a ranila 30. Zaplijenila je 2 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 1 automat, 2 laka minobacača sa 90 mina, 10 pušaka sa 47.000 metaka, 3 telefona, jednu telefonsku centralu. Svi fortifikacijski objekti u uporištu ostali su razoreni.²⁵⁹

Brigada je imala 6 poginulih i 20 ranjenih boraca i rukovodilaca od kojih su pet oficira umrli u bolnici. Tako da je ukupno izgubilo život 11 drugova. Među poginulim drugovima te sniježne i teške noći bili su: poručnik Stjepan Simunović, komandant 3. bataljona, zatim Stanko Gomionik, komandir 1. čete 4. bataljona; Juraj Budački, komandir 2. čete 4. bataljona, Mika Domitrović, nišandžija PT puške, desetar Nikola Fudurić, Branko Kralj, Antun Kruljac, Janko Klaić, Janko Lipak, Ivan Radočaj i Franjo Stmić.

U ovoj borbi naročito su se istakli borci i rukovodioci 1. bataljona. Te noći utrošeno je 17.000 metaka, 130 mina za teški minobacač, 25 mina za laki minobacač, 60 mina za “Džon-bul”, 20 ručnih bombi i 135 kg eksploziva.

²⁵⁹ U bojnoj relaciji Zapovjedništva 13. hrvatske divizije za siječanj 1945. između ostalog stoji: “15. siječnja 1945. II bojna, III A ustaškog zdruge. Poslije samog pada mraka ovog dana neprijatelj je jakim snagama (3-4 brigade) dobro naoružan svim vrstama pješadijskog naoružanja izvršio snažan napad na postave 4. sati ove bojne u s. Pokupska Luka (kod Rečice). Napad na ovu posadu izvršen je iz pravca s. Zamršje. U isto vrijeme izvršile su druge snage neprijatelja jak napadaj na posadu Rečica, što je dovelo u kritičan položaj posadu Pokupska Luka, tj. prijetila joj je opasnost opkoljavanja i uništenja, te se je pod teškom borbom morala povući prema Rečici, a zatim na kupski most (kod Rečice), kamo je stigla drugog dana u zoru. Vlastiti gubitci iznose 2 mrtva, 6 ranjenih i 1 nestao. Posadna bojna Rečica: III B ustaški zdruk: Istom prilikom neprijatelj je izvršio snažan napadaj na ovu bojnu u s. Rečica sa svih strana, potpomognut teškim pješačkim naoružanjem. Poslije višerasovne borbe uspjelo je neprijatelju razbiti postave ove posade koja se je povukla većim dielom. Selo Rečica bila je zauzeta po neprijatelju, ali je po prispjelom pojačanju iz Karlovca ponovo zaposjednuta, a neprijatelj protjeran prema D. Kupčini. Vlastiti gubitci iznose: 3 mrtva i 2 ranjena i 11 nestalih. Neprijateljski gubitci iznose oko 200 mrtvih. Zbornik NOR-a. Tom V, knj. 37, dok. 78, 153 i 154, str. 698 i 702.

I nakon ove operacije moralo se razmišljati o cijeni uspjeha koji je doista postignut. Moralo se razmišljati i o odnosu pojedinih štabova, komandanata i komesara prema dobivenim zadacima.

Meteorološki uvjeti - dubok snijeg, magla i hladnoća, djelovali su te noći na sve jedinice podjednako ali je ponašanje jedinica bilo nejednako. Nejednaka je bila procjena vremenskih uvjeta koji su negaativno utjecali na brzinu kretanja u maršu i borbenom prostoru. Štab 1. bataljona uzeo je u obzir sve te nepovoljne činioce, stigao na vrijeme na svoje polazne linije i u cijelosti izvršio zadatak. To isto izvršili su i artiljerci i minobacačlije. Dobro su djelovali i 3. i 4. bataljon tokom likvidiranja posade u Luki Pokupskoj. Ali uključenje 3. bataljona u toj prvoj borbi bilo je uzrok što taj bataljon nije na vrijeme stigao na određenu poziciju i tako spriječio bijeg oružnika iz uporišta. Najslabije se iskazao štab 2. bataljona koji, zbog lutanja u pokretu na položaje za napad, nije stigao na svoje određište i uzeo učešće u borbi s posadom u Rečici.

Ozbiljne slabosti ispoljio je i Štab brigade "FOS", koji se nije pripremio da uspješno dovede brigadu na položaje osiguranja prema garnizonu u Karlovcu. Čak je i pokidao telefonske linije što su ih divizijski vezisti postavili pod najtežim uvjetima da bi se tokom borbe imala pouzdana veza. Tako se glavni obračun s neprijateljem u Luki Pokupskoj i Rečici završio bez borbenog osiguranja i veze, što je moglo imati teške posljedice.

A da se to moglo zaista dogoditi, trebao je samo jedan korak. Jer već sutradan stizale su prema Rečici svježe snage iz karlovačkog garnizona. Srećom, tu ih je dočekala brigada "FOS", koja je ostala u Rečici, osiguravajući odmor KB, koja se s glavninom jiovukla u D. Kupčinu, ostavljajući bataljon na istaknutim položajima u Šišljaviću.

Od Karlovca prema Rečici naišla je kolona jačine dvije ustaške bojne, kojima se pridružila i jedna četa Nijemaca. Bile su to 2. bojna 3. ustaškog zdruge, Zrinjska doknadna bojna i kompanija iz "B" bataljona Jägersatz iz Karlovca. Neprijateljeve snage pojavile su se iz šume Dubrava, od s. Častinak, šume Pomešiće i preko želj. mosta na Kupi.

Susrevši se s tolikim snagama, Štab brigade "FOS" je reagirao brzo. Povukao je bataljone na nove položaje na liniji s. Blatnica-s. Karasi-s. Koritinja-s. Šišljavić. Tim potezom brigada se na vrijeme izvukla sa terena na kome je mogla biti opkoljena, vjerojatno bi u otežanim uvjetima kretanja i manevriranja po dubokom snijegu pretrpjela i osjetne gubitke.

Točno u podne, 16. siječnja, neprijateljeve kolone produžile su iz Rečice i Luke Pokupske prema položajima brigade "FOS" kod Blatnice. Sada uzmicanja nije smjelo biti. Štab brigade izdao je bataljonima naređenja da puste neprijatelja na blisko odstojanje. Hladnokrvnost je održana. Kada su se redovi neprijateljevih vojnika približili na dobačaj ručnih bombi, iz sniježnih rovova suknuli su gusti rafali i plotunska puščana vatra, a odmah potom slijedili su i juriši.

Neprijatelj je bio razbijen, uhvatila ga panika. Odmah se dao u bijeg prema Zamršju, pokušavajući na istočnom dijelu tog sela pružiti otpor. Udarnici “FOS” nisu ih dalje tjerovali. Dubok snijeg i brisani prostor otežavali su pokret i povećavali rizik od novih gubitaka. Tokom borbe i jurenja, brigada FOS” je ubila 34 vojnika (ostavljeni u snijegu), oko 40 ih je ranila i 18 zarobila. U borbi je ubijen i zapovjednik 2. bojne 3. ustaškog zdruga, ustaša emigrant, satnik Mijo Matusinović.²⁶⁰

Tako se brigada “FOS”, na najbolji mogući način, “opravdala” za ozbiljan propust što ga učini prošle noći u kojoj nije stigla na položaje borbenog osiguranja prema Karlovcu, kamo je morala stići.

U ovim oštrim borbama vođenim u vrlo teškim uvjetima, poginuo je vodnik Juraj Modić, a dvojica su ranjena. U borbi se naročito istakla 3. četa 2. bataljona s komandirima st. vodnikom Nedeljkom Zivanovićem. Uz njih, rame uz rame, hrabrošću i žrtvovanjem istakli su se i drugovi iz brigade “FOS”: vodnik Ivan Bačurin, delegat Anton Trusk, desetari Ivica Galijanić, Tomo Svilić, Stjepan Piškor, Andrej Kodakov i borci Ivan Gržetić, Mato Broz, Stjepan Broz, Ivan Kraljević, Ivan Sipušić, Vid Vukšan, Slavko Radaković, Đuro Ivančić i Ivan Marinčić.²⁶¹

Dobivene pouke iz ove borbe bile su: potpunije uvažavanje vremenskog činioca. To je bilo pitanje prvog reda. Duboki snijeg, noć, hladnoća i vijavica, znatno su utjecali na pokrete jedinica i time uzročili nedopustiva kašnjenja. Tome treba dodati i neobučenost za orijentaciju noću, po snijegu, na ravničastom terenu, bez noću uočljivih orijentira; bez pripremljenog kretanja uz korištenje busole i azimuta, ili bez dobrih vodiča. Ovaj put uočeni propusti nisu bili uzrokom težih posljedica, a moglo se dogoditi sasvim obrnuto.

Maskiranje pokreta po, snijegom pokrivenom terenu, moguće je ako se na vrijeme pripreme ogrtači od bijelog platna, ili obične plahte. Sve su to obvezne radnje pripreme, koje olakšavaju borbe na snijegu i u uvjetima velike hladnoće, ali su i od kapitalne važnosti za uspjeh borbenog zadatka pa i čuvanje žive sile - boraca u prvim napadnim redovima.

²⁶⁰ U bojnoj relaciji 13. hrvatske divizije za siječanj 1945. g. ovoj borbi, između ostalog piše: “Tokom dana 15. I 1945. ponovo je zaposjednuta Rečica po našim snagama i jedan vod stožerne sati 2. bojne 3. “A” ustaškog zdruga bio je upućen u razviđanje prema s. Blatnica. Pred samim selom neprijatelj je otvorio jaku vatru, izvršio protunapadaj protiv ovog voda uspjevši skoro svega uništiti, dok je jedan manji dio istoga jedva se povukao prema Rečici. Ovom prilikom vlastiti gubici iznose 11 mrtvih (1 častnik satnik Matusinović Mijo). U nastavku bojne relacije stoji i ovo: “1. bojna 3. “B” ustaškog zdruga: oslabljena ova bojna izvršila je poduhvat iz s. Rečice prema s. Zamršje - Blatnica protiv neprijatelja, te nakon duže borbe, pretrpjevši gubitke, morala se povući u Rečicu, štićena dijelovima III bojne, 3. “A” ustaškog zdruga. Vlastiti gubici iznose 9 mrtvih, 21 ranjen i 9 nestalih. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 37, dok. 153 i 154, str. 698 i 702.

²⁶¹ Operativni izvještaj Štaba 34 divizije op. br. 14, od 20. I. 45. Štabu 4. korpusa o napadu na Rečicu i obrambenoj borbi kod Blatnice. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 9-1/1, k. 1225.

Kanonada oko uporišta ^vŽažina

Nakon uspješnog napada na Luku Pokupsku i Rečicu i odbijanja ustaške intervencije iz Karlovca, što je učinila brigada “FOS”, počelo je grupiranje 34. divizije prema istočnom dijelu Pokuplja - sektoru Petrinje i Siska.

To je provedeno skladno s planom operacija 4. korpusa krajem siječnja i početkom veljače, u kojima je učestvovala i 7. divizija i 2. muslimanska brigada Unske operativne grupe (UPG). S tim u vezi, planirano je da se najprije razbije uporište ^vŽažina, na koje su do tada izvedena dva napada. Jednom to nije uspjelo

Karlovačkoj brigadi, a drugi put 1. brigadi 8. divizije.

Što će se postići trećim napadom?

To pitanje postavljalo se samo po sebi jer, prema obavještajnim podacima, posada u ^vŽažini, bila je važna karika u širem obrambenom sistemu Siska i Petrinje, pa je poslije spomenutih napada bolje naoružana i jače utvrđena.

Štab 34. divizije ipak odlučuje napasti i razoriti uporište. Taj težak zadatak povjerava brigadi “Franjo Ogulinac Seljo”. Ostale brigade, KB i ŽB, korištene su za osiguranje napada od mogućih intervencija iz pravca: Siska i Petrinje (KB) i Zdenčine i Rečice (ŽB). Posadu u ^vŽažini sačinjavalo je oko 180 vojnika iz 1. satnije 3. bojne 14. pješadijskog zdruga 4. ustaško-domobranske divizije sa sjedištem u Dvoru na Uni, koja je pokrivala i područje Petrinje sa ^vŽažinom i druga manja uporišta oko Siska i Petrinje. Neprijatelj se smjestio u mjesnoj školi, crkvi i drugim zgradama utvrđenim za otpor, u bunkerima i rovovima izgrađenim u “cik-cak” liniji. Svi prilazi ^vŽažini bili su ograđeni bodljikavom žicom i nagaznim minama. Osim puškama, vojnici su raspolagali i s oko 15 automata i dva teška minobacača s dosta municije. U slučaju potrebe računali su na artijerijsku podršku s vatrenih položaja na periferiji Petrinje, a računali su i na pomoć petrinjskog i sisačkog garnizona, te 13. ustaške bojne iz osiguranja.

Znajući te činjenice, a uzimajući u obzir i ohrabrenje te posade zbog toga što se održala i nakon dva oštra napada, izvedena u rujnu i listopadu, novi napad na ^vŽažinu je bio doista težak zadatak. Prilazi uporištu bili su na brisanom prostoru, bio je dubok snijeg, a bilo je i jako hladno.

Zapovijed Štaba 34. divizije dala je precizne zadatke i ovaj raspored snaga:

1. Brigada “Franjo Ogulinac Seljo” dobila je zadatak da likvidira uporište u ^vŽažini. Na taj zadatak neposredno će se uključiti tri bataljona. Jedan bataljon će napasti preko groblja sa sjev.-ist. strane. To je bio ujedno i glavni pravac napada i tu će se uključiti i brigadna rezerva. Drugi bataljon udara s južnog pravca, a treći bataljon sa zapadne strane.

Sniježnim bespućima do neprijateljevih uporišta

Tokom napada uključiti će se i jurišne pionirske grupe opremljene eksplozivom za rušenje utvrđenih točaka. Napad “FOS” će podržavati baterija brdskih topova, kao i baterija teških minobacača, koje će djelovati usmjeravanjem snažne vatre na težište napada i preko groblja.

2. Karlovačka brigada treba osigurati napad na Žažinu od intervencije iz Siska, Petrinje i Turopolja. S dva bataljona blokirati pravac prema Sisku, jednim bataljonom zauzeti položaje na liniji: jugo-ist. od sela Greda-Sela-poljski put i cesta Sisak-Zažina, a s drugim bataljonom zatvoriti pravac prema Petrinji, zauzimanjem položaja na bezimenom potoku sjev. od s. Mala Gorica. S trećim bataljonom spriječiti moguću intervenciju iz Turopolja zauzimanjem položaja kod Pešćenice. Osiguranje prema Turopolju povjereno je nešto kasnije 2. muslimanskoj brigadi koja je stigla u pomoć.
3. Žumberačka brigada ima zadatak da postavi osiguranje na dva pravca, prvi Zdenčina-Pisarovina i drugi Rečica-D. Kupčina. Za prvi pravac uključiti će dva bataljona, na položaja u rajonu s. Kramarići, a za zatvaranje drugog, postaviti će jedan bataljon.
4. Početak napada u 23,00 sata, 25. siječnja 1945. Predviđeno je da prije napada bude artiljerijska priprema u trajanju od 15 minuta, a izlazak na položaje u 23,00. Tokom napada, štabovi su ovako raspoređeni: Štab brigade “FOS”, sjeverno od Žažine, Štab KB na raskrsnici puteva Petrinja-Sisak-Rajbervirt, Štab ŽB, s. Jamnica, a Štab 34. divizije u istočnom dijelu s. Letovanić. Četa za vezu divizije ima zadatak da

Smotra "Seljine brigade" u Jamničkoj kiselici 1944. godine

uspostavi veze s brigadama "FOS", KB i Artiljerijskim divizionom.²⁶² U odredbama Štaba 34. divizije dato je nekoliko vrlo važnih napomena. Jedna od njih je i ta da je Žažina već napadana. Bezuspješno!... I treba očekivati žilavost i upornost neprijatelja u obrani i dobro pripremiti jedinice koje će direktno sudjelovati u napadu, a obzirom da su prilazi uporištu livade pokrivene snijegom, borci u prvim linijama trebaju biti maskirani bijelim plahtama. I još nešto. Ukoliko se uporište ne likvidira te noći, borba se mora nastaviti i danju!

Ova napomena imala je važan psihološki učinak, jasno je naređeno da borci ne računaju na uobičajeno povlačenje pred zoru, već onda kada se zadatak u potpunosti izvrši. Uz sve, posebno je važno, napad provoditi energično, brzo i metodično, naročito prilikom slamanja otpora u bunkerima, jer otvore treba gađati i razarati s PT topovima direktno, s bliskih odstojanja.

Štab brigade "FOS" ovako određuje borbeni poredak:

- Prvi bataljon, pojačan vodom teških bacača, napada uporište iz sjevernog pravca od k. 120 i dalje preko groblja. Njegov napad podržati će 4. bataljon u ulozi brigadne rezerve, a mora se kretati iza 1. bataljona na glavnom pravcu napada;
- Drugi bataljon, pojačan odjeljenjem pionira i eksplozivom, napasti će

²⁶² Prema Zapovijedi Štaba 34. divizije, op. br. 13/1945. od 20. siječnja 1945. za napad na Žažinu. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 7-1/1, k. 1231.

uporište iz zapadnog pravca duž ceste Letovanić-Žažina i zadatkom proboja do škole u Žažini i

- Treći bataljon, pojačan s dva teška minobacača, napasti će uporište s južne strane, duž puta i nasipa što vodi od Kupe u Žažinu.

Takvim borbenim rasporedom, uporište će već početkom napada biti okruženo u kliješta s tri strane. Naredbom Štaba brigade određeno je da se prvi redovi streljačkih linija, maskiraju plahtama i, neprimjećeno privuku na jurišnu daljinu. S njima zajedno idu i jurišni pioniri koji će, s početkom vatrene pripreme, napraviti prolaze u žičanim preprekama i ukloniti nagazne mine. Naređeno je da se mora, odmah nakon vatrene pripreme, odlučno upasti u rovove i nastaviti prodor kroz Žažinu napadom sa svih strana.²⁶³

Napadom je rukovodio Štab brigade s komandantom majorom Milanom Tojagićem i komesarom majorom Ahmedom Dalibegovićem na čelu. (Vidi kartu br. 28, str. 461.)

Pripreme za napad na Žažinu bile su cjelovite. Mislilo se o svemu i zato su naređenja određivala do detalja. Međutim, tok napada ponovio je, u mnogo čemu, sliku koja je već viđena i doživljena na prilazima Žažini.

Vatrena priprema, kako je to bilo i precizirano, počela je točno u 23,00 sati, 25. siječnja, ali, jurišni pioniri nisu, kroz vrijeme njenog kratkog trajanja, uspjeli rasjeći bodljikavu žicu, ukloniti nagazne mine i otvoriti put za udar na obrambene točke uporišta.

Neprijateljeva posada očekivala je napad i spremno dočekala bataljone. U tome je vedra noć i puna mjesečina, bila od velike koristi neprijatelju. Vidjelo se kao i po danu. I prvi napad bataljona, neprijatelj je lako odbio. Borci su polijegali u snijeg ispred žičanih prepreka bez otvora kroz koje bi se mogli provući do neprijateljevih vatrenih točaka.

Dva sata borbe su prošla, a streljačke linije brigade nisu se pomakle s mjesta. Municija se uzalud trošila, a i hladnoća je prolazila kroz tijelo i kosti.

U 01 sat, 26. siječnja, počinje nova vatrena priprema ne bi li možda utrla put za prodor u uporište, i ovaj put, bila je kratka i bez učinka, k tome i nedovoljno kombinirana s pješadijskom vatrom. Jedinice su ostale bez vatrene podrške u trenutku kada je ona bila najpotrebnija, kada su one krenule da se najzad probiju kroz od bodljikave prepreke. Koncentrirana vatra s bliskih odstojanja nanosila je u tim trenucima velike gubitke borcima koji su i u drugom pokušaju zaustavljeni pred preprekama.

Sat kasnije, u 02 sata noći, udarnici "FOS", krenuli su u nov treći po redu, juriš, kojem je opet predhodila kratka vatrena priprema. Ali i opet, prekratka. I ne samo to. Neprijatelj je pročitao izvjesnu šemu u izvođenju

²⁶³ Zapovijed Štaba brigade "FOS" br. 14, od 21.1. 1945. za napad na Žažinu. A VII, Fond NOB, br. reg. 7-5/1, k. 1231.

naših juriša pa se za vrijeme vatrene pripreme sklanjao iz bunkera, utvrđenih zgrada i drugih vatrenih gnijezda u druge zaklone. A čim je artiljerijska vatra prestala, vojnici su se brzo vraćali u svoja utvrđenja i sačekivali napadače gustom i nesavladivom automatskom vatrom.

Stalno ponavljani juriši, bez rezultata, iscrpili su borce. Treći napad nije uspio ni najednom pravcu. U borbenim redovima osjećala se nemoć, razočaranost i utučenost, zbog neuspjeha i zbog velikih gubitaka. Četrnaest drugova je zauvijek napustilo svoje čete. A pedeset šest boraca i rukovodilaca je otpremljeno u divizijsko previjalište! ...

Više nije bilo motiva da se napad produži, a ni izgleda za uspjeh, jer posada u Zažini nije još ni načeta.

Zbog takve situacije, Štab divizije nije mogao donijeti drugu odluku do - prekid napada. I povlačenje brigade u s. Letovanić gdje će se odmoriti i srediti. Samo je 4. bataljon ostavljen na raskrsnici s. Rajbervirt odakle će održavati borbeni dodir s neprijateljem, osmatrati i držati ga u izvjesnoj blokadi. Nekoliko dana prije pokreta KB prema položajima osiguranja kod D. Kupčine prema s. D. Vukojevac i s. Brežane, uspješno je okončala dvije manje ali oštre borbe:

Prva se odigrala u 13 sati 21. siječnja, u susretu s jednom satnijom ustaša iz 1. ustaške bojne kod s. Vukojevca. Ustaše su kretale iz Siska prema s. Turopolje. Tom prilikom dvoje ustaša je ubijeno, a 10 ranjeno. Zaplijenjen je p-mitraljez. U toj borbi poginuo je, jurišajući na čelu svojeg 2. bataljona njegov komandant, poručnik Simo Kušić.

Druga borba vođena je sljedećeg dana, 22. siječnja, s dvije ustaške satnije iz 1. ustaške bojne, stacionirane u Turopolju. Te satnije su se kretale od s. Ogulinac kroz šume Brezovčak i Markovača. Ustaške kolone naletjele su na 1. bataljon kod s. Vukojevca, koji ih je spremno čekao. Borba je trajala oko tri sata, od 09,00 do podne. Situaciju je presjekao 1. bataljon stupajući u odlučan protunapad. Ustaše su protjerane u pravcu Turopolja. U borbi je ubijeno 10 ustaša, a više ih je ranjeno.

Drama u napadu na Žažinu se nastavlja ...

Premda se brigada "FOS" povukla prema s. Letovaniću na odmor i sređivanje, našim udarnicima, a i neprijatelju, bilo je jasno da obračun oko Zažine još nije završen. Zbog toga je u žurbi posadu u Zažini osvježio pojačanjem i popunio dovoljnim količinama oružja, streljiva i hrane. Požurio se to učiniti odmah po prekidu borbi, 25. siječnja ujutro.

Četvrti bataljon brigade "FOS", koji je bio na položajima kod Žažine, mogao je to spriječiti. Međutim, on se bez razloga i naloga povukao prema s. Dužica. Istovremeno, neprijateljeva kombinirana kolona u jačini od oko 800 vojnika sastavljena od ustaša, kozaka, mornara i domobrana krenula je iz Siska prema s. Gredi. Tu su ih spremno dočekali 3. i 4. bata-

ljon KB, zatvarajući pravac prema Sisku. Prvi udar neprijatelja je odbijen. Odbijeni su i svi drugi napadi iako su bili podržani snažnom artiljerijskom i drugom vatrom. Poslije četvrtog napada, izvedenog u 16 sati, bataljoni KB su se povukli preko s. Dužice. Razlog povlačenja je bio izbjegavanje gubitaka od artiljerije. Pokazalo se da to nije bilo potrebno. Povlačenje bataljona KB iskoristila je neprijateljeva kolona i probila se u južni dio s. Greda, ali tu je ipak zastala i uskoro se zatim povukla u Sisak. Prvi i 2. bataljon KB odmah se vraćaju i zauzimaju stare položaje u s. Gredi.

U borbama kod s. Greda, u popodnevnim satima, 26. siječnja, Karlovačka brigada je ubila 15 neprijateljevih vojnika i veći broj ih je ranila. Poginuo je jedan borac brigade a četiri su ranjena.

Ono što je bilo osnovno, to je u toj borbi i postignuto. Neprijatelj iz Siska nije se uspio probiti prema svojoj posadi u Žažini.²⁶⁴

Neprijatelj je nastavio s pokušajima probijanja do Žažine i 27. siječnja, ali, KB je i dalje čvrsto držala položaje osiguranja prema Sisku i Petrinji, a 2. muslimanska brigada prema Turopolju i odbile su sve te pokušaje proboja. Time je data nova mogućnost brigadi “FOS” za konačni obračun sa uporištem u Žažini.

Proučavajući situaciju Štab 34. divizije se odlučuje za novi napad i u tom pogledu je dao novo naređenje brigadi “Franjo Ogulinac Seljo”. Treba krenuti u ponovni napad na Žažinu, noću, 27./28. siječnja.

Štab brigade je malo izmijenio borbeni red za novi napad. Sačinio je ovaj plan:

Uporište napasti, isto kao i ranije, s tri bataljona. Razlika je bila samo u tome što je glavni udar trebalo izvesti, umjesto sa sjeverne, s južne strane u okružju ceste i nasipa koji od Kupe vodi prema uporištu. Na tom pravcu uključiti će se dva bataljona. Treći bataljon će napasti iz zapadnog pravca. Za to vrijeme bataljon u rezervi nalaziti će se iza glavnih snaga na južnoj strani s. Žažine, radi pojačavanja siline udara na glavnom pravcu.

Nanošenjem glavnog udara s južne strane, trebalo je na neki način iznenaditi neprijatelja, jer težište napada pripalo je pravcu iz Petrinje, a ona je glavni oslonac posadi u Žažini!...

Za neposrednu podršku pješadiji, predviđena je artiljerijska i minobacačka vatra i vatrena grupa od 25 mitraljeza i p-mitraljeza.

Ponovnom napadu na Žažinu prethodile su i opširne političke pripreme. U središtu brigade, u Letovaniću, održan je sastanak svih komunista u brigadi. Glavna je tema sastanka bila je ponovni napad na uporište, jer Žažina se ovaj put “mora razoriti”... Na tome inzistira i Glavni štab NOV

²⁶⁴ U dnevnom izvješću 4. domobransko- ustaške divizije u vezi s ovom borbom, između ostalog stoji: “Tokom čitavog dana pokušavale su naše snage probiti se do Žažine, ali uvijek bez uspjeha” A VII, Fond NOB, br. reg. 1/2-116, k. 59.

i POH. Razaranje tog uporišta omogućuje uspješnija djelovanja jedinica NOV - 34. i 7. divizije - prema Petrinji i Sisku. Omogućilo bi i sigurnije komuniciranje i veze na relaciji Pokuplje-Pisarovina i preko Posavine veze sa Moslavinom i suradnja s jedinicama 10. korpusa "zagrebačkog".

Na kraju, bilo je to i pitanje časti i ponosa samih boraca. Negdje u dnu svijesti rađao se inat koji je u svakom borcu formirao saznanje i odluku o tome da - uspjeha u ponovljenom napadu mora biti!...

Sve što je trebalo pripremiti - pripremljeno je. Što je trebalo procijeniti i ocijeniti - procijenjeno je na svim razinama rukovođenja.

Padom mraka, 2. veljače, brigada "FOS", krenula je opet na polazne pozicije za novi, četvrti po redu, napad na uporište Zažinu.

I ova, snijegom zabijeljena noć, bila je vidna. To je išlo na ruku neprijatelju jer nije bilo moguće približiti se neopaženo. Prema rasporedu i jačini vatre s kojom je neprijatelj dočekao "FOS" udarnike, moglo se zaključiti daje "napipao" i težište novog napada s južne strane.

U 22,00 sata, 2. veljače, neprijateljev obrambeni sistem i najvažnije otporne točke zatresle su se od gustih detonacija artiljerijskih zrna i minobacačkih mina. Snagu vatre dopunila je, na težištu napada, grupa od dvije desetine mitraljeza i p-mitraljeza. Sve je bilo usmjereno na jedan pravac ne bi li se najzad otvorila breša, tj, prostor za prodor u uporište.

Neprijatelj je, međutim odgovorio žilavom obranom. Od samog početka se vidjelo da u njegovim redovima kolebanja nema, da ga i dalje nosi i tradicija, što je već odolio u tri prethodna napada. Za njega je to bilo dragocjeno iskustvo.

Ali, i pokraj žilave upornosti, njegov obrambeni sistem je u jednom trenutku ipak bio napuknuo. Trećem bataljonu, koji je napadao s južne strane sela Žažina, točnije njegovoj 2. četi, uspjelo je da u jeku najžešće obrane, učini prolaz u žičanoj prepreci. Na tom opasnom poslu položio je život i komandant 3. bataljona, Lovro Babić. U napravljen procjep Štab brigade brzo je ubacio svoju rezervu - 4. bataljon. Njegove dvije čete sjurile su se u uporište i takoreći šakama osvojile prvi bunker iz kojeg su kosili mitraljezi ne štedeći municiju. Ali, samo nakratko. Na otvorenom procjepu ubrzo se pojaviše svježe neprijateljeve snage. Zametnuo se krvav okršaj. I daljni prodor 3. i 4. bataljona je opet zaustavljen, a neprijatelj ponovno zauzima izgubljeni bunker i obnavlja narušeni vatreni sistem. (Vidi kartu br. 29, str. 450.)

Sve je počelo iz početka. Samo sada s ozbiljno prorijeđenim redovima. Međutim, bez obzira na sve, od borbe nije se odustalo. U pola noći, napadi na Zažinu su obnovljeni. Na juriš s južne strane, krenula su istovremeno sva tri bataljona. Opet se zametnula ogorčena borba. Borci i rukovodioci nisu štedjeli ni truda ni krvi. Bilo je to prezentiranje rijetko viđenog junaštva. Ali, junaci su i padali, ranjeni i mrtvi. Tridesetorica su te noći zauvijek napustila borbeni stroj brigade "FOS". A 85 ih je izvuče-

no iz spleta prepreka od bodljikave žice, pune nagaznih mina, ispred neprijateljevih bunkera s teškim ranama. To je bila slika neviđenog borbenog morala i boračkog htijenja da se Zažina najzad slomi, ma kakva se cijena u krvi morala dati. Štab 34. divizije suglasio se s tom ocjenom.

Tog trenutka nastala je jedna od najtežih situacija koja može zadesiti jednu jedinicu u borbi. Uprkos izdatom naređenju da se brigada izvuče iz borbe, teški okršaji su se tek tada rasplamsali. I potrajali još dva i pol sata, sve do pred zoru. Svrha te ogorčene borbe na život i smrt bila je - izvlačenje ranjenih i poginulih drugova ispod neprijateljevih rafala na brianom prostoru, na prilazima bunkerima i iz spleta bodljikave žice.

Žestoka borba je nastavljena za svakog ranjenog druga i drugaricu, za svakog koga su te hladne noći pokosili rafali ili sasjekle eksplozije nagaznih mina. Borba za spašavanje ranjenih i izvlačenje mrtvih donijela je nove teške žrtve. Učinjeno je sve što se moglo, ali je ipak, 17 poginulih drugova, zapletenih u bodljikavoj žici, u snijegu do koljena na brianom prostoru i oko žice, ostalo i nije izvučeno.

Teško ranjena, iscrpljena, prorijeđena i utučena brigada "FOS", povukla se iz žažinskog krvoprolića u pokupljansko selo Letovanić. U tom trenutku udarnici brigade "FOS" nisu ni slutili da su svojim junaštvom ipak izvojevali pobjedu kojoj su toliko težili i za koju su dali toliko žrtava i krvi. U strahu od novog napada, posada u Žažini, uz prihvrat dijelova 19. ustaške brigade iz Petrinje, napustila je u popodnevnim satima svoje uporište u Žažini i povukla se preko Kupe u Petrinju, a zatim je otišla za Sisak.

Dok je brigada "FOS" krvarila, noću 27./28. siječnja, oko uporišta u Žažini, KB je davala osiguranje prema Petrinji. Čvrstim držanjem položaja na liniji s. Mala Gorica-k. 103, koje su zauzeli dva njena bataljona, i prema Sisku držeći položaje na liniji s. Greda-s. Sela, ona je osigurala udarnicima "FOS" brigade slobodu borbenog pokreta.

U s. Sela te se noći utaborila neprijateljeva posada u jačini od oko 60 vojnika, 40 žandara i 20 domobrana. Ta posada je smetala pokretu partizanskih snaga na prostoru sjev.-zap. od Siska, a bila je i osiguranje za dovođenje novih snaga, pa ju je trebalo hitno likvidirati. Taj zadatak preuzela je na sebe KB. Napad je izvela nešto prije pola noći 27. siječnja. Baš u vrijeme najžešćih napada brigade "FOS" na Žažinu, bataljoni KB brzo su sjurili u s. Sela uzduž i poprijeko. Neprijateljevi vojnici nisu pružili naročiti otpor. Osmorica su ubijena, a 27 je zarobljeno. Zaplijenjena su 2 p-mitraljeza, 25 pušaka, 1 automat i oko 5.000 metaka.

Sutradan ujutro, 28. siječnja, kolona neprijateljevih vojnika jačine 300 do 400 ustaša i domobrana, pojavila se duž pruge od s. Stupna prema stanici Greda i cestom od s. Sela prema s. Gredi. Iz pokreta, uz pomoć artiljerijske vatre, udarila je na položaje borbenog osiguranja KB. Došlo je do oštred borbe koja je trajala više od dva sata. Najzad, neprijatelj je odbijen i protjeran prema s. Sela.

U borbama vođenim na položajima osiguranja prema Sisku, KB imala je 7 poginulih i 19 ranjenih. Tih dana, od 26. do 28. siječnja, poginuli su komandiri četa Mijo Pavlić i Josip Ivičak, komesar Rudolf Markus, vodnik Slavko Pirša, desetar Nikola Simunić i borac Matija Kožar.

U to vrijeme borbu je vodila i 2. muslimanska brigada Unske operativne grupe (UOG) na položajima osiguranja prema uporištu u Turopolju, na prostoru Novo Selo, Buševac i Peščenica. Tom prilikom ubila je 19 vojnika, a 25 ih je ranila, među kojima je teško ranjen i zapovjednik ustaške bojne satnik Kos. Druga muslimanska brigada je u tim okršajima izgubila 4 borca, među kojima je poginuo i komandir čete Novak Zorić, a 12 boraca i rukovodilaca je ranjeno.

I na položajima osiguranja prema uporištu Zdenčina, koje je držala ŽB, bilo je također oštih okršaja. Neprijateljeve snage iz Zdenčine učinile su, 28. siječnja, ispad u pravcu Bratine i Pisarovine, ali su ih žumberčani zaustavili, odbili i odbacili prema Zdenčini.

U borbama za likvidaciju uporišta u Žažini, brigada "FOS" je pretrpjela najteže gubitke na svom ratnom putu. To su bile najteže i najkrvavije njene borbe. U njima je izbačeno iz stroja 185 boraca i rukovodilaca. Život su izgubili ili od rana umrli 44 druga i drugarice, a 141 ih je ranjeno.²⁶⁵ Poginuli su **poručnici:** Lovro Barić, Mijo Fiolić, Mirko Grbiček, Ivan Ivičar, Marko Kraljik, Jura Vularić i Stjepan Zubek; **potporučnici:** Ivan Zagorac, Ivan Šandor, Josip Peričak, Vinko Iskra, Stjepan Galović; **zastavnici:** Nikola, Biškupić, Stjepan Filipović, Irma Harapin, Josip Herceg, Zdravko Ilić, Branko Turk; intendant bataljona Dušan Skorić; **st. vodnik** Ivan Jengiće; **vodnik** Ivan Britvec, **mladi vodnici:** Ivan Brdek, Janko Car, Stjepan Mikulin, Jura Sedmak; **desetari:** Vid Ilenić, Slavko Mehmed, komandir odjeljenja Marko Vitas, **bolničarka.** Ljubica Mihajlović i još 34 borca.

U napadima na Žažinu, brigada "FOS" je ostala bez komandanta 3. bataljona, izgubila je 4 komandira čete, 2 komesara čete, šest sekretara partijskih ćelija, jednog zamjenika komandira čete, tri komandira voda, pet komandira desetine i jednog intendanta bataljona. Oni su zauvijek napustili borbeni stroj brigade "FOS".

Među 141 ranjenih drugova kojima je pružena prva pomoć u divizijskom previjalištu, bila su dva komandanta bataljona, pet komandir četa, dva pomoćnika komandira četa, tri komesara čete, tri delegata voda, 5 starijih vodnika, pet vodnika, pet mladih vodnika i četiri desetara - ukupno 36 vojnih rukovodilaca.

Neprijateljevi gubici u oba napada cijene se na 60 mrtvih i ranjenih. Jedan je zarobljen.

²⁶⁵ pregled gubitaka Udarne brigade "FOS" u borbama u Žažini 25. 27. i 28. I 1945. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 1, str. 15.

O žestini borbe u Žažini govore i podaci o utrošku ubojnog materijala. Utrošeno je 48.000 puščane i mitraljeske municije, 488 mina za teški i 30 mina za laki minobacač i 400 artiljerijskih granata. Tokom borbi izgubljen je 1 p-mitraljez, 5 pušaka, dva automata i 3 postolja.

Tokom borbi hrabrošću se istaklo više jedinica brigade "FOS", a naročito: 2. i 3. četa 1. bataljona, 1., 2. i prateća četa 2. bataljona, 2. i 3. četa 3. bataljona, 1. i 3. četa 4. bataljona. A, uporedo s njima, istakle su se inženjerska četa, jurišni pionirski vod i četa za vezu.

Primjerno junaštvo i ustrajnost u borbama pokazao je veliki broj drugova. Među njima su i oni čija se imena s razlogom moraju spomenuti. To su **poručnici:** Ivan Rezvjakov, Lovro Gustin, Dragutin Popovčić, Franjo Bradica, Tripo Staničić; **potporučnici:** Dušan Miletić, Zvonko Šubert, Karlo Tomljenović, Ivan Maslak, Vera Živičnjak, Ivan Fijolić, Stjepan Zužić, Ivan Jerković; **zastavnici:** Andrij Laptjev, Ernest Burger, Vladimir Štrkalj, Stjepan Kuzmić, Josip Cvetković, Anton Trusk, Krešo Kovačić, Milan Marčetić, Zdravko Ilić, Stjepan Lacković, Stjepan Jagarčac, Josip Periček; **st. vodnici:** Slavko Crnolatac, Hrnjak Dragutin, Ušakov Mihael, Kongurcev Aleksandar, Pavlaković Slavko, Brodarić Stjepan, Živanović Nedeljko, Mankas Ivan, Kirin Janko, Markulin Jure, Herman Pavao, Šoštar Emil, Fištrić Franjo, Malić Janko, Mišerić Stjepan, Božić Slavko, Pirjak Slavko; **vodnici:** Kraljević Ivan, Licitar Stjepan, Matković Stjepan, Majetić Mate, Matković Franjo, Kundrašev Mihael, Loskutov Vasilije, Pučko Mlarko, Svilić Tomo, Bogoslovski Vasilije, Rajević Pavao, Jordan Ivka, Svekrić Stjepan, Borković Ivan, Britvec Ivan, Jambrek Stevo; **ml. vodnici:** Maglečić Leo, Išek Milan, Slivšek Slavica, Piškur Stjepan, Cikulin Ivan, Brodarić Stevo, Pokas Josip, Herman Pavao, Dugač Stjepan, Zunac Mijo, Sedmak Juraj, Muža Ivan, Dumbović Nikola, Gajski Janko, Rulek Ivan i Kanić Stjepan; **desetari:** Rožić Ivan, Petravec Stjepan, Večković Petar, Ponomarjev Ilija, Šuškovski Georije, Đuretić Đuro, Kondakov Andrej, Kocijan Ivan, Radanović Obrad, Vlašić Mijo, Ferko Tomo, Šimunjer Stjepan, Jandras Josip, Asić Pavao, Turčin Tomo, Cerovski Vinko; **borci:** Mikulec Andrija, Žugaj Slavko, Petrac Danijel, Đuretić Franjo, Dobrozdravić Mijo, Župetić Marko, Lalević Josip, Đuretić Josip, Martinči Vinko, Đurković Ivan, Dubraovac Mirko, Besediček Stjepan, Andel Adolf, Pavlinić Mirko, Jurina Franjo, Kudljinov Ivan, Rajić Petar, Kušan Ivan, Azov Andrej, Čipomoj Aleksandar, Kovačević Stevo, Tkačenko Vasilije, Petrović Tomo, Kirinčić Juraj, Hrkovac Ivan, Šestak Tomo, Varjačić Slavica, Gršetić Ivan, Zadarov Boris, Vuksan Vid, Sačerić Stjepan, Srem Josip, Ruzman Josip, Broz Stjepan, Mikušević Tomo, Likšić Tomo, Pučko Dragutin, Skledar Stjepan, Stanić Mihajlo, Kranjčina Josip, Đikić Vinko, Grdešić Tomo, Matušin Katica, Tkalec Andrija, Car Josip, Žunec Franjo, Havidić Pavao, Smolković Vjekoslav, Skender Stjepan, Stupljanec Josip, Tkalec Josip, Martinec Ivan, Petrić Ilija, Fruk Janko, Mikulčić Franjo, Hrnjak Jelka, Vlašić Mijo, Kožar Alojzije, Skender Mato, Plepelić Juraj, Komar Ilija,

Fartula Dušan, Mihaljević Ivan, Rešetić Zvonko, Fištrić Stjepan, Žugaj Ivan, Antolović Josip, Leblanović Ivan, Benjak Nikola, Graber Mirko, Kušan Stjepan, Streljcov Aleksej, Sirovčanin Pavao, Mišerić Juraj, Hrkovac Mijo, Civić Lovro, Strižak Franjo, Žilac Ivan, Kravarić Ivan, Drk Juraj, Kovršin Grigorij, Divjak Mirko, Tomić Vera, Mihanović Ivan, Brdarić Dragutin, Vukmanić Zdravko, Popratović Jakov, Đureković Josip, Štimac Slavko, Bačurin Stjepan, Poluhin Ivan, Stanković Dušan, Mihanović Ivan, Lobranić Nikola, Kundić Ljudevit, Tičak Miroslav, Hubelić Đuro, Iskra Vinko i Poljak Dragutin.²⁶⁶

Na kraju teških okršaja oko uporišta Zažina, postavljala su se mnoga pitanja, a kao prvo - da li se moglo uporište razoriti i bez tolikih žrtava i prolivene krvi? Zar se nisu mogle izvući bolje pouke iz prethodnih neuspješnih napada na Žažinu. Zar se nije moglo naći bolje grupiranje snaga, a naročito oružja dovoljne razorne moći, kojima bi se moglo otvoriti žičane prepreke, razoriti vatrena gnijezda, koja su sprečavala prilaze uporištu i ostvariti apsolutnu vatrenu nadmoć nad neprijateljem? Zar se nije mogao naći bolji oblik pristupa u napadu?

U kritičnoj ocjeni borbi vođenih na prilazima Žažini, Štab 34. divizije je bio suglasan u tome da je “akcija bila dobro pripremljena kod svih jedinica” i da su “borbenost i volja za pobjedom i kod rukovodilca i kod boraca bili na velikoj visini”, te da su pismene i usmene zapovijedi bile realne, a tok borbe pokazao da su bile i taktički ispravne.²⁶⁷

Brigada “FOS” se u svom prvom, a naročito drugom, napadu na Žažinu, rijetko viđenom hrabrošću i požrtvovnošću boraca i rukovodilaca, ne štedeći živote, i dokazala. Ispoljena je masovna, pojedinačna i kolektivna hrabrost i visoki borbeni moral. To je bio bitan činilac borbe.

Pa, ipak, ni to nije bilo dovoljno da se postigne željeni rezultat. Zbog toga su se uzroci tražili tamo gdje oni nisu mogli bitno utjecati na tok i ishod borbe kao što su konstatacije: rukovodioci, naročito niži, podbacili su tokom napada na Žažinu u tome što su iskazivali više osobne hrabrosti (to su dobrim dijelom platili životima i teškim ranama), a manje umješnošću u rukovođenju jedinicama u borbi, jer nisu uvijek bili dobro sinhronizirani pokreti pješadije i artiljerijsko-minobacačke vatre, što je točno; što je pristupni teren bio pregledan, pogodan za gađanje položenim putanjama i drugo ... A uz sve to i duboki snijeg i noć puna mjesečine.

Sve su to nepobitno bili činitelji s negativnim predznakom. Ali ne i presudni. Jer ni u dva posljednja napada, kao što to nije učinjeno ni u dva prethodna, u rujnu i listopadu, streljačke linije u napadu nisu uspjele, osim djelomično, svladati čak ni žičane prepreke, a kamo li razbiti neprijateljev vatreni sistem. Zašto?

²⁶⁶ Izvještaj Štaba 34. divizije, op. br. 189 Od 1 .II 1945. Štabu 4. korpusa o napadu na Žažinu. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 1, str. 14. i 15.

²⁶⁷ Kritika akcije na Žažinu u Izvještaju Štaba 34. divizije od 1 .II 1945. Štabu 4. korpusa. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 1, str. 14. i 15.

I još nešto. Čini se da nije valjano procijenjen borbeni moral neprijateljeve posade, na čemu se on zasniva, što mu snagu daje i jača. A nije ni poduzeto ništa konkretno, da se taj moral prije napada ili u toku napada, poljulja iznutra.

Zaključak divizijskih analitičara je glasio: “napad u ovako teškim uvjetima potrebno je “podržati” većim brojem artiljerije i drugim teškim oruđem, naročito za vrijeme prilaženja pješadije, jer ona sama nije kadra stvoriti toliku vatrenu noć da bi mogla svladati takav tučeni brisani prostor kakav je bio na prilazima Žažini”, svakako stoji, jer ono što se događalo u borbama za razaranje uporišta Žažina više se ne smije nigdje ponoviti. Istina, hrabrost se ne može ničim zamjeniti, ali se ni golom hrabrošću ne može sve riješiti. Treba nju pomoći.

Drama bataljona Žumberačke brigade u D. Kupčini

Nakon teških borbi u Zažini i povlačenja posade iz tog uporišta, dobio se slobodan prostor za prilaz Sisku i Petrinji sa sjev.-zap. i sjeverne strane. Snage NOV su bile u mogućnosti kontrolirati kut između Save i Kupe od Odre kod Siska i na sjeveru do Turopolja. Divizija je mogla usmjeriti svoje glavne snage na taj teren i tako zaprijetiti neprijateljevim garnizonima. U okviru takvog plana brigada “FOS” usmjerila se prema Petrinji, a Karlovačka brigada prema Sisku. Druga brigada UOG napustila je Pokuplje i otišla na svoj borbeni teren. Žumberačka brigada je svojom glavninom i dalje bila usmjerena prema Zdenčini, dok je jedan njen bataljon bio raspoređen u D. Kupčini radi nadzora pravca prema s. Rečici i Karlovcu.

Brigadama, osobito brigadi “FOS”, bio je potreban odmor, organizacijsko sređivanje i popuna, prije svega boračkog sastava. Tako su posljednji dani siječnja protekli u vojno-političkom i kadrovskom osposobljavanju brigada za nove zadatke. Iz 8. divizije premješteno je u brigadu “FOS” pet vojnih rukovodilaca za popunu komandi četa. Na mjesto poginulog komandanta 3. bataljona Lovre Babića postavljen je Danijel Grčić, a ubrzo zatim i Ante Lokas; za komandanta 4. bataljona Eduard Smetko. Dužnost poginulih političkih rukovodilaca Marka Kraljika i Mije Fiolića iz 2. bataljona preuzeo je Stjepan Neseke...

Pojačan je i političko-partijski rad. Glavna tema bila je “Bratstvo i jedinstvo naroda Juoslavije.” Na sastancima partijskih ćelija raspravljalo se o zadacima što ih je postavila Prva partijska konferencija u prosincu, a u skojevskim aktivima proučavala se brošurica “Kakav mora biti komсомоlac.” Određeni politički odjek u jedinicama imala je i vijest o Naređenju Vrhovnog Štaba NOV i POJ o formiranju triju armija: 1. armije na Srijemskoj fronti, 2. armije u sjevernoj Bosni i 3. armije na fronti u Bara-

nji.²⁶⁸ Iz formacijskog sastava tih armija koje su usmjeravane za operacije duž strateških pravaca, dolinom Drave na sjev.-zap. dolinom Save prema Zagrebu i dalje na teritorij Slovenije i sjeverno-bosanskom podgorinom prema Zagrebu i Karlovcu s južne strane, vidio se općenarodni karakter naših nakrupnijih vojnih formacija, odnosno ostvarivanje u njima osnovne političke linije NOR-a i revolucije - bratstva i jedinstva. Već samo to, bio je navještaj konačnog i odlučnog udara po udruženim fašističkim snagama na ostatku jugoslavenskog ratišta, koje se smanjivalo, jer su jedinice NOVJ, uz podršku dviju divizija Albanske NOV obavile borbe za oslobođenje Crne Gore i Sandžaka, a 8. korpus NOVJ započeo s operacijom za oslobođenje Mostara.

Na politički život i raspoloženje u jedinicama 34. divizije utjecali su i drugi događaji. Među njima i izjava kralja Petra II u Londonu kojom je pokušao omesti formiranje jedinstvene jugoslavenske vlade, što je trebalo ostvariti u Beogradu u skladu sa sporazumom Tito-Subašić. U povodu te izjave, buknule su širom Dalmacije, Gorskog kotara, Korduna, Banije i Pokuplja, demonstracije seljaka i NOV-e. Na narodnom zboru u Vojniću bilo je oko 1.000 ljudi, u Slunju oko 3.000, u Topuskom 1.500, u Glini oko 7.000... U selima Pokuplja održani su također zborovi na kojima je osuđena izjava kralja emigranta i poslani pozdravni telegrami ZAVNOH-u, AVNOJ-u i maršalu Titu.²⁶⁹

Odjeci s tih zborova stizali su i u jedinice 34. divizije. Raspravljalo se o tome i osuđivao postupak kralja koji je to učinio pod utjecajem reakcionarnih snaga i emigrantske garniture u Londonu. A ta garnitura činila je razne makinacije da bi se poslije sloma fašističkih sila, u Jugoslaviju vratio kralj i stari nenarodni režim i buržoaski poredak, koji je i kriv što se Jugoslavija i njena vojska raspala nakon prvog fašističkog udara 1941. godine.

Posljednji dan u siječnju zavio je, Žumberačku brigadu, a i cijelu 34. diviziju, u crno. Bio je to najtužniji dan. Specijalni skijaški dijelovi 1. njemačkog rez. puka (Jägersatz Regimente), maskirani u bijele pelerine, pojavili su se iznenada iz pravca Bratina-Pisarovina i napali Podoficirsku školu 34. divizije u Jamničkoj Kiselici. Obaviješten telefonom o tom napadu, 1. bataljon ŽB, koji se nalazio u D. Kupčini, pohitao je prema Jamničkoj Kiselici da pomogne kursistima. Pri tome se žumberački bataljon sukobio s njemačkim skijašima, ali već nakon prvog okršaja počeo se povlačiti prema D. Kupčini i Kupčinskoj šumi. Međutim, neprijateljevi dijelovi iz Sišljevića i Bratine zašli su mu iza leđa u rajonu D. Kupčine i

²⁶⁸ U sastav 1. armije na Srijemskoj fronti ušle su 1, 5, 6, 11. i 21. divizija - komandant generallajtant Peko Dapčević. U sastav 2. armije ušle su 17, 23, 25 i 45. divizija - komandant generallajtant Koča Popović. U sastav 3. armije ušle su 16, 36. i 51. divizija - komandant generallajtant Košta Nad.

²⁶⁹ Izvod iz knjiga depeša Glavnog Štaba NOV i POH upućenih u VŠ NOV i POJ u siječnju 1945. godine. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 121, str. 452.

opkolili ga. Zametnula se žestoka borba. Već u samom početku borbe gine 14 boraca. Komandant bataljona Svetozar Trkulja je teško ranjen, a komesar Tomo Todinov, u strahu da ne padne živ neprijatelju u ruke, sam se ubio. U najkritičnijoj situaciji, bataljon je ostao bez rukovodilaca. Osim toga, poginula su dva komndira četa, jedan komesar čete, jedan pomoćnik komesara čete, dva odlična p-mitraljesca. Tada je u redovima bataljona, gađanog sa svih strana, nastala panika i rasulo. Borci su se raspršili kudakoji i tako su zarobljavani. Oko 10 boraca i rukovodilaca je zarobljeno s oružjem.

Bataljon je prestao postojati. Bio je to jedinstven slučaj u NOVJ da cijela jedinica doživi takav poraz.

To se, međutim, nije dogodilo i Podoficirskoj školi koja je također napadnuta oštro i iznenada od njemačkih skijaša. Kursisti su organizirano prihvatili borbu, hrabro se suprotstavili i pod borbom se izvukli iz neprijateljevih kliješta prema s. Gradec.

Tome je mnogo doprinjeo mlađi vodnik, kursist Josip Planine, iz KB, koji je u momentu napada bio na straži ispred zgrade Podoficirske škole. Primjetio je pristizanje Nijemaca maskiranih u bijelo, odmah po njima otvorio vatru i na taj način uzbunio kursiste. Oni su prihvatili svoje oružje, odgovorili svom snagom i odlučnom borbom. Stvorili uvjete i prostor za izvlačenje iz pripremljene zamke.²⁷⁰

Za pravilno izvršavanje dužnosti i za ispoljenu hrabrost ml. vodnik Josip Planince pohvaljen je naredbom Štaba 34 divizije.

Iznenadjenje što su ga postigli dijelovi 1. njemačkog rez. lov. puka u kome je uništen 1. bataljon ZB bilo je, sumnjalo se, djelo organiziranog špijanskog rada zavrbovanog obavještajca u Štabu 34. divizije.

Ovakav poraz 1. bataljona ZB mogao se izbjeći da je Štab brigade, čija je glavnina u to vrijeme bila usmjerena prema uporištima Brezovica i Zdenčina, bio budniji i odgovorniji i da je na vrijeme primjetio prodor neprijateljeve skijaške kolone. Bio je to njegov krupni propust s kobnim posljedicama.

To što se dogodilo, 1. bataljonu Žumberačke brigade 31. siječnja, bio je dodatan razlog da svi komandni kadrovi 34. divizije, a naročito Štab i Divizijski komitet KP, ozbiljno razmotre moralno-političko stanje u ZB.²⁷¹ O tome se raspravljalo i na sjednici Divizijskog komiteta KP 6. veljače 1945. Iz te brigade je dezertiralo oko 350 boraca. Kapitulirao je 1.

²⁷⁰ Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 65, str. 441. i objašnjenje na str. 442. i str. 568.

J. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", str. 287.

²⁷¹ Teško ranjeni komandant 1. bataljona ŽB Svetozar Trkulja, je zajedno sa preživjelim borcima zarobljen i odveden u Karlovac gdje je presudom ustaškog suda, 15. veljače 1945. osuđen na smrt i strijeljan. Zajedno s njim osuđeno je na smrt još 13 rukovodilaca 1. bataljona i strijeljano. Oko 70 boraca nastradalog bataljona zamijenjeno je nešto kasnije na mjestu ugovorene razmjene zarobljenika - u Pisarovini. Z. Dizdar i M. Borčić: "Žumberačka NOU brigada", str. 281.

bataljon u kojem je bilo 30 članova Partije i 20 skojevaca, pedeset komunisti u bataljonu koji je brojao 120 boraca i rukovodilaca! Gotovo svaki drugi bio je komunist.

I što je onda bilo uzrokom tako niskom borbenom moralu? Analizom ukupnog stanja u Žumberačkoj brigadi, Divizijski komitet je došao do zaključka da je osnovni uzrok dezerterstva i poraza što je pretrpio 1. bataljon u sudaru s njemačkim skijašima bio, slab politički rad, slab rad partijske i skojevske organizacije i slab vojno-stručni rad, slaba disciplina. Sve to istjecaloje iz mnogih slabosti u radu Štaba brigade. “Komandant brigade Tomo Žalac ima malo autoriteta”, stoji u izvještaju Divizijskog komiteta KP Centralnom komitetu KPH. Načelnika Štaba borci mrze. Operativnog oficira Tarbuka borci vole, ali on nije pravilno iskorišten od strane Štaba brigade, već ga guraju svuda, tamo gdje treba i gdje ne treba”. Komesar je dobar kao čovjek, navodi se u spomenutom izvještaju, ali on radi po uputstvima, umjesto da rješava pojedine probleme. Njegov pomoćnik je pomalo lijen. Za partijsku organizaciju kaže je daje mlada i neiskusna, a partijski kadar nesretno izabran.²⁷²

Zbog takvog stanja, Štab 34. divizije donosi odluku da se smijeni komandant brigade, načelnik štaba i operativni oficir i da se nad njima otvori vojna istraga.

Istom odlukom formiran je novi Štab Žumberačke brigade. Za komandanta je postavljen Ljuban Ajdinović, za komesara Danko Fućak, a za njegovog zamjenika Mato Mihić, za načelnika štaba postavljenje Ivan Graho.

Divizijski komitet KP donio je odluku da se, zbog ozbiljnih slabosti, smijeni komandant brigade i isključi iz članstva Komunističke partije, a da se načelnik štaba, komesar brigade i njegov pomoćnik, sekretar partijske organizacije brigade kazne partijskim ukorom i o tom informira organizacija KP u diviziji.

Budući daje ŽB nakon gubitka svog 1. bataljona, bila znatno oslabljena; to je Štab 34. divizije izdao naređene štabu S-J (Samoborsko-jaskanski) odreda, da jedan svoj bataljon opremi i uputi u sastav Žumberačke brigade.

Dolaskom tog bataljona, Udarne žumberačka brigada (ŽB) imala je 550 boraca i rukovodilaca.

Osnovom svega što se u siječnju dogodilo, može se zaključiti da je to bio izuzetno naporan mjesec, iako je bilo nešto manje borbi i pokreta, ali težina okršaja u slamanju neprijateljevih posada u Rečici, Luki Pokupskoj, a naročito u Žažini i D. Kupčini, nadmašili su ostale mjesece. Duboki snijeg i hladnoća, ograničili su i jako otežavali kretanje jedinica, činili svaku borbu težom i iscrpljujućom. Zadobivene rane teško su se podnosi-

²⁷² Izvještaj sekretara Divizijskog komiteta KP 34. divizije od 7. II 1945. Centralnom komitetu KPH. AIHRPH, KP-I/3057.

le i liječile. Mogućnost stizanja do ranjenika, pružanje prve pomoći i izvlačenje sa poprišta borbe se često graničilo s pravim podvigom. To pokazuje i ukupan pregled gubitaka što ih je 34. divizija pretrpjela u prvom mjesecu posljednje ratne godine. Iz borbenih redova divizije zauvijek je otišlo 70 boraca i rukovodilaca: 8 komandanata i komandira, 11 partijskih i političkih rukovodilaca, 14 podoficira i 37 boraca. Ranjeno je 207 boraca i rukovodilaca. Među njima bilo je: 5 komandira i komandanata, 13 političkih i partijskih rukovodioca, 38 podoficira i 133 borca. Nestalo je 119 rukovodilaca i boraca. Težina tog broja nastala je posljednjeg dana u mjesecu, u dramu 1. bataljona ŽB u borbama kod D. Kupčine, i toga je dana nestao sa spiska Žumberačke brigade. Samo on, predstavljao je više od trećine svih gubitaka.²⁷³

Iz divizijskog sastava, otišlo je ukupno 415 boraca i rukovodilaca. A iz redova brigade “FOS” - 191. Ove činjenice su u vrlo oštrom obliku, postavile štabovima zadatak: preispitati kvalitet priprema, organizacije i izvođenja svih operacija, proučavanje neprijatelja, njegove organiziranosti i morala, usavršavanje komandnog kadra sa ciljem da bude što manje poginulih i manje izbačenih iz prvih linija zbog zadobivenih rana.

Briga, da se svaki borbeni zadatak izvrši, uz što manje žrtava i krvi, bilo je pitanje prvog reda.

Početkom veljače, Štab 34. divizije zadržao je svoje glavne snage na teritoriji sjeverno i sjev.-zap. od Siska i Petrinje u trokutu Kupa-Odra, a dio snaga usmjerio je sjevernije prema Turopolju. U skladu s tim, brigada “FOS” bila je podijeljena na dva dijela, dva bataljona (1. i 4.) bili su prema Petrinji, i dva bataljona (2. i 3.) prema Turopolju. KB usmjerena je prema Sisku. ŽB pojačala je obranu slobodnog Pokuplja, na položajima na liniji s. Ogulilnac-s. Vukojevac.

Osim toga, na području Pokuplja, Turopolja i Posavine sve do ceste Zagreb-Karlovac, borbeno je djelovao T-P odred. Prostrani teritorij Žumberka kontrolirao je S-J odred Žumberačke brigade, a karlovački sektor, Karlovački odred, uz povremenu pomoć brigada što su stizale iz Gorskog kotara.

Neprijatelj u jakim garnizonima kao što su Sisak i Petrinja, pa i Turopolje, nije se mirio s prisustvom 34. divizije u trokutu Kupa-Odra, na prilazima Petrinji i Sisku uz istovremeni pritisak 7. divizije s jugo-ist. strane, pa je stalno upućivao snage u pravcu sela Greda i Dužice, prema Žažini, ne bi li upriličio slobodnu zonu kao bazu za operacije protiv snaga NOV u Pokuplju, Turopolju i Posavini. Zbog toga se u prvoj polovini veljače odigralo više borbi manjeg opsega kao što su:

- Borba 1. bataljona brigade “FOS” između sela M. Gorica i Žažina (5. veljače) i, istog dana;

²⁷³ Pregled gubitaka 34. udarne divizije u januaru 1945. godine, Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 7-5-2/I, k. 434.

- Borba KB kod sela Petrovac, Jazvenik i Greda;
- Napad KB na neprijatelja u s. Gredi, 8. veljače, pa;
- Obrambena borba T-P odreda kod sela Drnek, Vrbovo i Selce (u Posavini);
- Borba 3. bataljona ŽB u zasjedi kod s. Buševac, 9. veljače;
- Obrambena borba 2. bataljona brigade “FOS” i dva bataljona KB kod sela Petrovac i Vurot, 16. veljače.

A uz sve to bilo je i drugih aktivnosti kao što su: kontroliranje teritorija, mobiliziranje novaka, osiguravanje transporta hrane iz Posavine u Pokuplje ...

Najveći podvig 34. divizije u veljači je njen ponovni prodor na borbeni prostor južno od Zagreba u rajon Odra, Hrašće, V. i M. Mlaka i još jedno likvidiranje neprijateljeve posade u s. Odri.

Garnizoni Sisak i Petrinja između divizija NOV

Osnovno pitanje koje je početkom veljače brinulo neprijatelja je - sigurnost Siska i Petrinje koji su došli, polije pada Zažine, pod direktan udar snaga NOV i sa sjeverne pokupljanske strane (34. divizija), i s juga, s banijske strane (7. divizija). Zbog toga je neprijatelj težio vratiti Žažinu i tu opet postaviti svoju jaku predstražu i na taj način osigurati Petrinju i Sisak sa sjeverne strane. U težnji da to i ostvari Štab ustaško-domobranske divizije, koja je držala Sisak, Petrinju i Dvor na Uni, pokrenuo je u napad svoje dvije brigade, 14. pješadijsku i 19. ustašku brigadu.

Petog veljače, u rano jutro, prvi je na udaru mješovite kolone od ustaša, kozaka i domobrana, uz jaku artiljerijsku podršku, bio 1. bataljon KB kod s. Petrovca. Neprijatelj je spremno dočekan. Prvi bataljon uzvratio je svom vatrenom snagom, zaustavio je, a zatim, kad je primijećeno da se neprijatelj koleba, krenuo u odlučan protunapad i odbacio neprijatelja prema Kupi.

U 7 sati ujutro, nastupajuća kolona od s. Sela prema s. Gredi naletjela je na položaje 2. bataljona. I ona je udarila na tvrd orah. Bataljon je odbio napad i bez oklijevanja također, odmah pošao u protunapad. I ta kolona se morala povući prema Sisku.

Odmah iza podne, krenula je i jedna ustaška satnija iz pravca s. Sela prema križanju u s. Rajnbervirtu. Tu je dočekana od 3. Bataljona, a napadnuta je i s boka od jedne čete 1. bataljona koji je držao svoje položaje kod s. Petrovca. I ta ustaška satnija morala se uskoro povući prema Sisku.

Ništa bolje nije prošla ni kolona što je išla od Petrinje i udarila, u jutro, 5.veljače, na 1. i 4. bataljon brigade “FOS” na položajima kod s. Mala Gorica.

Do oštrog obračuna došlo je u šumi Lug kod M. Gorice, gdje su neprijateljeve snage dočekali najprije jedan vod iz 1. bataljona, da bi

odmah potom udario i cijeli bataljon. Neprijatelj se pokolebao i počeo s povlačenjem. Prva četa tog bataljona gonila je neprijateljeve snage prema Kupi. U toj grupaciji bili su također Nijemci, ustaše i domobrani.

U odlučnim okršajima s neprijateljevim kolonama, 5. veljače utjutro, KB i brigada “FOS” ubile su 17 vojnika, više ranile, a jedan je zarobljen.

Karlovačka brigada imala je 2 poginula i 11 ranjenih boraca.

Svi bataljoni zadržali su svoje položaje u blizini jakih garnizona Petrinje i Siska i njihovih predstraža u selima Vurot, Pračno i Odra kod Siska.²⁷⁴

Takvim svojim borbenim položajima 34. divizija mogla je ispuniti i drugi dio zadatka koji joj je postavi Štab 4. korpusa, da napadima na posade u s. Vurot i s. Odra, vezuje na sebe snage iz Siska i Petrinje u vrijeme napada 7. divizije na posade južno i jugo-zap. od Siska, sela Mošćenicu i Pračno.

Zapovijesću Štaba 34. divizije određeno je da napad na posadu u s. Odra kod Siska izvede KB. Brigadi “FOS” je naređeno da za to vrijeme izvrši pritisak na posadu u s. Brest na lijevoj obali Kupe, a nju je činila bivša posada iz Žažine.

Početak napada na Odru određen je u 02,00 sati, 8. veljače. Štab KB odredio je da napad na posadu u Odri izvrši 3. i 4. bataljon. Drugi bataljon zadržan je u brigadnoj rezervi u s. Stupno, a 1. bataljon je ostao na položajima u s. Petrovcu, preuzimajući na toj poziciji i zadatak rezerve 34. udarne divizije. Neprijateljevu posadu u Odri sačinjavale su dvije satnije 1. bojne 14. pješačkog zdruge i jedna satnija ustaša iz tzv. “Stajcerove” ustaške bojne. Sve te jedinice utvrdile su se u sistemu poljske fortifikacije - rovovima, izgrađenim mitraljeskim gnijezdima i jačim osiguranjima isturenim ispred obrambenih položaja.²⁷⁵

Bataljoni KB krenuli su prema Odri noću 7./8. veljače. Treći bataljon kretao se prema Odri od s. Žabno, a 4. bataljon od s. Stupno.

U toku pokreta bataljoni su došli u sukob s neprijateljevim isturenim odjeljenjima obrane prilaza uporištu. Ti okršaji prilično su usporili pokret na linije za neposredan napad na Odru, Ali, uprkos tome, bataljoni su na vrijeme stigli i iz pokreta, goneći isturena odjeljenja, udarili na uporište. Neprijatelj je pružio slab otpor pa se KB prosto “ušetala” u Odru. Većina vojnika pobjegla je prema Sisku. Zarobljeno je samo 10 vojnika, a 2 su

²⁷⁴ U bojnoj relaciji 4. ustaško-domobranske divizije za veljaču 1945. zapisano je sljedeće: “14. pješački i XIX ustaški zdrug, poduhvat svim raspoloživim snagama sa zadatkom protjerivanja neprijatelja i uspostave stalne posade u Žažini. Pothvatne snage iz Siska dostigle su u s. Sela, ali dalje nisu mogle napredovati uslijed jakog i premoćnog neprijateljskog otpora. Pothvatne snage iz Petrinje dostigle su Malu Goricu gdje su zadržane jakom neprijateljskom vatrom. Zbog premoći neprijatelja zadatak nije mogao biti izvršen te je poduhvat prekinut. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 13 ranjenih. Neprijateljski gubitci nepoznati. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 113.

²⁷⁵ J. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, str. 291.

poginula. Poginuo je jedan borac brigade (Tomo Blažević), a petorica su lakše ranjena.

Za vrijeme likvidacije posade u Odri, brigada "FOS" je uz pomoć jednog pojačanog bataljona, izvršila jaki pritisak na uporište u s. Brest u kome se utaborila 1. satnija 3. bojne 14. pješadijske brigade (bivša posada iz Zažine). Pritisak je izvršio 1. bataljon, pojačan s jednim teškim minobacačem. U toku oružanog pritiska na s. Brest, brdski topovi iz artiljerijskog divizion divizije izvršili su vatrene zadatke razarajući vatrena gnijezda u Brestu i Petrinji.

Iste noći, 7./8. veljače, dijelovi 7. divizije napali su uporište u s. Mošćenici, koje se nalazi jugo-zap. od Siska na cesti Petrinja-Sisak. Cilj tog napada bio je prekid prometa između Siska i Petrinje i blokiranje opskrbe petrinjskog garnizona.

U zavisnosti od situacije, razmišljalo se i o direktnom napadu na tako izolirani garnizon u Petrinji. (Vidi kartu br. 30, str. 460.)

Posadu u Mošćenici činila je satnija ustaša, jačine oko 150 vojnika, sa zastavnikom Martinovićem na čelu. Posada se utvrdila u zap. dijelu sela, izgradivši rovove i drveno-zemljane bunkere, a uredila je i pojedine kuće za obranu. Sve je bilo povezano preprekama od bodljikave žice i naga-znim minama.

Napad na uporište izvela je 3. brigada 7. divizije, pomognuta sa dvije brdske baterije 75 m/m i jednom PT baterijom (četiri topa). Osiguranje prema Sisku dala je 2., a prema Petrinji 1. brigada 7. divizije pojačana s jednim bataljonom 2. muslimanske brigade Unske operativne grupe (UOG), koja se inače nalazila u rezervi.

Napad na Mošćenicu počeo je istovremeno s napadom KB na Odru - u 02,00 sata 8. veljače. Borba je uspješno okončana u 07,00 sati. Neprijateljeva posada je bukvalno uništena. Istjerana je iz sela i sabijena na ravnom i snijegom pokrivenom prostoru između stanice i obale rijeke Kupe. Tu je u unakrsnoj i uništavajućoj vatri banijskih udarnika nestala. Ubijeno je oko 230 vojnika, 16 ih je zarobljeno, a 73 ranjena. Zaplijenjeno je 6 p-mitraljeza, 1 teški mitraljez, 73 karabina, 2 automata, 5 pištolja, 6.000 metaka i dosta druge opreme. Ali i 3. brigada je uspjeh u borbi platila s neuobičajeno velikim gubitkom - 36 drugova je poginulo, a 152 su ranjena borca.

U vrijeme napada na Mošćenicu, neprijatelj nije ni pokušavao pružiti pomoć napadnutoj posadi niti iz Siska, a niti iz Petrinje.²⁷⁶

Ove koordinirane operacije 34. i 7. divizije 4. korpusa s obje strane Siska i Petrinje, imale su veliki odjek. Bio je to "velenapadaj" na Sisak i Petrinju", kako je to ocijenjeno u štabu 4. ustaško-domobranske divizije.

²⁷⁶ Izvještaj Štaba 4. korpusa Glavnom Štabu NOV i POH, br. 60 od 12. II 1945. o napadu na Mošćenicu. Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 38, dok. 24.

U nemogućnosti da točno ocijene i procijene što se zbivalo, ovi operativci su u bojnoj relaciji za tu noć zabilježili: “da su u napadaju učestvovali 7, 8. i 34. partizanska divizija, te Karlovačka, Turopoljska, Sisačka i “Seljina” brigada! ...”

Očigledno, još se jednom potvrdila ona narodna: “U strahu su velike oči”... Jer, dodali su i snage koje nisu učestvovali (8. divizija), kao i nepostojeće snage (Sisačka i Turopoljska brigada). Takva procjena o koncentraciji snaga NOV na prilazima Petrinji i Sisku, imala je za posljedicu poduzimanje hitnih koraka da se garnizoni pojačaju svježim snagama. U Sisak je dovedena motomehanizirana brigada pukovnika Slahera, dvije satnije 20. ustaške bojne i neke njemačke jedinice.

Osjetno pojačavajući svoje snage u Sisku i Petrinji, neprijatelj je riješio da izvede više neprekidnih, manjih ili većih, ispada iz Siska i Petrinje u okolinu s namjerom da odbaci snage NOV, učini kordon od manjih uporišta za kontrolu prostora i kao baze za operacije većeg obima prema slobodnom teritoriju u Pokuplju i Turopolju.

Jedna satnija iz tzv. “Štacerove” bojne, uz podršku artiljerijske i minobacačke vatre, napala je ujutro 11. veljače, 3. bataljon KB na položajima u rajonu s. Stupno. Borba je bila oštra i potrajala je više sati. Kada je Štab ocijenio da su se ustaše zamorile, pokrenuo je bataljon u odlučan protunapud. Ubrzo zatim, ustaška satnija je okrenula leđa i dala se u bijeg prema Sisku. Ubijena su 4 ustaše. Poginuo je borac Franjo Benković, a šestorica boraca su ranjena.

Sljedećih dana, neprijatelj je izveo više sličnih ispada i uspio ponovo uspostaviti svoje posade u selima Odra i Brest. Zbog čega Štab 34. divizije odlučuje da izvede nove napade na te postavljene punktove. Štabu brigade “FOS” naređeno je da napadne i likvidira uporište Brest na lijevoj obali rijeke Kupe, a KB, da protjera neprijatelja iz s. Odra.

U napadu na posadu u s. Brest, izvedenom noću 11./12. veljače, uključili su se 1. bataljon, nastapajući k Brestu iz pravca s. Vurot i glavni na 4. bataljona koji je napadao sa zapadne strane.

Koristeći se mrakom i vrlo maglovitom noći, bataljoni su uspjeli približiti se na sasvim blisko odstojanje. Ali, odala ih je škripa po smrznutom snijegu pa su dočekani jakim i dobro organiziranom vatrom. Ipak, imajući gorka iskustva iz okršaja sa udarnicima “FOS” brigade u Žažini, posada se nije upuštala u odsudnu borbu. Već prvi sudar, najavljavao je njegovu obranu u “mekom” obliku, koja ima i kolebanja i popuštanja. Po utvrđenom redu vojnici su se izvlačili prema mostu na Kupi, gdje je bilo dovoljno zaklona sagrađenih od betona. Tu se zaustaviše pružajući otpor, uz izdašnu pomoć s periferije Petrinje na suprotnoj desnoj obali Kupe.

Udarnici brigade “FOS” ušli su u Brest našavši u njemu tri ubijena vojnika. Ostali gubici nisu utvrđeni, a udarnici su izgubili dva hrabra borca, a dva su ranjena.

Nakon uspješno izvedene akcije, 1. i 4. bataljon brigade “FOS”, povukli su se na svoje stare položaje kod s. M. Gorica. Tu se spremalo za nove okršaje, ako neprijatelj pokuša ispad od Petrinje prema selima Brestu i Zažini.

KB nije uspjela slomiti otpor posade u s. Odra. Uzrok tome je znatno pojačanje posade, koju su uoči napada smijenile jedinice tzv. “Stajcerove” bojne. Odnos snaga je postao osjetno nepovoljniji, pa se od napada odustalo. Treba se bolje pripremiti za sljedeći pokušaj.

A do toga nije prošlo mnogo vremena. Novi napad je notiran za 15. veljače 1945. godine. Puna pažnja data je izvidanju i procjeni moralnih vrijednosti neprijatelja i pronalaženju povoljnog oblika prilaska kojim će se neprijatelj moći iznenaditi, zbuniti i razbiti.

Tokom procjenjivanja svih ovih elemenata otkrilo se da je posada u Odri dosta heterogena, sastavljena od tri satnije, ustaške, domobranske, a treću su sačinjavali mornari. Bilo kako bilo, ona nije homogena, i to se može iskoristiti kao svojevrsna slabost.

Za ovaj zadatak, Stab KB zadužio je i opet, oprobane snage, 2. i 3. bataljon. Treći bataljon treba napasti iz pravca s. Zabno, a 2. bataljon iz pravca s. Stupno.

Napad je počeo u 23,30 sati, 15. veljače. Udar oba bataljona bio je istovremen. I silovit. Razvila se žestoka borba u kojoj karlovački bataljoni nisu štedjeli ni sebe, a ni municiju. Neprijatelj je neminovno, od samog početka, osjetio da ima pred sobom borce koji ne misle na uzmak, već samo naprijed i samo naprijed. Hrvanje s neprijateljem u Odri potrajalo je puni sat i pol. I, neprijateljeva posada je morala pokleknuti. Napustila je svoje rovove i pobjegla prema Sisku. Osam vojnika je ubijeno, a tri su zarobljena.

Karlovački udarnici krenuli su u potjeru sve do mosta na Kupi. Tu ih je dočekala satnija domobrana što je štitila prilaz mosu. Borci KB pokušali su ih protjerati s mosta i omogućiti prilaz minerskoj grupi da s eksplozivom poruši nosače mosta. Međutim, bio je to suviše rizičan posao. Na prilazu mostu poginulo je 10 boraca KB, a 10 ih je ranjeno. Izgubljena su i 2 puškomitraljeza...

Do takvih gubitaka došlo je zato jer je 2. četa 2. bataljona ušla među bunkere pa su borci upali pod dvostranu mitraljesku vatru. U toj borbi poginuli su mahom borci 2. bataljona, među kojiima je život izgbio i komandir 2.čete Ivan Mejaški.

Okršaji s borbenom skupinom “Šlaher”

Neprijatelj je sve teže podnosio pritisak 34. divizije prema Petrinji i Sisku i riješio je da je odbaci dalje na sjever u dubinu Pokuplja. U tu svrhu krenuo je u napad u čemu je aktivirao dijelove njemačke motorne-

hanizirane brigade pukovnika Šlahera, pojačane bataljonom 19. ustaške brigade, tzv. borbena skupina "Šlaher".

Nastupajući iz pravca Petrinje, odnosno od s. Brest na Kupi, prema s. Maloj Gorici, dio neprijateljevih snaga pojavio se neprimijećeno odmah iza pola noći 15. veljače u šumi Lug sjeverno od s. Mala Gorica. Prebacio se iza leđa glavnine brigade "FOS". Neprijatelj se u toj šumi pritajio do 6,30 ujutru kad je počeo opći napad na položaje brigade "FOS" kod M. Gorice. Jedna kolona jačine 3 - 4 čete, uz podršku artiljerije i minobacača, napala je s fronta od s. Brest pravo na Malu Goricu. Druga, jača kolona, krenula je u napad preko Drenčine i trig. 138 i k.122 s namjerom da okruži lijevi bok brigade. Istovremeno, na pogodan momenat za napad čekali su i dijelovi u šumi Lug. (Vidi kartu br. 31, str. 461.)

Brigada "FOS" se iznenada našla u poluokruženju.

Drugi neprijateljevi dijelovi, nastupali su prema s. Jazvenik, gdje su se nalazili bataljoni UK brigade.

Procijenivši jačinu neprijateljevih snaga i njegove namjere, komandant brigade "FOS" donosi odluku da sa 4. bataljonom zadrži neprijateljevu kolonu što je nadirala cestom od Bresta prema M. Gorici i preko Drenčine u lijevi bok, a odlučnim napadom pojačanog 1. bataljona razbije neprijateljeve dijelove što su se uvukli i pritajili u šumi Lug.

Zametnula se oštra borba koja je potrajala nekoliko sati. Oko 10 sati prije podne neprijateljeve jedinice u šumi Lug su razbijene, a ostaci protjerani prema Drenčini.

Istovremeno, po naređenju Štaba 34. divizije, u protunapad su krenuli 1. i 4. bataljon KB. Njihov udar uslijedio je na neprijateljevu kolonu kod s. Jazvenik. Namjera je bila da se neprijatelju presiječe odstupnica prema Petrinji. Tom prilikom bataljoni KB upali su u rajonu k. 138 - Drenčina pod pripremljenu vatru iz zasjede. U krajnje teškoj situaciji, bataljoni su jednostavno jurnuli na zasjedu, razbili je, izbacili s položaja i potjerali prema s. Vurot na lijevoj obali Kupe.

Nakon početnih uspjeha, KB i brigada "FOS", nastavile su borbu u cilju da razbiju i preostale nage što su se pokušale učvrstiti na liniji M. Gorice i visa Drenčina.

Borba je trajala do 16 sati, 16. veljače, kada je grupi "Šlaher" ponestalo daha. Jedinu izlaz u toj situaciji bio je, sve snage povući prema s. Brest na Kupi, a zatim dalje u Petrinju. To su i učinili.

Pokušaj neprijatelja u garnizonima Sisak i Petrinja da se oslobode pritiska od 34. divizije, doživio je krah. KB je u toj borbi ubila 25 vojnika, a 4 zarobila. Zaplijenila je 1 p-mitraljez i 10 pušaka. Pri tome su joj poginula 2 borca, a četvorica su ranjena. Borci brigade "FOS" ubili su 33 vojnika i 35 ranili. U redovima brigade poginula su 4 borca, a trojica su zarobljena.²⁷⁷

²⁷⁷ J. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", str. 295.

Nakon borbi vođenih u rajonu šume Lug, i sela M. Gorica, Drenčina i Jazvenik brigada “FOS” se prikupila u rajonu s. Hasan - Breg-s. Velika i s. Jamnica, a KB razmjestila se u rajonu s. Letovanić (1. i 2. bat., Štab i prištapske jedinice), s. Dužice (3. bat.) i s. Zažina, gdje je ostao na prednjem položaju 4. bataljon.

Boravak u tim rajonima korišten je za odmor, sređivanje, popunu jedinica i za partijsko-politički rad, da bi se nadomjestilo sve ono što nije bilo moguće za vrijeme borbi na prilazima Petrinji i Sisku. Glavne teme kojima je bio ispunjen sadržaj političkog rada u četama bile su “bratstvo i jedinstvo naših naroda” i zaključci što su ih usvojili Staljin, Ruzvelt i Cerčil na konferenciji u Jalti (Krimu).

Aktivirane su i partijske ćelije i skojevski aktivni. Obavljene su i političke i organizacijske pripreme za proslavu 27. godišnjice postojanja Crvene armije. Priredbe za borbe i narod, organizirane su u svim selima u kojima su se smjestili bataljoni i u sjedištu Štaba brigade. Naročito velika svečanost organizirana je, 23. veljače, u sjedištu Štaba 34. divizije u Pisarovini.

Ponovo na južnim prilazima Zagreba - napad na uporište Odra

Nakon više neprekidnih operacija i duljih neposrednih pritisaka na jaka uporišta u Petrinji i Sisku, Štab 34. divizije je u krajem veljače usmjerio težište djelovanja prema uporištima na južnim prilazima Zagrebu. Za obranu toga, na naše napade, osjetljivog terena, neprijatelj je organizirao jake snage. Tu je raspoređena 20. ustaška brigada s bataljonima smještenim u Turopolju, Velikoj Gorici, Leskovcu, Remetincu i Sv. Klari; 3. policijski bataljon 4. policijskog puka u s. Brezovici i dijelovi njemačkih snaga u selima V. i M. Mlaka i aerodromske snage smještene oko aerodroma Pleso.

Koje se god uporište našlo na našem udaru. Štab 34. divizije znao je da je to upad u osinjak jer su međusobno dobro povezana prugom i cestama, što znači da imaju mogućnost za brze intervencije sa svih strana i s obližnjih aerodroma -udarcima iz zraka.

Štab 34.divizije odlučuje udariti po uporištu u s. Odra, uz ocijenu, da je to ipak najslabija točka u sistemu obrane na južnim prilazima Zagrebu, koju je moguće u jednom brzom i oštrom naletu likvidirati.

Posadu uporišta Odra činila je 1. satnija 6. bataljona 20. ustaške brigade, s 10 p-mitraljeza, 1 teškim i 1 PA mitraljezom i 3 laka minobacača. Ustaše su se utvrdile u dijelu sela, oko crkve i u njoj, kao i u zgradama oko općine. Dobro su se utvrdili i u južnom dijelu sela, s bunkerima oko groblja, kod gospodarske zgrade župnika i nekoliko kuća. Na zvoniku smjestili su mitraljesko gnijezdo. Bunker i su izgrađeni i na sjevernom

dijelu sela, na putu za Buzin, i u istočnom dijelu sela na putu prema s. Hrašću.

Snagu i žilavost uporišta u Odri pojačavali su i uporišta u okolnim selima: Maloj Mlaki (180 vojnika), Velikoj Mlaki (200 vojnika), Klari (dvije ustaške satnije), Velikoj Gorici (oko 2.000 vojnika), Brezovici i Hudi Biteku (jedna bojna gestapovaca).

U takvom osinjaku mogući je uspjeh samo onda, ako se napad izvede krajnje energično, brzo i iznenada.

Za likvidiranje posade u Odri, Štab 34. divizije je zadužio brigadu “FOS”, a za osiguranje napada od intervencije iz Zagreba, Velike Gorice, V. i M. Mlake - Karlovačku i Žumberačku brigadu.

U naredbi Štaba 34. divizije navedeni su borbeni zadaci svake brigade:

- Brigada “FOS”, pojačana brdskim topom, treba napasti i zarobiti ili uništiti ustašku posadu u s. Odra. S jednim bataljonom napada uporište duž puta Hrašće-Odra, što je ujedno bio i glavni pravac napada. S drugim bataljonom napada iz sjevernog pravca duž puta Buzin-Odra. S jednim bataljonom će zauzeti položaje osiguranja prema M. Mlaki, a trećim treba blokirati teren s južne strane sela i spriječiti bijeg u tom pravcu.
- KB je dobila zadatak osiguranja napada od intervencije iz Zagreba i Sv. Klare (1. i 2. bataljon), a dva (3. i 4.) od V. Mlake i V. Gorice;
- ŽB je dobila zadatak osiguranja na pravcima Zdenčina-Pisarovina, Brezovica-Pisarovina i Rečica-D. Kupčina.

Još je naređeno da se preko Centra za veze divizije, postavi telefonska veza sa štabovima “FOS” i KB. Štab brigade “FOS” smjestio se u s. Hrašće, a KB brigade, na raskrsnici ceste i pruge istočno od s. Odra. Štab 34. divizije smjestio se u s. Lomnica.

Napad na posadu u Odri počinje u 22,00 sata, 25. veljače 1945. godine. (Vidi kartu br. 32, str. 462.)

Štab divizije od brigade “FOS” traži naročitu pažnju, jer napad mora imati iznenađenje, odlučnost, brzinu i drskost. Jer, “likvidiranje uporišta mora se izvršiti iste noći.”

Upozoreno je da postupak prema zarobljenicima mora biti korektan, jer je većina nedavno mobilizirana i obučena u ustaške uniforme, i očekivao se od većine zarobljenika ulazak u naše jedinice.²⁷⁸

Napad je izvršen prema planu. Četvrti bataljon je napadao sa sjev. pravca duž puta Buzin-Odra i neprimječen zaobišao uporište s istočne strane. Približio se na puškomet do sela. Treći bataljon je tokom pristupanja otkriven od borbenog osiguranja pa je morao, pod vatrom, doći do

²⁷⁸ Iz zapovijedi Štaba 34. divizije br. 27 od 22. II 1945. za napad, uništenje ili zarobljavanje posade u s. Odra. Arhiv VII, Fond NOB. br. reg. 4/1, k. 1225.

jurišnog odstojanja. Ubrzo je otkriveno i prisustvo 4. bataljona. Ali, uprkos preranom otkrivanju, bataljoni "FOS" su krenuli u odlučan napad, ne čekajući utvrđeno vrijeme - 22 sata. Osjetivši napad sa obiju strana s. Odre, neprijatelj se odmah počeo povlačiti prema s. Cehi, što mu je dobrim dijelom i uspjelo. Za to vrijeme manji dio posade, njih oko 23, povukao se u crkvu i pod zaštitom debelih zidova, nastavili su ogorčen otpor. Dok je 3. bataljon pretresao s. Odra, 4. bataljon se uhvatio u koštac s neprijateljem u crkvi i prvi napad mu nije uspio. Ustaše su zasule prilaze ručnim bombama koje su bacali kroz prozore crkvenog tornja. U drugom pokušaju borcima je uspjelo da se probiju u crkvu kroz bočna vrata. Tom prilikom, ručnim bombama je ubijeno 18 ustaša. Ostatak grupe, oko 5-6 ustaša, opremili su se sanducima ručnih bombi i mitraljezom na zvoniku. Borci su ih pokušali sa zvonika istjerati dimom, pa su palili slamu. Izgorjelo je drveno stubište. A time i mogućnost da se dođe do njih. Tada u akciju stupaju jurišni pioniri. Pokušali su minirati debele zidove zvonika. To im, međutim, nije uspjelo. Otkazao je eksploziv. I usamljena, izolirana, grupa ustaša zabarikadirana visoko u zvoniku, nastavila je s otporom, nadajući se pomoći iz okolnih uporišta.

Napad i likvidiranje posade u Odri protekli su i u uvjetima izvjesnog pritiska snaga iz uporišta Velike Gorice i Sv. Klare.

Negdje, oko 23 sata, dolazi intervencija slabijih snaga iz Velike Gorice. Kolonu je sačekao 3. bataljon KB na položaju osiguranja istočno od s. Hrašće i nešto sjevernije od pruge i ceste. Nakon kraće borbe neprijatelj je odbijen.

Odmah iza ponoći slijedi nov napad iz istog pravca, dolazila je kolona od oko 250 Nijemaca. I ovaj napad je odbijen.²⁷⁹

Tada se neprijatelj prebacuje u V. Mlaku otkuda je, po položajima 3. bataljona gađao minobacačima i artiljerijom. Istovremeno, neprijatelj se pokušao probiti do Odre iz uporišta Sv. Klara.

S te strane došlo je oko 100 ustaša, čije je nastupanje podržano jakom vatrom minobacača. Kolonu ustaša dočekuje 2. bataljon na položaju osiguranja ispred s. Buzin. Neprijatelj nije prošao. Brigada "FOS" imala je potrebnu sigurnost da se do kraja obračuna s posadom u Odri. Osim toga, KB prekinula je prugu prema Zagrebu na 28 mjesta. Karlovački udarnici su u tim borbama imali šestoricu ranjenih, među njima je i komesar čete Janko Šlat. U okršajima u Odri, posebno oko crkve i zvonika, protekla je skoro cijela noć. Pošto je osnovni cilj ostvaren, Štab 34. divizije u 05,15 sati, 26. veljače, naređuje prekid vatre i povlačenje.

Brigada "FOS", kojom su zapovijedali major Milan Tojagić i komesar Ahmed Dalibegović, razbila je neprijatelja u s. Odra. Poginula su 52 voj-

²⁷⁹ Izvještaj Štaba Karlovačke brigade od 26. II 1945. Štabu 34. divizije. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 19-4/12.

nika, među njima i jedan zastavnik, a devet je zarobljeno. Zaplijenjen je teški mitraljez, 25 pušaka, automat i 30 mina za teški minobacač.

Napuštajući Odru, prolazeći kroz sela Lukavec, Lomnicu i Gudce na Vukomeričke Gorice, brigada je praćena s ovacijama. Karlovačka brigada povukla se na sektor Kravarsko, a potom u D. Kupčinu.

U ovoj borbi brigada je izgubila dva borca, a 18 je ranjenih napustilo poprište borbe. Ranjeni su i komandant i komesar 4. bataljona Eduard Smetko i Stevo Spišić.

U borbi se istaklo više jedinica i pojedinaca, a posebno ovi drugovi: zamjenik komandira Ivan Lendarić, politički delegat Nikola Jagarčec, vodnici Ivan Fiolić i Gabro Hercigonja, desetar Josip Ivšan. Među borcima hrabrošću su se isticali: Josip Dušek, Nikola Filipović, Bara Vinceg, Josip Zmajlović i drugi.²⁸⁰

Ocjenjujući tok i ishod ove borbe analitičari Štaba 34. udarne divizije su bili jednodušni u tome da su odluke bile pravilne i naređenja u cijelosti i odgovorno izvršene. Ustaška satnija je razbijena i to je bio važan vojni i politički uspjeh, postignut u neposrednoj blizini Zagreba, a i zbog toga što je ta jedinica trebala poslužiti kao jezgro za mobilizaciju mladih godišta u tom kraju.²⁸¹

“Ova operacija”, navodi se u operativnom izvještaju 34. udarne divizije, “bila je dosta dobro pripremljena, kako vojnički tako i politički. To se osjetilo i kod punog zalaganja komandnog kadra, kao i boraca”.

Poslije ovog okršaja, u širem krugu s. Odre, odigralo se 26. i 27. veljače još nekoliko borbi. U njima je učestvovala Žumberačka brigada. Jedan njen bataljon sačekao je na cesti Zagreb-Karlovac kod s.Sela dvije neprijateljeve bojne. U kratkom, ali oštrom okršaju, neprijatelj je odbijen. Žumberčani su tom prilikom zarobili 10 vojnika, a dvojicu su ubili. Zaplijenili su 7 pušaka. U redovima žumberčana 1 borac je poginuo, a petorica su ranjena.

Do drugog okršaja došlo je kod s. Bratina. Neprijateljeve snage, jačine od oko dvije bojne (bataljona), napravile su ispad iz Zdenčine prema Bratini. Zaustavio ih je 1. bataljon Žumberačke brigade. U oštrom srazu ubijeno je 8 vojnika, 12 ih je ranjeno, a jedan je zarobljen. Poginula su 4 žumberčana, a 1 je borac ranjen.

²⁸⁰ Oper. izvještaj Štaba brigade “FOS”, br. 36 od 3. III 1945; Oper. izvještaj Štaba 34. divizije o rezultatima napada na neprijateljsko uporište Odra, br. 35. do 3. III 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 19-4/12 i 19-1/2. K.1225.

²⁸¹ Oper. izv. Štaba 34. divizije br. 35/45, od 6. III 1945, Štabu 4. korpusa, A VII, Fond NOB, br. reg. 19-1/2, k. 1225.

Mjere za organizacijski napredak

Opisanim okršajima, završava borbena aktivnost 34. divizije u veljači 1945. godine. Cijela divizija, osim dva odreda, Karlovačkog i Samoborsko-jaskanskog, nalazi se u Pokuplju. Manjak jačih jedinica na Žumberku i karlovačkom sektoru imalo je negativan utjecaj na razvoj NOB-e u tim krajevima. Neprijatelj je poduzimao česte ispade na slobodni teritorij u namjeri da uništi institucije i organizacije NOP-a, da plaši narod i pljačka njegovu imovinu.

Osnovni problemi koji su i tih dana bili u središtu pažnje Štaba i Divizijskog komiteta KP bili su: popuna brigada čiji su borbeni redovi bili prorijeđeni; jačanje discipline i odgovornosti; organizacijsko sređivanje; jačanje i proširivanje partijske organizacije u diviziji, a naročito u prištapskim dijelovima; jačanje budnosti s obzirom na sasvim uočljive naznake o djelovanju ubačenih agenata u njenim redovima, i druga pitanja.

Pitanje popune je kronični problem divizije, pa se tome morala pridavati najveća pažnja. Na rješavanju tog problema ostvarena je nužna suradnja s Okružnim rukovodstvima KPH, SKOJ-a, USAOH-a i Narodne fronte za Pokuplje i Žumberak, kao i sa kotarskim i seoskim društveno-političkim organizacijama. Oni su tokom veljače mobilizirali i uputili u diviziju oko 200 novih boraca, što je bilo nedovoljno. Zbog toga se razmišljalo i o drugim mogućnostima. Veliki broj potencijalnih boraca nalazio se baš u tim rukovodstvima, čije se brojno stanje sve više širilo, a za njihovo osiguranje širile su se i stražarske jedinice. Na taj način su se te značajne institucije NOP-a počele postepeno pretvarati u svojevrсна “skloništa” za veći broj mladih ljudi, čije je mjesto trebalo biti u brigadama. S prevladavanjem oportunitizma te vrste, otvarao se mogućí izvor za popunu brigade “FOS”, koja je tih dana imala svega 1.015 boraca i rukovodilaca, KB koja je imala 1.035 i Žumberačka sa svega 587 boraca i rukovodilaca. Ulazak Samoborsko-jaskanskog odreda u sastav Žumberačke brigade, ojačalo je tu jedinicu. Aktualnije pitanje bilo je, svakako, sređivanje stanja u prištapskim dijelovima divizije. Narasle su potrebe za formiranjem inženjerijskog bataljona, kao samostalne jedinice, što je i realizirano, Naredbom br. 3, Štaba 34. divizije, od 15. veljače 1945. godine, “od dosadašnje inženjerijske čete 34. divizije, formira se inženjerijski bataljon sa 3 čete i to: pontonirska, pionirska i minerska.” Za v.d. komandanta inž. bataljona postavljen je Franjo Domingo, za komesara Tomo Kruhan, za adutanta Josip Pleše.

Kadrovski je osvježena i samostalna jedinica pri Štabu divizije, Artiljerijski divizion, za v.d. komesara divizona imenovan je Franjo Žitnjak i njegovog v.d. zamjenika Slavko Martinović. Za komandira 1. baterije postavljen je Vojo Hinić, za zamjenika Ivan Bašić, za komesara Ljubomir Samogost, za pomoćnika komesara Stjepan Jandriš. Za komandira 2. baterije postavljen je Ivan Strojin, za njegovog zamjenika Ivan Hajnžić,

za komesara Alojz Žokalj. Za komandira čete za vezu Artiljerijskog divizionu postavljen je vodnik Nikola Zarak, za komandira čete za vezu 34. divizije Stjepan Stjepanič, a za komesara te čete Milan Dobrosavljević.

Pored ovih, Štab divizije i Divizijski komitet KP, morali su se tih dana pozabaviti i problemima sređivanja prištapskih jedinica, vojnički i politički. Jer, bilo je u njima raznih pojava koje su iskakale iz uobičajenih normi ponašanja i djelovanja partizanskih formacija. Bilo je neodgovornosti, nediscipline, krutog i “dril” odnosa rukovodilaca prema borcima i pojava nedrugarstva. Bilo je i opijanja. Sudeći po postupcima komandanta inženjerijskog bataljona, dalo se zaključiti da je on izrazito netrpeljiv prema borcima - seljacima. U sanitetskoj četi zabilježeni su primjeri korupcije. Komandir te čete puštao je pojedince na dopust, primajući od njih mito. Partijska ćelija razmatrala je taj slučaj i kaznila ga isključenjem i predložila Štabu divizije da ga liši čina.

Osobito nepovoljnu političku klimu nanijelo je djelovanje elemenata koji su se na razne načine i posredstvom pojedinih oficira u Štabu “-uvukli” u prištapske i druge jedinice. Tragovi neprijateljskog djelovanja osjećali su se najviše u prijedlozima i nutkanju na dezerterstvo. Tih dana se ocijenilo da je grupa od 13 dezertera iz Žumberačke brigade i 40 dezertera iz brigade “FOS”, (u kojoj je 25 boraca otišlo iz samo jednog njenog bataljona), bio rezultat rada i propagande pojedinih neprijateljskih elemenata u diviziji.

Teškoću je činilo i to što su partijske ćelije u prištapskim jedinicama bile slabe, ili ih nije bilo. U inženjerijskom bataljonu, od 80 pripadnika, nitko nije bio član KP, pa čak ni komesar nije bio član KP. U izviđačkoj četi, od 40 boraca, nije također bilo člana KP. U četi za vezu djelovao je samo jedan partijac i to - komesar čete. Slično stanje je bilo i u sanitetskoj četi...

Divizijski komitet KP ocijenio je takvo stanje neodrživim, jer bi nanijelo štetu moralno-političkom jedinstvu u sredini u kojoj se s razlogom očekivalo da bude najbolje. Zato je prvi zadatak bio: u svakoj samostalnoj jedinici pri Štabu divizije formirati partijsku organizaciju i skojevsku grupu!

Pristupilo se i formiranju posebnog Komiteta KP pri Štabu divizije, koji će povezati i usmjeravati rad partijskih ćelija u jedinicama vezanim neposredno za Štab divizije.

Sve se to moralo provesti paralelno sa čišćenjem prištapskih jedinica od kolebljivaca i politički nepouzdatih ljudi i dovođenje novih, hrabrih i visoko moralnih boraca i rukovodilaca. Uz sve ovo morali su se otklanjati i nedostaci u organiziranju i provođenju političkog odgoja i kulturno-prosvjetnog rada, jer, politički rad s borcima u četama patio je od šablona. Malo ili rijetko se vodila diskusija o političkim temama i problemima koji su najviše zanimali borce. A baš tih dana, proučavana je jedna od životnih tema NOB i revolucije “Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije”.

Komesari i partijski sekretari nisu se dovoljno trudili da utječu na svijest boraca, da učvrste njihova opredjeljenja za ciljeve zbog kojih se i vodi borba. Politički rad treba biti što konkretniji, potkrijepljen činjenicama i primjerima iz života i borbe, protkan učešćem boraca u raspravama na satovima političke nastave. U tom smislu dat je poticaj radu čitalačkih grupa. Ponovno su aktivirani i kultumo-prosvjetni odbori. Više od 250 boraca uključeno je u tečajeve za opismenjavanje. U svim jedinicama oglašili su se pjevački zborovi i diletantske grupe. To je omogućilo i veću aktivnost jedinica kad dođu u selo. Posjet selu morao je završiti s obveznom priredbom za narod i vojsku. Naročito uspješne priredbe bile su na sisačkom sektoru, u selima Gredi, Dužici, Lekeniku, Peščenici. U povodu dana formiranja Crvene armije održano je više priredbi za narod i omladinu u selima kotara Pisarovina.²⁸² Sve te mjere pomogle su poboljšanju moralno-političkog stanja u jedinicama, a i na terenu.

Kretanju na bolje, pomogle su i kadrovske promjene što ih je Štab divizije proveo tokom veljače u sve tri brigade. Kadrovski su potpuno sređeni štabovi sva četiri bataljona KB. Kao komandant 1. bataljona potvrđen je Mane Galović, komesar je Danko Fućak, pomoćnik komesara Nikola Car, operativni oficir je Mijo Jagaš, komandant 2. bataljona postao je Juraj Šterk, komesar Dane Matijević, njegov pomoćnik Alojz Janjac, a ađutant Anton Krčevski. Za komandanta 3. bataljona postavljen je Josip Šebalj, za komesara Mijo Mataković, a za njegovog pomoćnika Mile Martinović. Komandant 4. bataljona postao je Artur Blažević, komesar je Josip Lulik, njegov pomoćnik Mato Benković, a ađutant potporučnik Dragutin Boljkovac.²⁸³

Značajne kadrovske popune i promjene provedene su i u “FOS” i u ŽB u kojoj je, nakon dolaska iskusnog ratnika Milana Ajdinovića na dužnost komandanta krenulo sve nabolje. Naravno, ŽB su još snažno pritiskala sjećanja na dramatične događaje što su se odigrali kod D. Kupčine 31. Siječnja, u kojima je nestao njihov 1. bataljon. Ovoga puta, ŽB teško je pritisnuo još jedan nesretan događaj sa pruge između Horvata i Zdenčine, a prilikom pokreta na Okić, kamo se zaputio jedan bataljon sa zadatkom da povрати dezertere iz to kraja. Prilikom prelaska pruge, bataljon, na čijem čelu je bio komesar bataljona, naletio je na neprijateljevu zasedu. U kratkoj borbi, 4 borca su poginula, a više ih je ranjeno. Međutim, najteže se dojmilo svijesti svih boraca to što su u toj općoj zbrci koji je nastao, poginuli drugovi ostavljeni na pruzi. To se smatralo najvećom povredom partizanske časti, morala i neispunjavanja dužne obveze prema poginulim drugovima. Propusti takve vrste povlačili su za sobom i najteže disciplinske i moralno-političke sankcije.

²⁸² Iz Izvještaja Divizijskog komiteta KP 34. divizije, od 1. ožujka 1945. Centralnom komitetu KPH. AIHRPH, KP-42-II/3116.

²⁸³ Naredba br. 3 Štaba 34. divizije od 15. II 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 9-1/1, k. 1226.

Naredbom broj 4 Štaba 34. udarne divizije, od 1. ožujka 1945. provedena su i postavljenja u brigadi “FOS”.

Na dužnost komandanta 1. bataljona postavljen je Kazimir Plepelić, za komesara Srećko Štajnburg, za pomoćnika komesara Mišo Branislavljević; za komandanta 2. bataljona postavljen je Mirko Vuletić, za v.d. komesara Nikola Babić, za njegovog pomoćnika Stjepan Neseć, na dužnost komandanta 3. bataljona postavljen je poručnik Danijel Grčić, za komesara Ibro Katulić, a za njegovog pomoćnika Savo Tesla; za komandanta 4. bataljona postavljen je Eduard Smetko, za v.d. komesara Stjepan Špišić, a za v.d. pomoćnika komesara Janko Samardžija.

Istom naredbom učinjena su nova postavljenja i u ŽB, za komandanta 2. bataljona postavljen je poručnik Mile Radovanović, a za komandanta 3. bataljona Mirko Brdar. Novim postavljenjima u osnovi je središte pitanje političko - partijskog kadra u T-P odred. Komesar 1. bataljona postao je Cvetko Krajina, a njegov pomoćnik Mijo Lugarec; komesar 2. bataljona postao je Nikola Remenar, a njegov pomoćnik Josip Globočnik. Za operativnog oficira 2. bataljona T-PO postavljen je Milan Radojčević.²⁸⁴ Za komesara 3. bataljona postavljen je Andrija Radičević, a za njegovog pomoćnika Josip Mule. U istoj naredbi data su i druga postavljenja: komesar čete za vezu Artiljerijskog divizion postala je drugarica Danica Malovec, komandir Izviđačke čete divizije je Dimitrije Abramenko.

Regulirani su i aktualni kadrovski problemi u formiranom Inženjerskom bataljonu. Komandir pontonirske čete postao je Drago Kleković, komesar te čete Franjo Prevendar; komandir pionirske čete Tomo Ruševljanin, komesar Alojz Matijašević. Za intendanta inženjerskog bataljona postavljen je Ivan Dimina. Početkom veljače 1945. došlo je do određenih izmjena u sastavu 34. divizije. Drugog veljače rasformiran je Samoborsko-jaskanski odred. Njegovim ljudstvom popunjena je oslabljena ŽB. Odmah zatim, u sastav divizije ušao je Posavski NOP odred, koji se do tada borio u sastavu 10. korpusa “zagrebačkog”. Karlovački NOP odred nastavio je izvršavati borbene zadatke u okviru divizije do kraja travnja 1945. Njegovo ljudstvo ušlo je u sastav Karlovačke brigade.

Aktivnost vojnog suda 4. korpusa NOVJ i Vijeća kod 34. udarne divizije

Pojava primjera očite izdaje naroda, neodgovornosti ili svjesne nemarnosti zbog koje nisu izvršena vrlo važna naređenja, ili su izgubljeni životi boraca i rukovodilaca, ili je pak izgubljena vojna ili narodna imovina, utjecali su na jačanje djelatnosti Vojnog suda 4. korpusa i Vijeća tog suda kod 34. divizije. U sastavu vijeća najčešće su bili Dušan Livada,

²⁸⁴ Iz naredbe br. 4. Štaba 34. divizije od 1. III 1945. o postavljanjima u brigadi “FOS”, T-PO i Inženjerskom bataljonu, Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 16-1/1, k. 1226.

zamjenik komesara 34. divizije i sekretar Divizijskog komiteta KP i članovi Vijeća: major Boris Balaš, komandant KB, stariji vodnik Ivica Petrak, zapisničar Ladislav Križanić i pored njih, vojno - sudski istražitelj Mirko Radalj, kao zastupnik optužnice.

Vojno sudsko vijeće 34. divizije, razmatralo je i presuđivalo vrlo delikatna krivična djela. Iz više desetina presuda vidi se da su pod udar partizanske pravde i zakona, izniklih u revolucionarnoj klimi NOR-a, došli i drugovi sa visokih rukovodećih dužnosti. Upravo se to dogodilo i načelniku štaba Žumberačke brigade i pomoćniku komesara, odnosno partijskom sekretaru te brigade. Ta dvojica su okrivljeni jer su svojom nemarnošću i neodgovornošću dozvolili, a prilikom transportiranja hrane za 43. istarsku diviziju, veliki gubitak hrane. Zbog dokazane krivice, Vijeće Vojnog suda je nakon dokaznog postupka i glavne rasprave na sudu oglasilo krivim i “u ime naroda” donijelo presudu: “načelnik Štaba Žumberačke brigade, kao najodgovornija osoba, koji je te noći zapovijedao jedinicom za transport hrane, kažnjava lišavanjem čina kapetana i uklanjanjem s položaja načelnika štaba, a pomoćnik komesara brigade, u rangu kapetana koji se te noći također nalazio u jedinici, skine s položaja i uputi na nižu dužnost komesara bataljona u rangu poručnika.”

Vijeće vojnog suda nije uzelo kao olakšavajuću okolnost to što je hrana za 43. diviziju transportirana iz Pokuplja na Žumberak po teškom vremenu, po kiši, dubokom blatu, u kome su točkovi pretovarenih seljačkih kola upadali do osovinu u blato i lomili se. Nije uzeto u obzir ni to da su pod teškim teretom padali i borci i konji. Ta kolona morala je svladati i prugu i cestu Zagreb-Karlovac na strogo kontroliranoj dionici Horvati-Zdenčina. Da bi to učinili, morali su teret u nekoliko navrata pretovarivati s polomljenih kola na boračka pleća što je prelazilo ljudske fizičke mogućnosti.

Nikakvih izgovora nije moglo ni smjelo biti! Uostalom i u toj mučeničkoj koloni bilo je rukovodilaca koji se nisu slagali sa zahtjevom načelnika štaba brigade da se hrana, po prelasku pruge, dijelom ostavi da bi se olakšalo kretanje. Štoviše, jedan od njih je ostao kod ostavljenog materijala i, uskoro, uz pomoć seljaka, uskladištio tu hranu, a zatim nabavio nove zaprege i krenuo za kolonom.

Takva oštra presuda bila je, prema prilikama koje su vladale na terenu, a osobito i u 43. diviziji, čiji su borci gladovali i željno čekali hranu, prihvaćena kao jedino opravdana i pravična mjera, poučna i za sve ostale slične slučajeve.

Viši vojni sud NOV i POJ, Vijeće kod Glavnog štaba NOV i POH, II sud br. 359/45 je odobrio ovu presudu s time što je preinačio osuđenom pomoćniku komesara brigade, jer nije bio neposredno odgovoran za nemaran odnos prema vojnoj imovini, i ostavio čin kapetana, ali je ostalo, kao pravilno, udaljenje na nižu dužnost, jer je i on moralno odgovoran za nastalu štetu.

Ova presuda donijeta je, bez obzira na to što su štabovi, naročito štabovi brigada, oskudijevali u politički i vojno-stručnim kadrovima. I u najtežim prilikama moralo se poštivati načelo - bolje ne imati rukovodioca, nego da položaj zauzima moralno-politički slab i bez ugleda drug, makar bio i stručno sposoban. Odgovornost, moralnost i poštenje - iznad svega!

Sa stanovišta poštivanja pravde i pravičnosti, vrlo je zanimljiva presuda jednom mladom komandantu bataljona iz brigade "FOS", zbog toga što je povukao svoj bataljon s položaja osiguranja kod s. Rajbervirta pred nailaskom neprijateljeve kolone u namjeri da dostavi posadi u Zažini ratni materijal. Povukao je bataljon bez odobrenja, Štaba brigade i time doveo u pitanje ostvarenje nastavka operacije brigade za likvidaciju tog uporišta.

Razmatrajući sve činjenice koje su navele tog mladog komandanta da u kritičnoj situaciji postupi suprotno naređenju, Vijeće Vojnog suda, oglasilo ga je krivim i osudilo kaznom lišavanja čina kapetana i uklanjanja s položaja komandanta bataljona.

I ovu presudu razmatrao je Viši vojni sud, II br. 358/4 od 13. travnja 1945., pa je nakon ponovnog pretresa donio presudu kojom je preinačio osudu, te se drug samo uklanja s položaja komandanta bataljona i kažnjava s 30 dana zatvora.

Viši vojni sud donio je takvu odluku jer je došao do zaključka da je do takvog postupka optuženog, došlo jednostavno iz razloga što nije bio dorastao za položaj na kome se nalazio kao komandant bataljona, a ne radi svijesne i umišljene nemarnosti.

Premda je riječ o vrlo ozbiljnoj povredi vojne discipline i odgovornosti, što je u datim uvjetima moglo imati teške posljedice po druge jedinice, Viši vojni sud je s pravom uočio onaj bitan činilac radi kojeg je nastalo kršenje spomenutog naređenja, a to je nezrelost mladog čovjeka za vršenje dužnosti komandanta bataljona. To je bio preteški zadatak za njega. Takav postupak i pravnički rezon, otkriva i humanost partizanskog vojnog sudstva koje, prije i iznad svega, mora voditi računa o čovjeku, o njegovim realnim mogućnostima i sposobnostima da prihvati odgovornost. I u teškim ratnim uvjetima moralo se voditi računa o realnim ljudskim intelektualnim i fizičkim mogućnostima.

Vijeće 34. divizije razmatralo je i slučajeve izdajnika naroda, suradnika okupatorske vojne sile i ustaško-domobranskih snaga. Među njima je i presuda dvojici građana - ženi i muškarcu iz D. Kupčine. Optužena žena odgovarala je pred Vijećem vojnog suda 34. divizije, jer je za vrijeme borbi sa Nijemcima u D. Kupčini upozoravala iste na kuće koje "ne treba paliti", jer su ustaške, a koje treba "jer su partizanske!" Pomenuta žena naišla je tom prilikom i na teško ranjenog partizana, Petra Jelaču, koji ju je molio za pomoć. Umjesto da mu pruži pomoć, prišla je k njemu i počela ga tući po glavi, prijeteci mu "da će ga živog baciti u vatru", psujući usput i partizane.

Ovakvim svojim postupkom ta žena je počinila zločin protiv naroda, pokazivala neprijatelju pristalice NOB i ispoljavala neprijateljstvo prema teško ranjenom partizanu kojeg je tukla, umjesto da mu pruži pomoć. Teško se ogriješila o član 13, Uredbe o vojnim sudovima NOVJ. “Počinila je, kako je to obrazloženo u presudi Vijeća vojnog suda, “zločinstvo direktnog fizičkog i psihičkog napada na pripadnika NOVJ”. Tim djelima ona je “nanižala uvredu čitavoj NOVJ i okrnjila ugled NOB, pa je time počinila zločin odmetanja od narodne vlasti, djelovanja protiv nje, opisanim u članu 14 Uredbe o vojnim sudovima, te se prema tome imade smatrati narodnim neprijateljem.”

U skladu s takvom ocjenom Vijeća, predloženo je da se okrivljena oglasi krivom i da se “osudi na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak časnih građanskih prava, te konfiskaciju njezine imovine”.

Istom presudom osuđen je i seljanin iz D. Kupčine na kaznu prisilnog rada u trajanju od jedne godine, gubitak časnih građanskih prava u trajanju od 5 godina i imovinskom kaznom od 200.000 kuna. Spomenuti građanin proglašen je krivim i osuđen takvom kaznom zbog toga što je prilikom prolaska grupe partizana ispred njegove kuće, koja je bila zahvaćena plamenom, psovao partizane, kriveći ih za požar njegovog doma, kojeg su zapalile ustaše i Nijemci. Tom prilikom zgrabio je vile i poletio prema partizanima s namjerom da ih napadne. Pri tome im je još dobacio: “Bježite u šumu. Tamo se borite! Nemojte upropaštavati narod!”...

Takvim svojim postupkom, okrivljeni građanin, nanio je uvredu pripadnicima NOVJ i pokušao ih otvoreno napasti.

Ovaj građanin je i pored otvorenog neprijateljskog izgreda prema NOVJ, osuđen blažom kaznom. Vijeće vojnog suda uzelo je u obzir opće okolnosti u kojima se radnja dogodila. Tom seljaku je gorjela kuća i gospodarska zgrada, zbog čega je bio očajan. U takvom stanju je onako postupio, a to je bilo - neopravdano i neprijateljski, ali ipak usvojena olakšavajuća okolnost od strane Vijeća vojnog suda 34. divizije u sastavu: major Augustin Adamik, predsjedatelj, i članova vijeća: major Boris Balaš, st. vodnik Ivan Petrak i zapisničar Ladislav Križanić. (zastupnik tužbe Mirko Radalj).²⁸⁵

Već i ovi primjeri otkrivaju način organiziranja i djelovanja, kao i kriterije i pravničku mudrost vojno-sudskih organa: Vojnog suda pri Komandi 4. korpusa i njegovog vijeća pri Štabu 34. divizije. U sudskom postupku poštivana je procedura od istražnog postupka, saslušavanja okrivljenog i iskazima svjedoka, i glavnom raspravom pred Vijećem vojnog suda, koje je donosilo presudu u prvom stupnju. Presude su razmatrane i na višim sudskim instancama, gdje su prihvaćene ili preinačavane u blaže ili strože kazne. Na taj način je i u surovima ratnim uvjetima, u stal-

²⁸⁵ Zapisnik sa suđenja Vojnog suda 4. korpusa, Vijeća kod 34. div. - br- 109 i 110/45. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 1-6, k. 1227 1.

noj oskudici s vremenom i mogućnostima utvrđivanja stvarne istine, ostvarivana pravična zakonitost i pravna zaštita ljudi i njihove imovine, narodne vlasti i institucija NOP-a. I u takvim uvjetima vodila se borba za utemeljivanje pravnog sistema u NOV-i, koji se formirao postupno tokom borbe svih naroda Hrvatske i Jugoslavije.

Živa borbena i politička aktivnost uoči završnih operacija

Tridesetčetvrta udarna divizija zakoračila je u treći mjesec posljednje ratne godine, šireći borbena i politička djelovanja na svom borbenom terenu, od Karlovačkog sektora do Posavine i izvan njega, uključujući se i u oštrim napadnim i obrambenim operacijama na Baniji, južno od Petrinje, u rajonima Strašnika, G. Bačuge, Majske Poljane i Gline. Zbog toga je ožujak bio ispunjen zamornim pokretima i borbenim djelovanjima. Na udaru divizijskih snaga bile su posade u Rečici, Jaškovu, M. Erjavcu, Budrovcima, Zdenčini, Amruševu, Klinča Selu, Martinskoj Vesi, kod G. Bačuge, Strašnika, Hasan Brega.

Brigade, kompletne ili po dijelovima, bile su u akcijama blokiranja neprijateljevih ofenzivnih operacija, napada ili ispada, prekidajući neprijateljeve kolone kod sela D. Kupčine, Dubranca, Kraljevca, Hasan Brega, zatim Lipnika, Kunića, Adlešića (Karlovački sektor), sela Gore, Lučana, Bmjeuške i Gline na Baniji. Uz sve to izvedene su i akcije za mobilizaciju mladih godišta u Čičkoj Poljani, Strmcu i drugim selima u Posavini i Turopolju. Davana su i osiguranja komisijama NOO-a kod prikupljanja hrane u Zažini, s. Durići, Strmcu, Buševcu, Bukevju i drugim selima, a osigurano je više transporta hrane iz Posavine (Veleševac) u Pokuplje, na čemu su posebno bili aktivni Turopoljski i Posavski NOP odred, koji tada dolazi pod komandu 34. divizije. Organizirano je više zasjeda i napada na izviđačke patrole. Uz sve to, brigade, bataljoni i odredi, ponašali su se kao kultumo-političke grupe, tumačeći u narodu liniju NOB-e i događaja na jugoslavenskom i savezničkim ratištima. A značajnih događaja, koji su tih dana bili u centru pažnje boraca i naroda, bilo je zaista mnogo. Među njima je i vijest da se već oformljenim 1, 2. i 3. armiji pridružila, 1. ožujka i nova 4. armija u koju su ušle snage 8. udarnog korpusa.²⁸⁶

Toga dana, tradicionalno ime NOV i POJ promijenjeno je u novo ime **- Jugoslavenska armija**, a dosadašnji naziv Vrhovni štab NOV i POJ u - Generalštab Jugoslavenske armije.

Vijest o toj promjeni, ujedno je označila ulazak u novu etapu razvitka naše revolucionarne oružane sile, primljena je u 34. diviziji s osobitim

²⁸⁶ Naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ, od 1. ožujka 1945. formirana je 4. armija u čiji sastav su ušle 9, 19, 20. i 26. divizija, 1. tenkovska brigada, Artiljerijska i Inženjerijska brigada, Puk za vezu, P-T i P-A divizion.

zanimanjem i izazvala žive komentare, jer taj korak ujedno je značio i kraj procesa okrupnjavanja jugoslavenskih oružanih snaga i njihovog grupiranja na osam strateških pravaca u provođenju završnih operacija za konačno oslobođenje zemlje.

Sjeverna krupna grupacija, koju su činile 1. i 3. armija, postavile su se uoči “odlučnog i posljednjeg teškog boja” na liniji: Srijem-Baranja, usmjerena na opće pravce nastupanja dolinom Drave i Save prema Zagrebu, Celju i Dravogradu, pri čemu će im iz dubine fronte pomagati snage 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa. Centralnu grupaciju činila je tih dana 2. armija koja se spremala da, uporištem na zapadnu Srbiju i istočnu Bosnu, a u suradnji s operativnom grupom korpusa za oslobođenje Sarajeva (2, 3. i 5. korpus) i grupom brigada Zeničkog sektora (11. brigada 4. divizije, 13. brigada 39. divizije, 18. brigada 53. divizije i Artiljerijska brigada) krene u prodor općim pravcem južno od Save i Tuzle prema Dobruju, Brčkom, Sisku, Zagrebu (s jugo-zapada) i dalje na sjevero-zapad prema Novom Mestu. A novoformirana 4. armija, kojoj su u operativnom pogledu bili potčinjeni 11. korpus (13, 35. i 43. divizija), 7. slovenski korpus (15. i 18. divizija) i 9. slovenski korpus (30, 31 divizija i divizija “Garibaldi Natisone”), činila je južna grupaciju Jugoslavenske armije.²⁸⁷ Ona je i prva počela završne operacije, 20. ožujka 1945., na fronti gornji tok rijeke Une-Jadran, prodirući preko Like, Gorskog Kotara prema Rijeci, Trstu, Slovenskom primorju i izbijanje na staru granicu na Soči.

Sve te četiri grupacije Jugoslavenske armije dobile su od Vrhovnog komandanta, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita strategijske zadatke:

Prvo, osloboditi naše narode na njihovoj cjelokupnoj etničkoj teritoriji, zaključno s Istrom, Slovenačkim primorjem i Koruškom.

Drugo, opkoliti i uništiti glavne snage Grupe armija “E” i kvislinške snage na prostoru Trst-Celovec-Maribor-Zagreb.

Na političko raspoloženje boraca i rukovodilaca u 34. diviziji utjecale su i vijesti što su stizale sa savezničkih ratišta, kao: izlazak Crvene armije (frontova) na Vislu, Odru, prodor prema Blatnom jezeru u Mađarskoj; grupiranje više od 2,500.000 crvenoarmejaca za osvajanje političkog i ekonomskog središta Hitlerove nacističke tvrđave - Berlina; prodor u središte Češke - Prag i prema glavnom gradu Austrije - Beču, kao i vijest o izbijanju anglo-američkih armija širokim frontom na Rajnu, a u Italiji na prilaze dolini rijeke Po.

Posebnu pozornost privukle su vijesti o formiranju jedinstvene Jugoslavenske vlade, s Titom na čelu, u Beogradu, u koju je ušlo i nekoliko ministara kraljevske vlade s dr. Ivanom Šubašićem na čelu, i s tim u vezi,

²⁸⁷ U operativnom pogledu 4. armiji bili su potčinjeni: 11. korpus i slovenski 7. i 9. korpus. Bez ova tri korpusa, 4. armija je imala 67.000 boraca. Njeni redovi su do početka svibnja narasli na 110.000 boraca i rukovodilaca. “Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije”, stranica 478 - 480.

formiranje tzv. Kraljevskog namjesništva u zemlji koje će zastupati Kraljeve prerogative sve dotle dok se ne provedu prvi slobodni i tajni izbori za Ustavotvornu skupštinu, koja će donijeti Ustav Nove Jugoslavije, formirane po želji svih naših naroda.

I jedan i drugi akt bili su uzrokom vrlo žive, ponekad i polemičke diskusije u kojima su bile primjetne i mnoge nedoumice i strahovanja, kao: “neće li se preko te Jedinstvene vlade i tog Kraljevskog namjesništva vratiti stari, preživjeli i omrznuti poredak Kraljevine Jugoslavije?!” I, neće li se, korak po korak okrnjiti tekovine NOB u kojoj je dato toliko žrtava i krvi da se nikad više stare nepravde ne povrate”. Borci su postavljali pitanja: “Koliko ima komunista u novoj, jedinstvenoj Vladi, a koliko je onih što pripadaju staroj buržoaziji?” I, “mogu li zajedno raditi komunisti i buržoaski političari?”...

Tražio sa dodatni napor komesara, partijskih i skojevskih rukovodilaca, svih komunista i starješina, da se mnoga pitanja, nejasna borbama i vojnim rukovodiocima - objasne. I sve to objasniti narodu u selima u kojima jedinice borave ili kroz koja prolaze. Uz to moralo se još razračunavati i s primjetnim utjecajem njemačke, ustaške i mačekovske propagande koja je bila intenzivna i sračunata na to da se, u brigadama, odredima i u narodu, izazove zabuna, strah i neizvjesnost u pogledu krajnjeg ishoda i rata i tih sporazuma. Pri tome su i dalje vješto lansirane glasine o nekom “novom njemačkom oružju” koje će preokrenuti tok i ishod rata u korist Njemačke i Japana. U lokalnim okvirima koristila se i činjenica da su se u sjev.-zap dijelovima Hrvatske i u Sloveniji koncentrirale veće njemačke i ustaško-domobranske snage, koje su se povlačile s juga, jer su ih potiskivale grupacije JA, pa se i borbeni teren 34. divizije, sa prometnicama koje ga prolaze, našao pod udarom pokreta brojnih kolona. Stalno prisustvo njegovih snaga k tome i opsežna napadna operacija njemačkih i kvislinških belogardejskih snaga protiv jedinica 9. slovenskog korpusa u okružju Gorice, Idrije i Tolmina, djelovali su na svijest jednog broja ljudi, i dalje stvarali lažan utisak o superiornosti i nepobjedivosti njemačke vojne sile.

Ali skori završetak rata je na specifičan način djelovao nepovoljno i na svijest jednog broja boraca i građana koji su se počeli baviti mišlju: “Kako da se rat preživi?” Posljedica špekulacija takve vrste navele su jedan broj boraca da samovoljno napuste svoje jedinice, pa se borba protiv te pojave, opet javila kao glavno pitanje na kome su morali raditi svi subjektivni elementi u diviziji, političko - partijski radnici, partijska i skojevska organizacija. I to s razlogom. Jer iz divizije je u ožujku dezertiralo 147 boraca. Istina, bila je riječ, većinom o onima koji su prije izvjesnog vremena zarobljeni ili su dobrovoljno došli iz domobranskih jedinica.²⁸⁸

²⁸⁸ Podaci uzeti iz izvještaja Divizijskog komiteta KP od 23.03.45. Centralnom komitetu KPH. AIHRPH, KP-42-II/3189.

U vezi sa ovim problemima, pitanjima i pojavama, održana su u brigadama partijska savjetovanja sa ciljem jačanja aktivnosti na svim područjima rada, posebno u pogledu organizacijskog jačanja jedinica, njihove popune borbama i komandnim osobljem, jačanja vojno-stručne izobrazbe, objašnjavanja aktualne političke situacije, razvijanja, koliko borbe i pokreti dozvoljavaju, kulturno-prosvjetnog, kulturno-zabavnog i sportskog života.

Oštro protiv samovolje i neljudskih postupaka

U okviru ukupne aktivnosti, oštrica vojnog i političkog rada morala se usmjeriti i protiv nekih negativnih pojava koje su bacale sjene na partizanski revolucionarni moral, na politički pravilan odnos prema narodu i njegovoj imovini, a isto tako i prema zarobljenicima, bez obzira iz kojih redova, njemačkih, legionarskih, kozačkih, ili ustaško-domobranskih i četničkih jedinica. To zbog toga što se pojavilo nekoliko slučajeva grubih i samovoljnih postupaka. Bilo je primjera strijeljanja bez sudskog postupka, pod optužbom da je riječ o špijunima i drugim neprijateljima naroda. Takvi postupci pojedinaca, koji su bili dužni strogo poštivati usvojena pravila ponašanja prema zarobljenicima, nanosili su štetu NOV-i, i rušili ugled nove Jugoslavenske države u očima naroda. Zbog toga su vinovnici ovakvih postupaka, morali odgovarati za svoje postupke i najstrože kažnjavati.²⁸⁹

U vezi ovakvih pojava, skrenuta je stroga pažnja štabovima brigada i odreda sa zahtjevom da se ovi postupci u korijenu presjeku. Samovolje ne smije biti! Ako je netko osumnjičen za djelo špijunaže, mora biti izveden pred sud! Krivica mora biti dokazana, a tek na osnovu dokaza treba donijeti na pravdi zasnovanu presudu i - kaznu.

Isto tako, oštro su reagirali Generalštab JA i Glavni štab Hrvatske, pa i Štab 34. divizije, i protiv drugih oblika samovolje, među kojima su bili i postupci pojedinih štabova koji su, na pravcima djelovanja jedinica, na svoju ruku mobilizirali ljude, stoku, prijevozna sredstva, bez znanja i suradnje s nadležnim vojno-teritorijalnim komandama i organima narodne vlasti.

Nasilno oduzimanje imovine i odvođenje mobiliziranih boraca koji se prikupljaju pri vojno-teritorijalnim komandama, a koji su već raspoređeni u pojedine jedinice, uzimanje i odvođenje stoke na koju se nailazi u kretanju jedinica, grubo ophođenje prema organima vojne pozadine, NO odborima i seljacima, vlasnicima stoke i vozila, predstavlja, ocijenjeno je,

²⁸⁹ Među domobranima zarobljenim u Rečici, 5.03.45., prepoznata su i tri neprijateljeva doušnika. Organi OZN-e su ih kratko saslušali i odmah zatim, bez izvođenja na sud, postrjeljali. Slično su postupili organi OZN-e i s 3 zarobljenika, navodnih špijuna, zarobljenih u Draganiću. To je naišlo na strogu vojnu i političku osudu.

samovolju i kršenje nadležnosti i reda na sektoru mobilizacije i snabdijevanja jedinica i stanovništva, pa se mora spriječiti i strogo kažnjavati.²⁹⁰

S tim u vezi izdato je naređenje koje glasi:

1. *Svi odgovorni funkcionari štabova jedinica i komandi svojom ličnom odgovornošću trebaju poduzeti najenergičnije mjere da se naprijed navedene pojave,, pod svaku cijenu, suzbiju i onemoguće.*
2. *Pozivati pod oružje, mobilizirati obveznike, stoku i prijevozna sredstva, mogu i smiju jedino nadležne komande vojnih područja, preko svojih mobilizacijskih organa, u duhu direktiva viših pretpostavljenih štabova i komandi.*
3. *Za popunjavanje operativnih jedinica ljudstvom, stokom i prijevoznim sredstvima, štabovi jedinica se moraju obraćati komandi vojne oblasti, odnosno vojnog područja.*
4. *Za specijalne potrebe, radove, evakuaciju ranjenika i slično, komande mogu na ograničeno vrijeme uposliti ljude starijih godišta koji nisu podložni vojnoj obvezi. U takvim slučajevima komande se moraju obratiti komandama vojnih područja, a u hitnim slučajevima i komandama mjesta, odnosno - NOO-ima.*
5. *Sve osobe koje se dobrovoljno javljaju komandama, bez znanja nadležne komande vojnog područja, provjeriti i javiti komandi vojnog područja.*
6. *Na teritorijalna okupiranim od neprijatelja, gdje nema komandi vojnog područja, mogu jedinice same vršiti mobilizaciju ljudi, stoke i prijevoznih sredstava.*

Novi napad na posadu u selu Rečica

U takvim je općim vojnim i političkim prilikama 34. divizija provodila svoja borbena djelovanja u ožujku 1945. godine. Prva veća akcija izvedena je u širem rajonu Rečice i u Rečici u kojoj se nalazila posada sastavljena od 3. bojne 3. ustaškog djelatnog stajaćeg zdruga s tri satnije, jačine oko 450 do 500 vojnika.

Kao i uvijek ranije, posada je imala ulogu predstraže karlovačkog garnizona radi zaštite od napada naših jedinica iz Pokuplja. Ta posada je imala i zadatak da kontrolira prostor uz lijevu obalu rijeke Kupe i prometnice što vode od Karlovca prema D. Kupčini i dalje za Pokupsko i Sisak. Likvidiranjem posade u Rečici, otvarao se prilaz Karlovcu s istočne strane, a isto tako i prilaz prometnici Karlovac-Zagreb na dijelu Karlovac - Draganić. Neprijateljeva posada u Rečici rasporedila se na već uobičajen i partizanima poznat način. Jedna satnija smjestila se u južnom i u fortifikacijskom smislu, najjačem dijelu Rečice - oko popovog stana i mlina, sa Štabom 3. bojne, smještenim u popovom stanu. Druga satnija ukopala se u sjev.-zap. dijelu sela, kod raskrižja puteva Rečica-Karlovac. Treća satnija nalazi se u Luki Pokupskoj, a jedan dio je raspoređen na kupskom mostu, radi prihvata snaga, ako budu morale bježati iz Rečice.

U okolnim garnizonima, iz kojih se mogla očekivati intervencija, nalazile su se ove snage: u Karlovcu oko 2.500 vojnika; u Draganiću

²⁹⁰ Štab 34. divizije, strogo pov. br. 2. od 30.03.45., Štabu Posavskog partizanskog odreda. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 25/1-6, k. 1610 A.

jedna četa Nijemaca (jägerovaca) i satnija ustaša; u Jastrebarskom bataljon Nijemaca i posadna ustaška bojna, u Zdenčini četa Nijemaca, u Pavučnjaku četa Nijemaca, u Brezovici bojna gestapovaca „²⁹¹

Odluka Štaba 34. divizije bila je: “Napasti i likvidirati uporište u Rečici. Izvođenje ove operacije osigurati iz pravaca Karlovac, Drganići, Zdenčina i Brezovica”. (Vidi kartu br. 34, str. 462.)

Provedbu ove odluke, Štab divizije povjerava KB sa tri bataljona, a u pomoć stižu i tri bataljona 7. divizije sa Banije. Štab divizije izdao je 3. ožujka 1945, svojim jedinicama naređenje za djelovanje:

1. KB pojačana s 5 teških minobacača, 3 PT topa i baterijom brdskih topova 75 mm, dobila je zadatak da likvidira posadu u Rečici;
2. ŽB ima zadatak da s dva bataljona postavi zasjedu na liniji k. 112, južno od Rečice-lijeva obala Kupe, radi spriječavanja neprijatelju izvlačenje iz Rečice preko kupskog mosta. Dva bataljona ŽB imaju ulogu divizijske rezerve;
3. Brigadi “FOS” naređeno je da osigura napad na Rečicu od intervencije iz pravca Karlovca. Zadatak će izvršiti na taj način što će tri bataljona zauzeti položaje na zapadnoj ivici šume Plantaža. S jednim bataljonom na položaje sjeverno od ceste Rečica-Karlovac, radi kontrole pravca prema Draganiću, a s dva bataljona južno od ceste, zatvarajući cijeli prostor sve do s. Orliće, s kontrolom terena do lijeve obale Kupe. Jedan bataljon zadržati u rezervi kod glavne ceste. Prugu Karlovac-Rečica i TT veze - prekinuti;
4. Treća brigada 7. divizije ima zadatak da osigura napad na Rečicu iz pravaca Zdenčine i Brezovice, s težištem blokade pravca Zdenčina-Bratina-Gradac. U okviru zadatka treba osigurati izvlačenje snaga iz Rečice. Brigada će zauzeti položaje osiguranja na liniji s. Juriše-s. Žunči-Hasan Breg. Jedan bataljon će biti u rezervi u rajonu sela Šantorić-Žeavica. U vrijeme napada na Rečicu, jedan bataljona će vršiti lažni pritisak na posadu u Zdenčini;
5. Artiljerijski divizion podržavati će napad na posadu u Rečici vatrom brdske baterije. Na samom početku napada 50 granata ispaliti na prostor oko crkve u Rečici. Vatrene položaj zapadno od zaseoka između Luke Pokupske i Zamršja;
6. Naredbom Štaba divizije određena je postava telefonske veze između Centra veze divizije i štabova brigada: “FOS”, KB, ŽB i Artiljerijskog divizion. Vezu sa 3. brigadom 7 div. ostvariti s radiovezom. Osim toga, naređeno je, da se postavi i telefonska veza između Štaba KB i Artiljerijskog divizion;
7. U skladu sa ovako postavljenim rasporedom i zadacima, naređeno je

²⁹¹ Iz zapovijedi Štaba 34. divizije op. br. 32. za napad na neprijateljevo uporište u Rečici, 3. III 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 16-1/1, k. 1231.

da se Štabovi smjeste na ovim mjestima: Štab KB - u istočnom dijelu Luke Pokupske, Štab "FOS" na cesti Karlovac-Rečica kod kote 111, Štab ŽB južno od Rečice na k. 112, Štab 3. brigade u selu Jamnica, a Štab 34. divizije u zap. dijelu s. Luke Pokupske., i

8. Divizijska intendatura dobila je zadatak da opskrbi jedinice s dva obroka suhe hrane.

Zapoviješću Štaba divizije utvrđen je i red kretanja i nastupanja prema Rečici. Pokret će biti u dvije kolone.

Desnu kolonu će činiti: Brigada "FOS", dva bataljona KB, koji će napadati sa sjevera i sjev.-zap pravca i dva bataljona ŽB. Početak pokreta u 13,00, 4. ožujka. Pravac kretanja desne kolone: Kupčinska šuma-desna obala Kupčine-Blatnička šuma-k. 110-desna obala Batnice-Čadinjak, nakon čega kolona skreće na jug u pravcu Lučkog polja i šume Častinjak, gdje će izbiti na cestu Karlovac-Rečica. ŽB produžiti će pokret prema pruzi Karlovac-Rečica. Komandant kolone je načelnik štaba 34. divizije, Milutin Karaš.

Lijeva kolona: dva bataljona KB, dva bataljona ŽB i Artiljerijski divizion. Kreće se u 17,30 sati 4. ožujka cestom Šišljavić-Blatnica. S tom kolonom kreće i Štab divizije. Kolonu predvodi komandant KB, major Boris Balaš.

Ništa se nije rješavalo "kasnije". Za ovaj put Štab divizije izdao je i posebnu zapovijed za organizaciju i rad sistema veze i sanitetske službe. U zapovijesti za rad saniteta stoji da se glavno divizijsko previjalište postavi u s. Zamršju, a kirurška ekipa pripremi za rad u s. Gradac. Brigadno previjalište KB trebalo je biti u istočnom dijelu s. Luka Pokupska, u zaseoku s. Bjelajec, a ŽB - kod stanice Rečica. Određeno je, također, da se etapna ranjenička prihvatnica postavi u s. Gradec.

Štabovi brigada su, u duhu naređenja dobivenih od Štaba 34. divizije, izdali naloge svojim jedinicama gdje su razrađeni organizacija napada na Rečicu i data sva potrebna uputstva. U tome se posebno isticao Štab KB, s komandantom majorom Borisom Balašem i komesarom Rafkom Taborom na čelu, jer, napadom na Rečicu, KB slavi svoj prvi rođendan - godišnjicu svog ratnog puta. Svi, od Štaba brigade do posljednje desetine, žarko su željeli da taj svoj jubilarni ratni dan proslave sa što većim uspjehom i sa što manje žrtava i rana. U središtu svih priprema bila je jedna misao: Rečica mora pasti! A da bi se to i postiglo, ovaj put se mora djelovati naročito odlučno, oštro i brzo.

Štab KB je rasporedio bataljone i precizirao im zadatke:

1. Četvrti bataljon, pojačan PT topom 45 mm, imao je zadatak da, u pokretu cestom Luka Pokupska-Rečica, likvidira predstražu na tom dijelu obrane ili je protjera u uporište;
2. Prvom bataljonu je naređeno da izvrši napad iz sjev.-zap. pravca, uz cestu Rečica-Karlovac, nastojeći što prije doći do crkve, župnikove kuće i zidanih zgrada i spriječiti njihovo korišćenje za obranu;

3. Treći bataljon ima zadatak da napadne predstražu u jugo-zap. dijelu s. Luka Pokupska, kao i na križanju puteva Luka-Rečica-Karlovac, napredujući sa sjev.-zap. strane iz polja. Po izvršenom zadatku bataljon se treba zadržati na položajima u jugo-zap. dijelu s. Luke, i ima ulogu brigadne rezerve;
4. Drugi bataljon, pojačan brdskim topom 75 mm i PT topom 37 mm, odjeljenjem “Džon-bula” i mitraljezom 12,7 mm, treba u početku napada likvidirati dijelove predstraže u južnom dijelu s. Luka Pokupska, a zatim, produžiti sa žustrim pokretom duž ceste prema crkvi i dalje, usko surađujući s prvim bataljonom;
5. Prateća četa ima zadatak da vatrom iz 5 teških minobacača podržava jedinice prilikom kršenja otpora na predstražama, a zatim i u pojedinim točkama otpora u Rečici.²⁹²

Dolazak jedinica na polazne položaje, izveden je po planu, i na vrijeme. Uoči samog napada na Rečicu, stigla je poruka zamjenika zapovjednika posade u Rečici, satnika Antrije Stefićka, koju je donio župnik iz s.Šišljevići, Tomo Karmelić, s molbom da se odloži napad na Rečicu, “jer za to još nije vrijeme” i “da će se on (satnik Stefićak) i njegova posada u danom momentu staviti na raspolaganje NOVJ”. U slučaju našeg napada, poručio je satnik Štefićak, “on će morati braniti garnizon Rečicu”.

Namjeru satnika Štefićka nije bilo teško “pročitati”. Njegov cilj je bio da naše snage pasivizira i tako utječe i na stanovništvo u selima duž lijeve obale Kupe, koje se masovno opredjeljivalo za NOP, pružajući pomoć na svakom koraku. Bataljoni KB napali su uporište u s. Luka Pokupsko i Rečici sa svih strana istovremeno. Prvi udar, posebno 4. bataljona, bio je beskompromisan. A i otpor neprijatelja bio je veoma žilav. Međutim, Karlovački udarnici nadvisili su protivnika u Rečici u svim elementima borbe: istovremenosti i silovitosti juriša, u odlučnosti, brzini i čvrstom držanju inicijative u svojim rukama. Već u prvom naletu slomljen je otpor predstraža u rovovima i bunkerima u Luki Pokupskoj i na drugim stranama. Odmah zatim, iz pokreta, bataljoni su jurnuli za neprijateljevim vojnicima u Rečicu, ne dozvoljavajući im da se srede i organiziraju otpor u utvrđenim zgradama oko i u crkvi. Posada se brzo razbila na grupice. Jedan dio je odbacio oružje i dignuo ruke uvis. Drugi dio pokušao je naći spas bjegstvom prema mostu na Kupi. Ali, tu ih je čekala ŽB. Njena dva bataljona učvrstila su se na položajima kod kote 112 i na križanju ceste prema stanici Rečica. Dok su karlovački udarnici prodirali sa svih strana u Rečicu, Štab ŽB je primijetio da prema položajima bataljona nailazi u trku više stotina neprijateljevih vojnika. Put su pokušali prokčiti vatrom iz minobacača i automatskog oružja.²⁹³

²⁹² J. Lulik Pepo i Đ. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, str. 304. i 305.

²⁹³ Izvještaj Štaba Žumberačke brigade, br. 26, od 7. III 1945. Štabu 34. divizije. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 3/2, k. 1225. Z. Dizdar i M. Borčić: “Žumberačka NOU brigada”, str. 288 - 290.

Nastupio je trenutak da im se presječe bjegstvo. U djelovanje je stupilo sve oružje. Borci su gađali “u živo”, u grupe preplašenih vojnika koji su jurili prema Kupi, ne mareći za opasnost koja im se isprečila na pravcu bjegstva. Zapraštale su i ručne bombe s bliskih odstojanja. Neprijateljevi vojnici su pokušali jednostavno “proletjeti” kroz položaje Žumberčana, a pojedine grupice su zaokrenule prema Rečici. Ali, padali su sve dotle dok nisu shvatili da ne mogu dalje. Jedan broj morao je dignuti ruke uvis.

U 01,00 sati, 5. Ožujka, uporište u Rečici je likvidirano. Rezultat napada bio je za neprijatelja zbilja porazan. Zarobljeno je 180 vojnika, među kojima i 2 oficira. Poginulo je 60 vojnika i dva oficira. Zaplijenjeno je: 1 PT top od 37 mm sa 133 granate, 1 teški minobacač sa 129 mina, 3 teška mitraljeza, 3 p-mitraljeza, 2 automata, 70 pušaka s 18.000 metaka, 1 telefonska centrala s telefonom i veća količina ratne opreme i hrane.

Štab ŽB izvijestio je Štab 34. divizije da je pred njegovim položajima poginulo 120 vojnika i 115 zarobio. Ubijena su dva oficira, među kojima su bili satnik Andrija Štefićak i pobočni natporučnik Francetić. Zaplijenjeno je 6 p-mitraljeza, jedan laki bacač, 5 automata, 140 pušaka i drugi ratni materijal.

Na izuzetno čvrst i odlučan otpor naišle su i dvije ustaške satnije što su krenule iz Draganića u pomoć posadi u Rečici. Ustaše su naišle, u 02,35 sati, 5. ožujka, iz pravca kote 113, nastojeći se probiti prema šumi Dubrava i Plantaža, gdje ih je, na položajima osiguranja, čekala brigada “FOS”. Njeni izviđački dijelovi na vrijeme su primijetili dolazak ustaške kolone, otvorili na njih vatru, i navukli je na zasjedu brigade. Sačekao ih je 1. bataljon, koji je držao položaj u okružju ceste Karlovac-Rečica. Ustaše su bili uporni, nastojeći da se pod svaku cijenu probiju prema Rečici. Tada je priskočio u pomoć i bataljon iz brigadne rezerve, koji ih je dočekao na sasvim bliskom odstojanju, i onda udario svom snagom. Proradili su i minobacači. Ustaše su zaustavljeni, a zatim i protjerani prema Draganiću. Neprijatelj je odustao od daljnjih intervencija.

Redove KB brigade, u toj kratkoj, ali žestokoj borbi napustilo je 10 drugova, a 45 ih je zadobilo teže ili lakše rane. Te noći poginuli su: komesari četa Ivan Zivić i Oleg Slatkov, pomoćnik komesara čete Mihajlo Teveli i komandir čete Drago Šeketa - svi iz 4. bataljona. Poginuo je i komandir 3. čete 3. bataljona Stjepan Katunić. Živote su izgubili Ivan Fabac, Janko Frketić, Nikola Planinac, Ljudevit Grabar i Ramo Bajramović. Od zadobijenih rana kasnije su umrli Josip Žugečić, Antun Orka i Alojz Hajsan.

Među ranjenim bio je poveći broj rukovodilaca. Zbog toga su morali privremeno napustiti svoje jedinice: stariji vodnici Pavao Bukovčak, Dušan Janjanin, Franjo Škrtić, Franjo Cvetković i Josip Novosel, komandiri voda Mirko Rehorić, Ivan Palajić i Mato Novosel, vodnik Janko Malić, ml. vodnici Drago Peršin, Dragutin Čavlović i Karlo Jurša, desetar Božidar Krizmanić. Ranjeni su u Rečici i komandant i komesar 3. bata-

ljona Josip Šebalj i Mijo Mataković, komesar čete Ivan Iskra, i delegat Antun Ladika.

U borbi u Rečici, KB je utrošila 16.000 metaka, 58 mina za teški minobacač, 69 mina za laki minobacač i 45 mina za “Džon-bul”.

Bio je to lijep uspjeh Karlovačke brigade, kojim je proslavljena prva godišnjica njene borbene aktivnosti.

Cijeneći rad i ponašanje karlovačkih udarnika i boraca ŽB i “FOS” brigade, Štab 34. divizije je ocijenio da je KB napadala upravo onako kako se to od nje tražilo i očekivalo - “vrlo energično i istovremeno svim bataljonima. U borbi je postignut potpun uspjeh. Sva naređenja, kaže se u izvještaju Štaba divizije, izvršena su u potpunosti. Neprijatelj je imao 180 mrtvih, među kojima su dva oficira, i 250 zarobljenih .. ,”²⁹⁴

Na bazi svega što je u Rečici viđeno i doživljeno, Štab 34. divizije je donio ovakav zaključak:

“Sve jedinice su se dobro pokazale. KB je pokazala veliku prodornost, naročito se istaknuo 4. bataljon. Držanje boraca i rukovodilaca u cijeloj brigadi bilo je vrlo dobro. Nije bilo jedinice, ni pojedinca, koji su bili slabi.”

Iz borbe u Rečici mogle su se izvući vrlo korisne pouke. Prva pouka bila je: Ako se napad dobro organizira i pripremi, da svaka jedinica zna točno i opći i svoj zadatak, uspjeh neće izostati. Ostale pouke su: izvršiti grupiranje i dovođenje snaga do objekata napada organizirano, s punim održavanjem discipline u pokretu i neopaženo; izvesti napad istovremeno i po unaprijed određenim točkama koncentrično usmjeriti vatru; održavati vezu i suradnju između jedinica koje djeluju s različitih strana, kao što je to ostvareno na Rečici.

Nakon druge likvidacije posade u Rečici,²⁹⁵ od 5. ožujka 1945., KB vratila se na zasluženi odmor u svoju bazu u D. Kupčini. Vratila se ozarena velikom pobjedom u kojoj je uništila jednu neprijateljevu bojnu. Narod pokupljanskih sela pozdravljao je udarnike Karlovačke brigade, koji su vodili dugu kolonu zarobljenika.

Brigada “FOS”, vratila se sa položaja zasjeda u šumi Plantaža i Dubrava u sela Rečicu i Luku Pokupsku gdje su ostala dva bataljona, držeći liniju obrane prema Karlovcu, Draganiću i mostu na Kupi. Ostala dva bataljona smjestila su se po dubini - u selima Zamršje i Blatnica.

Sa zasjeda, južno od Rečice, povukla se u širi rajon D. Kupčine i Žumberačka brigada.

I tek što se brigada “FOS” smjestila u Rečici, Zamršju i Blatnici bila

²⁹⁴ Operativni izvještaj Štaba 34. div., br. 39/45, od 19.3.45. Štabu 4. korpusa o likvidiranju uporišta u Rečici. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 23-1/2, k. 1225.

²⁹⁵ Prvi napad i likvidiranje neprijateljevih posada u Luki Pokupskoj i Rečici izvela je KB, 15. siječnja 1945.

je napadnuta (u 10 sati 5. ožujka) od jedne ustaške bojne iz Karlovca, koja se pojavila iz šume Častinjak. Glavni udar slijedio je duž glavne ceste Karlovac-Rečica. Udarnici “FOS” brigade spremno su ih dočekali. Razvila se oštra borba. Razljućeni i ozlojeđeni ustaše očito su htjeli odmah vratiti udarac za poraz koji je doživjela njihova posada prošle noći u Rečici i Luki Pokupskoj. Nakon nepunog sata oštrog okršaja, udarnici brigade “FOS” odbaciše ustašku kolonu natrag u šumu Častinjak.

Borba je obnovljena u popodnevnim satima, oko 14,50 sati, kada se ustaše, pomognute vatrom iz oklopnog automobila, opet pojaviše na prilazima s.Rečica. I opet se razvila oštra borba od skoro dva sata. Borci nisu popustili. Ustaše su opet protjerani prema šumi Zdenčina, odnosno prema Karlovcu.

U borbama vođenim 5.ožujka, udarnici brigade “FOS” ubili su 19 vojnika, sedmoricu su ranili, a 29 zarobili. Među njima je zarobljen i jedan zastavnik. Zaplijenili su 1 mitraljez, 1 p-mitraljez, 1 laki bacač, 34 puške s 3.000 metaka, 12 ručnih bombi i 1 telefon.

Uspjeh je mogao biti znatno veći da je bilo malo više odlučnosti i agresivnosti u trenucima kada su ustaše “okrenuli leđa” i počeli biježati prema Karlovcu, što im je i uspjelo.

Nakon tih borbi, brigada “FOS” je 6. ožujka krenula u novi raspored u centralnom dijelu Pokuplja - u rajon sela Cvetković Brdo, Batinovec i Lukinić Brdo.

Pogibija Milutina Karasa, načelnika Štaba 34. divizije

Neprijatelj se nije mogao pomiriti s tako poraznim rezultatima borbe vođenih noću i danju u širem rajonu s. Rečica. Zbog toga se odlučio na novi protu udar, dva dana kasnije, u 05,00 sati 7. ožujka 1945. godine.

U napad na KB i ŽB u D. Kupčini krenula je mješovita grupacija Nijemaca, oko 700 Jägerovaca iz 1. Rez. njemačkog lov. puka i oko 200 ustaša. Glavnina te kolone krenula je iz šume Kneja i duž ceste što vodi od Bratine prema D. Kupčini i Kupčinskom polju.

S manjim snagama napao je iz pravca Rožan Brega, preko rječice Kupčine na jugo-zap. dio s. D. Kupčina.

Prema obliku pokreta i načinu djelovanja, odmah se vidjelo da je neprijatelj riješio okružiti naše dvije brigade na terenu D. Kupčine, i razbiti ih. (Vidi kartu br. 35, str. 463.)

U momentu napada, rano ujutro, 7. ožujka, KB bila je razvijena za borbu na liniji sjev.-ist. dijelu s. D. Kupčina kod zaseoka Stepičko Selo.

Procjenjujući nastalu situaciju, Štab 34. divizije je zaključio da će se KB brzo naći u taktički nepovoljnom položaju pa Štabu KB daje naređenje, telefonom, da ne prihvati borbu s tolikim snagama, već da, ispita

namjere i način djelovanja neprijatelja i izvuče brigadu iz D. Kupčine na brdske terene istočno od sela u rajon sela Dvoranci i Selsko Brdo.

Međutim, taj prijedlog Štaba 34. divizije nije usvojen. A posljedice toga bile su dosta velike. U D. Kupčini odigratiće se dramatična borba u kojoj će KB prosto rečeno, iskrvariti.

U jednom dramatičnom trenutku život je izgubio i načelnik štaba 34. divizije major Milutin Karaš.

Kako je došlo do tako nepovoljnog toka stvari i to samo dva dana nakon blistavog uspjeha u Rečici?

Neprijateljeve kolone napale su KB u D. Kupčini nastupajući iz dva pravca. Veća grupacija udarila je sa sjev. strane u okružju puta Bratina-D. Kupčina. Borbu su prihvatili 1. i 2. bataljon, koji su bili na položajima na tom pravcu. Druga, manja kolona, nastupala je sa zap. strane iz pravca Šišljavića preko s. Rožan Brega, prema mostu na riječici Kupčini. Na mostu ih je čekala 3. četa 3. bataljona.

Odmah je započela vrlo oštra borba. Procijenivši namjeru neprijatelja da uhvati brigadu između dvije vatre i natjera je u rijeku Kupu, Štab brigade je brzo ubacio 3. bataljon kod mosta na Kupčini u namjeri da zaustavi prodor neprijatelja iz tog pravca. Međutim, taj potez je zakasnio. Neprijatelj je odbacio četvu s isturenog položaja na mostu, produžio s prodorom prema D. Kupčini dovodeći u okruženje jedan vod koji je ostao na položaju lijevo kod ceste kod k. 106. Taj vod je nastavio boriti se do posljednjeg metka.

Bataljoni KB borili su se uporno, osobito kod Kupčinske šume, nastojeći pod svaku cijenu spriječiti prodor neprijateljeve kolone što je pritisak sa sjevera, brigadi iza leđa.

Neprijatelj je vršio sve jači pritisak. Njegova namjera bila je da brigadu pritjera na mali prostor i da je potom koncentričnom vatrom razbije i uništi, te na taj način naplati dug za Rečicu. Takav nepovoljan razvoj borbe morao se prekinuti. Odlučivala su oba štaba, i brigade i divizije. Rješenje je nađeno: Štab divizije naređuje da se KB odmah izvuče iz D. Kupčine na novu liniju, Pisarovački Ribnjak i lijevo linijom Veliki potok sve do r. Kupe.

Naređenje je izvršeno. Izvlačenje je izvedeno, pod nepovoljnim uvjetima koji su nastali, dosta organizirano. Dok su 1. i 2. bataljon pružali otpor u sjev.-ist. dijelu sela, 3. i 4. bataljon povukli su se sa zapadnog i jugo-zap. dijela D. Kupčine. Oba bataljona, čim su se povukli, pohitali su na novu liniju obrane po dubini, ispred Jamničke Kiselice i na ivicu šume i puta na lijevoj obali Kupe. Nakon toga, počeli su s povlačenjem i 1. i 2. bataljon, ali pod mnogo težim uvjetima. Prvi bataljon povukao se prema Pisarovačkom Ribnjaku, a 2. bataljon prema koti 106 na cesti uz obalu Kupe. Neprijateljeve snage su zatim ušle u D. Kupčinu.

Dok je KB na novim položajima dobila mali predah, u štabovima se užurbano pripremao plan kako da se operativno-taktička situacija na i oko D. Kupčine preokrene u korist Karlovačke brigade.

Štab 34. divizije došao je do zaključka da bi se protunapadom mogla preuzeti borbena inicijativa, nanijeti neprijatelju gubitke i stjerati ga u Jasku. I odlučio je: Ići u protunapad! U protunapad uključiti KB i dijelove Žumberačke brigade. Protunapad podržati vatrom artiljerijskog diviziona.

Za pripremu protunapada bilo je malo vremena. Moralo se zadovoljiti kratkom pripremom jedinica, jer brzo izvršenje bio je važan moment s kojim se računalo za postizanje uspjeha.

Komandant brigade Boris Balaš dao je kratku zapovijed i sva potrebna naređenja za protunapad i izbacivanje neprijatelja iz D. Kupčine, a zatim i progon prema Šišljaviću i Rečici. Zapovijed je saopćena usmeno.

U 08,10 sati, 7. ožujka, otvorena je koncentrična vatra artiljerijskog diviziona po neprijateljevim snagama oko crkve u Kupčini i na mostu r. Kupčine. Ona je bila signal bataljonima KB i ŽB da odmah krenu u odlučan protunapad. Glavni udar je usmjeren na okružje puta Pisarovački Ribnjak-D. Kupčina i šume Kneja.

KB i ŽB, koje su krenule iz šume Kneja, brzo su prodrle u istočni dio D. Kupčine, istjeravši slabije neprijateljeve snage. Zatim se nastavlja borba za preostali dio sela. Prvi bataljon usmjerio je svoj napad u pravcu Stepićkog Sela, 4. bataljon progonio je grupice neprijatelja putem D. Kupčina-Bratina, 2. i 3. bataljon prodirali su zap. dijelom sela prema groblju i crkvi. Jedna četa 3. bataljona, što se prebacila preko Kupe iz rajona s. Kovačevac-Butinjak otvarala je vatru po neprijatelju s boka, i ujedno, radio vezom javljala pozicije većih grupa neprijatelja, tako je artiljerijski divizion mogao dosta uspješno progoniti bjegunce svojom vatrom i nanositi im gubitke u živoj sili.

U nastavku borbe, neprijatelj se uporno branio i izveo više protunapada na naše bataljone zbog čega je bilo dosta velikih gubitaka. U jednom trenutku, bataljoni su morali čak i malo odstupiti. Ali, sredivši se na liniji ist. od crkve, oni su, uz pomoć minobacača i artiljerijske vatre, obnovili napad, i u ponovljenim jurišima razbili neprijateljeve snage, izbacili ih iz D. Kupčine, a zatim i protjerali prema Šišljaviću i Rečici.

Tako se završila jedna od najtežih i najkrvavijih borbi što ih je KB vodila. Bila je to još jedna njena pobjeda. Ali, "Pirova". U borbi je poginulo 59 boraca, a devetorica su kasnije umrla, čime se broj žrtava popeo na 68. Ranjeno je 60 boraca, dok je 21 borac nestao.²⁹⁶

U Donjoj Kupčini ubijeno je oko 30 neprijateljevih vojnika, a oko 40 ih je ranjeno.

²⁹⁶ Iz Liste gubitaka - poginulih, ranjenih i nestalih u borbi u D. Kupčini, 7. III 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 18/1, k. 1226.

I opet su stradali mnogi rukovodeći kadrovi Karlovačke brigade. Među poginulima bili su: sekretar partijske organizacije brigade Janko Furdek, operativni oficir brigade Vjekoslav Latković, komesari četa Mijo Drvodelić, Predrag Heruc, Matija Puljak, pomoćnici komesara četa Nikola Erdeljac i Ivan Lucijanić, komandiri četa Vlado Bartolin, Slavko Starešinić i Petar Zužinjak i komandir pratećeg voda Petar Malović.

I u dugoj ranjeničkoj listi bilo je dosta rukovodilaca. Ranjeni su komandanti bataljona Mane Galović i Juraj Šterk, komesar bataljona Josip Lulik, pomoćnik komesara Alojz Janjac, komandiri četa Ivan Sestrić, Dragutin Cavlović i Vladimir Mamula, komesari četa Đuro Raić i Juraj Skljarevski, pomoćnik komesara čete Josip Marković, politički delegati vodova Salko Zebić, Dane Ferić i Tomislav Blažević.

U jednoj posebno dramatičnoj situaciji, u zvoniku kupčinske crkve, život je izgubio mladi i perspektivni vojni rukovodilac, načelnik Štaba 34. divizije, major Milutin Karaš. Posljednje trenutke njegovog života opisao je komesar 3. čete 3. bataljona Emil Ludviger: "Popeli smo se na etažu više, iznad crkvenog kora. Kroz prilično velik prozor na tornju pukao je pred nama vidik prema kupčinskom mostu, na lijevu obalu Kupe i ušće Kupčine u Kupu. Tamo u daljini, bio je naš Karlovac, na kojeg su misli navraćale same od sebe. Lijepo smo uočili kako neprijatelj djeluje, nastojeći da se što prije domogne mosta i pređe na drugu obalu potoka Kupčine radi povlačenja u pravcu Karlovca. Ometanju njegovog povlačenja sada se pridružila i ova mala grupa s crkvenog tornja. Zauzeli smo položaj tako da smo na prozor postavili puškomitraljez (engleski "Bren") iz kojeg je u klečećem stavu otvarao vatru p-mitraljezac Mišo Deverić. Do njega je stajao novi pomoćnik Marko Glušić, hrabar borac, tada već stariji drug. S lijeve strane prozora, stajao je vodnik Ignjaščenko, a s desne ja. Iako smo imali osjećaj da se nalazimo na sigurnom mjestu, zaklonjeni iza debelih zidova visokog tornja, smatrao sam potrebnim da upozorim borce na poštivanje borbenog pravila, odnosno da se suviše ne izlažemo tijelima, već da koristimo zidove kao zaklon. Tako smo se u početku i ponašali. Djelovali smo izvjesno vrijeme ometajući neprijatelja, koji je sasvim sigurno i sam

*Milutin Karaš, načelnik štaba
34. divizije*

osjetio efikasnost našeg položaja” ... “U jednom momentu, ugledali smo da se stepenicama k nama penje netko tko je već svojim vanjskim izgledom odavao višeg rukovodioca. U lijepoj uniformi i čizmama, s dvogledom na prsima, te majorskim činom, pred nama se našao načelnik Štaba divizije drug Milutin Karaš. Predstavio nam se. Ja ga do tada nisam poznavao, ali mi je njegovo ime bilo poznato još iz predratnog Karlovca. On se ukratko raspitao o trenutnoj situaciji i načinu našeg djelovanja. Bilo je očito zadovoljan efektima koje postižemo. Nama je pomogao time što nas je obogatio jednim dragocjenim pomagalom - dvogledom, a rastojanje od crkvenog tornja do mosta na Kupi bilo je dosta veliko (oko 1.300 m), pa je pomoću dvogleda bilo lakše pratiti neprijatelja. On sam toliko se time oduševio da je u jednom momentu zatražio da mu Deverić prepusti mjesto. Kleknuo je, uzeo puškomitraljez i po neprijatelju sasuo prvi rafal. Odmah zatim, kroz dvogled je provjerio svoj učinak, pa ponovo pustio kratak rafal i opet pogledao na dvogled. Bio je sada još zadovoljniji i imali smo utisak da se od mitraljeza više ne želi odvojiti. Za to vrijeme, zajedno s njim, osmatrali smo situaciju i povremeno komentirali položaj, povlačenje i protunapade neprijatelja. Trajalo je to neko vrijeme, do momenta dok Nijemci nisu osjetili pogibelnost vatre našeg puškomitraljeza. I, zaista, neprijatelj je reagirao. Pomoćnika puškomitraljesca Marka Glušića, koji se bio za tren nesmotreno otkrio na prozoru zvonika pogodilo je tane iz rafala. Krv je šiknula iz njegovog čela poput mlaza. Ovaj odvažan i staložen borac sunovratio se kroz otvor niz stepenice zvonika i bez riječi pao na kor, zaustavivši se kod crkvenih orgulja. Instiktivno, svi smo ustuknuli. A drug Milutin Karaš, kao da je bio ošinut nekim čudesnim udarcem pao je kao pokošen na leđa. Puškomitraljez iz kojeg je do maločas gađao ispao mu je iz ruku, zaokrenuo sa cijevi na gore, iz koje je po inerciji šiknulo još nekoliko metaka. Stao sam kao ukočen, ne shvaćajući tog momenta što se sve dogodilo. U toj nekoj tuposti čuh kobne riječi načelnika štaba: “Ja sam pogođen!” - rekao je ležeći na leđima, još potpuno pri svijesti. Ne primijetismo još ni jedne vidljive rane ili ozljede na licu, ili u predjelu srca, ili ramena, koji su i bili izloženi neprijateljskoj vatri. Kleknuo sam kraj njega da provjerim gdje je pogođen. Rekao sam tada: “Druže načelniče, nisi ranjen. Ne vidi se ništa!” Računao sam daje, možda, neprijateljski rafal zahvatio po p-mitraljezu pa da ga je možda, samo to odbacilo na pod. Ipak, drug Karaš je počeo naglo blijediti. Rekao je s mukom: “Protrljaj me!” Još uvijek ne vjerujući da je ranjen raskopčao sam mu gornji dio bluze kako bi lakše disao. I opet ne vidjeh nikakve rane! No, on je sve više blijedio i počeo ubrzano ponavljati: “Pozdravite mi Desu i sina!”...

Tek po oslobođenju Karlovca, doznao sam da je Milutin Karaš svoje posljednje pozdrave i poruke slao svojoj životnoj drugarici - partizanki, koja mu je kratko prije tog tragičnog dana u crkvenom zvoniku rodila sina. Ubrzo potom Milutin Karaš je klonuo i ostao nepomičan. Nagnuo sam se nad njegovim tijelom, gajeći još neku nadu da možda ipak nije

mrtav. Lijevom rukom podigao sam mu klonulu glavu s gustom tamnom kosom. U tom trenutku osjetio sam krv na dlanu. Tek tad nam je bilo jasno da je metak udario u potiljak. Ali, kako?! Kratka rekonstrukcija događaja dala nam je odgovor. Kada je njemački mitraljezac presjekao onim zlokobnim rafalom preko prozora na zvoniku i pogodio Marka Glušića, meci su udarili i po zidu od kamena u unutrašnjosti zvonika od kojeg su se odbijali. Na žalost, jedno takvo tane je rikošetiralo i udarilo Milutina Karasa u zadnji dio glave - u potiljak.

Napolju je još uvijek plamtjela borba i nije bilo vremena za duga razmišljanja. Trebalo je odmah izvijestiti pretpostavljene o pogibiji načelnika Štaba divizije. Drugovi Deverić i Ignaščenko ostali su pored njegovog tijela, a ja sam se spustio sa zvonika. Izašao sam iz crkve i u blizini, na moje zadovoljstvo, ugledao sam komandanta KB Borisa Balaša. Rapor-tirao sam mu o događaju u crkvenom tornju”...²⁹⁷Tako se eto, ugasio život druga Milutina Karasa, istaknutog rukovodioca 34. divizije i prvoborca sa Korduna. Borio se do zadnjeg daha. Poginuo je sa prstom na obaraču puškomitraljeza iz kojeg je slao smrtonosne rafale po neprijatelju.

Protivničke jedinice su istjerane iz D. Kupčine prema Karlovcu. A Karlovačka brigada krenula je, makar samo na kratak odmor, sređivanje i popunu. Jer, previše su se prorijedili njeni borbeni redovi. Početkom ožujka ona je imala više od 1.000 boraca i rukovodioca, a nakon borbe u D. Kupčini njen borbeni stroj je iznosio svega oko 800 ljudi.

Rajon njenog novog smještaja bio je u selima južno od Pisarovine. Prvi bataljon smjestio s u s. Čačkovci, 2. bataljon u Selskom Brdu, 3. i 4. bataljon u Jamničkoj Kiselici, a Štab brigade s prištabskim dijelovima u s. Tomić.

Na kratkom odmoru potrajale su analize svih činilaca koji su utjecali na takav tok i ishod borbe od 7. ožujka u D. Kupčini, naročito u prvoj fazi, kada je neprijatelj držao borbenu inicijativu.

Prema kritičkom sudu odgovornih rukovodilaca u Štabu 34. divizije, komandanta potpukovnika Martina Dasovića i komesara Drage Govorušića, najveća kritika upućena je Štabovima KB i bataljona jer nisu, uoči napada, imali sistematsko izviđanje neprijatelja, nije praćen njegov dolazak na položaje u blizini D. Kupčine i zato su kasno procijenili njegove namjere. Neprijatelj je sve svoje radnje obavio bez smetnji i nije nailazio na zasjede ili “mrtve” straže.

Slabo izviđanje, nepoznavanje neprijateljeve snage, naoružanja i namjere, uzrok je nepovoljnog toka borbe i povlačenja u prvoj etapi borbe, rano ujutro, 7. ožujka. Ta slabost je prouzročila velike gubitke. A uz ove glavne slabosti, nadovezale su se i druge kao: jedinice se nisu nakon prvih

²⁹⁷ Sjećanje Emila Ludvigera o pogibiji majora Milutina Karasa u zvoniku mjesne crkve u Donjoj Kupčini.

J. Lulik Pepo i D. Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada”, str. 316 - 322

udara povlačile i organizirano štitile jedna drugu vatrom. U drugoj, uspješnijoj etapi borbe, pri izvođenju odlučnih protunapada, glavna slabost, koja je na svoj način uzročila mnoge žrtve. Nije se vodilo računa o tome, da će neprijatelj djelovati aktivno, da će se i u toj etapi borbe - izvlačenja i povlačenja - služiti izvođenjem brojnih, kratkih, ali dobro zamišljenih protunapada manjim jedinicama. Naši bataljoni, ma koliko su hrabri, bivali su više puta iznenađeni takvim neprijateljevim brzim i drskim napadima.²⁹⁸

Uz sve, neophodno je spomenuti, i još uvijek suvišno, istrčavanje zapovjednika ispred stroja da bi se primjerom djelovalo na podizanje borbenog morala. Taj oprobani partizanski način hrabrenja boraca na junaštvo, u uvjetima masovne upotrebe automatskog oružja, artiljerije i minobacača, desetkovao je rukovodeći kadar brigade.

To se vidjelo i u borbi u D. Kupčini, gdje je život izgubio čak i načelnik štaba divizije, gađajući iz puškomitraljeza.

Trebalo je ponovno ukazati na tu neprihvatljivu praksu, jer predstojele su, do dana pobjede, još mnoge teške borbe, a vojni rukovodni kadrovi su nam bili potrebni.

Ocjenjujući ovo kao posebno i značajno pitanje, Divizijski komitet KP 34. divizije je između ostalog konstatirao i ovo:

*“Glavna osobina našeg rukovodećeg kadra je osobna hrabrost pojedinaca, a ne i rukovođenje jedinicom kao cjelinom, uslijed čega, kod komandnog kadra, imademo mnogo izbačenih iz stroja i uvijek se moramo boriti za vojno uzdizanje novih drugova. Taj momenat svakodnevno pretresamo ne bi li uklonili dosadašnji nedostatak i očuvali naš rukovodeći niži kadar. Na tome smo prvenstveno mobilizirali Partijsku organizaciju” ..*²⁹⁹

U borbi u D. Kupčini, 7. ožujka, utrošene su i dosta velike količine ratnog materijala: 25.000 metaka, 104 mine za laki i 277 mina za teški minobacač, 18 projektila za “Džon-bul”, 132 granate za top 75 mm. Tokom većeg broja juriša, protujuriša, povlačenja i napredovanja, izgubljeno je 10 p-mitraljeza, 1 laki minobacač, 44 puške, 2 šmajsera.

Ocjena djelovanja u D. Kupčini ne bi bila kompletna bez osvrta i na pitanje: kako i koliko su, jedinice surađivale među sobom? Kada je riječ o suradnji pješadije i artiljerije, pješadije i pratećih oruđa - prigovora nema. U tom pogledu, bilo je ovaj put sve kako treba. Ali, suradnja brigada, Karlovačke i Žumberačke - nije bila sasvim u redu. Već sam podatak da je iz redova Karlovačke brigade u toj borbi izbačeno iz stroja 128 boraca i rukovodioca, među kojima je više od polovine bilo poginulih, a za to vrijeme u Žumberačkoj brigadi, koja je također učestvovala u borbi,

²⁹⁸ Iz operativnog izvještaja 34. div., op. br. 45, od 4. 1945 Štabu 4. korpusa o borbi u Donjoj Kupčini, Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 17-1/2/5, k. 434.

²⁹⁹ Izvještaj Divizijskog komiteta KP 34. divizije Centralnom komitetu KPH za travanj 1945., od 27. IV 1945. AIHRPH, KP-42-II/3267. '

ranjeno svega 10 boraca, traži veliku analizu. Velika razlika u gubicima, ali i velika razlika u stupnju učešća u borbi!

Štab ŽB u svojoj analizi svega što se događalo, pokušao je dati odgovor o uzroku slabijeg uključenja njegove brigade u ovoj borbi.

“Problem je bio i taj, kaže se i izvještaju Štaba ŽB, Štabu 34. divizije, što je dolazilo, u više navrata, do miješanja sa jedinicama KB i tada je ZB morala često mijenjati pravac napada u desno. Tako se gubila silina udara.”³⁰⁰

To se dogodilo prvi put kad je Žumberačka brigada vršila napad na neprijatelja putem D. Kupčina-Šišljavić. Jedinice KB izašle su na naš pravac. I, morali smo promijeniti pravac napada. Tada je ŽB krenula zapadnim dijelom sela, a KB istočnim dijelom. I kada su Žumberčani ušli u zapadni dio sela, KB je po drugi put izbila na njen pravac prodora. Opet smo morali mijenjati pravac kretanja, i to desno, preko brisanog prostora kupčinskog polja. A kada je ŽB izbila tamo, na njen pravac je opet došla KB!”...

Da je bolje organizirana suradnja po linijama razgraničenja, pravcima djelovanja i objektima napada, kao što se to uvijek mora činiti, onda ne bi došlo do miješanja jedinica u napadu. Svaka brigada bi mogla dati doprinos koji se od nje tražio.

I to je jedna velika pouka.

U predahu što gaje KB dobila u novom rajonu rasporeda, moralo se u njenim redovima ponešto preurediti, bolje organizirati i popuniti, što je bilo prvo pitanje koje treba riješiti. Jednim dijelom, KB je popunjena iz dopunskog bataljona divizije, a većim dijelom - dolaskom boraca iz Karlovačkog odreda i iz jedinica pri karlovačkom području. Tako je brojno stanje brigade opet poraslo na 1.032 člana. Štab 34. divizije dao je svoj obol pomoći KB u pogledu popune bataljona, četa i vodova komandnim i političkim kadrom. Tako se njena udarna moć ubrzo vratila na razinu od prije borbe u D. Kupčini.

Tih dana Karlovačka brigada se morala rastati i od svojeg omiljenog komandanta Borisa Balaša, koji ju je uspješno vodio devet mjeseci. On je preuzeo dužnost načelnika Štaba 34. divizije. Pod njegovom komandom brigada je izborila više pobjeda, među kojima je i velik uspjeh u likvidaciji uporišta u Mavračiću 23. listopada 1944, za što je dobila častan naziv - udarna. Za v.d. komandanta postavljen je kapetan Sulejman Vascarac Suljo, koji je izrastao u vrsnog zapovjednika još u Karlovačkom odred, da bi zatim svoje vrijednosti potvrđivao i na ratnim poprištima KB.

Poslije okršaja u D. Kupčini, 34. divizija rasporedila je svoje snage na brdskom dijelu Pokuplja, na Vukomeričkim goricama.³⁰¹

³⁰⁰ Izvještaj Štaba Žumberačke brigade, oper. br. 37 od 23. III 45 Štabu 34. divizije o borbama u Donjoj Kupčini, 7. III 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 29-4, k. 1223.

³⁰¹ Naredenje Štaba 34. divizije op. br. 35 od 9.3.45. o pregrupiranju snaga. A VII, Fond NOB, br. reg. 18/1, k. 1225.

- Brigada “FOS” raspoređena je na sektor Dubranec-Vukomerić;
- Karlovačka brigada na sektor s. Topolovac-Dvorjanci-Selsko Brdo, Jamnička Kiselica;
- Žumberačka brigada preuzela je položaje koje je do tada držala 3. brigada 7. divizije-rajon s. Kramarić i
- Treća brigada 7. divizije, dobila je novi raspored u rajonima sela: Lukinić Brdo-Žužić Brdo-Magečić-Cvetković Brdo-Batinovac Brdo. Štab divizije s prištabskim dijelovima smjestio se u s. Lijevo Sredičko.

Takvim rasporedom svojih brigada i 3. brigade 7. div., 34. divizija se postavila tako da može brzo reagirati protiv neprijateljevih snaga koje bi, eventualno, pokušale prodor na slobodni teritorij Pokuplja od Brezovice i Zdenčine prema Pisarovini, od Karlovca prema Rečici i D. Kupčini, od Velike Gorice prema selima: Maloj Buni, Podvomici, G. Hruševcu i Pokupskom ili od Siska i Petrinje prema Žažini i dalje na sjev.-zapad na teritorij Vukomeričkih Gorica. Takav raspored omogućuje Diviziji kontrolu i djelovanje prema prometnicama Zagreb-Karlovac, što je Štab divizije imao kao naročiti zadatak, kako bi spriječio gomilanje neprijateljevih snaga na prometnicama karlovačkog sektora. Slabost ovakvog rasporeda bila je u tome, što nije omogućavala bolju kontrolu nekih dijelova teritorija Žumberka i karlovačkog rajona, no, tada je to bila i objektivna okolnost.

Novi okršaji kod Hasan-Brega

Valjanost ovakve pozicije došla je do izražaja već 9. ožujka ujutro, kad su mješovite njemačke policijske i ustaške snage, od oko 300 vojnika, krenule iz uporišta Odra i Hrašće u ispad u pravcu sela Dubranec i Gudci na sjev.-istočnim padinama Vukomeričkih gorica. Izviđački dijelovi brigade “FOS” primijetili su dolazak Nijemaca i ustaša i alarmirali brigadu.

Procijenivši da nije riječ o jačim snagama, Štab brigade je odmah naredio 2. bataljonu da krene prema s. Gudci i istjera neprijatelja iz sela.

U međuvremenu, neprijatelj je, nastupajući preko sela D. i G. Dragožec i Bukovšćak, upao u s. Dubranec. Tu se sudario s četom 2. bataljona koja je nastupala prema s. Gudci preko s. Prvonožin. Iznenada ju je napao i stvorio joj vrlo teške uvjete za borbu. U prvom sudaru, četa je imala dva poginula i tri ranjena. Glavnina 2. bataljona sa Štabom, nastupala je preko s. Gustelnice i nije odmah pohitala u pomoć napadnutoj četi, ni vatrom, a ni pokretom. Srećom, tu je pristigao mitraljeski vod i svojom vatrom pomogao četi izvući se iz lošeg i nezavidnog položaja. Najzad, glavnina bataljona je pristigla na područje okršaja, napala neprijateljeve snage, koje su pri tome imale 10 mrtvih i ranjenih.

Nakon toga, situacija je postala jasnija, pa je Štab brigade "FOS" uključio u napad i 1. bataljon. Međutim, neprijatelj nije pričekao njegov razvoj, već se brzo pokupio i povukao.

Novi ispad, ali sa četverostruko brojnijim mješovitim snagama, oko 1.300 vojnika iz 4. njemačkog policijskog puka i dvije satnije ustaša, učinio je neprijatelj 10-tak dana kasnije, 18. ožujka. Te snage nastupale su preko s. Kraljevca na kompleks Vukomeričkih gorica.

Štab brigade je na vrijeme obaviješten o tom novom neprijateljevom pohodu i poduzeo mjere pripravnosti. Nakon sukoba s izviđačkim patrolama brigade "FOS", neprijateljeve snage su, koristeći se gustom maglom, izbile na položaje s. Hasan-Brega i Miokovića, a zatim produžile nastupanje i prema s. Žeravica. Tu ih je dočekao i zaustavio 1. bataljon brigade "FOS".

Procijenivši jačinu neprijateljevih snaga, težište njihovog djelovanja i namjera, Štab brigade je riješio da im dade kontru napadom u lijevi bok, kao što je to činio i u nekoliko ranijih slučajeva.

U tu svrhu odmah je uputio 3. bataljon desno od s. Žeravice sa zadatkom da zatvori pravac prema s. Jamnici i s. Lučelnici, a 2. bataljonu naredio da odmah krene preko Visokog Brijega radi udarca u neprijateljev lijevi bok. Međutim, Štab brigade je ubrzo odustao od te namjere, jer se u međuvremenu ispoljio jak pritisak neprijateljevih snaga, podržanih artiljerijskom vatrom, od s. Bratine prema s. Velika, pravcem koji je zatvarao 4. bataljon. Taj bataljon ga je spremno dočekao, oštro mu se suprotstavio i zaustavio ga. Ubrzo je pristigao i 2. bataljon. Tada je Štab brigade procijenio da bi se neprijateljeve snage mogle razbiti oštrim protunapadom. Ne oklijevajući ni časa, grupirao je glavninu brigade 1, 2. i 3. bataljon - i krenuo u protunapad na neprijateljev lijevi bok. Odmah se razvila oštra borba. Nakon pola sata, neprijateljevo lijevo krilo je razbijeno. Okršaj se završio općim bježanjem vojnika prema Zdenčini i Brezovici.

Tako je i drugi ispad neprijateljevih snaga u cjelini propao. Pri tome je protivnik imao dosta velike gubitke. Prema procjeni Štaba brigade "FOS", poginulo je oko 35 vojnika, među kojima i jedan njemački oficir s majorskim činom, a blizu 60 je ranjeno.

Nasuprot neprijatelju, brigada je imala 2 poginula i 4 ranjena borca. Takav uspjeh protiv dosta jakih snaga što su krenule u ispad prema Hasan-Bregu, postignut je i time što je neprijatelj primjenio istu taktiku za napad kakav je već primjenjivao u ranijim napadima na tom pravcu. Stoga nije bilo teško odgonetnuti njegove namjere i uspješno im parirati.

Pokret Žumberačke brigade - preko Kupe na Banovinu

Borbeno-taktička situacija na početku druge polovine ožujka, bila je signal da se snage 34. divizije razdvoje na dva dijela, ali se pred kraj mjeseca i cijela divizija okupila na prostoru istočnog dijela Banije. U skladu s tom procjenom, Štab divizije naređuje Štabu ŽB da izvrši pripreme za pokret na teritorij Banije, i da treba krenuti 17. ožujka. Pokret na taj prostor bio je uvjetovan potrebom zaštite slobodnog teritorija Banije od prijetućih upada neprijateljevih snaga, kao i uključenjem glavnih snaga 4. korpusa, 7. i 8. divizije na lijevom boku 4. armije na fronti u Lici. ŽB dobila je zadatak da spriječi ispade iz Petrinje prema Glini, a to je značilo da će Žumberčani štititi napućeni narod na Baniji i njegove institucije od neprijateljevih pogroma. Pravilno izvršavanje tog zadatka značilo je ujedno, još jedan doprinos čvrstoj liniji NOB-e, liniji bratstva i jedinstva. Naređenjem Štaba utvrđena je i šema kretanja pravcem: Pokupsko-Slatina-Stankovac-Glinska Poljana-Graberje-Glušćani-D. Bačuga. Odmah nakon stizanja na cilj trebalo se povezati s Banijskim odredom.³⁰²

Zadatak Žumberčana bio je utoliko odgovorniji što je najjača borbeno grupacija - 7. divizija - bila odsutna sa svog borbenog banijskog prostora i uključena u borbeno djelovanje JA (Jugoslavenska armija) koja je provodila završne operacije u Lici i okolini Bihaća.

Uporedo s dolaskom ŽB na Baniju, Štab 34. divizije je dvije brigade - "FOS" i Karlovačku i T-P odred zadužio za udar po prometnicama Zagreb-Karlovac, izvođenjem napada na Zdenčinu, Amruševo i Klinča Selo (26. i 30. ožujka) i na s. Budrovce, kod Draganića.

Osnovna svrha aktivnosti 34. divizije na cesti Zagreb-Karlovac bila je ovog puta vezivanje jačih neprijateljevih snaga na tome prostoru, da ne bi mogle ići protiv 4. armije na zapadnom dijelu naše fronte. To će ujedno biti i posljednje borbe divizije na tom prometnom koridoru i u Pokuplju, poslije kojih će biti, sa svim svojim snagama premještena, po naređenju Štaba 4. korpusa, na sektor Gline, a zatim dalje na Kordun, na operativno okružje Slunj-Primišlje gdje će se uključiti u završne operacije za oslobođenje Karlovca i cijele zemlje.

Dolazak ŽB na sektor Gline, s početnim rasporedom u rajonima Donja Bačuga, Marinovići, Vukići i Luščani, brzo se pročulo u banijskim selima. Veza s narodom, kao što se te činilo i na Žumberku ili Pokuplju, odmah je uspostavljena. Žumberčani su se povezali s organima narodne vlasti, antifašističkim organizacijama i Banijskim odredom. To je bio prvi uvjet uspješnog djelovanja u novoj sredini.³⁰³

³⁰² Naređenje Štaba 34. divizije Štabu Žumberačke brigade, Op. br. 36. od 17. III 1945. za pokret na Banovinu. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 8/1, k. 1225.

³⁰³ Zbornik NOR-a, Tom V, knj. 39, str. 374-379. Z. Dizdar i N. Borčić: "Žumberačka NOU brigada", str. 294-296.

*Treći bataljon Žumberačke brigade u pokretu iz Banovine.
Glina, travnja 1945.*

Uskoro su se Žumberčani dokazali i primjernom borbenošću. U borbama vođenim 23. i 24. ožujka na položajima kod s. Kihalac, Strašnik, Gora, Gornja Bačuga, Žumberčani su zorno neprijatelju pokazali svoj borbeni moral i učinak. To je dobro osjetila i ustaška napadačka kolona već u prvim borbama vođenim 23. ožujka sa žumberačkim bataljonima na položajima kod Kihalca, Trešnjaka, Jezera i Gornje Bačuge koje su bile protkane izuzetnom žilavošću i upornošću s čestim udarima po bokovima. To je ponovljeno i u podnevnim satima drugog dana borbe, 24. III, na položajima kod s. Strašnik i kota 226 i 189 u okršajima sa gestapovcima i ustašama što je predvečer dovršeno protjerivanjem napadačevih kolona preko Strašnika, Mokrica i Križa prema Petrinji.

U dvodnevnim borbama izbačeno je iz stroja više od 40 neprijateljevih vojnika od kojih je 16 poginulo. Tri Žumberčana su izgubila život, a četiri borca su ranjeni.

Hrabrošću i odlučnošću, što su je Žumberčani pokazali u nekoliko prvih okršaja na Baniji, zadobili su veliko povjerenje tamošnjeg naroda koji je, ne jednom, na svojoj koži osjetio bijes ustaških kaznenih ekspedicija.

Novi udarci po uporištima na pruzi Zagreb-Karlovac

U 22,00 sata, 23. ožujka, Karlovačka brigada pojavila se iznenada na prilazima s. Budrovci, 2 km južno od Draganića, u kojem je neprijatelj imao posadu od jedne satnije milicionera sa zadatkom da čuvaju taj dio pruge. Štab divizije je riješio da se ta novopostavljena posada likvidira. S tim zadatkom KB upravo je i stigla u okolinu s. Draganići.

Brigada je izvršila napad u određeno vrijeme, ali, bio je to udar u prazno. Jer, osmatrači neprijateljeve posade, primijetili su približavanje brigade, podigli uzbunu i posada je odmah dala “petama vjetar” prema selu Konjovsko i Jazvaci kod Draganića. Akcija se ipak nije završila bez borbe. Cestom od Karlovca prema Drganiću naišla su u tom času dva vojna kamiona s vojnicima, naletjeli na borbeno osiguranje KB i upali u organiziranu automatsku vatru. Svaki pokušaj da se odupru, ili da bilo što drugo poduzmu, bilo je nemoguće. Kamioni su uništeni. Oštećen je i tenk koji se kretao iza kamiona, nagazivši na postavljene mine. Petnaest neprijateljevih vojnika je poginulo. Zaplijenjeno je 10 pušaka i laki minobacač sa 11 mina.

U ovoj kratkoj borbi, poginuo je pomoćnik komesara čete Dragutin Kirinčić.

Bio je to iznenadni nalet, poput vihora, u vrijeme kada se neprijatelj, s obzirom na sistematsko prikupljanje snaga u Karlovcu i njegovoj široj zoni, nije nadao. Samim tim, ova akcija, mada malena po obimu, imala je veliki odjek u Karlovcu i u uporištima oko njega.

KB vratila se nakon toga na sektor Pisarovine. Iste noći 23. ožujka, i brigada “FOS” pojavila se na prilazima uporištu Zdenčina. Štab divizije postavio joj je zadatak da ispita i provjeri od kuda su došle nove ustaške jedinice, njihov sastav, jačinu i naoružanje.

Štab brigade “FOS” naredio je, s tim u vezi, štabovima 3. i 4. bataljona da krenu u lažni napad na uporište Zdenčina, istovremeno s napadom KB na posadu u Budrovcima i da nasilnim izviđanjem utvrde sve promjene.

Bataljoni su krenuli na zadatak, ali se nisu trebali mnogo truditi. Saznali su od mještana da je iz Zageba došlo oko 200 ustaša i pripadaju 2. hrvatskoj diviziji i jedna satnija iz Jastrebarskog.³⁰⁴

³⁰⁴ Do promjene u uporištima došlo je od 20. ožujka i dalje, zbog toga što su se u Karlovcu i okolini koncentrirale veće vojne formacije - 20. njemački (odnosno 1.) lovački rezervni puk, 4. njemački policijski puk, 3. ustaška brigada, 12. pješadijska brigada, radi akcija prema Bihaću, što je bilo u vezi s početkom ofenzivne operacije 4. armije u zoni Jadranska obala - Lika. Ove snage napustile su sektor Zdenčina - Draganić, a na njihovo mjesto pristizali su dijelovi 2. ustaško - domobranske divizije iz Zagreba. Izvještaj Obavještajnog sektora Pokuplje o pokretu ustaško domobr. snaga iz Zagreba prema Karlovcu. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 4/7, k. 1227. Depeše br. 876., 871. i 883. obavještajnog oficira 34. divizije.

Dva dana kasnije, 25. ožujka, 34. divizija opet je razdvojila svoje snage. Na Banovinu je krenula i Karlovačka brigada da bi se pridružila Žumberčanima u obrani slobodnog teritorija Banovine od prodora neprijateljevih snaga iz Petrinje u pravcu Gline. U Pokuplju je ostala samo brigada "FOS" uz nju i T-P odred, a u Posavini i Posavski odred 10. korpusa zagrebačkog, koji je od sredine veljače djelovao pod zapovjedništvom 34. divizije.

Štab divizije je riješio, da prije nego što sve njene snage definitivno napuste Pokuplje, razbije posade u Zdenčini, Amruševu i Klinča Selu. Taj zadatak Štab je povjerio brigadi "FOS".

Uporište u Zdenčini sačinjavala je 1. satnija 3. bojne 20. pješadijske brigade 2. ustaško-domobranske divizije i jedna ustaška satnija koja je premještena iz Jastrebarskog.

U najbližim uporištima, Amruševu nalazila se posada od dvije satnije, u Rakovom Potoku jedna satnija, a u Jastrebarskom nepotpuna ustaška posadna bojna. Podaci o rasporedu neprijateljevih snaga na pruži i cesti Zagreb-Karlovac, govorili su da se njihovo osiguranje dosta istanjilo, što je navodilo na zaključak da bi brigada "FOS" u napadu na Zdenčinu mogla uspjeti.

Pripreme za napad izvršene su u najkraće mogućem vremenu. Brigada je pojačana baterijom brdskih topova. Štab brigade je odlučio napad na uporište izvršiti s dva bataljona, a dva bataljona uputiti na borbeno osiguranje prema selima Amruševu i Rakovom Potoku. U skladu s tim, podijelio je bataljonima ove borbene zadatke:

- Četvrti bataljon treba ostvariti glavni udar na Zdenčinu, nastupajući s ceste s. Kupinec-Zdenčina, s težnjom da što prije dođe do stanice;
- Drugi bataljon napada uporište sa sjev.-ist. strane, pravcem po pruži;
- Prateća četa, naoružana s 3 teška minobacača i 2 brdska topa, djeluje na glavnom pravcu napada, davajući vatrenu podršku 4. bataljonu. Vatrene položaje treba zauzeti u rajonu k. 141, sjev.- zap. od Kupinca;
- Treći bataljon, pojačan 1. četom 1. bataljona drži položaje osiguranja prema uporištu u Amruševu i
- Prvi bataljon, bez prve čete, upućen je na osiguranje iz pravca sela Rakov Potok. Zasjedu će postaviti u selu Sluki.³⁰⁵

Brigada "FOS" krenula je prema uporištu Zdenčina iz rajona Jamničke Velike, nastupajući u dvije kolone. Glavna kolona. 3, 2. i 4. bataljon, četa za vezu, prateća četa, brdska baterija i sanitet, nastupala je cestom Velika-Zdenčina. Pomoćna kolona: 1. Bataljon, kretao se pravcem selo Bratina-k. 191-sela: Maretići, Jambrešići, Vidalin i Sluki.

Pokret je protekao po planu i neopaženo pa je i napad brigade počeo na vrijeme, u 22,00 sata 26. ožujka. Četvrti i 2. bataljon udarili su složno

³⁰⁵ Prema zapovijedi Štaba brigade "FOS" br. 47 od 16. III 45. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 20/1, k. 1231.

i odlučno i već u prvom jurišu neprijateljeva posada pretrpjela je znatne gubitke. Jedan dio se pokušao povući prema Klinča Selu, ali u šumi Jarica, čekala ih je četa 3. bataljona. Nakon kraćeg okršaja, taj dio posade je razbijen, pa su protivnički vojnici raspršeni po grupama, bježali prema uporištu u Amruševu, otkuda je neprijateljeva posada hitala u pomoć. Ali, stigla je samo do Klinča Sela, gdje ju je zaustavio 3. bataljon. U panici i u neredu morala se vratiti u svoju bazu. U novi napad, s namjerom da se ipak probije u Zdenčinu, ponovo je krenula posada iz Amruševa u 01,00 poslije pola noći, 27. ožujka. Ovaj put naletjela je na još organiziraniji otpor, jer se našla pod vatrenim udarima minobacača i artiljerije. Neprijatelj je opet otjeran u Amruševo. Pola sata nakon toga, Štab brigade je naredio prekid vatre i povlačenje iz Zdenčine.

Neprijateljevo uporište u Zdenčini je likvidirano. Poginuo je 41 neprijateljski vojnik, a 25 ih je zarobljeno. Broj ranjenih nije utvrđen. Zaplijenjen je 1 teški minobacač s 280 mina, 4 teška mitraljeza, 4 puškomitraljeza i 34 puške s 31.000 metaka i veće količine drugog ratnog materijala.

Pet boraca iz brigade je izgubilo život, a 28 ih je ranjeno. Dva borca su nestala. Utrošeno je 14.000 metaka, 280 granata i mina i 38 ručnih bombi.

Uspjeh u Zdenčini postignut je zahvaljujući iznenađenju kod neprijatelja, pravilnom i odlučnom radu 2. i 4. bataljona u uporištu i 1. i 3. bataljona na borbenom osiguranju. Artiljerija i minobacači su, osim izvjesnog kašnjenja u početku napada, uspješno pratili vatrom sve borbene pokrete bataljona u uporištu i na borbenom osiguranju. Sam tok borbe, ponašanje i postupci neprijatelja, a naročito njegova intervencija iz Amruševa, potvrdili su prethodnu procjenu neprijatelja u Štabu brigade jer je bila ispravna.

Već sljedećeg dana, 27. ožujka, brigada "FOS" imala je veliku svečanost s priredbom i sportskim nadmetanjem.

Ni nekoliko dana nakon likvidacije posade u Zdenčini, neprijatelj je nije obnovio. Ta činjenica, a i podaci o stanju i jačini posada u Amruševu i Klinča Selu (koji su bili netočni, što je utvrđeno kasnije) stvorili su u Štabu brigade, u kome je tih dana boravio i komesar 34. divizije, raspoloženje da se ponovo ide u napad i u jednom zamahu likvidiraju obje posade, u Amruševu i Klinča Selu. S obzirom na to, da je posada u Amruševu već bila gađana za vrijeme napada na Zdenčinu, 26. ožujka, računalo se i na taj učinak i u krajnjem, na lak uspjeh novog napada.

Data je zapovijed i borbeni zadaci. U planu za razbijanje oba uporišta uključena su i dva bataljona Turopoljsko-posavskog odreda.

Novi napad na posade izvršen je u 23,00 sata, 30. ožujka. Prvi i 2. bataljon napali su posadu u s. Amruševu, a 3. bataljon u Klinča Selu. Ostale snage raspoređene su na osiguranju.

Prvi juriši bataljona pokazali su da se udarnici brigade "FOS" sudarili s dobro organiziranim vatrenim sistemom i čvrstom obranom. Prvi i 2.

bataljon su morali stati. Ponovili su napad, ali opet - bez uspjeha. Bilo je tada jasno da su podaci, na osnovu kojih je izvršena procjena o jačini i moralu neprijateljevih vojnika, bili netočni. Borci su se stvarno sukobili s bojnomo iz 15. ustaške brigade, a na to su ih i upozorili mještani kod prolaska kroz Zdenčinu. Nije to, bila 3. domobranska bojna, 20. pješadijske brigade, na čemu se i temeljila procjena, već su to bile ustaše, spremne i na najveće žrtve.

Treći bataljon, u napadu na posadu u Klinča Selu, uspio je neprijateljske vojnike sabiti na uzan prostor, koji je bio dobro utvrđen za obranu, otkuda su oni nastavili žilav otpor. Bataljon je poduzimao sve što je mogao, ali nije uspio do kraja se razračunati s protivnikom.

Dva i pol sata je proteklo u borbi, a da nije polučen uspjeh. U prvim satima iza pola noći, Štab brigade, zajedno s komesarom divizije, odlučuje neracionalnim napadati na oba neprijateljeva uporišta. Tada još nije bilo prekasno da se usmjeri dio jedinica u napad na samo jedno uporište, Klinča Selo, koje je, cijenilo se, jedva zadržavalo juriše 3. bataljona. U tu svrhu, u napad je krenuo i 1. bataljon. Za to vrijeme, 2. bataljon je blokirao posadu u Amruševu da ne bi mogla krenuti prema Klinča Selu.

Borba je nastavljena. Artiljerija i minobacači podržavali su napade na Klinča Selo, a dijelom su podržavali i 2. bataljon u blokadi posade u Amruševu. Vrijeme je brzo prolazilo, a otpor posade u Klinča Selu nije malaksao. Bližila se zora, dan bi mogao zateći brigadu na, za dnevne borbe, teškom terenu. Jedino rješenje u tom času bilo je, prekinuti borbu i povući se u dubinu Pokuplja. Odluka o tome donijeta je u 03,50 sati, 31. ožujka.

U neuspješnom napadu na oba uporišta, Amruševo i Klinča Selo, ubijeno je 11 neprijateljevih vojnika i oko 45 je ranjeno. Utrošeno je 17.000 metaka, 234 mine za teške i 259 mina za lakše minobacače i 13 granata za PT top. Uprkos tako velikom utrošku streljiva uspjeha nije bilo, jer se brigada sukobila s ustaškom formacijom koja je bila spremna u oba uporišta, čemu su se pridružile i druge slabosti, neprilično rukovođenje jedinicama u borbi, slabo korištenje vatre artiljerije i minobacača, početno potcjenjivanje neprijatelja, bili su osnovni uzroci neuspjeha.³⁰⁶

Napadom na s. Amruševo i Klinča Selo, završene su operacije 34. divizije na prostoru Pokuplja. Njeni novi borbeni okršaji izvodit će se južno od Kupe, na terenu Banije.

Teški obračuni na glinskim padinama

Završnica borbene aktivnosti 34. divizije u ožujku 1945. (od 25. 3. do 2. 4. 1945.) bila je ispunjena i čitavim nizom obrambenih i napadnih akcija što su izvedene na prostoru južno od Petrinje sve do Gline. Cilj

³⁰⁶ Mjes. oper. izvještaj za ožujak 1945. Štaba "FOS", Štabu 34. divizije, Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 44/8, k. 1231.

neprijateljevih snaga u Petrinji bio je da izvođenjem napadne operacije odbace naše snage od Petrinje prema Glini i da, zatim, krenu, po već oprobanoj praksi, u pljačku, palež, hapšenje i ubijanje po banijskim selima. Cilj 34. divizije bio je sasvim suprotan - spriječiti prodor neprijatelja iz Petrinje prema Glini.

Rasplet ovih, obostrano suprotstavljenih, namjera počeo se riješavati u obrambeno-napadnim akcijama i teškim okršajima vođenim već 25. ožujka na sektoru s. Gora-Strašnik-G. Bačuga i Glinsko Novo Selo; zatim 26. i 27. ožujka na istom prostoru, da bi se borbe obnovile svom žestinom 30. ožujka na liniji s. Luščani-Bmjkuška-Majska Poljana-Joševica i Maja, i zatim dobile svoju završnicu 2. travnja 1945. s prelaskom u opći protunapad 34. divizije, koji je završen ubojitim gađanjem neprijateljevih snaga i protjerivanjem u polazne baze u Petrinji.

Žumberačka brigada uspješno je izvršila dva okršaja s neprijateljevim snagama što su izvele ispade, 23. i 24. ožujka u pravcu s. G. Bačuge. Do trećeg okršaja došlo je 25. ožujka, kada je napadnuta ŽB na položajima s. Gora-Strašnik-Gomja Bačuga-Glinsko Novo Selo. Žumberčani su pružili žilav otpor. Borili su se za svaku stopu banijske zemlje, koristeći stalne pokrete s bataljonima i četama u prostoru trošeći i umarajući protivnike, ali imajući pred očima ustaške zločince i zločine koje bi te horde, željne krvi, mogle opet učiniti nad srpskim narodom toga kraja. To je bio osnovni motiv na kome se zasnivala njihova upornost i žilavost u tim borbama.

I, ustaške kolone nisu prošle. Zaustavljene su na liniji: Luščani-k. 211-G. i D. Bačuga i dalje do Glinskog Novog Sela. Noć, 25. /26. ožujka, poslužila je za kratak predah, pod vedrim i hladnim nebom, na položajima.

Sljedećeg dana, 26. ožujka, zorom, neprijatelj je obnovio napade. Međutim, u načinu, kako su djelovali i koliko su se trudili, primjećivao se gubitak volje i borbenog duha. Svi njihovi pokušaji završili su bez uspjeha. Motiv Žumberčana da izdrže i nemoguće, nadjačao je.

U tako učinjenoj borbenoj klimi i moralu, Štab 34. divizije donosi odluku da iz obrane pređe u odlučni protunapad. Za ostvarenje takve odluke imao je toga dana i realnu snagu, jer je na poprište borbe kod s. Vidoševac, upravo pristizala iz Pokuplja Karlovačka brigada.

Zapovijed za prelazak u protunapad objavljena je telefonom. U protunapad su išle obje brigade, s početkom u 16 sati 26. ožujka.

Dva bataljona KB krenuli su u protunapad na dio neprijateljevih snaga što su prodirale u okružju ceste Petrinja-Glina. Četvrti bataljon je iz pokreta napao neprijateljeve jedinice što su izbile u s. Dvorište i u s. Hajder, a 2. bataljon na neprijatelja u s. Solini.

U isto vrijeme u protunapad su krenuli i bataljoni ŽB koji su se do tada borili u rajonima sela Bmjkuška i Brđani. Težište njihovih napada usmjeren je prema Glinskom Novom Selu.

Nastala je oštra borba i potraja dva sata. Neprijatelju je, najzad, počeo

lo gorjeti pod nogama, jer bližila se noć, a ona mu je mogla donijeti, na vrućem banijskom tlu, nova neugodna iznenađenja. Izvjesna kolebanja u njegovim redovima iskorištena su za jači pritisak bataljona Karlovačke i Žumberačke brigade. Energičnim udarcima, neprijatelj je dignut sa svojih položaja i odbačen prema Marinbrodu, Graberju, Gorama i Strašniku.

KB zanoćila je, 26./27. ožujka, s dva bataljona na položajima kod sela Prekopa i Hajdera, a s dva bataljona smjestila se u Glini.

Po svanuću, 27. ožujka, protunapad je nastavljen na svim pravcima prodora neprijatelja. Treći bataljon KB usmjerio se na neprijatelja kod s. Luščana, gdje je djelovala i ŽB. Cilj protunapada na tom pravcu bio je protjerati neprijatelja s dominantnih topografskih točaka, s kota: 207, 210 i drugih, i odbaciti ga prema s. Strašnik. U protunapadu na tom pravcu djelovala je i baterija brdskih topova. Za to vrijeme, 1. bataljon je čvrsto držao položaje kod s. Hajder, nedajući neprijatelju prodor prema Glini, a zatim je i sam prešao u oštar protunapad u neprijateljev desni bok. Pri tom je bio podržan vatrom iz dva tenka i jakom minobacačkom vatrom.

Uskom suradnjom KB i ŽB u borbi s ustaško-domobranskim bojnama, svladana je njihova obrana u rajonu k. 210, a zatim su, stalnim napadima, prisiljene na opće povlačenje. Naši bataljoni su ih gonili prema Petrinji.

Toga dana, ubijeno je 25 neprijateljevih vojnika.

Nakon istjerivanja neprijatelja sa slobodnog banijskog teritorija, bataljoni KB učvrstili su se na prednjim položajima prema Petrinji: 1. bataljon u s. Strašnik, 2. bataljon u s. Gore, 3. bataljon u s. Sibići, a 4. bataljon u s. Graberje.

Još jednom je neprijatelj istjeran s banijskih kosa. Seljani Glinskog Novog Sela, Brnjeuške, Luščana, Donje Bačuge i drugih, nanizanih na prostoru između pruge i ceste Glina-Petrinja, odahnuli su. Barem na kratko. Već 30. ožujka su pristizale, u Štab divizije, vijesti o pripremanju jakih snaga u Petrinji za novi pohod prema Glini. Zbog toga je KB, koja se 29. ožujka smjestila u Glini, zauzela nove položaje za obranu u širem rajonu s. Luščani, ispred dominantnih kota: 207, 210 i 205, dok je 2. bataljon pošao na prednje položaje u okružju ceste Petrinja-Glina kod s. Hajder. Četvrti bataljon, koji se nalazio u brigadnoj rezervi, smjestio se u rajonu Dabića Vinogradi.

Istovremeno, Žumberačka brigada zatvorila je pravac: Gornja Bačuga-Donja Bačuga-Marinović-Biljeg.

Kako je bilo i najavljeno, to se i dogodilo, 30. ožujka. Pred položajima naših brigada ponovo se pojaviše jače kombinirane snage iz Petrinje, s namjerom proboja u Glinu. Pomognute jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom, nadirale su odlučne da ostvare svoj cilj.³⁰⁷

³⁰⁷ Neprijateljeve napadne kolone činile su: tri bojne iz 1. hrvatske udarne divizije, jedna do dvije bojne Brzog ustaškog združenja i jedna bojna "Bobanovaca".

Karlovačka i Žumberačka brigada nisu mogle zaustaviti prodor jakih kolona i morale su se povlačiti pod borbom s položaja na položaj, tukući i iscrpljujući neprijatelja. Povlačile su se do linije Glina-s. Joševica-s. Maja i sjev.-zap. od ceste i rijeke Gline. Na toj liniji brigade su stale. Ni koraka nazad! A ispred njihovog nadiranja prostirao se brisani prostor koji je bio dobro pokriven snopovima mitraljeskih rafala brigadista.

Borbe na ovim položajima nastavljene su i 31. ožujka.

Ne mogavši dalje, neprijatelj je usmjerio težište napada preko svojeg lijevog krila, na pravac: s. Kraljevcani-Gradac-Mali Gradac-Glina, obilazeći desni bok brigade. U tom silovitom prodoru, manji dio njegovih snaga uspio se ukliniti čak i u predgrađe Gline. I, likujući, ustaše su odmah izvjesile svoju zastavu na crkveni toranj. Međutim, veselje im je kratko trajalo. Odlučnim protunapadom, uklinjeni dijelovi izbačeni su iz Gline u pravcu Prekope i dalje.

Borbe što su vođene 30. i 31. ožujka na raznim položajima od s. Luščani i Bmjeuške prema Glini, i u samoj Glini, bile su protkane vrlo dramatičnim scenama, surovim sukobima žive sile, borbama prsa o prsa prilikom preotimanja pojedinih položaja, koji su i po nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku. Neprijatelj je bio uporan. Nije štedio snage. Računalo se da se pred položajima 34. divizije na prilazima Glini, na liniji: Glinska Poljana-Marinbrod-Majske Poljane-Roviška-Ravno-Rašće-Bijeke Vode-Dragotina, nalaze snage u jačini od oko pet ustaško-domobranskih bojni. Glavne snage u jačini dvije bojne nadirale su pravcem: s. Luščani-Brnjeuška-Majske Poljane-Majski Trtnik. Lijeva bočna kolona u jačini od jedne bojne nadirala je pravcem: Donja Bačuga-Kraljevcani-Šušnjari-Lebemica-Bijeke Vode. Ostale dvije bojne bile su zaštita njihovih bokova i leđa. (Vidi kartu br. 36, str. 463.)

Procjenjujući operativno-taktičku situaciju, jačinu i namjere neprijatelja na pravcu Petrinja-Glina, i ispred Gline, Štab 34. divizije je ocijenio da se opasnost od upada neprijateljevih snaga u Glinu povećala. Odlučio je da tu opasnost otkloni odlučnim protunapadom, nanoseći glavni udar, prvo na neprijateljevu lijevu kolonu, a nakon njenog razbijanja, na glavne snage koje neposredno ugrožavaju Glinu i odbaci ih prema Petrinji.³⁰⁸

U protunapadu će učestvovati, uz KB, ŽB i brigada "FOS", koja je za tu priliku upravo stigla iz Pokuplja na sektor Gline. Štab divizije je odlučio krenuti u protunapad u 05,00 sati, 2. travnja. U skladu s takvom odlukom određeni su i borbeni zadaci pojedinih jedinica:

- Brigada "FOS" će djelovati na desnom krilu, izvodeći protunapad s polaznih položaja s. Klasnić-Dobrina, pravcem Bijeke Vode-s. Šušnjar-Sv. Lazar radi razbijanja neprijateljeve lijeve napadne kolone;

³⁰⁸ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije br. 57 od 18.4.1945. Štabu 4. korpusa o borbama vođenim od 25.3. do 2.4.1945. na prostoru Petrinja-Glina. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 43-1/2, k. 1225.

- KB će djelovati na centru rasporeda i izvoditi protunapad lijevo od brigade “FOS” pravcem: kota 225-Majski Trtnik-s. Bmjeuška-s. Luščani, a zatim dalje, kroz šumu Biljeg prema selima Strašnik, Sibić i Gore;
- ZB djeluje na lijevom krilu rasporeda. Ima zadatak da s dva bataljona, s položaja Pogledić, pokretom i vatrom vršiti pritisak na neprijatelja na Majskim Poljanama, a zatim se probiti prema koti 235. Druga dva bataljona uključiti u protunapad s polaznih položaja kod s. Hader prema Graberju i
- Baterija brdskih topova s položaja u s. Dabrina treba podrži vatrom napad brigade “FOS”.³⁰⁹

Neprijatelj je uočio namjere Štaba 34. divizije, pa je još tokom noći napuštao položaje sa prve linije, užurbano se povlačeći prema Petrinji. Tako, kada je 34. divizija krenula, rano ujutro, 2. travnja, u protunapad, naišla je samo na otpor neprijateljevih zaštitnih dijelova. Njegova glavni-na je već bila odmakla prema Petrinji.

Zadatak je divizija u cijelosti izvršila. Neprijatelj je još jednom istjerran s slobodnog teritorija Banije. Građani Gline i njene okoline su odahnuli. Takav ishod borbe shvaćen je uzajamno, kao vidljiv doprinos pripadnika 34. divizije, koji su bili u najvećem broju hrvatske nacionalnosti, učvršćenju bratske sloge Srba, Hrvata, Muslimana, Slovenaca i svih drugih što se nastaniše na brdovitoj Baniji, u pokupljanskim i posavskim lugima, Vukomeričkim goricama, žumberačkim vinorodnim bregima i šumama, pitomom slivu rijeka karlovačkog kraja, Gorjanaca i Beloj Krajini.

Procjena je Štaba 34. divizije da je neprijatelj, u borbama na prilazima Glini imao oko 130 mrtvih, oko 200 ranjenih i 8 zarobljenih.

Nakon borbi vođenih na položajima od Petrinje do Gline i obratno, u Štabu divizije sačinjena je lista njenih ukupnih gubitaka. Poginulo je 26 boraca i rukovodilaca, među kojima su bila dva vojna, 3 politička rukovodioca, 3 podoficira i 18 boraca. Život na banijskim kosama položili su rukovodioci: komandir čete Mijo Belavić, komesar čete Jovo Šepelj, pomoćnici komesara čete Janko Jelenić i Anton Prekalj, intendant bataljona Nikola Žunić, st. vodnik Anton Runtas, vodnik Jure Brajak i mlađi vodnik Franjo Jakša. Ranjeno je 93 drugova. Među kojima su bili 4 oficira, 9 partijsko-političkih rukovodilaca, 5 podoficira i 75 boraca. Nestala su 22 borca i rukovodioca, i to svi iz Žumberačke brigade.³¹⁰

Na kraju ožujka, u Štabu divizije sačinjena je i lista ukupnih gubitaka u ožujku, koji je bio ispunjen brojnim i teškim borbama. Iz borbenog stroja divizije otišlo je zauvijek 110 boraca i rukovodilaca. U istom mjesecu ranjena su 274 borca i rukovodioca, 8 oficira, 26 političko-partijskih

³⁰⁹ Iz zapovijedi Štaba 34. divizije, od 1.4.45. za protunapad na neprijateljevu lijevu pobočnicu kod Gline. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 43-4/2, k. 1225.

³¹⁰ Lista gubitaka 34. divizije u martu 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 18/1, k. 1226.

rukovodilaca, 41 podoficir i 199 boraca. Nestala su 23 druga i to uglavnom (21) iz Žumberačke brigade.

Najveće gubitke u ožujku imala je Karlovačka brigada. Ona je tada imala 76 poginulih (1 oficir, 10 partijsko-političkih rukovodilca, 11 podoficira i 54 borca), i 132 ranjena (2 oficira, 9 političko-partijskih rukovodilaca, 25 podoficira i 96 boraca).

Više od dvije stotine karlovačkih udarnika je izbačeno iz stroja. Više od jednog bataljona!³¹¹

U borbama po banijskim šumarcima utrošene su i velike količine ratnog materijala. Više nego što je uobičajeno: 73.000 metaka, 358 mina za laki i 269 mina za teški minobacač i 226 topovskih granata i veće količine drugog ratnog materijala.

Do povećanog utroška streljiva došlo je, kako to i stoji u analizi Štaba divizije, zbog “slabe discipline vatre i isto takvog upravljanja vatrom”.

Osim ove slabosti, u analizi se spominju i one, više puta isticane, greške kao: nesnalaženje nižih zapovjednika u rukovođenju jedinicama u borbi, slabo osmatranje i izviđanje neprijatelja, nedržanje borbenog dodira s neprijateljem da bi se uvijek znalo gdje je on, što on radi i što smjera. Naročito slab dodir održava se tokom progona, kada bi se neprijatelju mogli nanositi novi i još veći gubici. Malo je agresivnosti tokom progonjenja. Štabovi se zadovoljavaju činjenicom da se neprijatelja diglo s položaja i daje počeo bježati.

Pravac na Kordun - u završne borbe

Nakon višednevnih iscrpljujući!) borbi na prostoru između Petrinje i Gline, 34. divizija dobiva kratak odmor u Glini. Tu provodi nužne pripreme za učešće u operacijama za oslobođenje Karlovca. Rasplet tog povijesnog čina primaknuo se već sasvim blizu. Obavještajni podaci ukazivali su, da se na borbenom sektoru 34. divizije, a posebno u okružju prometnica Sisak-Zagreb, Zagreb-Karlovac-Ogulin i Karlovac-Ozalj-Metlika-Ljubljana i u karlovačko-dugoreškom industrijskom bazenu, svakodnevno prikupljaju veće grupacije njemačkih, legionarskih i ustaško-domobranskih snaga.

Broj neprijateljevih vojnika u karlovačkom garnizonu i okolini narastao je sredinom travnja, kako je procjenjivao Štab 4. korpusa, na oko 20.000 vojnika. Od toga oko 13.000 Nijemaca i oko 7.000 ustaša i domobrana. Od njemačkih i legionarskih jedinica otkriveno je u okolini Karlovca prisustvo 20. njemačkog lov. rez. puka, tri njemačka policijska puka, dijelovi legionarske 369. “Vražje” i 392. “Plave” divizije, a pojavila se na

³¹¹ Lista gub. 34. div. na relaciji Petrinja-Glina, od 26. III do 2. IV 1945. A VII, Fond NOB, br. reg. 43-4/2, k. 1225.

tom prostoru i 104. njemačka divizija koja je došla iz rajona Bihaća. U Karlovac je stigao i Štab 91. njemačkog armijskog korpusa.

U Karlovcu i okolini se od ranije nalazila 13. ustaško-domobranska divizija s 3. stajaćim djelatnim zdrugom, 12. pješačkim zdrugom, Doknadnom pukovnijom, Opkoparskom (inženjerskom) doknadnom bojnomo i više drugih raznovrsnih jedinica, žandara, policajaca. Tim snagama svesrdno su pomagali dijelovi 2. hrvatske divizije koja je smjestila svoje dijelove za osiguranje prometnice Zagreb-Karlovac i posadne ustaške bojne u Karlovcu, Ozlju i Jastrebarskom.

Sve te ustaško-domobranske snage okupljene su pod komandom tzv. "Ustaškog zbora" u Karlovcu.

Osnovni razlog prikupljanja tolikih snaga na prostoru Karlovca bio je dvojak:

"1.) Obrana Zagreba s juga i zaštita komunikacija u dolini Save k Austriji;

2.) Omogućavanje i zaštita povlačenja neprijateljskih snaga istočno i jugo-istočno od Zagreba, a zatim,

- povlačenje ovih snaga preko Metlike i dalje preko Slovenije i
- probijanje za Rijeku ..."³¹²

Ti travanjski dani bili su puni važnih događaja koji su sustizali ili pokrivali jedne druge i utjecali na podizanje opće političke klime i borbenog raspoloženja. Pozitivno raspoloženje pratilo je i jedinice kako u pokretima tako i u vrlo ostrim borbenim okršajima vođenim naročito na potezu Slunj, Primišlje, Tounjski Tržić, Skradnik, G. i D. Dubrave, Bosiljevo. Jer, cjelokupna politička struktura Nove Jugoslavije, kako je bila zamišljena i usvojena na II zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, dobivala je tih dana svoje završne konture. Novoformirana Jugoslavenska vlada, s Titom na čelu, postala je stvarnost i dobila je međunarodno priznanje. Prve su je priznale vlade antihitlerovske koalicije: SSSR-a, SAD-a i Velike Britanije. Diplomatski predstavnici Jedinствene jugoslavenske vlade zaključili su u Moskvi s Ministarskim savjetom SSSR-a Ugovor o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i poslijeratnoj suradnji između Demokratske Federativne Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. To je izazvalo pravo veselje, jer je to govorilo da borba nije bila uzaludna. U Splitu je formirana Narodna vlada Hrvatske, a u Beogradu, Cetinju, Skopju i Sarajevu njihove Narodne vlade. Četvrta armija, je 20. ožujka krenula u završne operacije na dijelu fronte u Lici, napredujući općim pravcem Gospić, Rijeka, Trst, i izbila na sektor Bihaća i oslobodila ga 28. ožujka, zatim produžila prema Ogulinu i Senju, probivši linije obrane od 392. legionarske "plave" divizije i l i . ustaško-domobranske divizij. Četvrti korpus osiguravao je

³¹² Iz Depeše Štaba 4. korpusa, br. 52 od 20.04.1945. Generalštabu JA o stanju neprijateljevih jedinica na sektoru Karlovca.

Grupa djevojaka boraca iz 34. udarne divizije

desni bok 4. armije od intervencije iz pravca Karlovca. Na tom se zadatku aktivirala i 20. i 29. divizija.

Grupa korpusa 2, 3. i 5., završila je opsežnu operaciju za oslobođenje Sarajeva (6. travnja). Prva i 3. armija krenule su u proboj fronte u zapadnom Srijemu (12. travnja) i u Baranji, prešle Dravu i produžile operacije dolinom Drave i Save prema Varaždinu i Zagrebu. Druga armija je prodirala južno od Save, duž Bosne prema Zagrebu, oslobodila je (17. travnja) Doboj i produžila prema Banja Luci, Bosanskom Novom i Karlovcu. Angloameričke snage na fronti u Italiji (5. američka i 8. britanska armija) probile su liniju Bolonja i Modena i prokrčile put za napredovanje u pravcima Ferare i Padove, Mantove i Verone, Parme i Kremone, La Specije i Đenove. Zapadni saveznici prodrli su s fronte na Rajni u unutrašnjost Njemačke, na svim strateškim i operativnim pravcima, prema Ulmu, Stuttgartu, Manhajmu, Frankfurtu, Dortmundu, Osnabriku i Bremenu. Završena su i bombardiranja strateških ciljeva u Njemačkoj čija su glavna meta bili: Berlin, Leipzig, Dresden i mnogi drugi gradovi. Crvena armija probila je njemačku frontu prema Berlinu i počela veliku berlinsku bitku čiji je ishod bio okruženje Berlina i uništenje oko 200.000 Hitlerovih vojnika koji su ga branili. Uništen je centar njemačkog nacional-fašizma koji je, predvođen Adolfom Hitlerom, nanio svim narodima Evrope, a naročito Jevrejima i narodima slavenske krvi, najveća stradanja i žrtve ...

Vijesti o svemu tome stizale su u jedinice i izazivale oduševljenje.

Kurjevac - tvrd orah

U takvim općim uvjetima u pokretu je bila i 34. divizija, 5. travnja 1945., sa dvije svoje brigade, "FOS" i Karlovačkom, pravcem Glina-Vrginmost-Vojnić-Veljun-Veljunski točak-G. Budački, da bi se uključile u borbe prema Karlovcu, napadima s juga. ŽB ostala je na položajima osiguranja slobodnog teritorija na Baniji (širi rajon s. Luščani) radi sprečavanja novih ispada iz Petrinje. Tu se zadržala sve do 24. travnja, kad će i ona krenuti za divizijom na karlovački sektor.

Stigavši na cilj, Štab 34. divizije i štabovi brigada, upoznali su se s operativno-taktičkom situacijom južno od Karlovca, određenije, sa situacijom na širem prostoru južno i sjeverno od Slunja.

A situacija je bila dosta zamršena, neizvjesna i često promjenjiva. Na takvo stanje utjecalo je više činilaca:

Prvi od njih bio je odlučno napredovanje 4. armije JA uz jadransku obalu i kroz Liku, oslobođenje Bihaća i izbijanje na liniju Ogulin-Senj. Zato je porasla potreba osiguranja desnog krila i boka 4. armije od ugrožavanja iz pravca Karlovca, što su preuzeli 4. korpus JA, a zatim 20. i 29. divizija.

Drugi činilac bila je 104. njemačka divizija odbačena iz Bihaća. Nakon toga, ona je nastojala, povući se preko Slunja na sjever u Karlovac, gdje bi preuzela ulogu organizatora i nosioca obrane Karlovca kao važnog obrambenog zida za zaštitu Zagreba i regije, kroz koji se povlače njemačke snage s jugoslavenskog ratišta. Međutim, taj plan je bio suviše rizičan, jer su snage 4. korpusa presjekle njenu odstupnicu, odnosno pravce povlačenja, na prometnicama od Bihaća prema Slunju.

Treći činilac koji je utjecao na opće stanje na širem borbenom prostoru Slunja, bila je neprijateljeva borbeno-taktička grupacija (BTG), sastavljena od 20. njemačkog lov. rez. puka, 4. policijskog puka, 3. i 17. ustaške brigade i 12. pješadijske brigade koja je pod komandom Štaba 20. njemačkog lov. puka krenula iz Karlovca prema Slunju i dalje u susret 104. njemačkoj diviziji radi njenog prihvata i osiguranja prilikom povlačenja na sjever.

Ta grupacija je, također, oštro zaustavljena od snaga 4. korpusa južno od Slunja i odlučnim protunapadom odbačena na sjever. Ne uspjevši u namjeri da se probije i spoji sa ostacima 104. njemačke divizije, ti ostaci se povlače na brdski teren, između rijeka Korana i Mrežnica, na prostoru Primišlja, gdje utvrđuje obranu očekujući pogodan momenat za novi prodor prema Slunju i dalje.

Tako su na sektoru Slunja, zaustavljene i međusobno razdvojene dvije grupacije. Južno od Slunja 104. njemačka divizija i sjeverozapadno od Slunja, borbeno - taktička grupacija iz Karlovca.

U tako zbijenim, nategnutim i neizvjesnim uvjetima, trebalo je djelovati brzo i odlučno. Zbog toga 34. divizija, depešom dobiva zadatak od

Štaba 4. korpusa JA, da napadne neprijatelja na sektoru s. Primišlje iz pravca s. Poloja. Na tom prostoru, gdje je s istočne strane rijeka Korana, a sa zapadne cesta Slunj-Primišlje-Poloj, zaustavili su se dijelovi neprijateljeve mješovite BTG.

Štab 34. divizije i štabovi brigada dobili su osnovne podatke o neprijateljevom borbenom rasporedu u obrani, na koji je trebalo napasti i oštro udariti. Tu su organizirali obranu 1. i 2. bojna 3. ustaške brigade. One su se učvrstile na položajima između rijeka Korana i Mrežnica a na topografskim točkama sjev. - zap. od Slunja: Korana-s. Zorići-s. Mutići-k. 266-Devići-k. 261-Rudenice i Kurjevac-trig. 429. Ispred te linije bili su izviđački dijelovi. Najjače utvrđeni dio nalazio se na liniji s. Zorići-bezimeni vis-Rudenice.

Jedan bataljon njemačkih Jegerovaca (Jägersatz bataljon) rasporedio se južno od ceste Primišlje-Slunj iza kojeg su bili visovi: Glumačka-Cerovita Glava-Glavica-Poločica-s. Ralići i k. 368. Artiljerija za podršku zauzela je vatreni položaj u s. Primišlju.

Namjera neprijatelja bila je, probiti se preko Slunja i dalje do 104. njemačke divizije koja se, nakon pada Bihaća, pokušava probiti u Karlovac i tamo pripremiti za obranu.

Odluka Štaba 34. divizije bila je: napasti neprijateljeve snage koje nastupaju prema Slunju, razbiti i odbaciti ih natrag u pravcu Karlovca.

U napadu su uzele učešće brigada "FOS" i Karlovačka brigada.

Brigada "Franjo Ogulinac Seljo", pojačana baterijom brdskih topova, dobila je zadatak da napadne na sjeverni dio neprijateljevog rasporeda na dijelu: rijeka Korana-raskrižje puta Primišlje-D. Poloj.

Karlovačka brigada je, trebala napasti neprijateljeve položaje na sjev.-zap. strani na odsjeku: desno od ceste Babina Jama-Skrbina, a zatim da napada na Kurjevac, k 429. Osim toga, ima zadatak da sa po jednim bataljonom zauzme položaje osiguranja u okružju ceste Perjasica-Barilović i Lončarska Glava-Belobrci i blokira intervenciju snaga iz pravca Karlovca i Tržića.

Zadatak obiju brigada je da razbiju neprijateljeve predstraže, a zatim i neprijateljeve snage na Kurjevcu, uz usku koordinaciju i povezivanje svojih djelovanja s napadima 8. divizije koja ima zadatak da napadne s južne strane.

Uvodne borbe počele su u 14 sati 7. travnja.

Napadajući na neprijateljevu obranu: rijeka Korana-cesta Primišlje-Perjasica, brigada "FOS" (1, 2. i 3. bataljon) prvo je istjerala neprijateljeve izviđačke dijelove s linije k. 247-s. Savići-Babina Jama, a zatim je energično produžila napad, uz podršku minobacača i artiljerije, na položaje na liniji s. Devići-s. Mutići. Do 17,20 sati, položaji na toj liniji bili su razbijeni. Taj uspjeh doveo je do izvjesnog optimističkog raspoloženja i u Štabu brigade, i u jedinicama. Stvorilo se uvjerenje da će i sljedeći

korak biti relativno lak, zato je iz pokreta produžen napad i na najjaču točku u sistemu neprijateljevog rasporeda - s. Kurjevac, trig. 429. Drugi i 4. bataljon koji su najbrže napredovali, u oštrom se naletu probili i na sam Kurjevac. Bio je to uspjeh iznad očekivanja. Ali, tada je došlo do mnogih nepredviđenih obrata. Brežuljkasti teren, miješanje jedinica, koje su se napredujući po takvom terenu, rasule, imale su za posljedicu kidanje međusobnih veza. Osim toga, sve manja i netočna podrška artiljerije i minobacača, koji su zaostajali za borbenim linijama, doveli su do opadanja prodornosti i efikasnosti. I, baš u tim kritičnim trenucima na Kurjevac su stigle svježe njemačke snage iz rezerve, koje su bile razmještene u Primišlju. S njihovom pojavom na tom topografski istaknutom objektu uslijedila je i jaka artiljerijska podrška, a potom i oštar protunapad na lijevo krilo brigade. Protunapadu Nijemaca pomogli su i već razbijeni dijelovi ustaško-domobranskih jedinica, koje su se povlačile s prvih položaja.

U tom trenutku dolazi do potpunog obrata situacije.

Brigada "FOS" morala se povući na liniju s. Zorići-s. Mutići. 1 najjaču topografsku točku opet su zauzeli Nijemci.

Uporedo s napadom brigade "FOS" u napad je krenuo s desne strane ceste Babina Jama-s. Škrbina, i 1. bataljon KB, koordinirajući s bataljonima "FOS" brigade. Težište napada bataljon je usmjerio, kao što su to činili i "FOS" bataljoni, prema s. Devići i dalje prema Kurjevcu, napadajući ga sa sjev.-zap. strane. Treći bataljon nalazio se u brigadnoj rezervi u s. Klancu, spreman za uvođenje u borbu na pravcu napada Prvog bataljona ili drugdje, gdje se ukaže potreba.

Četvrti bataljon KB je, za vrijeme napada, držao položaje osiguranja na liniji Perjasica-Barilović i Perjasica-Mateško Selo, radi blokade intervencije snaga iz Perjasice. A drugi bataljon, zauzimanjem položaja osiguranja na liniji Lončarska Glava-Bjelobrci-k. 264, blokirao je intervencije iz pravca Tržića.

Nakon neuspjelog zauzimanja Kurjevca i protunapada Nijemaca, nastala je izvjesna pauza. Obje strane zastale su na osvojenim linijama: Nijemci, ustaše i domobrani na Kurjevcu, a brigada "FOS" i dijelovi KB na liniji sela Zorići-Mutići.

U 20,00 sati, 7. travnja, snage 34. divizije obnovile su napad na Kurjevac. Neprijatelj je to upravo i očekivao pa je spremno dočekao naše brigade. Napad je odbijen. Jedinice su morale zanočiti na borbenim linijama, s namjerom da se napad sutradan nastavi. U toku noći uspostavljena je veza s 8. divizijom, koja je napadala na neprijateljevu grupaciju s južne strane između rijeka Korana i Mrežnica.

Nastavak napada na Kurjevac nije narednog dana ni poduziman. Jer, operativno-taktička situacija u osnovi se izmijenila. Već ujutro, 8. travnja, neprijateljeve snage u jačini od jedne bojne, podržane s 10 tenkova,

počele su prodirati iz pravca Karlovca, Barilovića i Generalskog Stola preko Keić mosta i Perjasice prema Primišlju. Dočekao ih je 4. bataljon KB na položajima osiguranja: Barilović-Perjasica. Prihvatio je borbu i tom prilikom je uništio dva tenka. Neprijateljeva kolona, uz pomoć jake artiljerijske i minobacačke vatre, nastavila je jak pritisak, pa se 4. bataljon, zbog protivničke nadmoći, morao povući preko Korane u rajon Veljuna, gdje se i zadržao.

Povlačenjem 4. bataljona s linije osiguranja, obje brigade bile su izložene opasnosti od napada s leđa. Morale su promijeniti položaje i povući se južno od Primišlja. Tako je nastala neobična situacija. Najprije napad sa sjevera, a zatim obilaženje prostora na kome su se zadržale neprijateljske snage i prelazak u napad s juga. KB se, s tim u vezi, prebacila na liniju s. Ilići-k. 248-s. Livade-k. 277 bliže desnom krilu 8. divizije. Za to vrijeme se i brigada "FOS" premjestila na južnu stranu u rajon s. Mrzlo Polje. (Vidi kartu br. 37, str. 464)

Potporom sa položaja u rajonu s. Livade k. 277, KB je, u suradnji s jednim bataljonom 3. brigade 8. divizije, ponovno napala (u 18,00 sati, 8. travnja) neprijatelja na koti 368-Sašina Glava. Neprijatelj je i ovdje pružio žilav otpor, ali je ipak morao popustiti i odstupiti prema Kurjevcu. Tokom noći je napustio i najjaču svoju točku obrane - s. Kurjevac i povukao se na nove položaje sjeverno od linije Poloj-Reletina.

Te noći, 8./9. travnja, 34. divizija je prema naređenju 4. korpusa JA, preuzela položaje 8. divizije na k. 368-Glavice-Cerovita. Sljedećeg dana, 9. travnja, KB je opet prešla na nove položaje na liniji s. Mutići-s. Kukići-s. Skrbine-k. 261-s. Pavlešići-k. 280, s borbenim rasporedom:

1. bataljon, u rajonu s. Kukići, 2. bataljon, s. Mutići, 3. bataljon, s. Primišlje i 4. bataljon u s. Veljun, a brigada "FOS" krenula je iz rajona Mrzlo Polje za Tobolić.

Jedanaestog travnja, 34. divizija je, izvjesno vrijeme, opet razdvojila svoje snage. Brigada "FOS" otišla je prema Tounju, gdje je privremeno pojačala 13. diviziju koja je stigla na taj sektor, a KB se premjestila na nove položaje na sektoru Mrzlo Polje. Sve to bilo je povezano s nastojanjima 104. njemačke divizije da se probije preko Slunja na sjever, u Karlovac i novim pokušajima protivnikove BTG koja je vršila pritisak sa sjevera da joj pomogne izvući se iz okruženja i doći u Karlovac.

Došavši na novu poziciju, 3. bataljon KB zauzeo je položaj na k. 389-Pileš sa zadatkom da blokira nadiranje neprijatelja od Slunja prema Mrzlom Polju. Četvrti bataljon je za to vrijeme blokirao cestu kod s. Taborišta sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja iz rajona Slunj na sjever u pravcu Blagaja.

Dvanaestog travnja nastala situacija kod Slunja počela je dobijati svoju završnicu. Njemačka 104. divizija probila se po cesti od Rakovice prema Slunju. U susret njoj, od Primišlja prema Slunju, prodire borbeno-

taktička grupa. Trebalo je poduzeti sigurne mjere da se taj neprijatelj ev pokret spriječi ili bar bitno oteža.

U tim okolnostima 3. bataljon KB povlači se na Krnića Glavu, trig. 367, sa zadatkom da osigura lijevi bok brigade. Drugi bataljon zauzimao je položaje u rajonu Puharce i Glavica-k. 287.

Sutradan, 14. travnja, KB krenula je, sa svoja dva bataljona (1. i 3.), u napad na neprijateljeve snage učvršćene na topografskoj točki Melnici, trig. 518. Istovremeno, na neprijateljeve snage na Maloj Melnici napade je vršila i 8. divizija.

Bataljoni KB krenuli su odlučno. Artiljerijska vatra im je pomogla da izvrše juriš, razbiju neprijatelja i ovladaju tim dominantnim visom. Toga dana aktivirao se i 4. bataljon koji je presjekao cestu Slunj-Karlovac kod s. Taborišta. Tu je dočekao motoriziranu kolonu od 16 kamiona praćenu s tri tenka. Udario je po njoj svom snagom. Kolona nije mogla dalje. Morala se vratiti u Slunj.

No, svi ti naponi što su ih ulagali KB i 8. divizija nisu bili dovoljni da se spriječi spajanje obje neprijateljske grupacije, a zatim i da se izvuku prema Karlovcu. Za njihovo odvojeno uništavanje i zarobljavanje trebalo je imati znatno brojnije i bolje naoružane snage.

Sedmog dana okršaja na sektoru Slunja i Primišlja, 14. travnja, KB je pratila neprijateljevu grupaciju u povlačenju iz Slunja prema Karlovcu. Kretala se teškim terenom preko Velikog i Malog Pliesa, Debele Glave, k. 494 prema Glavici, i Cerovitoj Glavici. Tokom tog nastupanja KB je imala nekoliko teških okršaja s neprijateljevim zaštitnicama. Među njima bio je i okršaj na koti 494, južno od visa Poličica, s kojom se obračunavao 2. bataljon, goneći je kroz šumu Poličica -Glavica-k. 416.

Sutradan, 15. travnja, KB je zauzela položaje na liniji: s. Kukici, k. 277-Glavica k. 416-Cerovita Glavica-k. 366. S tih položaja trebalo je izvesti noćni napad na zaštitnicu na Kurjevcu, trig. 429. Međutim, mrkla noć, umor, nejasna situacija o stvarnoj snazi neprijatelja, utjecalo je na odustajanje od napada.

Šesnaestog travnja KB su zamijenile jedinice 8. divizije, a ona je odmah krenula na sektor Tounja.

Toga dana završene su osmodnevne operacije 34. divizije na sektoru Slunja i Primišlja. U brojnim okršajima na tom sektoru, prema procjeni štabova brigada i 34. divizije, ubijeno je 85 neprijateljevih vojnika, ranjeno oko 110, i zarobljeno 49, među njima su i 3 oficira. Zaplijenjen je 1 mitraljez, 8 puškomitraljeza ("šaraca"), 2 automata, 55 pušaka i 16.850 metaka.

U tim je borbama poginulo 28 boraca i rukovodilaca divizije, a 113 je ranjeno. Među poginulima iz KB bili su: politički delegati vodova Mirko Golovrški i Drago Kobašić i komandant bataljona, poručnik Juraj Šterk. Među ranjenima su komesar bataljona Lovro Guštin, pomoćnik komesara

bataljona Marijan Logar, zastavnik Milan Marčetić, stariji vodnik Stjepan Licitar, vodnici Janko Kirin i Mirko Martinac, mlađi vodnik i komandir čete Franjo Dugač, desetar i komandir čete Josip Vrbas, komandir čete Mijo Fudurić, politički delegati Mijo Vinovrški i Anton Vladika, poručnik Todor Višnjić i pomoćnik komesara čete Josip Marković. Prema ocjeni Štaba 34. divizije u borbama su se ponajbolje držali 1. i 3. bataljon KB, što je došlo posebno do izražaja prilikom napada na neprijatelja na jakom objektu, Melnici.

Što su pokazale devetodnevne borbe na terenu između rijeka Korana i Mrežnica u širem rajonu Primišlja?

Obje brigade "FOS" i Karlovačka, pokazale su izvanrednu izdržljivost na dugim pokretima kakav je bio od Gline do Veljuna i dalje, i pokretljivost u premještanju na borbenom prostoru Primišlja i Slunja, gdje su često mijenjani objekti napada, prvo sa sjeverne strane (s. Deviči-Kukići-Kurjevac), drugi put s jugoistočne strane (s. Livade-s. Pjevići-Kurjevac), treći put likvidiranje neprijatelja na Melnici, trig. 518, i daljnji obračun s pobočnicama i zaštitnicama duž visova Plieš, trig. 418-kota 494-Poličice-Glavice-k. 416-Cerovite Glave ...

Ali, dolaskom na borbeni prostor Slunj-Primišlje, 34. divizija i njene dvije brigade sudarile su se sa ratnom situacijom koja se neprekidno mijenjala. Neprijateljeve jedinice, njihova brojnost, jačina i vrste naoružanja, namjere - sve je bilo u neprekidnom ritmu promjena. U takvim uvjetima najvažniji zadatak, prvi među prvima, bio je sistematsko osmatranje, izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju, da bi se uvijek imala ukupna i realna slika o njegovima snagama. Jer, nije isto napadati na neprijatelja koji je samo privremeno zastao da se odmori i prenoći, nakon čega nastavlja pokret dalje, a sasvim je nešto drugo, vršiti napade na neprijateljeve zaštitnice ili bočna osiguranja koja se moraju žrtvovati za zaštitu i spas glavnine. A upravo to permanentno praćenje i stvaranje slike o neprijatelju bila je, tih dana, jedna od slabijih strana aktivnosti štabova i njihovih izviđačkih i obavještajnih organa.

Druga slabost, bila je slaba veza između jedinica koje su se često "rasipale" na brdovitom, kraškom, i pošumljenom terenu, sasvim različitom u odnosu na teren u Pokuplju. U uvjetima brzih promjena situacije, pokreta jedinicama, vezisti nisu uspjeli postaviti valjanu telefonsku, a nerijetko i kurirsku vezu, pa se kasnilo u izdavanju i izvršavanju naređenja, a ponekad je zbog toga izostajala i potrebna suradnja između bataljona i brigada.

Zbog tih slabosti, taktički postupci nižih jedinica nisu bili uvijek u skladu s postojećom situacijom, izvještaji štabova bataljona često su bili netočni, jer je već nastala promjena u linijama kontakta sa neprijateljem. Došao je izvještaj da se neprijatelj povukao, a on se samo uklonio, nazad ili u stranu, jer je bio "urakljen" artiljerijskom vatrom, a čim je vatra prekinuta u dubinu, neprijatelj je opet bio na svojim starim položajima za

koje se mislilo da ih je napustio. Kada su se naše jedinice približile, dočekane su snažnom vatrom.

Sve to bio je signal za hitno ispravljanje načina rada štabova i jačanje uloge izviđanja i što realnijeg procjenjivanja rada i namjera neprijatelja.³¹³ To su bile pouke iz borbi na sektoru Primišlja.

Od 16. travnja pa dalje, sve do majskog pobjedničkog slavlja, naredat će se nove, nimalo lake borbe, koje će odnijeti još desetine života i odvesti mnoge borce i rukovodioce da zacijele rane u bolnicama.

Približili su se dani i ŽB napušta obranu Banije od upada neprijatelja iz Petrinje i Siska i pridruži se i Karlovačkoj i “FOS” brigadi u završnim operacijama za oslobođenje Karlovca. A Turopoljski i Posavski odred, nastaviti će i dalje borbene akcije širom Pokuplja, Turopolja i Posavine, dajući neprijatelju do znanja daje to bio i ostao - slobodni teritorij.

Aktivnost brigade “FOS” na sektoru Tounj-Zdenac

Noću 9./10. travnja, brigada “Franjo Ogulinac Seljo”, privremeno se izdvaja iz borbenog rasporeda 34. divizije. Prebačena je na sektor Skradnika, Kamenice i Tounja. Taj pokret bio je uvjetovan potrebom zatvaranja taktičkog pravca Primišlje-Tounj, ukoliko bi 104. njemačka divizija, došavši u visinu Slunja, u cjelini ili dijelom svojih snaga krenula od Primišlja prema Tounju i dalje prema Ogulinu, čime bi ugrozila bok 4. armije.

Na pravcu Tounj-Generalski Stol, uključene su i glavne snage 4. korpusa i 13. divizija sa zadatkom da osiguraju desni bok 4. armije, koja je prodirala na operativni prostor Gorskog Kotara, Rijeke i Istre ...

Došavši na svoj cilj, brigada “FOS” je privremeno djelovala u sastavu 13. divizije. S dva bataljona (1. i 4. bataljon) zauzela je položaje prema Tounju, drugi bataljon u s. Tržić Tounjski, a 3. bataljon smjestio se u s. Skradnik.

Na tom prostoru razvile su se, 13. travnja, baš kada se njemačka 104. divizija spojila s borbeno taktičkom grupom, oštre borbe. Treća brigada 13. divizije napala je neprijateljeve snage u Tounju i oslobodila ga. Druga brigada te divizije napala je Donje Dubrave i oslobodila ih, a brigada “FOS” dobila je zadatak da napadne i likvidira neprijateljske snage u s. Zdenac. U svim tim objektima nalazili su se dijelovi bataljona “C”, 20. njemačkog lov. rez. puka, 2. bojna 17. ustaške brigade 13. ustaško-domobranske divizije iz Karlovca i dijelovi razbijenog bataljona iz 392. legionske divizije.

³¹³ Operativni izvještaj Štaba 34. divizije, op. br. 60 od 22.04.1945. Štabu 4. korpusa o operacijama vođenim od 7. do 15.04.1945. na sektoru Slunj-Primišlje. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 48-1/2, k. 1225.

U s. Zdenac utaborila se jedna ustaška četa. Brigada "FOS" krenula je u napad na tu posadu u 06,00 sati ujutro, 13. travnja. Neprijatelj se žilavo branio. Prvi bataljon, s jednim teškim minobacačem, osvojio je do 10,00 sati kotu 267 sjev.-ist. od s. Zdenac. Tu je zaustavljen. U napad se pokušao uključiti i 4. bataljon. Međutim, u tom času došlo je do neobičnog nesporazuma s 2. brigadom 13. divizije. Događaj je ovako protekao: Nakon zauzimanja D. Dubrava, dio 2. brigade krenuo je prema s. Zdenac kojeg su napadali udarnici brigade "FOS". Oni su u početku zaključili da je riječ o protunapadu neprijateljevih snaga i zametnula se oštra borba u kojoj je bilo i žrtava. Nesporazum je otklonjen tek kada je "zarobljen" jedan politički delegat voda!

Tek nakon otklanjanja nesporazuma moglo se krenuti u odlučan napad. Svojim glavnim snagama, brigada "FOS" je napala s južno-ist., a pomoćnim s istočne strane. Neprijatelj je bio dobro ukopan i branio se ogorčeno. Tada je na scenu stupio najhrabriji borac dana, operativni oficir Đorđe Tarbuk. Dopузao je vješto do bunkera i ubacio svežanj ručnih bombi. Snažna eksplozija uzdrmala je bunker iz temelja i vatra je prestala. Udarnici su krenuli dalje i skršili i posljednji otpor. Selo Zdenac je oslobođeno.³¹⁴

Bio je to lijep uspjeh, ali s okusom gorčine, jer je i u ovoj etapi borbe došlo do nesporazuma s artiljerijom koja ih je trebala pomoći u napadu. Zbog slabih veza, jedan broj artiljerijskih granata je, nažalost, udario po vlastitim streljačkim redovima. A tenkovi, koji su trebali vatrom podržavati napad, nisu mogli prijeći rječicu Tounjčicu, pa je i njihova pomoć izostala. Bez obzira na nesporazume, udarnici "brigade "FOS" su ipak izvršili zadatak. Oslobođili su selo Zdenac. Tokom napada ubili su i ranili oko 60 neprijateljevih vojnika, zaplijenili teški minobacač i 13 pušaka.

Brigada je imala 9 mrtvih i 19 ranjenih. Najviše gubitaka imala je od naših snaga.

U borbi za s. Zdenac brigada "FOS" utrošila je 26.000 metaka, 180 mina za teški i 220 mina za laki minobacač.³¹⁵

Nakon obračuna s neprijateljem u selima Zdenac i Tounj, protivničke snage se povlače prema Generalskom Stolu zaustavivši se na liniji: s. Katić-Ježica-s. Slat-s. Tonković-rijeka Dobra.

Svršetkom tih borbi dolazi do širih promjena u borbenim rasporedima jedinica. Trinaesta i 20. divizija po naređenju Štaba 4. armije kreću na nove zadatke. Njihovu ulogu kod Generalskog Stola preuzima 34. divizija. Njen zadatak je: spriječiti eventualni prodor neprijatelja od Karlovca prema Ogulinu i, po mogućnosti, izvršiti napad na Generalski Stol.

³¹⁴ Mjesečni operativni izvještaj Štaba brigade "FOS" za travanj 1945. Štabu 34. divizije. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 56-9/2, k. 1225; V. Valjan: "Brigada 'Franjo Ogulinac - Seljo'", strana 337-340.

³¹⁵ Mjesečni oper. izvještaj Štaba 34. div. Štabu 4. korpusa za travanj 45. A VII, Fond NOB, br. reg. 56-2/2, k. 1225

U duhu tog zadatka brigada “FOS” smjenjuje 20. diviziju, a 8. divizija smjenjuje KB na pravcu Primišlje-Perjasica, a tada KB prelazi u rajon G. Dubrava i Višnjić Brda, gdje postaje divizijska rezerva. Na tom prostoru KB se zadržala sve do 21. travnja. Za tih pet dana obavljeno je i generalno sređivanje i priprema brigade za posljednju borbenu akciju koja će biti okrunjena veličanstvenim činom - Pobjedom! ...

Bili su to dani svestranog sređivanja i priprema četa, bataljona, komandi i štabova. Dani popune boračkim sastavom i neophodnim komandnim kadrom, popuna oružjem i municijom.

Za to vrijeme brigada “FOS” učvrstila se na liniji s. Katić-s. Mirići-k. 213-Špehari-r. Dobra, širokoj više od 6 km. Na tim položajima brigada je ostala do pred kraj travnja, kada je zamjenjuju jedinice 3. divizije 2. armije.

Za slobodu Karlovca

Na vidiku snaga 34. divizije nalazio se Karlovac, na kojeg su bile usmjerene sve misli i želje njenih ratnika. Karlovac je neprijatelj užurbano pripremao za žestok otpor. U njemu se, uz 13. ustaško-domobransku diviziju, našla i njemačka 104. divizija koja se ipak probila iz Bihaća.

Tu se smjestio i 20. njemački lov. rez. puk (Jägersatz Regimente), 2. i 4. policijski puk, 4. samostalni policijski bataljon. Na prugu Karlovac-Zagreb doveden je 81. njemački Landenšicen puk i Ustaška prometna brigada. Sve u svemu oko 20.000 vojnika, među kojima oko 13.000 Nijemaca a ostalo - legionari, ustaše i domobrani.³¹⁶

Nad svim tim snagama stajao je Štab 91. njemačkog armijskog korpusa. Taj Štab nije uspio spojiti svoje jedinice preko Gorskog Kotara sa snagama 97. armijskog korpusa u zoni Rijeke. Snage ta dva korpusa razdvojene su odlučnim prodorom 4. JA kroz Gorski kotar. Zbog toga je karlovačka grupacija, pod komandom 91. armijskog korpusa, po zapovijedi Štaba grupe armija “E” u Zagrebu, morala pod svaku cijenu, održati pozicije u Karlovcu, zbog zaštite boka njemačkih i ustaško-domobranskih snaga na širem prostoru Zagreba. Sve te snage bile su uključene u obranu Karlovca. Vanjska linija te obrane, protezala se zaokruženo na objekte: Skakavac-Vukmanić-Barilović-Generalski Stol-Bosiljevo-rijeka Kupa-Netretić.

Napredujući općim pravcima: Lika-Gorski Kotar-Ilirska Bistrica-Trst i Hrvatsko primorje-Krk-Cres-Mošćenička Draga-Buzet-Istra, 4. JA, u čijem su sastavu djelovali 7. i 9. slovenski korpus i 8. divizija 4. korpusa, dosegla je krajem travnja 1945. liniju: Trnovski Gozd-Ajdovščina-Sežana-Kozina-Bazovica i počela veliku operaciju za oslobođenje Trsta, Slovenskog Primorja s Goricom i izlazak na rijeku Soču.³¹⁷

³¹⁶ Iz Depeše br. 52, od 20.04.1945, Štaba 4. korpusa, Generalštabu JA o stanju neprijateljevih jedinica na sektoru Karlovca.

³¹⁷ “Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944 - 1945”, strana 611-668. VII JNA, Beograd, 1957.

Uporedo s njom, duž Bosne, južno od Save, napredovale su divizije pod komandom Štaba 2. JA (komandant general-lajtnant Koča Popović), koje su dosegle dolinu rijeke Une.

U namjeri da ubrza operaciju općim pravcem Karlovac-Novo Mesto, Štab 2. armije izdao je 24. travnja naređenje o formiranju dvije grupe divizija: Karlovačku (3, 4, 10. i 34. divizija) i Unsku grupu (23, 28, 39. i 45 divizija). Karlovačka grupa divizija imala je zadatak da uništi neprijateljevu grupaciju na području Karlovca i oslobodi Karlovac.

U okviru toga zadatka 3. divizija je usmjerena na izvođenje napadne operacije u slivu rijeka Mrežnica i Dobra, i likvidaciju neprijateljevih linija obrane u rajonu Generalski Stol, kao i svih točaka otpora u okruženju pruge i ceste prema Dugoj Resi i Karlovcu. Zajedno s 3., - 4. divizija treba organizirati napadnu akciju u slivu rijeka Korana i Mrežnica, razbijajući vanjsku obranu Karlovca u rajonu sela Barilovići, a zatim i na svim otpornim točkama u okruženju ceste: Barilović-Vis Vinica, trig. 321-Švarča-Karlovac. U slivu rijeka Korana i Kupa uključena je 10. divizija na zadataku likvidacije neprijateljeve vanjske obrane na sektoru sela Vukmanić, a zatim da proдре preko Kamenskog, pređe Kupu i presiječe prometnice što iz karlovačkog čvora vode prema Zagrebu, a time i odstupnicu neprijatelju u pokušaju izvlačenja iz Karlovca prema Zagrebu i Samoboru. U Karlovačkoj grupi, 34. divizija smještena je na lijevo krilo s pravcem izvođenja operacije u slivu rijeke Dobre i Kupe, prodirući u okruženje ceste “Lujzijana” - pravcem Vukova Gorica-Prilišće-Netretić, a potom u pravcu Ozlja, presijecajući neprijatelju odstupnicu cestom Karlovac-Netretić-Metlika i Karlovac-Ozalj-Metlika. Prelaskom Kupe kod Zorkovca, 34. divizija je trebala pomagati 10. diviziji prilikom blokada glavnih prometnica i neprijateljeve odstupnice prema Zagrebu i Samoboru.

Kao što se iz ove taktičke zamisli vidi, Štab 2. armije je riješio da se brzim prodorima krilnih divizija, 10. divizije u slivu rijeka Korana i Kupa i 34. divizije u slivu Dobre i Kupe, okruži neprijateljeva grupacija na prostoru Karlovca i presiječe odstupnica prema Zagrebu, Metlici i Ljubljani, a zatim da se planskim udarcima sve četiri divizije, po neprijatelju u Karlovcu, on razbije, zarobi ili uništi.

Pregrupiranje snaga 34. divizije za posljednji udar

U trećoj dekadi travnja, 34. divizija je u skladu s operativnom zamisli Štaba 2. armije izvela premještanje svojih brigada na polazne linije prema osnovnim pravcima napadne operacije koja će početi 1. maja ujutro.

KB približila se 22. travnja, vanjskoj obrani Karlovca, na sektoru Bosiljeva i Vukove Gorice. Zajedno s K-P odredom, koji je proširio i pojačao njene borbene redove, KB je izašla na liniju: Umol-Majka Božjak. 198 k. 241-k. 257-k. 225-Vukova Gorica-Gornje Prilišće, sa sljedećim rasporedom bataljona:

*Štab 34. divizije s komesarom 4. korpusa NOVJ Većeslavom Holjevcem 1944.
S lijeva na desno: Bozo Rkman, Franjo Knebl, Većeslav Holjevac,
Martin Dasović, Drago Govorušić*

- Prvi bataljon, s. Račak-k. 257, sa zadatkom kontrole pravca prema Vodenoj Dragi i Jarče Polju;
- Drugi bataljon, s. Dugače sa četom na predstražnom položaju Veliki Vrh-k. 241. Zadatak, kontrolirati pravac Sv. Jelena-Bosiljevo;
- Treći bataljon, s. Vukova Gorica, sa četom na predstražnom položaju u G. Prilišću-k. 225. Zadatak, kontrolirati pravac sjenokoše zvanim Verda;
- Četvrti bataljon, k. Majka Božja-s. Orišje, kontrola prostora oko Bosiljeva i
- Komandno mjesto KB smjestiti na cesti kod k. 202 između s. Vukove Gorice i Glavice.

Na pravcu predstojećeg djelovanja duž sliva rijeka Dobra i Kupa, nalazilo se oko 1.500 neprijateljevih vojnika na položajima uređenim za obranu Karlovca na liniji: Jarče Polje-k. 196-k. 205-Tončić Selo, i po dubini G. i D. Kućevica-Netretić-Mali Modrušpotok-Sv. Križ.

Brigada "FOS" tih je dana zauzimala položaje između rijeka Mrežnica i Dobra na liniji s. Katić-s. Mirići-k 213-s. Špehari-rijeka Dobra, na kojima se zadržala do potkraj travnja. Na tim položajima brigada je imala više oštih okršaja s neprijateljevim izviđačima koji su izvodili borbena

izviđanja prema njenim bataljonima. Jedan ispad, izvela je 17. travnja grupa od oko 150 Jägerovaca, od s. Jakobovića prema prednjim položajima 3. čete 3. bataljona gdje su preumomi borci zatečeni na spavanju. U kratkom oštrom okršaju dva naša borca su svoj odmor, u prvoj liniji, platila glavom, četiri su ranjena, a trojica su nestala. Izgubljen je i mitraljez "Breda". Sličan upad učinio je neprijatelj i sljedeće noći, 18. travnja, od s. Jakobovića i G. Zatezala prema položajima 1. i 3. bataljona. Ali, ovaj put je naletio na borce spremne na okršaj.

Sutradan, 19. travnja, u 09,00 sati, jedan bataljon Jägerovaca i dvije bojne ustaša i domobrana, podržani tenkovima i artiljerijom, nastupili su, također, od G. Zatezala i Jakobovića i napali položaje 3. bataljona. Napad je odbijen. Ubijeno je 10 vojnika, više ih je ranjeno, a tri domobrana su zarobljena. Jedan tenk je oštećen. U toj borbi je poginulo 5 naših boraca, a 14 ih je ranjeno.

Okršaji su obnovljeni i 22. travnja na položajima 2. i 3. bataljona. I tom prilikom neprijatelj je odbijen. Zarobljena su 4 vojnika, među kojima 3 legionara i 1 žandar. Sutradan, 23. travnja, naredali se novi teški okršaji koji su u cjelini dobro uposlili obje brigade.

Karlovačka brigada je 23. travnja iznenada upala u vrlo tešku situaciju. Prvo je u 06,30 sati napadnut 3. bataljon u rajonu s. Vukova Gorica. Napad je izvela 2. bojna Zagrebačkog prometnog zdruge jačine od oko 450 vojnika. Neprijateljeve snage su se pojavile s pravca s. Tončić Sela i Jarčeg Polja, kroz šumu Kapetanicu.

Iako iznenađen, 3. bataljon je prihvatio borbu. Ubrzo mu pritiče u pomoć 2. bataljon, udarajući po neprijatelju s boka, iz pravca s. Dugača i s. Račka. Zajednički napor dao je rezultate. Bojna Prometnog zdruge je odbaćena. Pri tome je ubijeno 5 vojnika, a zarobljena su dvojica. Zaplijenjen je puškomitraljez i 4 puške. U oštrom tom okršaju poginula su dva borca iz 3. bataljona.

Računalo se da će se neprijatelj, nakon ove lekcije, primiriti. Međutim, do teških okršaja opet dolazi u 22 sata. Neprijateljeve kolone, nastupajuće od Lešća i iz pravca Vodene Drage, napadaju 4. bataljon u rajonu Bosiljeva. Istovremeno, cestom "Lujzijana", od križanja u Netretiću prema Prilišću nailazi neprijateljeva motorizirana kolona i silom upada u prvu liniju borbenog rasporeda KB. Brigada se u tim trenucima skoro potpuno raspala.

Znajući u kakvoj situaciji se nalaze brigadiri, Stab KB odlučuje povući brigadu desetak kilometara unatrag u rajon s. Zdihovo. U skladu s tim 1, 2. i 3. bataljon dobili su naređenja za hitno izvlačenje prema s. Bosanci. Četvrti bataljon se samoinicijativno povukao na jaki topografski pošumljeni objekat - Veliki Družac, k. 469 i tom prilikom prekinuo svaku vezu sa Štabom brigade.

Međutim, neprijatelj je djelovao veoma brzo pa je, prodirući u okružju s. Vukova Gorica-Bosanci, onemogućio pokret naših bataljona una-

zad. Bataljoni su odbačeni na teško prohodan teren tik uz desnu obalu Kupe. Iznenadene jedinice zahvatio je strah, neorganiziranost i stihija, pa su se bataljoni prema zakonu samoodržanja postepeno prebacivali preko Kupe na njenu lijevu obalu na teritorij Slovenije - Bele Krajine, izvan domašaja neprijatelja. Jedinice su se prebacile na više mjesta, kod s. Glavice, s. Spahići i kod Gornjeg Zilja.

Sutradan, 24. travnja, KB okupila se u rajonu s. Vinice (Slovenija), osim 4. bataljona koji je ostao izoliran na vrhu Veliki Družac. Iz tog rajona Štab brigade je uspostavio radio-vezu sa Štabom 34. divizije od kojeg je dobio nalog da se odmah prebaci na sektor sela Zdihovo i Lukovdol.

Naređenje je izvršeno noću 24./25. travnja. KB se prebacila u rajon s. Zdihova. Tu je uspostavljena veza i sa 4. bataljonom na Velikom Družcu.

S te pozicije KB je opet krenula prema svojim položajima koje je dan ranije morala napustiti. Dvadesetšestog travnja, KB stiže u s. Bosance. Bataljoni su izišli na ove položaje: 1. bataljon, - k. 372 - Vrlišće; 2. bataljon, - k. 206-Lokve; 3. bataljon, - k. 200 - Glavica i Vukova Gorica, a 4. bataljon je i dalje ostao na položajima Veliki Družac.³¹⁸

Zbog čega je KB morala pretrpjeti takav neuspjeh baš uoči operacija za oslobođenje Karlovca, u kojem su nestala 42 borca, 3 podoficira i 2 politička rukovodioca (većina se kasnije vratila u brigadni stroj) i u kojem je izgubila dosta velike količine ratne opreme, zajedno s komorom?

Pravi razlog tome je - neodgovarajući borbeni raspored jedinica brigade koji je omogućio neprijateljevim snagama da u prvom udaru razbije brigadu. Borbeni raspored bataljona bio je previše razvučen s velikim i nezaštićenim prostorom između jedinica, što nije omogućilo vođenje zajedničke borbe, pa da brigada ispolji cjelovitu udarnu snagu i u napadu i u pokretima, u cilju zauzimanja pogodnijih položaja za obranu ili udar po neprijateljevim snagama. Postupci Štaba KB nisu, tog časa, odgovarali nastaloj operativno-taktičkoj situaciji. I, kako je to već u NOV bilo i uobičajeno, za neuspjeh se moralo snositi stroge konsekvence. Ti kriteriji su primijenjeni i u ovom slučaju. Naredbom Štaba 34. divizije komandant brigade Sulejman Vascarac odmah je smijenjen s dužnosti i postavljen stari komandant, major Boris Balaš, koji je uživao nepodijeljeno povjerenje među borcima i rukovodiocima Karlovačke brigade.

Dužnost komandanta 2. bataljona ponovo je preuzeo Stevo Kličković, a 3. bataljona Ivica Graho koji su došli iz T-P odreda.³¹⁹

Krajem travnja, glavnini 34. divizije pridružuje se i Žumberačka brigada, koja je do 24. travnja štitila slobodni teritorij Banije od upada snaga

³¹⁸ Mjesečni operativni izvještaj za travanj 1945. Štaba 34. divizije. Štabu 4. korpusa. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 56-2/2, k. 1225. Mjesečni operativni izvještaj Štaba "FOS", za travanj, Štabu 34. divizije. Isto.

³¹⁹ Opći vojno-organizacijski izvještaj Štaba 34. divizije br. 59. od 20. travnja 1945. Štabu 4. korpusa. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 46-1/2.

iz Petrinje i Siska. S položaja u rajonu s. Luščani, krenula je u pokret pravcem: Glina, Topusko, Cetingrad, Catmja, da bi nakon kraćeg odmora, produžila i prema Bosiljevu, kojeg je upravo oslobodila 7. divizija. Toga dana je došlo do novih taktičkih pomjeranja jedinica. U skladu s planom djelovanja 4. korpusa i 2. armije, Stab 34. divizije je, 26. IV, izdao naređenje za raspored divizije na novim položajima. KB naređeno je da zauzme položaje na liniji: Gaćeško Selo-Perjasica-Stirkovac, gdje je trebalo zamijeniti 8. diviziju, koja je zatim krenula na izvanredno teški pokret prema Iliriskoj Bistrici.

ŽB dobila je zadatak da zauzme položaje: desna obala Korane-rajon Velika Crkvina. Brigada "FOS" i dalje ostaje na liniji s. Katić-s.Mirići-Špehari-rijeka Dobra. Tu poziciju zadržat će divizija sve do 29. travnja, kada su u sliv između rijeka Korana, Mrežnica i Dobra došle 4. i 3. divizija u skladu s planom izvođenja operacije za oslobođenje Karlovca.

U međuvremenu brigada "FOS", imala je u svom rajonu između Mrežnice i Dobre cijeli niz dosta teških okršaja.

Istog dana, 23. travnja, kada je napadnuta KB na sektoru s. Bosiljevo i Vukova Gorica, brigada "FOS" krenula je u borbeno izviđanje prvih neprijateljevih linija na cijelom području njegove vanjske obrane, radi utvrđivanja jačine i organizacije snaga na obrambenim položajima.

Izviđanje je provedeno uz artiljerijsku pripremu i podršku u 21,30 sati, 23. travnja. Brigada je naišla na čvrsto organiziranu obranu koju su držali - bataljon Jägerovaca i dvije ustaško-domobranske bojne. Cilj nije postignut. Sudarili su se previše jakim snagama, ubijeno je 11 neprijateljskih vojnika, a 1 je zarobljen. Neuspjeh je plaćen s 3 poginula i 14 ranjenih. Utrošeno je prilično ubojnog materijala: 16.000 metaka, 195 mina za teški i 208 za laki minobacač.

Dva dana kasnije ista brigada sudjeluje je sa 7. divizijom u napadu na neprijateljeve snage u Lešću, odnosno u izvođenju napada na položaje na riječici Globornici. Rezultat je bio mršav. Ubijena su svega dva neprijateljeva vojnika, a trojica legionara su zarobljena. Jedan borac "FOS" je poginuo, a trojicu ranjenih su uspjeli izvući iz borbe. I ovaj put utrošeno je previše materijala: 13.000 metaka i 250 mina za laki i teški minobacač.

Već sutradan, 26. travnja, opet brigada "FOS", izvodi prepad u bok kolone od oko 100 ustaša i Jägerovaca na cesti r. Dobra-s. Lešće. Ubijeno je 13 vojnika, a bilo je i više ranjenih.³²⁰ Okršaji su se ponovili i 27. i 28. travnja.

Stalni boravak na položajima između Mrežnice i Dobre i skoro svakodnevni veći ili manji okršaji koji su potrajali od 15. do 29. travnja, dosta su izmorili brigadu "FOS". U tom periodu ona je stalno imala pred sobom jake njemačke snage, najprije 20. njemački lov. rez. puk, a zatim i

³²⁰ Mjesečni oper. izvještaj Štaba "FOS", Štabu 34. divizije za IV 1945. A VII, Fond NOB, br. reg. 56-9/2, k. 1225.

dijelove 104. divizije. Zbog toga je više od svega, udarnicima trebalo malo odmora. Morala se dati mogućnost za popunu komandnim kadrom, što je postao gorući problem brigade. Osposobljavanju novih, mladih i neiskusnih komandira, a trebalo je u tjeskobnom vremenu posvetiti punu pažnju, ali i političkom informiranju boraca i rukovodilaca o najaktualnijim događajima na jugoslavenskoj fronti koji su se nezadrživo, pod udarcima 1. 2. 3. i 4. armije, premještali u sjev.-zap. krajeve naše domovine. Ako nizašto drugo, moralo se naći vrijeme i za upoznavanje s naređenjem Vrhovnog komandanta, Josipa Broza Tita, jedinicama Jugoslavenske armije za konačno oslobođenje zemlje.

Vrijeme za to je, makar i s mukom, pronađeno, a za ostale aktivnosti, vremena jednostavno nije bilo. Partijski i skojevski dogovori obavljani su kratko “u hodu” radi rješavanja samo onih, “gorućih pitanja”.

Predzadnjeg dana u travnju, 34. divizija je zamijenjena od jedinica 3. i 4. divizije i odmah je krenula sa svojim brigadama na nove polazne položaje u slivu, između rijeka Dobra i Kupa s kojih će, na Međunarodni praznik rada, krenuti u borbu za oslobođenje Karlovca. Na osnovu naređenja Štaba divizije, brigada “FOS” krenula je najprije na sektor s. Umol-s. Gabrk. Nakon kraćeg odmora, ona je 30. travnja zauzela polazne položaje za napad na liniji: Toplice Lešće-Bosiljevo. Prvi bataljon izišao je na polazni položaj na liniji: Gradišće-k. 258; 4. bataljon na istočne padine Privis; 2. bataljon u Bosiljevo, a 3. bataljon je primio ulogu brigadne rezerve.

Tokom izlaska na polazne položaje za napad, brigada “FOS” (2. 3. i 4. bataljon) imala je susretnu borbu u rajonu Vodene Drage s 2. bojnom Prometnog zdruga. Neprijatelj je odbijen. Poginula su dva borca, a 14 ih je ranjeno.

Lijevo od brigade “FOS” prema Vukovoj Gorici i r. Kupi izišla je na polazne položaje KB i to na liniji: Jarče Polje-s. Dugače-s. Račak-Vukova Gorica.

Nakon smjene od strane 4. divizije, za glavninom divizije pristigla je u sliv između rijeka Dobra i Kupa i Žumberačka brigada.

U skoro svim borbama što su ih tokom travnja vodile brigade 34. divizije sudjelovao je i Artiljerijski divizion divizije. On je svojom vatrom blokirao napade neprijatelja u rajonu Ravnog Rašća, podržavao napade obje brigade na Kurjevac kod Primišlja (7. i 8. travnja) u kojima je ispaljeno 286 granata. Više artiljerijskih vatri ostvario je divizion tokom borbi kod Generalskog Stola, od 19. do 25. travnja, u kojima je ispaljeno 460 granata ...³²¹

Sve vatre što su ostvarene tokom travnja, pokazale su da artiljerci vladaju svojim oruđima, da su sposobni pratiti i podržavati jedinice u svim

³²¹ Mjesečni oper. izvještaj Štaba Art. divizion. Štabu 34. divizije za travanj 1945. A VII, Fond NOB, br. reg. 56-9/2.

varijantama napadnih i obrambenih akcija. Najveća slabost koja je uočena sastojala se u tome što su izviđači slabo osmatrali i netočno procjenjivali materijalne učinke vatre. Ta obveza nije postala dio obuke pješadije kojoj je artiljerijska vatra i bila najviše od pomoći.

Neprekidna aktivnost odreda

Tokom travnja, glavne snage 34. divizije: brigade “FOS”, Karlovačka i Žumberačka, bile su udaljene od svog tradicionalnog borbeno-taktičkog terena: Žumberka, Pokuplja, Turopolja i Posavine. Borbeni i svaku drugu aktivnosti na tom prostoru nastavili su Turopoljsko-posavski i Posavski NOP odred. Neprekidno su krstarili tim prostorom izviđajući i kontrolirajući prometnice, djelatnost neprijateljevih izviđačkih i obavještajnih organa, kretanje i rad snaga koje su stizale sa jugo-ist na zagrebački sektor i na ceste Sisak-Zagreb i Zagreb-Karlovac. Bile su “desna ruka” i pomoć za rad partijskih, skojevskih i antifašističkih organizacija i rukovodstava kao i organa narodne vlasti. Osiguravali su aktivnost njihovih komisija na prikupljanju hrane (s. Šišljavić, s. Kravarsko, s. Vukovina, s. Veleševac, s. Mala Buna, s. Lomnica, s. Čehi, s. Starjak, s. Obrež i u drugim selima). Osiguravali su i dalje, makar u vrlo teškim uvjetima, Transporte sa hranom utvrđenim koridorom iz Posavine u Pokuplje i dalje na Kordun, poznatim pravcem s. Veleševac-Kravarsko. Uz sve te aktivnosti, oba su odreda izvela i više napada na kolone iz zasjede, diverzija i brzih iznenadnih udara. U pregledu takvih akcija zabilježene su dvije zasjede na cesti Jas-trebarsko-Karlovac (2. bat. T-PO), zatim borba u zasjedi na poziciji Novo

Kolona TPO nakon borbe u Kraljevcu 1944. godine

Liilik Marija

Lulik-Trinajstić Katica

Selo-Ogulinac, gdje je sačekana grupa od oko 40 ustaša iz Turopolja i razbijena; pa napad Posavskog odreda na podoficirsku patrolu kod sela Petruševac, južno od Zagreba, kojom prilikom je zarobljeno 7 domobrana; napad Posavskog odreda na posadu u s. Dumovac u kome se nalazilo oko 200 Čerkeza koje su rastjerali. Ubijeno je 15, ranjeno 11, a zarobljena 2 vojnika. Na ovu uspješnu akciju Posavskog odreda, nadovezale su se i druge kao: zasjeda i napad na kamion ustaša kod s. Ivanić Poljane, kojom prilikom je ubijeno 5 ustaša; hapšenje povojačenih radnika na radu u s. Zurčica. Uhvaćeno je 13 radnika. Zatim, miniranje pruge između Sesveta i Kraljevca na 30 duplih mjesta, što je izveo 1. bataljon PO, miniranje pruge na 25 duplih kolosijeka između Zeline i Oštrca, što je izveo 2. bataljon PO; napad na posadu u s. Vukovini koju je činilo 30 - 40 ustaša koji su istjerani, razorena su 4 bunkera i most na rječici Lomnici. Zarobljena su 3 ustaše.

***Kanić Slavica, borac potporučnik
Turopoljsko-posavskog odreda,
brigade Franjo Ogulinac-Seljo i
šifrant 34. udarne divizije***

Među aktivnostima Posavskog odreda, bilježimo i borbu u zasjedi 1. bataljona u šumi Kozjak, kojom prilikom je ubijeno 6 vojnika, a 12 ih je ranjeno; vatreni udar 1. i 2. bataljona PO po protivničkom ratnom avionu dok je nadlijetao sektor s. Veleševac-s. Stružec, koji je oboren, pa iz nje-ga zaplijenjen mitraljez sa 7 bubnjeva municije i p-mitraljez “šarac” sa 500metaka „...³²²

Stalna briga o borbenom duhu i moralno-političkom liku

Dugi i zamorni pokreti iz Pokuplja za Baniju, Kordun i na karlovački sektor i borbe što su vođene na Baniji (od 26. ožujka do 2. travnja), a zatim i na teritoriju Slunja i Primišlja, Zdenca, Generalskog Stola, umorili su jedinice 34. divizije, ali i doprinijele da se bataljoni i brigade preka-le, što se vidno izrazilo u Žumberačkoj brigadi. I uz velike napore, borci i rukovodioci, odgovorno su izvršavali zadatke i izdržali su dobro. Nije ih pokolebala ni činjenica što se tih zadnjih dana pred majski pobjednički trijumf ginulo svakog dana. Samo u travnju iz borbenog stroja divizije izbačeno je oko 400 boraca i rukovodilaca.³²³

Moralno-političko stanje bilo je u pozitivnom trendu, premda su brigade bitno izmijenile svoj sastav novim borcima i novim mlađim i neiskusnijim komandirima i partijsko-političkim rukovodiocima, tako da su mnoge vodove, pa čak i čete, vodili najhrabriji borci, desetari ili mlađi vodnici. Parola “čuvaj glavu” mogla se primijetiti samo u rijetkim slučajevima kod novomobiliziranih vojnika.

Ali, u travnju je primijećeno i nekoliko slučajeva nebudnosti s dosta teškim posljedicama, a isto tako i nekoliko primjera grublje povrede vojne dužnosti, a neke su već opisane.

Zbog takvih slučajeva partijske ćelije su u travnju isključile šestoricu komunista iz Partije. U Turopoljsko-posavskom odredu isključena su tri člana iz KPJ, jer su dopustila da im se četa na jednom zadatku izmakla iz ruku, što je bila prilika za nekolicinu boraca da dezertiraju. U Žumberačkoj brigadi isključeni su iz KPJ: referent saniteta bataljona zbog toga jer je u jednom teškom trenutku, obuzet panikom, ostavio teško ranjenog druga koji je kasnije uslijed gubitka krvi - podlegao; pomoćnik komesara bataljona je kukavički pobjegao s položaja baš onda kada je trebalo da osobnim primjerom ohrabri borce da izdrže; komesar bataljona predložen je za isključenje iz KPJ i smjenjivanje sa dužnosti jer je u jednom teškom

³²² Mjesečni izvještaj Štaba T-PO za travanj 1945. Štabu 34. divizije i oper. izvještaj Štaba Posavskog odreda br. 44 od 30. IV 1945. Štabu 34. divizije o aktivnostima u travnju 1945. godine. A VII, Fond NOB, br. reg. 56-2/6, k. 1225.

³²³ Lista gubitaka 34. divizije za travanj 1945. godine: 59 poginulo, 232 ranjeno i 52 nestalo. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 56-2/2, k. 1225.

*Dio izdavačke djelatnosti u jedinicama
34. divizije*

sko-politički rad zadnjih mjeseci u priličnoj mjeri zapušten. Cesti, dugi i zamorni pokreti i borbe kojima je bio ispunjen cijeli travanj, nisu omogućili da se provede plan vojnog i političkog obrazovanja, da se brižljivo razmotre pojave i problemi dok su još u začetku. Bataljonski biro, partijske ćelije i skojevski aktiv, nisu imali prilike za sastanke i kritiku negativnih pojava što su se tokom dugih pokreta i borbi pojavljivale. Potrebe za teorijskim obrazovanjem i odgojem bile su, s obzi-

trenutku povukao bataljon s položaja, čime je ugrozio obranu ostalih jedinica. Neodgovorno i netočno izvršavanje zadataka bio je razlog da se jedan sekretar partijske ćelije u brigadi "FOS", smijeni s položaja i uputi u četu za borca. Iz KPJ je isključen i komesar Artiljerijskog divizion divizije zbog prodaje jednog konja seljaku, a novac je zadržao za sebe. Nakon sudske istrage donijeta je i odluka da mu se oduzme čin i uputi u jedinicu za borca

324

Sve ove greške mogle su se dogoditi, uz ostalo, i zbog toga, što je partij-

Naslovne stranice "Novina" 34. divizije

³²⁴ Podaci uzeti iz izvještaja Divizijskog komiteta KPJ 34. divizije Centralnom komitetu KPH za april 1945. od 27. IV. 1945. AIHPRH, KP-42-II/3267.

rotn na mladost i neiskustvo većine članova partije i SKOJ-a velike, a vremena za to malo.

Ma kakvi uvjeti bili, ipak se vodilo računa o moralno-političkom liku svakog komuniste, a komuniste rukovodioca - posebice. Na visokom moralu i moralnosti zasnivala se općepriznata i prihvaćena rukovodeća uloga KPJ u jedinicama i u diviziji kao cjelini.

I to je bila jedna od poluga za jačanje borbenog morala neposredno pred odlučujući provomajski juriš za oslobođenje Karlovca.

Posljednji prvomajski juriš

34. udarna divizija osvanula je, na Međunarodni praznik rada, 1. maj 1945. godine, u slivu između rijeka Dobra i Kupa, na liniji s. Lešće-istočne padine visa Privis-Bosiljevo-Vukova Gorica. Na toj liniji zauzele su položaje za pokret sve jedinice divizije, a na osnovu Zapovijedi Štaba 2. armije, str. pov. 380, od 29. travnja 1945.

U njenom borbenom stroju bilo je 6.380 ratnika: 4.953 borca, 100 komandanata i komandira sa činom oficira, 419 partijskih i političkih rukovodilaca i 908 podoficira, naoružanih s 2.809 pušaka, 414 automata, 224 p-mitraljeza, 29 mitraljeza, 33 lakih i 14 teških minobacača, 213 pištolja, 4 tromblona, 4 PT puške, 4 PT topa 47 mm i 3 PA mitraljeza.³²⁵

Borbeni entuzijazam dosegao je vrhunac. Narastao je na općem raspoloženju koje je tog dana obuzelo i borbene redove svih divizija 1. i 3. armije što su nastupale dolinom Drave, duž bilogorskih brda i savskih ravnica na sjevero-zapad razbijajući otpor njemačkog 15. armijskog korpusa, 11. i 22. divizije, i izbivši tog jutra na liniju Ferdinandovac-Kalinovac-Sirova Katalena-Orovac-Bedenik-Bulinac, prema Koprivnici i Bjelovaru, žureći da što prije presijeku prometnicu Koprivnica-Križevci-Zagreb. Narastao je na smjelom i nezadrživom prodoru divizija 4. armije i 9. slovenskog korpusa preko Klane i Kozine, Mašuna i Divače u zonu Trsta i Slovenskog primorja gdje su započele, s prvomajskim jurišima, borbe za oslobođenje Trsta. U isto nijeme, operativne grupe divizija 2. armije hitale su ka Karlovcu i Zagiubu. Unska operativna grupa divizija (23, 28, 39. i 45. div.) svladale su tog jutra donji tok Une, lomeći otpor neprijatelja kod Dubice, Kostajnice, Dobrljina i B. Novog i počela je nezadrživ prodor na sjever prema rijeci Kupi, t.j. Sisku i Petrinji.

³²⁵ Brojno stanje 34. udarne divizije. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 5-1/5, k. 1225.

U ovoj brojci od 4.953 borca nalazi se i netom pristiglo 30 logoraša koji su s ostalih 600 logoraša (žena i muškaraca) iz Lepoglave otpremani na likvidaciju u Jasenovac. Na pruzi blizu Popovače, njih oko 100 je uspjelo noću iskakati iz vagona. Jedni su poginuli iskačući a dio preživjelih se spasio u Moslavini. Njih 30 je prihvatio Posavski odred koji ih je, prema vlastitoj želji, uputio u štab 34. divizije, komesaru Dragi Govorušiću koji je i sam bio s njima u logoru (a spašen je razmjenom). Tako se novih 30 boraca, u Bosiljevu, uključilo u jedinicu i učestvovalo je u borbama za oslobođenje Kalja i Ozlja.

Na borbeno raspoloženje utjecale su i vijesti što, svakog časa, stižu i sa savezničkih ratišta. Fašistička Hitlerova tvrđava je pregažena. Snage 1. ukrajinskog fronta Crvene armije već su imale susret, 25. travnja, s 12. američkom armijskom grupom na rijeci Elbi na odsjeku Torgana. Posljednjeg dana travnja, okončana je i velika Berlinska bitka, a životom je završio i vođa Trećeg Rajha kome su otkucavali posljednji sati. Najveći ratni zločinac svih vremena - Adolf Hitler, završio je u dubini svojeg berlinskog skloništa. Slomljena je i njemačka fronta u Italiji. Svladavši rijeku Po, angloameričke trupe prodirale su na sjever i ovladale Venecijom, prešle rijeku Pijavu i dijelom snaga produžile napredovanje duž obale k Slovenskom primorju i Soči, gdje su već stigle jedinice 4. Armije JA, u čiji sastav su ušle i jedinice 7. i 9. slovenskog korpusa s tri divizije: 30, 31. i divizijom "Garibaldi Natisone".

Svaki borac i rukovodilac 34. divizije osjećao je da omrzlom, osionom i nadmenom njemačkom fašizmu i njihovim satelitima, ustaškoj tzv. "NDH", najzad otkucavaju zadnji sati.

I ono što se s nestrpljenjem očekivalo, puklo je u 7,00 sati kao zvon. Sve jedinice 3, 4, 10. i 34. udarne divizije, krenule su na svoj prvomajski juriš. Odjeknule su eksplozije artiljerijskih granata po neprijateljevim grupacijama na položajima u rajonu Gornje Kučevice, k. 241 i Netretić, što je ostvario artiljerijski divizion divizije.

Udarnici brigade "FOS", jurnuli su ka neprijateljevim položajima na kotama: 196, 221, 205, 241 s. Maletić i već u prvom naletu ubijeno je 20 vojnika, ranjeno oko 40, a zarobljeno troje. Zajedno s njima, i udarnici Karlovačke brigade, jurnuli su na posade u Vukovoj Gorici, Tončić Selu, k. 233 i k. 221. Dijelovi iz Zagrebačkog ustaškog zdruga i 20. njemačkog lov. rez. puka dignuti su s položaja i otjerani. Šestorica vojnika je poginulo, a 20 je zarobljeno. Zaplijenjen je i mitraljez s 8.000 metaka. Tri borca KB su poginula, a petorica boraca je ranjeno.

Krajem prvog dana borbe, Štab 34. divizije poslao je Štabu 2. armije sumarni izvještaj u kojem, između ostalog, stoji: s linije Mrzljaki-k. 221 (Vučkovka)-k. 225, k. 223, k. 196, brigade su izbile na liniju s. Straža-Grubešić-Tončić Selo-šuma Ripnjar-k. 199. Neprijatelj drži liniju Ladešić Draga-Gornje Kučevice-k. 179-Crkveno Selo. Mi produžujemo s napadom. U toku borbi neprijatelj je imao 30 mrtvih i nepoznat broj ranjenih, a zarobljena su dva vojnika, Naši gubici do 17 sati: 5 mrtvih i 25 ranjenih. Po izjavi zarobljenika, na našem pravcu ima dvije ustaške bojne (1. i 2. bojna 23. prometnog zdruga u jačini 900 vojnika) i bataljon Jägera, kojeg drže u s. Netretić.³²⁶

Na prvomajski praznik, na sasvim suprotnoj strani, na cesti Karlovac-Zagreb oglasio se i Turopoljsko-posavski odred. Napadnut je kamion

³²⁶ Izvještaj Štaba 34. divizije, pisan rukom, Štabu 2. armije u 17,30 dana 1. svibnja 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 52/2, k. 1225.

ustaša iz 23. ustaškog zdruge. Ubijena su 4 ustaše i zaplijenjen p-mitraljez. Istovremeno, drugi dio odreda upao je u s. Draganić. Zarobljena su 24 domobrana sa 23 puške i 870 metaka...

Ali, najdraža prvomajska vijest bila je: Jedinice 4. armije ušle su u Trst!...

Na dijelu naše fronte, čija se linija savijala oko Karlovca, između Mrežnice i Dobre, 3. divizija je svladala neprijateljevu vanjsku obranu kod Generalskog Stola i produžila nadiranje prema Zvečaju i Dugoj Resi. Na dijelu fronte između Korane i Mrežnice, 4. divizija je ovladala neprijateljevim položajima na liniji Cerovac-Barilović i izbila na liniju s. Venac, Bušiče, k. 213 i nastavila prodor prema Karlovcu. Na desnom krilu Karlovačke grupe divizija, 10. udarna divizija, odbacila je neprijateljeve snage s vanjske obrane Karlovca na odsjeku Skakavac-Vukmanić i Tušilović i nastavila pritisak na Karlovac s jugo-istočne strane.

Noć 1./2. svibnja iskorištena je za manji odmor, sređivanje i popunu. Napad je produžen 2. svibnja u 7,00 sati i trajao je do podne. Brigada "FOS" jumula je na neprijateljeve položaje koji su branjeni jednom ustaškom bojnom i četom Nijemaca u rajonu Crkvenog Sela, s. Cučki, k. 226, Begunja i s. Grdašić. To je bio oštar okršaj. Ubijeno je 25 vojnika, ranjeno 53, a zarobljeno 16 ustaša. Zaplijenjeno je 16 pušaka s 5.650 metaka, jedna kola natovarena ratnim materijalom, laki minobacač s 35 mina. U tom okršaju trojica boraca brigade "FOS" hrabro su dali svoje živote, a 21 je ranjen.

Prodirući na pravcu Kučevica, Vinskog Vrh i Netretića, KB tukla se i obračunavala sa 1, 2. i 3. bojnom Zagrebačkog zdruge, jednom četom legionara i dvije čete Nijemaca (Jägerovaca) i odbacila ih s tih položaja. Ubila je 4 vojnika, a 20 zarobila. Dvojici drugova iz KB bila je to posljednja borba, a 4 su ranjena.

Borba je nastavljena i 3. svibnja u 04,00 i trajala je nepun sat. Brigade 34. divizije svladale su najjače točke u neprijateljevoj obrani u slivu između rijeka Dobra i Kupa i izbile na liniju k. 204-Vinski Vrh-Netretić-Mali Modrušpotok, istjerale neprijatelja preko Dobre, presjekle cestu Karlovac-Netretić-Metlika i otvorile put za brz prodor lijevom obalom rijeke Dobre u Stative-Jaškovo-Mali Erjavec-Zorkovac i Ozalj na Kupi.

Istovremeno, 3, 4. i 10. divizija, pritisnule su neprijateljeve snage svojim jurišima s jugo-zap., južne i jugo-ist. strane. Deseta divizija prešla je Kupu kod s. Brođani i na tom odsjeku učinila mostobran. Ostale divizije, skršile su bližu obranu Karlovca na liniji: Cerovac-Duga Resa-Novigrad na Dobri. Za nastavak operacije, 3. svibnja, Štab 34. divizije izdao je novu zapovijed u kojoj se razrađeni zadaci u vezi oslobođenja Ozlja i Zorkovca.³²⁷

³²⁷ Zapovijed Štaba 34. divizije, op. br. 65. od 3. V 1945. za izbijanje na prostor Ozalj-Gornje Pokupje i zauzimanje mostova na Kupi. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 10-1/1, k. 1225.

Na tom sektoru, prema obavještajnim podacima, nalazile su se ove snage:

- u Ozlju, Posadna ustaška bojna s 3 satnije (čete) jačine oko 500 vojnika, s 5 mitraljeza, 14 p-mitraljeza, 2 teška minobacača, 1 PT top i 2 brdska topa;
- u Gornjem Pokuplju, ustaška satnija i u s. Zorkovac, također ustaška satnija.

Opći zadatak brigada i artiljerijskog diviziona, prema zapovijedi Štaba divizije za 3. svibnja, je glasio:

“Izbiti na prostor Ozalj-Pokuplje, zauzeti most na Kupu i blokirati povlačenje njemačkih snaga iz Karlovca preko Metlike. Pod povoljnim uvjetima preći Kupu i ugroziti prometnicu Karlovac-Zagreb”.TM

U skladu s ovom zapoviješću, brigade su dobile ove zadatke:

1. Karlovačka brigada će produžiti nastupanje lijevom obalom Dobre, i osigurati sve prilaze rijeci Kupa te izvršiti pripreme za prelazak Kupe i prodor prema cesti Karlovac-Zagreb. Desno, u rajonu Stative, postaviti će vezu s jedinicama 2. armije (3. divizija) i ispitati situaciju u rajonu s. Zadarje.

2. Žumberačka brigada će izvršiti pokret preko sela Netreći i Breznik, sa lijevom bokom preko s. Lipnik, na prostor Oštri Vrh-s. Novaki i napasti Ozalj iz sjv.-zap. pravca.

3. Brigada “FOS” će izvršiti pokret na prostoru sela Svetica, Breznik i Erjavec, a zatim će, zajedno sa ŽB, napasti Ozalj na sektoru ceste s. Kamanje-Ozalj, isključno, pa desno do linije sela Lukšić, Podgraj i Kurilovac, zaključno.

4. Artiljerijski divizion će izvršiti pokret pravcem: sela Pišćetke, Grdun, Polaki, Jaškovo, Mali Erjavec i Svetice. Postaviti će izviđače za nadgledanje Ozlja, Zorkovca i Pokuplja i postaviti vezu s KB.

5. Četa za vezu divizije, postaviti će tei. linije sa štabovima brigada i između štabova divizije i 2. armije. Dolaskom na sektor Ozalj-Zorkovac, štabovi će se rasporediti: Štab KB u s. Mali Erjavec, Štab brigade “FOS” u s. Skotovice, Štab ŽB na Oštri Vrh, a Štab 34. divizije u s. Veliki Erjavec.

6. Početak napada 4. svibnja 1945.

U zapovijedi Štaba 34. divizije regulirani su i drugi elementi:

- Divizijsko previjalište smjestiti u s. Pišćetke;
- Kirurška ekipa divizije biti će u s. Netreći, a ranjenike evakuirati u Ogulin;
- Intendanturu divizije smjestiti u s. Pišćetke, a ishranu jedinica organizirati po selima ...

Oslobođenje drevnog grada Ozlja i s. Zorkovca

Odmah po prijemu divizijske zapovijedi, K brigada, predvođena komandantom Borisom Balašem i komesarom, Rafkom Taborom, sjurila se dolinom rijeke Dobre i izbila u blizinu desne obale Kupe na dionici G. Pokupje-Zorkovac. Gotovo iz pokreta 4. bataljon udario je ravno na stanicu Zorkovac, a nju je branila satnija iz 10. ustaške bojne. Ustaše su istjerani. U kratkoj ali oštroj borbi zaplijenjen je 1 p-mitraljez s 500 metaka. Dva borca KB su poginula, a 19 ih je ranjeno.

Brigada “FOS”, predvođena komandantom Milanom Tojagićem³²⁹ i komesarom Ahmetom Dalibegovićem i ŽB pod komandom Ljubana Ajdinovića i komesara Tome Dejanovića stigle su blizu drevnom gradu Ozlju i razvile se u borbeni poredak za napad. S južne strane, na osnovu naknadnog naređenja Štaba 34. divizije, pridružuje se i 1. bataljon KB. Nakon kratke pripreme obje brigade kreću 4. svibnja 1945. na svoje jurišne položaje. Približavale su se pod vatrenom zavjesom artiljerije i minobacača.

Točno u 10 sati, obje brigade i 1. bataljon KB, jumule su na bedeme drevnog grada čije se ime spominje iz 13. stoljeća, kada je proglašen slo-

Artiljerci Žumberačke udarne brigade na domaku Ozlja, 4. svibnja 1945.

³²⁹ TOJAGIĆ Đ. MILAN, rođen 1924. godine u selu Globočica, Gračac. U NOB stupio 23. VII 1941. Prvoborac. U nizu borbi isticao se hrabrošću i požrtvovnošću. Te svoje osobine potvrđivao je i u toku obavljanja dužnosti zamjenika komandanta, a potom i komandanta brigade “Franjo Ogulinac Seljo”, koju je vodio iz borbe u borbu, od veljače 1944. do pobjedonosnog ulaska u Jastrebarsko, 8. svibnja 1945. godine.

Njemački topovi u rukama Udarne karlovačke brigade

bodnim kraljevskim gradom. Iza njegovih zidina živjeli su i vladali poznati hrvatski feudalci, Babonići (1280), pa potkraj 14. stoljeća knezovi Frankapani, a sredinom 15. stoljeća i knezovi Zrinski, poslije kojih su u posjed starog grada dolazili i drugi feudalci: Perlas, Bathyany, Thun-Taxis i drugi. Kod Ozlja se nalazi i hidrocentrala na Kupi. Koliko god su je partizani tokom rata željeli razoriti da ne služi ustašama i okupatoru, sada, na dan konačnog oslobođenja, svima je bilo na srcu da je sačuvaju, ali zato valja djelovati brzo, da se neprijatelj spriječi i da ne učini još jedan zločin.

Ustaška posadna bojna nije u Ozlju sačekala udar brigada, već je digla sidro iz svojih busija i u paničnom bijegu povukla se iz drevnog grada. Njezini zaštitnički dijelovi su, nakon nepuna dva sata borbe, pobijeni ili zarobljeni. Na pravcu djelovanja brigade "FOS", zarobljeno je 46 vojnika, a ubijeno je 16. Zaplijenjena su 2 topa s 298 granata, 46 pušaka s 58.000 metaka, 7 mitraljeza, 14 p-mitraljeza, 80 nagaznih mina, 300 mina za laki i teški minobacač, 24 ručne bombe i veće količine drugog ratnog materijala. Samo dva borca su ranjena.

Na pravcu napada ŽB ubijeno je 40 vojnika, zarobljeno 45, a zaplijenjeno 2 topa, 2 mitraljeza, 34 puške s 8.000 metaka, jedan borac ZB je ranjen.³³⁰

³³⁰ Mjesečni operativni izvještaj 34. div. Štabu 2. armije za svibanj 1945. A VII, Fond NOB, br. reg. 58-3/2, k. 1225.

Svoj dio zadatka, likvidiranje posada u selima Zorkovac i G. Pokupje, karlovački udarnici (2. 3. i 4. bataljon) izvršili su u noći, do zore 4. svibnja. Zadatak nije bio osobito težak, jer su se posade na vrijeme izvukle prema Mahniću, zadržavši samo zaštitne dijelove koji su se branili, koristeći bunker na prilazima kupskom mostu. Nakon svladanja tog otpora, pri čemu poginule dva borca, dva Stjepana, Benković i Zivičnjak, dok ih je 19 ranjeno, među njima i komandant 2. bataljona Stevo Kličković. Karlovački udarnici učinili su mostobran na lijevoj obali rijeke Kupe.

Borbama vođenim u slivu između rijeka Dobra i Kupa, od početka operacije 1. do 4. svibnja, pohodom s linije Privis-Bosiljevo-Vukova Gorica do izbijanja na Kupu na odsjeku Ozalj-Zorkovac, 34. divizija je razbila 1. i 3. bojnu Zagrebačkog zdruge, Kompaniju Nijemaca, 3. bojnu ustaškog posadnog zdruge i 10. ustašku bojnu. U jurišima na položaje neprijateljevih jedinica, ubijena su 143 vojnika, a 100 ih je zarobljeno.

Tokom borbi zaplijenjeni su: top-haubica od 100 mm, 8 mitraljeza, minobacač 81 mm, 127 pušaka sa 400.000 metaka, 80 nagaznih mina, 400 kg eksploziva, 98 granata za PT top 37 mm, laki minobacač i druga vojna oprema.

U tom vremenu poginulo je 16 boraca udarnih brigada, a 56 je ranjeno. Utrošeno je 700 grana za top 75 mm, 50 granata za PT top 37 mm, 50 granata za top 47 mm, 800 mina za teški i 300 mina za laki bacač. Utrošeno je 80.000 metaka za puške i mitraljeze.³³¹

Oslobođenjem Ozlja i Zorkovca, 34. divizija zatvorila je prometnu žilu kucavicu što iz Karlovca vodi na sjever do Ozlja i Metlike i dalje u Sloveniju i učinila sve uvjete za prelazak Kupe i prodor prema cesti Karlovac-Zagreb sa jugo-zap. strane. Prodorom na tom pravcu, ubrzo bi došlo i do spajanja sa snagama 10. divizije, što znači potpuno okruženje neprijatelja u Karlovcu i presijecanje odstupnica za izvlačenje prema Jastrebarskom, t.j. Zagrebu i Samoboru.

Neprijatelj je, što je i prirodno, uočio tu opasnost pa već 5. svibnja počinje s intenzivnim izvlačenjem iz Karlovca prema Jastrebarskom i dalje preko Plešivice u Samobor, a jednom kolonom prema Zagrebu. Požurio je izvlačenje i zbog ugrožavanja od strane Unske operativne grupe divizija 2. armije, koja je izbila na desnu obalu Kupe i prijeti, svakog časa, da će ući na teritorij Pokuplja kamo je još 2. svibnja stigla i mješovita grupacija od oko 2.000 ustaša Luburićevaca, gestapovaca, četnika i Nijemaca, radi prihvata snaga koje se povlače iz Siska preko Karlovca prema Zagrebu. Toj grupaciji, bio je na putu, usamljeni i nejak 1. bataljon Posavskog odreda na sektoru s. Kravarsko.

Ta neprijateljeva mješovita grupacija zauzela je položaje na liniji: s. Kravarsko k. 239-k. 244-s. Žitkovčica-k. 226-Kozjača. Posavski odred

³³¹ Iz operativnog izvještaja Štaba 34. divizije br. 68 od 6. V 1945. Štabu 2. armije o borba-
ma vođenim od 1.-5. svibnja 1945. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 55-1/2, k. 1225.

držao je borbeni dodir s njima kroz tri dana 2, 3. i 4., a 5. svibnja spojio se sa jedinicama iz Unske operativne grupe, koje su djelovale na začelja neprijateljevih kolona na sjever, pa su tako stupile na teritorij Vukomeričkih gorica i Turopolja, nastojeći da što brže izbiju i presijeku prometnice Karlovac-Zagreb i Zagreb-Samobor i probiju dalje na sjevero-zapad.

Petog dana borbe, divizije Karlovačke operativne grupe, izbile su u karlovačka predgrađa i noću 5./6. svibnja krenule u opći napad na grad. Treća i 4. divizija cijeli su dan imale oštre ulične borbe. Šestog svibnja u gradu je slomljen otpor. Neprijatelj se nastavio braniti na sjevernom brdskom dijelu, na Tropčić brdu, i to je sljedećeg dana slomljeno.

U takvim uvjetima neprijatelj je 6. svibnja, počeo užurbano izvlačenje iz Karlovca, na što gaje prisilio i prodor 23. divizije iz Unske operativne grupe kod Klinča Sela, čime je presječena njegova odstupnica prema Zagrebu. Nijemci su organizirali izvlačenje iz Karlovca postavljajući jaka bočna osiguranja na cesti Karlovac-Jastrebarsko i dalje prema Samoboru.

Situacija je zahtijevala još jaču aktivnost 34. i 10. divizije da bi se neprijatelju blokiralo izvlačenje. Rješenje je bilo u spajanju snaga 34. i 10. divizije oko ceste Karlovac-Draganić. S tim u vezi, Štab 2. armije izdaje Naređenje da obje divizije, odlučno napreduju u susret jedna drugoj, a prema s. Draganići.

U duhu tog zadatka Štab 34. divizije daje naređenja potčinjenim jedinicama za djelovanje 5. svibnja i dalje.³³²

U skladu s tim naređenjem:

- ŽB treba odmah krenuti pravcem sela Bresarić, Brlenić, Draganić, s planom da razbije bočna osiguranja na liniji Carski Breg-Vukšin Šipak i ostvari uvjete za izbijanje na cestu Karlovac-Zagreb i spajanje s 10. divizijom;
- Brigada "FOS" treba s dva bataljona djelovati pravcem: sela Krupače, G. Kupčina, Izimje, Čeglje i Novaki, i zaštititi lijevi bok ŽB, te ugrozi cestu Karlovac-Zagreb na dionici sela Čeglji-Novaki;
- KB je ostala na sektoru sela Zorkovac i G. Pokuplje. S te pozicije ona treba pomoći akcijama ŽB na prostoru Vukšin Šipak i, pripremiti za prelazak Kupe kod Zorkovca radi izbijanja na cestu Karlovac-Zagreb.

U duhu tih zadataka brigada, artiljerijski divizion je trebao da s dvije brdske baterije zauzme vatrene položaje u rajonu s. Brezarić, radi podrške ŽB, a po potrebi i ostalim jedinicama. Haubica 100 mm, ostavljena je kod Karlovačke brigade, i njenom vatrom trebalo je podržati napad ŽB na neprijateljeva bočna osiguranja u rajonu sela Carski Breg i Vukšin Šipak.

Za vrijeme provođenja ovih naređenja raspored štabova bio je: Štab

³³² Naređenje Štaba 34. divizije, op. br. 65 od 5. V 1945. podređenim jedinicama za djelovanje općim pravcem s. Krašić - s. Draganići radi spajanja s 10. divizijom u rajonu Draganići. Arhiv VII, Fond NOB, br. reg. 11-1/1, k. 1225.

divizije, u selu Krašić; brigade “FOS”, u selu Brezarić, a KB, u selu Mali Erjavec. Intendantura divizije trebala je organizirati prehranu brigade preko Komandi područja Karlovac i Žumberak.

Nakon izdavanja svih naređenja, 34. divizija je s dvije svoje udarne brigade, Žumberačkom i “FOS”, prešla Kupu i 5. svibnja izbila na prostor sela Brlenić i Gornja Kupčina. Tom prilikom našla se u nejasnoj i varijabilnoj borbeno-taktičkoj situaciji. Njemačka 104. divizija se već izvlačila iz Karlovca prema Zagrebu. Njena glavnina se okupila sjeverno od Karlovca, u okružju Donjeg Pokuplja i šume Orlovac, s namjerom da krene prema Zagrebu. Radi osiguranja povlačenja glavnine pravcem Karlovac - Zagreb, neprijatelj je postavio jaka bočna osiguranja na liniji sela: Mahićno-Tuškan-Vukšin Šipak-Gornja Kupčina-Petrovina-Sv. Jana-Plešivica, što je značilo, povlačenje i prema Samoboru. Osiguranje su držala dva bataljona Jägersatz Regimente (njemačkog rez. lov. puka), puk gestapovaca i dvije ustaške bojne.

Ovi obavještajni podaci su govorili da će se, naše brigade u nastojanju da se probiju do ceste Karlovac-Zagreb u susret 10. diviziji, suočiti s oštrim otporom jakih bočnih osiguranja koja će se žrtvovati za spas i izvlačenje glavnine. A to je također značilo, da će i posljednji dani do pobjedničkog trijumfa, biti obilježeni s vrlo teškim okršajima. Ta su se predviđanja pokazala točnim.

Tokom noći, 5./6. svibnja, Žumberačka i “FOS” brigada izbile su na liniju: Trešćerovac-Seljansko Selo-Carski Breg-Gornja Kupčina. Lijevo krilo divizije, brigada “FOS” tokom je noći odbacila neprijateljevo bočno osiguranje mješovitog sastava: ustaše, domobrani, četnici i Nijemci, iz Gornje Kupčine, a zatim se odmah probija i na cestu Karlovac-Zagreb kod sela Čeglje. Ali, neprijatelj je oštro reagirao. Protunapadom je odbacio brigadir “FOS” sa te prometnice.

ŽB se svojski trudila razbiti neprijateljeva bočna osiguranja na liniji Carski Breg-Seljansko Selo-Trešćerovac. Dva puta je vladala tom linijom, ali je oba puta, oštrim protunapadima odbacena sa osvojenih položaja. Pri tome je imala 4 poginula, 20 ranjenih i 13 nestalih.

U to vrijeme stiže jak pritisak 10. divizije, nadirući iz pravca Rečice prema Draganiću. Radi pružanja podrške tom pokretu, KB, koja je bila ostala na desnoj obali rijeke Kupe u rajonu s. Zorkovac, čuvajući most na Kupu, uputila je svoja dva bataljona preko Kupe sa zadatkom da pomogne proboj bočnih osiguranja kod Draganića.³³³

U pozadini grupacije što se izvlačila iz Karlovca, na Vukomeričkim Goricama, aktivirao se Posavski odred. Napao je neprijateljeve snage na sektoru Kozjače i izbacuje ih s položaja. Ubio je 13 vojnika, ranio veći

³³³ Iz izvještaja Štaba 34. divizije op. br. 67 od 6. V 1945. Štabu 2. armije. A VII, Fond NOB, br. reg. 55-3/3, k. 1225.

broj, a 5 ustaša je zarobio. Zaplijenio je tri “Flaka”, 12 pušaka, 7 bicikla. Odred je imao 7 ranjenih boraca.

Trećeg dana borbe, po oslobođenju Ozlja i Zorkovca, u rano jutro 7. svibnja, završene su borbe za oslobođenje Karlovca. U borbenim redovima 34. divizije rascvjetala se radost. Ali za veliko radovanje još nije bilo vremena, jer su se i pred njenom frontom razbuktale oštre borbe.

Brigada “FOS” našla se na položajima Žumberačke brigade. Napala je, uz podršku Artiljerijskog diviziona, mješovitu grupaciju ustaša, domobrana, četnika i Nijemaca, na prostoru Čarki Breg, Draganić, Čeglje, Izimje, i odbacila ih s položaja te odmah počela s gonjenjem. Tokom tih borbi imala je 4 poginula i 22 ranjena. Za to vrijeme Karlovačka brigada napala je kod crkve Sv. Juraj u Draganiću grupaciju od oko 2.000 Nijemaca, ustaša i gestapovaca. Neprijatelj je odstupio prema Jastrebarskom. U toj borbi poginula su tri borca KB, a 7 ih je ranjeno.

Junačka smrt komandanta ^vŽB, Ljubana Ajdinovića³³⁴

Dok su brigade, “FOS” i Karlovačka, obračunavale s zaštitnicama na potezu Carski breg, Draganići, Čeglje i Izimje, ŽB, predvođena hrabrim komandantom Ljubanom Ajdinovićem, krenula je shodno naređenju Štaba divizije, ubrzanim pokretom na, njoj dobro poznato, žumberačko gorje, prema Sv. Jani i Plešivici, kamo su stizale i snage 23. divizije UOG, s namjerom da blokiraju odstupnicu cestom preko plešivičkog planinskog masiva, prema Samoboru. Žumberački udarnici izveli su, iz pokreta, oštar napad na mješovitu neprijateljevu grupaciju kod Sv. Jane i Plešivice. U silovitom naletu neprijatelj je zauvijek istjeran s vrhova partizanskog i rodoljubivog Žumberka, ali - pobjednička pjesma sa žumberačkih visova zastala je u grlu boraca. Kroz borbene redove Žumberačke brigade odjeknula je tužna vijest: U posljednjoj borbi izgubio je život njihov omiljeni i hrabri komandant Ljuban Ajdinović.³³⁵ Koliko je on truda uložio da bi, od onih teških ustaničkih dana 1941., stigao do ove posljednje ratne godine, do svoje posljednje borbe, 8. svibnja, tu na vrhu Plešivice. I baš na tom mjestu sustiglo gaje neprijateljevo tane.

Više nego tragičan trenutak koji je izazivao suze u očima hrabrih Žumberčana baš onda kada dolazi vrijeme velikih proslava i radovanja.

³³⁴ AJDINOVIĆ S. LJUBAN, rođen 1920. u selu Bović, kod Vrginmosta na Kordunu. Prvoborac. U NOB stupio 14. VII 1941. godine. U partizanskim jedinicama obavljao komandirske, komandantske i štabske dužnosti. Svoje rukovodne sposobnosti naročito je dokazao na dužnosti komandanta 3. bataljona brigade “FOS”, zatim na dužnosti operativnog oficira u štabu te brigade, nakon čega je smjelo stao na čelo Žumberačke brigade baš u času kada je ona proživljavala, zbog nesretnog gubitka svog 1. bataljona u borbi kod Donje Kupčine, veliku krizu. Pod rukovodstvom komandanta Ajdinovića brigada se brzo oporavila i postala uzoran vojni kolektiv.

Tog dana, brigada “FOS” nastavlja s gonjenjem neprijatelja što se kreće cestom prema Jastrebarskom, skupljajući zarobljenike i ratni materijal. Zarobila je 18 neprijateljevih vojnika i zaplijenila 5.000 metaka, 100 granata za top 100 mm, 180 granata za PT top 37 mm, 48 mina za teški minobacač, 40 granata za top 65 mm, 4 mitraljeza, 15 pušaka, 150 ručnih bombi ...

Vršeci napadne udare i pritiske na jake neprijateljeve kolone u odstupanju, brigada “FOS” ušla je u Jastrebarsko 8. svibnja i donijela mu slobodu.

U tom njenom pohodu tri su borca izgubili živote.

Zagreb je oslobođen!

U tom času s Vukomeričkih Gorica opet se oglasio Posavski odred i njegov agilni komandant Dragan Laćan. Borbeno-taktička situacija brzo se mijenjala. I nemajući neposredne veze s udaljenim Štabom 34. divizije, bez oklijevanja, samoinicijativno, pridružio se divizijama Unske operativne grupe (23. srpska, 28. slavonska, 39. bosanskai 45. srpska), koje su nakon što su oslobodile Sisak i Petrinju, prešle Kupu, stupile na teritorij Posavine, Turopolja i Pokuplja, žureći na sjever da presijeku prometnicu Karlovac-Zagreb kod Zdenčine, Klinča Sela i na rijeci Savi prema - Zagrebu. Napredujući, uz bok jedinica 28. slavonske i 45. srpske divizije, Posavski odred pohitao je uključiti se u borbu za oslobođenje Velike Gorice. Do borbe, međutim nije došlo, jer je neprijatelj na vrijeme odstupio, povlačeći se brzo na sjever, prema Zagrebu i Samoboru. Odred je produžio prema Zagrebu, nastojeći ne zaostati za borbenim kolonama 28. i 45. divizije.

**VOJNO I POLITIČKO-PARTIJSKO
RUKOVODSTVO 34. UDARNE DIVIZIJE
4. KORPUSA NOVJ**

STAB DIVIZIJE	
Komandant	Martin DASOVIĆ;
Komesari	Drago GOVORUŠIĆ, Franjo KNEBL;
Načelnici štaba	Augustin ADAMIK, Boris BALAŠ, Milutun KARAŠ, Dušan PEKIĆ;
Zamjenici komesara	Dane LIVADA, Božo RKMAN;
Operativni oficiri	Augustin ADAMIK, Drago KOPIJAR;
Obavještajni oficiri	Josip KOVAČIĆ, Miloš CAREVIĆ (zam.).
DIVIZIJSKI KOMITET KPJ	
Sekretari komiteta	Dane LIVADA, Božo RKMAN;
Članovi	Franjo KNEBL, Drago GOVORUŠIĆ, Rafael TABOR, Savo TESLA, Stjepan BOŽIĆ, Milan VUKOTIĆ, Vilim HERCEG, Rudolf PRUNER, Ivan KATUŠIĆ, Janko FURDEK, Rudolf LUKIN, Mato MIHIĆ, Karlo BABIĆ, Stjepan PAPA.
POLITIČKI ODJEL	
Rukovodilac	Drago GOVORUŠIĆ;
Članovi	Slavko BOROJEVIĆ, Petar ERDELJAC, Stjepan NOSEK, Dušan LIVADA, Petar LAMZA, Danko JARNJEVIĆ, Drago POLJAK.
INTENDANTURA	
Načelnici	Krešo HAJDIC. Milan, KRALJ, Bogdan KRGA;
Pomoćnici	Milivoj GABERŠNIK, Bogdan KRGA;
Intendant prehrane	Ivan CAGANIĆ;
Intendant odjevne grupe	Franjo LEVAK;
Intendant garnizone gr.	Dragutin TRAMŠEK.
SANITET	
Načelnici	Edo PREDANIC. Milan KOSANOVIĆ, MATOVINOVIĆ, Miljen IVŠIĆ, Lojzek STANIŠIĆ, Juraj PERIN;
Komesar prihv. bolnice	Dragica TIBOR.
OFICIRI OZN-e	Dušan SABOLOVIĆ, Ivica RAPIĆ.

Brigada “Franjo Ogulinac Seljo”

STAB BRIGADE	
Komandanti	Ivan MLADEN, Milan TOJAGIĆ;
Komesari	Marijan BADEL, Ahmed DALIBEGOVIĆ;
Zamjenik komandanta	Milan TOJAGIĆ;
Zamjenici komesara	Drago GOVORUŠIĆ. Božo RKMAN i Savo TESLA;
Načelnici štaba	Drago KOPIJAR, Feodor ŠKRINJAR FEDA, Nebojša TRKULJA, Mirko VUKOVIĆ;
Operativni oficiri	Ljuban AJDINOVIĆ, Đorđe TARBUK, Julije VESELJKO;
Informativni ofiviri	Miloš CAREVIĆ, Ivan ROZNER, Dragutin SUBAŠIĆ, Vladimir VALJAN;
Obavještajni oficiri	Valent BERTIĆ, Josip CRNIĆ;
Intendanti	Vlado KRALJEVIĆ, Ilija NOVAKOVIĆ, Ignac PIPIĆ;
Sanitet	Stefan STEFČI;
Omladinski rukovodioci	Petar LAMZA, Drago POLJAK, Mijo ŽERAVICA.
KOMANDE BATALJONA	
Komandanti	1. bat.: Pavao RADOVIĆ, Jovo ROMANIĆ, Kazimir PLEPELIĆ, Stjepan ŠTOS, Stanko TAČKOVIĆ; 2. bat.: Julije VESELJKO, Mile BUĆAN, Vladimir VALJAN, Mirko VULJETIĆ, Eduard SMETKO; 3. bat.: Ljuban AJDINOVIĆ, Stanko TAČKOVIĆ, Lovro BABIĆ, Daniel GRČIĆ, Ante LOKAS, Stanko NEVAJDA; 4. bat.: Stjepan ŠTOS, Danijel GRČIĆ, Mile LAJIĆ, Eduard SMETKO, Miloš CAREVIĆ.
Komesari	1. bat.: Dušan KRIST, Franjo BOBESIĆ, Karlo BABIĆ, Rudolf LUKIN, Lovro GUŠTIN, Srećko STEINBURG, Stjepan HRESTAK, Zdravko GREPL; 2. bat.: Josip CRNIĆ, Stevo MITIĆ, Ahmed DALIBEGOVIĆ , Mato MIHIĆ, Nikola ROBIĆ; 3. bat.: Ivan SREBRIĆ, Drago GOVORUŠIĆ, Stjepan

	CAGANIĆ, Mihajlo ŠPIŠIĆ, Vlado KIRETA, Ante LOKAS Rudolf LUKIN, Mirko KATULIĆ; 4.bat.: Ante LOKAS, Nikola MRAKOVIĆ, Stevo ŠPIŠIĆ, Lovro GUŠTIN, Matija BOŽIĆ.
Zamj. k-danta bataljona	1. bat.: Vaso TEPŠIĆ, Stanko TAČKOVIĆ, Daniel GRČIĆ, Slavko SKORUPAN; 2. bat.: Mile LAJIĆ, Mile BUČAN, Lovro BABIĆ, Ivan MASLAK, Dušan MILJKOVIĆ, Tomo KUŠTREB; 3. bat.: Drago LAČAN, Josip ŽOKALJ, Ivo MARAKOVIĆ, Stanko NEVAJDA, Karlo MEVALD; 4. bat.: Daniel GRČIĆ, Mirko VULJETIĆ, Lovro BABIĆ, Stjepan BEDEKOVIĆ, Dragutin BELEC.
Pomoćnici komesara	1. bat.: Karlo BABIĆ, Nikola GREGORIN, Miša BRANISAVLJEVIĆ, Tripo STANIČIĆ; 2. bat.: Mato MIHIĆ, Dragutin PILAŠ, Juraj KRIŽAN, Tomo LADIŠIĆ, Mijo FIOLIĆ, Marko KRALJIK, Stjepan NESEK; 3. bat.: Juraj MIKULIĆ, Stjepan CAGANIĆ, Josip DETELIĆ, Savo TESLA, Ivan FIOLIĆ; 4. bat.: Janko MATKOVIĆ, Janko SAMARDŽIJA, Tomo LADIŠIĆ.
PRATEĆA ČETA	
Komandiri	Franjo BELAŠIĆ, Daniel VLADIĆ, Drago POPOVČIĆ, Vjekoslav GERVAJS, Daniel PREDOJEVIĆ, Stjepan BEDEKOVIĆ;
Komesari	Andrija CVETKOVIĆ, Dragutin BADOVINAC, Ignac PIPIĆ, Juraj TOPOLJNJAK, Mirko KATULIĆ, Zdravko GREPL, Janko REBA;
Zamj. komesara	Daniel ŽUČAK, Karlo TOMLJENOVIĆ, Duro KRULJAC, Vid VLAHOVIĆ.
ČETA ZA VEZU	
Komandir	Dane VOJVODIĆ;

Komesari	Josip NOVOSELEC, Ivan KOSMANIĆ, Zlatko ŠTIMEC; ^
Zamjenici komesara	Ivan KOCMANIĆ, Danica PREDOVIĆ.
INZINJERIJSKA CETA	
Komandiri	Antun ŠOPAR, Aleksandar SOB AT;
Komesari	Viktor LONČARIĆ, Nikola ROBIĆ, Josip PETRANOVIĆ;
Zamjenici komesara	Ivan ZAGORAC, Pavao POŽGAJEC.

16. Omladinska brigada “Joža Vlahović”

ŠTAB BRIGADE	
Komandanti	Rade KNEŽEVIĆ-TIHI, Nikola SUŽNJEVIĆ, Đuro DULIĆ, Milan POP AR A;
Zamj. komandanta	Đuro DULIĆ;
Komesari	Marijan CVETKOVIĆ, Dragutin BOBETKO-MAGA;
Zamj. komesara	Todor MILOJEVIĆ, Drago GOVORUŠIĆ, Porin DREZGA;
Načelnici štaba	Lazo VOLAŠ, Milan POPARA.

KOMANDE BATALJONA	
Komandanti	Marko ANTONIĆ, Stevo BEGOVIĆ, Stojan BREZANOVIĆ-ČVORAK, Mijo BUTKOVIĆ, Zijad ČAMDŽIĆ, Dušan ĐURIĆ, Pane NJEŽIĆ, Šefik KAPETANOVIĆ, Uroš KESIĆ, Franjo KIŠ, Stojan KOMLJENOVIC- ČOKA, Milan KOMLENAC-ČAMAC, Marko OPAČIĆ, Gabro PAVLOVIĆ, Ivica PEŠUN, Vojin POPOVIĆ, Đuro PRILIKA-ĐUKA, Vlado PUŠKAREVIĆ, Jovan RADETIĆ, Milan STOJAKOVIĆ, Dragoljub STOJČEVIĆ, Dinko ŠURKALO, Milan TOJAGIĆ, Ivan TOMLJENOVIC, Milan VALENTIĆ, Branko VUKAJLOVIĆ
Komesari	Željko ALBINI, Matija BOŽIĆ, Karlo GERI, Branko FISTRIC, Milan FRANEKIĆ, Herman FURLAN, Gajo GAĆEŠA, Ivan HEDI, Savo JERIĆ, Ivan KIŠ, Stevo LAĆAN, Blaž LASIĆ, Đorđe MIROSAVLJEVIĆ,

	Petar MIŠĆEVIĆ, Ilija MRMAK, Nikola MRAKOVIĆ-UČO, Branko RESANOVIĆ, Franjo TOLVAJČIĆ, Ivan TRNSKI, Ivan TURČINOVIĆ-SURI, Mladen ZVONAREVIĆ.
Zamj. komandanta	Pavle BJELAJAC, Matija CRNEČKI, Dragutin ČAPELJ, Hamdija JAGANJAC, Petar KOVAČEVIĆ, Krunoslav KRALJ, Jovo ROMANIĆ, Miško SOBOŠĆAN, Stevan SMOLJANOVIĆ, Slavko SUDAR, Petar DREZGIĆ.
Zamj. komesara	Željko ALBERT, Ivan BROŠIĆ, Božo BUBAN, Branko JORGIĆ, Vlado JURJEVIĆ, Franjo KOLAR, Rudolf KOŽIĆ, Ivan PREŠNAJDER, Vladimir PUŠKARIĆ, Stevo STOJAKOVIĆ, Slavica SEVER, Jovo ŠIRONJA, Slavko TALAN, Zdenko STJEPANOVIĆ, Tomo VRKLJAN Svetozar PANJKOVIĆ i KULENOVIĆ.

Udarna Karlovačka brigada

Štab brigade	
Komandanti	Franjo MOLEK, Boris BALAŠ, Sulejman VASCARAC-SULJO;
Komesari	Petar ERDELJAC, Rafael TABOR - RAFKO;
Zamj. komesara	Rafael TABOR - RAFKO, Janko FURDEK, Ivan KATUŠIĆ;
Načelnici	Ivan GRAHO, Rade ŠKALJAC, Simo MIŠĆEVIĆ;
Operativni oficiri	Nikola OREŠĆANIN, Ivan GRAHO, Viktor FURDEK, Rade IVKOVIĆ, Sulejman VASCARAC - SULJO, Vjekoslav LATKOVIĆ;
Obavještajni oficir	Matija POLOVIĆ;
Informativni oficiri	Vjekoslav LATKOVIĆ, Stevo ILIJANIĆ;
Intendanti	Antun RUŽIĆ, Milivoj GABERŠNIK, Tomo LUKE;
Referenti saniteta	Gustav STEINFEL, Marija ŠNELER, Zvonko FASNER, Zvonko PEČANIĆ, Jura KATUŠIN;
Oficiri OZN-e	Ivica GALOVIĆ, Luka ROGIĆ.

KOMANDE BATALJONA

Komandanti

- 1. bat.: JosipBESTIĆ, Vjekoslav LATKOVIC, Vladimir BENIC, Marijan SINOVČIĆ, Mane GALOVIĆ, Mijo JAGAŠ;
- 2. bat.: Bruno BELAVIĆ, Stjepan ŠIMUNOVIĆ, Josip KASUNIĆ, Nikola ŠIMUNOVIĆ, Simo KUŠIĆ, Juraj ŠTERK, Stevo KLIČKOVIĆ, Dragutin BOLJKOVAC;
- 3. bat.: Ivica GRAHO, Josip BESTIĆ, Stjepan ŠIMUNOVIĆ, Antun KRČEVSKI, Josip ŠEBALJ, Dragutin BOLJKOVAC, Ivan GRABER;
- 4. bat.: Sulejman VASCARAC - SULJO, Artur BLAZEVIĆ, Dragutin BOLJKOVAC.

Komesari

- 1. bat.: Dane GAŠPAROVIĆ, Dragica MIKŠIĆ, Danko FUČAK, Rudolf PRUNER, Luka ROGIĆ;
- 2. bat.: Josip KASUNIĆ, Stanko RUDMAN, Juraj ŠTERK, Daniel MATIJEVIĆ;
- 3. bat.: Stanko RUDMAN, Marko BELAVIĆ, Nikola ŠIMUNOVIĆ, Mijo MATAKOVIĆ, Mile MARTINOVIĆ;
- 4. bat.: Ivan ŽUNAC, Nikola ŠIMUNOVIĆ, Marko BELAVIĆ, Josip LULIK, Daniel MEJAŠKI.

Zamj. komesara

- 1. bat.: Stjepan FUDURIĆ, Mane GALOVIĆ, Nikola CAR;
- 2. bat.: Jela PREDOVIĆ, Ivan KATUŠIĆ, Alojz JANJAC;
- 3. bat.: Ivica GALOVIĆ, Mile MARTINOVIĆ, Danko JARNJEVIĆ;
- 4. bat.: Mata LUKEŠIĆ, Blaž ŠANTIĆ, Mata BENKOVIĆ.

Operativni oficiri

- 1. bat.: Franjo BORIĆ, Ivan BRNJA, Ivan BROZOVIĆ, Stanko FRICTACKI, Viktor FURDEK, Mijo JAGAŠ, Milan MRKONJIĆ, Marijan SINOVČIĆ;
- 2. bat.: Ivan MAUHAR, Vladimir BENIĆ, Antun KRČEVSKI;
- 3. bat.: Šimun BLAŽ, Viktor FURDEK, Antun KRČEVSKI, Ivan MAUHAR,

	Josip RAZUMIĆ, Stjepan ŠIMUNOVIĆ; 4. bat.: Artur BLAŽEVIĆ, Dragutin BOLJKOVAC, Drago ŠEKETA, Simo ŠEPELJ, Todor VIŠNJIĆ.
Obavještajni oficiri	1. bat.: Jura PETRIĆ; 3. bat.: Aleksej IGNAŠČENKO.
Intendanti	1. bat.: Nikola ČAVLOVIĆ, Janko GORUP, Jure JAKOVČIĆ, Franjo ŠPEHAR; 2. bat.: Josip KASUN, Josip NOVOSEL; 3. bat.: Mato BRCKOVIĆ, Josip DOLINAR, Gezo JURINAC, Dragutin ŠUBAŠIĆ; 4. bat.: Franjo PAVLAKOVIĆ, Nikola ŽUNIĆ.
Sanitet	1. bat.: Stjepan SKRADSKI; 2. bat.: Vera GENER, Marica SALOPEK, Ivan VUJANIĆ; 3. bat.: Marija ŠNELER, Ruža MIKAN; 4. bat.: Dušan DEJANOVIĆ, Nikola MARKOVIĆ, Boško NARANDŽIĆ.
Rukovodioci SKOJ-a	1. bat.: Rozina GOVEDNIK; 2. bat.: Miljenko DROZDOV; Ivan ŽIVIĆ, Mato VRBETIĆ; 3. bat.: Danko JARNJEVIĆ; 4. bat.: Stjepan SVAŽIĆ.
Četa za vezu	
Komandiri	Ivan BROZOVIĆ, Janko CAR, Vlado MAMULA, Lazo RAUSAVLJEVIĆ, Janko REPIĆ.
Komesari	Marija BABIĆ, Dragica MIKŠIĆ, Božidar MILČIĆ, Gabro POŽEG.
Zamj. komesara	Rozina GOVEDNIK, Antun LULIK, Hugo POSINIG.
Prateća četa	
Komandir	Josip ERDELJAC.
Komesari	Milan BROZOVIĆ, Mata JOVANOVIĆ, Ivica LOVRIĆ, Mijo MATAKOVIĆ, Stanko RUDMAN.
Zamj. komesara	Josip FRANJKOVIĆ, Hugo POSINIG, Janko TRUPAC.
Inženjerijska četa	
Komandiri	Đuro LAPČEVIĆ, Milan VERGOT.
Komesari	Vlado FABIJANIĆ, Vjekoslav TICHY,

Zamj. komesara	Ilija VAJAGIĆ. Josip DOLINAR, Nikola PERKOVIĆ.
Izviđački vod	
Komandiri	Alojz GOJIŠIĆ, Juraj PETRIĆ, Dragutin ŠUBAŠIĆ.
Delegati	Alojz GOJIŠIĆ, Miljenko MARKOVIĆ, Josip PALAJSA.
Minerski vod	
Komandiri	Josip KLARIĆ, Stjepan BOŽIĆ.
Sanitetski vod	
Komandiri	Ivan CEKOVIĆ, Živan DRAGOJEVIĆ.
Delegati	Đuro RAJIĆ, Albert ROŽIĆ.
Pozadina	
Komandiri komore	Josip BEDE, Mato MACAN.
Komesar	Ivan PODVORAC.
Komandir bojne komore	Stjepan MARADIN.
Komesar bojne komore	Nikola KORENIĆ.

Žumberačka NOU brigada

Štab brigade	
Komandanti	Tomo ŽALAC, Ljuban AJDINOVIC.
Komesari	Tomo DIJANOVIĆ, Dušan STANOJEVIĆ, Danko FUČAK, Srećko STEINBURG.
Zamj. komesara	Vilim HERCEG, Rudolf PRUNER.
Načelnik štaba	Stanko NEVAJDA.
Operativni oficir	Đorđe TARBUK.
Omladinski rukovodioci	Viktor POSARIĆ, Vinko JUKINIĆ.
Bataljoni	
Komandanti	1. bat.: Svetozar TRKULJA, Josip KRALJIĆ; 2. bat.: Mile RADANOVIĆ, Dane GRČIĆ, Marko BRDAR, Mijo POŽGAJ, Milan KOMLENAC; 3. bat.: Marko BRDAR, Pajo ČUČIĆ.
Komesari	1. bat.: Tomo TODINOV, Karlo BABIĆ, Juraj MARKUŠIĆ, Viktor POSARIĆ; 2. bat.: Juraj MARKUŠIĆ, Tomo TODINOV; 3. bat.: Dušan STANOJEVIĆ, Milan SAVNIK, Vjekoslav NEMČIĆ.
Zamj. komesara	1. bat.: Stjepan VODIR, Vjekoslav NEMČIĆ, Josip MILOHNIĆ,

Operativni oficiri	Viktor POSARIC; 2.bat.: Josip POPOVŠIĆ, Slavko GABRIŠA; 3. bat.: Nikola MIHALČIĆ, Đuro PANTER, Josip POPOVIĆ. 1. bat.: Dane GRČIC, Janko HRNJAK; 2. bat.: Mile POŽGAJ, Dake HRNNJAK; 3. bat.: Josip SIMENIĆ.
Četa za vezu Komandir Komesar Zamj. komesara	Petar KESERIĆ; Dako BRAJIČIĆ; Lucija KOLIN, Mira MATAKOVIĆ.
Prateća četa Komandir Komesar Zamj. komesara	Ilija MAGOVAC; Nikola MIHALČIĆ, Milan SAVNIK; Franjo SVINJARIĆ.
Inžinjerska četa Komandir Komesari Zamj. komesara	Stjepan BRDARIĆ; Ivan REŠETIĆ, Nikola ZORETIĆ; Josip BRDARIĆ.
Vod jurišnih pionira Komandir Delegat	Petar MATIJAŠIĆ; Milan DEJANOVIĆ.
Izviđački vod Komandir Delegat	Nikola RAJAKOVIĆ; Milan MAKARON.
Sanitetski vod Komandir Delegat	Marko GOLEŠ; Franjo BABIĆ.

**NARODNO-OSLOBODILAČKI
PARTIZANSKI ODREDI**

1. Žumberačko-pokupski NOP odred

Komandanti	Slavko KLOBUČAR, Mišo BREBERINA, Boris BALAŠ, Stevo HINIĆ, Tomo ŽALAC.
Komesari	Boris BALAŠ, Jurica DRAUŠNIK, Tomo DIJANOVIĆ.
Zamj. komesara	Ignac PIPIĆ, Stjepan BOŽIĆ, Vilim HERCEG, Nikola ŽIVKOVIĆ.
2. Karlovački NOP odred (prvi i drugi sastav)

Komandanti	Milan RUSTANBEG, Franjo MOLEK, Zdenko SARŠON.
Komesari	Herman FURLAN, Petar ERDELJAC,

	Viktor KORIČAN.
Zamj. komesara	Rafko TABOR, Ivan KATUŠIĆ, Rudolf PRUNER.
3. Turopoljsko-posavski NOP odred	
Komandanti	Ivan MLADEN, Milan RADOVIĆ- ČOKARA, Mirko VUKOVIĆ, Tešo BULAT.
Komesari	Marijan BADEL, Franjo ŠNOBL, Dušan STANOJEVIĆ.
Zamj. komesara	Milan VUKOTIĆ.
4. Samoborsko-jaskanski NOP odred	
Komandant	Eduard SMETKO.
Komesar	Tomo DIJANOVIĆ.
Zamj. komesara	Karlo BABIĆ.
5. Posavski NOP odred	
Komandanti	Stjepan BOBINAC-ŠUMSKI, Stjepan VUKOVIĆ-PLAMEN Savo FLEGO-ČELIK, Luka JURAS, Dragan LUČ AN.
Komesari	Josip PAVLIĆ-BORIS, Mato LEŠ, Tomo CEVAR, Ivan BAĆUN, Mirko BELOŠEVIĆ, Blaž RUSAK.
Zamj. komesara	Stjepan PAPA.

Samostalne jedinice pri Štabu 34. udarne divizije

ARTILJERIJSKI DIVIZION

Komandant	Mišo KAPETANOVIĆ.
Komesari	Slavko MARTINOVIĆ, Franjo ŽITNJAK, Mijo MATAKOVIĆ.
1. Baterija	
Komandir	Vojo HINIĆ;
Komesar	Ljubomir SAMONOG;
Zamj. komandira	Ivan BAŠIĆ;
Zamj. komesara	Stjepan JANDRIŠ.
2. Baterija	
Komandir	Ivan STROJIN;
Komesar	Alojz ŽOKALJ;
Zamj. komandira	Ivan HAJNŽIĆ;
Zamj. komesara	Vladimir KNEZ.
3. Baterija	
Komandir	Stjepan KIRIN;
Komesar	Ivan ČANŽEK;
Zamj. komandira	Franjo BELAČIĆ.

Četa za vezu	
Komandir	Nikola ŽARAK;
Komesar	Danica MALOVEC;
Zamj. komandira	Alojz KORENIKA.

INŽINJERIJSKI BATALJON

Štab	
Komandant	Franjo DOMINGO;
Komesar	Tomo KRUHAN;
Zamj. komesara	Stjepan BELINIĆ;
Ađutant	Josip PLEŠE;
Intendant	Ivan DIMINA.
1. Pionirska četa	
Komandir	Tomo RUŠEVLJANIN;
Komesar	Alojz MATIJAŠIĆ.
2. Pontonirska četa	
Komandir	Drago KLEKOVIĆ;
Komesari	Stevo MIKIĆ, Stanko FERENČEVIĆ.
3. Minerska četa	
Komandir	Josip LUKAČEVIĆ;
Komesar	Franjo PREVENDAR.
Četa za vezu divizije	
Komandir	Stjepan STJEPANIĆ;
Komesar	Milan DOBROSAVLJEVIĆ;
Zamj. komesara	Marko BRAČIKA.
Izviđačka četa divizije	
Komandir	Dimitrije ABRAMENKO.
Vojna škola divizije	
Komandanti	Rudolf VUKOVIĆ, Julije VESELJKO, Dušan JOVANOVIĆ
Komesar	Tomo TODINOV.
Dopunski bataljon	
Komandanti	Čedomir BUČAN, Simo ĆOSIĆ;
Komesar	Vlado KIRETA;
Zamj. komandanta	Mile BUČAN;
Zamj. komesara	Dragutin PILAŠ.
Auto četa divizije	
Komandir	Josip BOLJANIĆ.

Napomena:
Kod izrade Pregleda zapovjednog sastava divizije i njenih dijelova, korišteni su podaci iz monografija brigada: “Franjo Ogulinac Seljo”, “Karlovačka udarna brigada”, “Žumberačka NOU brigada” i raznih Naredbi koje su pohranjene u Arhivu VII, Fond NOB-e u Beogradu.

Za vrijeme berbe

IV.
PREGLED POGINULIH
BORACA I RUKOVODILACA 34. DIVIZIJE

Prezime i ime	Čin	Brig.	Roden	Mjesto rođenja	U NOB	Poginuo	Datum
					Kod		pogibije
1. ANTOLIĆ Milan	borac	KB	1920.	Žabljak, Barilović	1944.	D.kupčina	06.09.44.
2. ARŠULIĆ I. Josip		KB	1912.	Mrež. Varoš,Barilovići	1945.	Vinski Vrh	02.05.45.
3. ANTOLOVIĆ P. Ivan	borac	FOS	1922.	Čakanec, Vel. Gorica	1944.	Zažina	25.01.45.
4. AJDINOVIĆ Ljuban	kapetan	ŽB	1919.	Bović, Vrgin most	1941.	Plešivica	07.05.45
5. ARLANDIJEV Aleks.	borac	ŽB	1926.	Resepaser SSSR	1944.	Žumberak	24.11.45
6. ANTOLOVIĆ Angela				Bozic, min			10.07.44.
7. ARBANAS Mijo				Lomnica, Vel.Gorica		Šetek	07.05.44.
8. ANDRIJEV L. Aleks.		ŽB	1926	SSSR	1944.	Slavetič	06.03.44.
9. ANTOLOVIĆ Josip		FOS		X3ahec,Trävärsko		Kraljev.sela	06.03.44.
10. ABRAMENKO Dmitrij	izviđač	ŽB	1918	Krilov,Krasnojarsk,SSSR	1944.		17.02.45.
11. ALBILIN A. Jemen	izviđač	ŽB	1921.	Orlovskaja, SSSR	1944.		27.02.45.
12. ALIMANOV M.Nikola	izviđač	ŽB	1917.	Gusja, Ivanovskaja.SSSR	1944.		27.02.45.
13. ANTOLEKMijo	izviđač	ŽB		Orle, Velika Gorica		Kraljev.sela	06.03.44.
14. AUSEC Poldo	borac	OBJV					
15. ARAMBAŠIĆ Slavko	borac	OBJV					
16. BAČIĆNada	bolnič.	OBJV					
17. BANJAN Jela	borac	OBJV					
18. BERKOVIĆ Franjo	borac	OBJV		Vukovina, Velika Gorica			13.01.44.
19. BOŠNJAKOVIĆ Matko	borac	OBJV					
20. BOŠKOVIĆ Nikola	borac	OMJV					
21. BRKIĆ Milka	borac	OBJV					
22. BUTKOVIĆ Mijo	poručnik, k-dant bat.	OBJV	Odra, Sisak		Um, u bo.	Prolj.-44.	
23. BUAC Milorad	borac	OBJV					
24. BREČIĆ Silvestar	borac	OBJV					
25. BUDISAVLJEVIĆ Đuro	borac	OBJV					
26. BOŠKIĆ Branko	k-sar čete.	OBJV					
27. BELIĆ Dmtitar	desetar	OBJV					
28. BREZNIK I. Silvo	pol.del.	FOS	1922.	Trst	1943.	Krvarsko	06.04.44.
29. BABIĆ S. Josip	st.vod.	FOS	1919.	Horvati, Remetinec	1943.	Izimje	14.05.44.
30. BLAŽINČIĆ M. Ivan	borac	FOS	1926.	Pešćenica, Sisak	1943.	Plešivica	07.06.44.
31. BADEL S.Marijan	komesar	FOS	1920.	Koprivnica	1941.	Sv.Jana	22.06.44.
32. BENKOVČIĆ I. Slavko	borac	FOS	1924.	Bratina, Jastrebarsko	1944.	Plešivica	22.06.44.
33. BABIĆ T. Ivan	st.vod.	FOS	1925.	Dubrovščak, Sisak	1943.	Žumberak	10.07.44.
34. BOŽIĆ Gojko	borac	FOS	1926.	Prkos, Karlovac	1943.	Žumberak	10.07.44.
35. BOŽIĆ M. Josip	borac	FOS	1926.	Novo Čiće, Vel.Gorica	1943.	Martin. Ves	08.08.44.
36. BABIKOV A. Petar	borac	FOS	1910.	Omska oblast SSSR	1944.	Martin. Ves	08.08.44.
37. BENKOVIĆ J. Ivan	kurir	FOS	1924.	Vrbovo, Velika Gorica	1943.	Zdenčina	07.09.44.
38. BOBINEC S. Eva	borac	FOS	1925.	Sinac, Otočac	1944.	Zdenčina	07.09.44.

39.	BRITVECN Josip	borac	FOS	1910.	Crna Draga, Vrgin most	1944.	Babići	10.12.44.
40.	BAČIĆ Nikola	borac	FOS	1914.	Sisak	1944.	Hasan-Breg	27.12.44.
41.	BEZJAK I. Petar	ml.vod.	FOS	1914.	Vratnik, Samobor	1944.	Hasan-Breg	27.12.44.
42.	BREZOVAC J. Josip	borac	FOS	1913.	G. Hrašćevac, Vel. Gorica	1944.	Hasan-Breg	27.12.44.
43.	BABIĆ S. Lovro	poručnik	FOS	1913.	Horvati, Remetinec	1942.	Žažina	25.12.44.
44.	BIŠKUPIĆ J. Nikola	zastav.	FOS	1923.	Mala Mlaka, Remetinec	1943.	Žažina	25.01.45.
45.	BRDEKT. Ivan	ml.vod.	FOS	1922.	Mičevac, Velika Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
46.	BRITVEC A. Ivan	vodnik	FOS	1919.	Crna Draga, Vrgin most	1944.	Žažina	25.01.45.
47.	BESEKA J. Stjepan	borac	FOS	1907.	Peščenica, Sisak	1944.	Mala Gorica	07.02.45.
48.	BLAŠKOVIĆ I. Tomo	zastav.	FOS	1929.	D.Kupčina, Jastrebarsko	1944.	Mala Gorica	07.02.45.
49.	BANIĆ I. Josip	borac	FOS	1926.	Gračanica, Glina	1944.	Odra	25.02.45.
50.	BRAJKOVIĆ R. Ivan	borac	FOS	1921.	Opatija, Velika Gorica	1945.	Zdenčina	26.03.45.
51.	BAJS J. Stjepan	desetar	FOS	1925.	Stub. Strmec, D. Stubica	1944.	T.Zdenci	11.04.45.
52.	BOSNER A. Ivan	poručnik	FOS	1922.	Imenovo, Kozje	1944.	Gen. Stol	17.04.45.
53.	BRAJIC V. Stjepan	borac	FOS	1928.	Jurjevčani, Jastrebarsko	1944.	Zavr.oper.	30.04.45.
54.	BEGOVIĆ S. Stjepan	borac	FOS	1927.	Ruše, Velika Gorica	1944.	Jam.Kiselica	03.02.45.
55.	BABINAC S. Eva	borac	UKB	1924.	Sinac, Otočac	1944.	D. Kupčina	07.09.44.
56.	BAČAI. Josip	borac	UKB	1913.	Drenovica, Ribnik	1944.	Crna Mlaka	01.09.44.
57.	BAHTIJAREVIĆ Ibrahim	borac	UKB	1924.	Banja Luka	1944.	Primišlje	14.04.45.
58.	BAJIĆ I. Juraj	borac	UKB	1919.	V. Modruš, Netretić	1943.	Žumberak	28.05.44.
59.	BAJRAMOVIĆ Ramo	borac	UKB	1915.	Vidovsko, Kladuša	1944.	Rečica	04.03.45.
60.	BANČIĆ I. Romano	p-mitr.	UKB	1925.	Žminj, Rovinj	1944.	D. Kupčina	06.09.44.
61.	BARTOLIN Vlado	k-dir.č.	UKB	1918.	Mraclin, Velika Gorica	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
62.	BASAR F. Franjo	komesar	UKB	1924.	G. Prilišće, Ozalj	1942.	Slavetić	02.07.44.
63.	BASARAC M. Mijo	borac	UKB	1925.	Pl.Kunička, Netretić	1943.	Prekrižje	04.06.44.
64.	BELAVIĆ M. Antun	desetar	UKB	1908.	Bošt, Barilović	1944.	Mavračići	23.10.44.
65.	BELAVIĆ M. Nikola	borac	UKB	1918.	Mrežnički Brig, Barilović	1945.	Zorkovac	04.05.45.
66.	BELAVIĆ M. Mijo	borac	UKB	1915.	Piščetke, Netretić	1944.	Luščani	02.04.45.
67.	BEUANJ. Ivan	k.voda	UKB	1915.	Kunić Ribnički, Netretić	1943.	Crna Mlaka	01.09.44.
68.	BENKOVIĆ J. Emil	del.voda	UKB	1926.	Karlovac	1943.	D. Kupčina	28.12.44.
69.	BENKOVIĆ M. Franjo	borac	UKB	1922.	N.Selo, Bosiljevo	1944.	Odra	11.02.45.
70.	BENKOVIĆ I. Stjepan	k.voda	UKB	1919.	Bošt, Barilović	1944.	Mavračići	23.10.44.
71.	BENKOVIĆ M. Stjepan	k.voda	UKB	1919.	N.Selo, Bosiljevo	1944.	G.Pokuplje	04.05.45.
72.	BERT J. Ivan	borac	UKB	1904.	Ribnik	1944.	Mavračići	23.10.44.
73.	BESTIĆ F. Josip	k-dant	UKB	1920.	Donje Prilišće, Netretić	1942.	Okrug	28.06.44.
74.	BISTRICA F. Slavko	borac	UKB	1926.	Kupinec, Pisarovina	1944.	Greda	28.01.45.
75.	BIŠĆANJ. Juraj	borac	UKB	1913.	Kučevica, Netretić	1943.	Pisarovina	03.11.44.
76.	BJELJETIĆ Stjepan	borac	UKB	1924.	Miladin, Pula	1944.	Novigrad	28.04.44.
77.	BLAŽ S. Ivan	op.oficir	UKB	1914.	Vel. Erjavec, Jaškovo	1944.	Lekenik	23.11.44.
78.	BLAŽEVIĆ M. Janko	borac	UKB	1924.	Novaki, Ribnik	1944.	Zažina	15.09.44.
79.	BLAŽINA J. Blaž	borac	UKB	1909.	Durlinci, Ozalj	1944.	Sv.Klara	10.10.44.
80.	BLAŽINA J. Ivan	borac	UKB	1927.	Mali Erjavec, Jaškovo	1944.	Primišlje	04.45.
81.	BLAŽINA P. Mijo	borac	UKB	1922.	Durrinci, Ozalj	1944.	Odra	16.02.45.
82.	BOKAN L. Janko	borac	UKB	1923.	Kolenovac, Netretić	1943.	D.Kupčina	28.12.44.
83.	BOKAN I. Petar	borac	UKB	1906.	Završje, Netretić	1944.	D.Kupčina	07.03.45.

84.	BOLJKOVAC M. Matija	borac	UKB	1912.	Vukova Gorica, Netretić	1943.	Primišlje	14.04.45.
85.	BOŽIĆ Josip	borac	UKB	1925.	G.Mekušje, Karlovac	1944.	Odra	16.02.45.
86.	BRAVARIĆ J. Josip	borac	UKB	1909.	Goli Vrh, Ribnik	1944.	Primišlje	14.04.45.
87.	BREZEK P. Stjepan	borac	UKB	1917.	Kozjak, Krapina	1944.	D. Kupčina	17.03.45.
88.	BRIDIĆ Nikola	borac	UKB	1912.	Bridići, Karlovac	1944.	Draganići	01.06.44.
89.	BRKAŠIĆ S. Josip	borac	UKB	1927.	Karlovac	1944.	G. Pokupsko	06.05.45.
90.	BRKLJAČIĆ A. Ivan	borac	UKB	1921.	Banski Marović, Lasinja	1944.	Vuk. Šipak	17.05.45.
91.	BRNARDIĆ J. Stjepan	borac	UKB	1902.	Pokupsko, Pisarovina	1944.	D.Kupčina	17.03.45.
92.	BUBANJ A. Ivan	miner	UKB	1926.	Karlovac	1944.	Pojatno	.04.45.
93.	BUDAČKI P. Juraj	k-dir.č.	UKB	1923.	Jakovci, Netretić	1942.	Rečica	15.01.45.
94.	BUBAŠ I. Vlado	pom.int.	UKB	1926.	Vukova Gorica, Netretić	1943.	Netretić	03.05.45.
95.	BUKOVAC Janko	borac	UKB		Netretić	1944.	Sv.Jana	10.06.44.
96.	BUKOVAC I. Mijo	borac	UKB	1927.	Skradsko Selo, Ribnik	1944.	Primišlje	07.04.45.
97.	BUTKOVIĆ A. Mijo	borac	UKB	1914.	Podvor, Ogulin	1945.	Primišlje	07.04.45.
98.	BUTORAJAC Nikola	desetar	UKB	1921.	Vinski Vrh, Netretić	1944.	Umro u bolnici.	
99.	BABIĆ J. Andrija	borac	ŽB	1921.	Horvati, Zagreb	Zarob. strelj. u Karlovcima		15.02.45.
100.	BABIĆ J.Cvetko	borac	ŽB	1914.	Horvati, Zagreb			1944.
101.	BABIĆ S. Josip	borac	ŽB	1912.	Horvati, Zagreb		Umro u bolnici	
102.	BABIĆ T. Juraj	borac	ŽB	1906.	Horvati, Zagreb			1944.
103.	BABIĆ S. Lovro	borac	ŽB	1916.	Zagreb	Pokupsko		1944.
104.	BABIĆ I. Stjepan	borac	ŽB	1925.	Horvati, Zagreb			1944.
105.	BABOJELIĆ F. Franjo	borac	ŽB		Jarušje, Samobor		Kotari	1944.
106.	BABIĆ V. Alojz	borac	ŽB	1922.	Horvati, Zagreb		Poljanica	1943.
107.	BADOVINAC N. Davor	borac	ŽB	1923.	Šiljki, Ozalj		Plešivica	1943.
108.	BADOVINAC J. Janjica	borac	ŽB	1912.	Badovinci, Ozalj		Sošice	
109.	BADOVINAC N. Nikola	borac	ŽB	1925	Kamenci, Ozalj		Sošice	1943.
110.	BALABAN P. Stjepan	borac	ŽB		Kostanjevec	Žumberak		1942.
111.	BALENOVIĆ Ivan	borac	ŽB		Balenija, Gospić		Kotari	1944.
112.	BASTAJIĆ Nikola	borac		1918.	Prkos Lasinjski, Vrgin Most			1943.
113.	BAŠIĆ M. Janko	borac						1944.
114.	BEKIĆ Petar	borac			Čermušica, Vrgin Most		Plavci	.03.43.
115.	BENCEKOVIĆ Tom	borac					Kalje	16.06.43.
116.	BERIBAK A. Todor	borac	ŽB	1922.	Kostanjevac, Žumberak		Pribić	1944.
117.	BERNARDIĆ A. Fraja	borac	ŽB	1917.	Bernardići, Jastrebarsko		Glina	22.04.45.
118.	BERNARDIĆ A. Fraja	borac	ŽB	1912.	Kalje, Jastrebarsko			27.12.44.
119.	BEZJAK i. Petar	borac			Velika Gorica		Umro u bol.	1944.
120.	BOGATI J. Stjepan	borac	ŽB	1927.	Prerovo, Dugo Selo		Brlenić	07.05.45.
121.	BOŠNJAK L. Jure	borac	ŽB	1920.	Vrškovac, Ozalj			1944.
122.	BRAJAK J. Stjepan	borac	ŽB	1921.	D.Kupčina, Jastrebarsko		Glina	24.04.45.
123.	BRAJAČIĆ J. Franjo	borac	ŽPO				Manja Vas	02.1944.
124.	BRATELJ F. Tomo	borac			Bratelji, Samobor			09.1942.
125.	BRDARIĆ S. Josip	borac	ŽB	1921.	Draganje Selo, Samobor		Glina	04.1945.
126.	BREBERINAD. Mišo	borac	ŽPO				U Lici	1943.
127.	BRLIĆ E. Omer	borac	ŽB	1921.	Gorkovo, Ljubija-BiH		Krašić	07.05.45.
128.	BULISKJ. Josip	borac	ŽPO	1925.	Purgarija, Jastrebarsko		Plešivica	14.02.44.

129.	BUNETA M. Dragutin	borac	ŽB	1926.	Lekenik, Sisak	Gradina	30.04.45.
130.	BUZJAK S. Milan	borac	FOS	1908.	Novaki, D.Stubica	Hasan-Breg	12.44.
131.	BOBIĆ Ivan	borac	FOS		Dubrovščak, Mart.Ves	Hasan-Breg	12.44.
132.	BRIŽIĆ Ivan	borac	FOS		Vular Sela, Sisak	Kraljevec	22.07.44.
133.	BUČAR Antun	borac	FOS		Donji Oštre, Jastrebarsko	Kraljevec	06.03.44.
134.	BRATUŠIĆ Benjamini	borac	FOS		Zagreb	Kraljevec	06.03.44.
135.	BRANČIĆ Josip	borac	FOS		Sv. Martin, Labin	Kraljevec	06.03.44.
136.	BENKO I. Stjepan	borac	FOS		Peščenica, Lekenik, Sisak	Kraljevec	06.03.44.
137.	BELANČIĆ Mirko	borac	TPO	1915.	Breza, Visoko-BiH	Ruče	06.03.44.
138.	BOGOVIĆ Mato	borac	TPO	1922.	Hotnja, Pokupsko	Veleševac	01.07.44.
139.	BOŽIĆ I. Josip	borac	KB	1925.	Mekušje, Karlovac	Odra	16.02.45.
140.	BAČIĆ N. Nikola	borac	FOS	1914.	Sisak	Hasan-Breg	12.44.
141.	BENKOVIĆ Josip	borac	FOS		Veleševac, Velika Gorica	Kraljevec	06.03.44.
142.	CANJAR Mika	borac	KB	1924.	Orišje, Bosiljevo		26.11.44.
143.	CULOVIĆ Janko	borac	KB	1910.	Cerje, Letovanić, Sisak	D. Kupčina	17.12.44.
144.	CIGETIĆ Antun	borac	FOS		Lukanec, Velika Gorica	Kraljevec	06.03.44.
145.	CEROVSKI Jure	borac	FOS		Bukovščak, Velika Gorica	Hrastovac	18.03.44.
146.	CAVRIĆ Stjepan	borac	FOS		Hotnja, Pokupsko, Pisarovina	Hrastovac	18.03.44.
147.	CELJAK Tomo	borac	FOS	1927.	Peščenica, Sisak	Žažina	27.01.45.
148.	CANJEK Stjepan	borac	OBJV		Veleševac, Velika Gorica		24.12.44.
149.	CETINA Pero	desetar	OBJV				
150.	CARIN S. Slavko	p-mitr.	FOS	1927	Galgovo, Samobor	1943. Kraljev.Sel	16.03.44.
151.	CEROVSKIN. Luka	borac	FOS	1913.	Bukovščak, Velika Gorica	1943. Kraljev.Sel	16.03.44.
152.	CRNČIĆ P. Vinko	borac	FOS	1922.	Čižići, Krk	1943. Kraljev.Sel	16.03.44.
153.	CIGETIĆ V. Ivan	borac	FOS	1924.	Lukavec, Velika Gorica	1943 Izimje, Jas	14.05.44.
154.	CERIN I. Ivan	borac	FOS	1923.	Margani, Rovinj	1944. Ponie, Slo	1.05.44.
155.	CUNDEKOVIĆJ. Petar	borac	FOS	1914.	V.Mlaka, Velika Gorica	1943. Žumberak	30.06.44.
156.	CVETKOVIĆJ. Nikola	kom.odj.	FOS	1925.	Cvetk. Brdo, Vel.Gorica	1943. Martin. V	08.08.44.
157.	CAP V.Nikolajevič	borac	FOS	1917	Krasnodar, SSSR	1944. Zdenčina	07.09.44.
158.	CERJAN M. Mato	borac	FOS	1922.	(TT)Trputci, Remetinec, Zgb	1944. Sv. Klara	14.10.44.
159.	CERJAN S. Vjekoslav	borac	FOS	1920.	G.Trputci, Remetinec, Zgb	1944. Hasn-Breg	27.12.44.
160.	CEROVSKIV.Stjepan	ml.vod.	FOS	1927.	Lukavec, Velika Gorica	1943. Hasan-Breg	17.12.44.
161.	CARS. Janko	ml.vod.	FOS	1924.	Auguštanovac, Vel.Gorica	1943. Žažina	25.01.45.
162.	CELJAK I. Tomo	borac	FOS	1927.	Peščenica, Sisak	1944. Žažina	25.01.45.
163.	CERJAN M. Franjo	borac	FOS	1906.	G.Trputci, Remetinec, Zgb	1944. Zdenčina	26.03.44.
164.	CEROVSKIP. Vinko	borac	FOS	1925.	Dragonožec, Reme, Zgb	1944, Gener. St	17.04.45.
165.	CAR M. Josip	kom.odj.	FOS	1928.	Auguštanovac, Vel.Gorica	1943. Zavr. oper	30.04.45.
166.	CVETKOVIĆB. Josip	poručnik	FOS	1926.	Lukavec, Velika Gorica	1942. Zavr. ope	30.05.45.
167.	CVETKOVIĆJ. Branko	borac	FOS		Mitrovica	1944. Novo Brd	11.08.44.
168.	CAR J. Ivan	borac	KB	1916.	G. Svarča, Karlovac	1945. D. Kupčina	17.03.45.
169.	CUCULOVIĆĐ. Josip	borac	KB	1910.	Cerje, Sisak	1944. D. Kupčina	17.12.44.
170.	CAR J. Janko	borac	ŽB	1910.	Brezovica, Ozalj		Str. u Karl—, 02.45.
171.	CIGLARA. Janez	borac	ŽB		Breganjsko Selo, Brežice		1944.
172.	CRNKOVIĆM. Nikola	borac	ŽB		Jastrebarsko	Sv.Jana	1944.
173.	CERJANEC N. josip	borac		1926.	Ozalj		1943.

174.	CRNKOVIĆM. Nikola	borac		Jastrebarsko		Sv. Jana	1944.
175.	ČUŽIĆ J. Jure	borac	FOS	1923.	Pleso, Velika Gorica	1944.	Hasan-Breg 27.12.44.
176.	ČUŽIĆ F. Ivan	borac	FOS	1926.	Pleso, Velika Gorica	1944.	Žažina 25.01.45.
177.	ČRNKOJ. Nikola	borac	FOS	1910.	Ogulinac, Velika Gorica	1944.	Klinča Sela 30.03.45.
178.	ČUBANECF. Josip	borac	FOS	1926.	Veleševac, Velika Gorica	1944.	Primišlje 07.04.45.
179.	ČUNČIĆM. Stjepan	borac	FOS	1924.	Kuće, Velika Gorica	1944.	Primišlje 07.04.45.
180.	ČAČIĆK. Grga	borac	KB	1912.	Pazarište, Perušić	1944.	Odra 12.02.45.
181.	ČAVLOVIĆN. Mijo	borac	KB	1926.	G. Stranica, Ribnik	1943.	Sv. Jana 22.06.44.
182.	ČAVLOVIĆM. Nikola	borac	KB	1921.	G. Stranica, Ribnik	1943.	Perjasica 08.04.45.
183.	ČOBRIĆ J. Stjepan	borac	KB	1913.	Imotski	1944.	D. Kupčina 17.03.45.
184.	ČRLJENICA A. Antun	borac	KB	1927.	Marčana, Pula	1944.	Petrovina 28.06.44.
185.	ČUKURINF. Alojz	borac	KB	1924.	Mržljaki, Netretić	1944.	D. Kupčina 17.03.45.
186.	ČAPEK N. Ivan	ml.vod.	FOS	1922.	Letovanić, Sisak	1944.	Gen. Stol30-04-45.
187.	ČEIĆT. Miloš	borac		1919.	Tomaševci, Jastrebarsko		Slani Dol 1944.
188.	ČEIĆT.Miloš	borac		1926.			Okić 12.12.44.
189.	ČAVIĆ Stevo	borac	FOS		Hotnja, Pisarovina		Jarče Polje 03.04.45.
190.	ČULIČLjubo	borac	OBJV				
191.	ČMELIK Franjo	borac	OBJV				
192.	DETELIĆ J. Mirko	borac	FOS	1916.	Buševec, Velika Gorica	1944.	Horvati 25.01.44.
193.	DROBNJAKJ. Franjo	delegat	FOS	1920.	Ribnica, Velika Gorica	1943.	Suša (Posa.) 10.02.44.
194.	DIMINAŠ. Stjean	borac	FOS	1924.	Veleševac, Velika Gorica	1943.	Kraljev.Sela 06.03.44.
195.	DOMOVIĆJ. Franjo	p-mitr.	FOS	1923.	Podgrad, Samobor	1943.	Kraljev.Sela 06.03.44.
196.	DANČULOVIĆJ. Ilija	dir v.	FOS	1922.	Dančulovići, Jastrebarsko	1943.	G.Kupčina 23.03.44.
197.	DRKS. Juraj	borac	FOS	1916.	Lukavec, Velika Gorica	1943.	G.Kupčina 23.03.44.
198.	DOBRILOVIĆMarko	dir od.	FOS	1924.	Lučelnica, Jastrebarsko	1943.	Izimje 14.05.44.
199.	DVORNEKOVIĆ M. Mate		FOS	1920.	Letovanić, Sisak	1944.	Brezovica 1.09.44.
200.	DOBRINIĆN. Vinko	borac	FOS	1916.	Brkiševina, Velika Gorica	1944.	Babići 10.12.44.
201.	DUAMEŽEVIĆJ. Mijo	borac	FOS	1923.	Lomnica, Velika Gorica	1944.	Žažina 25.01.45.
202.	DIKANOVIĆS. Petar	borac	FOS	1927.	Kutina, Slavonski Brod	1944.	Žažina 25.01.45.
203.	DRAGAŠ M. Josip	borac	FOS	1921.	Pecka, Petrinja	1944.	Žažina 25.01.45.
204.	DUBRAVECI.Mirko	borac	FOS	1922.	Dvoranci, Jastrebarsko	1944.	Mala Gorica 07.02.45.
205.	DOMINIKOJ. Augus	borac	FOS	1923.	Bukovec, Zlata	1944.	Primišlje 07.04.45.
206.	DRAŽENOVIĆ Đ. Stjepan	borac	FOS	1926.	Živičići, Sisak	1945.	Primišlje 07.04.45.
207.	DVORNEKOVIĆ Vinko	borac	FOS		Birkiševina, Velika Gorica	1944.	Mikše 17.11.44.
208.	DELAČ A. Juraj	borac	KB	1925.	Skrad, Delnice	1944.	Odra 15.02.45.
209.	DOMITROVIĆ M. Mikaniš	dir	KB	1919.	Osojnik, Severin na Kupi	1943.	Umrouboln. 15.01.45.
210.	DRLJA A. Petar	borac	KB	1925.	Medov Dolac, Imotski	1944.	D. Kupčina 17.03.45.
211.	DRVODELIĆ J. Mijko	mesar	KB	1917.	Belavići, Duga Resa	1943.	D. Kupčina 17.03.45.
212.	DROZDOV Miljenko	pol.ruk.	KB	1923.	Karlovac	1943.	Glina 02.04.45.
213.	DUBRAVAC A. Nikola	borac	KB	1926.	Dvoranj, Pisarovina	1944.	D. Kupčina 27.12.44.
214.	DVORABIĆP. Tomo	borac	KB	1921.	G. Zvečaj, Duga Resa	1944.	D. Kupčina 27.12.44.
215.	DEJANOVIĆ J. Janko	borac	ŽB	1921.	Sječevac, Samobor		Sošice —1944.
216.	DEKALIĆS. Antun	borac	ŽB		Višnjevac, Samobor		Glina —1945.
217.	DEKANIĆM. Vinko	borac	ŽB	1921.	Kerestinec, Samobor	1944.	Str. u Karli 5.02.45.
218.	DELIMARIĆT. Janko	borac	ŽB	1927.	Stojdraga, Samobor		31.03.45.

219.	DELIMARIĆ J. Tom	borac	ŽB	1927.	Selci, Samobor	Draganići	07.05.45.
220.	DELIVUKJ. Tomo	borac	ŽB	1927.	Samobor	Umro u bolnici	
221.	DELIŠIMUNOVIĆ Milan	borac	ŽB	1926.	Žamarije, Jast.	1944.	
222.	DOMARIĆT. Mijo	borac	ŽB	1920.	Stankovo, Jastrebarsko	Klinča Selo	1944.
223.	DRAKULIĆ I. Ilija	borac	ŽB	1925	Liješće, Ozalj	Krašić	1944.
224.	DRKUŠIĆ I. Ilija	borac	ŽB	1922.	Pilatovci, Ozalj	Str.u Karl	15.04.45.
225.	DUMBOVIĆS. Ivan	borac	ŽB	1911.	Lekenik, Sisak	Taborište	1945.
226.	DAVARI Jakob	borac	OBJV				
227.	DERVIĆ Mujo	borac	OBJV				
228.	DOBRIJEVIĆ Miloš z.k-dira	OBJV	1918.	Imljsovci, Daruvar	Pokuplje	11.43.	
229.	DREZGIĆ Petar	poruč.	OBJV		Draganići	03.44.	
230.	DRLJIĆ Radoja	bolničar	OBJV				
231.	DIMBERLIJA Milan	borac	OBJV				
232.	DRAŽENOVIĆ Mila	borac	OBJV				
233.	DUMENČIĆ Slavko del.voda	OBJV					
234.	DUDAŠ Janko	borac	KB	1908.	Skupica, Karlovac	Rosopajnik	3.02.45.
235.	DUBRAVAC Nikola	borac	KB	1926.	Orovac, Pisarovina	D. Kupčina	7.03.45.
236.	ĐUKIĆ Slavko	borac	OBJV				
237.	ĐERĐEVIĆ Danica	borac	OBJV	1925.	Sokolavac, Koprivnica	Radatovići	.03.44.
238.	ĐUKIĆ Blaž	borac	OBJV				
239.	ĐEVERLIJA Nedeljko	borac	OBJV				
240.	ĐITKO Janko	borac	OBJV				
241.	ĐURAŠIN I. Janko	borac	ŽN	1925.	Stiči, Jastrebarsko	D. Kupčina	1.01.45.
242.	ĐURAŠIN I. Milan	borac	ŽB	1925.	Stiči, Jastrebarsko	Pribić	1943.
243.	ĐUMLIJA I. Pavle	borac	FOS	1912.	Petrovina, Velika Gorica	Plešivica	07.06.44.
244.	DEKIĆ I. Branko	borac	FOS	1927.	Đukići, Teslić (BiH)	Duranec	09.03.45.
245.	ĐUMLIJA F. Ivan	borac	KB	1923.	Bratina, Pisarovina	Mavračići	23.10.44.
246.	ĐURAŠIN F. Nikola st.vodnik	FOS	1919.	Ogulinac, Velika Gorica	Hrastovec	26.09.44.	
247.	ĐURETIĆZ. Janko	poručnik	FOS	1913.	Vukojevac, Sisak	Gen. Stol	04.45.
248.	ENGELMAN M. Vlado	poručnik	FOS	1914.	Sisak	Hasan-breg	27.12.44.
249.	ERDELJAC J. Nikola	komesar	KB	1924.	Prilišće, Netretić	Umro u bol	17.03.45.
250.	EDELINSKI Joakim	borac	OBJV				
251.	FIOLIĆ Š. Anton	k-dir vod	FOS	1918.	Odra, Velika Gorica	Lomnica	21.02.44.
252.	FUKATS. Josip	borac	FOS	1919.	Veleševac, Vel. Gorica	Ašperger	01.03.44.
253.	FILATOV S. Aleksa	minier	FOS	1911.	SSSR		07.09.44.
254.	FERENČAK J. Stjepan	borac	FOS	1925.	"Petine, Velika Gorica	Hrastovac	26.09.44.
255.	FURIĆ M. Ivan	desetar	FOS	1923.	Japuševac, Remetinec	Hasan-Breg	27.12.44.
256.	FILIPOVIĆ M. Stjepan	zastavn.	FOS	1920.	Lovretovac, Var.Toplice	Žažina	25.01.45.
257.	FIOLIĆ Š. Mijo	poručnik	FOS	1914.	Odra, Remetinec	Žažina	25.01.45.
258.	FELJAN I. Vinko	borac	FOS	1908.	Guštelnica, Vel. Gorica	Mala Gorica	07.02.45.
259.	FJODOR I. Grigorij	borac	FOS	1921	Lenjigrad, SSSR	Brezovica	07.02.45.
260.	FRANJIĆ Ž. Stjepan	borac	FOS	1927.	Čadavica, Miholjac	Klinča Se	10.03.45.
261.	FERKO M. Mato	borac	FOS	1910.	Veleševac, Vel. Gorica		30.04.45.
262.	FERENČAK M. Ivan	borac	FOS	1919.	Greda, Sisak	Ključić Brdo	16.01.44.
263.	FERKO S. Mato	vodnik	FOS	1922.	Veleševac, Vel. Gorica	Str.uVel. Go.	22.07.44

264.	FABACI. Ivan	borac	FOS	1904.	Griče, Ribnik	1944.	Rećica	04.03.45.
265.	FABIJANEC I. Josip	borac	KB	1913.	Jamn. Kiselica, Pisarovina	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
266.	FRANCETIĆ S. Franjo	borac	KB		Bratina, Pisarovina	1944.	Lekenik	04.10.44.
267.	FRANCETIĆ Josip	borac	KB	1914.	Bratina, Pisarovina	1944.	Lekenik	04.12.44.
268.	FRANKOVIĆ J. Josip	borac	KB	1928.	Glavica, Bosiljevo	1945.	Glina	02.04.45.
269.	FRANKOVIĆ J. Mijo	borac	KB	1926.	Glavica, Bosiljevo	1945.	D. Kupčina	07.03.45.
270.	FRANJKOVIĆ S. Milan	borac	KB	1925.	Zagreb	1942.	Zdenčina	jesen 44.
271.	FRKETIĆF. Janko	borac	KB	1907.	Mračin Netretić	1944.	Rećica	04.03.45.
272.	FRTALJIMirko	borac	KB	1917.	Breznik, Jaškovo	1944.	Slunj	14.04.45.
273.	FUDURIĆ J. Nikola	desetar	KB	1927.	Zvečaj, Duga Resa	1943.	Rećica	15.01.45.
274.	FUDURIĆP. Stjepan	komesar	FOS	1919.	Zvečaj, Duga Resa	1943.	D. Kupčina	26.09.44.
275.	FURDEK F. Janko	komesar	KB	1909.	Mihalić Selo, Barilović	1941.	Ranjen, u	07.03.45.
276.	FABIJAN M. Pavao	borac	ŽB	1919.	SV. Nedelja, Samobor		Malunje	08.44.
277.	FABIJANIĆF. Franjo	borac	ŽB	1913.	Kuće, Velika Gorica		Vuk. Šipak	06.05.45.
278.	FUKEM.Janez	borac	ŽB	1922.	Breg.Selo, Brezice, Slov.		Glina	03.45.
279.	FULIR A. Antun	zb borac	ŽB	1922.	Braslovje, Samobor		Glina	17.04.45.
280.	FUMIĆJ. Ignac	borac	ŽB	1924.	Gonjevi, Jastrebarsko		D. Kupčina	01.45.
281.	.FRICM. Josip	borac	ŽB	1925.	Brezje, Ozalj		Sv.Jana	1943.
282.	FURJANIĆ L. Nikola	borac	ŽB	1912.	Furjanci, Ozalj			1943.
283.	.FERK I. Franjo	p.poruč.	FOS	1922.	Odra, Sisak	1943.	Hrastovac	26.09.44.
284.	.FURIĆM. Ivan	desetar	FOS	1923.	Jakuševac, Vel. Gorica	1944.	Hasan-Brđ	07.12.44.
285.	.FOČIĆ Mato	borac	FOS		Auguštinovec, Pokupsko		Strpet	06.03.44.
286.	.FIOLIĆ Tomo	borac	FOS	1924.	M. Mlaka, Vel. Gorica		Hasan-Brđ	07.12.44.
287.	.FURČIĆ S. Ivan	borac	FOS	1925.	Jakuševac, Vel. Gorica		Primišlje	17.04.45.
288.	GRDINAJ. Janko	borac	FOS		Rećica, Karlovac		Zdenčina	26.03.45.
289.	GRLECS. Josip	borac	KB	1920.	Letovanić, Sisak		Odra	06.02.45.
290.	GRABAR I. Ljudevit	borac	KB	1909.	Vrbno, Ivanec		Rećica	04.03.45.
291.	GARŽINIĆ I. Ivan	borac	KB	1908.	Barilovići, Karlovac		D. Kupčina	06.09.44.
292.	GRDENIĆ S. Mijo	borac	KB	1922.	Končani, Čazma		D. Kupčina	07.12.44.
293.	GOTIĆ Stjepan	borac	FOS		Ljubiščica, Novi Marof		Strpet	06.03.44.
294.	GORUP Anđelko	borac	FOS		Dubrava, Pisarovina		Kraljevec	06.03.44.
295.	GRUBEŠIĆIvan	borac	FOS		Pos. Bregi, Dugo Selo		Kraljevec	06.03.44.
296.	GRUBIŠIĆ Valentin	borac	FOS		Saborski, Pula		Dubranec	13.07.44.
297.	GOLUBIĆ P. Nikola	borac	FOS	1912.	Jaškovi, Karlovac		D. Kupčina	07.12.44.
298.	GRGURIĆ J. Josip	borac	KB		Novigrad, Netretić		Netretić	13.09.44.
299.	GAŠPAR Milutin	borac	OBJV	1920.	Vojnić			15.06.44.
300.	GRUJIĆ Žarko	borac	OBJV					
301.	GLAVAŠ Milan	borac	OBJV					
302.	GRUDENIĆ Josip	borac	OBJV					
303.	GRUŠIĆ Petar	borac	OBJV					
304.	GRUIĆ Mirko	p-mitr.	OBJV					
305.	GAJSKIJ. Jure	k-dir v.	FOS	1918.	Radatovići, Ozalj	1943.	Kraljev.Sela	06.03.44.
306.	GALIĆ A. Slavko	p-mitr.	FOS	1924.	Sv. Nedelja, Samobor	1943.	Kraljev.Sela	06.03.44.
307.	GREBENIĆ A. Ivan	borac	FOS	1922.	Lučenica, Jastrebarsko	1943.	Kralj.Sela	06.03.44.
308.	GREGOREC F. Matko	k-dir v.	FOS	1920.	Veleševac, Velika Gorica	1943.	Kralj.Sela	06.03.44.

309.	GLAVICA J. Ivan	borac	FOS	1914.	Željezno, Sisak	1943.	Plešivica	22.06.44.
310.	GAJDEKN. Pavao	borac	FOS	1927.	Hotnja, Velika Gorica	1944.	Babići	10.12.44.
311.	GAŠPARAC J. Stjepan	borac	FOS	1917.	Jakuševac, Remetinec	1944.	Hasan-Brd	27.12.44.
312.	GREGURIN J. Nikola	poručnik	FOS	1920.	Zaprešić, Zagreb	1943.	Hasan-Brd	26.12.44.
313.	GALOVIĆJ. Stjepan	potpor.	FOS	1918.	Jerebić, Velika Gorica	1943.	Žažina	25.01.45.
314.	GRBINČEKJ. Mirko	poruč.	FOS	1919.	D. Kupčina, Jastrebarsko	1942.	Žažina	25.01.45.
315.	GRUBAČEVIĆJ. Jan	borac	FOS	1924.	Kujaji, Ozalj	1943.	Žažina	25.01.45.
316.	GUKOV Ivan	borac	FOS	1913.	Kostoska obi., SSSR	1944.	Zažina	25.01.45.
311	GRUBIĆ A. Josip	borac	FOS	1908.	RečicaTKaflbvac ^{44-^}	1944.	Odra	25.02.45.
318.	GROBOVAC P. Tomislav	borac	FOS	1927.	Degoj, Glina	1944.	Hasan-Brd	8.03.45.
319.	GALINEC S. Martin	borac	FOS	1920.	Višnjica, Ivanec	1944.	Zdenčina	26.03.45.
320.	GRDAN Đ. Marica	bolnič.	FOS	1927.	Moduš, Sisak	1944.	Primišlje	07.04.45.
321.	GAŠPARECS. Franjo	borac	FOS	1928.	Kravarsko, Vel. Gorica	1943.	Gener. Stol	7.04.45.
322.	GRDOVIĆ F. Pavle	borac	FOS	1923.	Javorak, Samobor	1944.	Zavr. borba	30.04.45.
323.	GRČIĆ A. Danijel	k-dant b.	FOS	1924.	Draganići, Karlovac	1942.	Umro u b	02.03.45.
324.	GLUŠČIĆ G. Marko	borac	KB	1910.	Maletić, Netretić	1943.	D. Kupčina	07.03.45.
325.	GOJIŠIĆ G. Alojz	borac	KB	1910.	Čegljje, Draga., Karlovac	1943.	Kurjevac	15.04.45.
326.	GOLOVRŠKI M. Mihael	borac	KB	1922.	Podgraj, Ozalj	1944.	Kurjevac	14.04.45.
327.	GOLUBIĆ P. Mijo	borac	KB	1912.	Priselci, Jaškovo	1944.	Koritinja	27.12.44.
328.	GOMIONIK A. Stanislav	ko dir četa	KB	1919.	Ormož, Ptuj, Slovenija	1944.	Rečica	15.01.45.
329.	GORŠEBAŠA Ivan	k-dir četa	KB	1915.	Bubnjarci, Ribnik	1943.	Bosanci	12.03.44.
330.	GRABAR I. Ljudevit	borac	KB	1902.	Vrbno.Ivanec	1944.	Rečica	04.03.45.
331.	GRAHOVAC J. Stjepan	borac	KB	1909.	Degoj, Pokupsko	1944.	Vinski Vrh	02.05.45.
332.	GRAŠA J. Josip	borac	KB	1927.	Polica, Ozalj	1944.	Um. od ra	06.12.44.
333.	GRAŠETIĆ A. Josip	borac	KB	1926.	Barban, Pula	1944.	D. Kupčina	06.09.44.
334.	GRDAŠIĆJ. Nikola	desetar	KB	1912.	Završje, Netretić	1944.	Primišlje	13.04.45.
335.	GRGIĆ J. Stjepan	borac	KB	1921.	Oštri Vrh, Ozalj	1944.	D. Kupčina	06.09.44.
336.	GRGURIĆJ. Josip	borac	KB	1926.	Kučevica, Netretić	1943.	D. Kupčina	26.12.44.
337.	GRGURIĆJ. Juraj	borac	KB	1919.	Kučevica, Netretić	1943.	D. Kupčina	07.03.45.
338.	GRGURIČZ. Stanko	borac	KB	1927.	Karlovac	1943.	Lekenik	03.10.44.
339.	GRMAN Mato	borac	KB	1908.	Ladovec, Pokupsko	1944.	Zdenčina	11.09.44.
340.	GRMŠEKM. Ivan	borac	KB	1908.	Duga Resa	1942.	Netretić	02.05.45.
341.	GARAPIĆ J. Žoka	borac	ŽB	1898.	Sošice, Žumberak		Sošice	
342.	GLAVATI Slavko	borac	ŽB				Plešivica	01.44.
343.	GOJKO J. Stanko	borac	ŽB	1920.	Stojdraga, Samobor		Um. u logoru	1944.
344.	GOLEŠ G. Marta	borac	ŽB		Goleši, Ozalj		Sošice	1943.
345.	GRGETIĆ J. Stjepan	borac	ŽB	1922.	Grgetići, Jastrebarsko			1945.
346.	GRGOS S. Vid	borac	ŽB	1921.	Samobor		Slavetić	11.44.
347.	GUNJARIĆ J. Stjepan	borac	ŽB	1923.	Beter, Jastrebarsko		Obješen u Desincu.	
348.	GVOZDANOVIĆ Nikola	borac	ŽB	1926.	Bukovac, Jast.		Krašić	18.11.44.
349.	GALEKOVIĆP. Josip	zastav.	FOS	1910.	Mraclin, Vel. Gorica	1943.	Hasan-Brd	26.12.44.
350.	HRKOVACS. Josip	borac	FOS	1909.	Kozjača, Vel. Gorica	1944.	Dubranec	27.02.44.
351.	HLOPECI. Slavko	k-dir četa	FOS	1921.	Novo ČOČE, vel. Gorica	1943.	Trputci	22.04.44.
352.	HRVOJIĆ J. Stjepan	borac	FOS	1922.	Hruševac, Vel. Gorica	1943.	Plešivica	07.06.44.
353.	HORVATIĆ I. Pava	bolnič.	FOS	1926.	Goli Vrh, Jastrebarsko	1943.	Plešivica	22.06.44.

354.	HRKOVAC M. Pavao	borac	FOS	1909.	Kozjača, Vel. Gorica	1944.	Hrastovac	26.09.44.
355.	HUMELJAK J. Rok	potpor.	FOS	1916.	Lukavec, Vel. Gorica		Hrastovac	26.09.44.
356.	HERAKOVIĆ D. Slavko	st.vod.	FOS	1922.	Herakovići, Samobor	1943.	Sv. Klara	14.10.44.
357.	HORVATS. Mirko	borac	FOS	1919.	Vrbovo, Vel. Gorica	1943.	Peščenica	22.11.44.
358.	HORVATIĆ J. Ferkoborac		FOS	1924.	Bratina, Jastrebarsko	1944.	Babici	10.11.44.
359.	HARAPIN A. Irma	zastav.	FOS	1926.	Prelog	1942.	Zažina	25.01.45.
360.	HERCEG M. Josip	zastav.	FOS	1924.	D. Kupčina, Jastrebarsko	1944.	Žažina	25.01.45.
361.	HRVAČIĆ M. Mirko	ml.vod.	FOS	1919.	Lomnica, Vel. Gorica		Brezovica	07.02.45.
362.	HRGOVIĆ J. Juraj	st.vad.	FOS	1924.	Zagreb		Tounj-Zden.	11.04.45.
363.	HADŽIĆ S. Haso	borac	FOS	1907.	Pećigrad, Cazin, BiH	1945.	Gen. Stol	17.04.45.
364.	HEGEDIĆ G. Mirko	borac	FOS	1920.	Presečno, Novi Marof	1944.	Gen. Stol	17.04.45.
365.	HORVATZ. Franjo	vodnik	FOS	1919.	Zagreb	1942.	Zarob.-str.	01.06.44.
366.	HRNJAK N. Ilija	borac	FOS	1920.	Sošice, Jastrebarsko	1943.	Pisarovina	12.44.
367.	HAJKO B. Josip	borac	KB	1927.	Vel. Erjavecjaškovo	1943.	D. Kupčina	29.12.44.
368.	HOMAJER Herbet	borac	KB	1920.	Pribić, Jastrebarsko	1943.	Tončić Selo	01.05.45.
369.	HAJSAN F. Alojz	borac	KB	1927.	Jurovo, Ribnik	1944.	Rečica, ranj.	04.03.45.
370.	HERCEG S. Tomo	borac	KB	1923.	D. Kupčina	1945.	Primišlje	11.04.45.
371.	HERUCV. Predrag	borac	KB	1926.	Križevci	1944.	D. Kupčina	17.03.45.
372.	HLAIČN. Stjepan	telef.	KB	1917.	Zaborsko Selo, Netretić	1944.	Zarob. ilikv.	10.06.44.
373.	HODAK J. Jura	borac	KB	1923.	Drežnik. Slunj	1944.	D. Kupčina	17.03.45.
374.	HRŽENJAK F. Franjo	borac	KB	1911.	Budinščak, Ivanec	1944.	D. Kupčina	17.03.45.
375.	HABRLEM. Ivan	borac	ŽB	1921.	Podvrh, Samobor		Toplice	1944.
376.	HERAKOVIĆ J. Nikola	borac	ŽB	1917.	Novo Selo, Samobor		Prekrižje	1944.
377.	HERAKOVIĆ M. Slavko	borac	ŽB	1922.	Herakovići, Sam.		Mala Mlaka	14.10.44.
378.	HERCEG S. Vilim	komes.	ŽB	1916.	Horvati, Zagreb		Mala Mlaka	14.10.44.
379.	HERCEG S. Vinko	borac	ŽB	1922.	Horvati, Zagreb		Žumberak	1944.
380.	HINIĆ Stevo	borac	ŽB	1916.	Debelo Brdo, Vrginmost		Goljak prolj.	44.
381.	HLEBETINAJ. Pavao	borac	ŽB	1924.	D. Purgarija, Jastrebarsko		Pavučnjak kraj	44.
382.	HORVAT A. Josip	borac	ŽB	1925.	Grdanjci, Samobor		Zar.-streljan	15.02.45.
383.	HORVATIĆ I. Alojz	borac	ŽB	1922.	Stankovo, Jastrebarsko		D. Kupčina	11.01.45.
384.	HOSTAJ. Nikola	borac	ŽB	1912.	Liješća, Ozalj		Sv. Jana	1944.
385.	HRANILOVIĆ I. Jan	borac	ŽB	1915.	Veliki Vrh, Jastrebarsko			1944.
386.	HRANILOVIĆ S. Tom	borac	ŽB	1915.	Veliki Vrh, Jastrebarsko			1944.
387.	HRESTAK M. Josip	borac	ŽB	1922.	Vrškovec, Ozalj			1944.
388.	HRIBARS. Franjo	borac	ŽB	1917.	Lug, Samobor		Zarob.-str.	15.02.45.
389.	HRLIĆ J. Stjepan	borac	ŽB	1927.	Bribić, Jastrebarsko		Ko. Rajc.Br.	31.12.44.
390.	HAVIDIĆ M. Alojz	desetar	FOS	1910.	Havidići, Remetinec	1943.	Izimje	14.05.44.
391.	HERCEG Ignac	borac	FOS	1912.	Horvati, Remetinec	1942,	Zar.-streljan	09.06.44.
392.	HORVATIĆ Savo	borac	FOS		Klinča Selo		Zdenčina	22.06.44.
393.	HLJUJEV V. Ivan	borac	FOS		Milovsk, SSSR		Jarić Polje	30.04.45.
394.	HREBAC M. Josip	borac	KPO	1910.	*Brodard; Karlovac		Netretić	05.12.44.
395.	HERCEG Ivan	k-dirčete	OBJV					
396.	HODEL Antun	borac	OBJV					
397.	HOFMAN Ivica	borac	OBJV					
398.	HRANILOVIĆ Tom	borac	OBJV					

399.	HRKOVAC S. Josip	borac	FOS	1909. Kozjača, Vel. Gorica	1944.	Dubranec	
400.	IVŠA I. August	borac	FOS	Odra, Velika Gorica		Hrastov	28.09.44.
401.	IVKOVIĆ M. Rad	borac	KPO	1921. G. Dubrave, Ogulin		Ponikve	29.01.45.
402.	IVAČIĆ F. Anđel	borac	FOS	1927. Bijenik, Zagreb	1943.	Velešev	10.02.44.
403.	IVŠAN I. Nikola	borac	FOS	1914. D. Trpuci, Remetinec	1944.	Hrastov	26.09.44.
404.	IVŠAN M. Ivan	borac	FOS	1925. D. Trpuci, Remetinec	1944.	Hrastov	26.09.44.
405.	IVANOVIĆ I. Mil	borac	FOS	1927. Štitar, Županja	1944.	Sv. Klara	14.10.44.
406.	IFIO F. Franjo	zastav.	FOS	1925. Laćarak, Sri. Mitrovica	1944.	Babići	10.12.44.
407.	IVŠAN V. Vid	borac	FOS	1921. D. Trpuci, Remetinec	1944.	Hasan-Br	22.44.
408.	ILENIĆ S. Vid	desetar	FOS	1919. V. Mlaka, Vel. Gorica	1943.	Žažina	25.01.45.
409.	ILIĆ M. Marjan	borac	FOS	1920. Zagreb	1943.	Žažina	25.01.45.
410.	ILIĆ R. Zdravko	zastav.	FOS	1924. Odra, Vel. Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
411.	ISKRA F. Vinko	p.porač.	FOS	1924. Lokve, Delnice	1943.	Žažina	25.01.45.
412.	IVIČARS. Ivan	poručnik	FOS	1921. Veleševac, Vel. Gorica	1943.	Žažina	25.01.45.
413.	IVŠAN V. Ivan	borac	FOS	1915. D. Trpuci, Remetinec	1944.	Žažina	25.01.45.
414.	ILIJANIĆ P. Janko	borac	KB	1923. V. Erjave, Jaškovo	1943.	Glina	26.03.45.
415.	IŠEKS. Slavko	borac	KB	1911. Bobbič, Vrginmost	1945.	Kordun	25.04.45.
416.	IVAČKOV. Josip	borac	KB	1919. Donji Oštri Vrh, Ozalj	1944.	D. Kupčina	03.45.
417.	IVASIĆ F. Ivan	ml.vod.	FOS	1923. Hrašće, Jaškovec	1943.	D. Kupčina	03.45.
418.	IVIČAK F. Juraj	borac	KB	1929. Odra, Vel. Gorica	1944.	D. Kupčina	03.45.
419.	IVIČAK T. Josip	k-dir.	čete KB	1920. Brajak Brdo, Netretić	1943.	Greda	28.01.45.
420.	IMPRIĆ M. Juraj	borac	ŽB	1926. Stupnik, Zagreb		Rude	1943.
421.	IVAN Rus	borac	ŽB	SSSR		Bregana	1.12.44.
422.	IVANČIĆ T. Drag	borac	ŽB	1924. Plešivica, Jastrebarsko		Zar.-strelj	02.45.
423.	IVANKOVIĆ Čed	borac	OBJV	1925. Lovska, Pakrac		Novaki prolj.	44.
424.	IVANKOVIĆ Petar	borac	OBJV				
425.	IVKOVIĆ Milan	k-dir.	čete OBJV	Voćin, Pod. Slatina			
426.	JERGIĆ Momir	borac	OBJV				
427.	JOHANES Henr	hborac	OBJV	Holandija		Draganić	19.03.44.
428.	JOCKOVIĆ Jelka	borac	OBJV				
429.	JAKŠIĆ Milan	borac	OBJV	1913. Stupovača, Garešnica		Oštre	04.44.
430.	JANKOVIĆ Nikol	borac	OBJV				
431.	JANKOVIĆ M. Andrija	k-dir.	FOS	1925. Čička Poljana, Vel. Gd	1943.	Kraljev, Sela	06.03.44.
432.	JERGOVIĆ Ivan	borac	FOS	Mičenčani, Kostajnica	1943.	Kraljev, Sela	06.03.44.
433.	JAKUŠ Antun	p-mitr.	FOS	1921. Buzet, Istra	1943.	Plešivica	22.06.44.
434.	JANDREŠKO Mat	borac	FOS	1925. Jandreško, Pula	1943.	Mart. Vrh	08.08.44.
435.	JEGOROV J. Vasil	borac	FOS	1923. Kursk, SSSR	1943.	Hrastov	26.09.44.
436.	JOLUNIĆ R. Stjep	zastavnik	FOS	1919. Vareš, Visoko, BiH	1944.	Hasan-Br	22.44.
437.	JAKUPEC Đ. Ivan	borac	FOS	1925. Sr. Most, Bjelovar	1944.	Žažina	25.01.45.
438.	JENGIĆ J. Ivan	st.vod.	FOS	1922. Kanjiža, Gospić	1943.	Žažina	25.01.45.
439.	JOVANOVIĆ A. Ant	borac	FOS	1914. Cerje, Sisak	1944.	Žažina	25.01.45.
440.	JAMBREK M. Nik	borac	FOS	1927. Novaki, Vel. Gorica	1943.	Gen. Std	17.04.45.
441.	JANKOVIĆ F. Jak	borac	FOS	1925. Čička Poljana, Vel. Gd	1944.	Zavr. op	10.04.45.
442.	JURMANOVIĆ M. Ivan	borac	FOS	1924. Topolovac, Jastrebarsko	1944.	Zavr. op	10.04.45.
443.	JURANI Ivan	borac	FOS	1923. Peščenica, Sisak	1944.	Nesr. služ	29.03.45.

444.	JADRIC I. Josip	borac	KB	1925. Jadrići, Ribnik	1944.	D. Kupčina	2.44.
445.	JAKACA.Ivan	borac	KB	1926. Barban, Pula	1944.	Desinec	01.09.44.
446.	JAKOV AC M. Dragutin	borac	KB	1915. Župa, Brod na Kupi	1943.	Svet., Ozalj	08.44.
447.	JANKO Ivan	borac	KB	1912. Jauki, Labin	1944.	Brajak	08.44.
448.	JANKOVIĆ N. Jutaj	borac	KB	1925. Kunić Ribnički, Netretić	1944.	D. Kupčina	03.45.
449.	JANKOVIĆ S. Ivan	borac	KB	1928. Farkašić, Sisak	1944.	Mavračić	23.10.44.
450.	JARNJEVIĆ F. Anđelko	borac	KB	1920. Jamjevići, Ribnik	1944.	Sv. Jana	0.06.44.
451.	JARNJEVIĆ J. Franjo	borac	KB	1905. Jamjevići, Ribnik	1944.	D. Kupčina	03.45.
452.	JARNJEVIĆ J. Ivan	borac	KB	1927. Strgari, Bosiljevo	1944.	Gener. Stojan	04.45.
453.	JOVANOVIĆ Aleksand. b	borac	KB	1921. Beograd	1944.	Ranj., uštrd	0.45.
454.	JOVANOVIĆ Vjekoslav b	borac	KB	1926. Trilj. Novi Vinodolski	1944.	Draganić	07.05.45.
455.	JURAŠIĆ A. Andrija	borac	KB	1907. Ogulin	1944.	D. Kupčina	03.45.
456.	JURINA A. Jure	borac	KB	1910. Novaki, Ozalj	1944.	D. Kupčina	03.45.
457.	JURKAS K. Dragutin	borac	KB	1913. Duga Resa	1943.	Petrovin	0.06.44.
458.	JAGAŠ Stjepan	borac	KB	1917. Goli Vrh, Ribnik		Sv. Jana	06.44.
459.	JAKLIĆ F. Franjo	borac	ŽB	1921. Podvrh, Samobor			1944.
460.	JAKŠAF. Dako	borac	ŽB	1926. Liješće, Ozalj		Rečica	15.03.45.
461.	JANJIĆ S. Pavao	borac	ŽB	1917. Šljivovac, Vrginmost		Krašić	02.01.43.
462.	JELENIĆ P. Jankoborac		ŽB	1919. Jelenići, Samobor		Bačuga	28.03.45.
463.	JELENIĆ N. Petarborac		ŽB	1920. Jelenići, Samobor		Bačuga	28.03.45.
464.	JERBIĆ F. Vinko	borac	ŽB	1918. Stankovo, Jastrebarsko		Plešivica	4.02.44.
465.	JURMANI. Boltek	borac	ŽB				02.44.
466.	JURIĆ M. Milka	borac	FOS	1923. Doljani, Ozalj	1943.	Kralj. Sot	03.44.
467.	JURANIĆ I. Filip	borac	FOS	Lug, Ludbreg		Hrastov	26.09.44.
468.	JAŠETIĆ A. Josip	borac	KB	1926. Vrička, Pula		D. Kupčina	09.44.
469.	JARNJEVIĆ J. Franjo	borac	KB	1905. Ribnik, Netretić		D. Kupčina	03.45.
470.	JARNJAVIĆ R. Tomo	borac	KPO	1927. Ribnik, Netretić			06.11.44.
471.	KUĆIŠ M. Janko	borac	FOS	1928. Lomnica, Vel. Gorica	1943.	Horvati	25.01.44.
472.	KOMAREC J. Stjepan	borac	FOS	1925. Galgovo, Samobor	1943.	Velešev	10.02.44.
473.	KOTOR J. Slavko k-sar č.		FOS	1914. Peščenica, Sisak	1943.	Velešev	10.02.44.
474.	KONOSIĆ S. Franjo	borac	FOS	1927. Konosići, Samobor	1943.	Velešev	10.02.44.
475.	KUĆIŠ M. Janko	borac	FOS	1927. Lomnica, Vel. Gorica	1943.		12.02.44.
476.	KARLOVIĆ I. Mijo	borac	FOS	1921. G. Čehi, Remetinec, Zg	1943.	Kralj. Sot	03.44.
477.	KOTARANIND. Đurđ	borac	FOS	1925. Nebojani, Petrinja	1942.	Kralj. Sot	03.44.
478.	KOKOT F. Barica del.voda		FOS	1920. Peščenica, Sisak	1943.	Dubranec	22.04.44.
479.	KUZMEC I. Stjepan	rodnik	FOS	1919. Lekenik, Sisak	1943.	Izimje	14.05.44.
480.	KUKURIĆ B. Ivan	rodnik	FOS	1923. Dubravčak, Sisak	1943.	Blatnica	7.06.44.
481.	KOVAČIĆ S. Ivan	borac	FOS	1916. Kozjača, Vel. Gorica	1943.	Žumberak	10.07.44.
482.	KODAVEC J. Josip	borac	FOS	1911. Petiine, Vel. Gorica	1944.	Hrastov	26.09.44.
483.	KRALJ J. Marija	borac	FOS	1925. Šćitarjevo, Vel. Gorica	1944.	Hrastov	26.09.44.
484.	KUŠEVIĆ J. Stjepan	borac	FOS	1919. Dubranec, Vel. Gorica	1944.	Hrastov	26.09.44.
485.	KLASNIĆ S. Stjepan	borac	FOS	1926. Brežani, Sisak	1944.	Hasan-Breg	2.44.
486.	KOMPES F. Stjepan	borac	FOS	1920. Pustike, Sisak	1944.	Hasan-Breg	2.44.
487.	KOVAČIĆ T. Lacko	dir v-	FOS	1923. Lipnica, Remetinec, Zg	1943.	Hasan-Breg	2.44.
488.	KOLAR M. Josip	borac	FOS	1919. Jamn. Gorice, Jastrebarsko	1944.	Zažina	25.01.45.

489.	KORENIKA F. Josip	borac	FOS	1920.	Hrašće, Remetinec, Zg	1944.	Žažina	25.01.45.
490.	KOS S. Tomo	borac	FOS	1926.	Dubranec, Vel. Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
491.	KOZJAK M. Ivan	borac	FOS	1920.	Potok, Popovača	1944.	Žažina	25.01.45.
492.	KRALJIK M. Marjan	poručnik	FOS	1921.	Duga Resa	1943.	Žažina	25.01.45.
493.	KRČELIĆ M. Dragutin	borac	FOS	1910.	Birkiševina, Vel. Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
494.	KRANJČEVIĆ S. Ilija	borac	FOS	1926.	Sasi, Vel. Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
495.	KRASNIK S. Stjepan	borac	FOS	1910.	Budimpešta	1944.	Žažina	25.01.45.
496.	KRVARIĆ P. Ivank-dir od	borac	FOS	1919.	Sasi, Vel. Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
497.	KIŠ M. Oto	zastavn.	FOS	1926.	Slavonski Brod	1944.	Mala Gorica	07.02.45.
498.	KUDAKOVJ. Andrija	četa	FOS	1912.	Rostov, SSSR	1944.	Brezovica	07.02.45.
499.	KILER F. Herman	borac	FOS	1920.	Veliki Trn, Krško, Slonj	1945.	Zdenčina	26.03.45.
500.	KORDIĆ A. Stjepan	borac	FOS	1913.	Novo Brdo, Vel. Gorica	1944.	Zdenčina	26.03.45.
501.	KOVAČIĆ P. Matko	st. vod.	FOS	1922.	Lipnica, Remetinec, Zg	1943.	Klinča Sel	30.03.45.
502.	KOVAČEVIĆ Stjepan	četa	FOS	1922.	Bro. Vareš, Bos. Brod, BiH	1944.	Klinča Sel	30.03.45.
503.	KEBER V. Ankica	Bojnič.	FOS	1924.	Breznički Gaj, Ses., Zg	1944.	Primišlje	07.04.45.
504.	KUDIĆ S. Dido	borac	FOS	1910.	Kudići, Cazin, BiH	1944.	Tounj-Zden.	11.04.45.
505.	KUŠEVIĆ M. Petar	borac	FOS	1924.	Dubranec, Vel. Gorica	1944.	Tounj-Zden.	11.04.45.
506.	KALAMIZAM M. Miro	borac	FOS	1921.	Kostanjevac, Novi Marof	1944.	Gener. Stol	17.04.45.
507.	KAPEC S. Mijo	vodnik	FOS		Auguštovac, Vel. Gorica	1944.	Gener. Stol	17.04.45.
508.	KENIGĐ. Franjo	borac	FOS	1922.	Vukojevac, Sisak	1944.	Zavr. oper	01.05.45.
509.	KIRIĆ Stjepan	borac	FOS	1927.	Letovanić, Sisak	1944.	Umro u bol.	13.11.44.
510.	KUMIĆ M. Stjepan	vodnik	FOS	1910.	Jetero, Sisak	1943.	Uhv. iobješ.	21.06.44.
511.	KALANJA B. Vjekoslav	borac	KB	1920.	Biograd na moru	1944.	Sv. Martin	09.11.44.
512.	KARAS S. Andrija	borac	KB	1923.	Bratina, Piskarovina	1944.	D. Kup., umr.	27.12.44.
513.	KOŠIĆ I. Ivan	borac	KB	1902.	Vrh. Krk	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
514.	KASUNIĆ J. Josip	k-dant 2. bat.	KB	1919.	Duga Resa	1942.	Mavračići	23.10.44.
515.	KATIĆ P. Ivan	borac	KB	1912.	Dobrinčići, Gen. Stol	1943.	Tobolić	07.04.45.
516.	KATUNIĆ B. Stjepan	četa	KB	1914.	Preseka, Ozalj	1943.	Račića	15.01.45.
517.	KIRINČIĆ S. Dragutin	č. KB		1919.	Hrašće, Jaškovo	1943.	Vuk. Gorica	24.03.45.
518.	KIRINČIĆ M. Josip	sar č. KB		1921.	Hrašće, Jaškovo	1943.	Kramarići	29.10.44.
519.	KLARIĆ I. Janko	borac	KB	1920.	Gora, Petrinja	1944.	Račića	15.01.45.
520.	KLEMENČIĆ I. Ilija	borac	KB	1921.	Griče, Ribnik	1944.	Netretić	03.05.45.
521.	KLEMENČIĆ M. Ilija	borac	KP	1921.	Griče, Ribnik	1943.	Crna Mlaka	01.09.44.
522.	KLOBUČAR R. Miro	borac	KB	1926.	Goli Vrh, Netretić	1944.	Crna Mlaka	01.09.44.
523.	KNAPIĆ J. Josip	k-sar č. KB		1925.	Duga Resa	1943.	Bosanci	12.03.44.
524.	KNEZETIĆ J. Mij	borac	KB		Brihovo, Ribnik	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
525.	KOBASIĆ I. Dragutin	četa	KB	1910.	V. Erjavec, Jaškovo	1944.	Kurjevac	14.04.45.
526.	KOCMANIĆ J. Petar	borac	KB	1910.	Bučica, Glina	1944.	Odra	16.02.45.
527.	KOLIĆ T. Vid	borac	KB	1904.	Gabrak, Bosiljevo	1944.	Karlovac	07.05.45.
528.	KOSMAČ N. Vid	k-dir č. KB		1922.	Petrovci, Ozalj	1944.	Ranj., umr.	03.07.44.
529.	KOŽAR J. Matija	borac	KB	1913.	Brihovo, Ribnik	1944.	Greda	28.01.45.
530.	KRAJACIĆ S. Ilija	borac	KB	1907.	Osojnik, Severin na Krk	1945.	D. Kupčina	07.03.45.
531.	KRALJ A. Brank	borac	KB	1927.	Hrašće, Jaškovec	1944.	Ranj., umr.	05.03.45.
532.	KRALJ I. Josip	borac	KB	1922.	Fratrovci, Ozalj	1944.	Ranj., umr.	02.02.45.
533.	KRALJEVIĆ J. Stjepan	borac	KB	1913.	Cerje, Sisak	1944.	Odra	16.02.45.

534.	KRAMARIC J. Juraj	borac	KB	1927.	Osojnik, Severin na Kupču	1944.	D. Kupčina	03.45.
535.	KRANJČEC I. Josip	posar č.	KB	1920.	Karlovac	1943.	Ranj., ušad	0.44.
536.	KRANJČEC S. Franjo	borac	KB	1915.	Gorščaki, Ozalj	1944.	D. Kupčina	2.44.
537.	KRAŠČIĆ P. Mijo	desetar	KB	1924.	Goli Vrh, Ribnik	1943.	Mavrač	23.10.44.
538.	KRAŠINA Blaž	borac	KB	1919.	Slapno, Ozalj	1944.	Rečica	04.03.45.
539.	KRULJAC G. Antun	borac	KB	1919.	Gerovo, Delnice	1944.	Rečica	15.01.45.
540.	KUČINIĆ M. Niko	borac	KB	1924.	Bogovci, Netretić	1943.	Draganić	20.12.44.
541.	KURPIS J. Mijo	borac	KB	1914.	Fratrovci, Ozalj	1944.	Rečica	04.03.45.
542.	KUŠIĆ Đ. Simo	k-dant 2. bat.	K 921	1921.	Ponikve, Dubrave	1942.	Vukojević	21.01.45.
543.	KAHTIĆ I. Franjo	borac	ŽB	1920.	Podvrh, Samobor		Svrževo	1944.
544.	KELEČIĆ I. Ignac	borac	ŽB	1922.	Rakitje, Samobor		Repište	1944.
545.	KELEČIĆ S. Ivan	borac	ŽB	1919.	Garijevac, Jastrebarsko		Pavučnjak	1943.
546.	KELEČIĆ J. Mijo	borac	ŽB	1925.	Beter, Jastrebarsko		Plešivica	14.02.44.
547.	KELEČIĆ K. Stjepan	borac	ŽB	1925.	Beter, Jastrebarsko			02.45.
548.	KONORIĆ S. Franjo	borac	ŽB		Galgovo, Samobor		Pisarovina	01.44.
549.	KORDIĆ Janko	borac	ŽB	1926.	Kordići, Jastrebarsko			
550.	KORDIĆ M. Tomo	borac	ŽB	1926.	Kordići, Jastrebarsko		Pribić	1944.
551.	KOS I. Josip	borac	ŽB	1923.	Klokočevac, Samobor		Perjasica	.04.45.
552.	KOVAČEVIĆ N. Đuro	borac	ŽB	1911.	Siječevac, Samobor		Bregana	07.44.
553.	KOVAČEVIĆ J. Vinko	borac	ŽB	1917.	Tisovac, Samobor			06.43.
554.	KOVAČEVIĆ J. Petar	borac	ŽB	1924.	Siječevac, Samobor		Rakov Potok	1944.
555.	KOVAČEVIĆ Petar	borac	ŽB		Siječevac, Samobor		Sošice	1944.
556.	KOVAČINAS. Zvonko	borac	ŽB	1928.	Repište, Jastrebarsko		Repište	1944.
557.	KOVAČIĆ Menero	borac	ŽB	1930.	Zagreb		K.210, Glin	03.45.
558.	KOVAČIĆ S. Martijan	borac	ŽB	1927.	Podvrh, Samobor		Plešivica	02.44.
559.	KRCIVOJJ. Juraj	borac	ŽB	1917.	Vranov Dol, Jastrebarsko		Prilipjevo	1944.
560.	KRLIN M. Ferko	borac	Žb	1908.	Čeglj, Jastrebarsko		Karlovac	1944.
561.	KRLIN J. Josip	borac	ŽB	1925.	Pribički Dol, Jastrebarsko		Plešivica	1942.
562.	KULJAJ D. Janko	borac	ŽB	1923.	Kuljaji, Ozalj		Bratina	
563.	KRATKOVIĆ I. Ivica	borac	FOS	1913.	Peščenica, Sisak	1944.	Domagala	24.12.44.
564.	KOVAČIĆ S. Franjo	postavnik	FOS	1922.	Kozjača, Vel. Gorica	1944.	Mraclin	02.12.44.
565.	KOBAS Vinko	borac	ŽB	1908.	Stupnik, Zagreb		Plešivica	jesen .44.
566.	KOVAČEVIĆ M. Janko	borac	ŽB	1923.	Tisovac, Samobor		Kalja	rujan 42.
567.	KRAJIĆ Janko	borac	ŽB		Krajići, Jastrebarsko		Budinja	10.10.42.
568.	KARAŠ Milutin,	major, nač.			Štaba 34.div.	1941.	D. Kupčina	03.45.
569.	KAPEC Emil	borac	FOS		Pokupsko, Pisarovina		Kraljevo	06.03.44.
570.	KELEKOVIĆ A. Stjepan	borac	FOS		Odra, Vel. Gorica		Hrastovac	16.09.44.
571.	KOSOJEVIĆ J. Miro	borac	FOS		Letovanić. Sisak		Hrastovac	16.09.44.
572.	KNEŽEVIĆ Milan	artilj.	FOS		Čuklić, Jajce, BiH		Koprivnica	10.07.44.
573.	KELEKOVIĆ A. Miro	borac	KB	1920.	Kerestinec, Samobor		Brezovica	16.01.45.
574.	KOVAČIĆ I. Miro	borac	FOS		Kravorsko, Vel. Gorica		Zdenčina	18.02.45.
575.	KRANJČEC M. Stjepan	borac	FOS		Pisarovina		Hasan-Beg	03.45.
576.	KRANJEC M. Ivan	borac	FOS		Živčica, Tišina, Sisak		G.Dubrava	17.04.45.
577.	KRSNIK B. Ivan	borac	FOS	1913.	Pregrada		Zdenčina	23.03.45.
578.	KOKANOVIĆ D. Milutin	borac	KB	1923.	Krušedol, Irig		D. Kupčina	03.45.

579.	KUŽETIĆ J. Mijoborac	KB	1013.	Brigovo, Ribnik	D. Kupčina	07.03.45
580.	KRAMARIĆ J. Juhajborac	KB	1927.	Osojnik, Severin na Kupi	D. Kupčina	07.03.45.
581.	KLEMENČIĆ I. Iborac	KB	1926.	Veselić, Ribnik	Netretić	03.05.45.
582.	KIRIN N. Josip borac	KB	1919.	Bosiljevo	Vel. Gorica	5.07.45.
583.	KAIFEŠ A. Mihoviborac	KPO	1916.	Ravna Gora, Vrbovsko	Potok	24.09.44.
584.	KOPIJAR Dragutin				velj.	1945.
585.	KOSANOVIĆ Milan				velj.	1945.
586.	KOLETIĆ Ibro borac	OBJV	1921.			
587.	KONJUŠIĆ Karloborac	OBJV				
588.	KUJEVIĆ Jovan borac	OBJV				
589.	KALAJĐIJA Savdoborac	OBJV	1914.	Bačkovica, Bjelovar	trav.	44.
590.	KOVAČEVIĆ Ugljiborac	OBJV				
591.	KRIVOKUĆA Đuborac	OBJV				
592.	KOŠČIĆ Bora borac	OBJV				
593.	KOLUNDIĆ Zdravoborac	OBJV				
594.	KIKANOVIĆ Bogdanborac	OBJV		Osijek	Draganići	19-03.44.
595.	KLEPEC Ivan borac	OBJV				
596.	KORDIĆ Tomo borac	OBJV				
597.	KOSOVAC Antun-k-sar č.	OBJV				
598.	KOVAČEVIĆ Đukanmitr.	OBJV			Komarevo	06.06.44.
599.	LAZIĆ Savo borac	OBJV				
600.	LOVREKOVIĆ Čiborac	OBJV	1924.	Đurđevac	Kordun	16.05.44.
601.	LAZAREVIĆ Ivarborac	FOS	1914.	Krišof, SSSR	Žažina	27.01.45.
602.	LUKE A. Mato borac	KPO	1913.	G. Stative, Netretić	Vuksani	08.08.44.
603.	LIKOL M. Ivan borac	KPO	1923.	Štinjan, Pula		18.08.44.
604.	LONČARIĆE. Slabborac	FOS	1928.	Stupnik, Remetinec	Veleševac	10.02.44.
605.	LADIŠIĆ S. Nikoluhezist	FOS	1910.	Lukavec, Vel. Gorica	Kralj. Sela	06.03.44.
606.	LATKOVIĆM. Tomamitr.	FOS	1924.	Mrzlo Polje,, Jastrebarsko	Kralj. Sela	06.03.44-
607.	LUKAČEVIĆ M. ErdinjoFOS	FOS	1926.	Lekenik, Sisak	Kralj. Sela	06.03.44.
608.	LATKOVIĆ M. Alkadir odFOS	FOS	1922.	Mrzlo Polje, Jastrebarsko	Plešivica	22.06.44.
609.	LUCMAN J. Stjepanborac	FOS	1926.	D. Čehi, Remetinec	Hrastovac	26.09.44.
610.	LATARCOV Mihokadir odFOS	FOS	1917.	Rostov, SSSR	Sv. Klara	14.10.44.
611.	LATIN S. StjepanporučnikFOS	FOS	1919.	Veleševac, Vel. Gorica	Babići	10.11.44.
612.	LONČARIĆ M. VjekomporučnikFOS	FOS	1915.	Turković, Pregrada	Bratina	12.12.44.
613.	LONČAR M. Ivanborac	FOS	1912.	Lekenik, Vel. Gorica	Žažina	25.01.45.
614.	LUČIĆ S.Lacko borac	FOS	1914.	Kuće, Vel. Gorica	Žažina	25.01.45.
615.	LUKAČEVIĆ I. Ivanborac	FOS	1908.	Pok. Rečica, Karlovac	Odra	25.02.45.
616.	LEMAJIĆM. Mirkoborac	FOS	1921.	Poljanci, Slav. Brod	Veleševac	15.09.44.
617.	LADIKAP. Antunborac	KB	1923.	Kamanje, Ozalj	Kurjevac	16.04.45.
618.	LANČAI. Antun borac	KB	1925.	Peroj, Pula	Crna Mlaka	01.09.44.
619.	LAPČEVIĆS. Đurk-dir.č.	KB	1917.	Vrginmost	D. Kupčina	27.12.44.
620.	LATINS.Mijo del.voda	KB	1924.	Hrašće, Jaškovo	Žažina	15.09.44.
621.	LATKOVIĆ N.VjekoslavporučnikFOS	FOS	1923.	Karlovac	D. Kupčina	07.03.45.
622.	LEŠ I. Marko k-dir vodak	KB	1917.	Vodena Draga, Bosiljevo	D. Kupčina	07.03.45.
623.	LEŠ I. Jure borac	KB	1919.	Vodena Draga, Bosiljevo	D. Kupčina	29.12.44.

624.	LIPAK I. Janko	borac	kb	1901.	Vratečko, Letovanić, Sl.	Rečica	15.01.45.
625.	LISTAR N. Marko	borac	KB	1909.	Goli Vrh, Ribnik	Koritnjač	27.12.44.
626.	LOVRAKOVIĆ Juh	borac	KB	1905.	Severin na Kupi	Ranjen, umro	
627.	LOVRINIĆ T. Mirko	borac	KB	1924.	Hrašće, Jaškovo	D. Kupčina	03.45.
628.	LOVRINIĆ M. Ivko	dir vod	KB	1920.	Hrašće, Jaškovo	Kurjevat	6.04.45.
629.	LUCIJANIĆ P. Ivko	rom.čet	KB	1926.	Vučjak, Netretić	D. Kupčina	03.45.
630.	LUCULM. Mirko	borac	KB	1926.	Želski, Pula	Zažina	15.09.44.
631.	LUKAČJ. Stjepan	borac	KB	1922.	Belinsko Selo, Ozalj	D. Kupčina	2.44.
632.	LUKEŠIĆ J. Matakomesar		KB	1923.	Ladešić Draga, Netretić	Prilipje	10.06.44.
633.	LABAŠA. Dako	borac	ŽB	1922.	Dančulovići, Ozalj	Ozalj	1945.
634.	LENARTV. Reza	borac	ŽB	1923.	Rakitje, Samobor	Zarob. i streljana.	
635.	LEVEĆ Drago	borac	ŽB	1925.	Zagreb		27.03.45.
636.	LEŠĆANEČJ. Niko	borac	ŽB		Vrškovec, Ozalj		
637.	LISEČJ. Mijo	borac	ŽB		Galgovo, Samobor	Hasan-Beg	2.44.
638.	LONČARIĆ J. Feliks	borac	ŽB	1924.	Obrežje, Brezice, Slo.	Pavučnjak	02.45.
639.	LONČARIĆ E. Slavko	borac	ŽB	1928.	Stupnik, Zagreb		
640.	LOŠĆANEC F. Ivko	borac	ŽB	1927.	Vrškovac, Ozalj		1944.
641.	LUBINIČN. Niko	borac	ŽB	1925.	Visoče, Jastrebarsko	Mrzlo Polje	01.44.
642.	LUKŠIĆ Franjo	borac	ŽB		Šipački Breg, Samobor	Plešivica	29.02.44.
643.	LUČANS. Đuro	borac	FOS	1921.	Šiljakovina, Vel. Gorica	Domagala	12.44.
644.	UUBANOVIĆ Stjepan		ŽB	1926.	Željezno, Jastrebarsko		1944.
645.	MARASPero	borac	FOS	1902.	Lič, Fužine	Veleševci	0.02.44.
646.	MARKOVIĆF. Janko	borac	FOS	1926.	M. Mlaka, Remetinec	Veleševci	0.02.44.
647.	MARINOVIĆ Marko	borac	OBJV		Stupno, Sisak	prolj.	44.
648.	MIKLEUŠ Ivan	borac	OBJV	1924.	Humljani, Podr. Slatina		
649.	MITROVIĆ Anđela	borac	OBJV	1921.	Dengrad, Benkovac	Umrla uprolj.	44.
650.	MLINAREVIĆ Branko		OBJV				
651.	MARIĆ Mato	del.voda	OBJV				
652.	MEDIĆ Tomo	borac	OBJV				
653.	MATIĆ Milorad	borac	OBJV				
654.	MILETIĆ Pajo	borac	OBJV				
655.	MIHORDIN S. Josip	prac	FOS	1906.	Jezero, Sisak	Veleševci	0.02.44.
656.	MIHORDIN V. Miro	delegat	FOS	1911.	Jezero, Sisak	Veleševci	0.02.44.
657.	MLADEN. M. Ivan,	komandant	hig.FOS	1916.	Jezero, Sisak	Veleševci	0.02.44.
658.	MLINARIĆ Franjo	dir od	FOS		Sevnica, Krško, Slovenija	Veleševci	0.02.44.
659.	MARKOVIĆS. Juh	borac	FOS	1916.	Odra, Remetinec	Veleševci	0.02.44.
660.	MAJDAKJ. Zvonko	delegat	FOS	1923.	Vrapče, Zagreb	Kralj. Soba	03.44.
661.	MANCE A. Kazimir	dir č.	FOS	1919.	Draganići, Karlovac	Kralj. Soba	03.44.
662.	MARKOVIĆ Franjo	borac	FOS	1923.	Zagreb	Kralj. Soba	03.44.
663.	MARTINIĆ S. Ivko	borac	FOS	1923.	Cerje, Sisak	Kralj. Soba	03.44.
664.	MIHALINACE. Silevo	m.č.	FOS	1920.	Samobor	Kralj. Soba	03.44.
665.	MIKULINM. Franjo	borac	FOS	1922.	Ribnica, Vel. Gorica	Kralj. Soba	03.44.
666.	MALEC Ivan	delegat	FOS	1920.	Markuševac, Zagreb	Izimje	14.05.44.
667.	MEŠTROVIĆ N. Juraj	star	FOS	1917.	Lukavec, Vel. Gorica	Ponikve	31.05.44.
668.	MILI I. Milan	delegat	FOS	1919.	Kastav, Rijeka	Plešivica	07.06.44.

669.	MARKULIN J. Josip	borac	FOS	1925. Lukavec, Vel. Gorica	1943. Žumberak	26.06.44.
670.	MAREKOVIĆ N. Ivan	borac	FOS	1923. Hotnja, Vel. Gorica	1944. Žumberak	10.07.44.
671.	MARKOVIĆ J. Ivan	inf. oficijer	FOS	1924. Sv. Nedelja, Samobor	1942. Brezovica	11.09.44.
672.	MILETIĆ M. Matko	borac	FOS	1922. Bukevje, Vel. Goric	1944. Babići	10.12.44.
673.	MEHIĆ Š. Redo	borac	FOS	1925. Tadrovo, Cazin, BiH	1944. Hasan-Breg	27.12.44.
674.	MANKASJ. Stjepan	dir. v.	FOS	1912. Ekenik, Sisak	1944. Hasan-Breg	27.12.44.
675.	MARGUŠIĆ S. Josip	borac	FOS	1921. Mahovo, Sisak	1944. Hasan-Breg	27.12.44.
676.	MRŠAI. Ante	borac	FOS	1921. Zaton, Šibenik	1944. Hasan-Breg	27.12.44.
677.	Modic J. Juraj	k-dir. č.	FOS	1921. Mala Mlaka, Vel. Gorica	1944. Rečica	16.01.45.
678.	MARTINJAK I. Mijo	borac	FOS	1908. Mihovljan, Zlatar	1944. Zažina	25.01.45.
679.	MATVEJEVL. Ivan	borac	FOS	1914. Kujbišev, SSSR	1943. Zažina	25.01.45.
680.	MEHMEDI. Slavko	p-mitr.	FOS	1926. Opatinac, Ivanić grad	1943. Zažina	25.01.45.
681.	MIHAJLOVIĆ Lubica	dič.	FOS	1927. D. Kupčina, Jastrebarsko	1944. Žažina	25.01.45.
682.	MIKULINJ. Stjepan	dir. v.	FOS	1924. Nova Buna, Vel. Gorica	1943. Zažina	25.01.45.
683.	MILOŠIĆ F. Franjo	borac	FOS	1921. Veleševac, Vel. Gorica	1943. Zažina	25.01.45.
684.	MUŽIĆ J. IVAN	borac	FOS	1921. Sasi, Vel. Gorica	1943. Zažina	25.01.45.
685.	MIKAN L. Ivan	borac	FOS	1912. Veleševac, Vel. Gorica	1944. Klinča Selo	30.03.45.
686.	MAĐARIĆ Š. Matko	borac	FOS	1927. Suša, Vel. Gorica	1944. Primišlje	07.04.45.
687.	MARČIN S. Milar	borac	FOS	1924. Bregi, Krapina	1944. Primišlje	07.04.45.
688.	MIKOLEC T. Andrija	dir. v.	FOS	1924. Lovrečani, Zlatar	1944. Tounj-Zden.	11.04.45.
689.	MAĐARIĆ M. Stjepan	dir. v.	FOS	1922. Veleševac, Vel. Gorica	1943. Zavr. oper	01.05.45.
690.	MAGLEŠIĆ R. Leo	dir. v.	FOS	1922. Zagreb	1944. Zavr. oper	01.05.45.
691.	MARČECJ. Ivan	borac	FOS	1927. Vrbovo, Vel. Gorica	1943. Dubranec	10.1944.
692.	MARKOVIĆ S. Juraj	borac	FOS	1916. Odra, Remetinec	1944. Vukomerić	27.02.44.
693.	MARKULIN M. Drago	borac	FOS	1911. Augušanovac, Vel. Gorica	1944. Novo Brdo	6.06.44.
694.	MACAN M. Josip	borac	KB	1922. Stanica, Ribnik	1943. D. Kupčina	07.03.45.
695.	MALETIĆ J. Miro	borac	KB	1926. Straša, Netretić	1944. Glina	21.04.45.
696.	MILOVIĆ M. Ivan	vezist	FOS	1927. Mihalić Selo, Barilovići	1943. Banija	27.03.45.
697.	MALOVIĆ I. Matko	borac	KB	1927. Mihalić Selo, Barilovići	1943. Perjasica	08.04.45.
698.	MALOVIĆ J. Mijo	borac	KB	1911. Duga Resa	1943. Lazina	24.12.44.
699.	MALOVIĆ M. Petar	podnik	KB	1909. Mrežn. Venac, Duga Resa	1944. D. Kupčina	07.03.45.
700.	MARETIĆ S. Janko	borac	KB	1912. Bratina, Pisarovina	1944. Ranj., umro	27.12.44.
701.	MARIĆ N. Božo	borac	KB	1922. Stolac, BiH	1944. Odra. Sisak	16.02.45.
702.	MARKOVIĆ P. Stjepan	borac	KB	1924. Hrašće, Jaškovo	1943. Glina	03.45.
703.	MARKUS P. Rudolf	m.č.	KB	1921. Lokve, Delnice	1944. Greda	28.01.45.
704.	MATANA. Mijo	miner	KB	1924. Vrbanska Draga, Jaškovo	1943. Ranj., umro	09.01.45.
705.	MATAKOVIĆ M. Drago	kl. Bogat	KB	1925. Duga Resa	1943. Ranj., umro	28.10.44.
706.	MATOLA P. Ivan	k-dir. v.	KB	1923. Bogovci, Netretić	1943. D. Kupčina	27.12.44.
707.	MAVRETIĆ Lovro	borac	KB	Brezje, Jastrebarsko	1944. Lešće, G. St.	04.04.45.
708.	MEDVED M. Dragomir	borac	KB	1918. Bučica, Glina	1944. Umro u boju	05.01.45.
709.	MEDVED M. Milan	borac	KB	1924. Šijakovica, Kladuša, BiH	1944. Ranj., umro	04.10.44.
710.	MEJAŠKIT. Ivan	k-dir. č.	KB	1912. Vučjak, Netretić	1944. Odra, Sisak	16.02.45.
711.	MIHALIĆ J. Dragutin	borac	KB	1921. Trg, Ozalj	1943. Prilišće	01.05.45.
712.	MIHALIĆ N. Vid	borac	KB	1924. Podbrežje, Ozalj	1945. Glina	03.45.
713.	MIHELIĆ Franjo	borac	KB	1924. Jušići, Opatija	1944. Petrovina	30.06.44.

714.	MODRČIN R. Mijo	borac	KB	1924. SOPČI Vrh, Ribnik	1943. Ranj., uštr.	12.44.
715.	MOLEK F. Franjo	k-dant	Karlova	1914. Brg. Novi. BiH	1942. Ranj., uštr.	07.44.
716.	MRLJAK Petar	borac	KB	Fratrovci, Ozalj	1944. Sud. i strelj.	1944.
717.	MUSP. Ivan	borac	KB	1919. Veselici, Ribnik	1944. Ranj., uštr.	06.45.
718.	MUŠNJAK K. Ivadelegat	KB	1920. Kamanje, Ozalj	1944. Sv. Janal	0.06.44.	
719.	MUŽED. Ivan	borac	KB	1925. Novaki, Ozalj	1944. Rečica	04.03.45.
720.	MAGOVACI. Ilija	borac	KB	1926. Badovinci., Ozalj		1943.
721.	MAGOVACI. Niko	borac	KB	1920. Badovinci, Ozalj		1944.
722.	MAHEČIĆ Š. Dragutin	KB		Petrovina, Jastrebarsko	Breznik	04.09.44.
723.	MAHOVIĆ Zvonko	borac	ŽB	1922. Samobor	V. Doli	24.12.43.
724.	MAKAR M. Franjo	borac	ŽB	1912. Beter, Jastrebarsko	Kupčina	1943.
725.	MALETIĆM. Mijo	borac	ŽB	1913. Hartje, Jastrebarsko	Višoševići	02.45.
726.	MAROVIC Juraj	borac	ŽB	1921. Rakov Potok, Samobor	Kotari	1944.
727.	MATIJAŠČIĆ I. Ivan	borac	ŽB	1924. Otruševac, Samobor	Kramarićs.	1944.
728.	MEDVEN S. Vladimirc	KB	ŽB	1923.		15.05.45.
729.	MEJAŠIĆ J. Matokom.bat	RK	1903. Karlovac		Novo Selo	11.42.
730.	MIHELINEC Stjepan	borac	ŽB	1920. Samobor	Kralj. Selo	03.44.
731.	MIKOVIĆT. Marthorac	ŽB	1921. Lučelnice, Jastrebarsko			30.03.45.
732.	MILAKOVIĆP. Jankoborac	ŽB	1912. Osredak, Samobor		Plešivica	06.43.
733.	MILAKOVIĆT. Jankoborac	ŽB	Osredak, Samobor		Jastrebarsko	1944.
734.	MILAKOVIĆP.Petuborac	ŽB	Osredak, Samobor			12.43.
735.	MIŠIĆ Ć. Stjepan	borac	ŽB	1928. Prilipje, Jastrebarsko		kraj 44.
736.	MRAOVIĆ R. Jovuborac	RK	1922. Bovič, Vrginmost		Mrk. Grad	05.44.
737.	MRAOVIĆD. Miluborac	RK	1919. Bovič, Vrginmost		D. Kupčina	08.43.
738.	MUŽAR J. Mijo	borac	ŽB	Galin, Ozalj	Rečica Velj.	45.
739.	MIKULINT. Alojz	borac	FOS	1929. M. Buna, Vel. Gorica	1943. Zar. i strelj.	03.44.
740.	MIHALJKOVIĆI. Josip	FOS	1915. Čakovec		1944. Zdenčin	23.03.45.
741.	MIKULIĆN. Juraj	k-sar.ba	FOS	1918. D. Kupčina	1942. Horvati	25.06.44.
742.	MAGOVAC Dukaborac					1943.
743.	MIKEK1. Josip	borac	ŽB	1922. Kerestinec, Samobor	Malunje	03.43.
744.	MATAKOVIĆF. Božoborac	KPO	1915. Karlovac		Ozalj	15.11.44.
745.	MUHIĆS. Mirko	borac	KPO	1926. Podkraj, Ozalj	Modruš	11.44.
746.	MALOVIĆ J. Mijo	borac	KB	1911. Duga Resa	Lazina	27.12.44.
747.	MARETIĆS. Jankoborac	KB	1912. Bratina, Pisarovina		D. Kupčina	2.44.
748.	MODRČIN R. Jan	borac	KB	1927. Ribnik, Karlovac		30.12.44.
749.	MARUŠIĆS. Josip	borac	FOS	1921. Mohovo, Mart.Ves, Sisak	Hasan-Breg	2.44.
750.	MARKULIN Slavoborac	FOS		Pokupsko, Pisarovina	Kraljevo	06.03.44.
751.	MASLIĆ Dušan	borac	FOS	Lasinja, Vrginmost	Kraljevo	06.03.44.
752.	MRKEŠIĆ Josip	borac	FOS	Draganići, Karlovac	Kraljevo	06.03.44.
753.	MARUKACvjetkoborac	FOS		Šatorika, Pula	Kraljevo	06.03.44.
754.	MESARIĆ I. Stjepan	borac	FOS	Gušće, Sisak	Hrastovo	26.09.44.
755.	MARTINČIĆ I. Stjepan	FOS		Dužice-Sela, Sisak	Jarić Polje	10.04.44.
756.	MUSTAC I. Tom	borac	FOS	Odra, Vel. Gorica	Jarić Polje	10.04.44.
757.	MIHALJEVIĆ Đ. Ljubica	borac	FOS	1911. D. Kupčina	Žažina	27.01.45.
758.	MEHMED I. Slavoborac	FOS	1923. Opatinec, Dugo Selo		Žažina	27.01.45.

759.	MUŽIĆ J. Ivana	borac	FOS	1921. Novo Čiče, Vel. Gorica	Žažina	27.01.45.
760.	MIHALJKOVIĆ Ib	osip	FOS	1915. Čakovec	Žažina	27.01.45.
761.	MALOŠIĆ Franjo	borac	FOS	1921. Veleševac, Vel. Gorica	Žažina	27.01.45.
762.	MARTINIĆ S. Stjepan	borac	KB	1926. Cerje, Letovanić, Sisak	Rečica	14.01.45.
763.	MILAŠIĆ I. Marko	borac	KB	1911. Vučjak, Netretić		02.02.45.
764.	MARTINIĆ B. Stjepan	borac	KB	1926. Preseka, Ozalj	D. Kupčina	03.03.45.
765.	MIHALJIĆ P. Antun	borac	KB	1914. Plemenitaši, Severin na Kupi	D. Kupčina	03.03.45.
766.	MIHALJIĆ N. Vid	borac	KB	1924. Podbrežje, Krašić	Luščani	30.03.45.
767.	MARŠIĆ F. Ljubica	borac	KB	1927. Pleso, Vel. Gorica	Zavr. opć.	07.05.45.
768.	MRDA D. D. Mitar	artilj.	RK	1913. Smiljan, Petrovac	Ivanska	22.06.44.
769.	MRDA Stevan	artilj.	RK	Miljevci, Sanski Most, BiH	Banja Luka	01.01.44.
770.	MALEŠEVIĆ T. Ljubo	borac	RK	1906. Jakupovci, Banja Luka, BiH	Banja Luka	1944.
771.	NOVOSEL F. Franjo	borac	KB	Ribnik, Karlovac	Brajak	02.08.44.
772.	NORŠIĆ Stjepan	borac	FOS	Velika Gorica	Kraljev	06.09.44.
773.	NIKLA Josip	borac	FOS	1927. Pula	1943. Plešivica	07.06.44.
774.	NESTIĆ M. Mirkok-dir od		FOS	1922. Čakanec, Vel. Gorica	1943. Žumberak	16.06.44.
775.	NIKOLIĆ D. Mila	borac	FOS	Petrovo Selo, Negotin	1944. Primišlj	07.04.45.
776.	NORŠIĆ F. Ljubica	olnić.	FOS	1927. Pleso, Vel. Gorica	1943. Zavr. opć.	07.05.45.
777.	NORŠIĆ D. Dragutin	borac	FOS	1928. Lukavec, Vel. Gorica	1943. Vukomeri	07.07.44.
778.	NASTAVN. Nikola	borac	KB	1925. G. Bukovac, Ribnik	1944. D. Kupčina	03.03.45.
779.	NAVRATILO. Mladen	borac	KB	1923. Sarajevo	1944. Strašnik	02.04.45.
780.	NEJAK I. Josip	k-sar č.	KB	1921. Rečica, Karlovac	1943. 1945.	
781.	NEŽIĆ I. Stjepan	borac	KB	1927. Sv. Ivan Zelina, Zagreb	1944. Kurjevat	06.04.45.
782.	NIKOLIĆ P. Ante	borac	KB	1914. Plemenitaši, Sev. na Kupi	1944. D. Kupčina	03.03.45.
783.	NINKOVIĆ A. Milica	borac	KB	1917. D. Dubica, Gradačac, BiH	1944. D. Kupčina	03.03.45.
784.	NOVOGRADAC D. D. Vuk	borac	KB	1926. Ribn. Kunić, Netretić	1943. Turopolje	03.02.45.
785.	NOVOSEL A. Mladen	borac	KB	1902. Dubravci, Netretić	1944. Zar.- str.	23.04.45.
786.	NEDVENS. Vladim	borac	ŽB	1924. Svrževo, Jastrebarsko	Bregana	01.01.44.
787.	NOSETIĆ J. Nikola	borac	ŽB	1918. Mrzlo Polje, Jastrebarsko		list. 44.
788.	NOVOSEL M. Mijo	borac	ŽB	1926. Barovka, Jastrebarsko	Zdenčina	01.04.45.
789.	NJEŽIĆ Dušan	borac	OBJV	1920. Brinjani, Garešnica	Banija	lipanj 44.
790.	OPACIĆ Dragoje	p-mitr.	OBJV	Dereza, Pakrac	G. Pribičtrav.	44.
791.	OJKIĆ Živko	p-mitr.	OBJV			prolj. 44.
792.	OŽINGER Mato	borac	OBJV			
793.	OŽEG I. Josip	borac	KB	1924. Bratina, Pisarovina	Odra, Sisa	02.04.45.
794.	OKROG S. Ivan	borac	FOS	1926. Novo Čiče, Vel. Gorica	Žažina	27.01.45.
795.	OREŠKOVIĆ M. Josip	borac	FOS	1904. Šumečići, Otočac	1944. Brezovica	07.02.45.
796.	OREČIĆ M. Marko	borac	FOS	1914. Jamn. Gorica, Jastrebarsko	1944. Zavr. opć.	07.05.45.
797.	OSTREŽ M. Stevo	borac	FOS	Zdenčina, Jastrebarsko	1944. Zavr. opć.	07.05.45.
798.	OREŠČANIN S. Nikola	borac	KB	1919. Mateško Selo, Perjasica	1941. Rovnica	04.04.44.
799.	ORKA P. Antun	borac	KB	1923. Kamanje, Ozalj	1944. Ranj., ufo	03.03.45.
800.	OSREČKIP. Mirkomesar	borac	KB	1912. Majur, Bjelovar	1944. Mavrač	23.10.44.
801.	OGRIZJ. Zvonko	borac	ŽB	1925. Osredak, Samobor	Hutin	08.08.44.
802.	PAVLINIĆ Božidar	atel.voda	OBJV			
803.	PETKOVIĆ Dušan	ekonom	OBJV			

804. PRINČIĆ Zvonko	borac	OBJV	Zagreb	Draganići	19.03.44.
805. PRVONOŽAC Stjepan	borac	OBJV			
806. PRILIKA Ilija	del.voda	OBJV	1926. Prugovac, Bjelovar	Krašić	siječ. 44.
807. PREKODRAVECLjuban	del.voda	OBJV			
808. POKROVSKI Antun	rodnik	OBJV			
809. PUŠEK Antun	borac	OBJV			
810. PAVIŠIĆ Milan	desetar	OBJV			
811. PEJIĆ Josip	borac	OBJV			
812. PRSE Beško	borac	OBJV			
813. PIROVIĆ Bogdan	k-dir	OBJV	1921. Čečavac Slav. Požega	svib.	44.
814. PRGOMELJAVeljko	borac	OBJV	1921. Vel. Vujkovje, Garešnica	prolj.	44.
815. PREDUJEVIĆ Ljubor	borac	FOS	Maslovare, Kostajnica	Kreljevec	06.03.44.
816. PETRIČKI Dragic	borac	FOS	Rakitje, Samobor	Volavje	14.05.44.
817. PA VUČIĆ D. Josip	borac	FOS	Brkiševina, Pokupsko	M. Gradiška	27.04.44.
818. PAVIŠIĆ M. Vinko	borac	TPO	1921. Lukavec, Vel. Gorica	Dubranec	08.02.45.
819. POPOVIĆ P. Jano	borac	ŽB	1928. Sopot, Sošice, Jastrebarsko	Carsko Selo	07.05.45.
820. PRAŠIĆ H. Ivan	borac	ŽB	1923. Prešće, Ostrožac, Bihać	Plešivica	08.05.45.
821. PERNARV. Marko	borac	KB	1923. Mali Put, Brinje	Švarča	16.05.45.
822. PLANINAC A. Antun	borac	KB	1902. Mračin, Netretić	D. Kupčina	07.03.45.
823. POLJAK I. Drago	borac	KB	1926. Jaškovo, Karlovac	Vukova Gor.	23.04.45.
824. PERINČIĆ J. Matko	borac	KB	1923. Karlovac	Banija	03.04.45.
825. PELEKL. Ivan	borac	FOS	1924. Ciglenica, Začretje	Žažina	27.01.45.
826. PAVLEČIĆ D. Ivan	borac	FOS	Modruš, Ogulin		23.04.45.
827. POKAZ Nikola	borac	FOS	Željezno, Sisak	Brezovica	27.04.44.
828. PREDRAG Ivan	borac	FOS	Dubravčak, Mart. Ves, Sisak		06.04.44.
829. PLAVEC Ivan	borac	FOS	Željezno, Sisak	Kraljevec	06.03.44.
830. PAURA josip	borac	FOS	Maštić, Pula	Žumberak	13.07.44.
831. PAJTUD Mato	borac	TPO	Ruče, Orle, Vel. Gorica	Jamnica	07.05.44.
832. PEJAK Ivan	borac	ZPO	Čakanec, Kravarsko	Kravarsko	07.05.44.
833. POGAČIĆ M. Ivan	borac	KB	1914. Vučjak, Netretić	Kupčina	06.03.44.
834. PAVLAKOVIĆ J. Vinko	borac	KPO	1922. Vukova Gorica, Netretić		05.12.44.
835. PUČKO I. Vinko	borac	FOS	1923. Dragonožec, Vel. Gorica	Hasan-Brež	27.12.44.
836. PAGADUR I. Lojze	borac	FOS	1925. Hgoli Vrh. Jastrebarsko	Veleševac	10.02.44.
837. PLAVEC Mirko	borac	KB	1918. Železno, Sisak		1943. Veleševac 10.02.44.
838. POPOVIĆ Petar	borac	FOS	1926. Radatovići, Žumberak	Kralj. Sela	06.03.44.
839. PREDOJEVIĆ Ljuban	dir od	FOS	1921. Maslovari, Kostajnica	Kralj. Sela	06.03.44.
840. PREVENDART. Josip	borac	FOS	1924. Galgovo, Samobor	Kralj. Sela	06.03.44.
841. PIFAR J. Zlatko	borac	FOS	1925. Odra, Sisak	Bukovčak	09.03.44.
842. PRVONIŽECT. Stjepan	borac	FOS	1922. Prvonižina, Vel. Gorica	G. Kupčina	23.03.44.
843. PETRIČKO A. Dragica	borac	FOS	1928. Rakitje, Samobor	Izimje	14.05.44.
844. PRKULABIĆ Josip	borac	FOS	1920. Rakovac, Klanjec	Izimje	14.05.44.
845. PUČKO F. Franjo	borac	FOS	1926. Dragonožec, Samobor	Izimje	14.05.44.
846. PEJAK S. Mirko	ml.vod.	FOS	1919. Čakanec, Vel. Gorica	Plešivica	07.06.44.
847. PRIGLEDT. Ivan	borac	FOS	1929. D. Kupčina, Jastrebarsko	Plešivica	07.06.44.
848. POŽGAJECJ. Ivand	desetar	FOS	1908. Železno, Sisak		1943. Plešivica 22.06.44.

849.	PETROVIĆ J. Slavko	borac	FOS	1924.	Jerebič, Vel. Gorica	1943.	Žumberak	26.06.44.
850.	POPOVŠIĆ S. Stjepan	borac	FOS	1925.	Pokupsko, Vel. Gorica	1944.	Žumberak	09.07.44.
851.	POSIUEVIĆ Matko	borac	FOS	1925.	Željezno, Sisak	1944.	Mart. Ves	08.08.44.
852.	PANČENKO Nikola	dir voda	FOS	1915.	SSSR	1944.	Mart. Ves	08.08.44.
853.	PALČIĆ D. Josip	borac	FOS'	1926.	Brkiševina, Vel. Gorica	1944.	Hrastovac	26.09.44.
854.	PREDRAG S. Josip	borac	FOS	1927.	Dubrovčak, Sisak	1943.	Mraclin	03.12.44.
855.	PAVIŠIĆ I. Ivan	k-dir č.	FOS	1924.	Lukavec, Vel. Gorica	1943.	Babići	10.12.44.
856.	PIHLER J. Janko	borac	FOS	1924.	Lekenik, Sisak	1944.	Babici	10.12.44.
857.	POLETO I. Lovro	k-dir od	FOS	1924.	Mačak, Slav. Požega	1944.	Babići	10.12.44.
858.	PETRAČIĆ Đ. Matko	borac	FOS	1911.	Petrinja	1944.	Hasan-Breg	27.12.44.
859.	PAUEVIĆ S. Josip	borac	FOS	1926.	Bukevje, Vel. Gorica	1945.	Žažina	25.01.45.
860.	PETRIČEK B. Josip	dant b	FOS	1921.	Greda, Sisak	1943.	Žažina	25.01.45.
861.	PETRAVIČ J. Ignac	borac	FOS	1920.	Petravci, Vel. Gorica	1944.	Žažina	25.01.45.
862.	PIUEKL. Ivan	borac	FOS	1924.	Ciglenica, Krapina	1944.	Žažina	25.01.45.
863.	PONOMARIO Antonio	borac	FOS	1910.	Volgograd, SSSR	1944.	Odra	25.02.45.
864.	PETRIČEK J. Stjepan	ničar	FOS	1911.	Greda, Sisak	1944.	Primišlje	07.04.45.
865.	PALAJSA J. Ivan	borac	KB	1928.	Bukovje, Netretić	1944.	Desinec	01.09.44.
866.	PALČIĆ T. Slavko	borac	KB	1921.	Brkiševina, Letovanić	1943.	D. Kupčini	07.03.45.
867.	PAPIĆ F. Franjo	borac	KB	1921.	Prilišće, Netretić	1943.	Koritinja	27.12.44.
868.	PAVLIĆ S. Mijo	k-dir voda	KB	1918.	Rosopojnik, Netretić	1943.	Greda	16.02.45.
869.	PAVLINIĆ D. Pavlo	ničar	KB	1917.	Liplje, Severin na Kupči	1944.	Petrovac	16.02.45.
870.	PEČNIK I. Dragutin	dir voda	KB	1924.	Klanac, Severin na Kupči	1942.	Cerje	03.10.44.
871.	PEKIĆ N. Mijo	borac	KB	1911.	Rosopajnik, Netretić	1943,	Zarob.-ubijl	12.04.44.
872.	PENEZIĆ F. Karlo	borac	KB	1926.	Bratina, Pisarovina	1944.	D. Kupčini	07.03.45.
873.	PEREŠKO I. Josip	k-dir voda	KB	1912.	Goli Vrh, Ribnik	1943.	Crna Mlaka	06.09.44.
874.	PEREŠKOM. Marko	borac	KB	1912.	Goli Vrh, Ribnik	1944.	jesen	44.
875.	PESTAK M. Mijo	borac	KB	1917.	Drenovica, Ribnik	1944.	Horvati	28.10.44.
876.	PETOAR S. Petar	borac	KB	1913.	Brinje	1944.	D. Kupčini	07.03.45.
877.	PETRIĆ I. Dragutin	borac	KB	1913.	Bridići, Jaškovo	1944.	D. Kupčini	07.03.45.
878.	PETRIĆ Nikola	borac	KB	1912.	Bridići, Jaškovo	1944.	Prekrižje	01.06.44.
879.	PETROVIĆ S. Branko	borac	KB	1921.	Okučani	1944.	D. Kupčini	07.03.45.
880.	PIRŠA J. Slavko	borac	KB	1916.	Pokupsko, Pisarovina	1944.	Greda	20.01.45.
881.	PJEVAČ B. Milan	borac	KB	1910.	Bakar, Rijeka	1942.	D. Kupčini	29.12.44.
882.	PLANINACA. Matko	borac	KB	1902.	Mračin, Netretić	1944.	D. Kupčini	07.03.45.
883.	PLANINAC I. Nikola	borac	KB	1914.	Planina Kunička, Netretić	1944.	Rečica	04.03.45.
884.	PLEVKO P. Ignac	borac	KB	1903.	Rude, Samobor	1943.	D. Kupčini	06.09.44.
885.	PODREBARAC J. Ignac	borac	KB	1919.	Žakanjsko Selo, Ribnik	1944.	Luščani	02.04.45.
886.	PODVORAC Miro	borac	KB	1924.	Slapno, Ozalj	1943.	Žumberak	lipanj 44.
887.	POLIĆ S. Franjo	borac	KB	1907.	Oštarije, Ogulin	1944.	Greda	05.02.45.
888.	POLIMAC V. Branko	k-dir-vo	KB	1922.	Bubnjarci, Ribnik	1943.	Sv. Jana	10.06.44.
889.	POLOVIĆ T. Mijo	borac	KB	1924.	D. Bukovje, Barilović	1943	Ribnik	04.04.44.
890.	POLJAK J. Andrijo	borac	KB	1927.	Jaškovo	1944.	Primišlje	13.04.45.
891.	POLJAK N. Dinko	borac	KB	1914.	Zadar	1944.	Odra, Sisak	15.02.45.
892.	POLJAK I. Dragutin	borac	KB	1926.	Jaškovo	1944.	Vukova Gor.	23.04.45.
893.	PREMENTIN F. Stjepan	borac	KB	1922.	Vrbanska Draga, Jaškovo	1944.	Žažina	15.09.44.

894.	PRINC F. Franjo	borac	KB	1922. Rosopajnik, Netretić	1944. Draganić	07.05.45.
895.	PUDINA Mato	borac	KB	1918. Vel. Jelsa, Karlovac	1943. Lešće	04.04.44.
896.	PUUAKJ. Matija	k-sar č.	KB	1914. Podbrežje, Ozalj	1944. D. Kupčina	03.45.
897.	PUŠIĆ I. Mijo	borac	KB	1924. Lučica, Barilović	1944. Žažina	15.09.44.
898.	PAVLAKI. Mijo	borac	ŽB	1919. Repišće, Jastrebarsko		1944.
899.	PAVLEŠIĆ Milivoj	borac	ŽB	1917. Jerjevcani, Jastrebarsko	Prilipje prolj.	45.
900.	PAVLOVIĆP. Stjepan	borac	ŽB	1927. Repišće, Jastrebarsko	Zarob.-strelj.	15.02.45.
901.	PENIĆ A. Blaž	borac	ŽB	1920. Krašić Jastrebarsko		1943.
902.	PENIĆ S. Blaž	borac	ŽB	1920. Brezarić, Jastrebarsko	Vlašić Brdol	1944.
903.	PENIĆ B. Slavo	borac	ŽB	1924. Krašić, Jastrebarsko		1944.
904.	PERISJ. Nikola	borac	ŽB	1925. Sošice, Jastrebarsko	Sv. Jana	1945.
905.	PERIČIĆ Andrija	borac	ŽB	Zadar	Plešivica	Prolj. 44.
906.	PETRIĆ M. Martin	borac	ŽB	1921. Vel. Jazbina, Samobor	Ranjen, um.	31.12.44.
907.	PODVINSKI I. Miroslav	borac	ŽB	1924. Krašić, Jastrebarsko		1943.
908.	POGAČIĆ Josip	borac	ŽB	Blato, Remetinec	Zarob.-strelj.	15.02.45.
909.	POPOVIĆ I. Ilija	borac	ŽB	1926. Sopot, Jastrebarsko	Jezemica	
910.	POPOVIĆP. Jankov	borac	ŽB	1927. Sopot, Jastrebarsko	Sipak	1945.
911.	POPOVIĆ J. Milan	borac	ŽB	1924. Cvjetise, Ozalj		1943.
912.	POPOVIĆ J. Petar	borac	ŽB	1927. Cvjetise, Ozalj		1943.
913.	POSINAKM. Tomislav	borac	ŽB	1922. Cučići, Jastrebarsko	Ćučići	1943.
914.	PRAH Lj. Stjepan	borac	ŽB	1923. Sv. Nedelja, Samobor	Plešivica	1944.
915.	PREVENDARJ. Juh	borac	ŽB	1918. Horvati, Remetinec, Zgb	Pavučnjak	1944.
916.	PREVENDARJ. Slavko	borac	ŽB	1920. Horvati, Remetinec, Zgb	Zarob.-strelj.	15.02.45.
917.	PUŠTAJ A. Josip	borac	ŽB	1922. Repišće, Jastrebarsko	Plešivica	1944.
918.	PUŠTAJ M. Mijo	borac	ŽB	1924. Repišće, Jastrebarsko	Plešivica	1944.
919.	PLATUŽIĆ Aleksandar	borac	FOS	1925. Zagreb	Zarob.-strelj.	03.03.44.
920.	PEIPS F. Stanko	borac	ŽB	1924. Sv. Nedelja, Samobor	Plešivica	1944.
921.	RIBIĆ S. Jovo	borac	KB	1919. Krstinje, Vojnić	Primišlj	07.04.45.
922.	RADIĆEVIĆM. Marko	borac	FOS	Radičevići, Pisarovina	Kurjeva	07.04.45.
923.	RAKIĆ Rasim	borac	FOS	Tuzla, BiH	Kotari	07.06.44.
924.	RETKO Ivan	borac	FOS	Kazinka, Adenkeri	Jamnica	07.09.44.
925.	RIBARIĆJ. Nikola	borac	KB	1916. Reštovo, Ozalj	Modruš	04.11.44.
926.	RIBARIĆN. Stjepan	borac	KB	1913. Orlakovo, Ozalj	Modruš	04.11.44.
927.	RIZVIĆO. Šaban	borac	KB	1920. Vel. Kladuša, BiH	D. Kupčina	12.44.
928.	RANČIĆ Katica	borac	FOS	Sinj	Kraljevo	06.04.44.
929.	REŠETAR Nikola	borac	TPO	SSSR..	Luščani	02.05.44.
930.	RENDULIĆ Stjepan	borac	TPO	1924. Gladovec, Pokupsko	Gladovec	07.05.45.
931.	RUŠČUKIĆ S. Vasko	borac	TPO	1917. Prnjavor, BiH	Kurilovac	05.03.45.
932.	RAĐENović N. Marko	borac	FOS	1929. Barani, Jastrebarsko	Brlenić	08.05.45.
933.	RIBIĆ S. Tomo	borac	ŽB	1919. Jejkovac, Vojnić	Žažina	02.02.45.
934.	RADATOVIĆd. Slavko	borac	FOS	Jazavac, Bjelovar	Zdenčina	06.01.45.
935.	RAJIĆ Milan	borac	OBJV			
936.	RADINOVIĆ Miroslav	borac	OBJV	Tenja, Osijek	svib.	44.
937.	RADOVANOVIĆ Vinko	borac	OBJV			
938.	REKNER Dejan	borac	OBJV			

939.	RUBINIĆ J. Ivan	borac	FOS	1920. Samobor	1943	Lomnica	21.02.43.
940.	RADIOVOJEC J. Dragutin	inženj.	FOS	1926. Slavonski Brod	1943	Dubranec	22.04.44.
941.	RADOŠEVIĆ K. Đuro	borac	FOS	1922. Letovanić, Sisak	1943	Žitnikve, Slo.	31.05.44.
942.	REKIĆ Rezvid	intend.	FOS	1926. Tuzla, BiH	1943	Plešivica	07.06.44.
943.	REDKO Ivan	borac	FOS	1917. Kaznij. Oblast, SSSR	1944	Zdenčinci	07.09.44.
944.	ROŽIĆ F. Franjo	borac	FOS	1926. Beševac, Vel. Gorica	1944	Zdenčinci	07.09.44.
945.	RONČEVIĆ M. Đuro	borac	FOS	1924. Trepča, Vrginmost	1944	Žažina	25.01.45.
946.	ROGIĆ M. Ivan	borac	FOS	1911. Lukovo, Senj	1945	Dubranec	09.03.45.
947.	RADENIĆ I. Alojz	borac	FOS	1912. Dragonožec, Rem., Zglj	1944	Tounj-Zilina	04.45.
948.	RANOGAJECA Viliam	borac	FOS	1924. Velika Ves, Krapina	1944	Gen. Std	07.04.45.
949.	ROŽIĆ J. Luka	borac	FOS	1915. Vukojevac, Sisak	1944	Gen. Std	07.04.45.
950.	RAJTARIĆ T. Tomislav	borac	FOS	1915. Sv. Klara, Remetinec	1943	Glina	30.09.44.
951.	RAKIĆ L. Vid	desetar	FOS	1920. Vlokar, Derventa, BiH	1943	Kupine	20.02.45.
952.	ROŽIĆ Nikola	borac	FOS	Buševac, Vel. Gorica	1944	Novo Brijuni	08.44.
953.	RADOČAJN. Ivan	borac	KB	1909. Radočaji, Gen. Stol	1944	Zamršje	15.01.45.
954.	RADOČAJF. Stjepan	borac	KB	1923. Kurilovec, Vel. Gorica	1944	D. Kupine	07.03.45.
955.	RADOČAJJ. Stjepan	borac	KB	1920. Podrebar, Bosiljevo	1944	D. Kupine	07.03.45.
956.	RATKAJ J. Josip	borac	KB	1910. Mart. Vrh, Ribnik	1944	D. Kupine	07.03.45.
957.	REHORIĆ J. Ivan	borac	KB	1917. Brihovo, Ribnik	1944	D. Kupine	07.03.45.
958.	RIBARICA. Franjo	borac	KB	1924. Orljakovo, Ozalj	1944	D. Kupine	07.03.45.
959.	ROKNIĆ N. Dušan	borac	KB	1904. Prkos, Karlovac	1942	Perjasić	08.04.45.
960.	ROPAR M. Ivan	borac	KB	1925. Hrsina, Bosiljevo	1944	Žažina	15.09.44.
961.	ROZGAJ M. Miro	borac	KB	1924. Sopci Vrh, Ribnik	1944	Plešivica	07.06.44.
962.	ROŽIĆ I. Drago	borac	KB	1908. Hrašće. JAŠKOVO	1944	D. Kupine	07.03.45.
963.	RUJEVČAN A. Jure	borac	KB	1927. Durlinci, Ozalj	1944	Bratina	28.10.44.
964.	RUŽAK M. Zvonko	borac	KB	1925. Zagreb	1944	D. Kupine	07.03.45.
965.	RADMANOVIĆ Marko	borac	ŽB	1914. Rešetovo, Jastrebarsko		Sošice	1944.
966.	RADOVANIĆ I. Stjepan	borac	ŽB	1923. Bregana, Samobor		Ranj., u. u bol.	
967.	RADOVANIĆ V. Stjepan	borac	ŽB	1921. Bregana, Samobor		Hutin	rujan 44.
968.	RADOVIĆ Milan	borac	KB	Dugo Selo, Vrginmost		Rečica	1944.
969.	RAJAKOVIĆ D. Đuro	borac	ŽB	1915. Pilatovci, Ozalj		Sošice	...1943.
970.	RAJIĆ P. Tomo	borac	ŽB	1922. Rajići, Samobor		Draganići	07.05.45.
971.	RAK I. Josip	borac	ŽB	1921. Kozlikovo, Jastrebarsko		Okić	1943.
972.	RAK I. Tomo	borac	ŽB	1923. Kozlikovo, Jastrebarsko		Klinča Selo	1944.
973.	RATEŠIĆ A. Alojz	borac	ŽB	1916. Beder, Samobor		Ranjen, umro u bolnici	
974.	REPAC J. Jura	borac	ŽB	1926. Draga Svetojanska, Jastrebarsko		Sjeničak	1945.
975.	REŠETARJ. Filip	borac	ŽB	1912. Mali Vratnik, Samobor		Bratina	1944.
976.	REŠETAR M. Ivan	borac	ŽB	1925. Mali Vratnik, Samobor		Bratina	1944.
977.	REŠETAR Stjepan	borac	ŽB	Samobor		Plešivica	11.03.44.
978.	ROMANOVIĆ M. Milan	borac	ŽB	1917. Prehod, Jastrebarsko		Horvati	1943.
979.	ROŠČIĆ S. Ivan	borac	ŽB	1917. Kozlikovo, Jastrebarsko			1944.
980.	RUBINIĆ Ivan	borac	ŽB	1924. Samobor		Brezarić	17.02.44.
981.	RUBINIĆ I. Ivan	borac	ŽB	1922. Purgarija, Jastrebarsko		Glina	prolj. 45.
982.	RUBINIĆ J. Milar	borac	ŽB	1921. Kozlikovo, Jastrebarsko		Vuk. Šipak	05.45.
983.	RUNTAS A. Alojz	borac	ŽB	1921. Mali Vratnik, Samobor		Glina	trav. 45.

984.	SVILIČIĆ Đ. Ivan	borac	FOS	1924.	Šćitarjevo, Vel. Gorica	1943.	Gudci	29.01.44.
985.	SUČEC S. Tomo	borac	FOS		Roženica, Vel. Gorica	1943.	Veleševac	10.02.44.
986.	SUČIĆ J. Josip	borac	FOS	1923.	Lukavec, Vel. Gorica	1943.	Veleševac	10.02.44.
987.	SVIBENA. Stanko	k-dir čete	FOS	1914.	Zlatar	1943.	Veleševac	10.02.44.
988.	SKOČEN D. Vlad	bolničar	FOS	1922.	Dubrovščak, Dugo Selo	1943.	Kralj. Sela	06.03.44.
989.	SOLIĆ L. Katica	borac	FOS	1926.	Odra, Remetinec	1943.	Kralj. Sela	06.03.44.
990.	SOVINAS. Josip	k-sar čete	FOS	1922.	Bukojevac, Sisak	1943.	Kralj. Sela	06.03.44.
991.	STIPANOVIĆ N. Hija	borac	FOS	1925.	Visoče, Jastrebarsko	1943.	Kralj. Sela	06.03.44.
992.	SUČIĆ V. Tomo	k-dir od	FOS	1927.	Lukavec, Vel. Gorica	1943.	Blatnica	17.06.44.
993.	STIPETIĆ S. Stjepan	k-dir voda	FOS	1905.	Trebarjevo, Vel. Gorica	1943.	Plešivica	22.06.44.
994.	SMOLČIĆ M. Josip	borac	FOS	1925.	Pščenica, Sisak	1944.	Žumberak	26.06.44.
995.	SIGUR Đ. Ivan	k-dir vod	FOS	1920.	Cerje, Sisak	1943.	Žumberak	10.07.44.
996.	STEPANIĆ L. Matko	borac	FOS	1924.	Lomnica, Vel. Gorica	1943.	Hrastovac	26.09.44.
997.	STREPETOVIĆ N. Niko	borac	FOS	1917.	Volgograd, SSSR	1944.	Hrastovac	26.09.44.
998.	STEPANIĆ P. Stjepan	borac	FOS	1921.	Kurilovec, Vel. Gorica	1944.	Peščenica	22.11.44.
999.	SALAVIJA V. Anto	borac	FOS	1920.	Seneg, Kaljato, Italija	1944.	Babići	10.12.44.
1000.	STEPANIĆ M. Vlado	k-dir čete	FOS	1921.	Lomnica, Vel. Gorica	1943.	Babići	10.12.44.
1001.	SEDIH Fjodor	borac	FOS	1920.	Volgograd, SSSR	1944.	Žažina	25.01.45.
1002.	SAČERIĆ T. Andrija	borac	FOS	1921.	Lučelnica, Jastrebarsko	1944.	Mala Gorica	07.02.45.
1003.	SAČERIĆ M. Stjepan	borac	FOS	1925.	Lučelnica, Jastrebarsko	1944.	Dubranec	09.03.45.
1004.	OSOVIĆ M. Franjo	desetar	FOS	1925.	Barbaric, Vel. Gorica	1944.	Hasan-Breg	18.03.45.
1005.	SERTIĆ S. Stjepan	borac	FOS	1912.	Peščenica, Sisak	1944.	Klinča Sela	30.03.45.
1006.	SEDAK G. Stjepan	borac	FOS	1924.	Vel. Komora, Zlatar	1944.	Primišlje	07.04.45.
1007.	SKENDER S. Mabo	borac	FOS	1924.	Skender Brdo, Vel. Gorica	1944.	Primišlje	07.04.45.
1008.	SMEŠNJAK M. Ivan	borac	FOS	1902.	Prespa, Bjelovar	1945.	Prmišlje	07.03.45.
1009.	SAMACI Ivan	k-dir v	KB	1921.	Jačkovina, Vrapče	1943.	D. Kupčina	07.03.45.
1010.	SAMBOL I. Niko	borac	KB	1925.	Vrbno, Ivanec	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1011.	SAMOVOJSKA Stjepan	borac	KB	1924.	Duga Resa	1944.	Žumberak	07.12.44.
1012.	SEČANJ V. Franjo	borac	KB	1927.	Griče, Ribnik	1944.	Debela Glava	14.04.45.
1013.	SESTRIĆ J. Josip	borac	KB	1927.	Rosopajnik, Netretić	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1014.	SESTRIĆ I. Mijko	k-dir v	FOS	1919.	Rosopajnik, Netretić	1944.	Grandić B	02.06.44.
1015.	SILA I. Josip	borac	KB	1923.	Draga, Jaškovo	1943.	Mavračići	23.10.44.
1016.	SIROTIĆ Marijo	borac	KB	1924.	Pula	1944.	Plešivica	10.06.44.
1017.	SKITARELIĆ Ermonao	borac	KB	1925.	Vinkuran, Pula	1944.	Plešivica	10.06.44.
1018.	SKRADSKI J. Niko	k-dir v	FOS	1925.	Skradsko Selo, Ribnik	1943.	Crna Mlaka	01.09.44.
1019.	SKUTIĆ V. Ivan	borac	KB	1921.	Zorkovac, JŠKOVO	1944.	Primišlje	13.04.45.
1020.	SLANAC A. Janko	borac	KB	1918.	Slapno, Ozalj	1944.	D. Kupčina	27.12.44.
1021.	SLATKOV Ig. Oleg	sar č. KB	KB	1921.	Plaški		Rečica	04.03.45.
1022.	SOKAČ J. Stjepan	borac	KB	1927.	Belinsko Selo, Ozalj	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1023.	SPAHIĆ J. Josip	borac	KB	1927.	Spahići, Bosiljevo	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1024.	SPUDIĆ I. Ivan	borac	KB	1921.	Vinski Vrh, Netretić	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1025.	STAREŠINIĆ F. Mate	borac	KB	1921.	Brihovo, Ribnik	1944.	Crna Mlaka	01.09.44.
1026.	STAREŠINIĆ J. Slavko	k-dir v	FOS	1914.	Protulipa, Barilović	1943.	D. Kupčina	07.03.45.
1027.	STOJŠIĆ D. Miro	borac	KB	1926.	Beška, Srijemski Karlovac	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1028.	STOJKOVIĆ N. Stjepan	borac	KB	1927.	Donji Zvečaj, Duga Resa	1944.	D. Kupčina	07.03.45.

1029.	STRNIĆ J. Franjo	borac	KB	1898.	Donja Kupčina, Pisarovna	1944.	Rečica	15.01.45.
1030.	STRUSA M. Ivano	borac	KB	1924.	Bratovanjci, Ozalj	1944.	Rečica	04.03.45.
1031.	STUPLJANEC Stjepan	inč.	KB	1920.	Donja Kupčina, Pisarovna	1942.	Mavrača	23.10.44.
1032.	SELIŠKAR Alojz	borac	KB				Čememik, ranjen-umro	
1033.	SLAKOPER R. Zvonko	borac	ŽB	1924.	Klake, Samobor		Slani Dol	17.04.44.
1034.	SMILJANIĆ M. Janko	borac	ŽB	1924.	Doljani, Ozalj		D. Kupčina	01.45.
1035.	SMILJANIĆ M. Marko	borac	ŽB	1922.			Ozalj	trav. 45.
1036.	SMIČIKLAS J. Iljo	borac	ŽB	1918.	Sopoti, Jastrebarsko		Sv.Jana	1944.
1037.	SOK M. Milan	borac	ŽB	1925.	Podgrade, Samobor			1943.
1038.	SOKOLČIĆ I. Fabijan	borac	ŽB		Rakitje, Samobor		Pokupsko	1944.
1039.	STANEČIĆ F. Albjo	borac	ŽB	1922.	Stankovo, Jastrebarsko		Slavetić	1944.
1040.	STANEČIĆ T. Josip	borac	ŽB	1918.	Stankovo, Jastrebarsko			1944.
1041.	STANOJEVIĆ Petar	borac	KB		Ceremušnica, Vrginmost		Reljići	trav. 43.
1042.	STANČIĆ S. Karlo	borac	ŽB	1916.	Vukovina, Vel. Gorica		Plewsivica	1943.
1043.	STEFANIĆ Jože	borac	ŽB		Slovenija		Stojdraga	1944.
1044.	STOŠIĆ J. Mijo	borac	ŽB	1915.	Orešje, Jastrebarsko		Plešivica	1944.
1045.	STR1ŽIĆ F. Branko	borac	ŽB	1927.	Bregasko Selo, Brezice, Slovenija		Plešivica	1944.
1046.	STUPAR Stjepan	borac	ŽB		Samobor			09.04.44.
1047.	SUŠAJ. Tomo	borac	ŽB	1923.	D. Purgarija, Jastrebarsko		Prilipje	svib. 45.
1048.	SUČIĆJ. Andela	borac	FOS	1926.	Lukavec, Vel. Gorica	1943.	Markuševci	04.02.44.
1049.	STANOJEVIĆ Vukoslav	borac	FOS	1926.	Trepča, Vrginmost	1941.	Odra, Slavonski	03.10.44.
1050.	SEKUŠEKJ. Josip	in-dir v.	FOS	1923.	Podsused, Zagreb	1943.	Hasan-Breg	27.12.44.
1051.	STANEČF. Stjepan	borac	FOS	1926.	Vukojevac, Sisak	1944.	Hasan-Breg	27.12.44.
1052.	SIMIĆ Mato	borac	ŽB				Osunja	1942.
1053.	SMIUANIĆ M. Marko	borac	ŽB	1923.	Doljani, Ozalj			1943.
1054.	SIMUNOVIĆ Stjepan	borac	OBJV					
1055.	SANDIĆ Savo	borac	OBJV					
1056.	SIMENIĆ Martin	borac	OBJV					
1057.	SPIŠIĆ Slavica	borac	OBJV					
1058.	SPUNDIĆ Mijo	borac	OBJV					
1059.	SAVIĆ Đorđe	int.bat.	OBJV					
1060.	SAMARDŽIJA Matko	inč.	OBJV					
1061.	SLAVOVIĆ Petar	bolničar	OBJV					
1062.	SOČA Nikola	borac	OBJV					
1063.	SOLAR Mitar	borac	OBJV	1924.	Pčelić, Virovitica			svib. 1944.
1064.	STANIVUKOVIĆ Tomo	borac	OBJV					
1065.	STRMEČKI Stjepan	asarč.	OBJV		Vrapče, Zagreb		Prilipje	27.12.44.
1066.	SREMIĆ Josip	borac	FOS		Grabovac, Jastrebarsko		Žumberak	25.05.44.
1067.	SERGEJEVIĆ Nilsolaj	borac	FOS		Rostovska oblast. SSSR		Kraljevo	06.04.44.
1068.	SINČIĆ Ivan	borac	FOS		Labin, Pula		Kraljevo	06.04.44.
1069.	SILETIĆ Josip	borac	FOS		Sv. Nedelja, Samobor		Žumberak	12.08.44.
1070.	STANKOVIĆ Ivi	borac	FOS	1922.	Zagreb		Žumberak	18.07.44.
1071.	.SMOLKOVIĆ Miro	borac	FOS		Lomnica, Vel. Gorica			01.04.44.
1072.	SLIŠKOVIĆ Andrija	borac	FOS	1903.	Rusovača		Ranjen, um.	20.05.44.
1073.	SEKUŠEKJ. Josip	borac	FOS	1923.	Podsused, Zagreb		Hasan-Breg	07.12.44.

1074.	STANIĆ F. Stjepan	borac	FOS	1926.	Vukojevac, Vel. Gorica	Hasan-Broć	07.12.44.
1075.	STIPANOVIĆ Ilija	borac	FOS		Visočje, Jastrebarsko	Kraljevec	06.03.44.
1076.	SATKOVIĆ Tomo	borac	FOS		Mrzlo Polje, Jastrebarsko	Kraljevec	06.03.44.
1077.	STUPLJANEC S. Stjepan	borac	FOS	1925.	Kupčina	Mavračići	23.10.44.
1078.	SF10 F. Franjo	borac	FOS	1925.	Lačarak, Sr. Mitrovica	Horvati	10.12.44.
1079.	SKOČ Ivan	borac	FOS		Sošice, Jastrebarsko	Kraljevec	06.03.44.
1080.	STEPIĆ M. Ilija	borac	FOS		G. Glina, Slunj	Brest	16.02.45.
1081.	STEPIĆ Đ. Franjo	borac	FOS			Brest	16.02.45.
1082.	SAMBOL N. Imre	borac	KB	1923.	Bednja, Ivanec	D. Kupčina	07.03.44.
1083.	SAVIČEVIĆ M. Stjepan	borac	FOS	1923.	Lečelnica, Pisarovina	Dubranec	09.03.45.
1084.	SLADIĆ J. Stjepan	borac	KB	1910.	Vukova Gorica, Netretić	Karlovac	15.05.45.
1085.	SUŠA J. Tomo	borac	FOS	1923.	Klinča Selo, Jastrebarsko	Plešivica	08.05.45.
1086.	SMOLKOVIĆ M. Borica	borac	FOS	1927.	Bukovčak, Vel. Gorica		30.03.45.
1087.	STARČEVIĆ T. Nikola	borac	TPO	1911.	Sisak	Kravarsko	29.09.44.
1088.	SIGUR I. Josip	borac	TPO		Cerje, Sisak	Cerje	01.03.45.
1089.	SAČERIĆ T. Stjepan	borac	34.d		Lučelnica, Pisarovina	Jamnica	11.11.44.
1090.	STOJAKOVIĆ Jovan	borac	34.d		Omarska, Prijedor. BiH	Brestovac	08.07.44.
1091.	STANČEVIĆ Milani	borac	34.d.		Bedine	Smec	
1092.	SILAVIĆ P. Ivan	borac	34.d.	1916.	Split	Pustara	25.09.44.
1093.	STUKARJ.Mato	borac	34.d.	1924.			26.09.44.
1094.	SEDLAČEK F. Vlado	borac	34.d.	1927.	Grubišno Polje		06.11.44.
1095.	SELIS A. Antun	borac	34.d.	1918.	Grubišno Polje		10.09.44.
1096.	SABOLIĆ Mijo	borac	34.d.	1908.	Grubišno Polje		10.09.44.
1097.	SATKOVIĆ Anko	borac	34.d.		Mrzlo Polje, Jastrebarsko	Plešivica	22.04.44.
1098.	SERMAJIĆ M. Miro	borac	34.d.		Poljanci, Slav. Brod	Slavetić	15.09.44.
1099.	STRPETOV M. Poto	borac	34.d.		Staljingrad, SSSR	Hrastovac	27.09.44.
1100.	SORSXXFaim"	borac	FOT	"1924.	"Krapinske Toplice	Lomnica	21.02.44.
1101.	ŠANDOR S. Ivank	-sar čete	FOS	1917.	G. Hruševac, Vel. Gorica	Zažina	25.01.45.
1102.	ŠKRINJAR F. Fedak	št. brig.	FOS	1911.	Kaštela, Split	Kralj. Sela	06.03.44.
1103.	ŠKRINJARIĆ F. Kiro	borac	FOS	1922.	Auguštanovac, Vel. Gorica	Kralj. Sela	06.03.44.
1104.	ŠPIŠIĆ T. Tomo	borac	FOS	1909.	Lijevo Štefanki, Jastrebarsko	Blatnica	17.06.44.
1105.	ŠIBILA F. Dragica	borac	FOS	1927.	Zagreb	Plešivica	22.06.44.
1106.	ŠOŠTAREC V. Stjepan	k-dir čete	FOS	1910.	Lomnica, Vel. Gorica	Plešivica	22.06.44.
1107.	ŠESTAK Đ. Stjepan	borac	FOS	1925.	Šestak Brdo, Vel. Gorica	Žumberak	26.06.44.
1108.	ŠAČEVIĆ T. Stjepan	borac	FOS	1913.	Lučelnice, Jastrebarsko	Hrastovac	26.09.44.
1109.	ŠVEHLA I. Ivan	bortac	FOS	1912.	Lekenik, Sisak	Hrastovac	26.06.44.
1110.	ŠANDOR S. Ivan	-sar čete	FOS	1917.	G. Hruševac, Vel. Gorica	Žažina	25.01.45.
1111.	ŠKARIĆ N. Dušan	int. batalj.	FOS	1913.	Zelina, Krupa	Žažina	25.01.45.
1112.	ŠIMUNEČ J. Stjepan	dir. voda	FOS	1919.	Cehi, Remetinec, Zgb	Gen. Stol	17.04.45.
1113.	ŠAINA I. Josip	borac	KB	1926.	Saini, Pazin	D. Kupčina	06.09.44.
1114.	ŠAJN F. Stjepan	-sar čete	KB	1912.	Karlovac		10.06.44.
1115.	ŠANTIĆ Blaž	-sar batalj.	KB	1920.	Trogir	D. Kupčina	29.12.44.
1116.	ŠČULAC F. Stjepan	borac	KB	1911.	Hrašće, Jaškovo	D. Kupčina	06.09.44.
1117.	ŠEGINAB. Janko	borac	KB	1912.	Soldatić, Ozalj	Marinbrod	27.03.45.
1118.	ŠEGINA N. Matode	setar	KB	1925.	Milani, Bosiljevo	D. Kupčina	27.12.44.

1119.	ŠEKETA P. Dragutin	čete KB	1918.	Mrežnički Brig, Barilo	1942.	Rečica	04.03.45.
1120.	ŠEPELJ Đ Jovo	k-sarčete KB	1921.	Višnjiči, G. Dubrave	1942.	Luščani	02.04.45.
1121.	ŠILJANM. Santo	borac KB	1923.	Vinkuran, Pula	1944.	Plešivica	10.06.44.
1122.	ŠILJEVINEC M. Ivan	borac KB	1929.	Duga Resa	1944.	Greda	26.02.45.
1123.	ŠIMUNIĆN. Nikola	komandir voda FOS	1908.	Vel. Erjavec, Jaškovo	1944.	Greda	28.01.45.
1124.	ŠIMUNOVIĆ J. Nikola	komandir bat. KBI	1916.	Prilišće, Netretić	1942.	Galgovo	09.11.44.
1125.	ŠIMUNOVIĆ S. Stjepan	k-dant bat. KBI	1912.	Dubrave, Čazma	1944.	Rečica	15.01.45.
1126.	ŠKERL Marjan	borac KB	1923.	Trsat, Rijeka	1944.	Plešivica	10.06.44.
1127.	ŠKOPELJA S. Ivan	borac KB	1924.	Novaki, Barilović	1944.	D. Kupčina	10.03.45.
1128.	ŠLATM. Jandtre	borac KB	1929.	Novaki, Barilović	1944.	Greda	05.02.45.
1129.	ŠOLTAN Slavko	borac KB	1911.	Bratina, Pisarovina	1944.	D. Kupčina	2.44.
1130.	ŠPEHARJ. Josip	borac KB	1924.	Vukova Gorica, Netretić	1944.	Vukova Gor.	02.05.45.
1131.	ŠPOLIČF. Janko	borac KB	1909.	Zubrinci, Bosiljevo	1943.	Miokovo	06.03.45.
1132.	ŠTERK J. Juraj	k-dant bat. KB	1920.	Vukova Gorica, Netretić	1943.	Kurjeva	08.04.45.
1133.	ŠUPELJAK V. Ivan	borac KB	1927.	Zagreb	1945.	Debela Glava	04.04.45.
1134.	ŠUTULOVIĆ J. Janko	borac KB	1928.	Rosopajnik, Netretić	1944.	D. Kupčina	10.03.45.
1135.	ŠAJATOVIĆJ. Ilija	borac ŽB		Jezemice, Jastrebarsko		Pavučnjak	1945.
1136.	ŠAJATOVIĆ V. Ilija	borac ŽB	1920.	Badovinci, Ozalj			1943.
1137.	ŠAJATOVIĆ J. Janko	borac ŽB	1920.	Jezernice, Jastrebarsko		Žumberak	
1138.	ŠINKOVIĆ F. Franjo	borac ŽB	1915.	Željezno, Jastrebarsko		D. Kupčina	01.45.
1139.	ŠOŠTAR I. Ivan	borac ŽB	1922.	Zarkovac, Ozalj			1943.
1140.	ŠOŠTAR Slavko	borac ŽB				Plešivica	1944.
1141.	ŠVEC Đuro	borac		Sar, Donji, Ivanić Grad			1945.
1142.	ŠABARIĆ F. Franjo	borac ŽB		Samobor		Zarob-obješen	
1143.	ŠEFKOVIĆ Josip	borac ŽB	1927.	Vlaškovec, Jastrebarsko		D. Kupčina	01.45.
1144.	ŠEKETA Š. Bolt	borac ŽB				Hasan-Breg	1.44.
1145.	ŠINKOVIĆ F. Franjo	borac ŽB	1915.	Željezno, Jastrebarsko		D. Kupčina	01.45.
1146.	ŠIMUNIĆ Stjepan	borac OBJV		Gračanica, Kutina		Žumberak	oklj. 44.
1147.	ŠKORIĆ Milan	borac OBJV				Suma Bitve	01.44.
1148.	ŠTIMAC Stjepan	borac OBJV	1920.	Đurđevac		Ranjen, um	1943.
1149.	ŠUKIĆ Pavao	borac OBJV	1913.	Kosin, Čazma		Banija	05.06.44.
1150.	ŠOŠTAR Marko	k-sar čete OBJV				Prekrižjetrav.	44.
1151.	ŠEVON. Dušan	artilj. FOS	1927.	Osr. Cvjetnik, Drvar, BiH		Bihać	27.04.45.
U52.	ŠUPUT Ilija	artilj. FOS		Palanka, Sanski Most, BiH		Banja Luka	09.44.
1153.	ŠATALOF. Antun	borac 34.d.	1919.	Grubišno Polje			10.09.44.
1154.	ŠUŠNJEVAC M. Ivan	borac 34.d.	1919.	Grubišno Polje			08.09.44.
1155.	ŠTUKLIĆ V. Ivan	borac KB	1923.	Jaškovo, Karlovac		Slunj	13.04.45.
1156.	ŠUPELJAK J. Vlado	borac KB	1925.	Zagreb		Debela Glava	04.04.45.
1157.	ŠLINKERR. Antun	borac FOS	1924.	Ribnica, Maribor, Slo.		Krašić	06.05.45.
1158.	ŠAJATOVIĆ Vlado	borac FOS		Sošice, Jastrebarsko		Kraljevo	06.03.44.
1159.	ŠOŠTARIĆ Stjepan	borac FOS		Sovina, Vel. Gorica		Žumberak	28.05.44.
1160.	ŠVAJCER V. Josip	borac 34.d.		Zaprešić, Zagreb		Hrastovo	27.09.44.
1161.	ŠKRLINĐ. Ivan	borac 34,d.	1926.	Virovitica			16.09.44.
1162.	ŠOŠTARIĆM. Đuro	borac 34,d.	1915.				25.09.44.
1163.	ŠIMEK F. Franjo	borac 34,d.	1906.	Grubišno Polje			13.09.44.

1164.	ŠEMBERAF. Iva	borac	34.d. 1910.	Grubišno Polje		08.09.44.
1165.	ŠIPUŠJ. Janko	borac	34,d. 1911.	Grubišno Polje		03.08.44.
1166.	TEPŠIĆ Stojan	desetar	OBJV			
1167.	TELIŠMAN K. D	agur	čete FOS	1925	Krap. Toplice	1943. Velešev
1168.	TEČI P. Mirko	k-dir voda	FOS	1921	Dubravčak, Sisak	1943. Kralj. S
1169.	TEPŠIĆ Dušan	p-mitr.	FOS	1925	Taborište, Petrinja	1943. Kralj. S
1170.	TKALECI. Rok	k-dir voda	FOS	1926	Trputci, Remetinec, Z	1943. Kralj. S
1171.	TARBUHAM. M	trina	FOS	1925	Pregrada	1943, Kralj. S
1172.	TEPŠIĆ S. Vaso	k-dant bat.	FOS	1920	Dugo Selo, Vrginmost	1941, Blatnical
1173.	TURKOVIĆ J. St	epinod	FOS	1922	Roženica, Vel. Gorica	1943, Blatnical
1174.	TKALEC L. Rado	borac	FOS	1920	Trputci, Remetinec, Z	1944, Žažina
1175.	TRUŠIN S. Ivan	borac	FOS	1908	Tombovskaobl., SSSR	1944, Žažina
1176.	TURK I. Branko	zastavni	KOS	1908	Zagreb	1944. Žažina
1177.	TOMIĆ S. Vjera	bolnič.	FOS	1928	Markuševac, Vel. Gorica	1943. Primišlj
1178.	TEČEC S. Mato	borac	FOS	1910	Suša, Vel. Gorica	1943. Gen. Std
1179.	TOMAŠKO I. Al	ksar č.	FOS	1920	Kerestinec, Samobor	1943. Gen. Std
1180.	TRBUŠIĆG. Vil	ik-dir čete	FOS	1922	Sela, Sisak	1944. Mradin
1181.	TEPŠIĆ M. Mić	ok-dir v.	KB	1920	Gaćeše, Perjasica	1941. Odra, S
1182.	TEVELI D. M	ihal	esar čete	KB	1913	Duga Resa
1183.	TOMAŠIĆ Josip	borac	KB		Vođena Draga, Bosilje	1944. Kunič
1184.	TOMIČIĆ M. Iv	borac	KB	1915	Mihalić Selo, Barilovi	1943. Mavrač
1185.	TONČIĆ A. Josi	pborac	KB	1927	Tončić Selo, Netretić	1943. Bosancil
1186.	TOPOLNJAK J. M	arko	KB	1913	Lijevo Sredičko, Sisak	1944. D. Kup
1187.	TOPOLOVAC T.	Stjepan	KB	1926	Markuševac, Zagreb	1944. Dragani
1188.	TRBUKA R. Iv	borac	KB	1920	Luka Pokupska, Rečica	1945. Tončić
1189.	TRUPKOVIĆ A.	Stjepan	KB	1917	Dubravci, Netretić	1944. Mala Bja
1190.	TUŠKAN A. Iv	andesetar	KB	1909	Završje, Netretić	1944. D. Kup
1191.	TALAN S. Josip	borac	ŽB	1922	Bregavana, Zaprešić	1942.
1192.	TANČAK M. St	jepac	ŽB	1926	Podvrh, Samobor	Kupine
1193.	TEŽAK M. Ivan	borac	ŽB	1919	Rakov Potok, Samobor	Ranj., strelj,
1194.	TERPEŽ A. Drag	borac		1927	Feričanci, Našice	Ranj., u
1195.	TOTINAR Tomo	Horac	ŽB			D. Kup
1196.	TRKULJA Svet	okadant bat.	ŽB		Vrginmost	Ra.zar.strelj,
1197.	TURK Slavko	k-dir v.	FOS	1924	Kraljv Vrh. D. Stubica	1943. Žumber
1198.	TURKOVIĆ K. T	borac	FOS	1913	Crna Draga, Vrginmost	1944. Hasan-Breg
1199.	TRČI Ivan	borac	ŽB		Martinska Ves, Sisak	Kraljev
1200.	TRALJER F. Đur	borac	ŽB		Gola. Koprivnica	Kraljev
1201.	TOPŠIĆ Dušan	borac	ŽB		Taborište, Glina	Kraljev
1202.	TURKOVIĆ Stje	pborac	ŽB		Roženice, Pokupsko	Kraljev
1203.	TRPUTEĆ J. Vin	borac	FOS		Dubrave, Vel. Gorica	Kraljev
1204.	TRBUŠIĆG. Vil	borac	FOS	1922	Sela, Sisak	Hasn-B
1205.	TOPOLOVAC T.	Stjepan	KB	1926	Maruševac, Zagreb	D. Kup
1206.	TOMAŠIĆ S. Iv	borac	KB	1920	Bosiljevo, Vrbovsko	Vuk.G
1207.	UDOVČIĆ Rudol	borac	FOS			1944.
1208.	VADIĆĐ. Šimun	k-dir č.	FOS	1913	Lukavec, Vel. Gorica	1943. Velešev

1209.	VRANEŠIĆ N. Stjepan	FOS	1920. Peščenica, Sisak	1943. Dubranec	22.04.44.
1210.	VUČINS. Mato	k-dir odFOS	1916. Veleševac, Vel. Gorica	1943. Izimje	14.05.44.
1211.	VUČIN M. Stjepan	borac FOS	1922. Veleševac, Vel. Gorica	1943. Ponikve	31.05.44.
1212.	VUČINN. Josip	borac FOS	1909. Veleševac. Vel. Gorica	1943. Plešivica	07.06.44.
1213.	VADIĆĐ. Janko	k-dir v. FOS	1916. Lukavec, Vel. Gorica	1943. Plešivica	22.06.44.
1214.	VIDMAR M. Vjekoslav	borac FOS	1922. Sela. Sisak	1944. Hrastovac	26.09.44.
1215.	VRANEŠIĆ M. Stjepan	borac FOS	1909. Strezojevo, Vel. Gorica	1944. Hrastovac	26.09.44.
1216.	VUGRINOVIĆ I. Mirko	borac FOS	1929. Dubranec, Vel. Gorica	1944. Hrastovac	26.09.44.
1217.	VITAS G. Marko	k-dir odFOS	1927. Počitelj, Gospić	1942. Žazina	25.01.45.
1218.	VULARIĆT. Juraj	poručnikFOS	1910. Hgreda, Sisak	1943. Žazina	25.01.45.
1219.	VEIĆ A. Josip	borac FOS	1924. Neorić, Omiš	1944. Bratina	23.02.45.
1220.	VIDMAR J. Josip	borac FOS	1927. Sela, Sisak	1944. Pokupčica	19.01.45.
1221.	VUČIĆ G. Ivan	borac FOS	1921. Odra, Remetinec	1943. Novo Brdo	10.08.44.
1222.	VUGARS. Josip	k-dir voda FOS	1921. Jezero, Sisak	1942. Ranjen, Ljub.	10.06.44.
1223.	VESELIĆ J. Petar	borac FOS	1925. Veselić, Ribnik	1943. Zarob. obješ.	02.07.44.
1224.	VINSKI P. Josip	borac KB	1908. Kučevica, Netretić	1944. D. Kupčina	2.44.
1225.	VIŠNJAK M. Mijo	borac KB	1910. Hrašće, Jaškovo	1944. D. Kupčina	13.03.45.
1226.	VOJNOVIĆ Veselko	k-dir č. KB	1923. Derventa, BiH	1943. Desinec	01.09.44.
1227.	VUČETIĆ Karlo	borac KB	1916. Peroj, Pula	1944. Krašić	11.05.44.
1228.	VUKIN S. Josip	borac KB	1917. Hrašće, Jaškovo	1944. Mavračica	23.10.44.
1229.	VUKMANIĆ I. Miroslav	borac KB	1919. Vuksani, Jaškovo	1943. Zar., obješen	25.04.44.
1230.	VUKAVIĆN. Franjo	borac KB	1920. Vukova Gorica, Netretić	1943. Bosancil	2.03.44.
1231.	VIKSAN I. Janko	borac KB	1928. Vuksani, Jaškovo	1943. Galović Selo	26.08.44.
1232.	VULAR M. Niko	borac KB	1921. Ladešić Draga, Netretić	1943. Mavračica	23.10.44.
1233.	VUUANIĆM. Stjepan	borac KB	1927. Pišćetke, Netretić	1943. D. Kupčina	2.44.
1234.	VALEČIĆ Mijo	borac ŽB	1919. Purgarija, Jastrebarsko	Goli Vrh	1943.
1235.	VAPČEVIĆN. Petar	borac ŽB	1915. Stići, Jastrebarsko	Kordun	1945.
1236.	VADINA D. Vladimir	borac ŽB	1920. Vranov Dol, Jastrebarsko	D. Kupčina	10.01.45.
1237.	VELJAČA J. Paj	borac KB	1921. .	Glina	12.04.45.
1238.	VIDEKOVIĆ Pavao - Nažber	borac ŽB	1907. Novaki. Samobor	Kerestinka	10.04.43.
1239.	VIDOVIĆ M. Tomislav	borac ŽB	1926. Dani, Samobor	Ranjen, Ljub.	2.44.
1240.	VIKLF. Ivan	borac ŽB	1921. Beter, Jastrebarsko	D. Kupčina	10.01.45.
1241.	VINETIĆ M. Jož	borac ŽB	1914. Brezje, Brezice, Slovenija	Plešivica	1944.
1242.	VITAS G. Marko	borac ŽB	Medak, Gospić	Žazina	27.01.45.
1243.	VLAHOVIĆ Drago	borac ŽB	Hrastina, Samobor	D. Kupčina	10.01.45.
1244.	VLAŠIĆ J. Stjepan	borac ŽB	1907. Hrastje, Jastrebarsko	Okić	
1245.	VLAŠIČEK P. Petar	borac ŽB		Krašić kolov.	44.
1246.	VODIR S. Stjepan	borac ŽB	1919. Blato, Zagreb	Zarob. strelj.	15.02.45.
1247.	VRAPČEVIĆN. Janko	borac ŽB	1916. Stići, Jastrebarsko	D. Kupčina	2.44.
1248.	VRBANIĆ J. Slavo	borac ŽB	1926. Kupinec, Jastrebarsko	Brlenić	07.05.45.
1249.	VUGRINECS. Juro	borac ŽB	1915. Vel. Jazbina, Samobor	Lešće pro.	1944.
1250.	VUKOVINSKIFburo	borac ŽB	1921. Otok, Samobor	Slani Dol	1944.
1251.	VUKOVIĆP. Anđelko	borac ŽB	1923. Vukovo Brdo, Jastrebarsko		1943.
1252.	VUKOVIĆP. Franjo	borac ŽB	1926. Vukovo Brdo, Jastrebarsko		
1253.	VUKOVIĆ V. Ilija	borac ŽB	Tisovac, Samobor		

1254.	VUKOVIĆ N. Jaroslav	ŽB	1921.	Tisovac, Samobor	Lekenik	1944.		
1255.	VUKOVIĆ T. Juhajrac	ŽB			Žažina	27.01.45.		
1256.	VUKOVIĆ V. Mijorac	ŽB	1924.	Vukovo Brdo, Jastrebarsko		1944.		
1257.	VUKOVIĆ P. Vukosin	ŽB	1919.	Donja Trstenica, Glina	Žumberak	15.08.43.		
1258.	VUUES. Stjepan borac	ŽB	1925.	Beter, Jastrebarsko	Zarob. obješ	1944.		
1259.	VUČINIĆ J. Petar borac	ŽB	1923.	Goljak, Jastrebarsko	Vukšin Šip.	06.05.45.		
1260.	VUČKOVIĆ I. Vinkac	ŽB	1922.	Beter, Jastrebarsko	Sv. Jana	1944.		
1261.	VUKAŠINEC F. Isak	dir od FOS	1925.	Kozjača, Vel. Gorica	Ranjen, um.	10.04.46.		
1262.	VUKAŠINEC I. Stjepan	borac	1920.	Kozjača, Vel. Gorica	Velešev	12.02.44.		
1263.	VRBAN Mato borac	OBJV			svib.	44.		
1264.	VLAISAVLJEVIĆ Spasoje	delegat	OBJV					
1265.	VOL ARE V Milorad	OBJV						
1266.	VRANICKI Srdan	borace	OBJV					
1267.	VUJADINOVIĆ Oskar	OBJV						
1268.	VUKIČEVIĆ Pavle	borac	OBJV		trav.	44.		
1269.	VUKOVIĆ Mila	borac	OBJV		svib.	44.		
1270.	VESELJKO Julij	kapet	34.d.		velj.	45.		
1271.	VIDMAR J. Stjepan	borac	FOS	1927.	Sela, Sisak	Pokuplj	19.01.45.	
1272.	VRAČARJ. Vladko	borac	FOS		Porovica, Vojnić	Hrastov	27.09.44.	
1273.	VUJANOVIĆ Vasilj.		FOS		Lješani, Bos. Novi, BiH	Ivanska	22.06.44.	
1274.	ZGURIĆ Nikola borac	FOS			Pokupsko, Pisarovina	Kraljev	06.03.44.	
1275.	ZAGORŠČAK Miro	dir	FOS		Varaždin	Hrastov	26.09.44.	
1276.	ZVONAR S. Petar	borac	KB	1919.	Grubišno Polje	Hrastov	26.09.44.	
1277.	ZBAŠNIK Nikol	borac	FOS		1943.	Velešev	10.02.44.	
1278.	ZAGORAC J. Ivan	poruč.	FOS	1924.	Žitkovići, Vel. Gorica	1943.	Žažina	25.01.45.
1279.	ZUBEKŠ. Stjepan	dir č.	FOS	1921.	Ribnica, Vel. Gorica	1942.	Žažina	25.01.45.
1280.	ZALUŠKI M. Stjepan	borac	FOS	1913.	Gladovec, Vel. Gorica	1944.	Bratina	23.03.45.
1281.	ZABORSKI N. Jan	dir v.	KB	1921.	Lončar Brdo, Netretić	1944.	Lazina	24.13.44.
1282.	ŽUPAN P. Josip borac	KB	1915.	Grabrik, Bosiljevo	1943.	Lekenik	03.10.44.	
1283.	ZUBOVIĆ P. Jan	borac	ŽB	1921.	Goljak, Jastrebarsko	Rakov Pjetro	1944.	
1284.	ZUBOVIĆ J. Petar	borac	ŽB	1921.		Banija	1945.	
1285.	ZAGORAC M. Jan	dir od FOS		1925.	Žitkovići, Vel. Gorica	1943.	Žumberak	10.07.44.
1286.	ŽILEC I. Ivan borac	FOS	1927.	Gradići, Vel. Gorica	1944.	Zavr. opet	19.05.45.	
1287.	ŽUČAKJ. Dragok-sar č	FOS	1923.	Kunčani, Ozalj	1942.	Horvati	26.02.44.	
1288.	ŽAGARB. Ivica borac	FOS	1922.	Lekenik, Sisak	1943.	Kralj. Sela	03.03.44.	
1289.	ŽERAVICA M. Josip	FOS	1922.	Jamn. Gorica Jastrebarsko	1944.	Brezovica	11.09.44.	
1290.	ŽILEC I. Ivan borac	FOS	1927.	Gradići, Vel. Gorica	1944.	Zavr. opet	19.05.45.	
1291.	ŽAPČIĆ L. Ivan borac	KB	1908.	Hrašće, Jaškovo	1944.	D. Kupčina	2.44.	
1292.	ŽELJEZNJAK Dinko	dir v.	KB	1924.	Veselići, Ribnik	1943.	D. Kupčina	2.44.
1293.	ŽELI EZNJAK Dinko	dir v.	KB	1920.	Veselić, Ribnik	1943.	D. Kupčina	03.45.
1294.	ŽGANJER M. Žarko	delegat	KB	1919.	Svetice, Jaškovo	1943.	Sv. Jana	0.06.44.
1295.	ŽIVIČNJAK V. Stjepan	borac	KB	1925.	Farkašić, Letovanić	1944.	Zorkov	14.05.45.
1296.	ŽIGIĆ M. Ivan k-sar č.	KB	1925.	Lukovdol, Severin na Krpi	1943.	Rečica	04.03.45.	
1297.	ŽUGEČIĆ V. Josip	borac	KB	1925.	Novaki, Ribnik	1944.	Rečica	04.03.45.
1298.	ŽUNACJ. Ivan k-sar 4. bat. KB		1919.	Mekušje, Karlovac	1943.	Prilipje	10.06.44.	

1299.	ŽUNAC Ferko	borac	KB	1924. Bratina, Pisarovina	1944.	Rečica	04.03.45.
1300.	ŽUNIĆ M. Nikolintend.		KB	1921. Žunići, Čmomelj, Sio.	1943.	Glina	02.04.45.
1301.	ŽUPAN I. Mato	borac	KB	1918. Banski Kovačevac, Lasinja	1945.	Glina	02.04.45.
1302.	ŽAPČIĆ J. Ivan	borac	KB	1908. Prekrižje, Jastrebarsko	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1303.	ŽUŽIĆ S. Franjo	borac	KB	1926. Pisarovina	1944.	D. Kupčina	27.02.44.
1304.	ŽUŽINJAK N. Juhajac		KB	1915. Vel. Mod. Potok, Netretje	1944.	D. Kupčina	07.03.45.
1305.	ŽALAC L. Stjepan	borac	ŽB	1927. Puškarov Jarak, Jastrebarsko	08.11.44.		
1306.	ŽALAC J. Stjepan	borac	KB	1913. Rastoke, Slunj			22.11.44.
1307.	ŽNIDARŠIĆ Matko	borac	ŽB	1918. Tisovac, Samobor		Zarob. obješt.	45.
1308.	ŽERAVICA N. Jankac		ŽB	1916.		Višoševići	1943.
1309.	ŽUŽIĆJ. Juro	borac	KB			Glina ožuj.	45.
1310.	ŽUČAK M. Jank	borac	ŽB	1921. Kunčani, Ozalj		Kotari	1944.
1311.	ŽUPANČIĆ N. Petar	borac	FOS	1924. Babići, Remetinec	1944.	Hasan-Brd	27.02.44.
1312.	ŽUPANČIĆS. Iv	borac	FOS	1922. Hrelići, Remetinec	1944.	Hasan-Brd	27.02.44.
1313.	ŽABAC V. Mila	borac	KPO	1927. Krašić, Jastrebarsko			24.11.44.
1314.	ŽUNOČ Mihajlo	borac	FOS	Pokupsko, Pisarovina		Žumberak	18.07.44.
1315.	ŽUKOVIĆ Antun	borac	FOS	Žukovići, Vodnjan, Pula			22.05.45.
1316.	ŽUPAN I. Ivan	borac	KB	1908. Kovačevo, Lasinja		Klasnić	22.04.45.
1317.	ŽIVKOVIĆ Nada	borac	OBJV				
1318.	ANTOLOVIĆ Stjepan		T-PO	Čakanec, Vel. Gorica		Horvati	20.06.44.
1319.	ARBANAS Mij	borac	T-PO	D. Lomnica, Vel. Gorica		Lukinić Brd	13.07.44.
1320.	BABIĆ Mirko	borac	T-PO	Novo Čiče, Vel. Gorica		D. Kupčina	22.08.44.
1321.	BENKOVČIĆ Iv	borac	T-PO	Vrbovo, Vel. Gorica			1944.
1322.	BENKOVČIĆ Josip	borac	T-PO	Ruča, Vel. Gorica		Oborovd	08.01.44.
1323.	BENŠAK Nikol	borac	T-PO	Novo Čiče, Vel. Gorica		Šćitarjevo	10.05.44.
1324.	BENŠAK Nikol	borac	T-PO	Petina, Vel. Gorica			18.05.44.
1325.	BEŠEN Ivan	borac	T-PO	Bukevje, Vel. Gorica			
1326.	BOGOVIĆ Nikola	borac	T-PO	Hotnja		Veleševac	1944.
1327.	BOŽIĆ Ivan	borac	T-PO	Novo Čiče, Vel. Gorica			
1328.	BREBRIĆ Mijo	borac	T-PO	Markuševec			
1329.	BRKANIĆ Drag	borac	T-PO	Zablatje		Trebova	25.10.44.
1330.	BUČINA Ivan	borac	T-PO	Dmek, Vel. Gorica		Mraclin	10.11.44.
1331.	CEROVSK1 Josip	borac	T-PO	Bukovčak		Kupčina	13.02.44.
1332.	CIGETIĆ Ivan	borac	T-PO	Lukavec, Vel. Gorica		Slavetić	05.04.44.
1333.	CVETKO Franjo	borac	T-PO	Turopolje		Dmek	08.02.45.
1334.	ČEŠKOVIĆ Mij	borac	T-PO	Kravarско		Kravarско	11.44.
1335.	ČUBANEC Ivan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica		Rakitov	28.12.44.
1336.	DETELIĆ Imbro	borac	T-PO	Buševac, Vel. Gorica			10.01.44.
1337.	DEVERIĆ Mijo	borac	T-PO	D. Lomnica, Vel. Gorica		Kramar	25.05.44.
1338.	DIMINA Stjepan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica			
1339.	DOROTIĆ-ŠIMEC Mara	borac	T-PO	Dubranec		U Pokuplju	05.44.
1340.	DOROTIĆ Jakob	borac	T-PO	Dubranec		Aero-Plesol	1.43.
1341.	DULMIN Zvonk	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica		Dmek	08.02.45.
1342.	ĐUMLIJA Pava	borac	T-PO	Petrovina, Jastrebarsko		Kotari	07.06.44.
1343.	FABIJANČIĆ Antun	borac	T-PO	Kuće		Kupčina	22.08.43.

1344.	FABIJANKOVIĆ	borac	T-PO	Suša, Vel. Gorica	Turopolje	7.12.44.
1345.	FALAT Ivan	borac	T-PO	Rakitovec	Čička Polje	4.10.44.
1346.	FURKO Imbro	borac	T-PO	Ruča	Jamn. Kiš	7.05.44.
1347.	FURKO Mato	borac	T-PO	Veleševac	Draganić	8.05.45.
1348.	GRGAR Đuro	borac	T-PO	Ribnica		08.43.
1349.	HAČIĆ Slavko	borac	T-PO	Turopolje	Zdenčina	22.08.43.
1350.	HAPAČ Ivan	borac	T-PO	Sčitarjevo, Vel. Gorica	Ruča	1943.
1351.	HAPAČ Nikola	borac	T-PO	Sčitarjevo, Vel. Gorica		29.04.44.
1352.	HR VAČIĆ Mirk	borac	T-PO	G. Lomnica, Vel. Gorica		
1353.	IVANČIĆ Stjepan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica	Čička Polje	9.10.44.
1354.	IVANKOVIĆ Đuro	borac	T-PO	Luka Lijeva	Vrbovo	01.05.45.
1355.	JAMBREK Nikola	borac	T-PO	Sasi, Vel. Gorica	Gen. Stoll	4.04.45.
1356.	JANJEČIĆ Juraj	borac	T-PO	Mičevac, Vel. Gorica	D. Lomnica	11.11.44.
1357.	JURATOVIĆ Albin	borac	T-PO	Dubranec	Žažina	28.01.45.
1358.	KADABEC Josip	borac	T-PO	Novo Čiče, Vel. Gorica		15.10.44.
1359.	KORENIKA Juraj	borac	T-PO	Hrašće, Vel. Gorica	Vukojevac	09.43.
1360.	KARNAS Stjepan	borac	T-PO	Lukavec, Vel. Gorica	Lukavec	07.12.43.
1361.	KLENOVIĆ Ivar	borac	T-PO	Mičevac, Vel. Gorica	Cazin	17.11.44.
1362.	KOLETIĆ Petar	borac	T-PO	Ruča	L. Stefan	07.05.44.
1363.	KOS Stjepan	borac	T-PO	Dubranec	Dubranec	4.03.44.
1364.	KOSOVIĆ Ivan	borac	T-PO	G. Podotočje	Gen. Stoll	05.05.45.
1365.	KOTRMAN Josip	borac	T-PO	Kobilić	Martin. Vel.	3.03.45.
1366.	KOV AČIĆ Franjo	borac	T-PO	Mraclin	Pisarovina	18.07.44.
1367.	KO VAČIĆ Ivan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica		
1368.	KO VAČIĆ Mijo	borac	T-PO	Lipnica, Dubranec		22.02.44.
1369.	KRAMARIĆ Josip	borac	T-PO	Ruča	D. Trebarča	6.10.43.
1370.	KUČIĆ Juraj	borac	T-PO	Gudci, Vel. Gorica	Desni Stefa.	04.44.
1371.	KUNIĆ Stjepan	borac	T-PO	Velika Mlaka, Vel. Gorica	Dubranec	5.10.44.
1372.	KUŠEVIĆ Petar	borac	T-PO	Dubranec		
1373.	LACKOVIĆ Tonko	borac	T-PO	Velika Mlaka, Vel. Gorica	Jamnica	19.04.44.
1374.	LESIĆ Vlado	borac	T-PO	Odra	Kupčina	22.08.44.
1375.	LIPAR Dragutin	borac	T-PO	D. Lomnica, Vel. Gorica	Pisarovina	11.43.
1376.	LUČIĆ Josip	borac	T-PO	Kuče	Odra	03.09.43.
1377.	MAĐERIĆ Stjepan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica	Draganić	08.05.44.
1378.	MALEC Slavko	borac	T-PO	Dmek		1943.
1379.	MIHORDIN Mijo	borac	T-PO	Bukevje, Vel. Gorica	Mraclin. š	24.05.45.
1380.	MIKULČIĆ Ivica	borac	T-PO	Pleso, Vel. Gorica	Kravarško	0.05.44.
1381.	MRAOVIĆ-SIMIĆ Milan, k-dant	T-P odreda			Kupčina	22.08.43.
1382.	MUNIĆ Dragutin	borac	T-PO	Bukevje, Vel. Gorica	Trebovac	20.10.44.
1383.	MUNIĆ Đuro	borac	T-PO	Bukevje, Vel. Gorica		
1384.	MUNJIĆ Nikola	borac	T-PO	Vukomerić, Vel. Gorica	Hasan-Br	23.04.44.
1385.	PAJTUD Mato	borac	T-PO	Veleševac		
1386.	PAJTUD Mato	borac	T-PO	Ruča		1944.
1387.	PAVIŠIĆ Vinko	borac	T-PO	Lukavec, Vel. Gorica	Veleševac	08.02.45.
1388.	PEJAK Ivan	borac	T-PO	Čakanec	Lukinić	30.05.44.

1389. PENDELIN Stjepan	borac	T-PO	Dmek		1944.
1390. PERIŠA Nikola	borac	T-PO	Šćitarjevo, Vel. Gor.	Poljana Odr.	1943.
1391. PETRN AC Stjepan	borac	T-PO	G. Podotočje	D. Bačuga	25.03.45.
1392. PETRIČEVIĆ Radoš	borac	T-PO	Sop		
1393. POKUPEC Josip	borac	T-PO	Čička Poljana, Vel. Gorica	Turopolje	06.01.44.
1394. PRŠAK Ivan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica	Turopolje	28.11.43.
1395. RADIĆ Ivica					1944.
1396. RADIČEVIĆ Đuro	borac	T-PO	Čička Poljana	Čakanec	03.44.
1397. RADOVIĆ Milan - Čokara, k-dant T-Dugo Selo					17.06.44.
1398. REKIĆ Dragutin	borac	T-PO	Strmec Bukevski, Vel. Gorica		
1399. REKIĆ Rašad	borac	T-PO	Strmec, Vel. Gorica		11.06.44.
1400. RENDULIĆ M.	borac	T-PO	Gladovec Pokupski		11.05.44.
1401. SMOLKOVIĆ Mirko	borac	T-PO	D. Lomnica, Vel. Gorica	Kupčina	02.44.
1402. STANČIĆ Karlo	borac	T-PO	Vukovina, Vel. Gorica	Zumberak	ljeto 43.
1403. SUČEC Ivan	borac	T-PO	Dmek		43.
1404. SUČIĆ Tomo	borac	T-PO	Lukavec, Vel. Gorica	Blatnica	17.06.44.
1405. ŠESTAK Mirko	borac	T-PO	Poljana Čička	Kupčina	15.04.44.
1406. ŠTOS	borac	T-PO		Pleso	21.11.44.
1407. VRANEK Mato	borac	T-PO	Preseka	Veleševac	07.02.44.
1408. VRANEŠ Franjo	borac	T-PO	Bukevje, Vel. Gorica	Jamnica	07.05.45.
1409. VRANIĆ Ivan	borac	T-PO	Dmek		1944.
1410. VRBAN Filip	borac	T-PO	Čret		
1411. VRBAN Stjepan	borac	T-PO	Čret		
1412. VUČIĆ Ivan	borac	T-PO	Odra		10.43.
1413. VUČIN Imbro	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica		
1414. VUČIN Josip	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica		
1415. VUČIN Stjepan	borac	T-PO	Veleševac, Vel. Gorica	Veleševac	
1416. ZIMA Mato	borac	T-PO			1944.

Važna napomena

Podatke o poginulim, umrlim, nestalim, zarobljenim i pogubljenim borcima, pripadnicima 34, divizije, bilo je vrlo teško dobiti, srediti i na taj način prikazati svu veličinu žrtava koje su date za slobodu. Mnogo se knjiga i popisa prolistalo kako bi pokupili što više podataka, no i sada smo svijesni da nisu svi naši poginuli ratni drugovi u pregledu - zbog čega nam je vrlo žao. Ovo se posebno odnosi na 16. slavonsku omladinsku brigadu “Joža Vlahović” za koju, i uz sve napore, nismo mogli pronaći podatke o njezinom ratnom putu i zapise o poginulim članovima te brigade.

Uredništvo

Prilog

ZAČECI I RAZVOJ PARTIZANSKIH ODREDA I OMLADINSKE BRIGADE “J. VLAHOVIĆ”

Sisački Narodnooslobodilački partizanski odred

Uspostavom tzv. NDH na tlu Hrvatske, pod pokroviteljstvom okupatorskih njemačko-talijanskih fašističkih snaga, Hrvatska je organizirana kao ustaško-fašistička država. Uvođenjem fašizma i fašističkih rasnih zakona počeli su progoni na rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj i ideološkoj osnovi. Život je postao opasan za stotine tisuća ljudi: Srba, Jevreja, Roma i boraca za radnička prava, sindikalnih aktivista i komunista.

Informiran o već počinjenim zločinima nad Židovima, Srbima i Romima i opasnostima koje su prijetile sisačkim komunistima i demokratski orijentiranim građanima, Okružni komitet KP za Sisak, potaknut smjernicama danim za sjednici CK KPH 10. travnja 1941. godine i na Majskom savjetovanju partijskih rukovodstava u Zagrebu, odlučio je 22. lipnja 1941. godine formirati Sisački NOP odred. To je i učinjeno u selu Žabno. Sisački NOP odred je bio prvi antifašistički partizanski odred na teritoriju Hrvatske i cijele porobljene Europe. On je početak stasanja sličnih partizanskih odreda širom Hrvatske. Prvi sastav Sisačkog NOP odreda činilo je 39 boraca, mahom sisačkih članova KPH, da bi već nakon mjesec dana narastao na 76 boraca. Tajnu bazu - logor - Odred je organizirao u Žabinjskoj šumi nedaleko Siska. Odred je odmah krenuo u borbene akcije. Među prvima bile su diverzije na željezničkoj pruzi između Siska i Grede, te Siska i Capraga. U isto vrijeme Odred je razorio telefonsko-telegrafske linije između Siska i Topolovca. Prilikom oružanog upada u selo Topolovac i Palanjek, Odred je zaplijenio 39 pušaka.

Učestale borbene aktivnosti Odreda zabrinule se neprijateljeve snage, pa je 20. rujna 1941. godine napao snage Odreda u šumi Zalukinja, Brezovica, Lukovica i Leklan u blizini Siska. Pod jakim pritiskom ustaško-domobranskih snaga, u jačini od 650 vojnika, Odred se povukao u pravcu Siska, a potom se prebacio preko Save između sela Crnca i Capraga, na Baniju - Banovinu, u rajon Samarice, gdje se povezao sa banijskim ustanicima. Na Baniji je u to vrijeme formiran Kalinski NOP odred, kasnije - Banijski partizanski bataljon.

Dan 22. lipnja, kad je 1941. godine formiran Sisački partizanski odred, prvi u Hrvatskoj republici, **Hrvatska slavi kao dan početka anti-fašističke borbe naroda Hrvatske i Državni je praznik.**

Žumberačko-pokupski NOP odred

Naredbom GŠ Hrvatske od 2. srpnja 1942. god. formiran je u Gornjem Sjeničaju na Kordunu, Žumberačko-pokupski NOP odred³³⁶ (Ž-PO). U njegov prvobitni sastav ušle su Žumberačka partizanska četa, Proleterska četa 1. kordunaškog NOP odreda i četa “Kljuka”, koja se do tada već pročula po vrlo smjelim i odvažnim borbenim akcijama u Pokuplju. Na dužnost komandanta postavljen je Slavko Klobučar Čort, a za komesara Karlovčanin, Boris Balaš.

Od Žumberačke i Proleterske čete, formiran je 1. bataljon Odreda s imenom “Josip Kraš”, a četa “Kljuka” služila je kao jezgro za formiranje (20. kolovoza 1942.) 2. bataljona s nazivom “Slavko Klobučar” (ime dobio po prvom komandantu Ž-PO, poginulom prilikom pokreta iz Korduna na Žumberak).

Početno brojno stanje bilo je 310 boraca. Borbeno područje Ž-P odreda vrlo je prostrano, Žumberak, Pokuplje i Turopolje iskrižano je prometnicama strateškog, operativnog i taktičkog značaja, koje je neprijatelj osigurao brojnim uporištima i značajnim pokretnim snagama, uključujući u to i kontrolu oklopnim vlakovima. U prvoj etapi Ž-PO je pod komandom Štaba II operativne zone, razbio više ustaško-domobranskih posada po većim selima širom Žumberka, oslobodivši u kolovozu i rujnu 1942. sela: Kalje, Sošice, Oštre, Stojdragu i druga naselja. Izveo je više uspješnih diverzija na prugama Zagreb-Karlovac i Zagreb-Sisak. Aktivno je surađivao sa 4. kordunaškom brigadom, prilikom njenog pokreta preko Pokuplja na Žumberak (napad na garnizon u Jastrebarskom kojom prilikom je oslobođeno više od 700 djece iz ustaškog dječjeg logora). Kao reakcija na taj podvig, neprijatelj je poduzeo opsežnu ofenzivu u kojoj su borci 4. kordunaške i Ž-PO, surađujući, vodili niz teških obrambenih borbi da bi se na kraju povukli, uz prihvrat slovenskih partizana, na teritorij Slovenije. Nakon izvlačenja iz borbi na žumberačkim planinama, 4. kordunaška povukla se s većim brojem oslobođene djece na Kordun a Ž-PO je nastavio suradnju sa slovenskim Krškim NOP odredom prilikom napada na uporišta u mjestima Dolž, Gorenje, Novo Mesto, Sošice i druga.

U listopadu 1942. na Žumberak dolazi Prvi proleterski bataljon Hrvatske, a Ž-PO se odmah priključuje proleterima u suzbijanju naprijateljeve ofenzive na Žumberak s ciljem uništenja NOP-a na tom planinskom bastionu. U jeku žestokih borbi, Prvi proleterski bataljon i Ž-PO, vješto su se probili kroz uske prostore napadne kolone neprijatelja i produžili na jug, preko prometnica u Pokuplje i dalje preko Kupe u Gornji Sjeničaj. Tu je 7. studenog 1942.god. formirana 13.proleterska NOU brigada “Josip Kraš”.³³⁷ U njen sastav ušle su jedinice Ž-PO i 1. Proleterski

³³⁶ Vojna enciklopedija, knjiga 10, odrednica “Žumberačko-pokupski NOP odred”, stranica 854.

³³⁷ Leksikon NOR i revolucija u Jugoslaviji 1941-1945. Izdanje IRO “Narodna knjiga”, Beograd i IRO “Partizanska knjiga”, Ljubljana, str. 1980.

bataljon Hrvatske. Novoformirana 13. proleTERSka, odmah je krenula na sjever - na Žumberak.

U međuvremenu, u Pokuplju je ponovno formirana nova četa “Ključka”. Od te čete i područnih partizanskih jedinica na terenu Žumberka, ponovno je formiran Ž-PO (travanj 1943.). U početku je imao jedan bataljon da bi već u svibnju formirao i drugi bataljon. Tih dana Ž-PO je imao 324 borca. Ž-PO je u suradnji sa 13. proleTERSkom, učestvovao u mnogim teškim borbama zbog učestalih neprijateljevih ofenziva na slobodni teritorij Žumberka (područje Krašića, Vivodine, Sošica /srpanj/, kod Grede, Dubranca, Bukovščaka, Vukomeričkih Gorica /kolovoz/, kod Luga, Cerja).

Krajem 1943. T-PO imao je u svom sastavu četiri bataljona sa 770 boraca. Od 2. veljače 1944. Ž-PO, bori se u sastavu novoformirane 34. divizije 4. korpusa NOVJ. Osmog siječnja T-PO izdvojio je iz svog sastava jedan bataljon za formiranje NO brigade “Franjo Ogulinac Seljo” (FOS).

Tada je promijenio i naziv u Žumberački NOP odred. Nakon toga redaju se nove i teške borbe protiv njemačkih i ustaško - domobranskih snaga u njihovim stalnim ofenzivama na područje Žumberka i Pokuplja s namjerom da unište narasli NO pokret. Žumberački NOP odred učestvovao je u teškim borbama u rajonu Globočica, Plešivica, Sv. Jana, Gregurić Breg, Cerje, Terhaj, Poljanica, Goljak, Slavetić...

Boreći se, Žumberački NOP odred, stalno je širio svoje redove. U travnju 1944. imao je u svom sastavu četiri bataljona sa 826 boraca. Svojom borbenošću upriličio je uvjete da preraste u viši oblik vojne organiziranosti pa je u cjelini poslužio za formiranje nove brigade u sastavu 34. divizije - Žumberačke NO brigade, što je ostvareno 27. kolovoza 1944. godine.

Karlovački NOP odred

17. travnja 1943.god., Odlukom GŠ Hrvatske i podnaredbom Štaba 1. korpusa, formiran je u Bosiljevu, Karlovački NOP odred. Jezgro Odreda činio je 5. bataljon 2. kordunaškog NOP odreda, čiji sastav su činile partizanske grupe s područja Severina, Ponikava i drugih sela, te borci tzv. Hrvatske “Leteće” i Ribničke čete, što su tokom 1942. operirale u slivu rijeka: Kupa, Dobra i Mrežnica i borci iz karlovačko-dugoreškog industrijskog bazena i drugih sela kotara koji su se prije toga borili u jedinicama 6. ličke i 8. kordunaške divizije. U borbenu aktivnost, Karlovački NOP odred poveo je Štab odreda u sastavu: Milan Rustenbeg, komandant, Furlan Herman, komesar i Rafko Tabor, pomoćnik komesara.

Teren između rijeka Kupa-Dobra-Mrežnica, bio je borbeni prostor na kojemu je Karlovački NOP odred (u početku samo jedan bataljon) izvršavao mnogobrojne vojne i političke zadatke u skladu sa osnovnom antifašističkom linijom KPJ i KPH, te naređenjima i uputstvima Štaba 1. kor-

pusa, (odnosno 4. korpusa), Okružnog, zatim i Kotarskog komiteta KPH i Okružnog (Kotarskog) NOO Karlovac, pomažući antifašistički pokret i štiteći njegove organizacije - KPH, SKOJ, USAOH, AFŽ, JNOF i organe narodne vlasti. Izvodeći borbene zadatke u navedenom slivu triju rijeka, od karlovačkih predgrađa, Ozlja, Jurovskog Broda do Severina i Ponikava, Odred je konstantno širio svoje borbene redove, pa je već u svibnju imao 250 boraca što je omogućilo formiranje drugog bataljona. U srpnju 1943. imao je 273 borca. Među njima bilo je 194 Hrvata, 72 Srbina, 3 Slovenca i po jedan Čeh i Rus. Time je Odred odrazio osnovnu liniju NOP-a, bratstvo i jedinstvo naroda. U svojim redovima Odred je imao, u kolovozu: 71 člana KPH, 14 kandidata i 58 članova SKOI-a.

Svojom borbenošću i umješnošću borbenih pokreta, održao se i u nekoliko opsežnih neprijateljevih ofenziva a naročito u izvedenoj (Talijani i ustaše) u svibnju 1943. Posebna aktivnost Odreda zabilježena je u danima kapitulacije Italije, rujna 1943., učešćem u zarobljavanju i razoružanju talijanskih jedinica u Generalskom Stolu, Dubravama, Bosiljevu... Tih dana formiran je i treći bataljon kao i Severinska četa. Prilivom novih boraca, Odred je do kraja listopada narastao na 599 boraca što je omogućilo formiranje i četvrtog bataljona.

Živom aktivnošću, vojnom i političkom, K-P odred je s uspjehom zaštitio razvoj i rad velikog broja organizacija NOP-a (oko 60 NO odbora, šest općinskih, dva kotarska NOO-a, Karlovac i Bosiljevo), te rad vojno-teritorijalnih organa, narodnog sudstva, itd.

Teritorij između rijeka Kupa-Dobra-Mrežnica pretvorio se tako u svojevrstan, od partizana kontroliran pojas, koji se poput prostranog prometnog koridora, čvrsto vezivao za slična područja u susjednoj Sloveniji, Gorskom kotaru, Kordunu, Žumberku, i s kojeg je ostvarena uska suradnja sa jedinicama na tim područjima. Na tom pojasu kovala se, u praksi, temeljna linija NOB-e: bratstvo i jedinstvo svih naroda i narodnosti.

Karlovački NOP odred izvodio je mnogobrojna, manja ili veća napadna ili obrambena borbena djelovanja u ponekad i vrlo teškim situacijama, izazvanim neprijateljevim vojnim akcijama na terenu karlovačkog kotara. Jedna od takvih akcija bio je opsežan ofenzivni napad njemačkih snaga u listopadu 1943., koji je Odred vrlo uspješno odbio. Sa tako uspješnim borbenim djelovanjem Odred je omogućio uvjete za prelazak na viši oblik vojnog organiziranja. Korak u tom pravcu poduzeo je Štab 4. korpusa te je Naredbom br. 4 od 27. veljače 1944.god. dao i obrazloženje: Pošto je poraslo brojno stanje Karlovačkog PO sa mobiliziranim ljudstvom (731), to se formira Karlovačka brigada koja će nositi naslov: Karlovačka brigada 8. divizije. Naredba je izvršena 5. ožujka 1944. u selu Hrašće.

Od ostataka Karlovačkog NOP odreda (90 boraca), odmah je formiran Drugi karlovački NOP odred, koji je, proširujući svoje redove (250 boraca, dva bataljona), nastavio borbena djelovanja usko surađujući sa

formiranom Karlovačkom brigadom i drugim brigadama što su dolazile na taj borbeni prostor iz Gorskog kotara, Korduna i Slovenije, sve do 2.svibnja 1944., kada je zajedno sa Karlovačkom brigadom ušao u sastav 34. divizije. Brigada je tada krenula preko Kupe na Žumberak, u susret ostalim jedinicama 34. divizije, a Drugi karlovački NOP odred ostao je i dalje djelovati na borbenom prostoru karlovačkog kotara sve do ponovnog susreta sa Karlovačkom udarnom brigadom,³³⁸ travnja 1945., na starom borbenom prostoru. Od tada brigada je u sastavu 34. divizije, imala je učešće u završnim operacijama za konačno oslobođenje i karlovačkog kraja i zemlje u cjelini, nastupajući na lijevom krilu Karlovačke grupe divizija 2. armije, općim pravcem: Bosiljevo, Netretić, Ozalj. Borci Drugog karlovačkog odreda popunili su tih dana redove Karlovačke udarne brigade.

Turopoljsko-posavski NOP odred

Osnovom Naređenja Štaba II operativne zone Hrvatske, formiran je 21. kolovoza 1943. u Posavini, Turopoljsko - posavski NOP odred (T-PO), a njegov prvobitni sastav činile su partizanske grupe s područja: Velika Gorica, Sisak i okolice, od kojih je nekoliko dana ranije formiran T-P bataljon, koji je ujedno bio i 1. bataljon Odreda u jačini od 150 boraca. Na čelo Odreda postavljeni su, u borbama provjereni partizanski borci i organizatori: Ivan Mladen na dužnost komandanta i Marijan Badel na dužnost komesara Odreda.

U sastavu II operativne zone Hrvatske, Odred je odmah krenuo u borbene akcije širom Turopolja, Posavine i Pokuplja, a povremeno i na žumberačkim gorama.

Uspjesima u borbama i političkim djelovanjem u narodu, Odred je dosta brzo širio svoje borbene redove, pa je sredinom rujna formirao 2. bataljon, u listopadu i 3., a u studenom 1943. i 4. bataljon. Tada je nastavio djelovati pod komandom Štaba Žumberačko - posavskog sektora, u čijem sastavu su bili i 16. omladinska brigada “Joža Vlahović”, što je stigla iz Slavonije, poslije odlaska 13. proleterske brigade “Rade Končar” s područja Žumberka i Žumberačko-pokupski NOP odred (Ž-PO). Suradujući u mnogim akcijama koje je usmjeravao Štab Ž-P sektora, zabilježene su najvažnije: učešće u diverzijama na prugama i cestama Zagreb-Sisak i Zagreb-Jastrebarsko-Karlovac, napad na njemački brzi vlak kod Grede i napad na aerodrom Bakarje kod V. Gorice (studenj), zarobljavanje domobranske posade u s. Sopnica oko 185 vojnika (prosinac), napad na aerodrom Kurilovec, kojom prilikom je zarobljeno 150 domobrana, 16 njemaca i oslobođeno 460 talijanskih zarobljenika.

³³⁸ Pukovnik Josip Lulik Pepo i dr. Đuro Zatezalo: “Karlovačka udarna brigada” HAK, Monografija - 6 1984, strana 60 Vojna enciklopedija, knj. 4. stranica 368.

Početkom siječnja 1944. brojno stanje Odreda naraslo je na tisuću boraca pa je Odred izdvojio iz svog sastava dva bataljona za formiranje brigade “Franjo Ogulinac Seljo” (FOS), što je i provedeno u Pokupskom Cerju, 8. siječnja 1944.god. Uskoro zatim u T-P odred formiranje i treći bataljon.

Komandu nad brigadom “FOS” preuzeli su dotašnji rukovodioci Odreda: Ivan Mladen i Marijan Badel, a na čelo T-PO postavljeni su poznati partizanski rukovodioci: Milan Radović Čokara kao komandant i Franjo Snobl komesar.

U nastavku, od 30. siječnja 1944. god. T-PO je borbene zadatke izvršavao u sastavu 34. divizije. Zaredale su se mnogobrojne borbe: učestvovanje u okršajima protiv ustaških i njemačkih jedinica u širem rajonu Velike Gorice (veljača), kod D. Lomnice protiv njemačke 1. kozačke divizije i domobranskih snaga kod s. Guci, Kravarskog, Kramarića, Hasan-Brega, Jamnice... U kolovozu, T-PO opet pojačava brigadu “FOS” sa dva bataljona. Borci se ustrajno trude pa je T-PO i dalje širio svoje redove i u prosincu ponovno formirao treći bataljon.

Odlaskom glavnih snaga 34. divizije na jug preko Kupe, na borbeni teren oko Gline, a zatim na područje Slunja i dalje, T-PO je ostao i dalje štititi slobodni prostor Pokuplja, Turopolja i Posavine (od veljače 1945.) i u suradnji sa Posavskim NOP odredom 10. korpusa “zagrebačkog”, učestvuje u raznim akcijama sračunatim na to da, uprkos odlasku glavnih snaga divizije, sačuva i održi sve organizacije NOP-a. Na tome ustrajava sve do 11. svibnja 1945. kada su borci T-PO otišli u popunu 34. divizije, koja se nakon karlovačke operacije opet našla na svom starom borbenom prostoru, Žumberku i Pokuplju.³³⁹

Samoborsko-jaskanski NOP odred

Formiran je Naredbom Štaba 4. korpusa NOVJ, sredinom rujna 1944. U njegov sastav ušli su borci s područja Samobora i Jastrebarskog. U početku je imao jedan bataljon (odred) od 201 borca. Dolaskom novih boraca, u listopadu, formiran je i drugi bataljon. Potreba za osnivanjem novog Odreda na ovom terenu, uvjetovana je pojavom Žumberačke brigade čiji je sastav činio cjelokupni Žumberački NOP odred. Formirani Odred ušao je u formacijski sastav 34. divizije i izvršavao zadatke pod njenom komandom. Teritorij na kojem je Odred borbeno djelovao, bili su rajoni samoborskog i plešivičkog gorja, jastrebarskog kotara te okoline južno od Zagreba. Djelujući borbeno na tom prostoru, usko je surađivao sa glavninom divizijskih snaga, kontrolirao i štitio slobodni teritorij, izvođeci razne borbene akcije kao što su:

³³⁹ Vojna enciklopedija, knjiga br. 10, stranice: 234, 844 i 845.

- postavljanje zasjeda s prepadima na manje kolone neprijatelja i uporišta;
- provođenje diverzantskih akcija duž važnih željezničkih i cestovnih prometnica što iz zagrebačke i samoborske regije vode na jug i jugozapad prema Karlovcu i Sisku;
- obilazak mnogih sela i zaselaka, djelujući politički, pomažući organizacije NOP-a i organa narodne vlasti i pri tome privlačiti u svoje redove nove borce.

Tako je djelovao sve do 10. veljače 1945., kada je Odred rasformiran. Njegovi borci popunili su borbene redove Žumberačke brigade u sastavu 34. divizije NOVJ.

Posavski NOP odred

Štab 10. korpusa “zagrebačkog” formirao je 29. veljače 1944. na području Dugog Sela, Posavski NOP odred. U njegov početni sastav ušle su jedna četa iz Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske i jedna četa iz 32. zagorske divizije. Na dan formiranja, Odred je imao oko 100 boraca. Na čelo Odreda stao je, po junaštvu poznati partizan, Stjepan Bobinec Šumski.

Borbeno područje na kojem je Odred, u prvoj etapi djelovao, bilo je Prigorje, područje jugoistočno od Zagreba. Djeluje u diverzantskim pohodima na prugu Zagreb-Ivanić Grad-Kutina. 14. ožujka, Odred je ušao pod komandu Štaba istočne grupe partizanskih odreda Hrvatske. Taktička pozicija Posavskog NOP odreda u blizini zagrebačkog industrijskog bazena i okolice, bila je pogodna za prihvatanje novih boraca. To je omogućilo Odredu da kolovoza formira tri bataljona. Jedan bataljon je uputio za popunu 33. hrvatske divizije, a jedan bataljon Odred je uputio za pojačanje Moslavačkog NOP odreda. Do studenog, Odred je opet narastao na 458 boraca, pa je bio u mogućnosti da ponovno formira dva bataljona. I nastavio je izvoditi razne akcije južno od Zagreba, što je izazvalo oštru reakciju neprijatelja naročito u rajonu s. Oborova, gdje je Odred pretrpio ozbiljne gubitke. U toj neravnoj borbi poginuo je i komandant Odreda, Stjepan Bobinec Šumski, narodni heroj.

U drugoj etapi borbenih djelovanja, Posavski NOP odred, prebacio se preko Save i tamo ulazi u sastav 34. divizije radi djelovanja na području Posavine, Turopolja i Pokuplja. Na tom području usko surađuje sa T-P odredom. U to vrijeme glavnina 34. divizije odlazi sa ovog prostora na Baniju i Kordun, a zatim, u završnim operacijama, u borbu za oslobođenje Karlovca. Na novom borbenom području s uporištem na Vukomeričke gorice, a u suradnji sa T-P odredom, Posavski NOP odred izveo je veći broj zapaženih akcija protiv neprijateljevih snaga koje su u sve većem broju stizale, povlačeći se sa jugoslavenskog ratišta prema Zagrebu.

Vrlo zanačajne aktivnosti bile su: izviđanje, kontrola slobodne teritorije, očuvanje rada institucija narodne vlasti, zasjedne akcije, osiguranje transporata hrane iz Moslavine (Oborovo, Veleševac, Kravarsko) i dalje na Kordun. Posavski NOP odred u svibnju dočekuje i priključuje se napadnim kolonama Unske operativne grupa, u kršenju otpora na jugo-zapadnim prilazima Zagrebu i učestvuje u borbama za oslobođenje Zagreba, 8. svibnja 1945.³⁴⁰

Komandant Posavskog NOP odreda, poslao je svoj posljednji izvještaj Štabu 34. divizije iz oslobođenog Zagreba.

Šesnaesta Omladinska brigada “Joža Vlahović”

Formirana je 30. prosinca 1942. godine. U prvobitni sastav brigade ušli su po jedan bataljon iz 2. i 12. Slavonske brigade i Kalničkog NOP odreda. Imala je 750 boraca. Na čelu brigade, tokom NOB-e, izmijenjalo se više komandanata: Stanko Basarić, Dušan Corković, Đuro Dulić, Rade Knežević Tihi, Milan Popara Seljo, Cedomir Priča, Nikola Sužnjević i Bogumil Šepić kao i više komesara: Drago Bobetko Maga, Marijan Cvetković, Ivan Senjug Ujak i Alojz Tencer. 16.Omladinska brigada borila se u sastavu 12. Slavonske divizije na području Slavonije, Podravine, Bilogore, Moslavine, Posavine, čak i u Hrvatskom zagorju (borba za Lepoglavu). Učestvovala je u borbama kod Virovitice, Lukača, Špišić Bukovice, Velike Pisanice (Psunjsko-papučka operacija). Od studenog 1943. do svibnja 1944., bori se na borbenom prostoru Žumberka i Pokuplja u sastavu 34. divizije. Učestvuje u većem broju teških borbi tokom neprestanih neprijateljevih ofenzivnih napada na slobodni teritorij Žumberka (Krašić, Pribić, Beter, Plešivica, Prekrižje, Konjarić breg, Begovo Brdo i dr. mjesta) Uporedo učestvuje i u više diverzantskih operacija na prometnicama Zagreb-Karlovac.

Odlaskom sa Žumberka bori se na području Banije i Bjelovara. U srpnju 1944. ulazi u sastav 40. Slavonske divizije, vodeći borbe kod Grubišnog polja, Slavonske Požege, učestvuje u oslobođenju Pakraca, bori se i kod Našica. U završnim operacijama učestvuje u borbama za oslobođenje Slavonije, Moslavine i dalje na sjeverozapad - Hrvatskog Zagorja. Za mnogobrojne zasluge u borbama za oslobođenje zemlje odlikovana je ordenima ONO, OZN i OBJ sa zlatnim vijencima.³⁴¹

³⁴⁰ Izvještaj Štaba PO, Štabu 34. divizije, o borbenim akcijama od 11 do 8. svibnja 1945. VII fond NOB, reg.br.58-3/3, kutija 1225.

³⁴¹ Leksikon “NOR i revolucija u Jugoslaviji 1941-1945.” Izdanje IRO “Narodna knjiga”, Beograd i IRO “Partizanska knjiga”, Ljubljana, 1980.

LITERATURA

- 1 Josip Broz Tito: “Stvaranje i razvoj Jugoslavenske armije”. Glavna politička uprava JA, Beograd, 1949.
- 2 “Titovo vojno djelo”, NIU “narodna armija”, Beograd, 1949.
- 3 “Tito, vojna djela” knjiga I, VIZ JNA, Beograd, 1977.
- 4 Mensur Seferović i Vladimir Hlaić: “Tito-Vrhovni komandant”, NIU “Narodna armija”, Beograd, 1980.
- 5 Zbornik dokumenata i podataka o NOR naroda Jugoslavije, Tom V, knjigw 1-39, VII.
- 6 Isto, Tom VI, knjige 1-19 (Borbe u Sloveniji).
- 7 Rade Bulat: “Žumberak i Pokuplje u NOB”, Zagreb.
- 8 “Prvi korpus NOV Hrvatske”, Zbornik 17. HAK, Karlovac 1987. Referati: Dr. Pero Damjanović, Milutin Baltić, Dr. Đuro Zatezalo, Branko Mamula, Mika Špiljak, Nikola Anić, Dušan Pekić i Milić Kostić.
- 9 “Prva godina NOR-a za područje Karlovca, Korduna, Gline, Like, Gorskog kotara, Pokuplja i Žumberka”, Zbornik 3. HAK, Karlovac, 1971.
- 10 “Druga godina NOR-a na području Karlovca Korduna, Like, Banije, Pokuplja i Žumberka”, Zbornik 6. HAK, Karlovac 1973. Prilozi: D. Rebić, Rade Bulat, Nikola Prebeg, Franjo Mikulić Kopač, Dušan Pekić, Tomo Mikulić, Dr. Emil Tuškan.
- 11 “Četvrta godina NOR-a na području Karlovca, Korduna, Gline, Like, Gorskog kotara, Pokuplja, i Žumberka”, Zbornik 11. HAK, Karlovac 1971.
- 12 Zdravko Dizdar i Zdenko Picelj: “NOB na Žumberku i Gorjancima”, Zajednica spomen područja Žumberak-Gorjanci.
- 13 J. Andonovski: “Žumberačko-pokupsko područje u NOR-u”, Vojna enciklopedija br. 10, stranica 766 i 767. Beograd 1075.
- 14 Vlado Strugar: “Jugoslavija 1941 - 1945., VIZ, Beograd 1970.
- 15 “Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944 - 1945., VII, Beograd 1955.
- 16 Milan Bekić, Ivo Butković i Slavko Goldstein: Okrug Karlovac 1941.” Institut za historiju radničkog pokreta, Zagreb, 1965.
- 17 “Drugi svjetski rat”, VII, knjige: 2,3. i 4. Beograd 1961.
- 18 Todor Radošević: “13 proleterska brigada “Rade Končar”, VIZ, Beograd 1984.
- 19 Vladimir Hlaić: “Končarevi proleteri”, NIU “Narodna armija”, Beograd 1980.

- 20 Josip Lulik Pepo i Dr. Đuro Zatezalo: "Karlovačka udarna brigada", HAK, Karlovac, 1984.
- 21 Vladimir Valjan: "Brigada Franjo Ogulinac Seljo", VIZ, Beograd 1968.
- 22 Milan Kavgić: "Putevima hrabrosti", NIU "Narodna armija", Beograd 1976.
- 23 "Općina Ozalj, revolucija i razvoj", SIZ za informiranje, Ozalj 1989. Prilozi: Drago Boljkovac, Mika Pavlačić i Mijo Mataković.
- 24 Dr. Đuro Zatezalo: "Treća konferencija KPH za okrug Karlovac 1943.", HAK, Karlovac, Monografija 55, 1979.
- 25 "Duga Resa, radovi iz dalje prošlosti, NOB i socijalističke izgradnje", HAK, Karlovac 1986.
- 26 "Općina Novi Zagreb u NOB i socijalističkoj izgradnji", Skupština općine Novi Zagreb, Tisak Zagreb-Samobor.
- 27 Joca Tarabić i Ignjatije Perić: "Četvrta kordunaška NOU brigada", VIZ, Beograd 1977.
- 28 "Istorija Saveza komunista Jugoslavije", Izdavački centar "Komunist", "Narodna knjiga" i "Rad", stranica 186-313. Beograd 1985.
- 29 Zdravko Dizdar i Momo Baršić:
- 30 Boris Balaš; "13. Proleterska brigada Rade Končar" neobjavljen rukopis, Zagreb 1981.
- 31 Slavko Borojević : Po selima i šumama Jugoslavije" Partizanski dnevnici, Spektar, Zagreb 1986.
- 32 Ratni dokumenti 34. udarne divizije 4. udarnog korpusa NOVJ, 7. banijske i 8. kordunaške divizije; ratni dokumenti udarne brigade "Franjo Ogulinac Seljo", Karlovačke udarne brigade, Žumberačke udarne brigade, Žumberačko-pokupskog, Turopoljskog-posavskog, Krlovačkog, Samoborsko-jaskanskog i Posavskog NOP odreda, pohranjeni u VII.:
 K 43, f 2, dok. 2; K 46, f 1, dok. 1 i 10; K 112, f. 2, dok. 44;
 K 113 A, f. 1, dok. 13; K 118, f 1, dok. 16;
 K 118A, f 1, dok. 16; K 119/2, f 3, dok. 13; K 123, f 1, dok. 2/28-1,2. 13;
 K 128, f 4 dok. 22 i 4; K 419A, f 7 i 3, dok. 13 i 27; K 424A, f 3, dok. 38; K 425, f 15 i 25, d. 30;
 K 426, f 1-6 i 11, 12.1 15, dok. 1,4, 6, 8, 11, 13-15, 20, 24, 25,27-28, 37, 40, 46-49, i 52;
 K 426A, f 4, 6, 8, i 11, dok. 4, 8, 40. i 55;
 K 426B, f 11, dok. 6/2, 7/2, 8/23, 8/24;
 K 427, f 2 i 55, dok. 2, 23, 25, 27, 29, 32, 37 i 38;
 K 429, f 1, 5. I 13, dok. 3, 29 i 30; K 429A f 1.1 13, dok. 22, 23, 43;

- K 431, f 5/1, dok. 8; K 434, f 2/1, dok. 7.1 13; K 436, f 6, 7. i 8;
K 712A, f 34, dok. 1 ;K 722, f 2, dok. 6; K 813A, f 15, dok. 6;
K 1223, f 1-8, dok. 1-54; K 1224, f 1, 3, 4, 7, dok. 1-54;
K 1225, f 1-6, dok. 1-20, 23, 26, 29, 30, 32-34, 39, 43, 46, 48, 52, 55-58;
K 1226, f 1. i 2, dok. 2, 3, 9, 10, 16, 18, 19, 25, 26, 32, 34;
K 1227, f 1,5.16, dok. 1,2, 4, 9, 11, 12, 29, 30, 34, 35;
K 1227/1 f 1-6, dok. 1-15, 19-24, 28, 29, 32, 35, 37, 39/1-8;
K 1228, f 3, 4, 5. dok 2, 7-9, 28 2/1-4; K 1229, f 9, dok. 2-3/1-6;
K 1230, f 2, dok. 2-21/1-10, 2-28, 2-34/1-1, 2-40, 2-42/1, 2-541-3, 2-55/1-3;
K 1231, f 1, 5, dok. 1, 4, 5, 7, 7/1-3, 13, 16, 17, 18, 25, 31, 36, 39, i 48;
K 1296, f 6, 7, 10. Dok. 10,23,44; K 1602, f 2, 4, 10, dok. 1,2,23, 25;
K 1610A f 6, 8, dok. 66, 25;K 1780, f 9, dok. 5.
33. Snimci dokumenata CK KPH o NOB: 37/622-626, 640-643, 644-647, 648-651, 652-653, 671-672, 678-679, 684-685, 686-690, 698-702; 38/24-34, 41/10-12, 48/706-707, 711-721, 745-750, 759-760, 769-774.
34. Neprijateljevi dokumenti: Glavni stožer Ministarstva oružanih snaga NDH (Dnevna izvješća i Bojne relacije 2, 4. i 13. ustaško-domobranske divizije).
35. Fikreta Jelić-Butić: "HSS", Globus, Zagreb.
- 36.1 Jelić: "Komunistička partija Hrvatske, 1937-1945", Globus, Zagreb

Žumberačka obitelj

Kratice

AFŽ	Antifašistički front žena
Agit-prop	Odjel za agitaciju i propagandu
AVNOJ	Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
Baterija	Organizacijska jedinica artiljerije (normalno od 4 topa)
Bojna	Bataljon pješadije
Brigada “FOS”	Brigada “Franjo Ogulinac Seljo”
CK KPH, KPJ	Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske, Jugoslavije
GŠ NOV i POH	Glavni štab Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske
HRSS	Hrvatska republikanska seljačka stranka
HSS	Hrvatska seljačka stranka
JNOF	Jedinstvenaa narodno-oslobodilačka fronta
KB	Karlovačka brigada
KNOJ	Korpus narodne obrane Jugoslavije
KPO	Karlovački partizanski odred
MINORS	Ministarstvo oružanih snaga (NDH)
NKOJ	Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije
NOO	Narodno-oslobodilački odbor
NOB	Narodno-oslobodilačka borba
NOP	Narodno-oslobodilački pokret
NOR	Narodno-oslobodilački rat
NOVJ	Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije
OK KPH	Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske
OK NOO	Okružni narodno-oslobodilački odbor
OBJV	16. omladinska brigada “Joža Vlahović”
OZNA	Odred za zaštitu naroda
PPK	Jedinica protiv pete kolone
PO	Posavski partizanski odred
SJO	Samoborsko-jaskanski odred
SKOJ	Savez komunističke omladine Jugoslavije
Sat, satnija	Četa
TPO	Turopoljsko-posavski partizanski odred
ZAVNOH	Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske
Zapovjednik	Komandant
Zdrug	Pješadijska vojna jedinica jačine puka
ŽPO	Žumberačko-pokupski partizanski odred
ŽB	Žumberačka brigada

Odbor za pripremu i izdavanje “Monografije 34. udarne divizije NOV i PO Hrvatske” zahvaljuje svim pojedincima i organizacijama Saveza Antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske te donatorima koji su otkupom knjige i donacijama pomogli da se od zaborava sačuvaju sjećanja na žrtve boraca Divizije i naroda Žumberka, karlovačkog kraja, Pokuplja, Turopolja i Posavine, ugrađene u temelje slobode antifašističke, demokratske države Hrvatske.

*Fotografije: Vladimir Hlaič, Ivan Grgić
turistička slikovnica Park prirode Žumberak -
panoramski portret”*

Vinjete: Nikola Reiser

Bilješke o piscu Monografije

HLAIĆ Franje Vladimir, drvokipar i rezbar, novinar i publicist, pukovnik JNA u mirovini.

Rođen 28. travnja 1924. u Zaborskom Selu, općina Netretić, kotar Karlovac. U mladosti je učio i radio u umjetničkim radionicama Josipa Repar i Hinka Potockog u Zagrebu.

Akivist u ilegalnom NOP u Zagrebu (zapadni dio grada: Ilica, Kunišćak, Čnomerec). U partizanima je od 1944. godine, u sjevero-zapadnoj Hrvatskoj (Zagorje, Prigorje, Moslavina, Kalnik, Bilogora i Podravina).

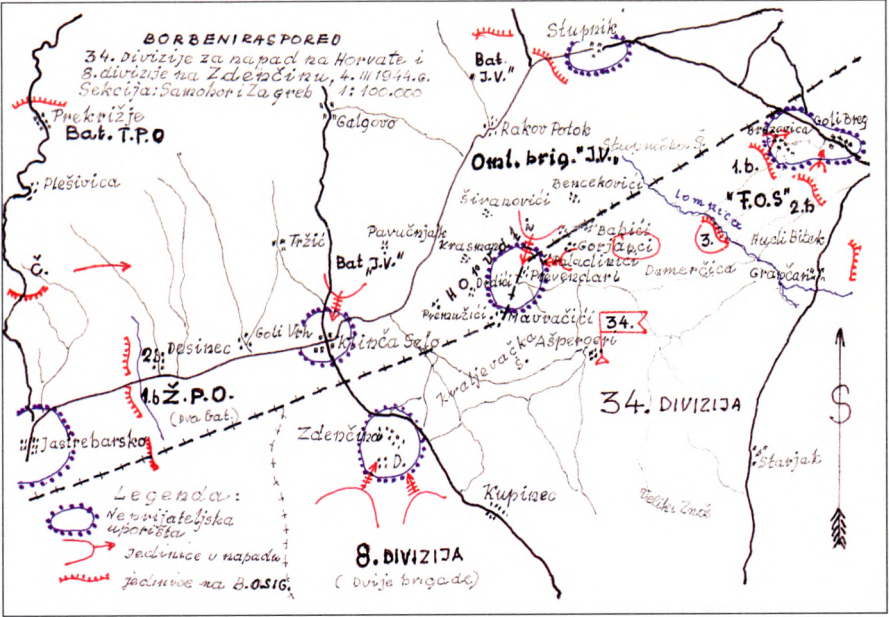
U jedinicama NOVH angažiran je na političko-partijskim dužnostima (rukovodilac SKOJ-a u Omladinskom bataljonu Zapadne grupe partizanskih odreda Hrvatske, u 3. brigadi 1. hrvatske divizije narodne obrane). Po oslobođenju postaje sekretar divizijskog komiteta SKOJ-a beogradske divizije narodne obrane, a zatim omladinski instruktor u političkoj upravi KNOJ-a.

Završio je pješadijsku oficirsku školu u Sarajevu i Komandno-štabnu akademiju u Centru visokih vojnih škola u Beogradu. Bio urednik nekoliko armijskih listova, Glavni i odgovorni urednik "Narodne armije" i direktor NIU "Narodne armije". Radni vijek završava na dužnosti rukovodioca Sektora za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu u Predsjedništvu CK SKJ, odlazeći na svoj zahtjev 1983. god. u mirovinu. Osim novinarstvom bavio se i publicistikom i znanstveno-istraživačkim radom na području općenarodne obrane.

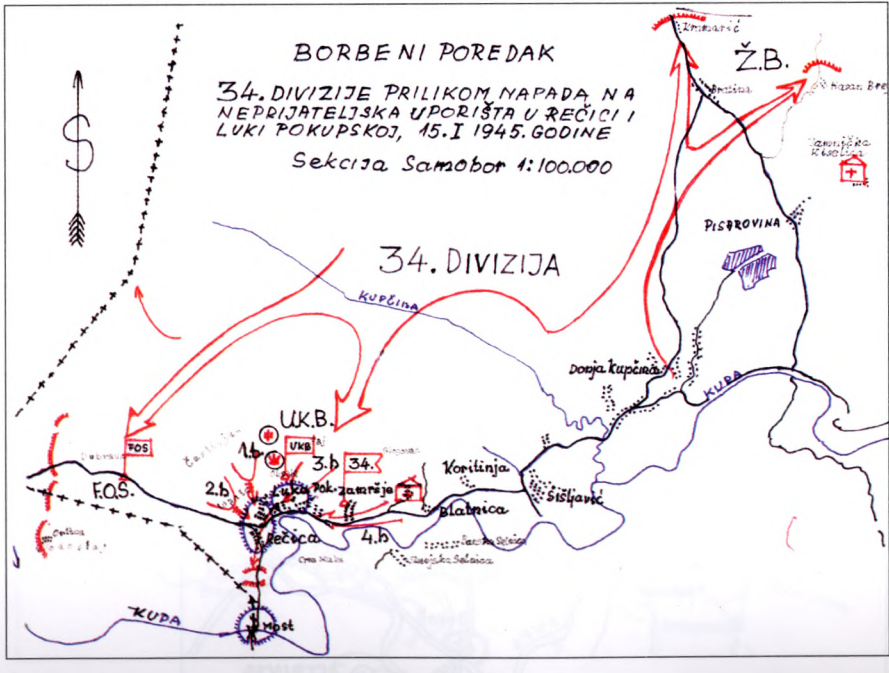
Jedan je od pisaca "Leksikona NOR-a 1941-1945.", reprezentativnog izdanja "Tito - vrhovni komandant", dijela Monografije 32. divizije NOVJ (poglavlje: Partijsko-politički rad na jačanju borbene spremnosti Divizije). Pisac je romansiranih monografija "Grebeni Ivanščice" (o NOB i ratnom putu Prve zagorske brigade), "Končarevi proleter", te publikacije "Bratstvo i ravnopravnost" (nagrada "22. decembar") i drugih izdanja. Učesnik je u pripremi (redaktor i recenzent) izdanja "Duga Resa, radovi iz dalje prošlosti, NOR-a i socijalističke izgradnje", "Općina Ozalj, revolucija i razvoj" i drugih izdanja.

Nosilac je više odlikovanja: Orden za hrabrost, Orden Bratstvo i jedinstvo, Orden Zasluga za narod, Ordena Republike i po dva ordena za vojne zasluge i Narodne armije.

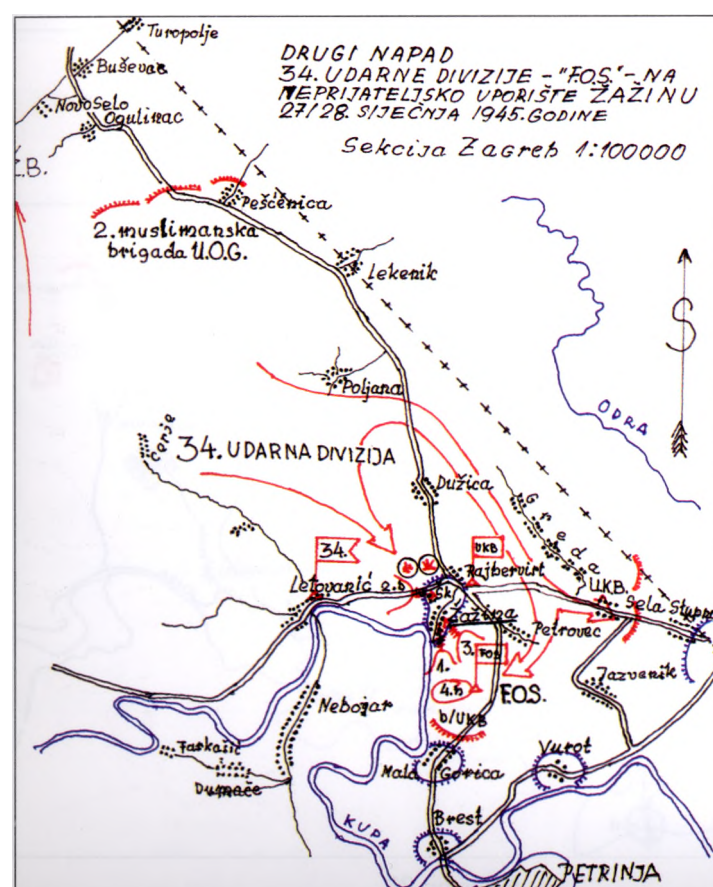
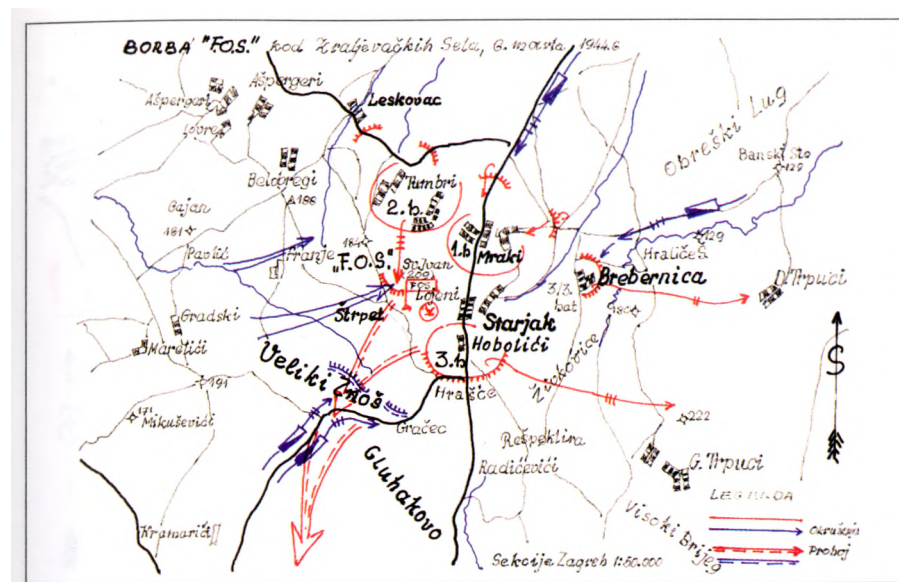
Pripremio je tekst za Monografiju 34. udarne divizije.

Karta hr. 4

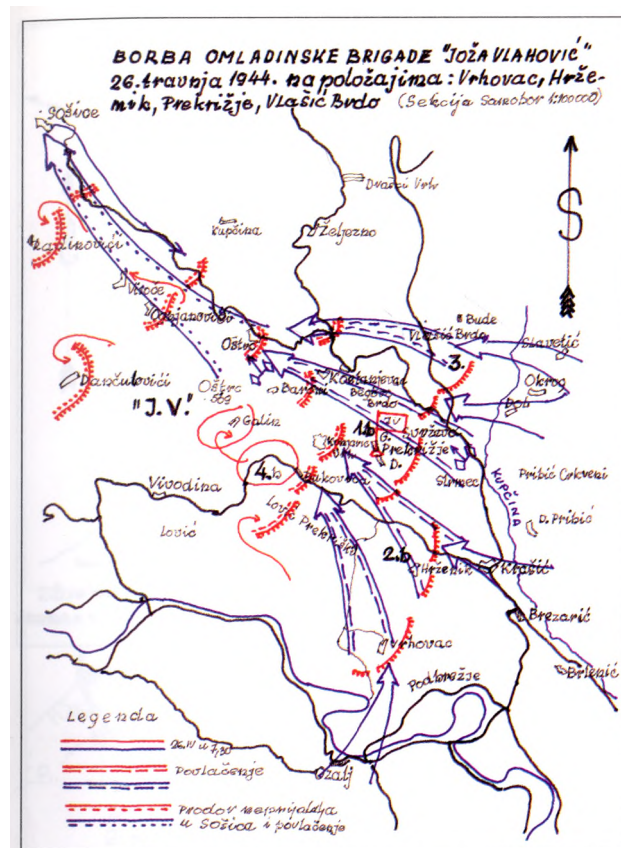

Karta br. 27

Karta br. 5

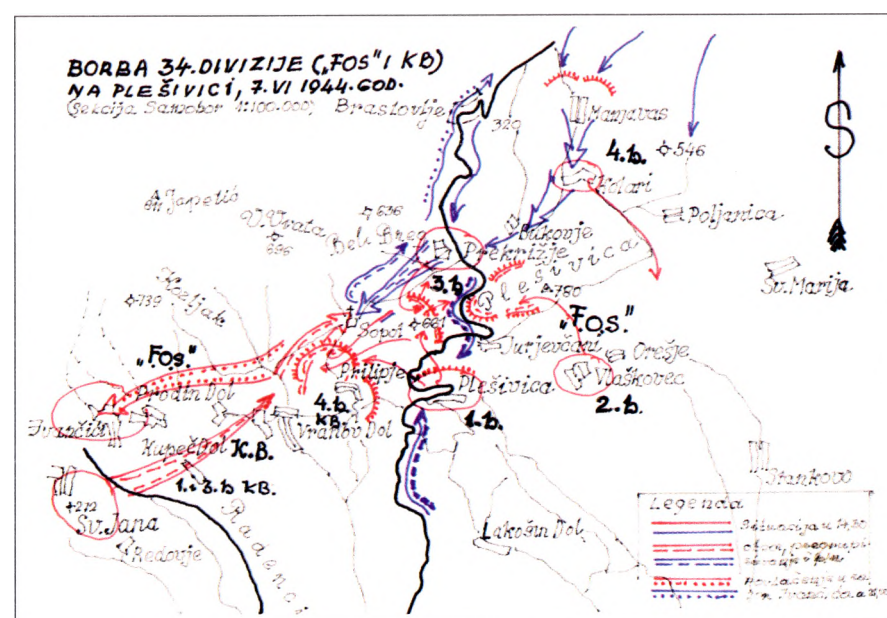
Karta br. 29

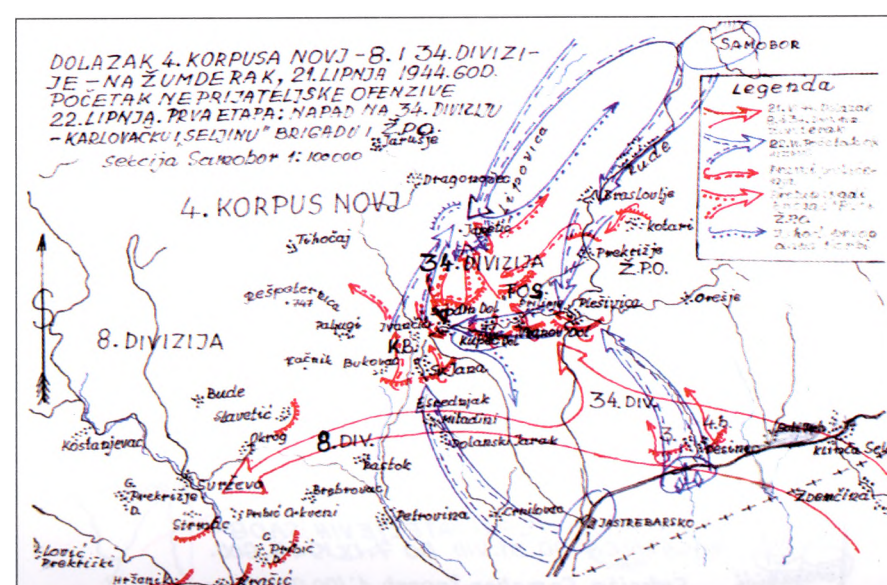
Karta br. 10

Karta br. 11

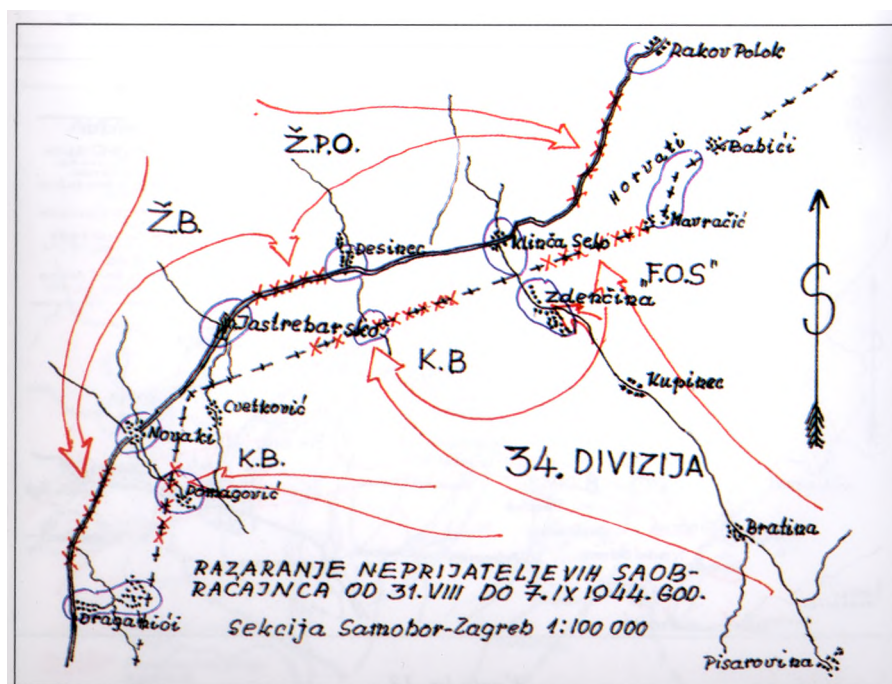
Karta hr. 12

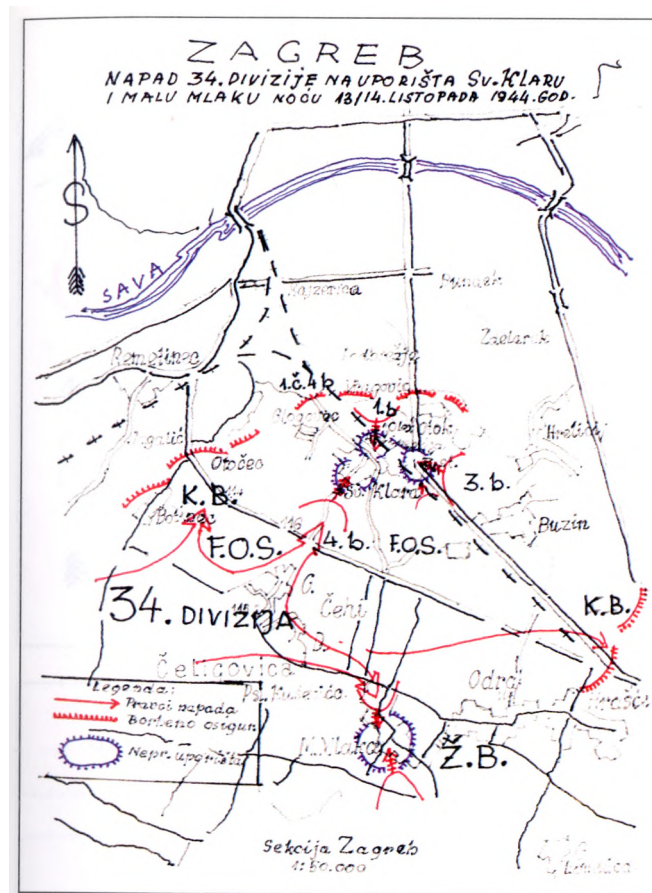
Karta br. 13

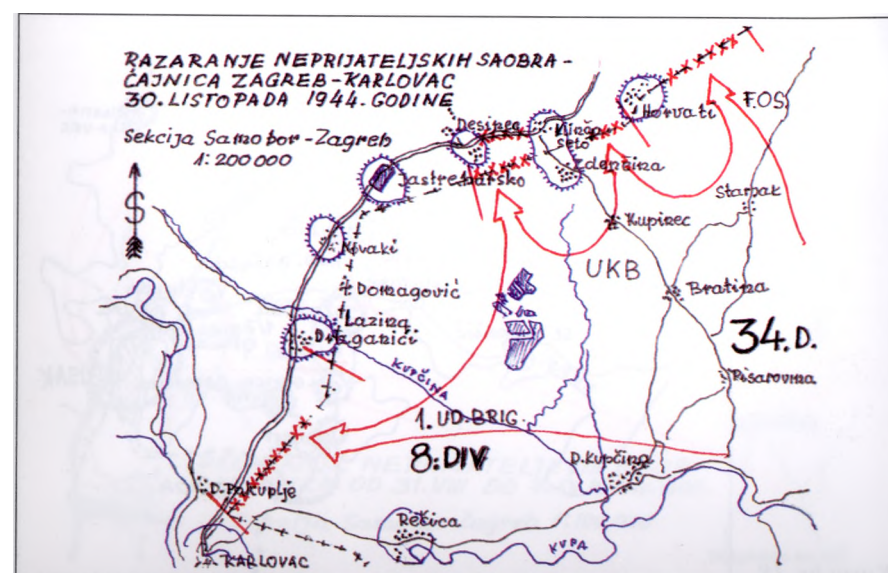
Karta br. 15

Karta br. 16

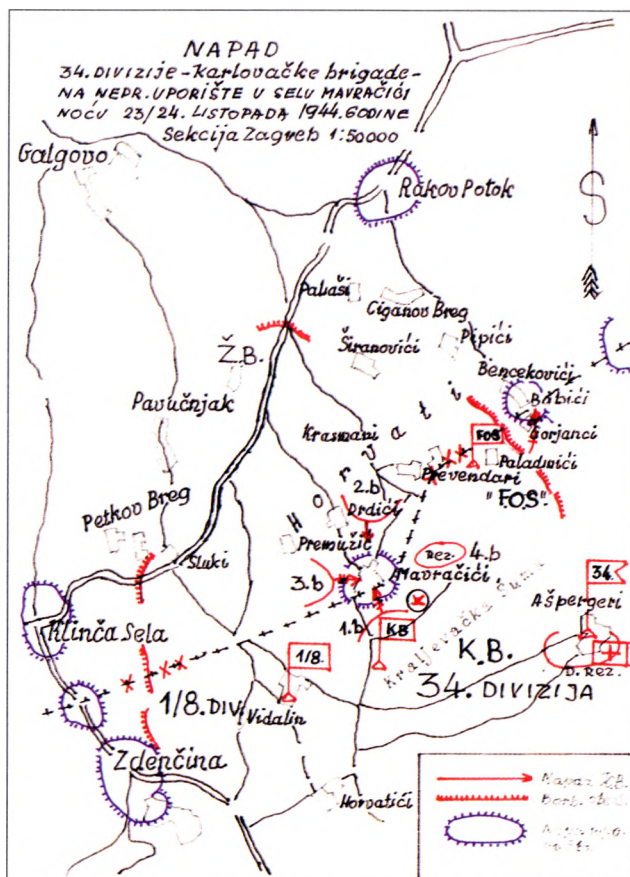

Karta br. 19

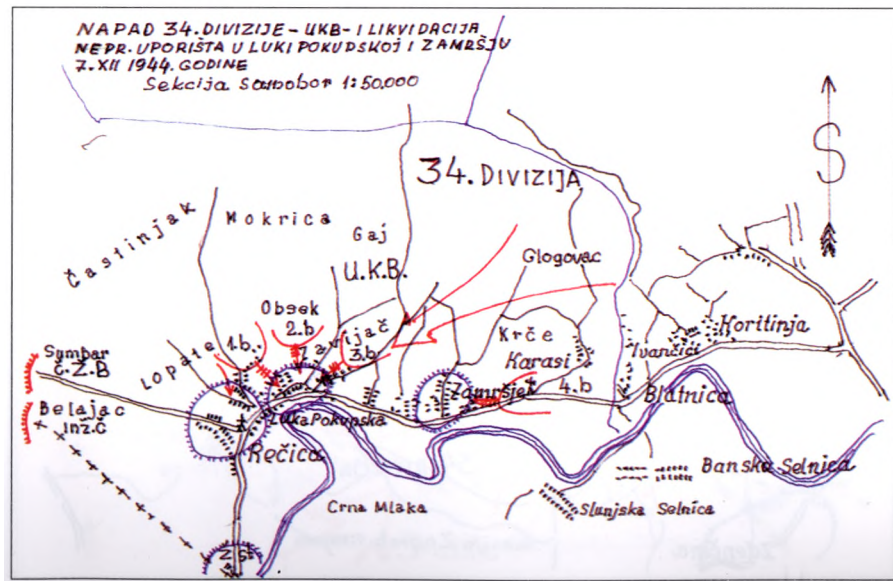

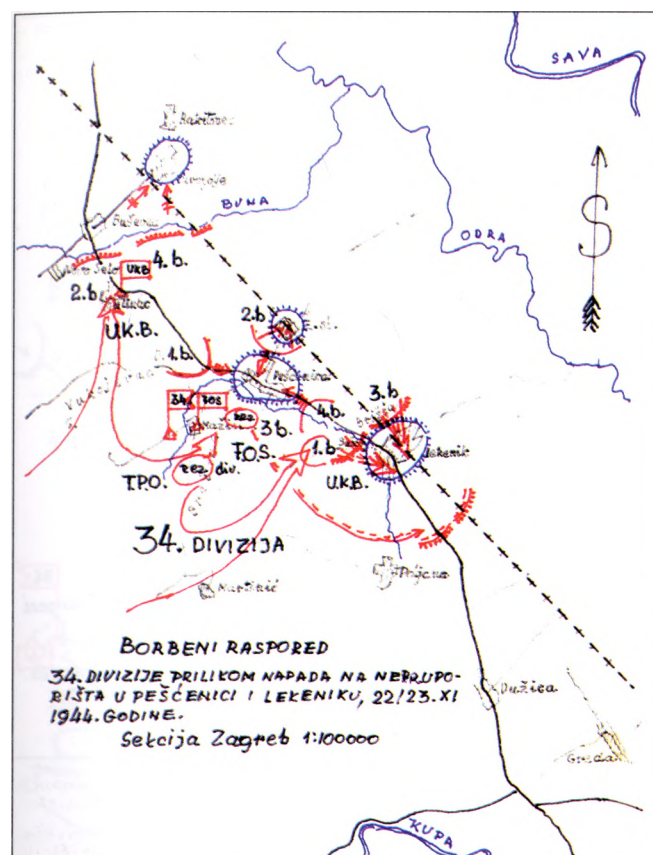
Karta br. 21

Karta br. 20

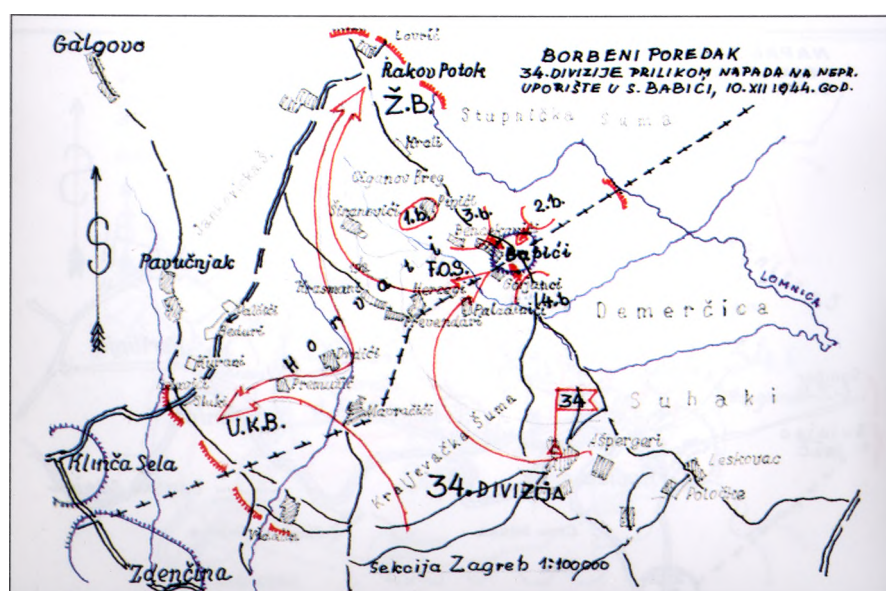

Karta br. 23

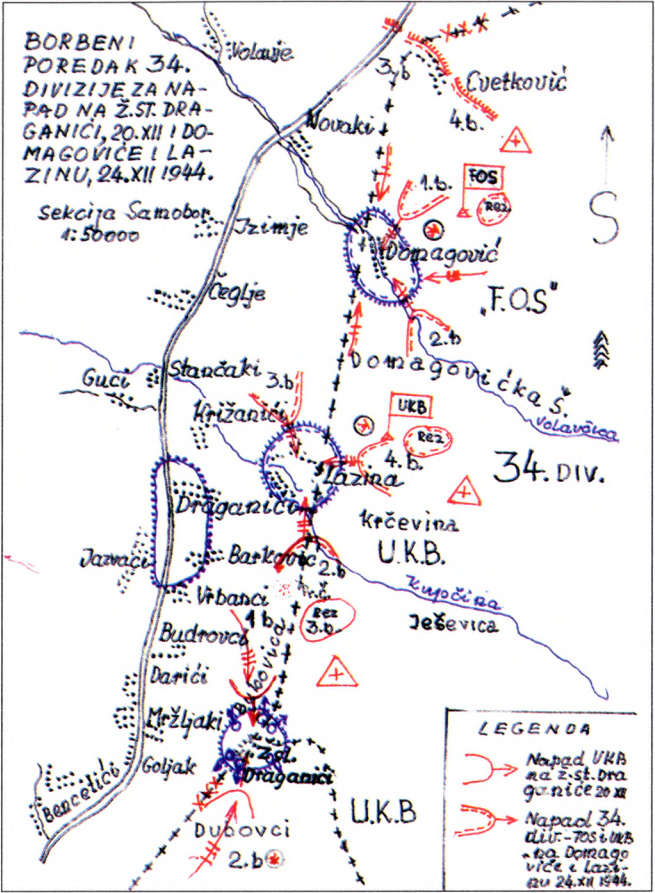

Karta br. 22

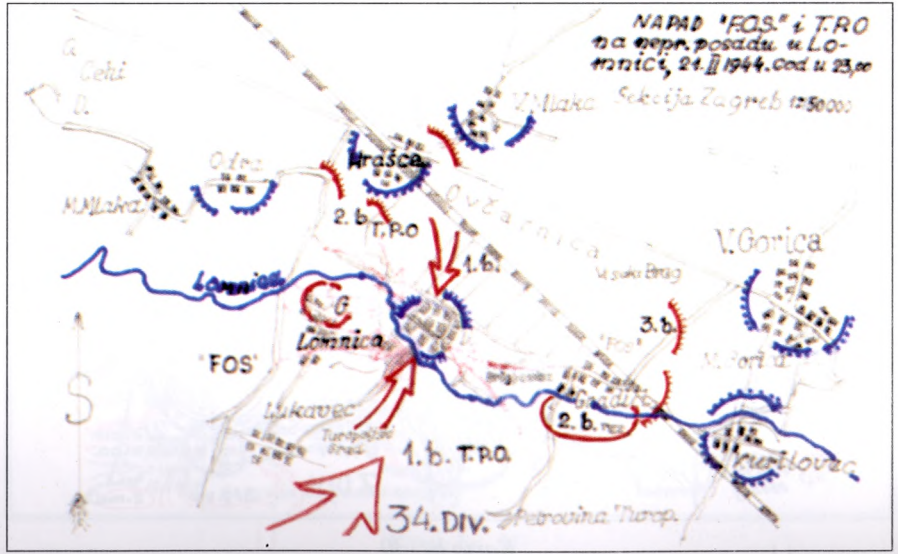

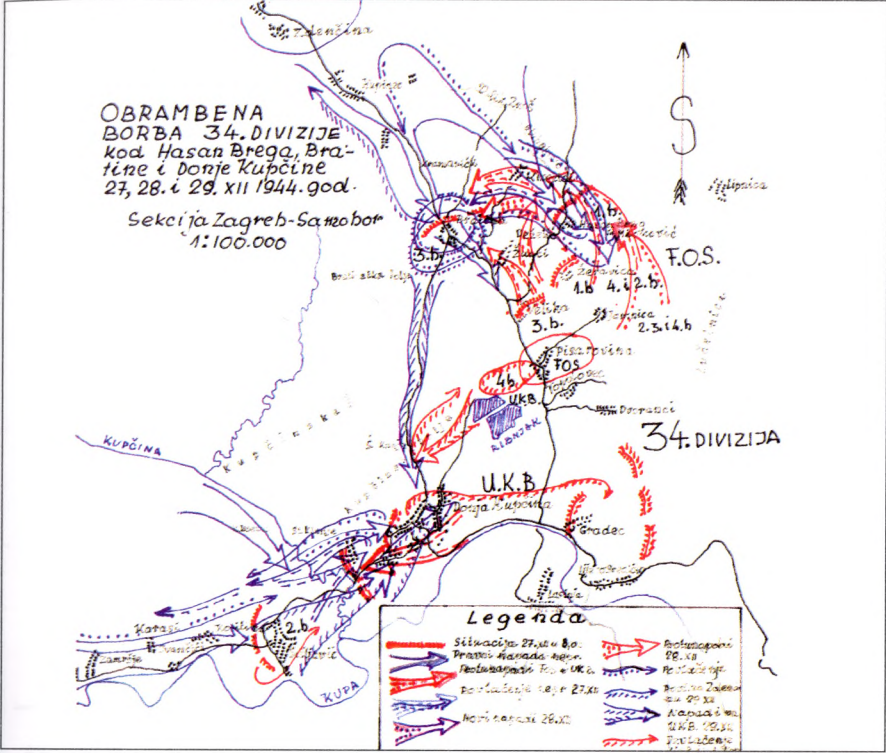
Karta br. 24

Karta br. 25

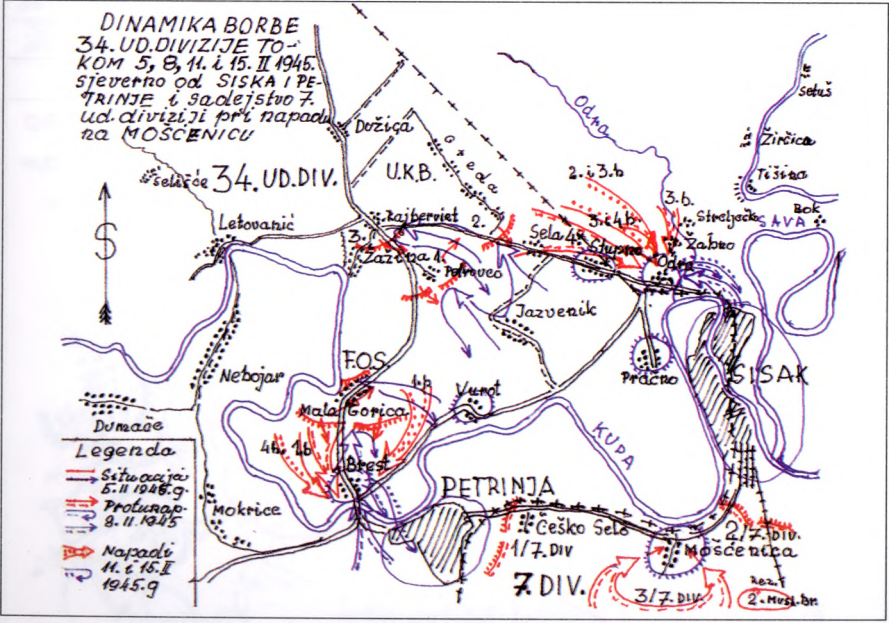

Karta br. 2

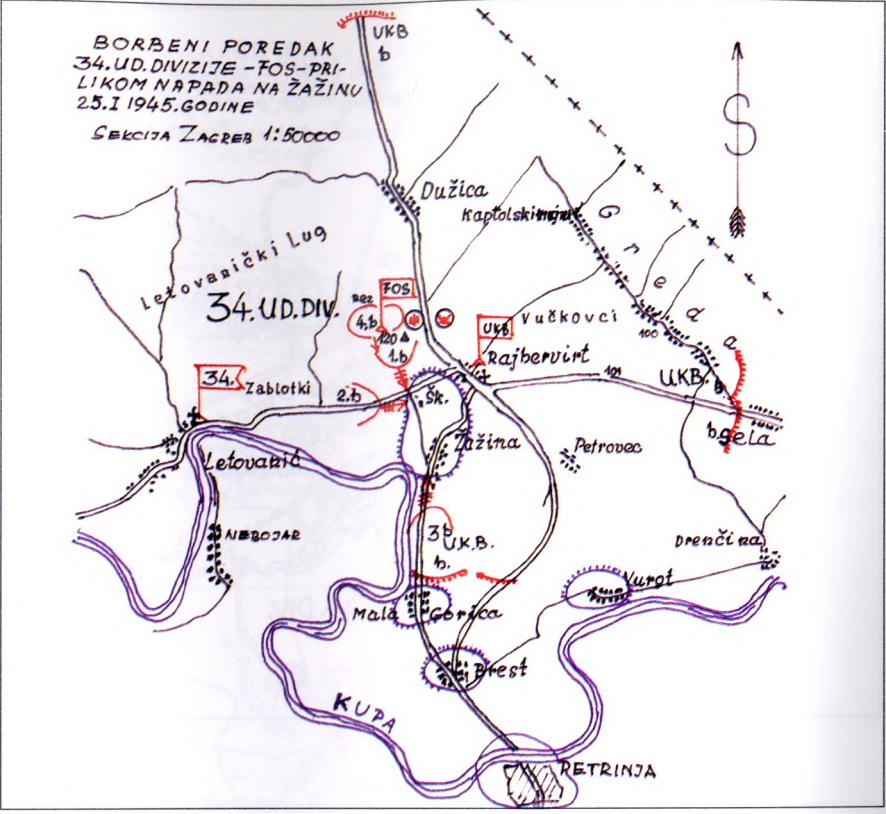

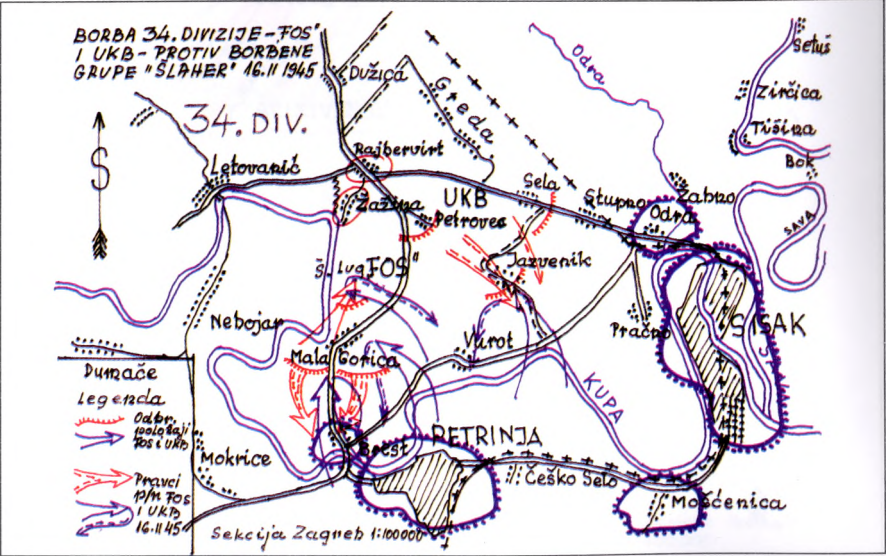
Karta br. 26

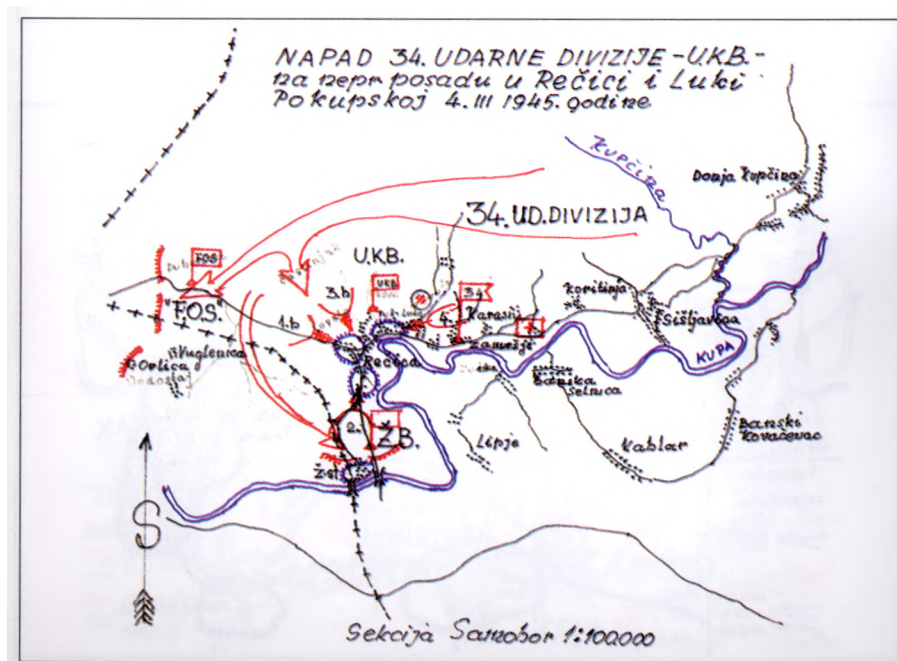
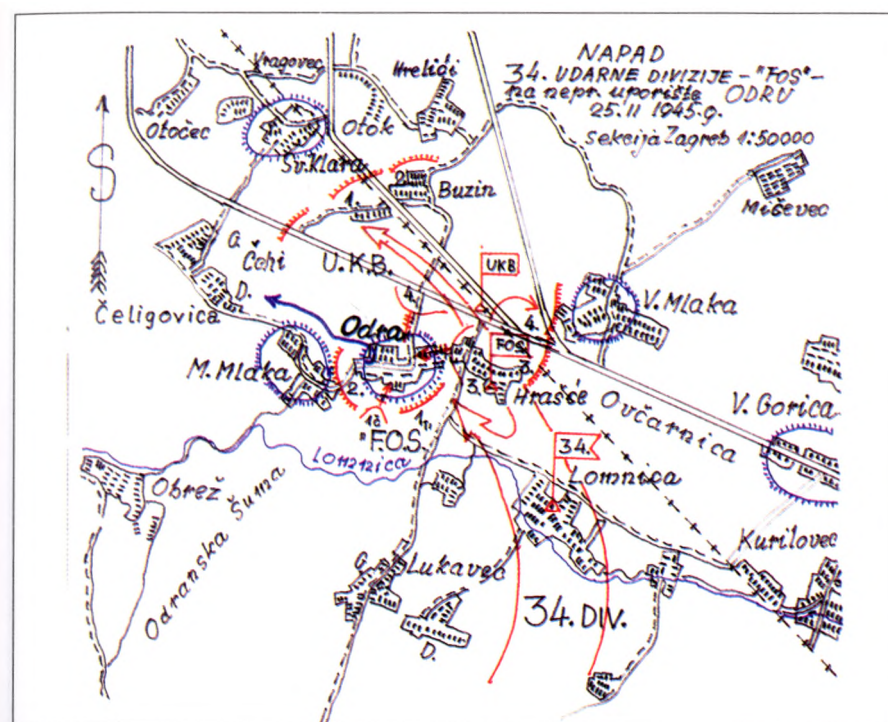
Karta br. 30

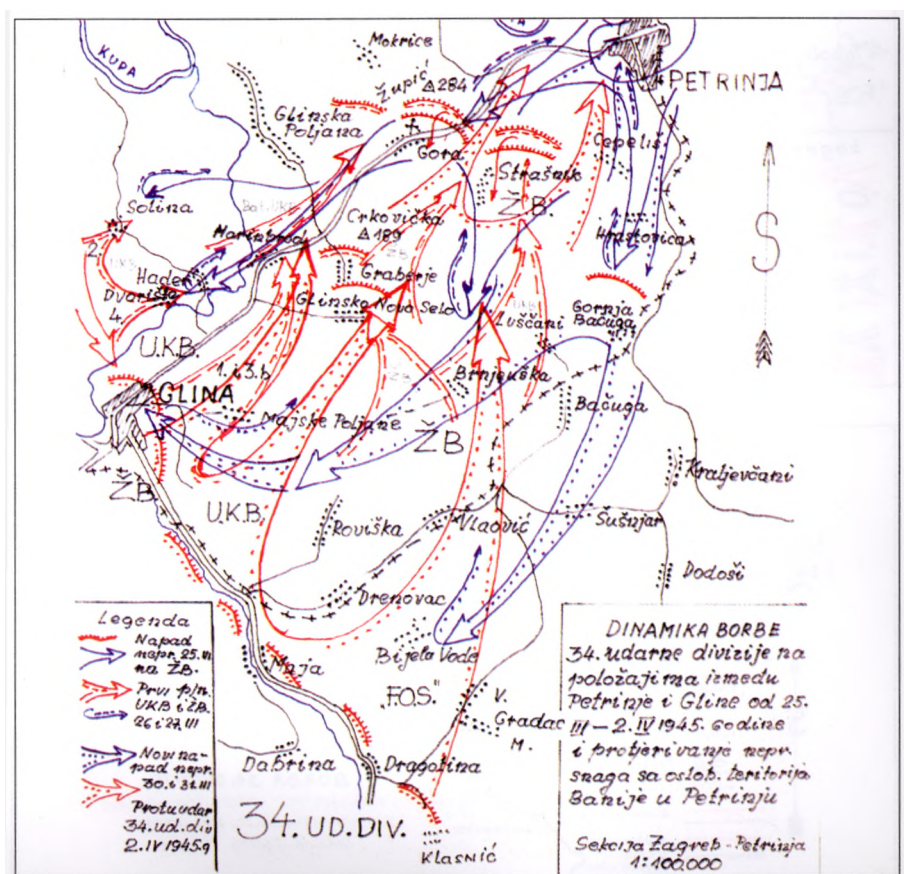
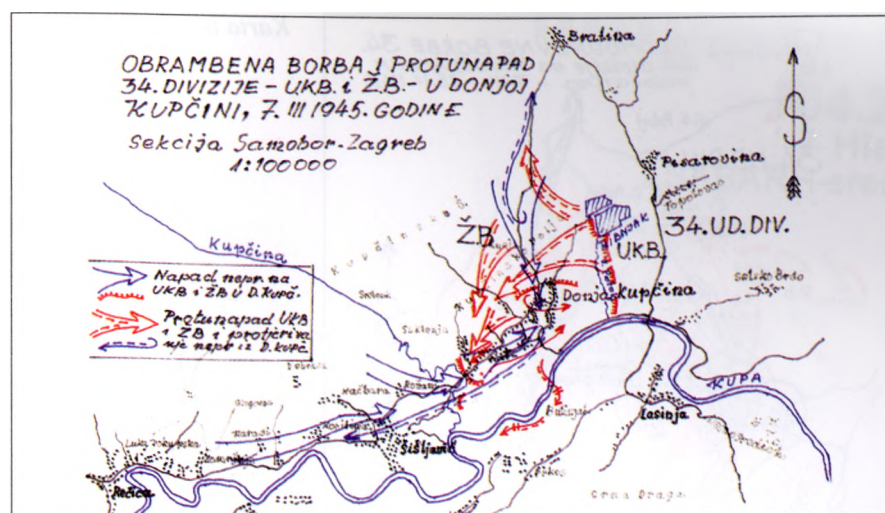

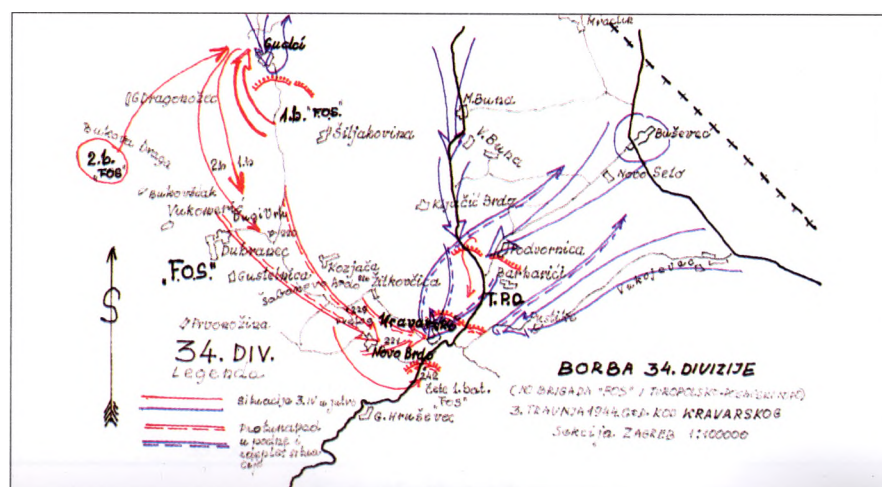
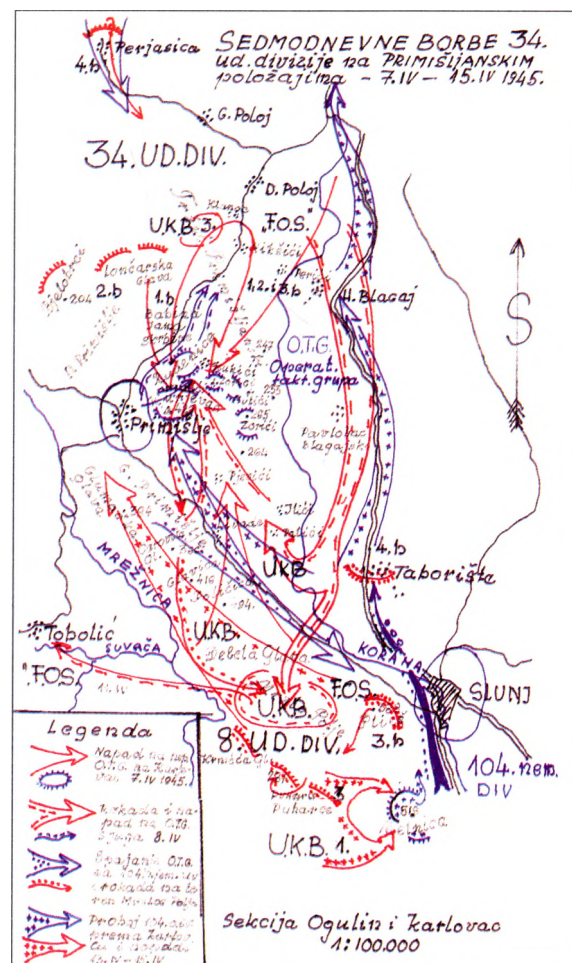
Karta br. 28

Karta br. 31

RATNI PUT 34. UDARNE DIVIZIJE 4. UDARNOG KORPUSA NOVJ 1:200.000 ZAGREB

